

**SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
V KADENCJA**

Warszawa, dnia 22 lutego 2005 r.

Druk nr 894

PREZES
Instytutu Pamięci Narodowej
Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko
Narodowi Polskiemu
prof. dr hab. Leon Kieres

Pan
Longin PASTUSIAK
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Wielce Szanowny Panie Marszałku,

stosownie do art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r o Instytucie Pamięci Narodowej-Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, w załączeniu przekazuję „Informację o działalności Instytutu Pamięci Narodowej-Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 lipca 2003 r. - 30 czerwca 2004 r.”.

Informacja ta, zgodnie z ustawowym wymogiem, została przyjęta przez Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej uchwałą z dnia 5 stycznia br.

Łączę wyrazy najwyższego szacunku

(-) Leon Kieres

Tłoczono z polecenia Marszałka Senatu

**Informacja o działalności
Instytutu Pamięci Narodowej
–Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.**

Warszawa, styczeń 2005

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	4
Wprowadzenie	6
I. Informacja z wykonania budżetu w 2003 r.	24
1. Ogólna charakterystyka	24
2. Realizacja budżetu IPN w 2003 r.	25
3. Realizacja budżetu IPN w I połowie 2004 r.	31
4. Gospodarstwo Pomocnicze	34
II. Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	36
1. Prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	40
2. Śledztwa o szczególnym ciężarze gatunkowym prowadzone przez oddziałowe komisje ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	42
2.1. Oddziałowa Komisja w Białymstoku	42
2.2. Oddziałowa Komisja w Gdańsku	53
2.3. Oddziałowa Komisja w Katowicach	68
2.4. Oddziałowa Komisja w Krakowie	83
2.5. Oddziałowa Komisja w Lublinie	97
2.6. Oddziałowa Komisja w Łodzi	106
2.7. Oddziałowa Komisja w Poznaniu	121
2.8. Oddziałowa Komisja w Rzeszowie	136
2.9. Oddziałowa Komisja w Warszawie	145
2.10. Oddziałowa Komisja we Wrocławiu	158
3. Ekspertyzy i opracowania	164
III. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów	181
1. Gromadzenie i opracowywanie	181
2. Udostępnianie zasobu archiwalnego	200
3. Ewidencja i informacja	221
4. Magazyny, reprografia, konserwacja	230
5. Załącznik nr 1: Sprawozdanie z działalności pionu archiwalnego IPN-KŚZpNP	234
6. Załącznik nr 2: Wykaz publikacji pracowników pionu archiwalnego IPN	236
IV. Biuro Edukacji Publicznej	238
1. Wydział Badań Naukowych i Zbiorów Bibliotecznych	238
2. Wydział Wystaw i Edukacji Historycznej	245
3. Wydział Wydawnictw	250
4. Działalność naukowo-badawcza OBEP	256
4.1. OBEP Białystok	256
4.2. OBEP Gdańsk	259
4.3. OBEP Katowice	266
4.4. OBEP Kraków	273
4.5. OBEP Lublin	278
4.6. OBEP Łódź	282
4.7. OBEP Poznań	286

4.8. OBEP Rzeszów	287
4.9. OBEP Warszawa	290
4.10. OBEP Wrocław	295
5. Załącznik nr 1: Konferencje naukowe, dyskusje panelowe, sesje i spotkania edukacyjne	299
6. Załącznik nr 2: Spis publikacji pracowników naukowych BEP IPN	301
7. Załącznik nr 3: Wystawy BEP i OBEP IPN	321
V. Ogólne informacje o działalności oddziałów IPN	324
Adresy oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej	335
VI. Informacja o działalności Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej	337

WYKAZ SKRÓTÓW

AK	– Armia Krajowa
BCh	– Bataliony Chłopskie
BEP	– Biuro Edukacji Publicznej
BUiAD	– Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
CAW	– Centralne Archiwum Wojskowe
DUOP	– Delegatura Urzędu Ochrony Państwa
Gestapo	– Geheime Staatspolizei, nazistowska Tajna Policja Państwowa
GKBZHwP	– Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce
GKŚZpNP	– Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
GL	– Gwardia Ludowa
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
j.a.	– jednostka archiwalna
KBW	– Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
KL	– Konzentrationlager (obóz koncentracyjny)
KWK	– Kopalnia Węgla Kamiennego
m.b.	– metry bieżące
MO	– Milicja Obywatelska
MOB	– sprawy związane z dopuszczeniem do tajemnicy państwowej i służbowej
MON	– Ministerstwo Obrony Narodowej
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSWiA	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
MUBP	– Miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NKWD	– Narodnyj Komissariat Wnutriennich Dieł (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych ZSRR)
NSZ	– Narodowe Siły Zbrojne
OBEP	– Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN
OBUiAD	– Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN
OKŚZpNP	– Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
OKBZpNP	– Okręgowa Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
ORMO	– Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
OUN	– Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów
OZI	– Osobowe Źródła Informacji
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PUBP	– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
RGO	– Rada Główna Opiekuńcza
RIP	– Rzecznik Interesu Publicznego
RMP	– Ruch Młodej Polski
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SD	– Sicherheitsdienst des Reichsführers SS (Służba Bezpieczeństwa Przywódcy SS)
SS	– Die Schutzstaffeln der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei (Sztafety Ochronne NSDAP)
Smiersz	– „Smiert’ szpionom” – radziecki kontrwywiad wojskowy
UB (UBP)	– Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
UOP	– Urząd Ochrony Państwa
UPA	– Ukraińska Powstańcza Armia
„WiN”	– Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
WOP	– Wojska Ochrony Pogranicza
WPG	– Wojskowa Prokuratura Garnizonowa
WSI	– Wojskowe Służby Informacyjne
WSO	– Wewnętrzne Służby Ochrony

- WSR – Wojskowy Sąd Rejonowy
- WUBP – Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
- WUiAD – Wydział Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN
- WUSW – Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
- WP – Wojsko Polskie
- ZOMO – Zmotoryzowane Obwody Milicji Obywatelskiej
- ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
- ŻIH – Żydowski Instytut Historyczny

Zasięg terytorialny działalności oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej

WPROWADZENIE

Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie sprawozdawczym kontynuował w sposób kompleksowy swoją misję przekazywania obywatelom wiedzy o tragicznych, zarówno w wymiarze narodowym, jak i jednostkowym, wydarzeniach i procesach społeczno-politycznych z okresu 1939–1989, kiedy Naród Polski był ofiarą zbrodni systemów narodowosocjalistycznego i komunistycznego. Realizując tę misję, Instytut stał na uboczu wszelkich sporów i interesów politycznych. Wyniki jego pracy mają służyć prawdzie, wolności i pamięci, a przez to – długookresowym interesom Narodu Polskiego i Państwa Polskiego. Nie znaczy to, że Instytut nie podlega publicznym politycznym ocenom. Żadna instytucja publiczna nie jest i nie może być od tego wolna. Oceny te nierzadko odnoszą się do samej misji Instytutu.

Odnosząc się do działalności Instytutu w okresie od lipca 2003 r. do czerwca 2004 r., należy podkreślić następujące fakty:

1. Instytut rozważnie i oszczędnie gospodarował przyznanymi mu środkami z budżetu Państwa. Instytut samodzielnie, dzięki własnej inwencji oraz dobrej współpracy z przedstawicielami władz państwowych i samorządowych pozyskał, wyremontował i przystosował do swoich potrzeb wyeksploatowane pomieszczenia – na podstawie i w ramach przyznaných środków budżetowych.

2. Instytut zgromadził 99% należnych mu na mocy ustawy dokumentów archiwalnych. Nadal jednak Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu i Wojskowe Służby Informacyjne nie przekazały do Instytutu wszystkich kart osób będących w zainteresowaniu organów bezpieczeństwa państwa określonych w ustawie oraz innych dokumentów archiwalnych. Archiwiści IPN mają jednak dostęp do tych materiałów w celu realizacji ustawowych zadań Instytutu. Szefowie ww. instytucji zobowiązali się do przekazania brakujących materiałów do końca 2004 r.

3. Tam, gdzie to było konieczne, Instytut zabezpieczył przejmowane dokumenty przed ich dalszą biologiczną lub mechaniczną degradacją. Instytut skrupulatnie przygotował i rozpoczął procedurę udostępniania pokrzywdzonym dokumentów wytworzonych przez organy bezpieczeństwa przed rokiem 1990 oraz intensywnie opracowuje zebrane dokumenty. Znacznie przyspieszono czas dostępu do dokumentów osób pokrzywdzonych działaniem organów bezpieczeństwa. Okres ten waha się, w zależności od OBUiAD, od 3 miesięcy do roku.

4. W ubiegłym okresie sprawozdawczym Instytut pozytywnie rozpatrzył 8205 wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego (to jest 3 razy więcej niż w poprzednim roku), w tym 2658 osób uznano za pokrzywdzone, 5063 za osoby niepokrzywdzone w związku z brakiem dokumentów zbieranych przez organa bezpieczeństwa państwa w sposób celowy i tajny, w stosunku do 484 osób odnaleziono dokumenty świadczące o współpracy z organami bezpieczeństwa. W okresie tym Instytut udostępnił 8454 jednostek archiwalnych 2475 osobom uznanym za pokrzywdzone w rozumieniu art. 6 ustawy o IPN.

5. Prokuratorzy Instytutu w okresie sprawozdawczym przeprowadzili łącznie 646 spraw objętych śledztwami, w tym 142 w sprawach zbrodni nazistowskich, 487 w sprawach zbrodni komunistycznych oraz 17 w sprawach innych zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości. Są to śledztwa ze względów dowodowych i organizacyjnych szczególnie skomplikowane. W okresie sprawozdawczym prokuratorzy Instytutu przesłuchali 8882 świadków. Ponadto do sądów zostało skierowanych 28 aktów oskarżenia, w kolejnych sprawach przedstawione zostały zarzuty 49 podejrzanym. Skierowany został jeden wniosek o ekstradycję. W okresie objętym sprawozdaniem sądy wydały 7 wyroków skazujących, jeden wyrok uniewinniający i jedno postanowienie sądowe o umorzeniu z powodu śmierci oskarżonego. Podkreślenia wymaga, że liczba uzyskanych przez prokuratorów IPN wyroków skazujących w okresie sprawozdawczym nie daje sama w sobie podstawy do oceny rzetelności przeprowadzonych śledztw i uzasadnień kończących je aktów oskarżenia. Zwykle bowiem oskarżeni, powołując się na stan zdrowia uniemożliwiający im udział w postępowaniu sądowym, powodują przedłużanie czasu trwania tego postępowania. Z reguły też – co zrozumiałe

– wnosząc apelację od wyroków skazujących, co wydłuża czas wydania prawomocnego wyroku. Podkreślenia wymaga także, że wiele śledztw, w których zostały osiągnięte w pełni ustawowe cele, jakimi są wszechstronne wyjaśnienie okoliczności popełnionych zbrodni, a także ustalenie osób pokrzywdzonych, jest umarzanych z powodu śmierci zidentyfikowanych sprawców. Dotyczy to w szczególności zbrodni popełnionych w okresie stalinowskim przez funkcjonariuszy MBP i UB. Mimo to prowadzenie takich śledztw jest ustawowym obowiązkiem prokuratorów IPN, ze względu na wolę osób pokrzywdzonych, składających zawiadomienia o przestępstwie i zeznania w charakterze świadków. Niektóre z prowadzonych śledztw ze względu na czynione w ich toku ustalenia, a także formułowane oceny prawnokarne mają charakter prekursorski i dają asumpt do wypowiedzi doktryny oraz kształtowania się orzecznictwa sądowego, co należy uznać za istotny wkład w rozwój kultury prawnej demokratycznego państwa prawa.

6. Instytut staje się trwałym i ważnym ogniwem edukacji historycznej i patriotycznej polskiej młodzieży. W ciągu zaledwie czterech lat działalności Instytut stał się znaczącą placówką badawczą. Na ten sukces składają się znaczące konferencje naukowe, sześć tematycznych serii wydawniczych oraz dwa czasopisma. Instytut z sukcesem realizuje programy badawcze wielkich monografii istotnych wydarzeń lub zjawisk historii lat 1939–1949 (zagłada Żydów na ziemiach polskich; konspiracja w Wielkopolsce 1939–1945; okupacja niemiecka w Łódzkiem; skazani na karę śmierci 1944–1956; aparat represji; opór społeczny 1944–1989; represje wobec wsi i ruchu ludowego 1944–1989; stan wojenny). Instytut ściśle współpracuje z Instytutem Historii PAN, Instytutem Studiów Politycznych PAN oraz na podstawie odpowiednich umów z większością uniwersytetów.

7. W działalności Instytutu znajdują oparcie środowiska kombatanckie, stał się on forum dla żołnierzy i uczestników wojny oraz niepodległościowej i demokratycznej opozycji okresu powojennego.

8. Instytut nawiązał rzeczową współpracę ze swoimi odpowiednikami w innych krajach (Czechy, Izrael, Litwa, RFN, Rumunia, Słowacja, Węgry, USA). W przypadku Ukrainy i Rosji, gdzie nie ma odpowiednika Instytutu, współpracujemy z historykami i z archiwistami. Prokuratorzy Instytutu współpracują ściśle z niemiecką Centralą Ścigania Zbrodni Nazistowskich w Ludwigsburgu, z Centrum Wiesenthala, z Departamentem Sprawiedliwości USA, a także – w ramach pomocy prawnej – z prokuratorami RFN, Rosji, Białorusi, Ukrainy, Litwy, USA, Kanady, Izraela i Wielkiej Brytanii. Służąc prawdzie, Instytut wkomponował się w proces trwałego pojednania naszego Narodu z narodami niemieckim, rosyjskim, ukraińskim, litewskim, białoruskim oraz żydowskim.

BUDŻET INSTYTUTU

Zarządzanie budżetem Instytutu jest zdecentralizowane w ramach 9 pozawarszawskich oddziałów terenowych IPN. Decentralizacja nie dotyczy oddziału warszawskiego, którego wydatki realizowane są przez centralę Instytutu z racji zajmowania wspólnych obiektów, obsługiwanych przez wspólne programy remontowe, informatyczne.

Zrealizowane w 2003 r. wydatki Instytutu wyniosły **84 259 tys. zł**, co stanowi 98,93% planu na 2003 r., a także 102,16% w stosunku do wykonania wydatków w roku 2002.

Największą pozycję w dziale 751 stanowiły wydatki bieżące, a w tej grupie wydatki przeznaczone na wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń w kwocie 54 693 tys. zł (74,98% wydatków bieżących) oraz wydatki na zakup towarów i usług w kwocie 15 981 tys. zł (21,91% wydatków bieżących).

W 2003 r. w porównaniu do 2002 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wzrosło o 4,8%. Wzrost wynagrodzeń sfinansowany został w ramach planowanego funduszu wynagrodzeń zawartego w ustawie budżetowej na rok 2003. Instytut Pamięci Narodowej, realizując budżet na 2003 r., nie dokonywał zmian zwiększających planowane kwoty wynagrodzeń.

Niewykorzystanie środków przeznaczonych na wynagrodzenia osobowe prokuratorów spowodowane było nieosiągnięciem limitu zatrudnienia prokuratorów określonym w ustawie budżetowej

na 115 etatów. Zgodnie z ustawą o IPN, prokuratorów Instytutu powołuje Prokurator Generalny. Brak jego decyzji w tej sprawie uniemożliwił osiągnięcie pełnego zatrudnienia.

Wydatki majątkowe w 2003 r. w porównaniu z rokiem 2002 były niższe o 3 450 tys. zł, tj. 25,56%. Wydatki te wyniosły 10 047 tys. zł, tj. 99,98% środków przyjętych na wydatki inwestycyjne w ustawie budżetowej na 2003 r., a także zwiększonych decyzją Ministra Finansów w sprawie przyznania środków w wysokości 49,50 tys. zł z rezerwy celowej na pokrycie kosztów wyposażenia w sprzęt komputerowy służący współpracy z Departamentem Budżetu Państwa Ministerstwa Finansów.

Prace adaptacyjno-remontowe, przyjęte do realizacji w 2003 r., dotyczyły obiektów o różnym stopniu zaawansowania prac rozpoczętych jeszcze w 2002 r. Ograniczenie przez Sejm środków na wydatki inwestycyjne w 2003 r. spowodowało konieczność rezygnacji z części zamierzeń poprzez zmniejszenie zakresu prac adaptacyjno-modernizacyjnych.

Ustawa o IPN-KŚZpNP oraz przepisy prawa archiwalnego, budowlanego, ochrony przeciwpożarowej, ochrony informacji niejawnych, a także przyjęte przez Kolegium Instytutu zasady archiwizacji dokumentów przesądziły o koniecznych nakładach inwestycyjnych. Przejmowane przez Instytut od końca 2000 r. obiekty z zasobów Skarbu Państwa były w znacznym stopniu zdekapitalizowane i nieprzystosowane do nowych funkcji; wymagały one zatem modernizacji i adaptacji.

Zatrudnienie średnioroczne w Instytucie Pamięci Narodowej w 2003 r. wyniosło ogółem 1175 etatów. W odniesieniu do 2002 r. (1098 etatów) oznacza to przyrost zatrudnienia o 7,01% etatów. W porównaniu do planowanego limitu zatrudnienia przeciętne zatrudnienie było niższe o 40 etatów. Limit etatów dla pracowników objętych mnożnikowym systemem wynagradzania określony w ustawie budżetowej nie został przekroczony (wg ustawy budżetowej 116 etatów, wykonanie na dzień 31.12.2003 r. 96 etatów). Największy odsetek pracowników Instytutu stanowią pracownicy merytoryczni (84,4%).

Obniżenie środków budżetowych na 2003 r. o 13 120 tys. zł, w tym 7 500 tys. zł na wydatki inwestycyjne, spowodowało przesunięcie terminów zakończenia wcześniej rozpoczętych zadań inwestycyjnych, dotyczących tworzenia archiwów, na 2004 r. Ponowne znaczne obniżenie środków na wydatki IPN w 2004 r. – w wysokości ogółem 9 564 tys. zł, w tym na wydatki inwestycyjne 7 800 tys. zł – powoduje konieczność ograniczenia wydatkowania środków na realizację zadań ustawowych i wydłuża okres zakończenia zadań inwestycyjnych.

Zrealizowane w okresie 6 miesięcy 2004 r. wydatki w dziale 751, rozdział 75101, w wysokości 17 597 tys. zł stanowią 42,04% planowanej kwoty, w rozdziale 75112 zaś w wysokości 22 724 tys. zł – 52,43% planowanej kwoty na rok 2004.

Działalność Gospodarstwa Pomocniczego Instytutu skupiała się na prowadzeniu działalności wydawniczej obejmującej druk publikacji IPN oraz ich sprzedaż. W 2003 r. ze sprzedaży publikacji Gospodarstwo osiągnęło przychody w wysokości 325 tys. zł, natomiast w pierwszej połowie 2004 r. – 267 tys. zł. Sprzedaż publikacji realizowana jest przez hurtownie, księgarnie, oddziały IPN, a także punkt sprzedaży przy ul. Towarowej 28 w Warszawie. Gospodarstwo prowadzi również sprzedaż wysyłkową publikacji IPN.

ŚCIGANIE ZBRODNI

Prokuratorzy pionu śledczego Instytutu kontynuowali śledztwa wszczęte we wcześniejszym okresie oraz wszczęli śledztwa w sprawach nowo ujawnianych zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu dokonanych w okresie od 1 września 1939 r. do 31 grudnia 1989 r. Pojęcie zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu obejmuje zbrodnie nazistowskie, zbrodnie komunistyczne oraz zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości i zbrodnie wojenne popełnione na osobach narodowości polskiej – bez względu na miejsce ich dokonania, a także na osobach innych narodowości, jeżeli zostały popełnione na terytorium państwa polskiego.

Podobnie jak w Czechach czy w Niemczech, prokuratorzy Instytutu ścigają tylko takie czyny, które w momencie ich popełnienia były zabronione przez prawo karne w tym czasie obowiązujące. Wówczas, tak samo jak i obecnie, sprzeczne z prawem polskim i ratyfikowanymi konwencjami ONZ było torturowanie ludzi w śledztwie, skazywanie na podstawie nieobowiązującego prawa czy kierowanie w ramach struktur państwa związkami o charakterze przestępczym albo masowymi represjami.

Na dzień 30 czerwca 2004 r. we wszystkich oddziałowych komisjach pozostało do załatwienia łącznie 1359 śledztw, w tym 363 w sprawach zbrodni nazistowskich, 918 w sprawach zbrodni komunistycznych oraz 78 w sprawach innych zbrodni wojennych i przeciwko ludzkości.

W sprawach zbrodni nazistowskich prokuratorzy IPN zakończyli analizę niemieckich postanowień o umorzeniu śledztw w sprawach zbrodni (wg prawa niemieckiego) popełnionych we wrześniu 1939 r. w Polsce przez żołnierzy Wehrmachtu na ludności cywilnej. Żadne ze śledztw niemieckich nie doprowadziło do skazania w RFN sprawców tych zbrodni. Jako uzasadnienie postanowień o umorzeniu postępowań karnych w sprawach zbrodni Wehrmachtu niemieckie prokuratury przyjmowały generalnie, że nie stanowiły one zbrodni wojennych, lecz że zabójstw tych oddziały dokonywały w ramach dozwolonego przez konwencję haską z 1907 r. zwalczania partyzantki. Ściganie innych zabójstw dokonanych przez Wehrmacht uległo przedawnieniu, zaś w przypadku niepodlegających przedawnieniu morderstw prokuratury niemieckie nie zdołały zidentyfikować ich sprawców, tj. konkretnych żołnierzy i oficerów Wehrmachtu.

Jakkolwiek nieliczne tylko śledztwa w sprawach zbrodni nazistowskich rokuują oskarżenie żyjących sprawców, to jednakże na podkreślenie zasługuje, że w okresie sprawozdawczym prokuratorzy IPN poszukiwali przy pomocy Interpolu 12 zidentyfikowanych sprawców zbrodni nazistowskich. Jeden z odnalezionych sprawców, Bohdan Kozij, przebywający na terenie Kostaryki, zmarł 30 listopada 2003 r., bezpośrednio po doręczeniu mu zaakceptowanego przez władze Republiki Kostaryki polskiego wniosku o ekstradycję.

Prokuratorzy IPN kontynuują postępowania o stwierdzenie zbrodniczego charakteru wyroków wydawanych na Polaków przez niemieckie sądy specjalne. Stosowne wnioski kierowane są do niemieckich prokuratur za pośrednictwem Centrali w Ludwigsburgu. Pierwszym uchylonym przez prokuraturę w Görlitz wyrokiem (postanowienie z dnia 10 marca 2004 r.) był wyrok skazujący na karę śmierci księdza Wincentego Harasimowicza, wydany przez sąd specjalny w Łodzi 9 grudnia 1941 r.

W sprawach zbrodni komunistycznych popełnionych do końca 1956 r. (zwanych popularnie zbrodniami stalinowskimi) utrwaliła się linia orzecznictwa sądowego w pełni potwierdzająca zasadność aktów oskarżenia kierowanych do sądów przez prokuratorów IPN przeciwko byłym funkcjonariuszom Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. Są oni oskarżani przez prokuratorów IPN o bezprawne aresztowania oraz stosowanie tortur fizycznych i psychicznych wobec pokrzywdzonych, traktowanych przez ówczesne władze państwowe jako wrogowie polityczni. Zarówno przebieg rozpraw sądowych, jak i uzasadnienia wyroków skazujących potwierdzają racje leżące u podstaw ścigania i odpowiedzialności karnej tej kategorii sprawców.

Sądy orzekające nie podzieliły jednak – jak dotąd – argumentacji przedstawionej w uzasadnieniach aktów oskarżenia przeciwko stalinowskim sędziom i prokuratorom sprawcom zbrodni sądowych. Jedyne wyrok skazujący stalinowskiego sędziego zapadł przed Sądem Garnizonowym w Warszawie w dniu 18 kwietnia 2003 r. i odnosił się do stalinowskiego sędziego, który wymierzył karę wieloletniego więzienia za rzekome rozpowszechnianie wrogiej propagandy. Wyrok skazujący sędziego został uchylony przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie w dniu 3 grudnia 2003 r., z uzasadnieniem, że oskarżonego (od 1975 r. emeryta wojskowego) chroni stale immunitet sędziowski, który nie został uchylony. Od tego wyroku została wniesiona kasacja przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego, który stanął na stanowisku, że immunitet przysługujący oskarżonemu wygaś z chwilą ustąpienia z funkcji sędziego. Kasacja ta nie została uwzględniona. Izba Wojskowa Sądu Najwyższego przyjęła w uzasadnieniu, że Naczelny Prokurator Wojskowy nie jest uprawniony do wnoszenia kasacji w sprawach należących do właściwości rzeczowej prokuratora IPN. Należy

przypomnieć, że kasacja wniesiona w poprzednim okresie sprawozdawczym przez Dyrektora Głównej Komisji jako Zastępcę Prokuratora Generalnego w sprawie zabójstwa sądowego, pozostającego we właściwości rzeczowej prokuratora IPN, nie została przyjęta przez Izbę Wojskową Sądu Najwyższego, ze wskazaniem, że uprawnionym do wniesienia takiej kasacji jest Naczelny Prokurator Wojskowy.

Przed Wojskowym Sądem Okręgowym w Warszawie toczy się postępowanie przeciwko byłemu prokuratorowi wojskowemu Czesławowi Ł., któremu prokurator IPN zarzuca udział w sądowym zabójstwie rtm. Witolda Pileckiego.

W sprawach zbrodni komunistycznych popełnionych po 1956 r. w okresie sprawozdawczym zapadł m.in. wyrok skazujący byłych funkcjonariuszy SB na kary za znęcanie się fizyczne i psychiczne w toku prowadzonych przez nich postępowań karnych nad aresztowanymi członkami NSZZ „Solidarność” w Koninie po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce.

W sprawie zbrodni katyńskiej prokuratorzy IPN przygotowali analizę obowiązującego obecnie w Federacji Rosyjskiej stanu prawnego. Do Głównej Prokuratury Wojskowej Federacji Rosyjskiej zostały skierowane wnioski o pomoc prawną w sprawach zabójstw pojmanych oficerów i żołnierzy Wojska Polskiego we wrześniu 1939 r. Odpowiedź strony rosyjskiej pozwoliła na określenie aspektów prawnych spodziewanego postanowienia kończącego śledztwo w sprawie zbrodni katyńskiej, prowadzonego przez prokuraturę rosyjską. Prokuratura ta pismem z dnia 17 marca 2004 r. odmówiła udzielenia pomocy prawnej w śledztwie w sprawie zabójstwa w dniu 22 września 1939 r. gen. Józefa Olszyny-Wilczyńskiego i kpt. Mieczysława Strzemeskiego, których żołnierze Armii Czerwonej rozstrzelali bezpośrednio po wzięciu ich do niewoli. Ocena prawna tej zbrodni sformułowana przez prokuratora IPN wskazywała na pakt Ribbentrop–Mołotow z 23 sierpnia 1939 r., w wyniku którego Armia Czerwona w dniu 17 września 1939 r. rozpoczęła faktycznie działania wojenne wobec Państwa Polskiego, z tego też względu zabójstwo polskich żołnierzy po ich wzięciu do niewoli zakwalifikowano jako nieulegającą przedawnieniu zbrodnię wojenną. Główna Prokuratura Wojskowa FR nie podzieliła tej kwalifikacji prawnej, argumentując, że pakt z 23 sierpnia 1939 r. był w istocie paktem o nieagresji pomiędzy Niemcami a Związkiem Radzieckim, dlatego też „w czasie wydarzeń wymienionych we wniosku, a także i później wojska Armii Czerwonej nie mogły udzielić pomocy wojskom Niemiec lub ich sojusznikom w dokonywaniu przestępstw wojennych w jakiegokolwiek by to nie było formie, w tym także biorąc udział w dokonywaniu zabójstw na ludności cywilnej Rzeczypospolitej Polskiej, żołnierzy i jeńców wojennych armii polskiej. Wobec przedstawionych we wniosku okoliczności żołnierze Armii Czerwonej mogli popełnić jedynie przestępstwa popolite”. W konkluzji prokurator Głównej Prokuratury Wojskowej FR stwierdził, że ściganie popolitych zabójstw dokonanych w okresie drugiej wojny światowej uległo już przedawnieniu według prawa karnego FR, co spowodowało zwrócenie polskiego wniosku o pomoc prawną. Nie zważając na takie stanowisko, w tym samym piśmie, Główna Prokuratura Wojskowa FR wskazała, że porozumienie mocarstw z 8 sierpnia 1945 r. miało na celu „pociągnięcie do odpowiedzialności karnej niemieckich oficerów, żołnierzy i członków partii nazistowskiej odpowiedzialnych za przestępstwa wojenne popełnione przez nich w czasie drugiej wojny światowej”.

Stwierdzenie, według którego zbrodnie NKWD uległy przedawnieniu, Główna Prokuratura Wojskowa Federacji Rosyjskiej odniosła także do zabójstw dokonanych na obywatelach polskich w listopadzie 1945 r. (pismo z dnia 25 listopada 2003 r. o odmowie udzielenia pomocy prawnej w sprawie zabójstwa Józefa i Stanisława Łempickich, zastrzelonych przez funkcjonariuszy NKWD pod Ciechanowcem).

We wszystkich prowadzonych przez prokuratorów IPN śledztwach zostało przesłuchanych w okresie sprawozdawczym łącznie 8882 świadków.

Podkreślenia wymaga, że w śledztwach, które z różnych przyczyn zostały umorzone przez prokuratorów IPN zgromadzony został, często bardzo obszerny i historycznie doniosły, materiał dowodowy, w szczególności w postaci nieznanych wcześniej zeznań świadków, który to materiał stanowi podstawę dla dalszych badań naukowych, a także publicystyki.

Główna Komisja współpracuje z odpowiednimi instytucjami za granicą, a w szczególności z niemiecką Centralą Badania Zbrodni Narodowosocjalistycznych w Ludwigsburgu, z Urzędem Śledztw Specjalnych Departamentu Sprawiedliwości USA oraz Instytutem Yad Vashem w Jerozolimie.

Służba prokuratorów Instytutu ma swoją wyraźną specyfikę na tle pracy prokuratorów prokuratury powszechnej. Wynika ona z konieczności poznania kontekstu historycznego ściganego przestępstwa, poznania obowiązującego wówczas prawa i orzecznictwa. W części spraw trzeba przesłuchać po kilkuset świadków, co oznacza żmudny proces ustalenia ich danych personalnych, stwierdzenia, czy żyją, oraz odszukania ich i przesłuchania często w miejscu zamieszkania. Znaczną część spraw prowadzonych przez pion śledczy Instytutu należy porównać, ze względu na skalę procesowych zadań, do śledztw prowadzonych w sprawach zorganizowanej przestępczości oraz w sprawach gospodarczych przez prokuratorów prokuratur apelacyjnych oraz okręgowych. Wynika to z wielowątkowości i złożoności odtwarzanych mechanizmów przestępstw, wielości osób pokrzywdzonych oraz sprawców, współdziałających w ich dokonywaniu, a także faktu, że zbrodnie te – w ujęciu kryminologicznym – stanowią postać „przestępczości państwa”, tzn. popełniane były w imieniu władz państwowych przez jego funkcjonariuszy. Inaczej niż w przypadku prokuratorów prokuratury powszechnej oraz wojskowej, gdzie te czynności śledcze niemal bez wyjątku wykonują obecnie policjanci, wszystkie te czynności obowiązani są wykonać – w myśl ustawy o IPN-GKŚZpNP – osobiście prokuratorzy Instytutu. Prokuratorzy Instytutu muszą prowadzić liczne i pracochłonne kwerendy archiwalne w archiwach państwowych, wojskowych, resortowych. Prokuratorzy ci z reguły prowadzą samodzielnie całe postępowanie, nie korzystając z pomocy Policji w zakresie ustalania faktów będących przedmiotem śledztwa. Bez porównania częściej niż inni prokuratorzy, prokuratorzy Instytutu gromadząc materiał dowodowy, muszą korzystać z pomocy prawnej organów wymiaru sprawiedliwości oraz innych instytucji państw obcych. Akta spraw zakończonych liczą od kilkunastu do kilkuset tomów.

W wielu postępowaniach przesłuchiwani w charakterze świadków pokrzywdzeni wyrażali swą moralną satysfakcję z powodu kwalifikacji prawnej zbrodni przyjmowanej przez prokuratorów Instytutu. Świadkowie ci podkreślali przy tym niejednokrotnie, że relacja złożona przed prokuratorem jest jedyną formą utrwalenia doświadczeń i przeżyć z przeszłości, które często traumatyzowały całe ich późniejsze życie. Śledztwa, które z różnych przyczyn nie kończą się skierowaniem do sądu aktu oskarżenia przeciwko sprawcom zbrodni, zyskały w publicystyce miano „śledztw historycznych”, które tylko w części oddaje ich charakter i cele.

Dyrektor Głównej Komisji oraz prokuratorzy IPN aktywnie prezentowali działalność pionu śledczego IPN m.in. w ramach organizowanych przez Instytut konferencji naukowych. Rezultaty ścigania przez Państwo Polskie zbrodni nazistowskich oraz zbrodni komunistycznych zostały przedstawione na I Światowym Kongresie Ekspertów Interpolu w Sprawie Ścigania Zbrodni Ludobójstwa, Zbrodni Wojennych i Przeciwko Ludzkości, który odbył się w Lyonie w dniach 23–25.03.2004 r.

Nierozwiązane pozostaje zagadnienie możliwości odwoływania prokuratorów pionu śledczego IPN oraz ich powrotu na wcześniej zajmowane stanowiska w prokuraturze powszechnej na innej drodze aniżeli w wyniku postępowania dyscyplinarnego.

ARCHIWIZOWANIE I UDOSTĘPNIANIE DOKUMENTÓW

Zadanie archiwizowania i udostępniania dokumentów wytworzonych przez polskie i obce organy bezpieczeństwa państwa w latach 1939–1989 mieści się w konstytucyjnym obowiązku władz publicznych opisanym w art. 61 oraz 51 polskiej ustawy zasadniczej. Kierując się tymi przepisami oraz przepisami ustawy o IPN-KŚZpNP, Instytut musi brać też pod uwagę wymagania wynikające z ustaw o ochronie informacji niejawnych, o ochronie danych osobowych oraz ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach. Zadania te Instytut realizuje poprzez pion archiwalny, który tworzą Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, oddziałowe biura

udostępniania i archiwizacji dokumentów oraz wydziały udostępniania i archiwizacji dokumentów w delegaturach.

Na dzień 30 czerwca 2004 r. w pionie archiwalnym zatrudnionych było łącznie 497 archiwistów (o jednego więcej niż rok wcześniej), w tym w BUiAD w Warszawie 179 archiwistów (178 etatów). W BUiAD oraz w oddziałowych biurach udostępniania i archiwizacji dokumentów IPN pracuje 17 archiwistów ze stopniem naukowym doktora oraz dwóch doktorów habilitowanych.

W czwartym roku funkcjonowania Instytutu działalność pionu archiwalnego koncentrowała się na opracowywaniu przejętych materiałów archiwalnych i szerokim ich udostępnianiu. Priorytetem pionu archiwalnego było udostępnianie dokumentów osobom pokrzywdzonym oraz badaczom, a także innym osobom oraz uprawnionym podmiotom.

Według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r. zasób archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej liczył 79 920,65 m.b., z czego 28 459,51 m.b. (35,6%) gromadzi Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, a 51 461,14 m.b. (64,4%) dziewięć oddziałowych biur udostępniania i archiwizacji dokumentów (OBUiAD) łącznie z delegaturami IPN. Dla porównania: stan zasobu archiwów państwowych ogółem wynosi 236 622 m.b.

W stosunku do roku poprzedniego (30 czerwca 2003 r. zasób wynosił 77 858,94 m.b.) przybyło 2061,71 m.b. dokumentów, to jest 2,65%. W 2003 r. wzrost ten w stosunku do roku 2002 wynosił 67%.

Proces gromadzenia archiwaliów rozpoczęty przez BUiAD w drugiej połowie 2000 r., a przez jednostki terenowe w 2001 r., dobiega końca. Większość jednostek pionu archiwalnego IPN osiągnęła lub zbliżyła się do stanu przewidywanego zasobu planowanego w 2000 r. na podstawie danych szacunkowych przekazanych przez instytucje przechowujące akta organów bezpieczeństwa państwa. Z perspektywy prawie czterech lat należy stwierdzić, że docelowy stan ilościowy zasobu Instytutu został skorygowany – nie wyniesie on ponad 95 km, lecz najpewniej nie więcej niż 80–81 km. Stan ten spowodowany jest zbyt wysokim szacunkiem zasobu archiwalnego, głównie przez archiwa policyjne i wojskowe.

Jednostki pionu archiwalnego IPN uzupełniały w okresie 2003–2004 swój stan posiadania o dokumenty z zespołów lub zbiorów archiwalnych już przejętych. W niektórych tylko przypadkach przyjęto do zasobu nowe zespoły. Do IPN są przekazywane także sprawy, które wcześniej zostały wypożyczone przez ówczesnego dysponenta, a nie zostały dostarczone z całością dokumentacji.

Do przyjęcia pozostała jednak jeszcze pewna część dokumentów. Instytut podejmował ciągle starania przekazania do jego ustawowego zasobu archiwalnego przede wszystkim spraw z tzw. okresu przełomowego – roku 1990 – kiedy uległy likwidacji peerelowskie organy bezpieczeństwa państwa. Ustawa o IPN określa precyzyjnie końcowe daty dokumentów wytworzonych przez te organy, które podlegają przekazaniu do Instytutu, np. z ABW i AW są przekazywane dokumenty, zbiory danych, rejestry i kartoteki wytworzone w okresie do 6 maja 1990 r., a w przypadku archiwów Wojskowych Służb Informacyjnych do 31 grudnia 1990 r. Określone w ustawie cezury czasowe wymagały podjęcia czasochłonnnych czynności archiwalnych związanych z rozdzieleniem dokumentacji (np. przejmowanej z ABW na dokumenty dla IPN wytworzone do 6 maja i po tej dacie do pozostawienia w dotychczasowej dyspozycji ABW), często założeniem nowej teczki i jej ponownym opracowywaniem. Prace te były wykonywane przez funkcjonariuszy służb ochrony państwa.

Instytut zgromadził 99% należnych mu na mocy ustawy dokumentów archiwalnych. Nadal również ABW, AW oraz WSI nie przekazały do Instytutu wszystkich kart osobowych byłych tajnych współpracowników organów bezpieczeństwa państwa określonych w ustawie. Przedłużenie się procesu przejmowania kartotek wynikało z kilku czynników, m.in. karty przeznaczone do IPN z UOP/ABW były wyłączane z kartotek bieżących, w których funkcjonariusze UOP/ABW dokonywali sprawdzeń, konieczności dokonania przeglądu wyłączonych kart, także pod kątem umieszczenia niektórych z nich w zbiorze zastrzeżonym, a także skanowaniem części zasobu kartotecznego przez UOP/ABW.

Do IPN winna też być przekazana część materiałów z archiwów państwowych podległych Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych, głównie kopie akt PPR i PZPR, które dotyczą

wyłącznie organów bezpieczeństwa państwa – nie chodzi zatem o pozyskanie całych zespołów aktowych.

Poza BUiAD najwięcej archiwaliów zgromadziły oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów w Katowicach, Wrocławiu, Gdańsku, Krakowie i Poznaniu. Ich zbiory mieszczą się w granicach 6000–11 200 m.b. Łącznie zgromadziły one 39 374,72 m.b., co stanowi 76,51% dokumentacji zgromadzonej przez wszystkie dziewięć OBUiAD. Zbiory pozostałych OBUiAD mieszczą się w przedziale 2500–3900 (Rzeszów, Lublin, Białystok i Łódź).

Przejęte akta organów bezpieczeństwa państwa to przede wszystkim akta operacyjne z teczkami personalnymi i teczkami pracy tajnych współpracowników, dokumenty dotyczące lokali kontaktowych i mieszkań konspiracyjnych, akta rozpracowań operacyjnych, akta kontrolno-śledcze zawierające m.in. sprawy o działalności „antypaństwowej”, „szpiegowskiej” i „sabotażowo-dywersyjnej” oraz akta spraw „obiektovo-zagadnieniowych”. Dużą część dokumentów stanowią akta osobowe b. funkcjonariuszy UB, SB i MO, pracowników cywilnych i żołnierzy zawodowych resortu spraw wewnętrznych. Z archiwów Policji przejęto głównie akta funkcjonariuszy UB i MO do 1954 r. oraz UB i SB do 1990 r. i znaczną ilość akt administracyjnych (m.in. rejestry śledztw i dochodzeń z lat 1944–1954, sprawozdawczość, normatywy) oraz akta paszportowe. Te ostatnie dają się wyodrębnić w największy zbiór archiwalny. Łącznie pion archiwalny IPN zgromadził 43 134,93 m.b. akt paszportowych, w tym 6844,74 m.b. (15,9%) znajduje się w BUiAD, a 36 290,19 m.b. (84,1%) w dziesięciu OBUiAD.

Przejęte dokumenty resortu spraw wewnętrznych to również dokumenty jednostek organizacyjnych tegoż resortu wytworzone w związku z ich działalnością, a nie będące materiałami operacyjnymi i osobowymi. Należy także wymienić dokumenty organów bezpieczeństwa powstałe w związku z kluczowymi wydarzeniami okresu PRL: Poznański Czerwiec 1956 r., Marzec 1968 r., wydarzenia na Wybrzeżu w grudniu 1970 r., w Radomiu i Ursusie w 1976 r. oraz związane z powstaniem NSZZ „Solidarność” i stanem wojennym, a także zwalczaniem opozycji demokratycznej. Część przejętego zasobu stanowią zbiory akt normatywnych dotyczących organów bezpieczeństwa państwa (m.in. rozporządzenia, uchwały, zarządzenia, decyzje, rozkazy, pisma okólne, rozkazy personalne). Część akt Instytut przejął w formie mikrofilmów.

Dokumenty wojskowych służb specjalnych stanowią materiały przekazane przede wszystkim przez archiwa Wojskowych Służb Informacyjnych. Przyjmował je jedynie BUiAD. W tej grupie archiwaliów przeważa dokumentacja operacyjna oraz tecki akt osobowych żołnierzy i pracowników cywilnych wojskowych służb specjalnych (Informacji Wojska Polskiego, Wojskowej Służby Wewnętrznej i Zarządu II Sztabu Generalnego WP). BUiAD posiada również inne zespoły aktowe wojskowych organów bezpieczeństwa, w tym akta wojskowych sądów i prokuratur przekazane przez CAW, Archiwum Instytucji MON, Archiwum Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej oraz Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie i Archiwum Państwowe m.st. Warszawy.

Ostateczne przejęcie akt z archiwów ABW i AW odbywa się w magazynach Instytutu i następuje po otwarciu zabezpieczonych pudeł w obecności funkcjonariuszy ABW lub AW, co praktycznie kończy proces przejęcia przez Instytut każdej z partii dokumentów UB i SB. Głównym problemem związanym z otwieraniem pudeł zawierających akta niejawne była przede wszystkim zbyt mała liczba skierowanych do tych prac funkcjonariuszy ABW. W BUiAD owe czynności wykonuje tylko jeden funkcjonariusz ABW. W Oddziale IPN w Katowicach funkcjonariusze ABW jedynie dwa razy w tygodniu mogą dokonywać komisyjnego otwarcia kartonów. Liczba otwieranych pudeł jest również uwarunkowana charakterem dokumentacji, a w przypadku akt operacyjnych kompletnością dokumentów w danej jednostce archiwalnej. Na pracochłonność tych czynności wpływ ma m.in. niewłaściwe bądź niestaranne wykonanie spisów zawartości teczek, a w przypadku teczek luźnych, układ kart niezgodny z kolejnością w spisie.

W roku sprawozdawczym otwartych zostało 23 506 pudeł przekazanych przez archiwa ABW i Policję (rok wcześniej – 21 648 pudeł). Według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r., od rozpoczęcia procesu przejmowania dokumentów z ABW i Policji, ogółem otwarto 76 108 pudeł. W sześciu

OBUiAD (Białystok, Gdańsk, Kraków, Lublin, Łódź i Rzeszów) otwarto wszystkie pudła. W BUiAD otwarto wszystkie pudła przejęte od UOP/ABW w Warszawie, natomiast w drugim półroczu 2004 r. prace będą się koncentrować na pudłach przejętych z Delegatury ABW w Radomiu, które dotąd były otwierane sporadycznie, w zależności od potrzeb. Zakończenie procesu otwierania pudeł uzależnione jest przede wszystkim od liczby oddelegowanych do udziału w nim funkcjonariuszy ABW. Czynności te winny być wykonywane przez cały tydzień roboczy, a nie raz lub dwa razy w tygodniu (szerzej zobacz s. 187).

Odrębną grupę aktową stanowią dokumenty przejęte z archiwów Służby Więziennej. Są to głównie akta penitencjarne osób represjonowanych z motywów politycznych, w tym osób internowanych w stanie wojennym. Do BUiAD przekazano akta z Centralnego Zarządu Służby Więziennej oraz z jednostek podległych Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Warszawie, do OBUiAD akta z pozostałych inspektoratów okręgowych.

Zasób archiwalny IPN tworzą również akta spraw osób represjonowanych z motywów politycznych, których twórcami były powszechne sądy i prokuratury. Wśród przejętych dokumentów dominują akta spraw z lat 70. i 80. XX w.

Niewielką część zasobu tworzą materiały przekazywane przez osoby prywatne jako dary. W okresie sprawozdawczym do zasobu IPN przyjęto blisko 20 m.b. materiałów przekazanych przez różne instytucje lub osoby prywatne w formie darowizny. Materiały te dotyczą ważnych wydarzeń w dziejach państwa i narodu. Nadsyłane bądź przekazywane osobiście często stanowią bardzo cenne prywatne pamiątki.

W celu udostępniania jak największej ilości dokumentów organów bezpieczeństwa państwa zastosowane zostało uproszczone opracowanie ograniczające się do sporządzenia dokładniejszych pod względem informacji spisów akt w postaci elektronicznej.

Bieżący okres sprawozdawczy charakteryzował się zintensyfikowanym opracowywaniem przejętych dokumentów, w tym zwłaszcza archiwaliów najczęściej udostępnianych osobom pokrzywdzonym lub do celów naukowo-badawczych, śledczych i innych kwerend (poszukiwania dokumentów), w tym spraw płacowo-emerytalnych. Kontynuowane były prace porządkowe m.in. nad zespołami dotyczącymi wydarzeń związanych z wprowadzeniem stanu wojennego, przejętymi z Archiwum MSWiA; przystąpiono do porządkowania i inwentaryzowania „charakterystyk”, zwanych również „opracowaniami”, przekazanych przez Urząd Ochrony Państwa. „Charakterystyki” obrazują działalność organizacji niepodległościowych oraz ugrupowań politycznych i zbrojnych głównie w latach 1944–1956, ale i później, na terenie całego kraju. Zostały one sporządzone przez pracowników pionu archiwalnego resortu spraw wewnętrznych na podstawie oryginalnych materiałów. Łącznie opracowanych zostało 3960 jednostek inwentarzowych przekazanych na 21 spisach zdawczo-odbiorczych. W okresie sprawozdawczym zakończono ewidencjonowanie dokumentów przekazanych w formie elektronicznej na 108 płytach CD z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, wytworzonych przez Urząd Rady Ministrów do 1989 r. Zewidencjonowano 85 płyt CD zawierających 4813 zeskanowanych dokumentów (szerzej zobacz s. 187). Kontynuowano porządkowanie materiałów archiwalnych dotyczących Kościoła rzymskokatolickiego i innych związków wyznaniowych, przekazanych przez ABW pod nazwą „MSW Kler”.

Dla części dokumentów niezewidencjonowanych sporządzono spis zdawczo-odbiorczy i wykazy kryptonimów spraw obiektowych oraz innych spraw operacyjnych. Porządkowane dokumenty zszyto i sfoliowano. Dokumenty te zostały wytworzone w latach 70. i 80., a na przełomie lat 80. i 90. były przeznaczone do zniszczenia. Zawierają m.in. następujące sprawy:

- analizę sytuacji w środowiskach akademickich, naukowych i wydawniczych,
- kolportażu wydawnictw opozycji demokratycznej,
- analizę sytuacji w środowiskach opozycyjnych, m.in. KOR, ROPCiO, WiP, NSZZ „Solidarność” i „Solidarność Walcząca”, Pomarańczowa Alternatywa oraz NZS,
- sytuacji w organizacjach młodzieżowych i organizacjach harcerskich,
- duszpasterstwa akademickiego,

- działalności opozycyjnej, m.in. manifestacje, happeningi, demonstracje i strajki,
- nadużyć w funkcjonowaniu wyższych uczelni.

Opracowany zbiór poza dokumentacją aktową liczy 810 zdjęć operacyjnych z manifestacji w Warszawie, Radomiu i Lublinie, a także zawiera kartotekę działaczy i sympatyków Studenckich Komitetów Solidarności (SKS).

W okresie sprawozdawczym rozpoczęto prace archiwalne związane z rozszyfrowywaniem kryptonimów. Sporządzone przez UOP/ABW spisy zdawczo-odbiorcze wymieniają jedynie kryptonimy lub pseudonimy i nie informują kogo i jakiego obiektu lub zdarzenia dotyczą akta. Rozszyfrowanie tych informacji w sposób znaczący ułatwi korzystanie z akt operacyjnych do celów służbowych i kwerend naukowo-badawczych. W wymienionym zbiorze dotyczącym sprawy sądowej o niszczeniu akt Departamentu III rozszyfrowano ok. 1500 kryptonimów spraw. Prace te będą kontynuowane.

Rozpakowane zostały pakiety przekazane przez archiwum WSI, a na teczki naniesiono aktualną sygnaturę. W ten sposób uporządkowano 143,69 m.b. akt.

Kontynuowano sporządzanie elektronicznej ewidencji do ksiąg więźniów śledczych i karnych Więzienia Warszawa I (Mokotów), rok 1945. Opracowanych zostało 6523 teczek aktowych przed ich udostępnieniem. Praktycznie całość zasobu Instytutu stanowią dokumenty na papierze nietrwałym, tzw. kwaśnym. Spośród przyjętych materiałów część wymaga pilnych zabiegów konserwatorskich ze względu na zniszczenia mechaniczne i postępującą kruchość papieru. Jak wykazały badania, często występuje skażenie mikrobiologiczne przejętych przez Instytut akt, niewłaściwie dotychczas przechowywanych. W zdecydowanej większości akta wymagają przesycia, reperacji (laminowanie, podklejanie filmoplastem, zakładanie nowych obwolot tekturowych), paginacji.

Na potrzeby strony internetowej Instytutu przygotowano elektroniczny wykaz opracowanych zespołów aktowych przejętych z Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, wszystkich zespołów z Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, materiałów użytych przez Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, przekazanych z prokuratur i sądów powszechnych i organów więziennictwa do BUiAD w latach 2000–2003 oraz przechowywanych w Delegaturze IPN w Radomiu. Wykaz ten jest istotną pomocą ewidencyjno-informacyjną dla użytkowników pragnących skorzystać z zasobu BUiAD – podaje dokładną nazwę zespołu, daty roczne, to jest okres pochodzenia materiału archiwalnego i sygnaturę IPN oraz ogólną liczbę spraw (teczek).

Do ustawowych zadań Instytutu należy ukazanie prawdy historycznej o roli, jaką odgrywał aparat bezpieczeństwa w okresie istnienia Polski Ludowej. Jedną z form realizowania tego zadania jest umożliwienie pokrzywdzonym przez ten aparat dostępu do dokumentów. Osobom, które wyrażą wolę zapoznania się z zawartością „teczek” na drodze realizacji „wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego na podstawie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu” są udostępniane materiały służb aparatu bezpieczeństwa.

Pierwsze wnioski zostały przyjęte w dniu 7 lutego 2001 r. Od tego czasu do dnia 30 czerwca 2004 r. 15 485 osób wyraziło chęć wglądu do materiałów, jakie zgromadziły na nie służby bezpieczeństwa, a zatem było to o 1968 osób więcej niż rok wcześniej. Efektem finalnym przeprowadzonej na wniosek wnioskodawcy kwerendy archiwalnej jest wydanie zaświadczenia określającego jego status. Zgodnie z ustawą o IPN, opierając się tylko na dokumentach znajdujących się w zasobie IPN, wydaje się zaświadczenie, iż osoba jest pokrzywdzona przez organy bezpieczeństwa państwa, gdy zbierano na jej temat w sposób celowy i tajny informacje, lub zaświadczenie, iż osoba nie jest pokrzywdzona. W przypadku wydania tego drugiego zaświadczenia zachodzą dwie przesłanki. Pierwsza, wynikająca z art. 6 ust. 1, w którym jest mowa o braku w zasobie IPN dokumentów zbieranych w sposób tajny przez służby bezpieczeństwa, druga zaś z art. 6 ust. 3, zgodnie z którym osoba nie jest pokrzywdzona z uwagi na odnalezione dokumenty bądź informacje, świadczące o podjętej przez nią współpracy z organami bezpieczeństwa. Wydanie zaświadczenia nie oznacza, że realizacja danej sprawy jest zakończona. Jeżeli w wyniku kontynuowania kwerendy odnalezione zostaną nowe dokumenty, będą one udostępnione pokrzywdzonemu.

W okresie sprawozdawczym pion udostępniania IPN zrealizował 8205 wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego (to jest 3 razy więcej niż w poprzednim roku), w tym 2658 osób uznano za pokrzywdzone, 5063 za osoby niepokrzywdzone w związku z brakiem dokumentów zbieranych przez organa bezpieczeństwa państwa w sposób celowy i tajny, w stosunku do 484 osób (5%) odnaleziono dokumenty świadczące o współpracy z organami bezpieczeństwa.

Osobom pokrzywdzonym są udostępniane wszystkie materiały, które zostały odnalezione w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej, nie stosuje się ograniczeń dotyczących okresu ich wytworzenia i klauzuli niejawności. Instytut nie ma wpływu na ich kompletność. Materiały archiwalne wytworzone przez b. organy bezpieczeństwa są udostępniane w takiej formie, w jakiej zostały przekazane do jego zasobu. IPN dokonuje starań, aby jak najwięcej materiałów archiwalnych było udostępnianych w oryginale. W tych, które są udostępniane w formie kopii, zgodnie z art. 31 ust. 3 ustawy o IPN, przed udostępnieniem są anonimizowane (zaczerniane) dane osobowe innych pokrzywdzonych oraz innych osób występujących w dokumentach, w tym również dane osobowe funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników aparatu bezpieczeństwa państwa.

W okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów udostępniły 8454 jednostek archiwalnych 2475 osobom uznanym za pokrzywdzone w rozumieniu art. 6 ustawy o IPN.

Blisko dwukrotnie, w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym, wzrosła liczba jednostek archiwalnych udostępnionych pokrzywdzonym, a ponaddwukrotnie liczba osób pokrzywdzonych. Na żądanie osoby pokrzywdzonej wydawane są kopie dokumentów oraz podawane nazwiska funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników aparatu bezpieczeństwa państwa. Zgodnie z art. 32 ust. 2 ustawy o IPN nie są podawane nazwiska osób, które udzielały informacji o przestępstwach pospolicznych. W omawianym okresie pokrzywdzeni złożyli 692 wnioski o podanie bliższych danych funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników organów bezpieczeństwa państwa. Dane identyfikujące informatorów służby bezpieczeństwa (imię, nazwisko, data urodzenia, imię ojca, pseudonim, miejsce pracy) są podawane zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o IPN tylko wówczas, gdy IPN może jednoznacznie stwierdzić ich tożsamość na podstawie posiadanych dokumentów. Jest to ważne ze względu na posiadanie niepodważalnych dowodów, które będzie można przedstawić w trakcie ewentualnie toczących się procesów sądowych z powództwa osób, których dane Instytut podał osobom pokrzywdzonym. Na podstawie tych wniosków wydano 423 noty z danymi funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników, odpowiadającymi numerom nazwisk zaczernionych w udostępnionych dokumentach. Odmowa podania danych odbywa się w drodze wydania przez Dyrektora Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów lub upoważnionej przez niego osoby, na podstawie art. 104 kpa, decyzji odmawiającej podania nazwisk oraz innych danych osobowych osób, których dane zostały zanonimizowane w udostępnionych materiałach. W omawianym okresie sprawozdawczym wydano 120 takich decyzji.

W przypadku osób, które były funkcjonariuszami, pracownikami lub współpracownikami aparatu bezpieczeństwa państwa, na mocy art. 35 ust. 2 ustawy o IPN, po złożeniu wniosku wraz z oświadczeniem o współpracy lub pracy na rzecz organów bezpieczeństwa państwa mogą one otrzymać zaświadczenie informujące je o znajdujących się w zasobie Instytutu dotyczących ich materiałach. W okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. w Instytucie Pamięci Narodowej zostało wydanych 161 takich zaświadczeń (blisko trzykrotnie więcej niż rok wcześniej). Funkcjonariusze, pracownicy i współpracownicy na podstawie art. 35 ust. 1 mogą otrzymać jedynie kopię świadectwa służby albo pracy oraz kopie opinii o służbie albo pracy.

Obok wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego na podstawie ustawy o IPN do najważniejszych należą wnioski dot. celów naukowo-badawczych. Wynika to z fundamentalnych zadań Instytutu Pamięci Narodowej, który oprócz udostępniania społeczeństwu materiałów wytworzonych przez służby aparatu bezpieczeństwa państwa ma wyjaśniać, upowszechniać najnowszą historię Państwa Polskiego, poprzez ukazywanie metod działania organów

bezpieczeństwa państwa. Najwięcej wniosków złożyły do Instytutu osoby prawne – 19 433 (rok wcześniej – 14 552 wniosków). Osoby fizyczne złożyły 8881 wniosków (rok wcześniej – 11 511 wniosków). W ramach IPN poszczególne piony: śledczy, edukacyjny oraz archiwalny (pomiędzy jednostkami organizacyjnymi pionu udostępniania) skierowały 10 895 spraw. Pozostała część – 8538 – przypada na wnioski innych instytucji, np. wymiaru sprawiedliwości, ochrony państwa i porządku publicznego. W sumie w zeszłym roku zgłoszonych zostało 28 314 wniosków o udostępnienie dokumentów (rok wcześniej – 26 063 wniosków).

Ważną częścią zadań pionu archiwalnego Instytutu jest wykonywanie kwerend dokumentów wg zamówionych tematów. W zeszłym roku dla osób fizycznych zostało zrealizowanych 14 026 kwerend, a dla instytucji – 21 890 kwerend; w sumie – 35 916 kwerend (rok wcześniej – 26 063). Często w wyniku pierwszych sprawdzeń udaje się uzyskać dodatkowe wiadomości, które pozwalają na pogłębienie kwerendy archiwalnej. Tak więc odpowiedź, jaką otrzymuje wnioskodawca, jest wynikiem sprawdzenia całego zasobu archiwalnego IPN.

Od września 2003 r. BUiAD umożliwia naukowcom samodzielne wytypowanie sygnatur interesujących ich dokumentów na podstawie pomocy ewidencyjnych znajdujących się w czytelni akt jawnych w gmachu przy ul. Towarowej 28 (wykazów spisów, kopii spisów zdawczo-odbiorczych, komputerowych baz danych, katalogu). Umożliwienie samodzielnego przeprowadzania kwerendy na podstawie dostępnych pomocy ewidencyjnych ułatwia badaczom wybór dokumentów i jest realizacją postulatów wysuwanych przez środowisko historyków. Należy zaznaczyć, że realizując wniosek, pracownicy Biura kierują się przepisami ustawy o IPN oraz ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych. Po przygotowaniu do udostępnienia wybranych materiałów Prezes IPN wydaje decyzję administracyjną, w której rozstrzyga o wyrażeniu zgody na wykorzystanie dokumentów w celu prowadzenia badań naukowych.

Najwięcej jednostek archiwalnych udostępniono w czytelni BUiAD w Warszawie (22 738 jednostek archiwalnych), OBUiAD w Lublinie (5459), OBUiAD w Białymstoku (5300), Delegaturze w Bydgoszczy (5220), OBUiAD w Łodzi (5185). W całej Polsce było to 66 381 jednostek archiwalnych (rok wcześniej – 55 056). Najwięcej użytkowników gościło w czytelniach BUiAD w Warszawie (623) i OBUiAD w Gdańsku (399); w całej Polsce – 11 464 osób, zaś rok wcześniej – 7456. Wyraźnie zatem, w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym, wzrosło zainteresowanie zasobem archiwalnym Instytutu. Do tendencji wzrostowej przyczyniła się przede wszystkim większa liczba realizowanych wniosków naukowo-badawczych. Na liczbę zrealizowanych wniosków miały również wpływ stale napływające nabytki i środki ewidencyjne, które pozwalały na przeprowadzenie szczegółowych kwerend zgodnych z oczekiwaniami wnioskodawców. Charakter udostępnianego zasobu wymógł potrzebę utworzenia w tej samej jednostce czytelni akt jawnych i niejawnych. Zbyt mała liczba miejsc w stosunku do ilości udostępnianego zasobu spowodowała przedłużenie pracy czytelni, aby sprostać potrzebom czytelników.

Pion archiwalny Instytutu wypożyczył w roku sprawozdawczym ogółem 18 999 jednostek archiwalnych. Większą część z tej liczby – 17 479 j.a. – stanowią wypożyczenia w obrębie samego Instytutu dla pionu edukacyjnego i śledczego w celach służbowych związanych z prowadzeniem badań naukowych oraz prowadzonymi śledztwami, jak również dla jednostek pionu udostępniania w oddziałach IPN dla realizacji wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego na podstawie ustawy o IPN. Pozostałe 1520 j.a. stanowią wypożyczenia do celów służbowych uprawnionych organów bądź instytucji, np. ABW, sądów, prokuratur, Rzecznika Interesu Publicznego, urzędów wojewódzkich.

Całość zadań związanych ze współpracą z Rzecznikiem Interesu Publicznego, ABW, AW i WSI prowadził w Instytucie Wydział Ewidencji i Informacji BUiAD. Polegają one na wykonywaniu sprawdzeń na zapytania wpływające z tych instytucji, udostępnianiu i wypożyczaniu materiałów archiwalnych na żądanie tych instytucji, wykonywaniu kserokopii. Wszystkie materiały, z których korzystali pracownicy i funkcjonariusze powyżej wymienionych jednostek, były opracowywane, tzn. szyte, paginowane i poddawane przeglądowi w celu dostosowania klauzul tajności. Na potrzeby

ww. instytucji zrealizowano 29 931 sprawdzeń, w tym: 9661 dla ABW, 3525 dla Rzecznika Interesu Publicznego oraz 16 745 dla wydziału i referatów udostępniania BUiAD

W okresie sprawozdawczym BUiAD realizowało dwie duże kwerendy będące wynikiem umowy pomiędzy IPN a Ośrodkiem „Karta” oraz IPN a Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych. Kwerenda dla Ośrodka „Karta” dotyczyła programu naukowo-badawczego „Indeks Represjonowanych”, którego celem jest analiza i weryfikacja danych Polaków i obywateli polskich oraz innych narodowości represjonowanych w b. ZSRR w latach 1939–1956 – przeprowadzono sprawdzeń 2525 nazwisk nadesłanych z Ośrodka „Karta”. W wyniku tej współpracy została wydana publikacja *Represje sowieckie wobec Polaków i obywateli polskich* oraz tom XIV „Indeksu Represjonowanych” pt. *Deportowani w obwodzie archangielskim*, cz. I. Druga kwerenda jest związana z realizacją projektu „Nachweisbeschaffung für ehemalige NS-Zwangsarbeiter” – poszukiwania dokumentacji archiwalnej dla byłych robotników przymusowych w III Rzeszy w okresie II wojny światowej. W projekcie tym, oprócz polskiej, uczestniczą następujące organizacje partnerskie: białoruska, czeska, rosyjska, ukraińska oraz IOM (Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji) w Genewie. Do Wydziału Ewidencji i Informacji BUiAD trafiło 4358 wniosków, co stanowi największą liczbę spośród skierowanych przez Centrum w Warszawie zapytań do wszystkich polskich instytucji uczestniczących w projekcie. W okresie sprawozdawczym zrealizowano 3047 wniosków.

W okresie sprawozdawczym rozbudowywane zostały strony internetowe IPN, w cyklu „Z archiwum IPN” zaprezentowano materiały na następujące tematy: (1) Wołyń – Galicja Wschodnia w 60. rocznicę eksterminacji ludności polskiej, (2) Plakaty i ulotki rozwieszane przed wyborami do sejmiku w 1947 r., (3) gen. August Emil Fieldorf ps. „Nil”, (4) Józef Światło, (5) „Wojna o krzyże” w Miętnej k. Garwolina w latach 1983–1984.

W okresie sprawozdawczym BUiAD wydał 2 książki. W ramach prac Wspólnej Grupy Roboczej Polsko-Rosyjskiej – *Deportacje obywateli polskich z Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi w 1940 r.* Książka jest dwujęzyczna i zawiera 172 dokumenty wytworzone przez NKWD. Prezentacja publikacji odbyła się w Moskwie i w Warszawie. W ramach Wspólnej Grupy Roboczej Polsko-Ukraińskiej wydany został tom *Polskie podziemie 1939–1941. Od Wołynia do Pokucia*. Książka ta również jest dwujęzyczna i zawiera 88 dokumentów NKWD.

Pracownicy BUiAD oprócz poszukiwania materiałów do wyżej wymienionych tematów, na prośbę Imperial War Museum, Cabinet War Rooms, przeprowadzili w zasobie Instytutu kwerendę na temat udziału Polaków w zwycięstwie nad faszyzmem, w której wyniku przesłano zeskanowane na CD materiały dla projektowanego w Londynie Muzeum im. Churchilla. Przeprowadzili także kwerendę dla Muzeum Komendy Głównej Policji, dokonując wyboru materiałów do zaprezentowania na wystawie organizowanej w związku z obchodami 85. rocznicy powstania Policji Państwowej.

PRACE EDUKACYJNE I BADAWCZE

W okresie sprawozdawczym prace edukacyjne i badawcze Instytutu realizowane były zgodnie z zatwierdzonym przez Kolegium Instytutu „Planem działalności Biura Edukacji Publicznej IPN-KŚZpNP”, w którym opisane zostały programy o zasięgu ogólnopolskim, ponadregionalnym i regionalnym realizowane przez centralę BEP i jej oddziały terenowe. Do programów ogólnopolskich należały: „Lista skazanych na karę śmierci 1944–1956”; „Konspiracja i opór społeczny w Polsce w latach 1944–1956. Słownik biograficzny”; „Wojna i okupacja 1939–1945”; „Represje wobec wsi i ruchu ludowego w latach 1944–1989”; „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”; „Aparat represji i opór społeczny 1944–1989”.

Wydział Badań Naukowych, Dokumentacji i Zbiorów Bibliotecznych jest w praktyce pionem badań naukowych IPN. W okresie sprawozdawczym pracowało w nim 13 historyków w centrali oraz blisko 50 w referatach badań naukowych istniejących we wszystkich OBEP. Realizowane przez nich projekty badawcze, dotyczące różnych zagadnień dziejów najnowszych Polski w latach

1939–1989, zostały określone w „Planie działalności Biura Edukacji Publicznej”, zatwierdzonym przez Kolegium IPN.

BEP przygotowało samodzielnie lub we współpracy z innymi ośrodkami naukowymi kilkadziesiąt konferencji oraz sesji naukowych i popularnonaukowych. Te ostatnie (zamiennie z dyskusjami panelowymi) zwykle towarzyszyły otwarciom wystaw Instytutu w różnych miastach. Tematyka konferencji była zróżnicowana i wynikała zarówno z realizacji głównych kierunków badawczych BEP, jak i – w przypadku sesji popularnonaukowych – z zapotrzebowania społecznego oraz realizacji celów edukacyjnych Instytutu (np. rocznice, uroczystości lokalne).

Do najważniejszych konferencji należały: (1) „Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 r.”; (2) „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956”; (3) „Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża (1978–1980)”, (4) „Opór społeczeństwa wobec systemu represji w Polsce i na Litwie w latach 1944–1956”; (5) „Wieś i ruch ludowy a władza w PRL w latach 1956–1989”; (6) „Deportacje Górnoślązaków do ZSRR w 1945 r.”; (7) „Kościół rzymskokatolicki w Łódzkiem w okresie duszpasterzowania biskupa Michała Klepacza (1947–1967)”; (8) „Obóz w Potulicach – aspekt trudnego sąsiedztwa polsko-niemieckiego w okresie dwóch totalitaryzmów”.

Pracownicy BEP utrzymują kontakty z placówkami naukowymi w całej Polsce (m.in. Instytutem Historii PAN, Instytutem Studiów Politycznych PAN oraz większością uniwersytetów), współpracują też z organizacjami kombatanckimi. Wyrazem tego jest udział w licznych konferencjach i sympozjach naukowych, a także współudział w ich organizacji.

W czerwcu 2004 r. BEP zakończył realizację ogólnopolskiego projektu badawczego „Lista skazanych na karę śmierci 1944–1956”, którego celem było: a) ustalenie liczby skazanych na karę śmierci w latach 1944–1956 przez sądy komunistyczne w Polsce; b) przedstawienie działalności oraz odpowiedzialności w tym obszarze aparatu represji (MBP, prokuratura, sądy – w tym wojskowe); c) wypełnienie szczegółowych kwestionariuszy osób skazanych w latach 1946–1955 na karę śmierci z przyczyn politycznych przez Wojskowe Sądy Rejonowe (WSR). Okazało się, że w latach 1944–1956 różnego typu sądy (wojskowe i cywilne) orzekły łącznie ponad 8000 wyroków śmierci, z czego ok. 4500 zostało wykonanych. Nie sposób ustalić w sposób precyzyjny, ile z tych wyroków orzeczono wobec działaczy politycznych, a ilu spośród oskarżonych skazano za rzeczywiste czyny kryminalne. Najwięcej działaczy niepodległościowych zostało skazanych na karę główną przez WSR – powołane w styczniu 1946 r. i działające we wszystkich województwach do 1955 r. łącznie. Na stronie internetowej IPN (www.ipn.gov.pl) została udostępniona lista blisko 3500 nazwisk osób skazanych przez WSR na karę śmierci, spośród których na niemal 1400 kara ta została wykonana. W serii książkowej „Relacje i wspomnienia” opublikowana została *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*.

W ramach tematu „Konspiracja i opór społeczny w Polsce w latach 1944–1956. Słownik biograficzny” na początku 2004 r. ukazał się drugi tom słownika: *Konspiracja i opór społeczny w Polsce w latach 1944–1956*. Słownik wydawany jest w systemie holenderskim (każdy tom od A do Z), a tom II liczy 147 biogramów opatrzone bogatym aparatem (indeksy, bibliografia), o łącznej objętości ponad 30 arkuszy wydawniczych (660 stron). Wśród postaci prezentowanych w tym tomie znaleźli się: żołnierze Armii Krajowej oraz innych organizacji podziemnych, pozostający w konspiracji po 1944 r., przedstawiciele podziemnej i jawnej opozycji działającej od 1945 r. (m.in. z PSL, SN i SP), a także przedstawiciele najmłodszego pokolenia konspiratorów, którzy w latach 50. zakładali kółka samokształceniowe w szkołach czy też przeciwstawiali się kolektywizacji wsi. Rozpoczęły się też prace 65 historyków z IPN i spoza Instytutu nad tomem III, który ma zawierać ponad 150 biogramów żołnierzy i działaczy niepodległościowych z podziemia poakowskiego, ruchu narodowego, ludowego, socjalistycznego, konspiracji piłsudczykowskiej, organizacji młodzieżowych, oddziałów partyzanckich – ze wszystkich regionów Polski, w tym Kresów Wschodnich II RP.

W ramach tematu „Wojna i okupacja 1939–1945” w końcu 2003 r. ukazała się fundamentalna *Polska Tajna Administracja Cywilna 1940–1945*, ukazująca całościowo działalność tajnej administracji w okupowanej Polsce. Wydany został podwójny numer „Biuletynu IPN” oraz książka:

Aresztowane Powstanie i reedycja pracy Janusza Zawodnego *Uczestnicy i świadkowie Powstania Warszawskiego. Wywiady*. Rezultaty prowadzonych równolegle badań naukowych zostały przedstawione na konferencji naukowej „Dni powstania – Warszawa 1944” we wrześniu 2004 r. Trwają też intensywne badania dotyczące zdarzeń określanych przez propagandę III Rzeszy jako „Bydgoska krwawa niedziela”.

W ramach największego od połowy 2002 r. przedsięwzięcia naukowo-badawczego Instytutu, tematu „Aparat represji i opór społeczny 1944–1989”, składającego się z trzech podstawowych projektów, w których realizację zaangażowani są pracownicy naukowcy BEP oraz wszystkich jego oddziałów, jako pierwszy realizowany jest temat „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej”. Najważniejszy efekt prac badawczych prowadzonych w ramach tego projektu stanowi przygotowana w wersji roboczej publikacja „Obsada personalna aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989. Tom I: Obsada personalna UB 1944–1956”. Książka, która ukaże się drukiem w 2005 r., zawierać będzie dane o strukturze aparatu oraz obsadzie personalnej kilku tysięcy kierowniczych stanowisk w komunistycznym aparacie bezpieczeństwa lat 1944–1956. Przy przygotowaniu obsady personalnej UB z lat 1944–1956 wykorzystane zostały materiały archiwalne IPN, uzupełnione o dokumenty Centralnego Archiwum Wojskowego, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz więziennictwa. Równolegle trwały też indywidualne prace badawcze nad różnymi aspektami funkcjonowania aparatu bezpieczeństwa. Instytut wydał w serii materiałów pomocniczych trzy tomy dokumentów: „Instrukcje o pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989”, „Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Lubelszczyźnie (lipiec 1944–czerwiec 1945) oraz „Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1953–1954”. Ponadto przygotowano do druku tom studiów „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956”. W drugiej połowie 2004 r. wydany został obszerny wybór biuletynów informacyjnych MBP z lat 1950–1951 z załączoną po raz pierwszy płytą CD zawierającą zeskanowane wszystkie biuletyny MBP.

W ramach drugiego projektu tego tematu – „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956” – badacze IPN we współpracy z pracownikami UMCS opisują różnorodne organizacje polskiego podziemia zbrojnego i politycznego, działające na ziemiach dzisiejszej Polski, oraz jego zwalczanie przez polski i radziecki aparaty bezpieczeństwa. W jego ramach najważniejsze przedsięwzięcie zespołowe stanowi „Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956”. Atlas zawierać będzie mapy, opis struktur i ważniejszych form aktywności wszystkich polskich organizacji niepodległościowych działających na terenach powojennej Polski oraz II RP, od momentu wkroczenia na dane terytorium Armii Czerwonej do roku 1956. Opublikowane zostały również obszerne studia w periodyku „Pamięć i Sprawiedliwość”, w drugiej połowie 2004 r. ukaże się tom studiów poświęcony podziemiu niepodległościowemu na Białostocczyźnie w latach 1944–1956.

Trzecim projektem badawczym w ramach tego tematu jest „Aparat bezpieczeństwa w walce z Kościołem i wolnością wyznania”.

W ramach programu „Zagłada Żydów na ziemiach polskich” zakończone zostały prace nad pierwszą, roboczą wersją monografii „Wokół »Żegoty«. Stosunki polsko-żydowskie w latach drugiej wojny światowej”. Składa się na nią kilka autorskich opracowań oraz towarzyszących im aneksów źródłowych, dotyczących m.in. polityki Polskiego Państwa Podziemnego wobec zagłady ludności żydowskiej, stosunków polsko-żydowskich w Warszawie, wreszcie powstania i działalności Rady Pomocy Żydom „Żegota”. Ważną częścią planowanego wydawnictwa będą, dotąd w historiografii zaniebdywane, opracowania regionalne dotyczące kwestii stosunków polsko-żydowskich, ratowania Żydów i ich Zagłady, m.in. w okręgach Białostok, Kraków, Łódź i Górny Śląsk (rejencja katowicka). Publikacja monografii, która w połowie 2004 r. znajdowała się u recenzentów zewnętrznych, jest planowana na 2005 r. Zakończone zostały też prace nad przygotowaniem do druku obszernych materiałów z międzynarodowej konferencji „»Aktion Reinhardt« – Zagłada Żydów w Generalnym Gubernatorstwie”. Do końca 2004 r. wydany zostanie album pt. „Zagłada Żydów na Rzeszowszczyźnie”.

Istotnym i obszernym merytorycznie tematem jest program badawczy Instytutu „Władze PRL wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej w latach 1956–1989”. Jego celem jest opis i analiza reakcji władz PRL na pojawiające się cyklicznie kryzysy społeczne, a także odtworzenie dziejów opozycji antysystemowej, w tym zwłaszcza metod jej zwalczania przez SB i inne służby specjalne. Program realizowany jest przez monograficzne opracowania układające się w dwa główne wątki. Pierwszy dotyczący opozycji politycznej, w którego ramach ukazał się m.in. zapis zorganizowanego przez IPN spotkania 46 działaczy opozycji przedsierpniowej „Co nam zostało z tych lat. Opozycja polityczna 1976–1980 z dzisiejszej perspektywy”. W obszarze badań nad przebiegiem kryzysów społeczno-politycznych wydany został m.in. tom *Oblicza Marca 1968* oraz monografia *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*. Zaawansowane są prace nad monografiami poświęconymi wydarzeniom marcowym 1968 r. oraz przebiegowi kryzysów społeczno-politycznych na Dolnym Śląsku.

Instytut sprawuje nadzór merytoryczny nad realizacją programu „Indeks Represjonowanych” Fundacji Ośrodek „Karta”. Program ten jest największą w kraju inicjatywą, zmierzającą do imiennego udokumentowania losów obywateli polskich – ofiar represji ze strony ZSRR. „Indeks” powstaje od 1988 r. Dane dotyczące ofiar sowieckich represji – zastrzelonych, uwięzionych, deportowanych – gromadzone są w komputerowej bazie danych „Indeksu Represjonowanych” (obecnie liczy ona ponad 1 mln rekordów). Od 1993 r. program stał się przedsięwzięciem międzynarodowym dzięki nawiązaniu przez Ośrodek „Karta” ścisłej współpracy z Ośrodkiem Badań, Informacji i Upowszechniania (NIPC) „Memoriał” w Moskwie, a dzięki niemu także z lokalnymi stowarzyszeniami zrzeszonymi w „Memoriale” (m.in. w Syktywkarze, Workucie, Archangielsku, Permie). W późniejszych latach w realizację projektu włączyły się inne środowiska partnerskie w Rosji, na Litwie, Ukrainie oraz Białorusi.

Równie ważny jest edukacyjny program historyczny Instytutu realizowany przez Wydział Wystaw i Edukacji Historycznej BEP. Polega on na (1) przygotowaniu wystaw historycznych, a także prowadzeniu związanych z nimi wykładów i lekcji muzealnych; (2) ogłaszaniu konkursów historycznych dla uczniów, nauczycieli, studentów i innych adresatów; (3) współpracy ze szkołami i nauczycielami; (4) organizowaniu doskonalenia zawodowego nauczycieli historii, wiedzy o społeczeństwie i języka polskiego; oraz (5) współpracy z innymi instytucjami zainteresowanymi popularyzacją historii najnowszej, takimi jak radio, telewizja, prasa, samorządy lokalne, muzea czy stowarzyszenia kombatanckie. We wszystkich przedsięwzięciach edukacyjnych Instytutu jednym z głównych partnerów BEP jest Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu.

IPN kontynuuje współpracę z uczelniami. Na prośbę i z udziałem przedstawicieli kadry uniwersyteckiej odbywają się pokazy, wykłady, warsztaty i prelekcje dla studentów, m.in. z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Warszawskiego. Przedsięwzięcia te przyjmują różnorodne formy, zgodne z możliwościami i uwarunkowaniami IPN, ale uwzględniające potrzeby naszych partnerów. Uczestniczymy również w organizowanych przez środowiska naukowe działaniach popularyzujących naukę, m.in. w festiwalach nauki w Warszawie i Gdańsku.

Oddziały IPN współpracują ze wszystkimi szkołami wyższymi na swoim terenie, które wyraziły chęć podjęcia współpracy. Wspólnie organizowane są wystawy, konferencje naukowe, dyskusje panelowe, seminaria i warsztaty dla nauczycieli, naukowcy biorą udział w pracach komisji konkursów organizowanych przez BEP.

Wspólnie z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie organizowane są studia podyplomowe podnoszące kwalifikacje zawodowe nauczycieli w przedmiocie „Wiedza o państwie i społeczeństwie 1939–1989”, a z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie studia podyplomowe kwalifikacyjne dla nauczycieli historii.

Instytut wydaje dwa periodyki: (1) miesięcznik „Biuletyn IPN”, ukazujący się od lutego 2001 r. Publikowane są w nim materiały o bieżących pracach i działalności władz IPN i jego oddziałów, informacje o prowadzonych śledztwach, wystawach, wydawnictwach i konkursach zorganizowanych przez Instytut. Od numeru 8–9/2003 jest dostępny w normalnej sprzedaży w wybranych księgarniach

i w salonach prasowych przedsiębiorstw MPiK SA i RUCH SA. W wersji elektronicznej „Biuletyn” jest dostępny również na stronach internetowych Instytutu; (2) półrocznik „Pamięć i Sprawiedliwość”. W okresie sprawozdawczym ukazały się dwa zeszyty, jeden poświęcony został strukturze i działaniom aparatu bezpieczeństwa w PRL, a drugi dotyczył opozycji przedsierpniowej i metod jej zwalczania przyjętych przez władze PRL.

W okresie sprawozdawczym pracownicy Biura Edukacji Publicznej Instytutu przygotowali 16 wystaw. Wśród najważniejszych należy wymienić „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956”, przygotowaną przez Oddział w Warszawie i prezentowaną z dużym powodzeniem na Mazowszu i Podlasiu, „»Wypędzeni, przypędzeni...«». Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945–1949”. Wystawy te są eksponowane także w niewielkich miejscowościach na terenie całego kraju.

Rok sprawozdawczy był rekordowy pod względem intensywności współpracy Biura Edukacji Publicznej Instytutu ze wszystkimi stacjami telewizyjnymi. Historycy Instytutu uczestniczyli w 185 programach i filmach dokumentalnych TVP. 30 czerwca 2004 r. podpisana została umowa o współpracy pomiędzy Instytutem a TVP. Współpraca ta ma się rozwijać w ramach opracowywanej nowej ramówki, od końca bieżącego roku. „Polsat” wyprodukował we współpracy z Instytutem trzy filmy dokumentalne: *Fordoniarki*, *Zwykli ludzie* – o zbrodniach UB na Mazowszu Północnym oraz *Kanał 2003* – o Powstaniu Warszawskim. Częściej materiały o Instytucie były prezentowane w stacjach TVN i TVN 24. Korzystnym *novum* jest realizacja we współpracy z IPN filmów dokumentalnych przez TV „Polonia”, np. o zbrodniach Wehrmachtu i bitwie pod Monte Cassino. Nawiązano także kontakty z TV „Trwam”. Bardzo intensywna jest współpraca Instytutu z radiem, szczególnie z publicznym.

Instytut współpracuje z większością ukazujących się w Polsce ogólnopolskich dzienników i tygodników. Do dzienników najszerzej zajmujących się tematyką historyczną należą: „Gazeta Wyborcza” (wraz z dodatkiem stołecznym), „Rzeczpospolita”, „Nasz Dziennik”, „Życie Warszawy”, „Życie”, „Fakt”. Publikują w tych dziennikach również nasi autorzy. Z tygodników dobrze układa się współpraca z „Tygodnikiem Solidarność”, „Gazetą Polską”, „Gościem Niedzielnym”, „Polską Zbrojną”, „Niedzielą”, „Polityką”, „Newsweekiem”, „Wprost” i „Głosem”. Kontynuowana jest wymiana wydawnictw i współpraca z kwartalnikami reprezentującymi różne kierunki ideowe, m.in. z pismami: „Arcana”, „Krytyka Polityczna”, „Christianitas”, „Frona”, „Studia Rzeszowskie” i „Rubikon”. Systematycznie współpracujemy z miesięcznikami „Więź”, „Nowe Państwo”, „Karta” i „Mówią wieki”. Także prasa zagraniczna, zwłaszcza niemieckie: „Die Welt” i „Spiegel”, obszernie informują o działalności Instytutu.

Istotnym wydarzeniem na polu współpracy Instytutu ze środowiskami kombatanckimi jest działanie przy Instytucie Klubu Historycznego im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”. Do Klubu należą kombatancki oraz osoby represjonowane, a także młodzież instruktorska ZHP i ZHR, historycy oraz nauczyciele. Głównym celem klubu jest informowanie osób zainteresowanych o wynikach najnowszych badań historycznych oraz śledztw prowadzonych przez IPN.

BIURO PRAWNE

Biuro Prawne Instytutu tworzą Wydział Legislacyjny zajmujący się przygotowaniem i opiniowaniem aktów normatywnych wewnętrznych i zewnętrznych, Wydział Obsługi Prawnej zajmujący się wydawaniem opinii prawnych, interpretacją przepisów ustawy o IPN i przygotowaniem projektów umów zawieranych przez IPN, oraz Wydział Orzecznictwa, który prowadzi postępowania administracyjne i przygotowuje projekty decyzji administracyjnych. Wydział Orzecznictwa w okresie od lipca 2003 r. do czerwca 2004 r. zajął się 153 sprawami, w tym m.in. w związku z (1) realizacją ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatanckich oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego przygotował projekty 69 decyzji administracyjnych

w I instancji oraz 21 decyzji administracyjnych w II instancji. 22 decyzje zostały zaskarżone do Naczelnego Sądu Administracyjnego, w tym 3 skargi zostały oddalone, a 2 odrzucone; (2) realizacją ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o IPN Wydział w II instancji przygotował 6 decyzji administracyjnych dotyczących podania nazwisk i dalszych danych osobowych informatorów, 3 decyzje administracyjne utrzymujące w mocy decyzje o odmowie wykorzystania dokumentów do badań naukowych oraz 30 postanowień w sprawie odmowy wydania zaświadczenia stwierdzającego status osoby pokrzywdzonej. W związku z realizacją ustawy o IPN wpłynęło 8 skarg do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Postępowanie sądowe w sprawie tych skarg nie zostało zakończone.

* * *

W Rezolucji o środkach przezwyciężenia dziedzictwa byłych totalitarnych reżimów komunistycznych, przyjętej 26 lipca 1996 r. przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, czytamy, że nie jest łatwe trwałe pozostawienie za sobą skrajnej centralizacji, militaryzacji instytucji cywilnych, biurokratyzacji, monopolizacji, programowego kolektywizowania różnych działań gospodarczych i społecznych, wymuszania ślepego konformizmu. W rezolucji tej uznaje się za środki wychodzenia z tego dziedzictwa, wspomagające budowanie gospodarki wolnorynkowej, rządów prawa, demokracji i praw człowieka, także ściganie przestępstw popełnionych w tym okresie, procedury lustracyjne oraz otwarcie archiwów byłych tajnych służb. Takie działania służą umacnianiu demokracji i rządów prawa.

W preambule do Rekomendacji o europejskiej polityce dostępu do archiwów, przyjętej 13 lipca 2000 r. przez Komitet Ministrów Rady Europy, czytamy, że obserwuje się wzrost zainteresowania opinii publicznej historią. Rada Europy jest przekonana, że „żaden kraj nie stanie się w pełni demokratyczny, dopóki każdy z jego mieszkańców nie będzie miał możliwości poznania w obiektywny sposób poszczególnych dziejów swojego kraju” oraz „uznaje dążenie historyków do prowadzenia badań, a społeczeństwa obywatelskiego do lepszego zrozumienia całej złożoności procesu historycznego w ogólności, w tym historii XX wieku w szczególności”.

Nie możemy mylić przebaczenia z bagatelizowaniem winy. Demokracji i rządów prawa nie sposób budować na wyparciu odpowiedzialności i winy do betonowego sarkofagu. Jak przekonują zgodne poglądy specjalistów, demokratyczna kultura polityczna wymaga mechanizmów umacniających zaufanie do siebie obywateli, skłonnych i zdolnych do odpowiedzialnego i trwałego wsparcia oraz obrony takich wartości, jak sprawiedliwość, poszanowanie prawa oraz poszanowanie instytucji publicznych. Instytut Pamięci Narodowej służy i będzie służył tym wartościom.

I. INFORMACJA Z WYKONANIA BUDŻETU W 2003 ROKU I W I POŁOWIE 2004 ROKU

1. Ogólna charakterystyka

Instytut Pamięci Narodowej od 1 lipca 2000 r. realizuje zadania określone ustawą z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Instytut tworzą trzy pioniry merytoryczne:

- **gromadzenia, udostępniania i archiwizowania dokumentów:**

- w centrali Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów,
- w oddziałach IPN oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów,

- **śledczy:**

- w centrali Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu,
- w oddziałach IPN oddziałowe komisje ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu,

- **edukacyjny:**

- w centrali Biuro Edukacji Publicznej,
- w oddziałach IPN oddziałowe biura edukacji publicznej.

Ustawa określa także obowiązek utworzenia oddziałów Instytutu w miastach będących siedzibami sądów apelacyjnych:

- w Białymstoku,
- w Gdańsku,
- w Katowicach,
- w Krakowie,
- w Lublinie,
- w Łodzi,
- w Poznaniu,
- w Rzeszowie,
- we Wrocławiu,
- w Warszawie.

Zaawansowanie procesu tworzenia Instytutu pozwoliło na decentralizację z dniem 1 stycznia 2002 r. systemu zarządzania poprzez ustanowienie 9 oddziałów terenowych jednostkami budżetowymi, a dyrektorów tych jednostek dysponentami środków budżetowych trzeciego stopnia. Delegatury Instytutu w okresie sprawozdawczym działały w ograniczonym zakresie.

Budżet Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu został określony ustawą budżetową **na rok 2003** w następujących wielkościach:

Tab. 1. Budżet IPN-KŚZpNP na rok 2003 (w tys. zł)

DOCHODY BUDŻETOWE	10 TYS. ZŁ	73
Wydatki budżetowe		85 122
z tego:		
– dotacja celowa		255
– świadczenia na rzecz osób fizycznych		899
– wydatki bieżące		73 968
– wydatki majątkowe		10 000

2. Realizacja budżetu IPN w 2003 r.

2.1. Wykonanie dochodów budżetowych

Wykonanie planu dochodów przedstawia poniższa tabela (w tys. zł).

Tab. 2. Wykonanie planu dochodów IPN-KŚZpNP w 2003 r.

Lp.	Wyszczególnienie	§	Ustawa budżetowa na 2003 rok	Wykonanie w roku 2003
1.	Wpływy ze spłat oprocentowanych pożyczek prokuratorskich na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych	0700	47	34,08
2.	Wpływy z usług	0830	7	0,42
3.	Pozostałe odsetki	0920	13	1,36
4.	Wpływy z różnych dochodów	0970	4	94,67
5.	Wpływy do budżetu części zysku Gospodarstwa Pomocniczego	2380	2	21,94
	Ogółem		73	152,47

W ustawie budżetowej na 2003 r. prognozowano osiągnięcie dochodów w wysokości 73,0 tys. zł. Zrealizowane dochody wyniosły 152,47 tys. zł i w stosunku do ustawy budżetowej na 2003 r. były wyższe o 79,47 tys. zł.

Zrealizowane dochody wyszczególnione:

- w § 0700 na kwotę 34,08 tys. zł dotyczyły spłaty pożyczek udzielonych na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych prokuratorów (byłych Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu),
- w § 0830 na kwotę 0,42 tys. zł dotyczyły wpływów z tytułu wykonania kserokopii materiałów archiwalnych,
- w § 0920 na kwotę 1,36 tys. zł dotyczyły wpłat odsetek od udzielonych pożyczek na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych prokuratorów,
- w § 0970 na kwotę 94,67 tys. zł dotyczyły wpłat z różnych tytułów (głównie obniżenie składki ZUS z tytułu jej terminowej realizacji tzw. wynagrodzenie płatnika oraz faktur korygujących niemożliwych do przewidzenia w okresie tworzenia budżetu),
- w § 2380 na kwotę 21,94 tys. zł dotyczyły wpływów z części zysku Gospodarstwa Pomocniczego.

2.2. Wykonanie wydatków budżetowych

Strukturę wykonania wydatków budżetowych w części 13, dział 751, dział 753 i dział 853 wg grup ekonomicznych określonych w ustawie budżetowej prezentują dane zawarte w poniższej tabeli.

Tab. 3. Wykonanie planu wydatków IPN-KŚZPN w 2003 r.

Wyszczególnienie	Rok 2002		Rok 2003			5:4 (%)	5:2 (%)
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Budżet po zmianach	Wykonanie			
	w tys. złotych						
1	2	3	4	5	6	7	
Część 13 – ogółem, z tego:	82 481	85 122	85 171	84 259	98,93	102,16	
Dotacje	249	255	255	244	95,69	97,99	

1	2	3	4	5	6	7
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	754	899	1 081	1 023	94,63	135,68
Wydatki bieżące	67 982	73 968	73 786	72 945	98,86	107,30
Wydatki majątkowe	13 497	10 000	10 049	10 047	99,98	74,44
<i>z kwoty ogółem sfinansowano wydatki w:</i>						
<i>Dział 751 – Urzędy naczelných organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa</i>	82 478	84 960	85 009	84 108	98,94	101,98
z tego:						
Dotacje	249	255	255	244	95,69	97,99
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	750	737	919	872	94,89	116,27
Wydatki bieżące	67 982	73 968	73 786	72 945	98,86	107,30
Wydatki majątkowe	13 497	10 000	10 049	10 047	99,98	74,44
<i>w tym:</i>						
<i>Rozdział 75101 – Urzędy naczelných organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa</i>	42 800	42 478	43 027	42 254	98,20	98,73
Dotacje	249	255	255	244	95,69	97,99
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	536	562	562	524	93,42	97,95
Wydatki bieżące	28 518	31 661	32 161	31 439	97,76	110,25
Wydatki majątkowe	13 497	10 000	10 049	10 047	99,98	74,44
<i>Rozdział 75112 – Jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej</i>	39 678	42 482	41 982	41 854	99,69	105,48
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	214	175	357	347	97,20	162,15
Wydatki bieżące	39 464	42 307	41 625	41 507	99,71	105,17
<i>Dział 753 – Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne</i>	0	155	155	148	95,48	–
z tego:						
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	0	155	155	148	95,48	–
<i>Dział 853 – Opieka społeczna</i>	4	7	7	3	42,86	75,00
z tego:						
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	4	7	7	3	42,86	75,00

Plan wydatków budżetowych po zmianach na rok 2003 wynosił 85 171 tys. zł, rzeczywiste wydatki wyniosły 84 259 tys. zł. Plan wydatków w 2003 roku został wykonany w 98,93%.

2.3. Wykonanie wydatków w poszczególnych działach według klasyfikacji budżetowej

Dział 751 – Urzędy naczelných organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa

Zrealizowane w 2003 r. wydatki Instytutu wyniosły 84 108 tys. zł, co stanowi 98,94% budżetu po zmianach na 2003 r., a także 101,98% w stosunku do wykonania wydatków w roku 2002. Struktura wydatków w poszczególnych grupach ekonomicznych przedstawia się następująco:

2.3.1. Dotacja

wykonanie
w tys. zł

§ 2810 – dotacja celowa z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji fundacjom	244
--	-----

Dotacja celowa została przeznaczona na dofinansowanie prac Fundacji Ośrodka „Karta” dotyczących losów obywateli polskich represjonowanych przez władze ZSRR w latach 1939–1947. Ze środków tych sfinansowane zostały prace nad „Indeksem Represjonowanych” jako jedyną w kraju inicjatywą zmierzającą do udokumentowania losów ofiar represji ze strony ZSRR.

2.3.2. Świadczenia na rzecz osób fizycznych

Wykonanie w tej grupie wydatków przedstawia się następująco:

	w tys. zł
§ 3020 – nagrody i wydatki osobowe niezaliczane do wynagrodzeń	181
§ 3030 – różne wydatki na rzecz osób fizycznych	691

i dotyczy:

- świadczeń wynikających z przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy (zakup ubrań ochronnych dla pracowników archiwów),
- zakupu umundurowania wewnętrznej służby ochrony,
- wypłat diet dla członków Kolegium Instytutu zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 listopada 2002 r.,
- wynagrodzeń wypłacanych na podstawie odrębnych przepisów, w szczególności biegłym w postępowaniu dochodzeniowym, sądowym, wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych,
- zwrot kosztów przejazdów biegłym i świadkom.

2.3.3. Wydatki bieżące

Największą pozycję w dziale 751 stanowią wydatki bieżące, a w tej grupie – wydatki przeznaczone na wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń w kwocie 54 693 tys. zł, co stanowi 74,98% wydatków bieżących, oraz wydatki na zakup towarów i usług w kwocie 15 981 tys. zł (21,91% wydatków bieżących).

Wykonanie wydatków bieżących w 2003 r. wyniosło 72 945 tys. zł, tj. 98,86% budżetu po zmianach.

1. Wynagrodzenia

Wykonanie wydatków w poszczególnych paragrafach wynosi:

	w tys. zł
§ 4010 – wynagrodzenia osobowe pracowników	35 983
§ 4030 – wynagrodzenia osobowe prokuratorów	8 225
§ 4040 – dodatkowe wynagrodzenie roczne	3 267
§ 4090 – honoraria	14

W Instytucie Pamięci Narodowej przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto z wypłatami z kładowego funduszu nagród w 2003 r. wyniosło 3367 zł (2974 zł z wyłączeniem wynagrodzeń prokuratorów).

Zrealizowane zatrudnienie oraz wykorzystanie środków na wynagrodzenia prezentują dane zawarte w poniższej tabeli:

Tab. 4. Przeciętne zatrudnienie i wynagrodzenie w IPN-KŚZpNP w 2002 i 2003 r.

Lp.	Wyszczególnienie	Wykonanie 2002 r.			Wykonanie 2003 r.		
		Przeciętne zatrudnienie	Wynagrodzenia (w tys. zł)	Przeciętne wynagrodzenie przypadające na 1 pracownika zatrudnionego na pełnym etacie (w zł)	Przeciętne zatrudnienie	Wynagrodzenia (w tys. zł)	Przeciętne wynagrodzenie przypadające na 1 pracownika zatrudnionego na pełnym etacie (w zł)
1.	Część 13 ogółem, w tym:	1 098	42 319	3 212	1 175	47 475	3 367
1.1.	Osoby nieobjęte mnożnikowym systemem wynagradzania § 4010, § 4040	1 003	33 874	2 815	1 082	38 611	2 974
1.2.	Prokuratorzy § 4030, § 4040	95	8 445	7 408	93	8 864	7 943

W 2003 r. w porównaniu do 2002 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wzrosło o 4,8%. Wzrost ten spowodowany został:

– planowanym średniorocznym wskaźnikiem wzrostu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej w wysokości 4%,

– zwiększoną wysokością wypłat dotyczącą dodatkowego wynagrodzenia rocznego (w 2002 r. – 2 377 tys. zł, a w 2003 r. – 3 267 tys. zł), które wyniknęły ze zwiększonej liczby osób uprawnionych do nagrody rocznej,

– wzrostem wynikającym ze zwiększenia wielokrotności kwoty bazowej wynagrodzeń prokuratorów krajowych z 5,7 na 6,6 zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 6 sierpnia 2003 r.

Wzrost wynagrodzeń sfinansowany został w ramach planowanego funduszu wynagrodzeń zawartego w ustawie budżetowej na 2003 r. Instytut Pamięci Narodowej, realizując budżet na 2003 r., nie dokonywał zmian zwiększających planowane kwoty wynagrodzeń.

Niewykorzystanie środków przeznaczonych na wynagrodzenia osobowe prokuratorów spowodowane było nieosiągnięciem limitu zatrudnienia prokuratorów określonym w ustawie budżetowej na 115 etatów. Zgodnie z ustawą o IPN, prokuratorów Instytutu powołuje Prokurator Generalny. Brak jego decyzji w tej sprawie uniemożliwił osiągnięcie pełnego zatrudnienia.

2. Pochodne od wynagrodzeń

Wykonanie w tej grupie wydatków wynosi:

w tys. zł

§ 4110 – składki na ubezpieczenie społeczne 6 276

§ 4120 – składki na Fundusz Pracy 928

Składki na ubezpieczenia społeczne i na Fundusz Pracy wyliczono przy zastosowaniu wskaźników określonych w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r.

3. Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych

wykonanie w tys. zł

§ 4440 – odpisy na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych 807

Planowany odpis został ustalony zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o Zakładowym Funduszu Świadczeń Socjalnych. Fundusz naliczany jest w stosunku do wielkości zatrudnienia.

4. Zakup towarów i usług

Pozycja ta dotyczy zakupu towarów i usług związanych z utrzymaniem posiadanych obiektów oraz prowadzeniem działalności statutowej.

Głównymi pozycjami wydatków w tej grupie były:

§ 4210 – zakup materiałów i wyposażenia wykonanie w tys. zł
3 637

Wydatkowana kwota dotyczy zakupu podstawowych materiałów biurowych, materiałów dla potrzeb archiwów (teczki, pudła itp.), materiałów związanych z działalnością edukacyjną (wystawy, konferencje itp.), prenumeraty prasy, zakupu środków czystości oraz zakupu pierwszego wyposażenia w meble biurowe obiektów przejmowanych do użytkowania z przeznaczeniem głównie dla pomieszczeń archiwalnych, sal wystawienniczych, czytelni akt jawnych, a także zakupem sprzętu biurowego, m.in. drukarek, faksów i sprzętu dla Wewnętrznej Służby Ochrony.

§ 4300 – zakup pozostałych usług wykonanie w tys. zł
8 989

W obrębie tego paragrafu wydatki poniesiono głównie na:

- utrzymanie pomieszczeń biurowych i archiwów w Warszawie oraz 10 oddziałach,
- usługi pocztowo-telekomunikacyjne i inne,
- wydatki związane z organizacją wystaw, konferencji, sesji,
- druk książek,
- koszty tłumaczeń dokumentów archiwalnych.

§ 4260 – zakup energii 1 644

Wydatki obejmują opłaty za dostawę energii elektrycznej, ciepłej, gazu oraz wody.

§ 4280, § 4240, § 4270 – wydatki dotyczące zakupu usług zdrowotnych, 1 969
pomocy naukowo-dydaktycznych i książek
oraz usług remontowych

5. Podatki i opłaty na rzecz budżetu jednostek samorządu terytorialnego

§ 4480 – podatek od nieruchomości 301

6. Pozostałe wydatki

§ 4430, §4140, §4710 – różne opłaty, wpłaty na PFRON, 428
fundusz dyspozycyjny

Wydatki te obejmują ubezpieczenia majątkowe oraz wpłaty na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz (w ramach funduszu dyspozycyjnego) nagrody Prezesa Instytutu w organizowanych konkursach dla młodzieży.

§ 4410 i § 4420 – podróże krajowe i zagraniczne 718

Podstawowa część wydatków na podróże dotyczy służbowych wyjazdów prokuratorów związanych z prowadzonymi śledztwami, wyjazdów archiwistów związanych z przejmowaniem akt oraz wyjazdów związanych z prowadzeniem kwerend, prezentowaniem wystaw i organizowaniem sesji naukowych poza siedzibami jednostek organizacyjnych Instytutu.

2.3.4. Wydatki majątkowe

Wydatki majątkowe w 2003 r. w porównaniu z rokiem 2002 były niższe o 25,56%, tj. o 3 450 tys. zł. Zrealizowano je w 2003 r. na kwotę 10 047 tys. zł, tj. 99,98% środków przyjętych na wydatki inwestycyjne w ustawie budżetowej na 2003 r., a także zwiększonych decyzją Ministra Finansów w sprawie przyznania środków w wysokości 49,50 tys. zł z rezerwy celowej na pokrycie kosztów wyposażenia w sprzęt komputerowy służący współpracy z Departamentem Budżetu Państwa Ministerstwa Finansów.

Prace adaptacyjno-remontowe, przyjęte do realizacji w 2003 r., dotyczyły obiektów o różnym stopniu zaawansowania prac rozpoczętych jeszcze w 2002 r. Kontynuowano wcześniej rozpoczęte zadania inwestycyjne, a także realizowano w ramach zawartych umów nowe zadania, zgodne z potrzeba-

mi. Ograniczenie przez Sejm środków na wydatki inwestycyjne w 2003 r. spowodowało konieczność rezygnacji z części zamierzeń poprzez zmniejszenie zakresu prac adaptacyjno-modernizacyjnych.

Realizacja wydatków majątkowych

Tab. 5. Realizacja wydatków majątkowych IPN-KSZpNP w 2003 r.

Wyszczególnienie	Rok 2002	Rok 2003			Nominalnie	
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Budżet po zmianach	Wykonanie	5:4%	5:2%
	w tys. zł					
1	2	3	4	5	6	7
Wydatki majątkowe – ogółem, z tego:	13 497	10 000	10 049	10 047	99,98	74,44
– Dział 751	13 497	10 000	10 049	10 047	99,98	74,44

Na wydatki związane z inwestycjami budowlanymi składają się wydatki ponoszone na:

- roboty budowlane (na podstawie odrębnych umów),
- wykonanie przyłączy mediów, np. gaz, woda, energia elektryczna,
- sprawowanie nadzoru inwestorskiego przez inspektorów budowlanych w branży: ogólnobudowlanej, elektrycznej i sanitarnej,
- roboty izolacyjno-elewacyjne budynków,
- ogrodzenia, drogi dojazdowe, podjazdy,
- zabezpieczenia techniczne obiektów pod kątem sygnalizacji włamania i napadu, kontroli dostępu, ochrony przeciwpożarowej itp.

Wydatki inwestycyjne (z budżetu 2003 r.) z wyszczególnieniem zadań przedstawia tabela:

Tab. 6. Realizacja wydatków inwestycyjnych w 2003 r.

Lp.	Rodzaj wydatku	Ustawa budżetowa na 2003 r.	Wykonanie na 31.12.2003 r.	4:3 (%)
		w tys. zł		
1	2	3	4	5
	WYDATKI MAJĄTKOWE – OGÓŁEM	10 049	10 047	99,98
	<i>Wydatki inwestycyjne – ogółem</i>	<i>8 800</i>	<i>8 798</i>	<i>99,98</i>
1.	Inwestycje. modern.-adapt. – razem		8 431	
	Remont bud. i mag. W-wa, ul. Towarowa		759	
	Remont bud. i arch. W-wa, ul. Kłobucka		356	
	Oddział IPN w Białymstoku		519	
	Oddział IPN w Gdańsku		2 114	
	Oddział IPN w Katowicach		1 081	
	Oddział IPN w Krakowie		1 127	
	Oddział IPN w Lublinie		323	
	Oddział IPN w Łodzi		709	
	Oddział IPN w Poznaniu		374	
	Oddział IPN w Rzeszowie		447	
	Oddział IPN we Wrocławiu		596	
	Centrala – W-wa, pl. Krasieńskich		26	
2.	Nadzory inwestorskie, system kontroli ruchu		145	
3.	Pozostałe		222	
	<i>Wydatki na zakupy inwestycyjne</i>	<i>1 249</i>	<i>1 249</i>	<i>100,00</i>
	Sprzęt komputerowy		361	
	Oprogramowanie		319	
	Pozostały sprzęt		569	

Dział 753 – Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne

W tym dziale Instytut Pamięci Narodowej realizuje wydatki w ramach rozdziału 75302 – uposażenia sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne – § 3110 świadczenia społeczne.

Plan – 155 tys. zł
Wykonanie – 148 tys. zł

Dział 853 – Opieka społeczna

W tym dziale Instytut Pamięci Narodowej realizuje wydatki w ramach rozdziału 85316 – zasiłki rodzinne, pielęgnacyjne i wychowawcze – § 3110 świadczenia społeczne.

Plan – 7 tys. zł
Wykonanie – 3 tys. zł

Zmiana przepisów w zakresie dokumentowania uprawnień dla osób ubiegających się o zasiłki spowodowała zmniejszenie liczby uprawnionych.

2.4. Zatrudnienie

Zatrudnienie średnioroczne w Instytucie Pamięci Narodowej w 2003 r. wyniosło ogółem 1175 etatów. W odniesieniu do 2002 r. (1098 etatów) oznacza to przyrost zatrudnienia o 7,01% etatów. W porównaniu do planowanego limitu zatrudnienia przeciętne zatrudnienie było niższe o 40 etatów. Limit etatów dla pracowników objętych mnożnikowym systemem wynagradzania określony w ustawie budżetowej nie został przekroczony (wg ustawy budżetowej 116 etatów, wykonanie na dzień 31 grudnia 2003 r. 96 etatów).

Największy odsetek pracowników Instytutu stanowią pracownicy merytoryczni zatrudnieni:

- w Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz biurach oddziałowych 41,6%
- w Biurze Edukacji Publicznej oraz biurach oddziałowych 11,8%
- w Głównej Komisji Ścigania Zbrodni i komisjach oddziałowych 13,5%
- w Biurze Prawnym 2,3%
- w Biurze Ochrony 15,2%

– co daje łącznie 84,4% ogółu zatrudnionych. Obsługa stanowi 15,6% ogółu zatrudnionych. Są to pracownicy zajmujący się obsługą finansową, inwestycjami, zamówieniami publicznymi, obsługą Prezesa oraz pracownicy kadr i administracji.

3. Realizacja budżetu w I połowie 2004 r.

Obniżenie środków budżetowych na 2003 r. o 13 120 tys. zł, w tym 7 500 tys. zł na wydatki inwestycyjne, spowodowało przesunięcie terminów zakończenia wcześniej rozpoczętych zadań inwestycyjnych dotyczących tworzenia archiwów na 2004 r.

Ponowne znaczne obniżenie środków na wydatki IPN w 2004 r. – w wysokości ogółem 9 564 tys. zł, w tym na wydatki inwestycyjne 7 800 tys. zł – powoduje konieczność ograniczenia wydatkowania środków na realizację zadań ustawowych i wydłuża okres zakończenia zadań inwestycyjnych.

Budżet Instytutu został określony w ustawie budżetowej na rok 2004 w następujących wielkościach:

Tab. 7. Budżet IPN-KŚZpNP na 2004 r. (w tys. zł)

DOCHODY BUDŻETOWE	150
Wydatki budżetowe	85 362
z tego:	
– dotacja celowa	260
– świadczenia na rzecz osób fizycznych	1 040
– wydatki bieżące	76 646
– wydatki majątkowe	7 416

3.1. Wykonanie dochodów budżetowych

Wykonanie planu dochodów przedstawia poniższa tabela.

Tab. 8. Wykonanie planu dochodów budżetowych w I półroczu 2004 r.

Lp.	Wyszczególnienie	§	Ustawa budżetowa na 2004 r.	Wykonanie w I półroczu 2004 r.
1.	Wpływy ze spłat oprocentowanych pożyczek prokuratorskich na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych	0700	70,0	17,04
2.	Wpływy z usług	0830	0,0	0,17
3.	Pozostałe odsetki	0920	10,0	1,08
4.	Wpływy z różnych dochodów	0970	68,0	16,63
5.	Wpływy do budżetu części zysku Gospodarstwa Pomocniczego	2380	2,0	0,0
	Ogółem		150,0	34,92

Główną pozycję planowanych dochodów na rok 2004 stanowią spłaty pożyczek mieszkaniowych wraz z odsetkami udzielanych na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych prokuratorów (byłych Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu). Jednak prognozowane dochody wykonane zostały w pierwszym półroczu w 23,3%. Na tak nieduży procent wykonania dochodów miały wpływ wypłacone w czerwcu br. pożyczki mieszkaniowe prokuratorom IPN, co wiąże się ze zwiększeniem dochodów ze spłat rat i odsetek od tych pożyczek w następnych miesiącach 2004 r.

3.2. Wykonanie wydatków budżetowych

Wykonanie planu wydatków przedstawia poniższa tabela:

Tab. 9. Wykonanie planu wydatków budżetowych w I połowie 2004 r.

Wyszczególnienie	Rok 2004		Kol. 3:2	Struktura wykonania wydatków
	Budżet po zmianach	Wykonanie w I połowie roku		
	w tys. zł		w %	
1	2	3	4	5
Część 13 – ogółem, z tego:	85 362	40 414	47,34	100,00
Dotacje	260	82	31,54	0,20
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	1 058	538	50,85	1,33
Wydatki bieżące	76 628	39 152	51,09	96,88
Wydatki majątkowe	7 416	642	8,65	1,59
<i>z kwoty ogółem sfinansowano wydatki w:</i>				
Dział 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	85 202	40 321	47,32	99,77
z tego:				
Dotacje	260	82	31,54	0,20
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	898	445	49,55	1,10
Wydatki bieżące	76 628	39 152	51,09	96,88
Wydatki majątkowe	7 416	642	8,65	1,59
<i>w tym:</i>				
Rozdział 75101 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa	41 858	17 597	42,04	43,54
Dotacje	260	82	31,54	0,20
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	574	313	54,53	0,77
Wydatki bieżące	33 608	16 560	49,28	40,98
Wydatki majątkowe	7 416	642	8,65	1,59
Rozdział 75112 – Jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej	43 344	22 724	52,43	56,23
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	324	132	40,80	0,33
Wydatki bieżące	43 020	22 592	52,51	55,90
Dział 753 – Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne	155	92	59,15	0,23
z tego:				
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	155	92	59,15	0,23
Dział 852 – Pomoc społeczna	5	1	28,57	
z tego:				
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	5	1	28,57	0,00

Zrealizowane w okresie 6 miesięcy 2004 r. wydatki w dziale 751 rozdział 75101 w wysokości 17 597 tys. zł stanowią 42,04% planowanej kwoty wydatków na 2004 r., w rozdziale 75112 wydatki w wysokości 22 724 tys. zł stanowią 52,43% planowanej kwoty na rok 2004.

Na niski wskaźnik wykonania wydatków w rozdziale 75101 ma wpływ mała realizacja wydatków majątkowych, które realizowane są centralnie dla całego Instytutu. Niski wskaźnik wykonania w I półroczu wydatków majątkowych wynikał z konieczności:

- stosowania procedur ustawy o zamówieniach publicznych, do czego zobowiązuje Instytut ustawa o finansach publicznych,
- uzgadniania zakresów prac remontowo-budowlanych i weryfikacji kosztorysów ofertowych.

3.3. Struktura zatrudnienia w IPN w I półroczu 2004 r.

Wykonanie zatrudnienia za I półrocze 2004 r. w podziale na Centralę i jednostki podległe w terenie przedstawiono w poniższej tabeli.

Tab. 10. Struktura zatrudnienia w IPN-KŚZpNP w okresie sprawozdawczym

	Wg stanu na dzień	
	31.12.2003 r.	30.06.2004 r.
Pracownicy IPN – ogółem	1 199,1	1 192,6
w tym:		
– kierownicze stanowiska państwowe	1,0	1,0
– prokuratorzy	95,0	92,0
Według komórek organizacyjnych		
Warszawa Centrala – razem	400,5	399,3
Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w tym: prokuratorzy	17,8 5,0	16,5 5,0
Biuro Edukacji Publicznej	36,8	38,8
Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów	179,0	178,0
Biuro Prawne	27,0	26,0
Biuro Ochrony	63,0	63,0
Pozostałe (obsługa finansowa, inwestycje, zamówienia publiczne, kadry, administracja)	76,9	77,0
Oddziały – razem	798,6	793,3
Oddziałowe komisje ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w tym: prokuratorzy	143,5 90,0	140,5 87,0
Oddziałowe biura edukacji publicznej	106,0	107,0
Oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów	319,5	317,4
Biuro Ochrony	119,5	119,1
Pozostałe	110,1	109,3

3.4. Inwestycje

W ustawie budżetowej na rok 2004 wydatki majątkowe określone zostały na kwotę 7 416 tys. zł (6 350 tys. zł na wydatki inwestycyjne, 1 066 tys. zł – wydatki na zakupy inwestycyjne). Zatem w stosunku do projektu, decyzją Sejmu i Senatu zmniejszono środki na inwestycje o 7 800 tys. zł. Decyzja ta nie pozwoli na zrealizowanie wszystkich planowanych do zakończenia w roku 2004 prowadzonych inwestycji, w tym realizację wielu zadań, których konieczność wykonania wynika z nakazów odpowiednich organów nadzoru bądź z wydanych decyzji administracyjnych warunkowo dopuszczających obiekty do użytkowania przez IPN-KŚZpNP i zawierających nakaz wykonania w określonych terminach dodatkowych prac umożliwiających odebranie budynku przez odpowiednie powołane do tego służby. Niewykonanie omówionych wyżej zadań remontowo-budowlanych może doprowadzić do dewastacji wyremontowanych obiektów, a w końcu zagrażać bezpieczeństwu pracowników i spowodować zniszczenie dokumentów oraz tysięcy metrów bieżących akt przechowywanych w archiwach Instytutu.

4. Gospodarstwo Pomocnicze

Gospodarstwo Pomocnicze Instytutu Pamięci Narodowej, utworzone na podstawie zarządzenia Prezesa IPN nr 7/00 z dn. 30 października 2000 r., świadczyło w okresie sprawozdawczym odpłatne usługi (po kosztach własnych) na rzecz jednostki macierzystej w zakresie:

- gospodarowania nieruchomościami w Warszawie – przy ul. Towarowej i ul. Kłobuckiej,
- świadczenia usług transportowych, remontowych, konserwatorskich, porządkowych i zaopatrzeniowych,
- świadczenia usług reprograficznych.

Gospodarstwo prowadzi działalność wydawniczą obejmującą druk publikacji IPN oraz ich sprzedaż. W 2003 r. ze sprzedaży publikacji Gospodarstwo osiągnęło przychody w wysokości 325 tys. zł, natomiast w pierwszej połowie 2004 r. – 267 tys. zł. Sprzedaż publikacji realizowana jest przez hurtownie, księgarnie, oddziały IPN, a także punkt sprzedaży przy ul. Towarowej 28 w Warszawie. Gospodarstwo prowadzi również sprzedaż wysyłkową publikacji IPN.

II. GŁÓWNA KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

Pion śledczy Instytutu Pamięi Narodowej, który tworzy Główna Komisja oraz podległych jej dziesięć komisji oddziałowych, prowadzi śledztwa mające za przedmiot **zbrodnie nazistowskie, zbrodnie komunistyczne**, w tym **stalinowskie**, oraz **zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości i zbrodnie wojenne** popełnione na osobach narodowości polskiej, bez względu na miejsce ich dokonania, a także na osobach innych narodowości, jeżeli zostały popełnione na terytorium Państwa Polskiego.

Sprawozdanie z działalności pionu śledczego IPN zawiera syntetyczną informację o realizacji zadań przez Główną Komisję oraz o śledztwach o szczególnym ciężarze gatunkowym prowadzonych przez poszczególne oddziałowe komisje.

W sprawach **zbrodni nazistowskich** zwracano się konsekwentnie do Centrali Badania Zbrodni Narodowosocjalistycznych w Ludwigsburgu o udostępnienie Głównej Komisji postanowień końcowych wydawanych przez niemieckie prokuratury w śledztwach inicjowanych przez byłą Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce i przekazywanych władzom niemieckim z wnioskami kontynuowania ich przeciwko sprawcom zamieszkałym na terenie Republiki Federalnej Niemiec.

Zakończono szczegółową analizę niemieckich postanowień o umorzeniu śledztw w sprawach zbrodni Wehrmachtu popełnionych we wrześniu 1939 r. w Polsce na ludności cywilnej, nie znajdując jednak żadnego przypadku, w którym śledztwo doprowadziłoby do skazania w Niemczech sprawców tych zbrodni. Jako uzasadnienie postanowień o umorzeniu postępowań karnych w sprawach zbrodni Wehrmachtu, niemieckie prokuratury przyjmowały generalnie, że nie stanowiły one zbrodni wojennych, lecz że zabójstw tych dokonywano w ramach dozwolonego konwencją haską z 1907 r. zwalczania partyzantki. Stwierdzono jednocześnie, że ściganie innych zabójstw dokonanych przez Wehrmacht uległo przedawnieniu, zaś w przypadku niepodlegających przedawnieniu morderstw nie zdołano zidentyfikować ich sprawców, tj. konkretnych żołnierzy i oficerów Wehrmachtu. Szczegółowe wyniki badań śledztw w tej kategorii zbrodni zostały opracowane na potrzeby publikacji albumu wystawy przygotowywanej przez pion edukacyjny IPN „»Z największą brutalnością...«. Zbrodnie Wehrmachtu w Polsce, wrzesień–październik 1939 r.”, której otwarcie zaplanowano na wrzesień 2004 r.

Jakkolwiek nieliczne tylko śledztwa w sprawach zbrodni nazistowskich rokuja oskarżenie żyjących sprawców, to jednakże na podkreślenie zasługuje, że w okresie sprawozdawczym poszukiwano z pomocą Interpolu 12 zidentyfikowanych przez prokuratorów IPN sprawców zbrodni nazistowskich. Jeden z odnalezionych sprawców Bohdan Kozij, przebywający na terenie Kostaryki, zmarł 30 listopada 2003 r., bezpośrednio po doręczeniu mu zaakceptowanego przez władze Republiki Kostaryki polskiego wniosku o ekstradycję. Na podkreślenie zasługuje zgromadzenie przez prokuratorów IPN przekonujących dowodów zbrodni Kozija, co rokowało wyrok skazujący w Polsce.

Główna Komisja kontynuuje postępowania o stwierdzenie zbrodniczego charakteru wyroków wydawanych na Polaków przez niemieckie sądy specjalne w okresie hitlerowskiej okupacji Polski. Stosowne wnioski kierowane są do niemieckich prokuratur za pośrednictwem Centrali w Ludwigsburgu. Pierwszym uchylonym przez prokuraturę w Görlitz wyrokiem (postanowienie z dnia 10 marca 2004 r.) był wyrok skazujący na karę śmierci księdza Wincentego Harasimowicza, wydany przez sąd specjalny w Łodzi 9 grudnia 1941 r.

W sprawach **zbrodni stalinowskich**, tj. popełnionych do końca 1956 r., utrwaliła się linia orzecznictwa sądowego w pełni potwierdzająca zasadność aktów oskarżenia kierowanych do sądów przez prokuratorów IPN przeciwko byłym funkcjonariuszom Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. Oskarżonym zarzucano bezprawne aresztowania oraz stosowanie tortur fizycznych i psychicznych wobec pokrzywdzonych, traktowanych przez ówczesne władze państwowe jako wrogowie polityczni. Zarówno przebieg rozpraw sądowych, jak i uzasadnienia wyroków skazujących potwierdzają racje leżące u podstaw ścigania i odpowiedzialności karnej tej kategorii sprawców.

Sądy orzekające nie podzieliły jednak – jak dotąd – argumentacji przedstawionej w uzasadnieniach aktów oskarżenia przeciwko stalinowskim sędziom i prokuratorom sprawcom zbrodni sądowych. Jedyne wyrok skazujący stalinowskiego sędziego zapadł przed Sądem Garnizonowym w Warszawie w dniu 18 kwietnia 2003 r. i odnosił się do stalinowskiego sędziego, który wymierzył karę wieloletniego więzienia za rzekome rozpowszechnianie wrogiej propagandy. Wyrok skazujący sędziego został uchylony przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie w dniu 3 grudnia 2003 r., z uzasadnieniem, że oskarżonego (od 1975 r. emeryta wojskowego) chroni stale immunitet sędziowski, który nie został uchylony. Od tego wyroku została wniesiona kasacja przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego, który stanął na stanowisku, że immunitet przysługujący oskarżonemu wygasł z chwilą ustąpienia z funkcji sędziego. Kasacja ta nie została uwzględniona. Izba Wojskowa Sądu Najwyższego przyjęła w uzasadnieniu, że Naczelny Prokurator Wojskowy nie jest uprawniony do wnoszenia kasacji w sprawach należących do właściwości rzeczowej prokuratora IPN. Należy przypomnieć, że kasacja wniesiona w poprzednim okresie sprawozdawczym przez Dyrektora Głównej Komisji jako Zastępcę Prokuratora Generalnego w sprawie zabójstwa sądowego, pozostającego we właściwości rzeczowej prokuratora IPN, nie została przyjęta przez Izbę Wojskową Sądu Najwyższego, ze wskazaniem, że uprawnionym do wniesienia takiej kasacji jest Naczelny Prokurator Wojskowy.

Przed Wojskowym Sądem Okręgowym w Warszawie toczy się postępowanie przeciwko byłemu prokuratorowi wojskowemu – Czesławowi Ł., któremu prokurator IPN zarzuca udział w sądowym zabójstwie rotmistrza Witolda Pileckiego.

W sprawach **zbrodni komunistycznych** w okresie sprawozdawczym zapadł m.in. wyrok skazujący na kary od 1,5 do 3,5 lat pozbawienia wolności byłych funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa, którzy w toku prowadzonych przez nich postępowań karnych znęcali się fizycznie i psychicznie nad aresztowanymi członkami NSZZ „Solidarność” po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce.

W sprawie **zbrodni katyńskiej** przygotowano analizę obowiązującego obecnie w Federacji Rosyjskiej stanu prawnego oraz skierowano do Głównej Prokuratury Wojskowej Federacji Rosyjskiej wnioski o pomoc prawną w sprawach zabójstw żołnierzy Wojska Polskiego we wrześniu 1939 r. Odpowiedź strony rosyjskiej pozwoliła na określenie aspektów prawnych spodziewanego postanowienia kończącego śledztwo w sprawie zbrodni katyńskiej, prowadzonego przez prokuraturę rosyjską. Prokuratura ta pismem z dnia 17 marca 2004 r. odmówiła udzielenia pomocy prawnej w śledztwie w sprawie zabójstwa w dniu 22 września 1939 r. gen. Józefa Olszyny-Wilczyńskiego i kpt. Mieczysława Strzemeskiego, których żołnierze Armii Czerwonej rozstrzelali bezpośrednio po wzięciu ich do niewoli. Ocena prawna tej zbrodni sformułowana przez prokuratora IPN wskazywała na pakt Ribbentrop–Mołotow z 23 sierpnia 1939 r., w którego wyniku Armia Czerwona w dniu 17 września 1939 r. rozpoczęła faktycznie działania wojenne przeciwko Państwu Polskiemu, z tego też względu zabójstwo polskich żołnierzy po ich wzięciu do niewoli zakwalifikowano jako nieulegającą przedawnieniu zbrodnię wojenną. Główna Prokuratura Wojskowa Federacji Rosyjskiej nie podzieliła tej kwalifikacji prawnej, argumentując, że pakt z 23 sierpnia 1939 r. był w istocie paktem o nieagresji pomiędzy Niemcami a Związkiem Radzieckim, dlatego też „w czasie wydarzeń wymienionych we wniosku, a także i później wojska Armii Czerwonej nie mogły udzielić pomocy wojskom Niemiec lub ich sojusznikom w dokonywaniu przestępstw wojennych w jakiegokolwiek by to nie było formie, w tym także biorąc udział w dokonywaniu zabójstw na ludności cywilnej Rzeczypospolitej Polskiej, żołnierzy i jeńców wojennych armii polskiej. Wobec przedstawionych we wniosku okoliczności żołnierze Armii Czerwonej mogli popełnić jedynie przestępstwa pospolite”. W konkluzji stwierdzono, że ściganie pospolitych zabójstw dokonanych w okresie drugiej wojny światowej uległo już przedawnieniu według prawa karnego Federacji Rosyjskiej, co spowodowało zwrócenie polskiego wniosku o pomoc prawną. Jednocześnie prokuratura rosyjska wskazała, że porozumienie mocarstw z 8 sierpnia 1945 r. miało na celu „pociągnięcie do odpowiedzialności karnej niemieckich oficerów, żołnierzy i członków partii nazistowskiej odpowiedzialnych za przestępstwa wojenne popełnione przez nich w czasie drugiej wojny światowej”.

Nasuwająca się konkluzja, według której strona rosyjska ogranicza kategorię nieulegających przedawnieniu zbrodni, popełnionych w okresie drugiej wojny światowej, do zbrodni popełnionych przez niemieckich sprawców, potwierdzona została w sprawie zabójstwa Jana Bispinga, co do którego losów prokurator IPN ustalił, że aresztowany wraz z rodziną przez funkcjonariuszy NKWD we wrześniu 1939 r. osadzony był następnie w więzieniu w Mińsku i najprawdopodobniej tam zamordowany. Prokuratura rosyjska odmawiając udzielenia pomocy prawnej z powodu przedawnienia, zaznaczyła, że „zasady tej [przedawnienia] nie stosuje się w odniesieniu do oficerów, żołnierzy i członków Nacjonalistycznej Partii Niemiec i jej sojuszników dokonujących przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych, ponieważ Związek Radziecki, poczynając od 1943 r., zobowiązał się do prowadzenia śledztw przeciwko tym osobom”.

Stwierdzenie, według którego zbrodnie NKWD uległy przedawnieniu, Prokuratura Federacji Rosyjskiej odniosła także do zabójstw dokonanych na Polakach w listopadzie 1945 r. Pismem z dnia 25 listopada 2003 r. prokuratura ta odmówiła udzielenia pomocy prawnej w sprawie zabójstwa Józefa i Stanisława Łempickich, zastrzelonych przez funkcjonariuszy NKWD w miejscowości Łempice pod Ciechanowcem, uznając, że ściganie sprawców tego czynu uległo przedawnieniu.

Analiza argumentacji prawnej przedstawianej przez Prokuraturę Federacji Rosyjskiej przeprowadzona została także na potrzeby merytorycznego przygotowania projektu postanowienia o wszczęciu polskiego śledztwa w sprawie zbrodni katyńskiej, którego jednym z głównych celów byłoby dokonanie kwalifikacji prawnej tej zbrodni na gruncie prawa karnego polskiego i międzynarodowego.

We wszystkich prowadzonych przez prokuratorów IPN śledztwach przesłuchano w okresie sprawozdawczym łącznie 8882 świadków. Zdołano ograniczyć do wypadków koniecznych zwracanie się prokuratorów IPN, w prowadzonych przez nich śledztwach, do prokuratur powszechnych z wnioskami o przesłuchanie świadków.

Podkreślenia wymaga, że w śledztwach, które z różnych przyczyn zostały umorzone przez prokuratorów IPN, zgromadzony został, często bardzo obszerny i historycznie doniosły, materiał dowodowy, w szczególności w postaci nieznanych wcześniej zeznań świadków, który to materiał stanowi podstawę dla dalszych badań naukowych, a także publicystyki.

W większości prowadzonych śledztw konieczne jest prowadzenie kwerendy archiwalnej w poszukiwaniu materiału dowodowego, a także wskazującego kolejne kierunki czynności śledczych. Poszukiwania archiwaliów rozpoczynają się zwykle od stosownej pomocy udzielanej przez BUiAD i obejmują także zbiory Archiwum Akt Nowych i innych archiwów państwowych, w tym wojskowych, archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego oraz archiwa zagraniczne, w szczególności Centrali Badania Zbrodni Narodowosocjalistycznych w Ludwigsburgu oraz właściwe rzeczowo archiwa Federacji Rosyjskiej, Ukrainy i Białorusi oraz Instytutu Yad Vashem w Jerozolimie.

W przedstawionych dalej sprawozdaniach z prowadzonych śledztw zwykle pomijane są nazwy archiwów, w których przeprowadzono kwerendy na potrzeby konkretnego śledztwa, ze względu na konieczność syntetycznego ujęcia w sprawozdaniu czynności podjętych w śledztwie.

Główna Komisja współpracuje z odpowiednimi instytucjami za granicą, a w szczególności z niemiecką Centralą Badania Zbrodni Narodowosocjalistycznych w Ludwigsburgu (Dyrektor Głównej Komisji przebywał tam z wizytą roboczą w dniach 27–29.11.2003 r.), z Urzędem Śledztw Specjalnych Departamentu Sprawiedliwości USA oraz Instytutem Yad Vashem w Jerozolimie (Dyrektor Głównej Komisji przebywał w Instytucie w dniach 15–18.09.2003 r., uczestnicząc w obchodach 50-lecia działalności Yad Vashem).

Główna Komisja nie współpracuje z Centrum im. Szymona Wiessenthala w Jerozolimie w zakresie realizacji akcji „ostatnia szansa”, tj. wynagradzania materialnego świadków za złożenie zeznań prowadzących do skazania sprawców zbrodni nazistowskich. Będą natomiast prowadzone na ogólnych zasadach postępowania, jeżeli zeznania takie zostaną IPN przekazane.

Prokuratorzy IPN uczestniczą w konferencjach naukowych, prezentując wyniki działalności śledczej. Dyrektor Głównej Komisji wygłosił m.in. wykład na Forum organizowanym przez Insty-

tut Polski w Lipsku („Prawo do pamięci narodów – polskiego i niemieckiego”), referat na Sesji Katyńskiej w Warszawie („Możliwość opracowania aktu oskarżenia sprawców Zbrodni Katyńskiej – przesłanki prawne i rzeczywistość”), referat w Wieluniu, w 64. rocznicę wybuchu drugiej wojny światowej („Zbrodnie Wehrmachtu popełnione we wrześniu 1939 r. w świetle wybranych postanowień prokuratur niemieckich”), laudatio w Instytucie im. Fritza Bauera we Frakfurcie nad Menem (z okazji przyznania Dieterowi Schenkowi nagrody im. Prokuratora Bauera), referat na sesji Światowego Związku Żołnierzy AK oraz Klubu Historycznego im. gen. Stefana „Grota” Roweckiego („Analiza prawno-karna czynów zarzucanych płk. Ryszardowi Kuklińskiemu”), referat na szkoleniu dla sędziów i prokuratorów organizowanym przez Centrum Szkolenia Kadr Wymiaru Sprawiedliwości w dniach 10–12.05.2004 r. („Kłamstwo Oświęcimskie w świetle prawa karnego”).

Rezultaty ścigania przez Państwo Polskie zbrodni nazistowskich oraz zbrodni komunistycznych zostały przedstawione na I Światowym Kongresie Ekspertów Interpolu w sprawie ścigania zbrodni ludobójstwa, zbrodni wojennych i przeciwko ludzkości, który odbył się w dniach 21–23.03.2003 r. Doradca Prezesa IPN prof. Andrzej Rzepliński wygłosił referat obrazujący ściganie zbrodni nazistowskich od 1944 r., zaś Dyrektor Głównej Komisji przedstawił problematykę ścigania zbrodni komunistycznych. Oba referaty spotkały się z wysokim uznaniem uczestników Kongresu, reprezentujących 39 krajów, co znalazło wyraz w uchwale końcowej zalecającej krajom członkowskim Interpolu, w tym Polsce, stworzenie jednostek organizacyjnych prokuratury wyspecjalizowanych w ściganiu zbrodni ludobójstwa, zbrodni wojennych oraz zbrodni przeciwko ludzkości popełnianych współcześnie. Stosowny projekt został przekazany Ministrowi Sprawiedliwości-Prokuratorowi Generalnemu w czerwcu 2004 r. z pytaniem o ewentualne upoważnienie dla prof. A. Rzeplińskiego i Dyrektora Głównej Komisji do reprezentowania Polski w grupie roboczej Interpolu do spraw wymiany informacji o zbrodniach ludobójstwa, zbrodniach wojennych i zbrodniach przeciwko ludzkości popełnianych współcześnie. Z udzielonej IPN odpowiedzi wynika, że nie stwierdzono potrzeby powołania takiej wyspecjalizowanej jednostki organizacyjnej ani też nie wyznaczono przedstawicieli Polski do dalszych prac w grupie roboczej Interpolu.

Nierozwiązane pozostaje zagadnienie możliwości odwoływania prokuratorów pionu śledczego IPN oraz ich powrotu na wcześniej zajmowane stanowiska w prokuraturze powszechnej na innej drodze aniżeli w wyniku postępowania dyscyplinarnego.

W dalszych częściach sprawozdania zawarto informację statystyczną o prowadzonych śledztwach, a także przedstawiono postępy poczynione w okresie sprawozdawczym w śledztwach wybranych z uwagi na ich ciężar gatunkowy. W końcowej części sprawozdania umieszczono informację o działalności historyków – ekspertów pionu śledczego IPN.

1. Prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

a) Minister Sprawiedliwości-Prokurator Generalny RP powołał na wniosek Prezesa IPN prof. Leona Kieresa – w okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. – 7 prokuratorów oddziałowych komisji:

z dniem 1 lipca 2003 r.	– 2 prokuratorów;
z dniem 1 września 2003 r.	– 1 prokuratora;
z dniem 9 grudnia 2003 r.	– 1 prokuratora;
z dniem 5 stycznia 2004 r.	– 1 prokuratora;
z dniem 25 marca 2004 r.	– 1 prokuratora;
z dniem 10 maja 2004 r.	– 1 prokuratora;

b) według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r. w IPN – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu pracowało **93** prokuratorów, z czego **87** pełni obowiązki w oddziałowych komisjach, w tym:

w Białymstoku	– 9 prokuratorów;
w Gdańsku	– 12 prokuratorów;
w Katowicach	– 8 prokuratorów;
w Krakowie	– 7 prokuratorów;
w Lublinie	– 9 prokuratorów;
w Łodzi	– 8 prokuratorów;
w Poznaniu	– 10 prokuratorów;
w Rzeszowie	– 8 prokuratorów;
w Warszawie	– 9 prokuratorów;
we Wrocławiu	– 7 prokuratorów;

c) w okresie sprawozdawczym Minister Sprawiedliwości-Prokurator Generalny na wniosek Prezesa IPN odwołał **7** prokuratorów oddziałowych komisji, z czego **4** przeniósł w stan spoczynku;

d) z dniem 1 listopada 2003 r. prok. Zygmunt Kacprzak z Oddziałowej Komisji w Poznaniu został oddelegowany do pracy w Głównej Komisji.

INFORMACJA STATYSTYCZNA
z działalności oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
w okresie od dnia 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r.

Oddziałowa komisja	Liczba śledztw zarejestrowanych w repertorium S na dzień 30.06.2003			Wpłynęło w okresie sprawozdawczym			Liczba przesłuchanych podejrzanych			Skierowano aktów oskarżenia			Osądzono w okresie sprawozdawczym			Odmówiono wszczęcia śledztwa			Umorzono śledztw			Załatwiono w inny sposób			Łącznie zakończono śledztw			Liczba przesłuchanych świadków		
	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
Białystok	78	13	1	78	28	3	2	-	-	4	-	-	1	-	-	9	-	1	48	9	-	6	5	-	58	14	-	482	63	32
Gdańsk	74	28	4	109	21	3	13	-	-	8	-	-	4	-	-	14	-	-	64	11	4	11	2	-	83	13	4	651	125	85
Katowice	98	30	2	81	19	2	3	-	-	1	-	-	1	-	-	2	-	-	43	16	-	4	-	-	48	16	-	616	294	40
Kraków	66	30	1	63	36	7	3	-	-	3	-	-	-	-	-	10	4	-	37	19	2	9	3	1	49	22	3	334	171	32
Lublin	182	62	12	41	17	6	3	-	-	1	-	-	1	-	-	5	2	1	37	9	-	5	2	-	43	11	-	301	101	23
Łódź	74	45	2	69	37	-	6	-	-	1	-	-	1	-	-	11	3	-	55	21	1	6	4	-	62	25	1	403	268	13
Poznań	107	53	4	49	31	3	1	-	-	2	-	-	-	-	-	9	3	1	43	15	4	7	7	-	52	22	4	562	173	147
Rzeszów	77	26	14	49	11	3	5	-	-	5	-	-	1	-	-	7	-	3	34	12	4	3	-	-	42	12	4	1034	367	284
Warszawa	99	21	-	35	27	-	7	-	-	1	-	-	-	-	-	15	2	-	11	3	-	2	3	-	14	6	-	596	171	36
Wrocław	42	3	33	45	4	3	6	-	-	2	-	-	-	-	-	14	-	-	30	-	1	4	1	-	36	1	1	530	120	828
R a z e m	897	311	73	619	231	30	49	-	-	28	-	-	9	-	-	96	14	6	402	115	16	57	27	1	487	142	17	5509	1853	1520
Łącznie	1281			880			49			28			9			116			533			85			646			8882		

Rubryki 2, 3 i 4 dotyczą łącznej liczby śledztw, które pozostały do załatwienia według stanu na dzień 30 czerwca 2003 r. (tj. dnia poprzedzającego okres sprawozdawczy). Rubryki 5, 6 i 7 dotyczą łącznej liczby śledztw, które wpłynęły w okresie sprawozdawczym. Na ogólną liczbę łącznie zakończonych śledztw (646) składają się śledztwa umorzono (533), zakończone skierowaniem aktów oskarżenia (28) i załatwione w inny sposób, np. zawieszeniem postępowania (85). Liczba 1359 podana na str. 9 niniejszego sprawozdania dotyczy śledztw, które pozostały do załatwienia według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r. (tj. ostatni dzień bieżącego okresu sprawozdawczego) i stanowi punkt wyjścia dla kolejnego okresu sprawozdawczego.

2. Śledztwa o szczególnym ciężarze gatunkowym prowadzone przez oddziałowe komisje ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

2.1. ODDZIAŁOWA KOMISJA W BIAŁYMSTOKU

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 15/01/Zn

Śledztwo w sprawie zabójstwa w dniu 7 lipca 1941 r. w Radziłowie obywateli polskich narodowości żydowskiej prowadzone jest od 30 marca 2001 r. jako wyłączone ze sprawy zbrodni w Jedwabnem.

Śledztwo w tej sprawie jest kontynuowane na podstawie materiałów procesowych wyłączonych z postępowania w sprawie zabójstwa obywateli polskich narodowości żydowskiej w Jedwabnem. W okresie sprawozdawczym przesłuchano kilku żyjących naocznych świadków wydarzeń, w tym osoby udzielające pomocy ukrywającym się Żydom. Uzyskano odpowiedź na wniosek o pomoc prawną skierowany do Niemiec w przedmiocie przesłuchania H. Schapera, dowodzącego oddziałem niemieckim przybyłym do Radziłowa w dniu zabójstwa. Strona niemiecka odmówiła przesłuchania wymienionego z uwagi na stan jego zdrowia. Prowadzono kwerendy materiałów archiwalnych w Żydowskim Instytucie Historycznym, w Archiwum Akt Nowych oraz w Archiwum Państwowym. Zebrany dotychczas materiał dowodowy pozwala na stwierdzenie, że żydowscy mieszkańcy Radziłowa zostali spędzeni na rynek miasteczka, a następnie poprowadzeni do miejsca kaźni, na rozkaz przybyłych funkcjonariuszy niemieckich. Obecnie prowadzone czynności zmierzają do ustalenia okoliczności, w jakich doszło do podpalenia stodoły, do której wpędzono żydowskie ofiary, oraz ustalenia ich liczby. Skierowano wniosek o udzielenie pomocy prawnej do Izraela i przekazanie zeznań 52 wytypowanych świadków, osób pokrzywdzonych i byłych mieszkańców Radziłowa. Od wyników realizacji tego wniosku uzależnione jest wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów H. Schaperowi i innym. Jednakże uzyskane dowody nie pozwalają obecnie na wskazanie osób narodowości polskiej, które brały udział w zabójstwie mieszkańców Radziłowa, a nie były dotychczas sądzone przez polskie sądy.

– sygn. akt S 52/01/Zn (obecna sygn. S 70/04/Zn)

Śledztwo w sprawie zabójstw obywateli polskich dokonanych w latach 1941–1944 w Grodnie i w okolicznych miejscowościach przez funkcjonariuszy III Rzeszy jest prowadzone od 12 września 2001 r.

Dotychczasowe wyniki śledztwa pozwoliły na przygotowanie materiału dowodowego do przekazania Centrali w Ludwigsburgu – z wnioskiem o wszczęcie ścigania sprawców. Materiały zgromadzone do przekazania stronie niemieckiej objęły zeznania 160 przesłuchanych świadków oraz 40 różnego rodzaju dokumentów archiwalnych. Przygotowany na podstawie tych dowodów wniosek wyszczególniał 127 zbrodni nazistowskich w Grodnie i innych miejscowościach podczas okupacji niemieckiej.

W dniu 30 lipca 2003 r. zgromadzone dowody zbrodni nazistowskich przekazane zostały do Centrali w Ludwigsburgu z wnioskiem o wszczęcie ścigania sprawców tych czynów. Prokurator tej Centrali poinformował, że w sprawach, których dotyczą przekazane dowody, przeprowadzone zostanie postępowanie karne.

Niezależnie od czynności prowadzonych w Niemczech będą kontynuowane poszukiwania dodatkowych dowodów dokumentujących zbrodnie niemieckie na Grodzieńszczyźnie.

– sygn. akt S 53/01/Zn

Śledztwo w sprawie masowych zabójstw ludności polskiej w latach 1941–1944 popełnionych przez funkcjonariuszy niemieckich władz okupacyjnych Wołkowyska i okolic jest prowadzone od 14 września 2001 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 9 świadków. Po przeprowadzeniu oględzin akt wytworzonych przez b. OKBZH uzyskano kserokopie protokołów zeznań 10 świadków, dokumentujących zbrodnie nazistowskie na terenie tego powiatu. Zeznania 5 świadków zostały sporządzone w latach 60. przez organy ścigania ZSRR. Analiza zgromadzonych materiałów archiwalnych poszerzyła wiedzę o zbrodniczej działalności generała majora policji Rudolfa Mullera – dowódcy grupy operacyjnej SS, która w ramach tzw. akcji Wisent od lipca 1942 r. przeprowadzała pacyfikację wielu białostockich wsi, a także dokonywała licznych zbrodni na terenie Wołkowyska oraz całej Białostoczczyzny. Z poczynionych ustaleń wynika, że polskie organy ścigania poszukiwały po wojnie Rudolfa Mullera, uzyskując informacje, że przeżył on wojnę i został zwolniony z obozu w brytyjskiej strefie okupacyjnej w grudniu 1947 r. W tym stanie rzeczy wystąpiono do Centrali w Ludwigsburgu o poinformowanie o jego dalszych losach. Z uzyskanej informacji wynika, iż żadne postępowanie karne nie zostało przeciwko niemu przeprowadzone, zmarł on w 1967 r. Planowane jest przekazanie do Centrali w Ludwigsburgu dotychczas zgromadzonych w toku niniejszego śledztwa materiałów dowodowych, dokumentujących popełnienie 35 głównych zbrodni nazistowskich w Wołkowysku i na terenie tego powiatu, z wnioskiem o wszczęcie ścigania pozostałych sprawców tych czynów. Sposób zakończenia niniejszego śledztwa będzie uzależniony od wyników czynności przeprowadzonych przez niemieckie organy ścigania.

– sygn. akt S 95/01/Zn

Śledztwo w sprawie zabójstw dokonanych przez funkcjonariuszy niemieckiego Gestapo w grudniu 1939 r. w miejscowości Rudau koło Królewca ponad 200 polskich nauczycieli i duchownych z terenu pow. włocławskiego oraz ziemian z powiatu lipnowskiego.

Śledztwo wszczęto 27 grudnia 2001 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 19 świadków, w większości krewnych więzionych w Rudau osób. Na podstawie ich zeznań należy stwierdzić, iż ich bliscy zostali zatrzymani w październiku 1939 r. we Włocławku i Lipnie, skąd przewieziono ich do obozu pracy Rudau II w pobliżu Królewca. Ostatnie wiadomości o zatrzymanych rodziny otrzymały w grudniu 1939 r., po czym ślad po nich zaginął. Dokonano oględzin szeregu akt i materiałów, m.in. sprawy OKBZH w Olsztynie o sygn. S. 11/66 dot. zbrodni hitlerowskich popełnionych w obozie w Działdowie w latach 1939–1945. Dokumenty archiwalne dały podstawę do stwierdzenia, że część zatrzymanych we Włocławku nauczycieli, duchownych oraz właścicieli ziemskich z terenu pow. lipnowskiego w obozie Rudau II zmuszono do pracy przy budowie autostrady. Sprawujący nadzór nad obozami w rejonie Królewca – inspektor policji bezpieczeństwa i służby bezpieczeństwa w Królewcu – Emil Otto Rasch zdecydował o podziale więźniów na trzy grupy z przeznaczeniem do zwolnienia, umieszczenia w obozie koncentracyjnym albo do likwidacji. Obóz w Rudau został zamknięty w połowie grudnia 1939 r. Część więźniów (około 170 osób) przeznaczonych do likwidacji została rozstrzelana w pobliżu Działdowa. Na obecnym etapie śledztwa nie ustalono miejsca tej zbrodni ani nazwisk osób zamordowanych. Uzyskano informację, że Emil Otto Rasch zmarł 1 listopada 1948 r.

W dalszym toku śledztwa planowane jest przeprowadzenie kwerend w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy, gdzie znajdują się materiały PCK dotyczące osób więzionych w rejonie Królewca. W przypadku ustalenia nazwisk pozostałych ofiar z obozu w Rudau, zostaną podjęte działania zmierzające do ustalenia i przesłuchania osób bliskich zamordowanym. Planowane jest przekazanie kopii zgromadzonych w śledztwie dowodów do Centrali w Ludwigsburgu z wnioskiem o przeprowadzenie postępowania przez organy niemieckie.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 17/00/Zk

Śledztwo w sprawie zabójstw kilkuset cywilnych i wojskowych obrońców Grodna dokonanych, w okresie od 22 września 1939 r. do 21 czerwca 1941 r., przez żołnierzy Armii Czerwonej, funkcjonariuszy NKWD i dywersantów sowieckich prowadzone jest od 2 października 2000 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchanych zostało 42 świadków, w tym 5 w wyniku skierowanych odezw o przeprowadzenie czynności w ramach międzynarodowej pomocy prawnej.

Świadek Danuta B., zamieszkująca obecnie w Buenos Aires, we wrześniu 1939 r. była nauczycielką w Szkole Zawodowej dla Dziewcząt w Grodnie i uczestniczyła w obronie miasta, rzucając butelkami z benzyną w sowieckie czołgi i opatrując rannych. Wraz z koleżankami uwolniła ранnego trzynastoletniego Tadeusza Jasińskiego, który został przywiązany przez sowieckich żołnierzy do płyty czołowej jednego z atakujących miasto czołgów.

Kontynuowano kwerendy archiwalne w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, odnajdując 35 relacji mieszkańców Grodna, którzy w 1941 r. trafili do Armii generała Władysława Andersa. Ujawniono m.in. wspomnienia Romualda Cz., który walczył w obronie miasta i został wzięty do niewoli. Wraz z nim w klasztorze Franciszkanów zgromadzono nie tylko polskich żołnierzy, lecz także kolejarzy i gajowych, a do pilnowania dodano Białorusina z Grodna, który rozpoznawał – jak relacjonował świadek – „co za jedni znajdują się wśród nas”. Polskich jeńców zaczęto „badać” w celu ustalenia pochodzenia i powodów stawiania oporu radzieckim żołnierzom. Wymieniony zapamiętał słowa sowieckiego pułkownika skierowane do nich, że przyszli wyswobodzić ich jako klasę robotniczą spod jarzma polskich panów, a „wy musieliście deptać Czerwoną Armię, zamiast skierować broń na polskich oficerów i panów, a tak zasłużyliście na karę”. Romualdowi Cz. udało się zbiec z klasztoru. Później dowiedział się, że „pod murem klasztornym niektórych jeńców rozstrzelano nie wiadomo z jakich przyczyn, chyba jedynie dlatego, że byli Polakami”. Zapamiętał też, iż w pierwszych dniach bolszewicy rozjuszeni stawianym oporem przeprowadzali na ulicach miasta masowe aresztowania młodzieży szkolnej i robotniczej oraz byłych żołnierzy, a także dokonywali egzekucji na miejscu.

Został zrealizowany wniosek o międzynarodową pomoc prawną skierowany do Prokuratury Republiki Białoruś. Uzyskano protokoły przesłuchania czterech świadków – mieszkańców Grodna oraz dokumenty archiwalne, w tym treść wyroku Trybunału Wojennego 11. Armii II Frontu Białoruskiego z dnia 10 października 1939 r. skazującego Władysława N. na karę śmierci. Władysław N. był policjantem i brał udział w obronie Grodna przed Armią Czerwoną. Został za to na mocy wyroku sowieckiego sądu rozstrzelany.

Do Prokuratora Generalnego USA skierowano wniosek o przesłuchanie, zamieszkałego na Florydzie, istotnego świadka w tej sprawie.

– sygn. akt S 33/00/Zk

Śledztwo w sprawie zabójstw 22 obywateli polskich w dniach 22 i 23 września 1939 r. w Lerypolu i Budowli, powiat grodzieński, zostało wszczęte w dniu 9 stycznia 2001 r.

W okresie sprawozdawczym Prokuratura Obwodu Grodzieńskiego wykonała czynności w odpowiedzi na skierowane dwa wnioski o udzielenie pomocy prawnej. W pierwszym z nich zwrócono się do strony białoruskiej o nadesłanie materiału aktowego oraz odpisu decyzji merytorycznej kończącej prowadzone postępowanie w tej samej sprawie. Nadmienić bowiem należy, że wiosną 1994 r. syn jednego z zamordowanych w Lerypolu złożył w Prokuraturze Obwodu Grodzieńskiego zawiadomienie o zabójstwach popełnionych we wrześniu 1939 r. w Lerypolu i Budowli. Z nadesłanych materiałów wynikało, że Prokuratura Obwodu Grodzieńskiego odmówiła wszczęcia śledztwa w sprawie zabójstw dokonanych w Lerypolu i Budowli „w związku z brakiem takich wydarzeń”. W drugim z opracowanych wniosków zwrócono się o przesłuchanie w charakterze świadka Antoniego B., zamieszkałego nieopodal Grodna, który mógł posiadać informację o sprawcy zabójstwa jednego z osadników – Antoniego Pawlikowskiego. Antoni B. przed prokuratorem białoruskim nie potwierdził, że wie, kto był sprawcą zabójstwa Antoniego Pawlikowskiego.

Skierowano do Konsula Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Toronto prośby o przesłuchania 2 obywateli polskich, którym przysługiwały prawa pokrzywdzonych w tej sprawie. Czynności zostały wykonane. W wyniku przesłuchania osób pokrzywdzonych, ujawniono dane personalne 2 kolejnych bliskich osób pomordowanych w Lerypolu i Budowli, mieszkających w Londynie. Skutkowało to możliwością zwrócenia się do Konsula Generalnego RP w Londynie o ich przesłuchanie.

– sygn. akt S 6/01/Zk

Śledztwo w sprawie znęcania się nad osobami zatrzymanymi przez funkcjonariuszy PUBP w Grajewie w okresie od 1945 r. do 1951 r. prowadzone jest od 1 lutego 2001 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 12 świadków. Przeprowadzono oględziny akt 16 spraw karnych Wojskowego Sądu Rejonowego w Białymstoku i wydziału Sądu Okręgowego w Białymstoku, orzekającego w trybie doraźnym. W niektórych protokołach z rozpraw ówcześni oskarżeni ujawniali, że podczas śledztwa prowadzonego przez funkcjonariuszy UB w Grajewie stosowano wobec nich przemoc, polegającą na biciu rękoma i różnymi przedmiotami po całym ciele. W celu ustalenia wszystkich osób zatrzymanych w PUBP w Grajewie rozpoczęto oględziny archiwalnych sprawozdań, w tym meldunków szefa PUBP w Grajewie do przełożonych z WUBP w Białymstoku. Dokonano analizy 10 różnych zbiorów archiwalnych zawierających takie sprawozdania, raporty i meldunki. Na ich podstawie ujawniono nazwiska ponad 480 osób zatrzymanych w latach 1945–1946 przez funkcjonariuszy UB z Grajewa. Wystąpiono o ustalenia obecnego miejsca zamieszkania 130 osób, dotychczas nie występujących w śledztwie, które mogły doznać represji w związku z pozbawieniem ich wolności. Z analizowanych materiałów archiwalnych wynika bowiem, że funkcjonariusze UB podczas przeprowadzanych akcji dokonywali zatrzymania nawet po kilkadziesiąt osób. Spisy przebywających w grajewskim UB zawierają wykazy osób, które były więzione bez decyzji prokuratora o tymczasowym aresztowaniu. Wśród archiwalnych dokumentów ujawniono też zapisy, z których wynika jednoznacznie, że poszczególne osoby były aresztowane tylko po to, by zmusić innych spośród ich bliskich do ujawnienia się przed organami bezpieczeństwa. Tacy zatrzymani spełniali rolę zakładników. Wielokrotnie sprawozdania z takich akcji podpisywał szef PUBP w Grajewie – Kazimierz Górecki, tolerując co najmniej przestępcze zachowanie swoich podwładnych. Jak ustalono, zmarł on w 2002 r.

W toku postępowania zgromadzono materiał dowodowy pozwalający na przedstawienie byłemu funkcjonariuszowi UB – Aleksandrowi P. – zarzutu znęcania się nad 6 osobami w 1945 r. i w 1946 r. w PUBP w Grajewie. W dniu 24.09.2003 r. został przeciwko niemu skierowany akt oskarżenia w tej sprawie do Sądu Rejonowego w Grajewie. W dniu 29 września 2003r., opierając się na przedstawionym przez oskarżonego zaświadczeniu lekarskim, Sąd zawiesił postępowanie w niniejszej sprawie do czasu, gdy stan zdrowia pozwoli mu na uczestnictwo w rozprawie.

W dalszym toku śledztwa będzie kontynuowana kwerenda materiałów archiwalnych zgromadzonych w Oddziale IPN w Białymstoku, co powinno doprowadzić do ustalenia kolejnych świadków i osób pokrzywdzonych, a także do pociągnięcia innych, żyjących funkcjonariuszy UB do odpowiedzialności karnej.

– sygn. akt S 39/01/Zk (obecna sygn. S 98/03/Zk)

Śledztwo zostało wszczęte w dniu 5 października 2001 r. w sprawie usiłowania zabójstwa Edmunda K. w marcu 1948 r. w pobliżu miejscowości Krasne, woj. podlaskie, oraz w sprawie fizycznego znęcania się nad Edmundem K. i Eugeniuszem G. w okresie od 6 grudnia 1952 r. do 26 maja 1953 r. w areszcie w Białymstoku.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano przesłuchania świadków. Odebrano zeznania od 2 starszych mieszkańców Krasnego, którzy posiadali wiedzę w przedmiocie usiłowania zabójstwa Edmunda K. Podjęto także działania zmierzające do przesłuchania funkcjonariuszy UB, którzy mieli kontakt z Edmundem K. i Eugeniuszem G. podczas śledztwa w Białymstoku. Obecny stan zdrowia jednego z nich nie pozwala na wykonanie czynności procesowych z jego udziałem. Wobec drugiego trwają działania zmierzające do ustalenia miejsca pobytu, albowiem nie przebywa on pod adresem zameldowania.

Skierowano do Konsula Generalnego RP w Nowym Jorku prośbę o przesłuchanie Edmunda K. Czynność ta została wykonana. Edmund K. potwierdził, że w marcu 1948 r. funkcjonariusze UB usiłowali dokonać jego zabójstwa. Zeznania pokrzywdzonego nie wskazały na sprawców. Oświadczył on jednocześnie, iż podczas śledztwa w Białymstoku funkcjonariusze UB nie znęcali się nad nim.

– sygn. akt S 69/01/Zk

Śledztwo w sprawie zabójstwa w lipcu 1945 r. w niestalonym miejscu grupy około 600 osób zatrzymanych podczas tzw. obławy lipcowej (augustowskiej) przeprowadzonej przez wojska NKWD, przy współdziałaniu funkcjonariuszy UB, MO oraz żołnierzy Wojska Polskiego, zostało podjęte w dniu 12 października 2001 r..

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 47 świadków oraz pokrzywdzonych, członków rodzin zabitych. Uzupełniono w wyniku prowadzonych kwerend archiwalnych informacje o jednostkach sowieckich uczestniczących w obławie. Ustalono, że akcja objęła tereny Suwalszczyzny, Augustowszczyzny oraz część Białostocczyzny. Celem operacji były zatrzymania miejscowej ludności podejrzewanej o przynależność do AK, zmierzające do likwidacji tej organizacji. Operacja była prowadzona przez żołnierzy armii sowieckiej oraz przez współdziałających z nimi funkcjonariuszy UBP, MO i Wojska Polskiego. Akcję aresztowań rozpoczęto 10 lipca 1945 r., zakończenie operacji nastąpiło 25 lipca 1945 r. Obława swym zasięgiem objęła oprócz północno-wschodniej Polski, również obecne południowe tereny Republiki Litewskiej. W jej realizacji wzięło udział około 45 tysięcy żołnierzy Armii Czerwonej. Na terenie objętym operacją działały jednostki kontrwywiadu Smiersz, żołnierze garnizonów miejskich Armii Czerwonej oraz wojska liniowe III Frontu Białoruskiego wycofywane w tym okresie z Prus Wschodnich (wskazywane są także jednostki I Frontu). Na teren Białostocczyzny skierowano również specjalne oddziały, zidentyfikowane jako grupy wojsk NKWD, przeznaczone do likwidacji oddziałów AK. Były to: 62. i część 64. dywizji wojsk wewnętrznych NKWD. Działania w terenie były kierowane i koordynowane przez doradców sowieckich przy poszczególnych PUBP, współpracujących z komendantami wojskowymi i podporządkowane rozkazom doradcy, rezydującego przy WUBP w Białymstoku – pułkownikowi Kiriejewowi. W dalszym ciągu podejmowane są działania zmierzające do uzyskania wglądu w archiwa rosyjskie – ponowiono wnioski o pomoc prawną do Federacji Rosyjskiej dla wyjaśnienia losów zaginionych.

– sygn. akt S 89/01/Zk

Śledztwo wszczęte 7 grudnia 2001 r. w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności w okresie od lutego do grudnia 1950 r. oraz znęcania się fizycznego i psychicznego przez funkcjonariuszy WUBP w Olsztynie nad członkami organizacji pod nazwą Harcerska Organizacja Podziemna.

Ze zgromadzonych dowodów wynika, że Harcerska Organizacja Podziemna była jedną z wielu działających w tym czasie na terenie kraju organizacji niepodległościowych. Pierwsze aresztowania członków tej organizacji miały miejsce w lutym 1950 r. Przesłuchano w tej sprawie 9 osób, które wówczas zatrzymano. Przesłuchani w swoich zeznaniach opisali przestępcze metody śledcze stosowane przez funkcjonariuszy olsztyńskiego UB. Z zeznań świadków wynika, że byli bici rękoma i różnymi przedmiotami oraz kopani po całym ciele. Funkcjonariusze UB grozili zastrzeleniem, zmuszali do siedzenia na nodze odwróconego taboretu, miażdżyli palce w drzwiach i w szufladach, przetrzymywali w małym zimnym karczerze. Ustalono nazwiska kolejnych 6 członków harcerskiej organizacji, co do których uzyskano informację, że nie żyją albo nie można było ustalić miejsca ich pobytu. Przeanalizowano akta wszystkich spraw karnych prowadzonych wówczas przeciwko członkom tej organizacji, w tym także otrzymane z Sądu Okręgowego w Olsztynie.

Przeprowadzono kwerendy archiwalne i uzyskano informacje dotyczące śledztwa z KWP w Olsztynie, Poznaniu, Katowicach oraz KGP w Warszawie. Ustalono personalia 47 funkcjonariuszy biorących udział w działaniach, zmierzających do rozpracowania i likwidacji harcerskiej organizacji. Ustalono też adresy żyjących funkcjonariuszy. Dokonano oględzin 43 teczek personalnych b. funkcjonariuszy olsztyńskiego UB i wykonano tablice pogładowe ze zdjęciami tych funkcjonariuszy, które będą okazywane pokrzywdzonym w celu rozpoznania sprawców znęcania się nad nimi. Wyniki okazań zdecydują o przedstawieniu zarzutów b. funkcjonariuszom WUBP w Olsztynie.

– sygn. akt S 4/02/Zk

Śledztwo przeciwko Mirosławowi M., b. funkcjonariuszowi WUBP w Białymstoku, zostało przejęte 24 stycznia 2002 r. do prowadzenia z Prokuratury Okręgowej w Białymstoku.

Mirosławowi M. zarzucono, że w dniu 20 marca 1947 r. w Miłkach bezprawnie pozbawił wolności Czesława B. i przekazał funkcjonariuszom NKWD, którzy uprowadzili go z Polski.

Pokrzywdzony Czesław B. był członkiem AK od 1942 r. Po zakończeniu działań wojennych pracował pod fałszywym nazwiskiem w Gminnej Radzie Narodowej w Lipsku.

W dniu 20 marca 1947 r. Czesław B. zdecydował się ujawnić, ufając w deklarację ustawy z dnia 22 lutego 1947 r. o amnestii. W Urzędzie Gminy w Lipsku funkcjonariusz UBP Mirosław M. stwierdził, iż zna prawdziwe nazwisko i pseudonim konspiracyjny ujawniającego się oraz wie o jego przynależności do AK. Z tym uzasadnieniem Mirosław M. zatrzymał pokrzywdzonego, a następnie przewiózł do UBP w Giżycku i dalej do UBP w Ełku. Po miesiącu uwięzienia Mirosław M. przewiózł więźnia do białostockiego UBP, gdzie w dniu 25 marca 1947 r. przekazał go funkcjonariuszom NKWD, którzy po zakneblowaniu mu ust i skrępowaniu rąk, ubranego w rosyjski szynel i furażerkę wywieźli z Polski do ZSRR. Organy bezpieczeństwa BSRR w Mińsku przeprowadziły przeciwko Czesławowi B. śledztwo, poddając go torturom, w następstwie których stracił wzrok. Wyrokiem Trybunału Wojskowego MSW w Mińsku z dnia 16 lipca 1947 r. skazano go m.in. za przynależność do AK na zesłanie do prac katorżniczych na okres 20 lat. Pokrzywdzony zdołał wrócić do Polski w 1957 r.

Pokrzywdzony Czesław B. konsekwentnie i stanowczo twierdził, że osobą, która dokonała jego zatrzymania i wydania go funkcjonariuszom NKWD, był Mirosław M. W toku śledztwa, w celu dokonania właściwej oceny zeznań Czesława B. powołano biegłego psychologa. Z opinii psychologicznej wynika, iż nie stwierdzono u pokrzywdzonego jakichkolwiek zaburzeń pamięci, skłonności do konfabulacji ani też oznak zaburzeń w zakresie zdolności do zapamiętywania i odtwarzania spostrzeżeń. W drodze pomocy prawnej uzyskano z Republiki Białoruś kserokopie akt sprawy karnej przeprowadzonej w 1947 r. przez organy bezpieczeństwa BSRR przeciwko Czesławowi B. Postanowienie o aresztowaniu Czesława B. wydane zostało przez organy bezpieczeństwa BSRR w dniu 29 marca 1947 r. W wyroku Trybunału Wojskowego MSW zaliczono mu do kary pozbawienia wolności okres aresztowania od 20 marca 1947 r., tj. faktycznie od dnia, w którym został zatrzymany przez Mirosława M. w Urzędzie Gminy w Lipsku. W aktach tej sprawy znajduje się skarga Czesława B. z dnia 18 lipca 1954 r., w której pokrzywdzony podał, iż w 1947 r. został bezprawnie aresztowany w Polsce, a na teren ZSRR przewieziono go związanego i z zakneblowanymi ustami. Wskazał, iż nigdy nie był obywatelem radzieckim, a podczas śledztwa przemocą wymuszano jego wyjaśnienia.

Z akt osobowych Mirosława M. wynika, że służył on przez 3 miesiące w strukturach kontrwywiadu Armii Czerwonej, gdzie pełnił funkcje nieumundurowanego wywiadowcy i tłumacza. Szef PUBP w Augustowie w piśmie do WUBP potwierdził, iż wskutek zeznań Mirosława M. „Sowieci aresztowali dużo Akowców”.

Mirosław M. nie przyznał się do zarzucanego mu czynu. Wyjaśnił, że pracując w WUBP, zajmował się wyłącznie przestępstwami gospodarczymi. Nie mógł mieć nic wspólnego ze zwalczaniem AK. Mirosław M. zaprzeczył, aby kiedykolwiek współpracował z radzieckim wywiadem. Oceniając całokształt zebranego w sprawie materiału dowodowego, uznano wyjaśnienia podejrzanego Mirosława M. za niewiarygodne i skierowano przeciwko niemu akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Giżycku.

– sygn. akt S 6/02/Zk

Śledztwo wszczęte 11 lutego 2002 r. w sprawie zabójstw generała brygady Józefa Olszyny-Wilczyńskiego i jego adiutanta kapitana Mieczysława Strzemeskiego, dokonanych w dniu 22 września 1939 r. we wsi Teolin koło Sopoćkiń przez żołnierzy Armii Czerwonej.

Zgromadzone dotychczas materiały pozwalają na ustalenie, że w dniu 22 września 1939 r. gen. Józef Olszyna-Wilczyński wraz z żoną Alfredą, adiutantem kpt. Mieczysławem Strzemeskim,

kierowcą samochodu i jego pomocnikiem znaleźli się w miasteczku Sopoćkinie pod Grodnem. Zostali zatrzymani przez załogi dwóch radzieckich czołgów. Czołgiści polecieli wszystkim opuścić samochód. Żonę generała umieścili w pobliskiej stodole, gdzie znajdowało się już kilkanaście innych osób, natomiast obaj polscy oficerowie zostali na miejscu rozstrzelani. Z przechowywanych w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie kserokopii radzieckich materiałów archiwalnych wynika, że w dniu 22 września 1939 r. w rejonie Sopoćkiń oddział zmotoryzowany 2. Brygady Czołgów z 15. Korpusu Czołgów rozpoczął walkę z polskimi wojskami. Korpus ten wchodził w skład Dzierżyńskiej Grupy Konno-Zmechanizowanej Frontu Białoruskiego, którą dowodził komkor Iwan Bołdin. Raport o działaniach Dzierżyńskiej Grupy Konno-Zmechanizowanej za okres od 17 do 26 września 1939 r., wymienia wśród strat po stronie polskiej, w dniu 22 września, w rejonie Sopoćkiń, jednego generała, pomocnika komendanta Grodna. W innym raporcie oddziału zmotoryzowanego za ten okres podano, że na skutek walk w rejonie miasteczka Sopoćkinie, po stronie polskiej zabito wielu oficerów, wśród nich jednego generała o nazwisku Wilczyński. Dowódcą tego oddziału był major Czuwakin, a komisarzem Polikarp Grigorienko. W dokumencie dowództwa politycznego Frontu Białoruskiego zapisano, że generał Wilczyński został schwyty przy udziale towarzysza Grigorienki, a w trakcie zaciętego ataku przeciwnika został rozstrzelany. Okoliczności śmierci generała Józefa Olszyny-Wilczyńskiego w radzieckich dokumentach stoją w oczywistej sprzeczności z relacjami bezpośrednich świadków tych zdarzeń, w szczególności z ujawnioną w zbiorach Instytutu Polskiego i Muzeum im. Władysława Sikorskiego w Londynie relacją żony generała – Alfredy Olszyny-Wilczyńskiej oraz kierowcy i mieszkańca pobliskiej miejscowości, którzy o okolicznościach rozstrzelania generała i jego adiutanta opowiedzieli świadkom, przesłuchanym w obecnie prowadzonym śledztwie. Z uzyskanych dowodów wynika, że obaj oficerowie zostali rozstrzelani bezpośrednio po wzięciu ich do niewoli i nie brali w tym czasie udziału w walkach z oddziałami Armii Czerwonej, a tym samym dopuszczono się na polskich żołnierzach zbrodni wojennej nie ulegającej przedawnieniu. Celem dokonania identyfikacji bezpośrednich sprawców zbrodni do Prokuratury Generalnej Federacji Rosyjskiej skierowano w dniu 26 września 2003 r. wniosek o udzielenie pomocy prawnej poprzez podjęcie, na podstawie radzieckich dokumentów archiwalnych, działań zmierzających do ustalenia tożsamości członków załóg obu czołgów i danych dotyczących ich miejsca zamieszkania na terenie Federacji Rosyjskiej. W odpowiedzi Główna Prokuratura Wojskowa Federacji Rosyjskiej zwróciła wniosek, odmawiając udzielenia pomocy prawnej wobec uznania, że zabójstwa obu oficerów były przestępstwami pospolitymi, których ściganie uległo przedawnieniu.

Stanowisko prokuratury rosyjskiej z oczywistych przyczyn zostało odrzucone jako podstawa zakończenia polskiego śledztwa. Dwaj oficerowie Wojska Polskiego stali się jeńcami wojennymi wziętymi do niewoli przez żołnierzy Armii Czerwonej i przez nich rozstrzelani z pogwałceniem przepisów IV Konwencji haskiej z 18 października 1907 r. określającej prawa i zwyczaje wojny lądowej. Wobec odmowy wykonania przez rosyjską prokuraturę czynności w tej sprawie śledztwo zostało umorzone 18 maja 2004 r. z powodu niewykrycia sprawców nieulegającej przedawnieniu zbrodni wojennej.

– **sygn. akt S 43/02/Zk**

Podjęte z zawieszenia 29 kwietnia 2002 r. śledztwo w sprawie zabójstw obywateli polskich w okresie od 22 czerwca 1941 r. do sierpnia 1941 r. w Białymstoku i innych miejscowościach województwa białostockiego, dokonanych przez żołnierzy Armii Czerwonej i funkcjonariuszy NKWD, po agresji III Rzeszy na ZSRR.

W sprawie tej przesłuchano łącznie 219 osób, w tym w okresie sprawozdawczym zeznania odebrano od 30 świadków. Zeznania dokumentują liczne przypadki dokonanych przez żołnierzy radzieckich zabójstw ludności cywilnej Białegostoku i innych miast województwa białostockiego w okresie od 22 czerwca 1941 r. Żołnierze Armii Czerwonej i funkcjonariusze NKWD, opuszczając w tym czasie Białystok, strzelali do bezbronnych cywilów, do kolejarzy kierujących ruchem po-

ciągów ze stacji kolejowej Białystok, mordowali osoby uciekające z więzienia białostockiego, zabijali księży katolickich, m.in. w okrutny sposób został pozbawiony życia ks. Ołdziejewski, któremu żołnierze radzieccy zadali kilkanaście ran bagnietami, w tym w oczy, a także odcięli język. W Brańsku żołnierze Armii Czerwonej zamordowali bagnietami trzy kobiety, inni wrzucili granat do schronu ziemnego, wiedząc, że znajdują się tam tylko kobiety z dziećmi, a wybuch pozbawił życia Helenę Krawczykowicz oraz spowodował dotkliwe obrażenia ciała innych dzieci. W okolicach Zabłudowa funkcjonariusze NKWD masowo rozstrzelali osoby, których nie zdążyli wywieźć w głąb ZSRR. Zginęła wówczas nauczycielka Helena Zaziemska, Aleksander Kwiatkowski, Ignacy Płonki. Zebrany dotychczas materiał dowodowy wykazuje, iż do podobnych czynów doszło w Zaściankach, Sokółce i innych miejscowościach. Żołnierze Armii Czerwonej, funkcjonariusze NKWD dopuszczali się zabójstw ludności, traktując ją jako wroga wobec władzy radzieckiej oraz w odwecie za to, że Armia Czerwona musi opuścić niedawno zagarnięte tereny.

Ustalono aktualne adresy zamieszkania 13 osób, które zostaną przesłuchane w charakterze świadków na okoliczności związane z rozstrzelaniem przez funkcjonariuszy NKWD osób cywilnych w rejonie Zabłudowa oraz aresztowanych w Ciechanowcu i Brańsku. Kontynuowane będą kwerendy materiałów archiwalnych. Planowane są czynności zmierzające do ustalenia przynajmniej niektórych sprawców zbrodni.

– sygn. akt S 82/02/Zk

Śledztwo wszczęte 18 grudnia 2002 r. przeciwko funkcjonariuszowi PUBP w Sokółce – Bronisławowi B. – podejrzanemu o znęcanie się nad osobami zatrzymanymi w dniu 9 lutego 1947 r. w Grodzisku oraz o pobicie Antoniego Gniedziejki, które skutkowało jego zgonem. W tym samym śledztwie postępowanie toczy się przeciwko byłemu szefowi PUBP w Sokółce Stanisławowi B. podejrzanemu o niedopełnienie obowiązków służbowych, polegające na braku nadzoru nad podległymi mu pracownikami oraz odstąpienie od wyjaśnienia okoliczności śmierci zatrzymanego Antoniego Gniedziejki.

Przed zgromadzeniem dowodów pozwalających na przedstawienie zarzutów przesłuchano kilkunastu świadków oraz dokonano oględzin akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Białymstoku, w których jako oskarżeni występowały osoby zatrzymane wspólnie z Antonim Gniedziejką. Dołączono do akt niniejszej sprawy wybrane fragmenty ze sprawozdań funkcjonariuszy PUBP w Sokółce. Zapoznano się z aktami osobowymi funkcjonariuszy PUBP w Sokółce, którzy brali udział w przygotowaniu procesów osób zatrzymanych w Grodzisku. Na podstawie wspomnianych wyżej materiałów ustalono, iż grupa operacyjna, dowodzona przez funkcjonariusza PUBP w Sokółce Bronisława B., w dniu 9 lutego 1947 r. zatrzymała w trakcie zabawy karnawałowej w Grodzisku m.in.: Antoniego Gniedziejkę, Sabina Kaszczewskiego, Waclawa Borkowskiego, Waclawa Mikutowicza, Antoniego Winkiewicza, Waclawa Pieszkę, Józefa Stupaka, s. Nikodema, Józefa Stupaka, s. Jana, Edwarda Reckę, Kazimierza Lulewicza, Henryka Oszmiana. Osadzono ich w budynku w Suchowoli oddanym do dyspozycji funkcjonariuszy UB. W trakcie tzw. wstępnych badań zatrzymani byli bici przez przesłuchujących ich funkcjonariuszy PUBP w Sokółce. Po takim przesłuchaniu, funkcjonariusze UB zabrali Antoniego Gniedziejkę do Grodziska, po to, by wskazać miejsce ukrycia broni. W drodze wymieniony zmarł w wyniku doznanych obrażeń ciała. Zwłoki Antoniego Gniedziejki przywieziono do Sokółki. Wydano je po licznych interwencjach członków rodziny zmarłego. Lekarz Rudziński, po zewnętrznych oględzinach zwłok Antoniego Gniedziejki, stwierdził, iż za życia złamano aresztowanemu nogę. Denat posiadał też liczne sińce na całym ciele. Po zakończeniu czynności z udziałem podejrzanych zostanie skierowany przeciwko nim akt oskarżenia do Sądu Okręgowego w Białymstoku.

– sygn. akt S 20/03/Zk

Śledztwo prowadzone od 29 maja 2003 r. przeciwko Arkadiuszowi W. podejrzanemu o to, że w dniu 7 sierpnia 1950 r. w Suwałkach, jako funkcjonariusz tamtejszego PUBP, stosował przemoc

wobec zatrzymanego Józefa W. w ten sposób, że kilkakrotnie zadał mu uderzenia pięścią w twarz, a następnie kopał.

W dniu 7 sierpnia 2003 r. do Sądu Rejonowego w Suwałkach skierowany został akt oskarżenia przeciwko Arkadiuszowi W., którego oskarżono o stosowanie przemocy wobec Józefa W. Dotychczas odbyły się 4 rozprawy przed Sądem. Oskarżony nie przyznaje się do winy. Rozprawa przed Sądem nie została zakończona. W dniu 11 lutego 2004 r. Sąd dopuścił dowód z opinii biegłych medyków z Zakładu Medycyny Sądowej w Białymstoku celem stwierdzenia, czy oskarżony może uczestniczyć w postępowaniu sądowym przeciwko niemu, gdyż Arkadiusz W. złożył szereg zaświadczeń lekarskich, z których wynika, że leczy się z powodu schizofrenii oraz kardiologicznie. W innym śledztwie tutejszej komisji, dotyczącym przestępstw funkcjonariuszy PUBP w Suwałkach w latach 1945–1952, ustalono, że Arkadiusz W. stosował przemoc wobec innej zatrzymanej osoby. Po zgromadzeniu w tej sprawie materiału dowodowego Arkadiuszowi W. przedstawiono, zarzut znęcania się w dniu 14 lipca 1950 r. w Suwałkach nad Romualdem D. W przypadku uzyskania opinii o możliwości uczestnictwa w procesie Arkadiusza W. skierowany zostanie przeciwko niemu kolejny akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Suwałkach.

– **sygn. akt 46/03/Zk**

Śledztwo wszczęte 19 sierpnia 2003 r. w sprawie zabójstw kilku oficerów Wojska Polskiego, dokonanych we wrześniu 1939 r. w okolicy wsi Chraboły oraz Rajsk, obecnie woj. podlaskie.

Jan R. zawiadomił białostocką Oddziałową Komisję o zabójstwie kilku polskich oficerów, dokonanych we wrześniu 1939 r. na uroczysku Kletne, w powiecie Bielsk Podlaski. Informacje o zbrodni uzyskał on od nieżyjących już członków oddziału AK. Z relacji tych osób zawiadamiający dowiedział się, że we wrześniu 1939 r. kilku oficerów polskich przechodziło szosą w kierunku Bielska Podlaskiego. Grupa komunistycznych mieszkańców wsi Rajsk miała zacząć się na uroczysku, znajdującym się około 2 km od wsi Chraboły. Oficerowie zostali ujęci, a następnie zabici w nieustalony sposób. Ich ciała pogrzebano w rowie po torfie. Informatorzy Jana R. podawali nazwiska i przydomki sprawców zabójstwa, z których zapamiętał nazwisko jednej osoby, która przeżyła wojnę. W czasie śledztwa przeprowadzono wszechstronne wywiady w miejscowościach w pobliżu wskazywanego miejsca zbrodni. Dokonano również kwerend archiwalnych, badając materiały z lat 30. ubiegłego wieku, dotyczące struktury i członków Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi, przed 1939 r. bowiem na terenie pow. bielskiego działały silne struktury tej organizacji. Dochodziło do licznych strajków, a także czynnych wystąpień przeciwko władzom i policji państwowej.

W wyniku przesłuchania świadków uzyskano informacje potwierdzające fakt zabójstw oficerów lub żołnierzy Wojska Polskiego, dokonanych na uroczysku Kletne oraz dodatkowo w okolicy wsi Rajsk. Ustalonymi sprawcami pierwszej zbrodni byli Tomasz A., ówczesnie zamieszkały na uroczysku, oraz Charyton G. z Chraboł. Obaj przed wojną należeli do jednej z jacejek KPZB. Tomasz A. za antypaństwową działalność komunistyczną w 1928 r. został skazany przez Sąd Okręgowy w Białymstoku na karę więzienia. Natomiast sprawcami drugiej ze zbrodni była grupa skomunizowanych mieszkańców wsi Rajsk. Z tej grupy ujawniono nazwiska dwóch osób. Obecnie w drodze rozpytań wśród mieszkańców okolicznych miejscowości ustala się świadków, którzy mogą mieć informacje o tych dwóch osobach. Poszukując danych, które pozwoliłyby na ewentualne ustalenie personaliów ofiar zabójstw, zwrócono się do Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie o przeprowadzenie kwerendy archiwalnej w celu znalezienia relacji żołnierzy z pododdziałów Wojska Polskiego, które znajdowały się w rejonach, gdzie dokonano omawianych zabójstw.

– **sygn. akt S 60/03/Zk**

Śledztwo w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności ks. Michała S. w Mikołajkach w maju 1954 r. wszczęto 29 lipca 2003 r.

Ze zgromadzonych dowodów wynika, iż wobec Michała S. początkowo śledztwo prowadził WUBP oraz Prokuratura Wojewódzka w Olsztynie, a od dnia 14 lipca 1954 r. przekazano sprawę

do prowadzenia Prokuraturze Wojewódzkiej w Lublinie. Wymienionemu zarzucono zbrodnie z art. 1 pkt 1 dekretu z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego, popełnione na terenie powiatu hrubieszowskiego, których miał się dopuścić jako funkcjonariusz nazistowskiej policji ukraińskiej. Zarzucone Michałowi S. czyny miały polegać m.in. na dokonaniu zabójstwa 20 osób i pobicia zatrzymanego, co doprowadziło do jego zgonu, oraz zgwałcenie 2 kobiet i rabunki mienia ludności polskiej. W dniu 26 lutego 1957 r. przed Sądem Wojewódzkim w Lublinie zapadł wyrok, w którym Sąd uznał Michała S. za winnego popełnienia jednego zabójstwa, za które wymierzył karę 10 lat więzienia, zaś od pozostałych zarzutów aktu oskarżenia uniewinnił m.in. z braku dowodów. Sąd Najwyższy w dniu 2 maja 1957 r. uniewinnił Michała S. od wszystkich stawianych mu zarzutów.

Z dokumentów archiwalnych wytworzonych przez UBP wynika, że organy bezpieczeństwa usiłowały wykorzystać ks. Michała S. jako współpracownika. W marcu 1954 r. uznano jednak, że przekazywane informacje nie miały żadnej wartości. Funkcjonariusze WUBP w Olsztynie podjęli wówczas działania zmierzające do aresztowania Michała S. pod zarzutem zbrodniczej działalności w czasie II wojny światowej. W prowadzonym obecnie śledztwie zbadano treść wytycznych Departamentu XI MBP, w których polecano przesłuchiwanie świadków „przez odpowiedzialnego pracownika”, tak aby „popełnione zbrodnie zostały szczegółowo udokumentowane i właściwie opisane”. Treść wytycznych w odniesieniu do ustalonego stanu faktycznego w wysokim stopniu uprawdopodobnia przypuszczenie, iż skierowanie przeciwko Michałowi S. postępowania karnego było swoistym odwetem organów bezpieczeństwa za faktyczną odmowę podjęcia współpracy. Ustalono, że Michał S. nie żyje. Zbadano dokumenty wytworzone przez UB w Olsztynie, Lublinie, Nowym Mieście, Hrubieszowie, Chełmie, Biłgoraju i przez Komendę Powiatową MO w Mławie, a także szczegółowo wszystkie materiały z akt procesu Michała S. w celu ustalenia, czy Michał S. był ofiarą bezprawnych represji funkcjonariuszy UB i zidentyfikowania ich.

– sygn. akt S 81/03/Zk

Śledztwo wszczęte 8 grudnia 2003 r. w sprawie podpalenia zabudowań mieszkalnych Kazimierza Bartnika w nocy z 5 na 6 stycznia 1947 r. w miejscowości Pobondzie przez funkcjonariuszy z PUBP w Suwałkach.

Ustalono, że Kazimierz Bartnik – członek podziemia antykomunistycznego na przełomie 1946 i 1947 r., był usilnie poszukiwany przez funkcjonariuszy z PUBP w Suwałkach. W celu jego ujęcia funkcjonariusze wielokrotnie nachodzili dom Bartnika, w którym pozostała żona i nieletnie dzieci. W czasie nieustannych rewizji niszczyli oni sprzęty domowe i straszili rodzinę Kazimierza Bartnika, chcąc w ten sposób zmusić ich do wyjazdu z rodzinnych stron. Wobec braku efektów tych poczynań w nocy z 5 na 6 stycznia 1947 r. funkcjonariusze po przeprowadzonej kolejnej rewizji podpalili dom K. Bartnika, w którym w tym czasie przebywało jedynie czworo dzieci w wieku 2–10 lat. Tylko dzięki przypadkowi dzieci zbudziły się i udało im się opuścić płonące zabudowania.

Prowadzone kwerendy materiałów archiwalnych pozwoliły na ustalenie danych personalnych dwóch funkcjonariuszy UB z PUBP w Suwałkach, którzy wchodzili w skład grupy operacyjnej odpowiedzialnej, według zeznań pokrzywdzonych, za podpalenie ich domu.

Obecne czynności śledcze skupiają się na skompletowaniu materiału dowodowego w stopniu pozwalającym na przedstawienie zarzutów popełnienia przestępstwa wywołania pożaru zagrażającego życiu przebywających w domu dzieci i skierowania przeciwko tym funkcjonariuszom aktu oskarżenia do Sądu.

– sygn. akt S 21/04/Zk

Śledztwo wszczęte 26 lutego 2004 r. przeciwko Włodzimierzowi W. podejrzanemu o to, że w okresie od 28 maja do 30 czerwca 1952 r. w Łomży, jako oficer śledczy tamtejszego PUBP, dopuścił się przekroczenia władzy wobec przesłuchiwanego Remigiusza Ś., którego w celu wymuszenia

wyjaśnień bił rękoma po twarzy, nogą od stołu i wyciorem od karabinu w stopy oraz zmuszał do stania bez przerwy przez kilkanaście godzin.

Przeprowadzone czynności stanowiły podstawę do przedstawienia Włodzimierzowi W. zarzutu znęcania się, wspólnie z innymi funkcjonariuszami, nad Remigiuszem Ś., którego zatrzymano jako podejrzanego o współpracę z oddziałem NZW dowodzonym przez „Wiarusa” – Stanisława Grabowskiego. Włodzimierz W. nie przyznał się do stosowania przemocy podczas prowadzonego śledztwa przeciwko Remigiuszowi Ś. W swoich wyjaśnieniach potwierdził jedynie, że w owym czasie był funkcjonariuszem śledczym PUBP w Łomży i do jego obowiązków należało przesłuchiwanie aresztowanych. W dniu 14 czerwca 2004 r. do Sądu Rejonowego w Łomży skierowany został akt oskarżenia przeciwko Włodzimierzowi W.

– sygn. akt S 22/04/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 27 lutego 2004 r. w sprawie dokonanych w nocy z 10 na 11 grudnia 1944 r. zabójstw Aleksandra Olichwera, Aleksandra Mackiewicza, Marii Lasoty – mieszkańców wsi Siemianówka oraz 10–12 żołnierzy Wojska Polskiego o nieustalonej tożsamości przez funkcjonariuszy NKWD.

Według poczynionych w sprawie ustaleń w nocy z 10 na 11 grudnia 1944 r. funkcjonariusze NKWD przybyli do wsi celem zatrzymania grupy żołnierzy polskich, którzy uprzednio kwatrowali we wsi. Po otoczeniu domów, w których przebywali polscy żołnierze, NKWD otworzyło ogień z broni palnej. W wyniku ostrzału ponieśli śmierć mieszkańcy wsi Siemianówka: Aleksander Olichwer i Aleksander Mackiewicz. Ciężko ranna została 9-letnia Maria Lasota, która zmarła w dniu 22 grudnia 1944 r. Następnie funkcjonariusze, po zatrzymaniu polskich żołnierzy, skrupowali im ręce i wywieźli samochodem ciężarowym w nieznanym kierunku. Zebrane materiały uprawdopodobniają, że pozbawiono ich życia. W wyniku poszukiwań w Centralnym Archiwum Wojskowym w Rembertowie odnaleziono radzieckie dokumenty, z których wynika, że w nocy z 10 na 11 grudnia 1944 r. w Siemianówce działała grupa ze składu 32. pułku wojsk wewnętrznych NKWD. W wyniku akcji tej grupy zostało ujętych 11 mężczyzn, pod dowództwem Antona (Antoniego?) Kamieńskiego, s. Adama. Archiwalne materiały nie wspominają, że doszło do zastrzelenia mieszkańców wsi ani o dalszych losach ujętych polskich żołnierzy. W dokumentach podano natomiast kilka nazwisk funkcjonariuszy NKWD, którzy brali udział w akcji w Narewce. Należy nadmienić, że z zeznań naocznych świadków, złożonych w śledztwie, wynika, że polscy żołnierze nie użyli broni i poddali się bez walki. Prowadzone czynności zmierzają m.in. do ustalenia personaliów zatrzymanych i wyjaśnienia ich dalszych losów. W tym celu przygotowano wystąpienie do archiwów wojskowych Federacji Rosyjskiej o poszukiwanie dalszych dokumentów i podjęcie próby ustalenia oraz przesłuchania świadków spośród żołnierzy radzieckich biorących udział w tej akcji.

– sygn. akt S 28/04/Zk

Śledztwo w sprawie zabójstw nieustalonych obywateli polskich przez funkcjonariuszy NKWD w czerwcu 1941 r. w więzieniu w Łomży podjęto z zawieszenia 4 marca 2004 r.

W latach 1939–1941 łomżyńskie więzienie służyło jako miejsce przetrzymywania osób aresztowanych przez NKWD. Ofiarami sowieckich prześladowań stali się początkowo funkcjonariusze polskich władz państwowych i samorządowych, właściciele ziemscy, sędziowie i prokuratorzy. Osadzano tam byłych wojskowych, oficerów i podoficerów służby czynnej i rezerwy, członków partii narodowych, organizacji społecznych, uczestników walk z bolszewikami w latach 1919–1920. Z łomżyńskiego więzienia wywożono więźniów do obozów położonych na terenie Związku Radzieckiego. W dniu wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej wielu więźniów zdołało się uwolnić i zbiec z więzienia. Kilkunastu z nich zostało zatrzymanych i rozstrzelanych w pobliżu miejscowości Giełczyn. Ustalono dane tylko 7 ofiar. W sprawie nie wyczerpano dotychczas wszystkich możliwości zmierzających do ustalenia pozostałych ofiar egzekucji w Giełczynie, jak też innych zbrodniczych działań wobec osób przebywających w tym okresie w więzieniu oraz sprawców. Podjęte

zostały poszukiwania w materiałach archiwalnych danych osób osadzonych w czerwcu 1941 r. w więzieniu w Łomży w celu ustalenia miejsca zamieszkania i przesłuchania ich w charakterze świadków.

c) inne zbrodnie

– sygn. akt S 28/02/Zi

Śledztwo w sprawie zabójstw kilkudziesięciu mieszkańców narodowości białoruskiej powiatu Bielsk Podlaski w styczniu–lutym 1946 r. zostało podjęte 4 kwietnia 2004 r.

W tej sprawie przesłuchano łącznie 160 świadków, w tym w ostatnim okresie sprawozdawczym odebrano zeznania od 42 osób. Kontynuowano też analizę materiałów archiwalnych wytworzonych przez organy UB, administracji i samorządu, PPR oraz akta spraw karnych osób oskarżonych o przynależność do NZW i uzyskano istotne informacje dotyczące tych wydarzeń. Bieglemu z zakresu medycyny sądowej zlecono opracowanie opinii dotyczącej mechanizmu pozbawienia życia 30 mężczyzn, tzw. furmanów, w miejscowości Puchały Stare. Lekarz sądowy, który uczestniczył w ekshumacji w 1997 r. ich szczątków, stwierdził, że zgromadzony materiał w tej sprawie nie dostarczył dowodów, że ofiary były pozbawione życia w inny sposób aniżeli przez rozstrzelanie. Biegly wyjaśnił, dlaczego nie we wszystkich odnalezionych czaszkach należało oczekiwać typowych cech postrzału. Wskazał, że podczas ekshumacji były jednak i takie fragmenty kostne, które nosiły charakterystyczne ślady wlotu pocisku. Dlatego też ostatecznie przyjął, że wszyscy mężczyźni byli pozbawieni życia przez rozstrzelanie z broni palnej, a nie wskutek zadawania urazów narzędziami twardymi, tępymi i tępokrawędzistymi. Wykluczoną przez biegłego wersję wydarzeń przedstawiała część świadków z kręgu osób bliskich zabitym w Puchałach Starych. W sprawie przeprowadzono niemal wszystkie zaplanowane czynności, co pozwala na dokładny opis w decyzji końcowej przebiegu wydarzeń, a także określenie motywów działania dowódcy i członków tego oddziału NZW. Zgromadzone dotychczas dowody nie pozwalają na wskazanie żyjących obecnie i nieukaranych wcześniej współdziałających sprawców.

2.2. ODDZIAŁOWA KOMISJA W GDAŃSKU

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 1/00/Zn

W dniu 26 września 2000 r. podjęto z zawieszenia śledztwo w sprawie masowych zabójstw Polaków w Ponarach koło Wilna w latach 1941–1944.

W czasie okupacji niemieckiej Ponary były miejscem, gdzie dokonano licznych egzekucji obywateli polskich zamieszkujących Kresy Północno-Wschodnie. Sprawcami zbrodni byli członkowie specjalnych grup operacyjnych składających się z funkcjonariuszy niemieckiej policji, służby bezpieczeństwa, Gestapo i litewskiego oddziału specjalnego „Ypatingasis Burys”. Na podstawie wyników ekshumacji dokonanych na miejscu zbrodni oraz śledztw prowadzonych przez organa ścigania różnych państw szacuje się, że łączna liczba zamordowanych może wynosić nawet około 100 tysięcy. Wśród ofiar różnych narodowości liczną grupę stanowią Polacy, głównie żołnierze polskiego podziemia i przedstawiciele wileńskiej inteligencji.

W toku postępowania zgromadzono obszerny materiał dowodowy w postaci zeznań wielu świadków oraz oględzin akt archiwalnych i dokumentów ujawnionych w toku licznych kwerend przeprowadzonych w archiwach polskich, litewskich i niemieckich. Szczególnie cenne informacje zawierają archiwalia wytworzone przez okupacyjne władze niemieckie i kolaboracyjne władze litewskie. Na ich podstawie ujawniono dane dotyczące podstaw aresztowania, procedury postępowania ze skazanymi na śmierć, sposobu ewidencjonowania wykonanych wyroków (przy użyciu spe-

cialnego kodu) oraz kartoteki i wykazy więźniów więzienia na Łukiszkach w Wilnie, kierowanych do rozstrzelania w Ponarach.

Obecnie oczekuje się na zrealizowanie wniosku o pomoc prawną skierowanego do organów Prokuratury Generalnej Federacji Rosyjskiej. Zwrócono się z prośbą o udostępnienie pełnej dokumentacji ekshumacji przeprowadzonej na miejscu kaźni w Ponarach przez specjalistów z zakresu medycyny sądowej III Frontu Białoruskiego i pracowników naukowych Uniwersytetu Wileńskiego w sierpniu 1944 r., a w szczególności protokołu tej czynności i sekcji zwłok części ofiar, danych personalnych zidentyfikowanych zamordowanych oraz zeznań świadków. Równocześnie wystąpiono o przesłanie informacji dotyczących postępowań karnych prowadzonych przez władze radzieckie przeciwko sprawcom tych masowych zabójstw.

Mając na uwadze: ogrom dokonanej zbrodni, fakt ujawnienia szeregu nieznanych dotąd jej okoliczności, a także nikłą wiedzę o niej w polskim społeczeństwie, planowane jest opublikowanie wyników śledztwa – wydanie książki opisującej masowe zbrodnie na Polakach dokonane w Ponarach koło Wilna w latach 1941–1944.

– sygn. akt S 96/01/Zn

Śledztwo w sprawie zabójstwa przez rozstrzelanie w dniach 19 i 20 maja 1942 r. w powiecie Święciany, województwo wileńskie, około 400 osób przez funkcjonariuszy policji niemieckiej i litewskiej podjęto z zawieszenia w dniu 28 września 2001 r.

Zbrodnia ta była odwetem niemieckich władz okupacyjnych za zamach partyzantów radzieckich z oddziału Fiodora Markowa na dwóch urzędników niemieckich i komendanta obozu jenieckiego. W ramach represji zatrzymano, a następnie rozstrzelano około 400 mieszkańców Święcian i okolic, głównie Polaków – przedstawiciele miejscowej inteligencji, wskazanych przez litewskich policjantów. Osoby te nie miały żadnego związku z akcją radzieckiej partyzantki. Mordu dokonano na cmentarzu żydowskim w Święcianach oraz w innych miejscowościach powiatu święciańskiego na terenie gmin: Łyntupy, Kiemieliżki, Hoduciszki, Komaje i Twerecz.

W toku śledztwa przesłuchano w charakterze świadków kilkadziesiąt osób, w tym krewnych osób zamordowanych, część w ramach pomocy prawnej za pośrednictwem Prokuratury Okręgowej w Wilnie. Ponadto przeprowadzono kwerendy w archiwach polskich i w Archiwum Akt Specjalnych Litwy w Wilnie. Udało się uzyskać dokumenty wytworzone przez różne organa, w tym: relacje Delegatury Rządu na Kraj, zapiski „sowieckiego sztabu partyzanckiego na teren Litwy” i meldunki niemieckich grup operacyjnych. Materiały te są zgodne co do opisu przyczyn i okoliczności popełnionej zbrodni. Dodatkowo z archiwów litewskich uzyskano niekompletny wykaz osób zamordowanych, listę osób uczestniczących w aresztowaniach wraz z danymi o ich ewentualnym skazaniu i odpisy protokołów zeznań świadków zdarzenia przesłuchanych w latach 40. przez sowieckie organy ścigania.

Jednym z kierowniczych sprawców zbrodni był komendant litewskiej policji kryminalnej w Święcianach Jonas Maciulewiczius. Na podstawie akt archiwalnych ustalono, iż wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Olsztynie z dnia 2 maja 1950 r. został on skazany, m.in. za udział w tym mordzie, na karę śmierci. Wyrok wykonano 12 grudnia 1950 r.

W chwili obecnej kontynuowane są czynności mające na celu ustalenie tożsamości niezidentyfikowanych dotąd zamordowanych i danych wszystkich sprawców zbrodni.

– sygn. akt S. 74/02/Zn

W dniu 26 września 2002 r. podjęto z zawieszenia śledztwo w sprawie dokonanych w okresie od września 1939 r. do marca 1945 r. zabójstw osób cywilnych i jeńców wojennych, których zwłoki miały być wykorzystywane do produkcji mydła w Instytucie Anatomii Akademii Medycznej w Gdańsku.

W toku prowadzonego postępowania, na podstawie zachowanych obszernych materiałów archiwalnych i zeznań wielu świadków, ujawniono mechanizm pozyskiwania zwłok przez Instytut kierowany przez prof. Rudolfa Marię Spannera. Ustalono, iż głównie przekazywano zwłoki osób stra-

conych przez ścięcie w więzieniach w Królewcu i w Gdańsku oraz zmarłych pacjentów Szpitala Psychiatrycznego w Kocborowie. Nie ma możliwości określenia dokładnej liczby ciał i danych osób zmarłych z uwagi na zniszczenie ksiąg ewidencyjnych najprawdopodobniej na początku 1945 r. Posiadane dane dają jednak podstawę do twierdzenia, iż zgłaszane duże „zapotrzebowanie” na zwłoki było niewspółmierne do prowadzonej działalności edukacyjnej i naukowej od 1943 r.

Zgromadzony materiał dowodowy w sprawie nie potwierdził rzekomego dokonywania zabójstw na terenie Instytutu celem wykorzystania ciał zamordowanych do produkcji mydła i eksperymentów pseudomedycznych.

Jednocześnie potwierdzono ustalenia Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, która w maju 1945 r. ujawniła fakt wytwarzania mydła z tłuszczu ludzkiego w Instytucie Anatomii Akademii Medycznej w Gdańsku w latach 1943–1945. Świadczą o tym wyniki przeprowadzonych licznych kwerend – treść dokumentów wytworzonych przez rozmaite instytucje i organy polskie oraz zagraniczne, a także relacje wielu świadków.

Obecnie postępowanie znajduje się w fazie końcowej.

– sygn. akt S 56/02/Zn

Postanowieniem z dnia 19 sierpnia 2002 r. podjęto z zawieszenia śledztwo dotyczące Bernharda Wehnera, kierownika Sonderkommission der Geheimen Staatspolizei podejrzewanego o współudział w zabójstwach Polaków w Bydgoszczy w okresie od października do grudnia 1939 r.

Po podjęciu postępowania jego przedmiot rozszerzył się o kilka zdarzeń zaistniałych w Bydgoszczy w tym samym czasie, wchodzących w skład represji będących odwetem władz okupacyjnych za opór mieszkańców miasta w pierwszych dniach września 1939 r., a co do których nie prowadzono wcześniej śledztwa.

Jak ustalono, B. Wehner przyjechał do Bydgoszczy w październiku 1939 r. na polecenie Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy jako komisarz kryminalny z zadaniem przeprowadzenia śledztwa w ramach „Mordkommission” przeciwko Polakom podejrzany o dokonanie rzekomych pogromów Niemców w czasie tzw. krwawej niedzieli. Wydarzenia te były tworem niemieckiej propagandy, pretekstem do eksterminacji cywilnej ludności Bydgoszczy za jej aktywny udział w zwalczaniu niemieckiej dywersji w dniach 3 i 4 września 1939 r.

Wyżej wymieniony przyczynił się do skazania przez niemieckie sądy specjalne, za rzekomo popełnione zbrodnie, wielu Polaków lub zesłania ich do obozów koncentracyjnych. W większości były to osoby nieuczestniczące w walkach, miejscowi inteligenci pomówieni o udział lub podżeganie do wystąpień przeciwko Niemcom.

W toku postępowania zgromadzono obszerny materiał dowodowy głównie w postaci zeznań świadków i dokumentów.

Szczególne znaczenie mają dowody uzyskane z Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie w postaci meldunków armii „Pomorze”, relacji żołnierzy Kampanii Wrześniowej z przebiegu walk w Bydgoszczy, które zawierają opis działań dywersyjnych w Bydgoszczy i udziału w nich miejscowych Niemców. Przedmiotem analizy są również akta Sondergericht Bromberg z 1939 r. oraz akta Specjalnego Sądu Karnego w Toruniu z lat 1945–1946 przeciwko ujętym wówczas sprawcom zbrodni nazistowskich.

Dodatkowo ustalana jest pełna lista zamordowanych Polaków i weryfikowane są dane niemieckiej propagandy o liczbie rzekomo zabitych Niemców oraz okoliczności ich zgonu.

Wyjaśnienie wszystkich istotnych okoliczności zbrodni jest utrudnione z uwagi na zacieranie ich śladów poprzez zniszczenie części dokumentacji już w 1939 r. oraz „tworzenie” fałszywych dowodów mających usprawiedliwić działania władz okupacyjnych.

Przebieg postępowania budzi duże zainteresowanie lokalnej społeczności, historyków i środków masowego przekazu, tym bardziej iż w ostatnim czasie opublikowano kilka artykułów i wydawnictw przedstawiających rozbieżny przebieg zdarzeń zaistniałych w pierwszych dniach września 1939 r. w Bydgoszczy.

Szczególne kontrowersje wzbudza kwestia rzekomego bezpodstawnego „pogromu” niemieckiej ludności miasta w odwecie za napaść Niemiec na Polskę i kwestionowanie faktu, iż w dniach 3 i 4 września 1939 r. hitlerowscy dywersanci zaatakowali wycofujące się polskie oddziały i usiłowali przejąć kontrolę nad Bydgoszczą.

W chwili obecnej kontynuowane są kwerendy w archiwach i analizy treści zgromadzonych dokumentów.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 4/00/Zk

Śledztwo wszczęte 24 października 2000 r. w sprawie zabójstwa w dniu 4 marca 1944 r. w Gołubiu Kaszubskim dowódcy Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski” por. Józefa Dambka oraz stosowania w latach 1945–1946 represji wobec członków tej organizacji przez funkcjonariuszy UBP.

Podstawą wszczęcia śledztwa był wniosek Zespołu do spraw Upamiętniania Etosu Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski” o ściganie zbrodni nazistowskich i komunistycznych, których w okresie okupacji oraz w latach powojennych miały się dopuścić osoby wskazane w zawiadomieniu, rzekomo współpracujące z Gestapo, a następnie z NKWD i organami MBP.

W szczególności wniosek ten dotyczył wyjaśnienia okoliczności współudziału działacza kaszubskiego Aleksandra A. w tych przestępstwach i jego współpracy z funkcjonariuszem gdańskiego Gestapo Janem Kaszubowskim, a po wyzwoleniu z funkcjonariuszami polskiego i sowieckiego państwa komunistycznego.

W toku śledztwa zgromadzono obszerny materiał dowodowy, głównie w postaci zeznań świadków i dokumentów uzyskanych w trakcie licznych kwerend przeprowadzonych w archiwach polskich i zagranicznych. Brak jednak dowodów potwierdzających prawdziwość zarzutów stawianych w zawiadomieniu pomawianym osobom. Potwierdzono natomiast na podstawie przesłuchań ustalonych świadków fakt przynależności Aleksandra A. do organizacji „Gryf Pomorski” i pełnienie przez niego funkcji kierowniczej w jej strukturach.

Ustalono, iż w sprawie wielu zbrodni nazistowskich wskazanych w zawiadomieniu prowadzono już śledztwa, które doprowadziły do wyjaśnienia istotnych okoliczności zdarzeń i wykrycia sprawców, w szczególności dotyczące zabójstwa por. J. Dambka. Za popełnienie tej zbrodni został skazany przez polski sąd Jan Kaszubowski vel Hans Kessner, funkcjonariusz gdańskiego Gestapo.

Z analizy akt operacyjnych MBP wynika, iż TOW „Gryf Pomorski” była uważana przez władze komunistyczne za organizację wrogą państwu komunistycznemu, czego wynikiem była fala represji wobec części jej członków zapoczątkowana w marcu 1945 r. deportacją przez jednostki NKWD ludności Kaszub w głąb ZSRR. W toku postępowania ustalono powojenne losy niektórych ze wskazanych w zawiadomieniu członków kierownictwa organizacji i okoliczności ich śmierci.

Materiał dowodowy nie potwierdził współudziału w powojennym represjonowaniu członków „Gryfa Pomorskiego” Aleksandra A. i innych pomawianych osób.

Śledztwo jest w fazie końcowej i w najbliższym czasie zostanie zakończone wydaniem decyzji merytorycznej.

– sygn. akt S 7/00/Zk

Śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w latach 1945–1956 nad marynarzami, podoficerami i oficerami Marynarki Wojennej przez funkcjonariuszy Okręgowego Zarządu Informacji Wojskowej nr 8 w Gdyni, celem uzyskania określonych wyjaśnień, podjęto z zawieszenia 9 listopada 2000 r.

Przedmiotem postępowania są represje polegające na wszczynaniu śledztw o zagrożone surowymi sankcjami przestępstwa naruszenia interesów politycznych i gospodarczych państwa komunistycznego, przeciwko bezpodstawnie tymczasowo aresztowanym żołnierzom, na podstawie nie-

prawdziwych – uzyskanych w wyniku stosowania gróźb i wymuszonych stosowaniem przemocy – materiałów operacyjnych.

Ujawniono, iż w toku prowadzonych wówczas postępowań regułą było bicie przesłuchiwanym, umieszczanie w karcerze, grożenie pozbawieniem życia i stosowanie innych form znęcania się, celem wymuszenia złożenia niezgodnych z prawdą wyjaśnień i przyznania się do niepopelnionych przestępstw.

Tak uzyskane fałszywe dowody stanowiły podstawę do oskarżeń i skazań na kary wieloletniego pozbawienia wolności, a nawet orzeczenia kary śmierci przez Sąd Marynarki Wojennej w Gdyni.

Represje takie stosowano wobec wielu oficerów, podoficerów i żołnierzy Wojska Polskiego. Jednakże ze szczególnym nasileniem stosowane były w Marynarce Wojennej z uwagi na szczególnie duży udział w kadrze oficerskiej i podoficerskiej osób służących w przedwojennej Marynarce i Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie.

W toku dotychczas prowadzonych czynności, na podstawie oględzin akt spraw archiwalnych, rejestrów, repertoriów, wykazów i sprawozdań OZIW nr 8, Sądu i Prokuratury Marynarki Wojennej oraz postępowań rehabilitacyjnych ustalono listę potencjalnych pokrzywdzonych. Wykonano czynności procesowe z udziałem prawie 300 osób – pokrzywdzonych oraz innych świadków zdarzeń będących przedmiotem sprawy. Dodatkowo na podstawie analizy rozkazów personalnych sporządzono wykaz funkcjonariuszy i pracowników OZIW nr 8 w Gdyni.

Obecnie kontynuowane są czynności mające na celu ustalenie pełnej listy pokrzywdzonych, wykonywane są czynności procesowe z udziałem świadków i oględziny dokumentów oraz gromadzone są fotografie typowanych sprawców celem okazania ich pokrzywdzonym.

W wypadku pozytywnych wyników tych czynności wydane zostaną postanowienia o przedstawieniu zarzutów popełnienia zbrodni komunistycznych żyjącym jeszcze funkcjonariuszom Informacji Wojskowej, nieobjętym dotychczas prowadzonymi postępowaniami karnymi.

– sygn. akt S 10/00/Zk

Śledztwo wszczęte 5 grudnia 2000 r. w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w 1949 r. w Sławnie i w Szczecinie nad członkami młodzieżowej organizacji niepodległościowej Polska Organizacja Wojskowa, działającej na terenie Sławna, przez funkcjonariuszy WUBP w Szczecinie.

W toku postępowania zgromadzono materiał dowodowy, który dał podstawy do przedstawienia zarzutów, a następnie skierowania aktu oskarżenia przeciwko Wilhelmowi A., b. funkcjonariuszowi WUBP w Szczecinie, do Sądu Rejonowego, Wydziału II Karnego w Sławnie w dniu 20 marca 2001 r. Został on oskarżony o popełnienie 5 przestępstw polegających na fizycznym i psychicznym znęcaniu się nad 5 członkami POW w toku prowadzonego przeciwko nim śledztwa, celem wymuszenia określonych wyjaśnień. Oskarżony w trakcie wielogodzinnych przesłuchań działając wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami UBP, o nieustalonej tożsamości, stosował przestępcze metody śledcze, polegające na: biciu pokrzywdzonych rękami, linką, pękiem kluczy i kopaniu po całym ciele oraz zmuszaniu do siadania na nodze odwróconego taboretu i wykonywania wyczerpujących ćwiczeń fizycznych, a także grożeniu pozbawieniem życia i znieważaniu obelżywymi słowami. Podejrzany Wilhelm A. nie przyznał się do zarzucanych mu przestępstw i wyjaśnił, że nigdy nie używał przemocy wobec przesłuchiwanym osób.

Postanowieniem z dnia 15 marca 2004 r. Sąd zawiesił postępowanie przeciwko Wilhelmowi A. ze względu na zły stan zdrowia oskarżonego uniemożliwiający mu branie udziału w rozprawie.

– sygn. akt S 15/00/Zk

Śledztwo w sprawie deportacji w 1945 r. ludności polskiej Pomorza Gdańskiego przez funkcjonariuszy NKWD w głąb terytorium ZSRR podjęto z zawieszenia w dniu 15 grudnia 2000 r.

W ramach postępowania wyjaśniane są okoliczności represji stosowanych w pierwszej połowie 1945 r. polegających na bezprawnym pozbawieniu wolności, osadzeniu w obozach filtracyjnych

w Nowem nad Wisłą, Grudziądzu i Działdowie oraz deportacji do obozów pracy na terenie azjatyckiej części ZSRR i w miejscowości Szawle na Litwie.

Z uwagi na bardzo ciężkie warunki panujące w miejscach uwięzienia i podczas transportu oraz wykonywania niewolniczej pracy wielu z zesłanych zmarło. Deportowani pracowali głównie w kopalniach i przy wyrębie tajgi.

W wyniku przeprowadzonych kwerend m.in. w: archiwach państwowych w Gdańsku i Poznaniu, Centralnym Archiwum Wojskowym oraz Litewskim Archiwum Specjalnym, zgromadzono wiele dokumentów, w tym niekompletne listy zesłanych sporządzone przez poszczególne starostwa w 1946 r. i imienne wykazy poszczególnych transportów. Na tej podstawie ustalono procedurę i kryteria dokonywanych zatrzymań, siedziby obozów przejściowych, miejsca, skąd i dokąd kierowano poszczególne transporty kolejowe z deportowanymi. Ujawniono, iż ogółem zesłano około 4000 osób, głównie z terenu powiatów: kościerskiego, tczewskiego, kartuskiego i starogardzkiego.

Obecnie kontynuowane są przesłuchania osób pokrzywdzonych (przesłuchano 96 świadków), ustalane są dane osób zmarłych podczas zesłania i gromadzone dalsze materiały archiwalne dotyczące zbrodni z archiwów polskich i zagranicznych.

– sygn. akt S 7/01/Zk

Śledztwo wszczęte 19 lutego 2001 r. w sprawie zabójstw dokonanych w 1945 r. w Aleksandrowie Kujawskim i w innych miejscowościach na terenie powiatu nieszawskiego zamieszkałych tam osób narodowości niemieckiej przez funkcjonariuszy MO i UB.

Podstawą wszczęcia były informacje zawarte w artykule redaktora Piotra Pytlakowskiego opublikowanego w tygodniku „Polityka” nr 4 z dnia 27 stycznia 2001 r. pt. *Co się stało z Niemcami z Aleksandrowa Kujawskiego? Naprzykrzyło się grzebać* oraz wyniki przeprowadzonego postępowania sprawdzającego.

W toku śledztwa dokonano kwerend w: archiwach państwowych w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku, Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN, KWP w Bydgoszczy, ABW w Bydgoszczy, urzędów miasta w Aleksandrowie Kujawskim i Nieszawie, sądów okręgowych w Bydgoszczy i Toruniu oraz w księgach parafialnych, celem ujawnienia dokumentów dotyczących m.in.: funkcjonowania obozu pracy dla ludności niemieckiej w Aleksandrowie Kujawskim, deportacji Niemców z Kujaw na teren Niemiec, struktur organizacyjnych i stanu osobowego organów MO i UB na terenie powiatu nieszawskiego. W szczególności dokonano oględzin teczek personalnych 260 milicjantów i 110 funkcjonariuszy UB. Przesłuchano wszystkich ustalonych żyjących b. funkcjonariuszy MO i SB oraz innych świadków zdarzenia – łącznie 131 osób.

Zgromadzony materiał dowodowy dotyczył w szczególności zabójstw w okresie od lutego do końca grudnia 1945 r. w Aleksandrowie Kujawskim, w okolicach tzw. Młyna Parowego położonego przy ul. Wojska Polskiego, kilkunastu osób narodowości niemieckiej o nieustalonej tożsamości oraz na terenie żwirowni Halinowo nieustalonej liczby osób narodowości niemieckiej, o nieustalonej tożsamości, przez funkcjonariuszy MO i UB.

W toku śledztwa potwierdzono fakty osadzania Niemców na terenie Młyna przez funkcjonariuszy samorzutnie utworzonej milicji, a następnie przez funkcjonariuszy MO i UB. Miejsce to miało charakter obozu przejściowego, który funkcjonował od wyzwolenia do grudnia 1945 r. Z obozu tego sukcesywnie kierowano osadzonych do obozów w Potulicach i Mielęcinie lub bezpośrednio do transportów repatriacyjnych do Niemiec. Nie ma możliwości określenia liczby i tożsamości uwięzionych.

Przesłuchane osoby nie były świadkami zabójstw, a jedynie potwierdziły istnienie pogłosek o rzekomych przypadkach rozstrzeliwania osadzonych. Wskazali oni miejsca pochówku zamordowanych, ale przeprowadzone tam sondażowe prace ekshumacyjne nie doprowadziły do odkrycia szczątków ludzkich lub przedmiotów mogących potwierdzić fakt dokonania zabójstw.

Równocześnie ujawniono okoliczności zabójstwa w nocy z 7 na 8 kwietnia 1945 r. w Nieszawie, na Bulwarze Wiślanym, około 15 osób narodowości niemieckiej o nieustalonej tożsamości, po-

przez utopienie ich w Wiśle, przez działających wspólnie i w porozumieniu funkcjonariuszy miejscowego posterunku MO i KPMO w Aleksandrowie Kujawskim.

Ustalono, iż Niemcy byli osadzeni w budynku gimnazjum, skąd zostali wyprowadzeni przez pijanych funkcjonariuszy na brzeg rzeki. Tam znęcano się nad nimi i następnie utopiono w Wiśle. Część świadków podała nazwiska niektórych ofiar w fonetycznym brzmieniu. Wobec jednak rozbieżności zeznań nie zdołano zidentyfikować zabitych na podstawie zachowanych materiałów archiwalnych. Wykryto kilku spośród sprawców zbrodni, ale żaden z nich już nie żyje.

W trakcie śledztwa zgłosił się świadek, który zeznał, iż latem 1945 r. w Lesie Uroczysko koło Osięcin żołnierze radzieccy rozstrzelali około 100 niemieckich jeńców wojennych i osób cywilnych, oraz wskazał miejsce ich rzekomego pochówku. Fakt zaistnienia zbrodni potwierdził później kolejny świadek. Przeprowadzono sondażowe prace ekshumacyjne, które jednak nie doprowadziły do odkrycia szczątków ludzkich.

W dniu 12 lutego 2004 r. wydano postanowienie o umorzeniu śledztwa.

W części dotyczącej zabójstw popełnionych w 1945 r. w Aleksandrowie Kujawskim śledztwo umorzono wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa.

Natomiast co do zabójstwa w nocy z 7 na 8 kwietnia 1945 r. w Nieszawie kilkunastu Niemców postępowanie umorzono z powodu śmierci ustalonych sprawców i niewykrycia pozostałych.

W części dotyczącej zabójstwa latem 1945 r. w lesie koło Osięcin około 100 niemieckich jeńców wojennych i osób cywilnych postanowienie o umorzeniu uzasadniono brakiem dowodów dostatecznie uzasadniających popełnienie przestępstwa.

– sygn. akt S 71/01/Zk

Śledztwo wszczęte 7 czerwca 2001 r. w sprawie przestępstw popełnionych w Obozie Pracy w Kruszwicy w latach 1945–1946 na więźniach narodowości niemieckiej, poprzez stworzenie im warunków życia grożących biologicznym wyniszczeniem, m.in. wskutek przyznawania głodowych racji żywnościowych, zmuszania do świadczenia pracy ponad siły, przymusowego odebrania rodzicom dzieci w wieku 1–10 lat i umieszczenia ich w oddzielnym obozie.

Podstawą wszczęcia śledztwa było zawiadomienie obywatela Niemiec Wenera Schacka zawierające informacje o tym, że w Obozie Pracy w Kruszwicy w wyniku zbrodni popełnionych na Niemcach zmarło 2–3 tysiące osób.

Postępowanie przygotowawcze potwierdziło fakt, że w fazie początkowej akcji wysiedlenia z terenu Pomorza i Kujaw osoby narodowości niemieckiej osadzano m.in. w Obozie Pracy w Kruszwicy, który funkcjonował do stycznia 1946 r. Po jego likwidacji pozostałych więźniów skierowano do Centralnego Obozu Pracy w Potulicach koło Bydgoszczy.

W toku śledztwa, głównie na podstawie oględzin dokumentów odnalezionych w: archiwach państwowych w Bydgoszczy i Inowrocławiu, KWP w Bydgoszczy, Archiwum Akt Nowych i innych archiwach oraz zeznań 21 przesłuchanych świadków, ustalono miejsce położenia obozu, stan osobowy załogi, liczbę osadzonych oraz panujące w nim warunki bytowe i sposób postępowania z osadzonymi. Potwierdzono dużą śmiertelność więźniów, głównie osób starszych i dzieci, z powodu głodu i licznych chorób. Jednakże nie ujawniono dowodów potwierdzających dokonywanie zabójstw więźniów i przymusowego oddzielania dzieci od rodziców.

Należy zaznaczyć, iż przed rozpoczęciem postępowania były prowadzone na terenie obozu prace ekshumacyjne, podczas których odkryto szczątki 867 osób.

W chwili obecnej kontynuowane są na drodze międzynarodowej pomocy prawnej przesłuchania świadków – b. więźniów obozu – mieszkających w Niemczech i Kanadzie.

– sygn. akt S 85/01/Zk

Śledztwo w sprawie stosowania przez funkcjonariuszy PUBP w Rypinie przestępczych metod śledczych w latach 1945–1950 wobec Romana Brzuśkiewicza i innych osób podjęto z zawieszenia w dniu 7 marca 2001 r.

Zgromadzony materiał dowodowy doprowadził do wykrycia 4 sprawców przestępstw wyczerpujących znamiona zbrodni komunistycznej.

W dniu 9 kwietnia 2002 r. przedstawiono jednemu żyjącemu sprawcy – Janowi B. – zarzut popełnienia 5 przestępstw polegających na tym, że w latach 1948–1949 w Rypinie, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami PUBP, znęcał się fizycznie i psychicznie celem uzyskania określonych wyjaśnień i informacji nad Romanem Brzuśkiewiczem, Pelagią Brzuśkiewicz, Januszem Brzuśkiewiczem i Gwalbertem Zielińskim, m.in. przez bicie pięścią po twarzy i „bykowcem” po piętach, uderzanie głową o ścianę oraz polewanie zimną wodą.

Podejrzany nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu czynów. Wyjaśnił, iż nie prowadził postępowania przeciwko pokrzywdzonym i jedynie był obecny przy przesłuchaniu jednego z nich, a w okresie objętym zarzutami przebywał służbowo poza Rypinem.

W dniu 30 kwietnia 2002 r. skierowano akt oskarżenia do Sądu Rejonowego, Wydziału II Karnego w Rypinie. Na pierwszy termin rozprawy oskarżony nie stawił się, usprawiedliwiając to chorobą. Sąd powołał biegłego z zakresu medycyny sądowej, który w wydanej opinii uznał, iż stan zdrowia Jana B. uniemożliwia mu przyjazd do Rypina. Z tego powodu Sąd Okręgowy we Włocławku przekazał 22 listopada 2002 r. sprawę do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Kłodzku, w którego okręgu oskarżony zamieszkuje.

Rozprawa przed Sądem Rejonowym w Kłodzku wyznaczona na dzień 8 października 2003 r. nie odbyła się z powodu niestawiennictwa oskarżonego. Powołany w sprawie biegły z zakresu medycyny sądowej wydał w dniu 19 marca 2004 r. opinię sądowo-lekarską stwierdzającą niemożność brania udziału w czynnościach procesowych, na podstawie której Sąd Rejonowy w Kłodzku zawiesił postępowanie w sprawie w dniu 11 maja 2004 r.

Należy dodać, iż po opublikowaniu w środkach masowego przekazu komunikatów informujących o wniesieniu aktu oskarżenia w niniejszej sprawie zgłosiła się osoba, zawiadamiająca o przestępstwie fizycznego i psychicznego znęcania się nad nią przez oskarżonego. Na tej podstawie wszczęto odrębne śledztwo, sygn. akt S 60/02/Zk, w którego ramach wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów Janowi B. Stan zdrowia podejrzanego uniemożliwił jednak ogłoszenie mu jego treści i przesłuchanie w charakterze podejrzanego. Postępowanie w tej sprawie zawieszono 12 maja 2004 r.

– sygn. akt S 106/01/Zk

Śledztwo w sprawie dokonanych w okresie od września 1939 r. do czerwca 1941 r. zabójstw więźniów więzienia w Oszmianie i znęcania się nad nimi przez funkcjonariuszy NKWD podjęto z zawieszenia 31 grudnia 2001 r.

Ustalono, że 23 czerwca 1941 r. w związku z napaścią Niemiec na Związek Radziecki wydano polecenie ewakuacji osadzonych. Tego dnia rano funkcjonariusze NKWD wyprowadzili wszystkich więźniów na dziedziniec. Tam dokonano ich selekcji, oddzielając aresztowanych z „przyczyn politycznych” od pozostałych. Tych pierwszych skierowano do jednej celi. Następnie wyprowadzano ich pojedynczo, uprzednio krępując im ręce i kneblując usta. Kolejno sprowadzano ich do piwnicy budynku placówki NKWD, gdzie zabijano strzałem w tył głowy. Egzekucje trwały do godzin porannych następnego dnia.

Sprawcom w dokończeniu mordu i zabiciu wszystkich więźniów przeszkadzili mieszkańcy Oszmiany, którzy słysząc odgłosy wystrzałów, wszczęli fałszywy alarm o wkroczeniu do miasta wojsk niemieckich. Po ucieczce załogi miejscowa ludność wdarła się na teren więzienia, uwalniając pozostałych jeszcze przy życiu osadzonych.

Niektóre zwłoki były zmasakrowane. Najprawdopodobniej funkcjonariusze NKWD pastwili się nad ofiarami, podcinając im gardła, obcinając nosy i uszy oraz kłując bagnietami.

Po zajęciu miasta Niemcy zebrali relacje świadków i sporządzili dokumentację fotograficzną zbrodni.

Na podstawie zeznań 86 świadków i oględzin zabezpieczonych dokumentów ujawniono niekompletną listę zamordowanych oraz dane personalne niektórych funkcjonariuszy NKWD i strażników więziennych.

Prawdopodobną liczbę ofiar, według uzyskanych relacji, publikacji ówczesnej prasy, meldunków niemieckich, określono na 52 osoby.

W chwili obecnej kontynuowane są czynności mające na celu ustalenie pełnej listy pokrzywdzonych i wszystkich sprawców zbrodni. Zwrócono się do archiwów rosyjskich oraz niemieckiego archiwum wojskowego we Freiburgu o udostępnienie dokumentów dotyczących zdarzenia będącego przedmiotem śledztwa.

– **sygn. akt S 10/02/Zk**

Śledztwo przeciwko Ireneuszowi G. jest prowadzone od 21 lutego 2002 r.

W dniu 10 października 2002 r. przedstawiono mu zarzut popełnienia zbrodni komunistycznej polegającej na tym, że w okresie od 4 kwietnia 1952 r. do 6 czerwca 1952 r. w Koszalinie jako funkcjonariusz WUBP, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami, w celu uzyskania określonych wyjaśnień znęcał się fizycznie i psychicznie nad Stefanem D., członkiem organizacji niepodległościowej „Braterstwo”, w ten sposób, iż zmuszał go do wielogodzinnego siedzenia na krześle w pozycji wyprostowanej, groził pozbawieniem życia, znieważał słowami obelżywymi oraz doprowadził do fizycznego wyczerpania poprzez prowadzenie nocnych, wielogodzinnych przesłuchań.

Podejrzany, przesłuchany w dniu 10 października 2002 r., nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu przestępstwa. Jednocześnie wyjaśnił, iż nigdy nie prowadził śledztw przeciwko członkom nielegalnych organizacji niepodległościowych oraz nie znęcał się nad przesłuchiwanymi.

W dniu 27 listopada 2002 r. skierowano do Sądu Rejonowego, Wydziału II Karnego w Koszalinie akt oskarżenia przeciwko Ireneuszowi G.

Po przeprowadzeniu postępowania sądowego dnia 6 października 2003 r. Sąd wyrokiem sygn. akt II K 1478/02 uznał oskarżonego za winnego popełnienia zarzucanego mu przestępstwa i skazał go na karę 1 roku pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawiesił na okres 3 lat, oraz wymierzył karę grzywny w wysokości 50 stawek dziennych, po 10 złotych każda.

Orzeczenie to jest prawomocne.

– **sygn. akt S 13/02/Zk**

Materiały postępowania w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w 1950 r. w Sławnie nad pozbawionymi wolności członkami organizacji niepodległościowej Młodzieżowa Armia Krajowa przez funkcjonariuszy PUBP w Sławnie wyłączono do odrębnego prowadzenia w dniu 8 marca 2002 r.

W toku śledztwa zgromadzono materiał dowodowy, który dał podstawy do przedstawienia zarzutów popełnienia dwóch zbrodni komunistycznych Leonowi K., b. wartownikowi aresztu PUBP w Sławnie. Pokrzywdzeni wskazali go jako sprawcę w swoich zeznaniach i rozpoznali na okazanych fotografiach funkcjonariuszy UBP zatrudnionych w owym czasie w tej jednostce.

Został on podejrzany o to, że w okresie od 29 sierpnia do 27 listopada 1950 r. znęcał się fizycznie i psychicznie nad tymczasowo aresztowanymi Stanisławem M. i Tadeuszem K., m.in. bijąc ich kluczem i kopiając po całym ciele, zmuszając do wykonywania wyczerpujących ćwiczeń fizycznych, osadzając w karcerze, grożąc pozbawieniem życia oraz znieważając obelżywymi słowami.

Leon K. nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu przestępstw. Wyjaśnił, iż nie znęcał się nad osadzonymi, a do jego obowiązków należała ochrona budynku aresztu, służbę zaś pełnił w wieżycie wartowniczej.

Śledztwo zakończono wniesieniem aktu oskarżenia do Sądu Rejonowego, Wydziału II Karnego w Koszalinie w dniu 25 maja 2004 r. Nie wyznaczono jeszcze terminu rozprawy w niniejszej sprawie.

– **sygn. akt S 19/02/Zk**

Śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania w latach 1952–1953 w Szubinie nad Stanisławem J. przez funkcjonariuszy PUBP w Szubinie i WUBP w Bydgoszczy wszczęto 23 marca 2002 r.

Pokrzywdzony zeznał, że w trakcie prowadzonego przeciwko niemu postępowania, podczas przesłuchań, był wielokrotnie bity przez funkcjonariuszy UB. W ten sposób usiłowano go zmusić do przyznania się do usiłowania obalenia przemocą ówczesnego ustroju. Na podstawie jego zeznań i innych ujawnionych dowodów ustalono jednego ze sprawców zbrodni.

W dniu 9 września 2002 r. wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów Stanisławowi T. Zarzucono mu, że w okresie od czerwca 1952 r. do 27 lutego 1953 r. w Szubinie, działając jako funkcjonariusz PUBP, znęcał się fizycznie i psychicznie nad Stanisławem J., m.in. bijąc go paskiem klinowym po stopach, celem uzyskania określonych wyjaśnień.

Śledztwo zakończono skierowaniem aktu oskarżenia do Sądu Rejonowego, Wydziału II Karnego w Szubinie w dniu 28 października 2002 r. Po przeprowadzeniu postępowania sądowego w dniu 28 lutego 2003 r. Sąd wydał wyrok w sprawie, uznając Stanisława T. za winnego popełnienia zarzuczonego mu przestępstwa i skazując go na karę 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem na okres 4 lat, grzywnę 100 stawek dziennych po 20 zł i nawiązkę w wysokości 1000 zł.

Oskarżony wyrok zaskarżył. Sąd Okręgowy w Bydgoszczy w dniu 31 marca 2003 r. rozpoznał apelację i uchylił zaskarżone orzeczenie, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania sądowi I instancji.

Od dnia 23 lutego 2004 r. sprawa ponownie toczyła się przed Sądem Rejonowym w Szubinie.

Wyrokiem z dnia 28 czerwca 2004 r. Sąd uznał Stanisława T. za winnego popełnienia zarzuczonego mu przestępstwa i skazał go na karę 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres 4 lat, grzywnę 100 stawek dziennych po 10 zł i nawiązkę na cel społeczny w wysokości 1000 zł.

Orzeczenie nie jest jeszcze prawomocne.

– sygn. akt S 29/02/Zk

Materiały śledztwa dotyczące fizycznego i psychicznego znęcania się nad Wincentym O. wyłączono 30 kwietnia 2002 r. do odrębnego postępowania z akt śledztwa w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy Oddziału Informacji Wojskowej w Koszalinie w latach 1945–1956.

W toku śledztwa ustalono, że w dniu 21 grudnia 1945 r. zatrzymano pokrzywdzonego, kaprała służącego w I Pułku Ułanów w Sławnie. Zrzucono mu sianie tzw. wrogiej propagandy polegającej na rozpowszechnianiu wśród żołnierzy krytycznych uwag dotyczących ówczesnych zmian ustrojowych i negatywnej oceny władz komunistycznych, opartych na osobistych przeżyciach związanych z deportacją na Syberię.

Wincentego O. osadzono w areszcie w Koszalinie i tam podczas licznych, wielogodzinnych, nocnych przesłuchań znęcano się nad nim fizycznie i psychicznie. W następstwie stosowanych przestępczych metod śledczych przyznał się on do niepopełnionych czynów. Na podstawie wymuszonego przyznania się Wojskowy Sąd Okręgowy w Koszalinie skazał go na karę 5 lat więzienia, mimo że na rozprawie odwołał on swoje wyjaśnienia oświadczając, iż zostały wymuszone biciem.

Zgromadzony materiał dowodowy doprowadził do wykrycia jednego ze sprawców. Jerzemu S., oficerowi śledczemu Informacji Wojskowej, przedstawiono zarzut, że w okresie od 21 grudnia 1945 r. do lutego 1946 r. w Koszalinie, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami o nieustalonej tożsamości, w toku prowadzonego śledztwa, znęcał się fizycznie i psychicznie nad Wincentym O., bijąc go polanem i gumową pałką po plecach i szyi oraz kopał po całym ciele, powodując obrażenia ciała w postaci zasinienia pleców i złamania kilku żeber, a także groził przesłuchaniem w specjalnej sali tortur.

Podejrzany nie przyznał się do popełnienia zarzuczonego mu przestępstwa. Wyjaśnił, iż w tym czasie był na etacie praktykanta i nie prowadził postępowań przygotowawczych. Dodał, iż podobnie jak inni oficerowie Informacji Wojskowej nie stosował przestępczych metod śledczych wobec przesłuchiwanym.

W dniu 21 lipca 2003 r. zakończono śledztwo wniesieniem aktu oskarżenia do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Szczecinie. Sąd zwrócił się z wnioskiem do Sądu Najwyższego Izby Wojsko-

wej o przekazanie sprawy do rozpoznania Wojskowemu Sądowi Garnizonowemu w Warszawie z uwagi na zasady ekonomiki procesowej.

Po uwzględnieniu wniosku pierwszy termin został wyznaczony na dzień 30 marca 2004 r. Rozprawę odwołano z uwagi na chorobę sędziego. Sąd nie wyznaczył jeszcze kolejnego terminu rozprawy.

– sygn. akt S 67/02/Zk

Śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się przez funkcjonariuszy WUBP w Gdańsku nad Tadeuszem B. wszczęto 24 września 2002 r. na podstawie zeznań pokrzywdzonego żołnierza AK, skazanego w 1951 r. na karę dożywotniego więzienia.

W toku przeprowadzonego postępowania przygotowawczego ujawniono, iż funkcjonariusze WUBP w Gdańsku stosowali wobec Tadeusza B. i innych osób aresztowanych w tej samej sprawie przestępcze metody śledcze polegające m.in. na biciu różnymi przedmiotami po całym ciele, osadzaniu w karcerze suchym i mokrym, prowadzeniu długotrwałych wyczerpujących przesłuchań, zmuszania do siedzenia na nodze odwróconego taboretu i wykonywania różnego rodzaju wyczerpujących ćwiczeń fizycznych, grożeniu pozbawieniem życia oraz wyrządzeniem krzywd osobom najbliższym, celem zmuszenia do złożenia żądanych wyjaśnień.

Ustalono dwóch żyjących sprawców: Stanisława N. i Mieczysława J., którym przedstawiono zarzut, że w 1950 r. w Gdańsku, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami WUBP o nieustalonej tożsamości, w toku prowadzonego śledztwa znęcali się fizycznie i psychicznie nad Tadeuszem B. i Julianem W.

Podejrzani nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im przestępstw. Wyjaśnili, iż nigdy nie stosowali przymusu fizycznego i psychicznego wobec przesłuchiowanych osób.

Akt oskarżenia przeciwko Stanisławowi N. i Mieczysławowi J. skierowano do Sądu Rejonowego Wydziału IV Karnego w Gdańsku w dniu 31 grudnia 2003 r. Pierwsza rozprawa w sprawie w dniu 9 marca 2004 r. została odwołana z uwagi na usprawiedliwione niestawienie oskarżonego Stanisława N., a druga w dniu 25 maja 2004 r. wobec uzyskania informacji o jego zgonie. Sąd wyznaczył kolejny termin na dzień 4 sierpnia 2004 r.

– sygn. akt S 109/02/Zk

Śledztwo w sprawie przeciwko Henrykowi W., b. funkcjonariuszowi WUBP w Gdańsku, na wniosek Prokuratury Rejonowej w Grudziądzu zostało przejęte 19 listopada 2002 r. do dalszego prowadzenia przez Oddziałową Komisję.

Podstawą wszczęcia śledztwa było zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa złożone przez Annę L., krewną pokrzywdzonych.

Podejrzany był jednym z członków grupy operacyjnej UBP powołanej w celu likwidacji Wojskowej Narodowej Nacjonalistycznej Wyzwoleńczej Organizacji działającej na terenie województw: gdańskiego, olsztyńskiego i bydgoskiego. Głównym celem WNNWO było prowadzenie walki zbrojnej z organami państwa komunistycznego i przeciwstawianie się kolektywizacji wsi.

Ustalono, że w trakcie działań operacyjnych i prowadzonego śledztwa Henryk W. pobił oraz znęcał się nad członkami rodziny R., którzy byli spokrewnieni z jednym z przywódców organizacji, udzielali mu pomocy i schronienia w swoim gospodarstwie.

Po przejęciu sprawy wydano w dniu 22 listopada 2002 r. postanowienie o zmianie zarzutów. Henrykowi W. zarzucono, że w dniu 16 kwietnia 1950 r. w Lisich Kątach koło Grudziądza, działając jako funkcjonariusz WUBP w Gdańsku, podczas zatrzymania pobił Elżbietę Ł., Jana R. i Weronikę R., uderzając ich pięściami i pistoletem po twarzy oraz kłonicą po całym ciele, a także kopiąc, w celu uzyskania informacji dotyczących Wojskowej Narodowej Nacjonalistycznej Wyzwoleńczej Organizacji i w okresie od 17 kwietnia do końca sierpnia 1950 r. w Grudziądzu, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami o nieustalonej tożsamości, podczas prowadzonych przesłuchań, znęcał się fizycznie i psychicznie nad Elżbietą Ł. oraz Janem R., m.in. bijąc ich rękami i kopiąc po całym ciele, w celu uzyskania określonych wyjaśnień.

Podejrzany nie przyznał się do popełnienia zarzuconych mu przestępstw i odmówił składania wyjaśnień.

W dniu 20 stycznia 2004 r. skierowano do Sądu Rejonowego, Wydziału II Karnego w Grudziądzu akt oskarżenia przeciwko Henrykowi W.

Oskarżony nie stawiał się na pierwszą rozprawę w dniu 16 marca 2004 r., usprawiedliwiając się złym stanem zdrowia. Sąd powołał biegłych lekarzy z zakresu medycyny sądowej, którzy w wydanej opinii stwierdzili, iż Henryk W. może brać udział w postępowaniu sądowym. Na kolejny termin rozprawy w dniu 2 czerwca 2004 r. oskarżony ponownie nie stawiał się, gdyż przebywał w szpitalu.

Sąd nie wyznaczył jeszcze następnego terminu.

– **sygn. akt S 117/02/Zk**

Śledztwo wszczęte 10 grudnia 2002 r. w sprawie pobicia w dniu 13 grudnia 1981 r. na osiedlu Bielawy, gmina Grębocin, Alicji K., Zdzisława K., Marii M., Tadeusza M. i Franciszka M. przez funkcjonariuszy KWMO w Toruniu podczas wykonywania czynności zatrzymania celem internowania.

W toku postępowania ustalono, że w dniu 13 grudnia 1981 r. komendant KWMO w Toruniu polecił w związku z wprowadzeniem stanu wojennego podległym funkcjonariuszom MO i SB dokonanie zatrzymań osób wytypowanych do internowania. W tym celu powołano nieformalne „grupy operacyjne” składające się z kilku funkcjonariuszy.

Zadaniem jednej z nich było zatrzymanie m.in. Alicji K. sprawującej kierownicze funkcje w lokalnych i branżowych strukturach „Solidarności”. Funkcjonariusze Henryk W., Henryk S. i Grzegorz K. udali się do miejsca zamieszkania internowanej prywatnym samochodem jednego z nich. Następnie około godz. 24 wtargnęli do domu Alicji K., wyłamując drzwi wejściowe, nie informując domowników o podstawach prawnych i celu swoich działań. Wobec oporu internowanej, jej rodziców, brata i męża, pobili ich. Sprawcy bili pokrzywdzonych pięściami, pałką milicyjną po głowie i kopali po całym ciele oraz użyli miotacza gazu obezwładniającego.

Alicja K. i jej krewni bronili się, będąc przekonani, iż doszło do bandyckiego napadu, tym bardziej że funkcjonariusze byli niekompletnie umundurowani i przyjechali nieoznakowanym samochodem.

Sprawcy wyprowadzili Alicję K. przed budynek. Tam pokrzywdzona wyrwała się im i uciekła do mieszkania sąsiadów. Funkcjonariusze widząc bezskuteczność swoich działań, oddalili się z miejsca zdarzenia.

Pokrzywdzona i jej rodzice (będący w podeszłym wieku) zostali odwiezieni przez pogotowie do szpitala, gdyż w następstwie doznanych obrażeń wymagali pomocy lekarskiej.

Zebrany materiał dowodowy dał podstawy do przedstawienia w dniu 4 lipca 2003 r. Henrykowi W., Henrykowi Sz. i Grzegorzowi K. zarzutów, że w dniu 13 grudnia 1981 r. jako funkcjonariusze KWMO, działając wspólnie i w porozumieniu, wykonując Decyzję nr 130/81 z dnia 12 grudnia 1981 r. komendanta KWMO w Toruniu o internowaniu Alicji K., nie dopełnili swoich obowiązków w ten sposób, że nie doręczyli osobiście pokrzywdzonej w momencie zatrzymania decyzji o internowaniu, co wynikało z § 3 ust. 3 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1981 r. w sprawie zasad postępowania w sprawach o internowanie obywateli polskich, i nie poinformowali o przyczynach zatrzymania, a następnie przekroczyli swoje uprawnienia i pobili Alicję K., Zdzisława K., Franciszka M., Marię M. i Tadeusza M.

Podejrzani nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im przestępstw. Wyjaśnili, iż działali zgodnie z procedurą. Zaatakowani przez Alicję K. i jej krewnych, użyli przymusu fizycznego jedynie celem obrony własnej i wykonania powierzonego im zadania.

W dniu 15 grudnia 2003 r. zakończono śledztwo skierowaniem aktu oskarżenia do Sądu Rejonowego, Wydziału II Karnego w Toruniu.

Sąd nie wyznaczył jeszcze terminu rozprawy.

– **sygn. akt S 10/03/Zk**

Śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się oraz pobicia w 1980 r. na terenie komisariatu MO w Golubiu-Dobrzyniu Stanisława Ś., współpracownika KSS KOR w Toruniu, przez

funkcjonariuszy SB wszczęto 25 lutego 2003 r. Podstawą wszczęcia postępowania było zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa złożone przez pokrzywdzonego. W toku śledztwa ujawniono, iż Stanisław Ś. od 1977 r. był współpracownikiem KSS KOR. W dniu 25 lipca 1980 r. został zatrzymany pod zarzutem posiadania ulotek informacyjnych o strajku w Lublinie i osadzony w izbie zatrzymań komisariatu MO w Golubiu-Dobrzyniu. Tam funkcjonariusze SB pobili go, chcąc uzyskać informacje dotyczące funkcjonowania KSS KOR.

Prowadzone czynności śledcze doprowadziły do ujawnienia sprawców pobicia pokrzywdzonego, funkcjonariuszy WUSW w Toruniu: Daniela J. i Mieczysława K. Jak ustalono, Daniel J. zmarł 24 lipca 1989 r.

Zebrany materiał dowodowy dał podstawy do przedstawienia w dniu 16 maja 2003 r. Mieczysławowi K. zarzutu pobicia pokrzywdzonego. Zarzucono mu, że w lipcu 1980 r. w Golubiu-Dobrzyniu bił Stanisława Ś. rękoma po głowie i szyi, ciągnął oraz szarpał za włosy i brodę celem uzyskania informacji dotyczących jego działalności opozycyjnej.

Podejrzany nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu przestępstwa. Wyjaśnił, iż nie pobili pokrzywdzonego, a jedynie rozpytywał go na temat udziału w pracach KSS KOR.

W dniu 22 września 2003 r. zakończono śledztwo skierowaniem aktu oskarżenia przeciwko Mieczysławowi K. do Sądu Rejonowego Wydziału II Karnego w Golubiu-Dobrzyniu.

Sąd ten zwrócił się z wnioskiem do Sądu Okręgowego w Toruniu o przekazanie sprawy do prowadzenia Sądowi Rejonowemu w Toruniu, motywując to zasadami ekonomiki procesowej, oskarżony i świadkowie mieszkają bowiem na terenie jego działania.

Po uwzględnieniu wniosku sprawa toczy się przed Sądem Rejonowym w Toruniu. Odbyły się dwie rozprawy, a kolejny termin wyznaczono na dzień 6 lipca 2004 r.

– sygn. akt S 15/03/Zk

Ze śledztwa dotyczącego zbrodni popełnionych w latach 1945–1956 przez funkcjonariuszy WUBP w Koszalinie wyłączono do odrębnego postępowania materiały w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się przez Ryszarda R. nad Witoldem T., członkiem organizacji niepodległościowej Narodowe Siły Zbrojne Młodej Polski w dniu 24 lutego 2003 r.

Zebrane dowody dały podstawę do przedstawienia Ryszardowi R. zarzutu, że w 1951 r. w Koszalinie jako funkcjonariusz WUBP, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami, w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego przeciwko członkom organizacji niepodległościowej Narodowe Siły Zbrojne Młodej Polski znęcał się psychicznie i fizycznie nad Witoldem T., bijąc go rękami po całym ciele i linijką po piętach, ciągnąc za włosy, grożąc pozbawieniem życia, znieważając oraz doprowadzając do wyczerpania fizycznego poprzez prowadzenie nocnych, wielogodzinnych przesłuchań.

W trakcie przesłuchania dnia 29 stycznia 2003 r. podejrzany nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu przestępstwa. Wyjaśnił, iż nigdy nie prowadził przesłuchań i w jego obecności nikt nie stosował przemocy wobec osób przesłuchiowanych.

W dniu 31 marca 2003 r. skierowano akt oskarżenia do Sądu Rejonowego, Wydziału II Karnego w Koszalinie.

Po przeprowadzeniu postępowania sądowego Sąd wyrokiem sygn. II K 302/03 z dnia 23 marca 2004 r. uznał Ryszarda R. za winnego popełnienia zarzucanego mu przestępstwa i skazał go na karę 1 roku pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawiesił na okres 4 lat, oraz wymierzył karę grzywny w wysokości 30 stawek dziennych, po 10 zł każda.

Orzeczenie to jest prawomocne.

– sygn. akt S 22/03/Zk

Śledztwo w sprawie pobicia, fizycznego i psychicznego znęcania się w dniach od 1 do 3 maja 1982 r. w Toruniu nad zatrzymanymi uczestnikami masowych manifestacji przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego przez funkcjonariuszy WUSW w Toruniu wszczęto w dniu 4 kwietnia 2003 r.

Podstawą wszczęcia były dane zawarte w zawiadomieniu o popełnieniu zbrodni komunistycznych wystosowanym przez Antoniego Mężydłę, posła na Sejm RP, z dnia 13 marca 2003 r. oraz wyniki przeprowadzonego postępowania sprawdzającego.

Ujawniono, iż w dniach 1 i 3 maja 1982 r. w Toruniu miały miejsce spontaniczne, pokojowe, masowe manifestacje mieszkańców miasta. Ich uczestnicy, wśród których przeważali studenci Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, protestowali przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego i rozwiązaniu NSZZ „Solidarność”.

Manifestanci zostali rozproszeni wskutek brutalnej akcji funkcjonariuszy ZOMO, MO i SB. Część z nich została zatrzymana w trakcie „łapanek” na ulicach Torunia, 94 osoby w dniu 1 maja 1981 r. i 200 osób w dniu 3 maja 1982 r. pod zarzutem udziału w nielegalnym zgromadzeniu.

Bezpośrednio po zatrzymaniu i w trakcie przesłuchań na komisariatach byli oni bici (stosowano wobec nich tzw. ścieżki zdrowia), znęcano się nad nimi fizycznie i psychicznie. Wobec zatrzymanych skierowano wnioski o ukaranie w trybie doraźnym przez kolegium do spraw wykroczeń. Po zdawkowym rozpoznaniu spraw (będących zdaniem pokrzywdzonych parodią i kpinią z wymiaru sprawiedliwości) skazywano ich z reguły na 3 miesiące aresztu. Następnie celem odbycia kary kierowano do zakładów karnych w Grudziądzu, Chełmnie i Włocławku. Tam również dochodziło do przypadków fizycznego i psychicznego znęcania się nad osadzonymi.

W toku śledztwa m.in. przesłuchano 43 świadków (w większości pokrzywdzonych) i zgromadzono akta Sądu Rejonowego w Toruniu dotyczące 96 skazanych wówczas manifestantów.

Z zeznań pokrzywdzonych wynika, iż do najbardziej drastycznych form znęcania dochodziło w trakcie przeprowadzanych przesłuchań. Wykonujący czynności procesowe funkcjonariusze bili przesłuchiwanym pałkami, rękami i kopali po całym ciele, znieważali, zmuszali do wielogodzinnego stania, pozbawiali jedzenia oraz stosowali inne formy fizycznego i psychicznego znęcania. W następstwie pobic część zatrzymanych doznała poważnych obrażeń ciała i uszczerbku na zdrowiu.

W chwili obecnej ustalane są personalia sprawców na podstawie oględzin akt spraw karnych z 1981 r. i zeznań świadków. W wypadku ujawnienia dowodów dających podstawę do przedstawienia zarzutów wyłączane są materiały dotyczące poszczególnych zdarzeń celem odrębnego prowadzenia. Dotychczas wydano cztery takie postanowienia. W najbliższym czasie planowane jest przesłuchanie dalszych ujawnionych 80 pokrzywdzonych.

Prowadzone postępowanie budzi duże zainteresowanie mieszkańców Torunia i lokalnych środków masowego przekazu. Tym większe, iż zbiegło się z wydaniem książki toruńskiego historyka dr. Wojciecha Polaka *Dni protestu. Wydarzenia 1 i 3 maja 1982 r. w Toruniu*.

W rocznicę manifestacji w maju 2004 r. na Starym Rynku w Toruniu odsłonięto tablicę upamiętniającą te wydarzenia.

– sygn. akt S 67/03/Zk

Ze śledztwa dotyczącego popełnienia zbrodni komunistycznych w latach 1945–1956 przez oficerów Informacji Wojskowej w Koszalinie wyłączono 29 września 2003 r. do odrębnego postępowania materiały w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się przez Adolfa L. nad żołnierzem Wojska Polskiego Eugeniuszem M.

Zebrany materiał dowodowy dał podstawy do przedstawienia Adolfowi L. zarzutu, że w okresie od 24 lipca do 19 sierpnia 1952 r. w Karwicach, powiat Drawsko Pomorskie, jako starszy oficer śledczy Oddziału Informacji Wojskowej, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami o nieustalonej tożsamości, w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego, celem uzyskania określonych wyjaśnień, znęcał się fizycznie i psychicznie nad kapralem Eugeniuszem M. w ten sposób, że w trakcie wielogodzinnych nocnych przesłuchań bił go ołówkiem po głowie, rękami po twarzy i po brzuchu oraz zszywaczem ścisnął mu opuszki palców, miażdżąc je, czym spowodował u niego obrażenia ciała w postaci ran miażdżonych opuszek palca I i II ręki lewej z ich następowym ropieniem i pourazową deformacją naruszającą czynności uszkodzonych narządów ciała na okres dłuższy niż 7 dni.

Pokrzywdzony był podejrzany o rzekome tworzenie kontrrewolucyjnej organizacji, działanie celem obalenia przemocą panującego ustroju i rozpowszechnianie wrogiej propagandy. W rzeczywistości jego działalność polegała na słuchaniu zagranicznych rozgłośni radiowych oraz formułowaniu krytycznych opinii o ustroju komunistycznym i dominującej roli oficerów radzieckich w Wojsku Polskim.

Przesłuchany dnia 8 kwietnia 2004 r. w charakterze podejrzanego Adolf L. nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu czynu i skorzystał z prawa do odmowy składania wyjaśnień.

W dniu 15 kwietnia 2004 r. skierowano akt oskarżenia do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Szczecinie. Wojskowy Sąd Okręgowy w Poznaniu 12 maja 2004 r. nie uwzględnił wniosku prezesa Wojskowego Sądu Garnizonowego w Szczecinie o przekazanie przedmiotowej sprawy do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie.

– **sygn. akt S 75/03/Zk**

Śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w okresie od grudnia 1945 r. do maja 1946 r. w Rypinie przez funkcjonariuszy PUBP nad Janem T. w celu uzyskania określonych wyjaśnień zostało wyłączone do odrębnego prowadzenia 28 października 2003 r.

W toku postępowania ustalono, iż Jan T. był członkiem Tajnego Związku Krwawej Ręki – organizacji niepodległościowej prowadzącej walkę zbrojną z organami ówczesnego państwa komunistycznego na terenie powiatów rypińskiego i sąsiednich.

Prowadzone czynności dowodowe doprowadziły do ujawnienia b. funkcjonariusza PUBP w Rypinie Tadeusza G. jako sprawcy pobicia pokrzywdzonego.

Przedstawiono mu zarzut, że od 20 grudnia 1945 r. do 8 stycznia 1946 r. w Rypinie, jako funkcjonariusz PUBP, w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego znęcał się fizycznie i psychicznie nad Janem T, m.in. bijąc go pałą po głowie i całym ciele w celu uzyskania określonych wyjaśnień. Podejrzany nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu przestępstwa i odmówił złożenia wyjaśnień.

W dniu 12 maja 2004 r. akt oskarżenia przeciwko Tadeuszowi G. został skierowany do Sądu Rejonowego Wydziału II Karnego w Rypinie. Termin rozprawy nie został jeszcze wyznaczony.

c) inne zbrodnie

– **sygn. akt S 28/02/Zi**

Śledztwo w sprawie zabójstwa w dniu 26 lutego 1945 r. w Starym Bornym, gmina Bobolice, jeńca wojennego narodowości belgijskiej Augusta Vangenechta oraz dwóch osób cywilnych narodowości niemieckiej o nieustalonej tożsamości przez żołnierzy radzieckich, wszczęto 29 kwietnia 2002 r.

W początkowym etapie postępowania ujawniono, iż po zajęciu wsi Stare Borne żołnierze radzieccy, w odwecie za zabójstwo jednego z nich, zgromadzili wszystkich jej mieszkańców i osadzonych w miejscowym obozie jeńców wojennych (żołnierzy różnych państw koalicji antyhitlerowskiej) w jednym miejscu. Następnie skierowano ich do sąsiedniej miejscowości Drzewiany.

W tym czasie, w bliżej nieokreślonych okolicznościach, żołnierze radzieccy mieli zastrzelić A. Vangenechta i cywila narodowości niemieckiej o nieustalonej tożsamości oraz rozjechać czołgiem nieznanego mężczyznę.

Na podstawie zgromadzonych dowodów, a w szczególności zeznań świadków ustalono, iż Stare Borne zajął w dniu 26 lutego 1945 r. pododdział armii radzieckiej z 13. Dywizji Piechoty, liczący około 20 piechurów wspartych 3 czołgami. Miejscowość nie była broniona i nie doszło wówczas do jakichkolwiek walk. Żaden żołnierz radziecki nie poległ w Starym Bornym i nie zmuszano mieszkańców wsi do udania się do Drzewian.

Świadkowie zeznali, iż ciała zabitych A. Vangenechta i dwóch Niemców odnaleziono w różnych miejscach, w pobliżu budynków zajmowanych przez czerwonarmistów, po kilku dniach od

zajęcia wsi. Zwłoki nosiły ślady ran postrzałowych, co pozwala przypuszczać, iż zastrzelili ich żołnierze radzieccy. Z uwagi na brak naocznych świadków nie ma możliwości ustalenia okoliczności tych zabójstw, a w szczególności powodów dokonania zbrodni.

Ciała zabitych zostały pochowane w zbiorowej mogile w miejscowym parku. W toku śledztwa nie udało się odnaleźć miejsca pochówku. Negatywny wynik przyniosły również prowadzone ekshumacyjne prace sondażowe jeszcze przed wszczęciem postępowania w 1996 i 1997 r.

Ujawniono, iż jednym z zabitych cywilów był Niemiec Albert Janne.

W dniu 30 kwietnia 2004 r. wydano postanowienia o umorzeniu śledztwa wobec niewykrycia sprawców przestępstwa.

2.3. ODDZIAŁOWA KOMISJA W KATOWICACH

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 5/00/Zn

Śledztwo podjęte z zawieszenia 2 listopada 2000 r. w sprawie hitlerowskich deportacji w 1940 r. do Generalnej Guberni w ramach tzw. Saybusch Aktion, zmierzającej do germanizacji terenów wcielonych do III Rzeszy, ok. 20 000 mieszkańców ziemi żywieckiej.

Akcja Saybusch objęła większość wsi powiatu żywieckiego. Ich mieszkańcy usuwani byli ze swoich domów w bardzo krótkim, w minutach wyliczonym czasie, wolno im było zabrać około 25 kg (dzieciom 10 kg) najniezbędniejszych rzeczy, które sami musieli dźwigać, co było znacznie utrudnione w sytuacji, gdy trzeba było nieść także niemowlęta. Po przejściu przez punkty i obozy przesiedleńcze, w których przebywali w b. złych warunkach sanitarnych i głodzeni, wysiedlonych wywożono do GG. Warunki transportu były straszne, ładowano ich do wagonów towarowych w takiej liczbie, że często mogli w nich tylko stać, a na wielodniowy czas transportu nie dostarczano im żywności ani wody, nie wypuszczano też dla załatwienia potrzeb fizjologicznych.

W związku z dużym zainteresowaniem opinii publicznej stanem sprawy w dniu 16 września 2003 r. w siedzibie IPN w Katowicach odbyła się konferencja. Przedstawiono na niej wyniki śledztwa w sprawie deportacji ludności z Żywiecczyny w latach okupacji. Również podczas konferencji ks. biskup Tadeusz Pieronek, którego rodzina zamieszkała w Radziechowach w 1940 r. została wysiedlona do wsi Stępków, pow. Parczew, przekazał na potrzeby śledztwa odpisy dokumentów sporządzonych przez jego ojca Władysława, a także odpisy dokumentów wydanych w latach 1941–45 przez Polski Komitet Opiekuńczy.

W wyniku intensywnie prowadzonych czynności procesowych na 700 świadków, którzy zgłosili się na początku śledztwa, dotychczas przesłuchano 620. Pozwala to na planowanie zakończenia śledztwa z końcem 2004 r.

– sygn. akt S 12/01/Zn

Śledztwo w sprawie dokonanego w dniu 27 lipca 1942 r. w Gotartowicach zabójstwa przez powieszenie członków Polskiej Organizacji Powstańczej – Franciszka Buchalika i Pawła Buchalika – dokonanego przez funkcjonariuszy Gestapo podjęte z zawieszenia 19 lutego 2001 r.

W okresie sprawozdawczym na podstawie przeprowadzonych w toku śledztwa czynności udokumentowano dodatkowo czyny popełnione wobec 75 aresztowanych członków organizacji o nazwie Polska Tajna Organizacja Powstańcza, spośród których co najmniej 19 kolejnych zostało zamordowanych na mocy zbrodniczych wyroków sądu doraźnego Gestapo w Katowicach.

W toku postępowania zwrócono się do Centrali w Ludwigsburgu oraz do Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN w Warszawie o nadesłanie dokumentów dotyczących Rudolfa Mildnera i jego zbrodniczej działalności. Nadesłane materiały pozwoliły na rozszerzenie przedmiotu postępowania na inne zbrodnie przeciwko ludzkości popełnione przez funkcjonariuszy ka-

towickiej placówki Gestapo w okresie od października 1941 do sierpnia 1943 r., a więc w czasie, gdy jej szefem był Rudolf Mildner.

Postanowieniem z dnia 25 czerwca 2004 r. śledztwo w tej sprawie umorzono wobec śmierci Rudolfa Mildnera oraz niewykrycia pozostałych sprawców tych zbrodni.

– sygn. akt S 36/01/Zn

Śledztwo wszczęte 15 maja 2001 r. przeciwko Stanisławowi P. podejrzanemu o to, że w dniu 7 kwietnia 1944 r. w Zawierciu, Niegowonicach i Grabowej, jako współpracownik Gestapo, wziął udział w pacyfikacji przeprowadzonej przez żandarmerię niemiecką i Gestapo okręgu Zawiercie we wsiach Niegowonice i Grabowa i w zastrzeleniu w Niegowonicach: Józefa Barana, Stefana Guzega, Józefy Ludwikowskiej, Tadeusza Ludwikowskiego, Piotra Nowickiego, Stefana Skrzeka, Władysława Supernaka, a w Grabowej: Stanisława Bachowskiego, Zdzisława Dobrka, Bolesława Gdulę, Piotra Jachnę, Stefana Nowaka oraz Franciszka Waławczyka.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu czynów. Wyjaśnił, iż nigdy nie był współpracownikiem Gestapo, należał natomiast do Batalionów Chłopskich. O działalność agenturalną – jak stwierdził – pomawiany jest przez kobietę, która sama współpracowała w czasie okupacji z Niemcami.

Weryfikując linię obrony podejrzanego, skonfrontowano Stanisława P. ze świadkiem Ireną N. Oboje podtrzymali swoje wyjaśnienia i zeznania. Natomiast podczas konfrontacji podejrzanego ze świadkiem Tadeuszem R. ten ostatni rozszerzył relację złożoną wcześniej w OKŚZpNP w Krakowie i zeznał, że widział Stanisława P. towarzyszącego gestapowcom i żandarmom w czasie obławy, która miała miejsce w Niegowonicach, przed świętami wielkanocnymi w 1944 r. Stanisław P., jak relacjonował świadek, sprawdzał dane z kenkart zatrzymanych mężczyzn z listą, którą trzymał w rękach, oraz wskazał Niemcom kilku mężczyzn, następnie wyprowadzonych z budynku szkoły na podwórko. Potem świadek słyszał strzały. Zabito wówczas 7 lub 8 osób. Tadeusz R. z całą stanowczością rozpoznał podejrzanego, mimo że ten zmienił się z wiekiem.

Kwerendy przeprowadzone w Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN oraz oddziałowych biurach udostępniania i archiwizacji dokumentów w Krakowie i Katowicach doprowadziły do ustalenia, iż Stanisław P. był w 1951 r. sądzony pod zarzutem współpracy z Gestapo, tj. nawiązania kontaktu z organizacją Bataliony Chłopskie i wskazania władzom hitlerowskim miejsca pobytu członków tej organizacji. W wyniku wniesionej rewizji został on jednak uniewinniony wobec braku dostatecznych dowodów winy.

Zaplanowane jest zaznajomienie podejrzanego ze zgromadzonym materiałem dowodowym i sporządzenie aktu oskarżenia.

– sygn. akt S 51/01/Zn

Śledztwo podjęte z zawieszenia 4 czerwca 2001 r. w sprawie agenturalnej działalności Heleny M., a w szczególności jej współpracy z Gestapo w latach 1940–1942 w Katowicach i innych miejscowościach, w której wyniku doszło do ujęcia członków Związku Walki Zbrojnej – Karola Kornasa, Jana Macha, Jana Anioła, Leona Kąckiego i innych, a następnie ich aresztowania i stracenia.

Helena M. działała w ZWZ Okręgu Śląskiego, gdzie jako łączniczka знаła wielu jej członków oraz sieć kontaktową. W maju 1940 r. Helena M. została aresztowana przez Gestapo i po tygodniu zwolniona. Od tej chwili Helenę M. zaczęto podejrzewać o współpracę z Gestapo. W drugiej połowie 1940 r. zostali aresztowani przez Gestapo: Karol Kornas, Marcin Skorupa, Janicki, Kosiński, Anioł, Mazur, Preis i inni działacze ZWZ, których następnie stracono. Do komendy okręgu docierały grypsy od osób aresztowanych, w których wskazywano na Helenę M. jako konfidentkę Gestapo. W okresie okupacji polski Wojskowy Sąd Specjalny Okręgu Śląskiego wydał na nią wyrok skazujący na karę śmierci, którego nie zdołano wykonać wobec wyjazdu skazanej za granicę.

W toku obecnie kontynuowanego śledztwa przesłuchano kolejnych świadków. Krystyna K. zeznała, że przyjaźniła się z Adelą Korczyńską, która działała w konspiracyjnym harcerstwie na

Śląsku, i od niej dowiedziała się, iż Helena M. była przez nią inwigilowana, jako podejrzana o współpracę z Gestapo, które to podejrzenie zostało potwierdzone. Do domu rodzinnego Heleny M. często przychodzili oficerowie Gestapo i byli tam gościnnie przyjmowani. Natomiast Andrzej R. zeznał, że w 1941 r. także do niego doszła wiadomość, że Helena M., którą znał osobiście, jest agentką Gestapo. Już wówczas mówiono na nią „krwawa Julka”. Miała ona wydać Gestapo m.in. ks. Machę i harcmistrza Skrzeka. Dowodem na jej agenturalną działalność jest także i to, że mogła w czasie wojny studiować w Wiedniu, podczas gdy niemiecki okupant zakazywał nauki na tym poziomie w kraju.

Z Centrali w Ludwigsburgu otrzymano informację, że funkcjonariusze katowickiej placówki Gestapo Fritz Stolz, Karl vel Otto Nowak, Paul Bauch zmarli. Robert Zeidler został uznany za zmarłego, a Paul Breuch jest nieznanym. Zapoznano się z mikrofilmem zawierającym dokumenty z akt operacyjnych WUBP w Stalinogrodzie dotyczące Heleny M., z których wynika, że do jesieni 1946 r. Helena M. przebywała na terenie Wiednia i studiowała na Wydziale Medycyny Uniwersytetu Wiedeńskiego. Następnie wyjechała do Londynu. Od tego momentu brak o niej informacji.

Istotną przeszkodą w prowadzonym obecnie śledztwie jest to, że nie zdołano ustalić miejsca pobytu Heleny M. Biuro Międzynarodowej Współpracy Policji w Warszawie powiadomiło, że sprawdzenia dokonane przez policję niemiecką, austriacką i na terenie Wielkiej Brytanii dały wynik negatywny. Powoduje to konieczność zawieszenia postępowania wobec niemożności ustalenia miejsca pobytu podejrzanej.

– sygn. akt S 4/02/Zn

Śledztwo wszczęte 25 lutego 2002 r. w sprawie zbrodni wojennej stanowiącej naruszenie prawa międzynarodowego przez okupanta hitlerowskiego polegającego na pozbawieniu wolności w sierpniu 1943 r. cywilnych mieszkańców Sopotni Wielkiej.

Jak ustalono, o świcie 9 sierpnia 1943 r. w Sopotni Wielkiej policja ochronna i żandarmeria powiatu żywieckiego aresztowała 39 mężczyzn i 6 kobiet. Akcja była poprzedzona prowokacją ze strony niemieckiej. Przesiedlony do Sopotni przez Niemców Michał Hulbój już od wiosny 1942 r. prowadził agitację wśród miejscowej ludności, namawiając ją do walki z okupantem i wpisania się na listę gotowości do jej podjęcia, co też część mieszkańców uczyniła. Lista ta stała się dla Niemców podstawą do aresztowania konkretnych osób. Losów Michała Hulboja dotychczas nie ustalono. Niemiecka żandarmeria powiatu żywieckiego, policja ochronna oraz 4 funkcjonariuszy grupy specjalnej Gestapo, łącznie 120 osób – przyjechało do wsi Sopotnia Wielka wczesnym rankiem sześcioma ciężarówkami. Zgodnie z posiadaną listą, dokonywali rewizji w wyznaczonych domach, a następnie aresztowań. Zachowywali się brutalnie i agresywnie, używali broni w celu zastraszenia, ale nikt wówczas nie zginął. Aresztowanych początkowo przewieziono do więzienia w Mysłowicach, a następnie do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie część zginęła, a część została przewieziona do innych obozów w głąb Rzeszy. Większość z aresztowanych zginęła przed zakończeniem wojny. Gajowi Rudolf Dobosz i Franciszek Chowaniec jako organizatorzy ruchu oporu zostali aresztowani razem z innymi mieszkańcami Sopotni i po brutalnym śledztwie, na mocy wyroku Sądu Doraźnego w Katowicach, skazani na śmierć. Wyrok wykonano w publicznej egzekucji w dniu 3 września 1943 r. w Żabnicy, gdzie powieszono również 8 innych mieszkańców tej miejscowości, podejrzanych o działalność w ruchu oporu.

Z Wielkiej Brytanii Edna Szweda nadesłała relację swojego męża Stanisława aresztowanego w Sopotni Wielkiej. Na kilkudziesięciu stronach opisał on pobyt w więzieniach Gestapo w Żywcu, Wadowicach, Bielsku-Białej i Mysłowicach, gdzie poddawano go torturom i trzymano w skrajnie złych warunkach sanitarnych.

Opierając się na zachowanych dokumentach niemieckich w toku kontynuowanego śledztwa, ustalono, iż aresztowania w Sopotni Wielkiej oraz egzekucja w Żabnicy były częścią akcji Gestapo prowadzonej wspólnie z żandarmerią i policją ochronną, zmierzającej do likwidacji podziemia na terenie powiatu żywieckiego. Przedmiot śledztwa poszerzono o egzekucję 11 osób w Kamesznicy

w dniu 3 września 1943 r. Represje objęły także członków rodzin straconych w Żabnicy i Kamesznicy, których umieszczono w więzieniu w Mysłowicach, skąd trafiły do obozu w Oświęcimiu, gdzie większość z nich zginęła. Tragicznym przykładem jest rodzina straconego w Kamesznicy Leona Kurońskiego. Jak ustalono, Gestapo aresztowało jego żonę oraz córki – 17-letnią Ludmiłę i 19-letnią Marię. Wszystkie zginęły.

– sygn. akt S 45/02/Zn

Śledztwo wszczęte w dniu 23 września 2002 r. na wniosek Dyrektora Centrum Szymona Wiesenthala – Efraima Zuroffa przeciwko Bohdanowi Kozijowi podejrzanemu o zbrodnie przeciwko ludzkości.

Bohdan Kozij, ur. 23 lutego 1920 r. w Pukasowcach, był policjantem ukraińskim w Łyścu. W dniu 26 października 1943 r. żandarm niemiecki i Bohdan Kozij wyprowadzili z budynku posterunku na podwórze aresztowane wcześniej osoby narodowości żydowskiej – 5 kobiet i dziecko, wśród których były Salka i Niusia Kandler, a następnie obaj zaczęli do nich strzelać. Wszystkie osoby poniosły śmierć. Chwilę później ci sami sprawcy wyprowadzili z posterunku dwóch mężczyzn – jednym z nich był Bernard Kandler, któremu po próbie ucieczki Kozij przystawił pistolet do głowy i zastrzelił.

Kilka dni później Kozij zatrzymał Jadwigę Spilarewicz ukrywającą dziecko doktora Singera i zabrał ją na posterunek w Łyścu. Na posterunku Bohdan Kozij wyrwał z rąk Jadwidze Spilarewicz dziecko i wyprowadził je na podwórze. Dziewczynka płakała i wrywała się, wołając matkę. Bohdan Kozij zabił ją, strzelając z pistoletu w głowę dziecka. Latem 1943 r. Bohdan Kozij wraz z dwoma innymi policjantami ukraińskimi o nazwiskach Irodenko i Witwicki dopuścili się zabójstwa rodziny piekarza Bredgoltsa – małżeństwa i dwóch córek w wieku 9 i 12 lat. Po ujęciu ukrywającej się rodziny, pognali ją na żydowski cmentarz w Łyścu, gdzie ofiary zamordowali, strzelając im w tył głowy. Bohdan Kozij jest też sprawcą zabójstwa 12-letniej córki piekarza z Łyśca, Lusi Rosiner. Ukrywającą się dziewczynkę znalazł w stodole w okolicach posterunku i zastrzelił.

Po zebraniu w sprawie materiału dowodowego wskazującego, iż Bohdan Kozij dopuścił się opisanych zbrodni, wydano postanowienie o przedstawieniu mu zarzutów i wdrożono procedurę ekstradycyjną. W dniu 4 listopada 2003 r. na wniosek prokuratora IPN Sąd Rejonowy w Katowicach postanowił o tymczasowym aresztowaniu Bohdana Kozija. Następnie wniosek o tymczasowe aresztowanie i ekstradycję Bohdana Kozija po podpisaniu przez ministra sprawiedliwości został przekazany do Ministerstwa Spraw Zagranicznych. W dniu 21 listopada ub.r. ambasador Polski złożył go ministrowi spraw zagranicznych Kostaryki. W dniu 26 listopada Sąd w Alajueli wydał nakaz aresztowania Bohdana Kozija. Tego samego dnia Kozij został przyjęty do szpitala San Rafael w Ajalueli z powodu wylewu krwi do mózgu. Nie odzyskawszy przytomności, Kozij zmarł w dniu 30 listopada 2003 r. W związku z powyższym śledztwo zostało umorzone.

– sygn. akt S 58/02/Zn

Przedmiotem śledztwa wszczętego 16 stycznia 2003 r. jest zbrodnia przeciwko ludzkości, polegająca na bezprawnym pozbawieniu wolności, nieludzkiemu traktowaniu i zabójstwie Heleny i Jana Prześlaków oraz około 30 osób narodowości żydowskiej, popełniona w okresie od 12 lipca do września 1942 r. w Jaworznie i Oświęcimiu.

W toku postępowania ustalono, że pierwsze grupy, liczące kilkuset zagłębiowskich Żydów, wysłano do Oświęcimia na początku 1942 r. W maju tego roku rozpoczęła się już systematyczna zagłada. Pomiędzy majem a początkiem lipca 1942 r. unicestwiono większość małych skupisk żydowskich w całym rejonie Chrzanowa, Jaworzna, Olkusza i innych miast.

Jan Prześlak – kierownik Szkoły Powszechnej nr 4 w dzielnicy Stara Huta w Jaworznie, wraz z żoną Heleną, również nauczycielką, pomagał Żydom w uniknięciu aresztowań. Latem 1942 r. w budynku szkoły trzykrotnie ukrywał, przez kilka dni, wieloosobowe grupy żydowskich rodzin. Na początku lipca, po denuncjacji przez nieustaloną z konieczną pewnością w prowadzonym śledztwie

osobę, Gestapo aresztowało Prześlaków razem z grupą około 20 Żydów. Według zeznań naocznego świadka zdarzenia – Kazimierza Matusika – nocą pod szkołę zajęły samochody, oświetlając budynek, otoczony natychmiast przez umundurowanych, uzbrojonych Niemców. Wśród nich świadek rozpoznał szefa placówki Gestapo w Jaworznie – Szmita, który był postrachem Jaworzna. Pośród warkotu samochodów rozlegały się krzyki, płacz ludzi. Z oświetlonego budynku szkoły wyprowadzono około 20-osobową grupę ludzi, w większości mężczyzn, kilka kobiet i dzieci. Ludzi tych brutalnie popychano, bito kolbami karabinów i wpychano, wciągano do samochodów okrytych plandeką. Jako ostatnich wyprowadzono Jana Prześlaka i jego żonę. Aresztowani przebywali początkowo w siedzibie Gestapo w Jaworznie.

W toku śledztwa uzyskano informacje, z której wynika, że Helena Prześlak została przywieziona do KL Auschwitz w dniu 26 sierpnia transportem z Katowic. W obozie została oznaczona numerem 18444 jako więźniarka z kategorii „Polka polityczna”. Jak wynika z księgi zgonów, zmarła w obozie dnia 26 września 1942 r.

Natomiast odnośnie do Jana Prześlaka, w częściowo zachowanych aktach brak jest daty osadzenia i numeru obozowego. Odnotowano jedynie datę jego zgonu w dniu 10 września 1942 r. z powodu niewydolności mięśnia sercowego.

Ustalono nazwiska 42 funkcjonariuszy, którzy pełnili służbę na posterunku policji w Jaworznie. Obecnie ustalani są kolejni świadkowie zdarzenia oraz poszukiwani zidentyfikowani funkcjonariusze, co do których prowadzone są sprawdzenia, czy żyją, i ustalenia ewentualnego miejsca pobytu.

– sygn. akt S 34/03/Zn

Śledztwo podjęte z zawieszenia 20 lutego 2002 r. w sprawie zabójstwa w dniu 9 września 1939 r. w Będzinie około 30 osób narodowości polskiej i żydowskiej dokonanego przez policję i wojsko niemieckie.

Jak ustalono, w dniu 9 września 1939 r. w Będzinie, w godzinach wieczornych, niemieckie wojsko i policja otoczyło kordonem rejon, gdzie znajdowała się synagoga oraz dzielnica zamieszkała w większości przez ludność żydowską. Niemcy podpalili synagogę i szereg okolicznych domów, a następnie zaczęli strzelać do wszystkich osób usiłujących uciekać z płonących budynków. Duża grupa osób narodowości żydowskiej zdołała uciec w okolice znajdującego się w pobliżu kościoła. Tam proboszcz parafii – ks. Mieczysław Zawadzki – otworzył bramę w murze otaczającym kościół i umożliwił im ucieczkę na pobliską górę zamkową. Na miejsce pożarów przybyła ochotnicza straż pożarna, lecz Niemcy nie zezwolili na prowadzenie akcji ratowniczej. Jeszcze tej samej nocy Niemcy aresztowali i osadzili na terenie starostwa grupę około 30 osób narodowości polskiej i żydowskiej. Wszystkie te osoby zostały następnie rozstrzelane na dziedzińcu starostwa. Do starostwa wezwany został ks. Mieczysław Zawadzki, któremu Niemcy oświadczyli, że osoby te zostały rozstrzelane za spalenie synagogi i domów żydowskich.

W toku dotychczasowego śledztwa przesłuchano 14 świadków, w tym Genowefę U., której ojca i brata Niemcy rozstrzelali na dziedzińcu starostwa, oraz bezpośredniego świadka palenia synagogi i okolicznych domów – mieszkającego obecnie w Izraelu Icchaka T.

Na podstawie oględzin różnych archiwalnych akt ujawniono zeznania kolejnych 15 świadków, w tym ks. Mieczysława Zawadzkiego oraz Jana M. – ówczesnego komendanta Ochotniczej Straży Pożarnej w Będzinie.

Do akt dołączono wiele różnych opracowań i dokumentów, w tym pisemne relacje z wydarzeń ks. Mieczysława Zawadzkiego oraz innego księdza z tej samej parafii Leona Stasińskiego.

Z ustaleń śledztwa wynika, że dowódcą akcji w Będzinie w dniu 9 września 1939 r. był niemiecki wojskowy komendant miasta o nazwisku von Hattko, który już w dniu 6 września 1939 r. otrzymał rozkaz likwidacji ośrodków żydowskiego kultu religijnego na terenie Będzina. Praktyczne możliwości poszukiwania materiałów dowodowych zostały wyczerpane, oczekiwana jest odpowiedź w sprawie kwerendy w archiwach niemieckich.

– sygn. akt S 56/03/Zn

Śledztwo podjęte 3 października 2003 r. w sprawie zbrodni dokonanych przez Wehrmacht i Freikorps polegających na masowym rozstrzelaniu powstańców śląskich, harcerzy i patriotów polskich na terenie Katowic po dniu 1 września 1939 r., zawieszono w 1973 r.

Uzasadnieniem dla podjęcia śledztwa były publikacje prasowe, które ukazały się w 2003 r., dotyczące obrony we wrześniu 1939 r. Katowic, a w szczególności harcerzy, broniących wieży spadochronowej w Parku Kościuszki. Pomimo przesłuchania we wcześniej prowadzonym śledztwie 88 świadków, nie można na podstawie materiału dowodowego przedstawić pełnego opisu wydarzeń w Katowicach we wrześniu 1939 r. W toku obecnie prowadzonego śledztwa prof. Ryszard Kaczmarek przekazał kopię odnalezionego przez niego w 2003 r. w archiwum wojskowym we Freiburgu raportu gen. Ferdinanda Neulinga.

Pomimo perspektywy zakończenia śledztwa postanowieniem o jego umorzeniu z powodu niewykrycia sprawców oraz śmierci sprawców kierowniczych (Brunona Streckenbacha, dowódcy specjalnej jednostki policyjnej *Einsatzgruppe I* przydzielonej prawoskrzydłowej 14 armii, i Udo von Woyscha, dowódcy *Einsatzgruppe* do zadań specjalnych, powołanej do radykalnego stłumienia wybuchającego powstania Polaków na nowo zajętej części Górnego Śląska), niezbędne jest procesowe utrwalenie zeznań świadków, którzy dotychczas nie byli przesłuchani, a których liczne relacje spisali dziennikarze, zweryfikowanie listy poległych i zamordowanych. Do tej pory przesłuchano 40 świadków. Ich zeznania uzupełniają niemieckie dokumenty, a zwłaszcza wyżej wymieniony raport dowódcy wkraczających do miasta oddziałów Wehrmachtu, dotyczący m.in. obrony wieży spadochronowej w Parku Kościuszki, kończący się w tej części słowami: „... kilku ciężko rannych powstańców zostaje odniesionych, jednakże jeńców nie wzięto do niewoli”.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 4/00/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 27 października 2000 r. w sprawie przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy służby więziennej wobec młodocianych więźniów politycznych w latach 1951–1956 na terenie tzw. więzienia progresywnego w Jaworznie.

Jesienią 1950 r. w ówczesnym MBP opracowano „Projekt organizacji więzień i pracy poprawczo - wychowawczej nad młodzieżowymi więźniami”. Uruchomienie więzienia nastąpiło wiosną 1951 r. w miejscu dotychczasowego Centralnego Obozu Pracy. Młodocianych więźniów politycznych przywożono pociągami do jaworznickiego więzienia z terenu całego kraju. Podróż w małych, ciasnych wagonach, pod eskortą żołnierzy KBW trwała niejednokrotnie blisko 20 godzin. W okresie funkcjonowania więzienia osadzono w nim łącznie około 10 000 więźniów.

Założenia progresywnego systemu wychowawczego zakładającego przygotowanie więźnia do życia na wolności zostały w Jaworznie zupełnie wypaczone. Młodociani więźniowie, w większości kilkunastoletni chłopcy, zostali zmuszeni do ciężkiej pracy przy wyrobie żelbetonowych prefabrykatów oraz do pracy w kopalni. Wyczerpująca, katorżnicza praca w systemie akordowym, przy głodowym wyżywieniu doprowadzała do częstych zachorowań i wypadków przy pracy. Nie zapewniła dostatecznej opieki medycznej. Za odmowę pójścia do pracy karano karcerem, karę tę stosowano także w najdrobniejszych uchybieniach.

Stosowano opartą na przymusie indoktrynację polityczną prowadzoną przez tzw. specwychowawców, poprzez niekończące się polityczne audycje nadawane przez więzienny radiowęzeł. Rozbudowano system donosicielstwa, który w istotny sposób utrudniał integrację więźniów politycznych. Zdarzały się przypadki stosowania przez strażników więziennych wobec więźniów przemocy fizycznej w postaci bicia bądź zmuszania do wykonywania ciężkiej pracy fizycznej.

W ostatnim okresie sprawozdawczym przesłuchano kolejnych 30 świadków (łącznie 449). Zeznania w dużej mierze pokrywają się, obrazując życie więzienne, przy czym stanowią ogromny materiał źródłowy obrazujący także stosowanie niedozwolonych metod śledczych wobec aresztowa-

nych przez funkcjonariuszy UB. Nie można przewidzieć terminu zakończenia śledztwa ze względu na fakt, iż należy przesłuchać wszystkich żyjących pokrzywdzonych.

– **sygn. akt S 8/00/Zk**

Śledztwo w sprawie deportacji do ZSRR w 1945 r. mieszkańców Opolskiego i Górnego Śląska, podjęte z zawieszenia 6 listopada 2000 r.

Po zajęciu Śląska przez wojska radzieckie pojawiły się obwieszczenia wzywające mężczyzn w wieku od 17 do 50 lat do zgłaszania się na okres 14 dni, w celu usuwania szkód wojennych. Większość zgłaszających się osób faktycznie uwięziono. Wszystkich osadzano w różnych obiektach pilnowanych przez żołnierzy sowieckich. Po zgromadzeniu większej liczby osób, transportowano je do obozów przejściowych, a następnie w głąb ZSRR. Dotychczasowe ustalenia pozwalają na uzasadnione przypuszczenie, iż ze Śląska wywieziono ok. 30 000 osób. Transportowano je w bydłych wagonach, nawet przez okres 6 tygodni. Panujące mrozy, nieopalone wagony, bardzo złe warunki sanitarne, brak pożywienia i opieki lekarskiej powodowały liczne zgony. Wywiezieni trafiali do obozów pracy usytuowanych na terenie całego Związku Radzieckiego. Wykonywali tam niewolniczą pracę w kopalniach, kamieniołomach, hutach, przy odgruzowywaniu miast i wyrębie lasów, a także w rolnictwie.

Władze polskie były świadome, że wielu spośród deportowanych ma polskie pochodzenie. Latem 1945 r. komisja powołana przez wicewojewodę katowickiego gen. Ziętka podjęła działania zmierzające do ich zwolnienia. Sporządzono „Spis wywiezionych górników polskich do ZSRR”, zawierający 9877 nazwisk. Nie był to spis pełny, jak wykazało niniejsze śledztwo. Ocenia się, iż do kraju wróciło nie więcej niż 20% zesłanych.

Trwają przesłuchania świadków – osób wywiezionych w 1945 r. w głąb Związku Radzieckiego oraz członków rodzin osób zmarłych. Przesłuchano dotychczas 230 świadków. Powiększa się zasób wiedzy dotyczący okoliczności i warunków, w jakich przeprowadzano deportacje, oraz eksterminacji wywiezionej ludności Śląska w obozach usytuowanych przy zakładach pracy, kołchozach i w lasach.

Bogatym źródłem informacji na temat deportowanych są akta sądów grodzkich z terenu województwa śląskiego w sprawach o uznanie za zmarłych. Systematycznie przeprowadza się ich oględziny, dotychczas zbadano 500 akt Sądu Grodzkiego w Mysłowicach, uzyskane dane wprowadzane są do bazy komputerowej.

– **sygn. akt S 10/00/Zk**

Śledztwo wszczęte 13 listopada 2000 r. w sprawie przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy różnych jednostek UB, w szczególności WUBP w Katowicach w trakcie prowadzonego w latach 1952–1953 w Katowicach postępowania przeciwko członkom organizacji o nazwie Tajne Harcerstwo Krajowe – Szeregi Wolności.

Jak ustalono, członkami tej organizacji w większości byli uczniowie szkół średnich na terenie Śląska o poglądach antykomunistycznych. Ich działalność potraktowano jako szczególnie niebezpieczną dla państwa komunistycznego. W trakcie przesłuchań w przestępczy sposób – przemocą, groźbami i szantażem – wymuszano przyznawanie się przez przesłuchiwanym do stawianych im zarzutów, co w konsekwencji dawało później podstawę do skazywania ich przez Wojskowy Sąd Rejonowy na wieloletnie kary pozbawienia wolności. Postępowanie takie zastosowano wówczas wobec 60 osób uznanych za członków organizacji lub jej pomocników.

W ostatnim okresie sprawozdawczym podejmowano czynności mające na celu identyfikację sprawców wszystkich popełnionych przestępstw. W tym zakresie zapoznano się z kilkudziesięcioma jednostkami archiwalnymi pochodzącymi z różnych archiwów na terenie całego kraju. Dotychczas stwierdzono jednak, iż ustaleniu sprawy poszczególnych zbrodni nie żyją.

Nadto w toku śledztwa ujawniono jeszcze jeden przestępczy wątek związany z represjami dotyczącymi członków młodzieżowej organizacji działającej na terenie Rudy Śląskiej i Zabrze, którym

funkcjonariusze UB przypisywali odpowiedzialność za czyny o charakterze sabotażowym. Trwają działania zmierzające do ustalenia tożsamości sprawców przestępstw śledczych popełnionych wobec tej grupy pokrzywdzonych, co między innymi polega na tworzeniu, opartych na zachowanych dokumentach tablic poglądowych z wizerunkami funkcjonariuszy UB zatrudnionych w tamtym okresie w celu okazania ich świadkom.

– sygn. akt S 14/00/Zk

Postępowanie przeciwko Barbarze W., byłej funkcjonariuszce Wydziału Śledczego SB w Częstochowie, przejęte do dalszego prowadzenia w dniu 24 listopada 2000 r.

Wyrokiem z dnia 5 grudnia 2003 r. Sąd Rejonowy w Częstochowie uznał oskarżoną za winną popełnienia 2 przestępstw polegających na bezprawnym zmuszaniu pokrzywdzonych kobiet do składania wyjaśnień w prowadzonych przeciwko nim śledztwach związanych z drukiem i kolportażem wydawnictw bezdebitowych, zmuszaniu dwóch internowanych kobiet do wyjazdu za granicę i do podjęcia współpracy z SB, a także popełnienia przestępstwa naruszenia nietykalności cielesnej jednej z pokrzywdzonych, w której mieszkaniu przeprowadzono rewizję. Ponadto sąd uniewinnił oskarżoną od popełnienia zarzuconych jej przestępstw polegających na dokonywaniu poniżających rewizji osobistych zatrzymywanych kobiet w ramach prowadzonych przez SB śledztw połączonych m.in. ze zmuszaniem do obnażania się. Sąd wymierzył w tej sprawie oskarżonej za przypisane jej przestępstwa karę łączną pozbawienia wolności w wymiarze 2 lat, której wykonanie warunkowo zawiesił na okres 2 lat. Nadto są wymierzył oskarżonej karę grzywny w wysokości 50 stawek dziennych po 80 złotych każda.

Od tego wyroku apelację wniósł obrońca oskarżonej.

– sygn. akt S 9/01/Zk

Śledztwo w sprawie znęcania się funkcjonariuszy Centralnego Obozu Pracy w Jaworznie, w latach 1945–1949, nad osadzonymi tam więźniami i jeńcami wojennymi, podjęte z zawieszenia 1 lutego 2001 r.

W 1945 r. zarząd nad filią obozu KL Auschwitz przejęło NKWD, a następnie WUBP w Krakowie, tworząc COP wraz z podobozami praktycznie przy wszystkich kopalniach i dużych zakładach przemysłowych. Umieszczano tam zatrzymanych Ślązaków, niemieckich cywili oraz jeńców. Jedynie w latach 1945–1947 w obozie tym zmarło 7000 osób. Śmiertelność spowodowana była przede wszystkim przez głód, ciężką, wyniszczającą pracę i złe warunki sanitarne. Szerzyły się choroby epidemiczne: tyfus i czerwonka. Ponadto część funkcjonariuszy obozowych znęcała się nad więźniami, bijąc ich oraz zmuszając do wyczerpujących ćwiczeń fizycznych.

W dalszym ciągu poszukuje się osób, które były osadzone w tym obozie lub członków ich rodzin, w celu przesłuchania ich w charakterze świadków. Pomocne są w tym zakresie komunikaty rozesłane do parafii rzymskokatolickich w Jaworznie, Mysłowicach i Siemianowicach Śląskich oraz innych śląskich miast.

Przesłuchiwani są też w charakterze świadków byli funkcjonariusze obozowi oraz żołnierze pełniący w nim służbę wartowniczą. Do chwili obecnej nie ustalono żadnej żyjącej osoby spośród kierownictwa obozu.

W sumie przesłuchano dotychczas 94 świadków, w tym 24 b. funkcjonariuszy obozowych i 14 żołnierzy.

– sygn. akt S 55/01/Zk

Śledztwo wszczęte 18 września 2001 r. w sprawie przekroczenia uprawnień służbowych przez funkcjonariuszy ZOMO i MO w Częstochowie wobec młodzieży w dniu 1 września 1982 r.

W dniu 1 września 1982 r. wracając z nabożeństwa na Jasnej Górze młodzież zaatakowały oddziały ZOMO, strzelając pociskami z gazem łzawiącym. Działania te spowodowane zostały okrzykami antyrządowymi. Funkcjonariusze wyłapywali młodzież, bijąc pałkami służbowymi, doprowa-

dzali do radiowozów i samochodów konwojowych. Następnie zatrzymanych przewozili do budynków Komendy Miejskiej i Komendy Wojewódzkiej MO. Tam młodzież musiała przejść przez tzw. ścieżkę zdrowia. Osoby zatrzymane przesłuchiwane były przez funkcjonariuszy milicji. Zarzucano im zakłócanie porządku publicznego. Następnego dnia masowo dowożono do kolegium ds. wykroczeń, gdzie po krótkich rozprawach karano grzywną i zwalniano do domu.

W kontynuowanym śledztwie przesłuchano dalszych 8 osób pokrzywdzonych.

Ustalono, że zdarzenie o podobnym charakterze miało miejsce też 31 sierpnia 1982 r., kiedy to funkcjonariusze służb porządkowych podjęli interwencję wobec ludzi wracających z nabożeństwa na Jasnej Górze. Odnośnie do tego zdarzenia zeznania złożył świadek Mirosław S., mówiąc: „[...] Kiedy po mszy ludzie wyszli z katedry na plac przed nią, otoczenie było obstawione przez Milicję i ZOMO [...]. Natychmiast po wyjściu z katedry rozpoczęła się akcja funkcjonariuszy: rzucanie świec dymnych, pałowanie, wyłapywanie uczestników mszy. Zaczęliśmy uciekać [...]. ZOMO-wców uczestniczących w tych zdarzeniach było na pewno kilkuset. [...] widziałem, że pobitych przez ZOMO-wców zostało kilkadziesiąt osób [...]”.

Pomimo zakrojonych na szeroką skalę poszukiwań nie zdołano dotrzeć do milicyjnych dokumentów związanych z przedmiotem prowadzonego śledztwa.

Opierając się na zeznaniach świadków, ustalono i przesłuchano funkcjonariusza MO w Częstochowie Dariusza M., który wykonywał czynności w postaci przesłuchiwania wówczas zatrzymanych. Zeznał, iż oprócz przesłuchań uczestniczył dwa razy jako oskarżyciel przed kolegium ds. wykroczeń. Rozprawy odbywały się szybko. Przewodniczący pytał, czy obwiniony przyznaje się do zarzutu, czym się zajmuje, i wymierzał grzywnę. Świadek oświadczył, że nic nie wie na temat stosowania przemocy wobec uczestników zajęć.

Kolejna kwerenda archiwalna pozwoliła na zebranie informacji co do trzech dalszych osób pokrzywdzonych.

– sygn. akt S 61/01/Zk

Śledztwo przeciwko Salomonowi Morelowi dotyczące funkcjonującego w 1945 r. Obozu Pracy w Świętochłowicach-Zgodzie, podjęte z zawieszenia 27 lipca 2001 r.

Obóz w Świętochłowicach-Zgodzie funkcjonował w okresie od lutego do listopada 1945 r. Jego komendantem był Salomon Morel. Do obozu kierować miano według oficjalnego przeznaczenia ludność niemiecką – tzw. Reichsdeutschy z II grupą volkslisty, ale oprócz przeważającej grupy Górnoślązaków (m.in. powstańców śląskich, członków AK), wśród więźniów byli też Polacy z Polski Centralnej oraz obywatele 8 innych państw.

Na podstawie zgromadzonych w toku śledztwa materiałów – dokumentów oraz zeznań świadków składanych w Polsce i w Niemczech – sporządzono jednolity wykaz obejmujący więźniów, których pobyt w obozie zdołano udokumentować. Wykaz obejmuje 2999 nazwisk, z czego 1695 osób zmarło w obozie w Świętochłowicach.

Efektem prowadzonego śledztwa jest też rozszerzenie zarzutów wobec Salomona Morela i istotna zmiana ich kwalifikacji prawnej, polegająca na uznaniu popełnionych zbrodni za nieulegające przedawnieniu zbrodnie przeciwko ludzkości.

Salomonowi Morelowi zarzuca się m.in., iż będąc funkcjonariuszem Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego – Departamentu Więziennictwa, jako Naczelnik Obozu Pracy Świętochłowice-Zgoda, dopuścił się zbrodni przeciwko ludzkości, stanowiącej zbrodnię komunistyczną, w ten sposób, że działając w celu wyniszczenia umieszczonych w tym obozie ze względów narodowościowych i politycznych więźniów stworzył im warunki życia grożące biologicznym wyniszczeniem, a w szczególności:

- głodził więźniów, wprowadzając rażąco niskie racje żywnościowe;
- pozbawił więźniów elementarnej opieki medycznej i warunków higieniczno-sanitarnych, dopuszczając do powstania i rozprzestrzeniania się wszawicy, czerwonki, tyfusu plamistego i tyfusu brzuszego, co powodowało częste zgony więźniów;

– osobiście stosował i tolerował stosowanie przez podległych mu funkcjonariuszy wobec więźniów różnego rodzaju tortur, także ze skutkami śmiertelnymi.

Zgodnie z wnioskiem prowadzącej śledztwo Oddziałowej Komisji w Katowicach w dniu 19 grudnia 2003 r. Sąd Rejonowy w Katowicach wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Salomona Morela. Na tej podstawie skierowano do Ministerstwa Sprawiedliwości wnioski o tymczasowe aresztowanie i ekstradycję mieszkającego w Izraelu Salomona Morela. W dniu 22 kwietnia 2004 r. podpisany przez ministra sprawiedliwości wniosek o wydanie Salomona Morela został przekazany do Ministerstwa Spraw Zagranicznych z prośbą o przesłanie go drogą dyplomatyczną do Ministerstwa Sprawiedliwości Państwa Izrael. Wniosek ten został doręczony do izraelskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w dniu 10 maja 2004 r.

– sygn. akt S 74/01/Zk

Śledztwo wszczęte 10 października 2001 r. w sprawie masowego zabójstwa około 200 żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych ze zgrupowania „Bartka” z rejonu Podbeskidzia dokonanego jesienią 1946 r. na Opolszczyźnie przez funkcjonariuszy MBP.

Jak ustalono, w latach 1945–1947 na Podbeskidziu działało duże ugrupowanie NSZ pod dowództwem Henryka Flamego (Flame) „Bartka”. Szacunkowe ustalenia historyczne wskazują na liczebność ugrupowania dochodzącą do około 300 osób, działających w różnych pododdziałach. W 1946 r. MBP podjęło działania mające na celu rozpracowanie i ostatecznie likwidację tego ugrupowania. Osobą, która dokonywała czynności o charakterze agenturalnym w ramach akcji „likwidacji”, był funkcjonariusz MBP por. Henryk Wendrowski (ps. „Lawina”), a także agent UB o pseudonimie „Korzeń”, którym najprawdopodobniej był funkcjonariusz MBP – Czesław Krupowicz (według innej weryfikowanej obecnie wersji był to funkcjonariusz UB – Marian Kuczyński). Celem podjętych przez funkcjonariuszy MBP działań było zorganizowanie wyjazdu na Ziemię Zachodnie jak największej liczby członków zgrupowania, a tam dokonanie ich likwidacji. Ostatecznie, jak wynika z dokonanych ustaleń, akcja taka miała miejsce, a w jej ramach doszło do kilku masowych zabójstw około 100–200 osób – członków zgrupowania. W toku śledztwa ustalono także, że żołnierzy NSZ znajdujących się w jednej z wywożonych w ramach akcji grup zakwaterowano na nocleg w baraku w okolicach Łambinowic, do posiłku dodano im silny środek nasenny, a następnie do pomieszczenia, w którym przebywali, wrzucono granaty oślepiające. Oślepienych rozbierano, prowadzono nad wcześniej wykopany dół i tam mordowano strzałem w tył głowy.

W ostatnim okresie w toku śledztwa przy wykorzystaniu całości dotychczas zebranego materiału dowodowego przeprowadzono analizę topograficzną, w następstwie czego wytypowano jedno z miejsc masowych mordów na terenie powiatu grodkowskiego. W dalszej kolejności podjęto działania mające na celu uzyskanie zdjęć lotniczych tego miejsca z okresu, gdy znajdowały się tam zabudowania niemieckiego folwarku, w którym dokonano przestępstwa. Analiza tych zdjęć, przy jednoczesnym wykorzystaniu informacji wynikających z zeznań świadka przestępstwa, pozwoli na zawężenie terenu poszukiwań i dokładne określenie tego fragmentu gruntu, na którym przeprowadzone zostaną badania georadarowe i w zależności od ustaleń – ewentualna ekshumacja szczątków zwłok.

Ponadto w toku śledztwa uzupełniana jest na bieżąco lista typowanych dotychczas niezidentyfikowanych pokrzywdzonych, m.in. z wykorzystaniem nieznanego wcześniej źródła materiałów archiwalnych.

– sygn. akt S 75/01/Zk

Śledztwo wszczęte 24 września 2001 r. przeciwko Marianowi W. – byłemu funkcjonariuszowi PUBP w Częstochowie, któremu przedstawiono zarzuty dotyczące 13 przestępstw stanowiących zbrodnie komunistyczne, popełnionych wobec 11 pokrzywdzonych członków organizacji antykomunistycznych, przeciwko którym w latach 1949–1950 PUBP prowadził postępowania karne.

Działania podejrzanego polegały w szczególności na zadawaniu przesłuchiwanym uderzeń (niekiedy po uprzednim przywiązaniu przesłuchiwanego do krzesła) rękami, nogami, nogą od krzesła

i pałką po całym ciele, w tym po głowie i twarzy oraz bosych stopach i pośladkach, grożeniu użyciem pistoletu oraz porażania prądem elektrycznym. Marian W. przesłuchany w charakterze podejrzanego nie przyznał się do stawianych mu zarzutów i odmówił składania wyjaśnień w sprawie. Krótco potem jego obrońca przedłożył zaświadczenie lekarskie, z którego wynikało, iż podejrzany nie może uczestniczyć w dalszych czynnościach śledztwa.

Wobec tego zasięgnięto opinii z Zakładu Medycyny Sądowej UJ w Krakowie dotyczącej stanu zdrowia podejrzanego, z której treści wynika, iż nie może on uczestniczyć w toczącym się właśnie przeciwko niemu postępowaniu karnym. Okoliczność ta była przyczyną wydania w dniu 31 maja 2004 r. postanowienia o zawieszeniu śledztwa.

– sygn. akt S 87/01/Zk

Śledztwo wszczęte 6 grudnia 2001 r. przeciwko Markowi Ł. – b. funkcjonariuszowi Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa w Częstochowie.

Na postawie zebranego w sprawie materiału dowodowego w postaci relacji 51 przesłuchanych świadków w dniu 12 lutego 2004 r. sprawcy postawiono zarzuty dotyczące popełnienia 8 przestępstw mających miejsce w okresie od sierpnia 1982 r. do kwietnia 1984 r. Działania podejrzanego każdorazowo polegały na przekroczeniu przysługujących mu, jako funkcjonariuszowi SB, uprawnień w trakcie prowadzonych wówczas przez SB w Częstochowie przesłuchań osób będących obecnie pokrzywdzonymi. Zachowanie podejrzanego polegało na zmuszaniu pokrzywdzonych do złożenia zeznań, wyjaśnień i oświadczeń określonej treści za pomocą różnych gróźb, w tym pobicia przesłuchiwanej osoby, wyrządzenia krzywdy osobom jej najbliższym, pozbawienia jej wolności, umieszczenia dziecka osoby przesłuchiwanej w domu dziecka, rozpowszechnienia różnych kompromitujących informacji o przesłuchiwanym w kręgu jego znajomych, spowodowania zwolnienia go z pracy, utraty mieszkania lub poprzez przekazanie aresztowanemu przesłuchiwanemu nieprawdziwych informacji o osobie najbliższej. Marek Ł. przesłuchany w charakterze podejrzanego nie przyznał się do stawianych mu zarzutów i odmówił składania wyjaśnień w sprawie.

Obecnie w postępowaniu wykonywane są ostatnie czynności związane z analizą zachowanego materiału archiwalnego. W najbliższym czasie planowane jest zakończenie śledztwa i sporządzenie w tej sprawie aktu oskarżenia.

– sygn. akt S 110/01/Zk

Śledztwo wszczęte 28 stycznia 2002 r. w sprawie zbrodni popełnionych na osobach narodowości polskiej osadzonych przez władze radzieckie w więzieniu w Stanisławowie w latach 1939–1941.

Z poczynionych ustaleń wynika, że w latach 1939–1941 władze radzieckie dokonywały zorganizowanych aresztowań Polaków pracujących uprzednio w polskich urzędach i instytucjach państwowych. Aresztowano głównie mężczyzn, a ich rodziny: żony i dzieci, wkrótce potem wywożono w głąb ZSRR. Aresztowani trafiali do więzienia w Stanisławowie. Dalsze losy większości z osadzonych w tym czasie w stanisławowskim więzieniu nie są znane, natomiast co do części z nich wiadomo, że byli torturowani w trakcie śledztw i skazywani jako zdrajcy na kary wieloletnich ciężkich robót.

Współpraca z Towarzystwem Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, a zwłaszcza z działającymi przy tej organizacji kołami stanisławowian, pozwoliła na dotarcie do wielu byłych mieszkańców Stanisławowa i innych miejscowości tego województwa. Do osób tych skierowano pisma i ankiety, ustalając w ten sposób kilkudziesięciu nowych świadków.

Na podstawie zeznań świadków zakres śledztwa znacznie się rozszerzył, m.in. o sprawę wymordowania przez NKWD w czerwcu 1941 r., w związku z wycofywaniem się po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej, dużej grupy więźniów stanisławowskiego więzienia.

Poza dalszymi przesłuchaniami świadków, obecnie poszukuje się w archiwach polskich i niemieckich dokumentów dotyczących dokonanego przez wycofujących się Sowieców mordu w więzieniu w Stanisławowie. Dotychczasowe ustalenia wskazują, że prawdopodobnie po zajęciu Stanisławowa była przez Niemców sporządzana dokumentacja fotograficzna na miejscu ujawnienia zwłok więźniów.

Jeden z wątków tego śledztwa dotyczący zamordowania przez NKWD w końcu czerwca 1941 r. w więzieniu w Stanisławowie co najmniej 166 obywateli polskich był już wcześniej badany w ramach śledztwa (S 6/95/NK) prowadzonego przez OKBZpNP w Łodzi.

– sygn. akt S 122/01/Zk

Śledztwo wszczęte 29 listopada 2001 r. w sprawie udzielania przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego pomocy w uniknięciu odpowiedzialności karnej sprawcom przestępstw popełnionych w dniu 15 grudnia 1981 r. w Jastrzębiu Zdroju podczas pacyfikacji KWK „Manifest Lipcowy” (obecnie „Zofiówka”) i w dniu 16 grudnia 1981 r. w Katowicach podczas pacyfikacji KWK „Wujek”, polegającego na utrudnianiu i udaremnianiu śledztw prowadzonych w tych sprawach przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową w Gliwicach.

W sprawie tej przedstawiono zarzuty dwóm byłym prokuratorom wojskowym: Januszowi B. – podprokuratorowi Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Gliwicach, Witoldowi K. – zastępcy Wojskowego Prokuratora Garnizonowego w Gliwicach, dowódcy grupy prokuratorów WPG wykonujących obowiązki służbowe na terenie Katowic. Zarzuca się im niedopełnienie obowiązków służbowych poprzez utrudnienie postępowań prowadzonych na przełomie lat 1981 i 1982 w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej przez sprawców. Zbrodnia ta stanowiła zaniechanie polegające na niezabezpieczeniu wszystkich wskazywanych przez świadków zdarzeń łusek z ostrej amunicji, wszystkich wyjmowanych z ciał zabitych i rannych pocisków, nieudokumentowaniu, w jakich miejscach w chwili odniesienia obrażeń znajdowali się ranni (postrzeleni) i zabici, niezabezpieczeniu niezwłocznie po wydarzeniach broni używanej przez członków plutonu specjalnego ZOMO wskazywanych jako sprawców, nieustaleniu ilości amunicji zużytej podczas akcji przez pluton specjalny ZOMO, niezabezpieczeniu ani niedokonaniu oględzin dokumentacji regulującej obrót bronią, nieustaleniu, kto z obecnych w rejonie zajęć funkcjonariuszy milicji i żołnierzy dysponował bronią palną wyposażoną w ostrą amunicję i nieudokumentowaniu, czy broń ta była w tym czasie używana, nieprzesłuchaniu wielu istotnych świadków, m.in. części spośród pokrzywdzonych, osób kierujących akcją odblokowania kopalni oraz personelu medycznego kopalni, który udzielał pomocy rannym, niezabezpieczeniu materiałów fonicznych (nagrań rozmów radiowych) i fotograficznych powstałych podczas pacyfikacji kopalni i w związku z nią, niezabezpieczeniu ani niedokonaniu oględzin dzienników sztabowych formacji uczestniczących w akcji oraz książki zdarzeń i dziennika korespondencji katowickiego ZOMO, niezleceniu uzupełniającej opinii sądowo-lekarskiej ani balistycznej w celu ustalenia odległości, z jakiej oddano strzały do ofiar, położenia ofiar względem strzelających, lokalizacji konkretnych miejsc, z których oddawano strzały, i innych zaniechań.

Ze względu na stan zdrowia nie można ogłosić zarzutu Waldemarowi W. – prokuratorowi Naczelnej Prokuratury Wojskowej w Warszawie, wykonującemu czynności procesowe w toku śledztwa prowadzonego wówczas przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową w Gliwicach. Z tego powodu materiały dotyczące jego czynów zostaną wyłączone do odrębnego postępowania.

Ponadto do odrębnych postępowań wyłączono już 11 spraw, głównie dotyczących stosowania gróźb bezprawnych i fizycznego znęcania się przez funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej wobec przesłuchiwanym osób w celu uzyskania od nich określonych zeznań.

Akt oskarżenia przeciwko Januszowi B. i Witoldowi K. zostanie skierowany do sądu w III kwartale 2004 r.

– sygn. akt 123/01/Zk

Śledztwo wszczęte 25 stycznia 2002 r. przeciwko funkcjonariuszom MO i SB, którzy we wrześniu stworzyli fałszywe dowody, celem doprowadzenia do wszczęcia postępowania karnego przeciwko Krzysztofowi W. – działaczowi „Solidarności” – o rzekomą czynną napaść na funkcjonariusza MO, co w konsekwencji doprowadziło do prawomocnego skazania go za niepopelnione przestępstwo.

Z ustaleń śledztwa wynika, że w dniu 18 września 1987 r. na dworcu PKP w Częstochowie funkcjonariusze ówczesnej SB i MO zatrzymali Krzysztofa W. i 4 innych działaczy „Solidarności”, którzy

przyjechali pociągiem z Warszawy na uroczystości religijne i posiadali ze sobą znaczną ilość ulotek o antykomunistycznych treściach. Podczas zatrzymania Krzysztof W. podjął próbę ucieczki, lecz został zatrzymany przez funkcjonariusza MO Tadeusza O. i wówczas miał go rzekomo uderzyć w twarz, powodując u niego obrażenia ciała. W efekcie Krzysztof W. został oskarżony o czynną napaść na funkcjonariusza MO i skazany następnie przez Sąd Rejonowy w Częstochowie na karę 1 roku pozbawienia wolności. Z obecnych ustaleń wynika, że zdarzenie takie nie miało w rzeczywistości miejsca, a obrażenia ciała u Tadeusza O. spowodował inny funkcjonariusz MO – Artur P., na polecenie wyższych przełożonych ze Służby Bezpieczeństwa, którzy zdecydowali, by w ten sposób dostarczyć podstaw do wszczęcia przeciwko Krzysztofowi W. postępowania karnego.

W czerwcu 2003 r. Tadeuszowi O. i Arturowi P. przedstawiono zarzuty dotyczące fingowania postępowania karnego, składania fałszywych zeznań podczas postępowania przeciwko Krzysztofowi W. oraz pobicia go bezpośrednio po zatrzymaniu. Obaj podejrzani nie przyznali się do stawianych im zarzutów i odmówili składania wyjaśnień. W dniu 30 grudnia 2003 r. skierowano do Sądu Rejonowego w Częstochowie akt oskarżenia. Dotychczas przed sądem odbyły się trzy rozprawy.

– sygn. akt S 25/02/Zk

Śledztwo wszczęte w dniu 8 maja 2002 r. w sprawie stosowania przemocy przez funkcjonariuszy b. PUBP w Żywcu oraz Komendy Powiatowej MO w Żywcu wobec Józefa D. i 9 innych pokrzywdzonych, w okresie od kwietnia do maja 1949 r., celem uzyskania od nich określonych wyjaśnień. Aresztowanym zarzucano głównie nielegalne posiadanie broni. Z ustaleń postępowania wynika, że podczas śledztwa funkcjonariusze UB i MO stosowali wobec pokrzywdzonych różne formy przemocy, polegające głównie na biciu, chcąc wymusić w ten sposób od nich określone wyjaśnienia.

Na podstawie zeznań Józefa D. ustalono, że w dniu 16 kwietnia 1949 r. został on pobity pięściami po głowie i całym ciele przez funkcjonariuszy MO Pawła B. i Władysława W., którzy chcieli w ten sposób uzyskać od niego informacje o miejscach ukrycia broni i amunicji.

W dniu 17 marca 2004 r. Władysławowi W. przedstawiono zarzut znęcania się nad zatrzymanym w celu uzyskania od niego określonych wyjaśnień. Przesłuchany w charakterze podejrzanego nie przyznał się do stawianego mu zarzutu i złożył wyjaśnienia, w których przedstawił siebie jako funkcjonariusza nieuciekającego się do przemocy. Tego samego dnia dokonano także konfrontacji pomiędzy podejrzanym a pokrzywdzonym Józefem D., który stanowczo podtrzymał swoje wcześniejsze zeznania i bez żadnych wątpliwości rozpoznał Władysława W. jako sprawcę pobicia.

Drugi ustalony jako sprawca funkcjonariusz MO – Paweł B. – zmarł w 1990 r.

– sygn. akt S 35/02/Zk

Śledztwo wszczęte 9 września 2002 r. w sprawie zbrodni wojennej stanowiącej naruszenie prawa międzynarodowego, polegającej na zabójstwie w styczniu 1945 r. w Miechowicach (obecnie dzielnica Bytomia) przez żołnierzy radzieckich ponad 200 osób ludności cywilnej z obszaru, na którym toczyły się działania zbrojne.

W okresie radzieckiej ofensywy w styczniu 1945 r. Miechowice potraktowano jako terytorium wroga, gdyż przed wybuchem II wojny światowej wraz z Bytomiem leżały w granicach państwa niemieckiego. W trakcie kilkudniowych walk w rejonie Miechowic zamordowanych zostało ponad 200 (według zarejestrowanych zgonów), a według różnych źródeł nawet około 380 mężczyzn, cywilnych mieszkańców tej miejscowości – wyprowadzanych z piwnic i rozstrzeliwanych pojedynczo i grupowo. Wśród zamordowanych byli też zakwaterowani tutaj robotnicy przymusowi z Polski Centralnej oraz Ukraińiec, który wybiegł witać „wyzwolicieeli”. Zabijano zarówno nastoletnich chłopców, jak i osoby w podeszłym wieku, gwałcono kobiety.

Do chwili obecnej ustalono i przesłuchano kilkunastu świadków, przy czym część z żyjących jeszcze uczestników tych tragicznych zdarzeń nie chce składać zeznań. Niektórzy z przesłuchanych zastrzegają nieujawnianie ich nazwisk, gdyż pomimo upływu ponad 60 lat boją się otwarcie opowiadać o tym, co stało się w Miechowicach w styczniu 1945 r.

W toku śledztwa uzyskano dostęp do dokumentacji dotyczącej rejestracji zgonów w styczniu i lutym 1945 r. w parafiach katolickich Świętego Krzyża i Bożego Ciała w Miechowicach oraz Chrystusa Króla w Stolarzowicach. Jest ona przedmiotem analizy i zostanie na jej podstawie sporządzona lista ofiar.

– sygn. akt S 38/02/Zk

Śledztwo wszczęte 25 września 2002 r. w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego w okresie od 3 sierpnia 1954 r. do grudnia 1956 r. w Gostyniu Wielkopolskim, Kobylinie i Dębowej Łące sióstr zakonnych ze zgromadzeń św. Elżbiety i św. Jadwigi.

W toku postępowania ustalono, w oparciu o zeznania świadków, materiały archiwalne zgromadzeń zakonnych, urzędów bezpieczeństwa i wydziałów ds. wyznań, że od 3 sierpnia 1954 r. rozpoczęła się specjalna akcja, określana kryptonimem X2, skierowana przeciwko 10 żeńskim zgromadzeniom zakonnym mającym swe placówki na terenie 3 ówczesnych województw: opolskiego, stalinogrodzkiego i wrocławskiego.

Ze zgromadzonych dokumentów wynika, iż bezprawną deportację sióstr zakonnych uzasadniano rzekomymi, rewizjonistycznymi postawami zakonnice oraz ich niemieckim pochodzeniem. Jednakże spośród 1500 przesiedlonych z użyciem przymusu sióstr, wszystkie, poza nielicznymi wyjątkami, były Polkami. W trakcie wysiedlania dokonano bezpowrotnego zaboru majątku (grunty, budynki z wyposażeniem, zapasy żywności, inwentarz żywy), który stanowił własność zgromadzeń, odbierając im praktycznie podstawy egzystencji. Ponadto wielokrotnie w sposób brutalny i obcesowy, bez poszanowania, traktowano przedmioty sakralne w kaplicach znajdujących się na terenie przejmowanych obiektów.

Siostry umieszczono w ośrodkach odosobnienia, zabraniając swobodnego ich opuszczania i wszelkich kontaktów ze światem zewnętrznym, co stanowiło pogwałcenie reguł poszczególnych zgromadzeń mających charakter czynny, prowadzących aktywną działalność na rzecz potrzebujących. Ośrodki odosobnienia utworzone w Wieliczce, Staniątkach, Stadnikach, Gostyniu Wlkp., Dębowej Łące stanowiły swoiste obozy pracy. Zorganizowano w nich szwalnie, w których umieszczono maszyny do szycia i przymuszono siostry do szycia w systemie akordowym, zmianowym i taśmowym części garderoby damskiej i męskiej. Podkreślenia wymaga, iż wśród zakonnice niewiele potrafiło szyć, gdyż większość z nich to wykwalifikowane pielęgniarki, nauczycielki, katechetki. Praca sióstr była nadzorowana przez świeckich.

W ośrodkach internowania funkcjonariusze UB przeprowadzali z zakonnice indywidualne rozmowy, nakłaniając je do odejścia z zakonu lub do tajnej współpracy.

Ustalono, iż przy życiu pozostaje około 70 sióstr, wobec których dopuszczono się opisanej zbrodni komunistycznej. Obecnie trwają ich przesłuchania, jak również prowadzone są kwerendy archiwalne i gromadzone dokumenty, zarówno władz zgromadzeń, jak i świeckich, ukazujące przebieg oraz ideologiczne tło prowadzonej akcji.

– sygn. akt S 72/03/Zk

Postanowieniem z 1 grudnia 2003 r. wyłączono ze śledztwa o sygn. S 17/01/Zk materiały dotyczące zbrodni komunistycznych, jakich dopuścił się Józef B. w okresie 1948–1949 r., gdy był on zastępcą naczelnika Wydziału Śledczego WUBP w Katowicach. Funkcjonariusz ten w 1968 r. opuścił Polskę i ślad po nim zaginął. W trakcie służby w WUBP w Katowicach w okresie od 2 stycznia 1951 r. do 15 września 1953 r. Józef B. pełnił kolejno funkcje zastępcy, a następnie naczelnika Wydziału Śledczego. Aresztowani członkowie podziemia niepodległościowego, wobec których prowadzono śledztwa, określali Józefa B. jako potężnie zbudowanego, o rękach jak „bochny chleba”, szczególnie okrutnego w znęcaniu się nad podejrzanymi, stosującego przy tym różnego rodzaju przedmioty służące do zadawania bólu.

Znany jest przypadek, gdy wobec pokrzywdzonego skrępowanego, a następnie powieszzonego na kiju włożonym pod kolana i opartym na krzesłach Józef B. używał tzw. gumy pozostałej po Gestapo,

mówiąc przy tym: „co Niemcy mieli złe, tośmy wyrzucili, a co dobre, zostawiliśmy”, bijąc tą „gumą” aresztowanego po całym ciele.

Po odejściu ze służby Józef B. został dyrektorem naczelnym jednego z największych zjednoczeń budowlanych na Śląsku. W trakcie tej pracy wielokrotnie spotykał swoje ofiary i rozpoznawał osoby, które bił w trakcie pracy w UB.

Gdy ww. w 1968 r. opuścił kraj, zatarł za sobą wszelkie ślady. Dotyczy to zarówno dokumentacji związanej z jego pracą w WUBP w Katowicach, jak i potem w budownictwie.

Dopiero od pewnego czasu Józef B. koresponduje z różnymi instytucjami w Polsce, chcąc uzyskać zaświadczenie o zatrudnieniu w UB, które jest mu potrzebne do uzyskania wyższej emerytury w Szwecji, gdzie obecnie przebywa, gdyż – jak podaje – za obecnie otrzymywaną jest mu ciężko przeżyć.

Wobec ustalenia miejsca pobytu Józefa B. wydano postanowienie o przedstawieniu mu 5 zarzutów, dotyczących m.in. pobicia, wybicia zębów i używania przemocy celem uzyskania przyznania się do winy zatrzymanych osób. Jeden z pokrzywdzonych w wyniku pobicia znalazł się w szpitalu, gdzie oświadczył swojej żonie: „gdybym umarł, to pamiętaj, ubowiec o nazwisku B. tak mnie kopnął, że pękła mi otrzewna i wyrostek”.

W chwili obecnej trwa uzupełnianie materiału dowodowego, który da podstawę do rozszerzenia zarzutów stawianych Józefowi B., a następnie podjęte zostaną czynności zmierzające do postawienia go przed polskim sądem.

– sygn. akt S 2/04/Zk

Śledztwo wszczęte w dniu 10 lutego 2004 r. w sprawie zbrodni przeciwko ludzkości polegającej na zabójstwie w styczniu 1945 r. na terenie powiatu Gliwice przez żołnierzy radzieckich ponad 800 osób ludności cywilnej i osób duchownych z obszaru, na którym toczyły się działania zbrojne.

W okresie ofensywy radzieckiej w styczniu 1945 r. Gliwice i ich okolice zostały potraktowane jako terytorium wroga, gdyż przed wybuchem II wojny światowej leżały w granicach państwa niemieckiego. W okresie od 22 stycznia do 30 stycznia 1945 r. – do chwili objęcia władzy przez Komendanturę Wojenną Armii Czerwonej – w trakcie trwających walk, a także bezpośrednio po ich zakończeniu zamordowanych zostało co najmniej 817 osób, głównie starców, kobiet i dzieci oraz osób duchownych. Liczba ta została ustalona na podstawie zapisów w parafialnych księgach zgonów wyłącznie parafii rzymskokatolickich, księgi parafii innych wyznań nie zachowały się do dnia dzisiejszego.

Zachowanie żołnierzy Armii Czerwonej wskazywało na stosowanie odpowiedzialności zbiorowej w stosunku do uznanej za niemiecką ludności powiatu Gliwice i jego okolic.

Trudność w prowadzeniu śledztwa wynika z tego, że po wojnie ludność uznana za niemiecką została deportowana na teren Niemiec. Jak dotąd, zdołano ustalić kilku świadków tych zdarzeń. Świadek naoczny Maria B. w styczniu 1945 r. ukrywała się wraz z matką i sąsiadami w piwnicy jednej z kamienic w Gliwicach. W pewnym momencie do środka weszli umundurowani żołnierze radzieccy i zabrali zegarki od wszystkich tam znajdujących się osób. Gdy do miejsca schronienia przyszła kolejna grupa Rosjan, uznali oni, że odmawia się im oddania „ciasów” i otworzyli ogień z pepesz do przebywających w piwnicy cywilów, zabijając dwie dorosłe osoby.

Inny świadek, Józef K., widział wjeżdżające do miasta czołgi radzieckie. Zeznał także, że po zdobyciu miasta szeregowi żołnierze Armii Czerwonej pozostawali bez żadnej kontroli dowódców, plądrowali mienie, gwałcili kobiety. Świadek zna przypadek gwałtu na siedmioletniej dziewczynie.

Śledztwo obejmuje też zdarzenie z dnia 10 maja 1945 r., kiedy żołnierz radziecki zastrzelił ówczesnego wiceprezydenta miasta Gliwice Tadeusza Gruszczyńskiego, który próbował bronić napadniętą urzędniczkę administracji polskiej. Z relacji córki zabitego wynika, że do końca wiosny w Gliwicach dochodziło do mordów, gwałtów i rabunków. Dotyczy to okresu, gdy władzę nad miastem przejęła nowo tworzona administracja polska, a zbrodnie dotknęły także jej pracowników.

Przestępcze zachowania żołnierzy radzieckich stacjonujących w Gliwicach – głównie pacjentów wojskowych lazaretów, były tolerowane i tuszowane przez radzieckie dowództwo.

W chwili obecnej trwają czynności mające na celu ustalenie żyjących świadków i osób najbliższych zamordowanych w trakcie tych zdarzeń.

– sygn. akt S 15/04/Zk

Śledztwo wszczęte w dniu 1 marca 2004 r. w sprawie zbrodni przeciwko ludzkości polegającej na zabójstwie w okresie 26–28 stycznia 1945 r. w Przyszowicach, powiat Gierałtów, przez żołnierzy radzieckich co najmniej 60 osób ludności cywilnej z obszaru, na którym toczyły się działania zbrojne.

W trakcie działań zbrojnych prowadzonych na terenie Przyszowic przez Armię Czerwoną jej żołnierze wymordowali w różnych okolicznościach co najmniej 60 mieszkańców wsi i osób tam przebywających.

Ustalenia śledztwa, w którym przesłuchano już 23 osoby – w większości bezpośrednich świadków radzieckich zbrodni – wskazują, że Rosjanie uznali Przyszowice za niemiecką wieś. Jednakże w plebiscycie w 1921 r. przeważająca część jej mieszkańców opowiedziała się za przynależnością do II RP.

Skalę tragedii, jaka dotknęła wieś, potęguje fakt, iż wśród zamordowanych ofiar znajdowało się co najmniej 4 więźniów, uciekinierów z KL Auschwitz, którzy ukrywali się we wsi. W chwili wkroczenia Armii Czerwonej wyszli witać żołnierzy, a ci zastrzelili ich na miejscu. Wśród zabitych więźniów są Węgiel i Włoch. Ofiarą żołnierzy radzieckich padł też Polak obywatelstwa francuskiego, który we wrześniu 1939 r. walczył jako ochotnik w Armii Polskiej, wzięty do niewoli uciekł tuż przed styczniem 1945 r. z Gliwic. Jego los podzielił też inny polski żołnierz, bohater spod Narwiku.

Ofiarami żołnierzy sowieckich byli głównie mężczyźni, którzy w ocenie sprawców mogli służyć w armii niemieckiej, jednakże zabijane były także kobiety, dzieci i osoby starsze.

Na tym etapie śledztwa trwają przesłuchania świadków, mieszkańców Przyszowic, których zeznania mają dać podstawę do sporządzenia pełnej listy mieszkańców zamordowanych przez żołnierzy radzieckich. Dotychczas ustalono 60 świadków, a ze względu na ich podeszły wiek czynności wykonywane są w miejscach ich zamieszkania.

2.4. ODDZIAŁOWA KOMISJA W KRAKOWIE

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 2/00/Zn

Śledztwo podjęte z zawieszenia 4 grudnia 2001 r. w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1939–1944 na więźniach obozów pracy przymusowej na terenie okupowanej Polski.

Przedmiotem śledztwa są zbrodnie członków komendantur i obsługi kilkunastu obozów służby budowlanej (Baudienst) i innych obozów pracy usytuowanych na terytorium okupowanej Polski, polegające na zabójstwach więźniów tych obozów i znęcaniu się nad nimi.

W okresie sprawozdawczym ustalono 26 kolejnych pokrzywdzonych i odebrano od nich relacje w charakterze świadków.

Zeznania tych świadków w powiązaniu z uprzednio odebranymi relacjami innych przesłuchanych osób, łącznie kilkuset, pozwalają na ustalenie warunków pobytu i pracy więźniów oraz okoliczności zbrodni popełnionych w obozach.

Śledztwo jest żmudne, a czas jego trwania wydłuża się. Kolejni przesłuchani świadkowie dostarczają wiadomości pozwalających poszukiwać dalszych osób pokrzywdzonych lub świadków zbrodni.

Zgromadzony obszerny materiał dowodowy pozwala już obecnie na szerokie opracowanie, także historyczne, ukazujące organizację, funkcjonowanie oraz rozmiary zbrodni popełnionych na więźniach obozów pracy przymusowej.

– sygn. akt S 9/01/Zn

Śledztwo wszczęte 6 czerwca 2001 r. prowadzone jest w sprawie wydania władzom niemieckim w kwietniu i lipcu 1944 r. w Makowie Podhalańskim i Grzechyni około 80 osób należących do AK – Oddział Podgórze Huta oraz innych osób z tym oddziałem współpracujących, z których część zginęła w obozie koncentracyjnym Kraków-Płaszów w sierpniu 1944 r.

W toku dotychczasowego śledztwa ustalano okoliczności zbrodni, a w szczególności ujawniono, że jeden z członków tego oddziału – Ślązak, dezerterski z armii niemieckiej z racji pochodzenia określany jako „Hanys”, uczestniczył w akcjach pacyfikacyjnych w Makowie Podhalańskim i Grzechyni przeprowadzonych w kwietniu i lipcu 1944 r. przez funkcjonariuszy Gestapo z Zakopanego. Na podstawie zebranych w śledztwie dowodów oraz rozpoznania przez świadków „Hanys” został zidentyfikowany jako Piotr W. Na dalszym etapie śledztwa, po uzyskaniu materiałów archiwalnych dotyczących służby Piotra W. w armii niemieckiej, przedstawiony zostanie mu zarzut współdziałania z władzami państwa niemieckiego i udział w zabójstwach ludności polskiej oraz podjęte zostaną dalsze czynności procesowe zmierzające do postawienia go w stan oskarżenia.

– sygn. akt S 24/01/Zn

Śledztwo wszczęte 18 lipca 2001 r. w sprawie udziału obywateli polskich, współpracujących z władzami państwa niemieckiego, w zamordowaniu w dniu 28 listopada 1943 r. w miejscowości Podczerwone Wiktorii Ż. i Tomasza H. – żołnierzy AK.

Z ustaleń tego postępowania wynika, że na terenie wsi Podczerwone w okresie okupacji niemieckiej działała placówka AK, której aktywnymi członkami byli Wiktoria Ż. i Tomasz H., ps. „Płot”. Oboje byli młodymi ludźmi zaangażowanymi w walkę z niemieckim najeźdźcą, pomimo że Wiktoria Ż. była matką trojga małych dzieci. W jej domu przed wywozem na przymusowe roboty do Niemiec wielokrotnie chroniły się dorosłe córki zamieszkującej w sąsiedztwie rodziny M. – Karolina i Władysława. W dniu poprzedzającym krytyczne zdarzenie również obie przebywały w domu Wiktorii Ż. Zjawił się tam także Tomasz H., który pozostał na nocleg w stodole.

Rankiem zabudowania rodziny Ż. otoczone zostały przez żołnierzy niemieckich, wraz z którymi przybył wójt wsi Podczerwone Józef K. Wiktoria Ż. ukryła się w kuchni swojego domu za piecem, przykrywając się snopem słomy i przykazując dzieciom, by informowały, że nie ma jej w domu. Żołnierze, którzy weszli do domu, nie odnaleźli jej, ale przybyły wraz z nimi wójt Józef K. ujawnił jej kryjówkę i wydał ją w ręce Niemców. Wiktoria Ż. została wyprowadzona na podwórze, gdzie na śniegu leżały już zwłoki Tomasza H. Wiktoria Ż. potwierdziła, że zna zabitego, po czym także została zamordowana strzałem w głowę.

Zebrany materiał dowodowy pozwolił bez wątpliwości stwierdzić, że do śmierci Wiktorii Ż. przyczyniła się postawa i nadgorliwość wójta Józefa K., który z własnej woli i nieprzymuszony przez Niemców ujawnił miejsce ukrywania się pokrzywdzonej i wydał ją w ich ręce, w następstwie czego została zamordowana. Takie jego zachowanie wyczerpało formę karalnego pomocnictwa do zbrodni zabójstwa przewidzianej w dekrete sierpniowym z 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad jeńcami oraz nad ludnością cywilną. Jednak, jak ustalono w śledztwie, Józef K. zmarł 5 września 1985 r, z tego też powodu postępowanie umorzono 10 marca 2004 r.

– sygn. akt S 31/01/Zn

Śledztwo prowadzone jest w sprawie zamordowania w nieustalonym bliżej dniu i miesiącu 1943 lub 1944 r. w miejscowości Dobranówka, powiat Borszczów, województwo tarnopolskie, stu kilkudziesięciu nieustalonych z imienia i nazwiska obywateli polskich narodowości żydowskiej.

Śledztwo wszczęte 3 sierpnia 2001 r. zmierzało do jednoznacznego określenia liczby ofiar i ich danych personalnych oraz ustalenia sprawców zbrodni.

W dotychczasowym śledztwie potwierdzono ponad wszelką wątpliwość, iż Dobranówka była kolejnym miejscem zagłady obywateli polskich narodowości żydowskiej. Wymieniono to miejsce

m.in. w katalogu wydanym przez Biuro Międzynarodowe Służby Poszukiwawczej w Arolsen, jednak aktualny sposób katalogowania dokumentów w ITS Arolsen nie pozwala na potwierdzenie nazwisk osób uwięzionych w obozie w Dobranówce bez uprzedniego wskazania ich danych personalnych. W śledztwie ustalono, że nie żyje świadek, który w swych wspomnieniach wymieniał Dobranówkę jako miejsce kaźni narodu żydowskiego. Nie żyje również wymieniany przez niego kolega, którego wskazał jako naocznego świadka tych wydarzeń. Uzyskano natomiast przytaczaną przez różne dostępne źródła relację innego świadka, Lusi Mehr, w której opisuje ona obóz w Dobranówce. Mimo podjętych działań poszukiwawczych nie ustalono miejsca aktualnego zamieszkiwania tego świadka, jak również członków jego rodziny, którzy mogliby mieć wiedzę w sprawie. Podjęto liczne poszukiwania w instytucjach archiwalnych i muzeach zajmujących się Holocaustem. Uzyskane dane potwierdzają jedynie fakt istnienia tego obozu, nie pogłębiają natomiast wiedzy w zakresie istotnym dla śledztwa.

W najbliższym czasie, wobec braku dalszych możliwości wykrywczych, opracowana zostanie decyzja o umorzeniu śledztwa.

– sygn. akt S 40/01/Zn

Śledztwo wszczęte 20 lipca 2001 r. w sprawie zabójstwa Elżbiety Żurad dokonanego w nieustalonym dniu, w okresie pomiędzy 1 września 1939 r. a 23 czerwca 1942 r. w Krakowie, w Zakładzie dla Umysłowo i Nerwowo Chorych w Kobierzynie.

Wprawdzie przedmiotem śledztwa jest pozbawienie życia konkretnej pacjentki zakładu w Kobierzynie, jednak dla jego wyniku istotne znaczenie ma ocena postępowania okupacyjnych zarządców tej placówki. Znany jest bowiem fakt drastycznego ograniczenia przydziałów żywności dla polskich pacjentów, co spowodowało wzrost ich śmiertelności o połowę jeszcze przed likwidacją zakładu w Kobierzynie w dniu 23 czerwca 1942 r.

Gromadzone są w drodze międzynarodowej pomocy prawnej, w tym za pośrednictwem Centrali w Ludwigsburgu, dokumenty z postępowań karnych prowadzonych przeciwko administratorowi zakładu w Kobierzynie (Aleksowi Krollowi) i osobom odpowiedzialnym za jego aprowizację z ramienia Wydziału Zdrowia Rządu GG i Resortu Zdrowia Rzeszy.

Obecnie oczekuje się na udostępnienie takich dokumentów dotyczących kierownika Wydziału Zdrowia w Rządzie GG – dr. Josta Wallbauma i szefa Resortu Zdrowia Rzeszy – dr. Józefa Conti.

– sygn. akt S 63/02/Zn

Śledztwo wszczęte 26 listopada 2002 r. w sprawie rozstrzelania przez żołnierzy niemieckich, w nieustalonym dniu pomiędzy 1 lutego a 31 marca 1944 r. we wsi Płotycz Mała, powiat Tarnopol, kilkudziesięciu osób narodowości polskiej.

Ustalono już ponad 20 żyjących świadków zbrodni dokonanej w Płotyczy Małej, z czego dotychczas przesłuchanych zostało 18. Na podstawie uzyskanych zeznań potwierdzono wersję, iż zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców Płotyczy dokonał oddział wojska niemieckiego. Jednocześnie stwierdzono, że za najbardziej prawdopodobną datę tego zdarzenia uznać należy 8 marca 1944 r.

W dalszym ciągu będą prowadzone poszukiwania świadków tej zbrodni spośród osób zamieszkałych w Polsce i za granicą, w celu ustalenia przebiegu zdarzenia, a w szczególności zidentyfikowania niemieckiej formacji zbrojnej, której żołnierze dokonali zabójstwa kilkudziesięciu Polaków. Po dokonaniu tych ustaleń wystosowany zostanie wniosek do Centrali w Ludwigsburgu o udzielenie pomocy i wskazanie jej sprawców.

– sygn. akt S 6/03/Zn

Śledztwo podjęte z zawieszenia 17 listopada 2003 r. w sprawie zbrodni popełnionych w okresie okupacji niemieckiej przez żandarmów oraz funkcjonariuszy niemieckiej policji polegających na zabójstwach ludności polskiej, obywateli polskich narodowości żydowskiej oraz romskiej na terenie powiatu brzeskiego.

Jednym z wątków śledztwa było zabójstwo 5 osób narodowości żydowskiej latem 1944 r. w miejscowości Uszew, powiat Brzesko. Na podstawie relacji przesłuchanych świadków ustalono dane personalne 2 żandarmów niemieckich, którzy dopuścili się opisanej zbrodni.

Osoby narodowości żydowskiej ukrywały się w lesie w miejscowości Uszew i korzystały z pomocy udzielanej im przez Polaków, mieszkańców tej wsi.

Akcja poszukiwania ukrywających się Żydów zakończyła się ich zastrzeleniem. Żandarmi niemieccy w czasie tej akcji ustalili, iż Żydom pomagał m.in. Wojciech Kotfis, mieszkaniec Uszwi. Niemcy po zastrzeleniu Żydów przyjechali pod dom Wojciecha Kotfisa i jego również zastrzelili.

W wyniku żmudnych i dogłębnych poszukiwań materiałów archiwalnych ustalono, iż jeden ze sprawców przedmiotowej zbrodni ukrywał się na terenie Polski, został ujęty i osądzony przez Sąd Wojewódzki w Krakowie wyrokiem z dnia 14 października 1975 r. Został on skazany na karę 25 lat pozbawienia wolności.

Wyrok powyższy nie objął jednak zbrodni, jakiej dopuścił się w miejscowości Uszew. Sprawca przestępstwa zmarł w Zakładzie Karnym w Barczewie w dniu 3 marca 1982 r.

Drugi z ustalonych sprawców zbrodni również najprawdopodobniej nie żyje.

Wobec śmierci sprawców przestępstwa śledztwo umorzono.

– sygn. akt S 50/03/Zn

Śledztwo przejęte do dalszego prowadzenia 2 lipca 2003 r. w sprawie zabójstwa nieustalonej liczby mieszkańców wsi Huta Pieniacka w byłym województwie tarnopolskim, dokonanego w dniu 28 lutego 1944 r. przez członków 14. Dywizji SS Galizien.

Na podstawie zeznań przesłuchanych dotychczas 91 świadków ustalono, że w dniu 28 lutego 1944 r., we wczesnych godzinach porannych, miejscowość Huta Pieniacka została otoczona przez liczący co najmniej 100 osób oddział wojska, którym był pułk 14. Dywizji SS Galizien lub batalion z tego pułku. Żołnierze wypędzili z domów wszystkich odnalezionych mieszkańców Huty, gromadząc ich w miejscowym kościele. Większość z nich spalono żywcem, a część zastrzelono. Podawana jest różna liczba ofiar: od 700 do 1500 osób.

Dotychczas przeprowadzono czynności zmierzające do ustalenia nieznanymi i nieprzesłuchanymi dotąd świadkami, a dokonana analiza zgromadzonych dokumentów, w tym fragmentarycznych spisów członków 14. Dywizji SS Galizien, pozwala na sporządzenie imiennej listy osób, wśród których mogą się znajdować sprawcy tej zbrodni.

Podkreślenia wymaga, że władze niemieckie przekazały na potrzeby niniejszego śledztwa około 2000 stron dokumentów zawierających nazwiska SS-manów narodowości ukraińskiej, których część znalazła po wojnie schronienie w Wielkiej Brytanii.

– sygn. akt S 76/03/Zn

Śledztwo wszczęte 12 listopada 2003 r. w sprawie zbrodni nazistowskiej polegającej na dokonaniu zabójstw 11 mieszkańców wsi Niewachłów przez żołnierzy niemieckich w dniu 28 lipca 1943 r. w lesie Jabłonna-Papiernia koło Sukowa.

Prowadzenie śledztwa i poczynione w nim ustalenia budziły duże zainteresowanie społeczności Niewachłowa – obecnie dzielnicy Kielc. W toku śledztwa przesłuchano 12 świadków, ustalono 14 osób będących członkami rodzin rozstrzelanych przez Niemców, którym to osobom przyznano status pokrzywdzonych. Przesłuchanie niektórych osób nie było możliwe z uwagi na stan ich zdrowia. Przesłuchane osoby, w większości naoczni świadkowie zbrodni, poza szczegółowymi zeznaniami opisującymi przebieg wydarzeń z dnia 28 lipca 1943 r. w Niewachłowie, dostarczyły do akt śledztwa posiadane dokumenty związane z przedmiotem śledztwa.

W ramach czynności prowadzących do ustalenia sprawców tej zbrodni wykorzystano materiały znajdujące się w aktach śledztwa Ds. 10/71 prowadzonego przez b. OKBZH w Kielcach, a także zapoznano się z dwoma opracowaniami historycznymi.

Mimo że śledztwo umorzono w dniu 21 maja 2004 r. wobec niewykrycia sprawców zbrodni, to jednakże zdołano ustalić kilka dotychczas nieznanymi okoliczności.

– sygn. akt S 19/04/Zn

Śledztwo podjęte z zawieszenia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie zamordowania w dniu 4 czerwca 1943 r. 79 mieszkańców wsi Nasiechowice, Zagaje Zarogowskie, Pojałowice, Dziewięcioły i Munia-kowice, powiat Miechów, oraz zamordowania w dniu 11 lipca 1943 r. 11 mieszkańców wsi Nasie-chowice, powiat Miechów.

Na podstawie dotychczas przeprowadzonych czynności, w tym przesłuchania 55 świadków i uzy-skanych materiałów archiwalnych, ustalono dane wszystkich zamordowanych, wśród których były dzieci, a nawet kilkumiesięczne niemowlę. Ponadto odtworzono okoliczności i przebieg zbrodni oraz ustalono jednostki niemieckie biorące udział w akcjach pacyfikacyjnych i funkcjonariuszy kie-rujących tymi akcjami: komendanta żandarmerii w Miechowie – Willego Buczyńskiego, szefa Ge-stapo w Miechowie – Franza Bosenkottlera i szefa Kripo w Miechowie – Philipa E. Riedengera.

Obecnie prowadzone są czynności mające na celu ustalenie pozostałych sprawców zbrodni.

– sygn. akt S 38/04/Zn

Śledztwo prowadzone od 22 marca 2004 r. w sprawie zabójstwa w dniu 30 lipca 1941 r. Edwarda Żelińskiego w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu.

Na podstawie zeznań świadków i analizy materiałów archiwalnych pochodzących z Muzeum Oświęcimskiego odtworzono okoliczności śmierci E. Żelińskiego oraz zidentyfikowano sprawcę tej zbrodni – blokowego Ludwika Morawca.

W toku śledztwa ustalono, że L. Morawiec w 1948 r. został skazany za znęcanie się nad więź-niami obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, lecz wyrok ten nie objął zabójstwa Edwarda Ż. Jed-nocześnie ustalono, że L. Morawiec zmarł w 1993 r. W tej sytuacji zostanie wydana decyzja o umorzeniu śledztwa wobec śmierci osoby, co do której istniały podstawy do przedstawienia za-rzutów.

– sygn. akt S 57/04/Zn – poprzednia sygn. S 111/01/Zn

Śledztwo to prowadzone było przeciwko Marianowi Owczarkowi podejrzanemu o to, że w dniu 8 lipca 1943 r. w Czechowie, gmina Kije, powiat Pińczów, jako funkcjonariusz policji granatowej wraz z żandarmerią niemiecką wziął udział w okrażeniu zabudowań należących do Józefa Doma-gały i zastrzeleniu jego córki Anny Malesy oraz o to, że w nieustalonym dniu jesieni 1943 r. we wsi Górki, powiat Pińczów, jako funkcjonariusz policji granatowej zastrzelił obywatela polskiego na-rodowości żydowskiej o nazwisku Brandys.

W toku śledztwa ustalono, że podejrzany Marian Owczarek przed zakończeniem wojny wyje-chał z Polski i osiadł w Kanadzie. W tej sytuacji zarządzono jego poszukiwanie międzynarodowym listem gończym, które nie przyniosło pożądanych efektów, a nadto placówka Interpolu w Ottawie nie potwierdziła jego miejsca pobytu na terenie Kanady, co spowodowało, iż 26 marca 2003 r. śledztwo zawieszono.

Na początku 2004 r. uzyskano informację, że Marian Owczarek zmarł w Kanadzie 11 listopada 2003 r. Fakt ten został urzędowo potwierdzony przez Konsulat RP w Vancouver. Po uzyskaniu od-pisu aktu zgonu Mariana Owczarka podjęto zawieszono śledztwo, uchylając równocześnie zastoso-wany wobec niego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania oraz odwołano po-szukiwania podejrzanego międzynarodowym listem gończym.

Śledztwo przeciwko Marianowi Owczarkowi umorzono 30 czerwca 2004 r. z powodu śmierci sprawcy zbrodni.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 2/00/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 20 października 2000 r. w sprawie zbrodniczej działalności funk-cjonariuszy WUBP w Krakowie w latach 1945–1956.

Śledztwo ma charakter wielowątkowy, jak bowiem ustalono, funkcjonariusze UB podejmowali szereg bezprawnych działań, w tym bezpodstawnych aresztowań, stosowali przestępcze metody śledcze w celu wymuszenia zeznań i wyjaśnień wobec ponad 200 ustalonych osób pokrzywdzonych.

Na podstawie oględzin akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie ustalono około 150 funkcjonariuszy UB, którzy prowadzili śledztwa przeciwko członkom organizacji niepodległościowych.

Odnaleziono i przeprowadzono analizę akt osobowych tych funkcjonariuszy UB.

W okresie sprawozdawczym z materiałów śledztwa zgromadzonych w 26 tomach wyodrębniono i zakończono 5 wątków. Sprawy te dotyczyły znęcania się funkcjonariuszy UB nad osobami pozbawionymi wolności. Celem przestępczych zachowań funkcjonariuszy było wymuszanie przyznania się aresztowanych do popełnienia zarzucanych im czynów, podania nazwisk innych członków organizacji, wskazania miejsca przechowywania broni, a także obciążenia swoimi wyjaśnieniami innych osób.

Na podstawie zeznań świadków oraz okazania wizerunków funkcjonariuszy UB ustalono kolejnych 5 sprawców, którzy dopuścili się tego rodzaju przestępstw. Jak wykazały jednakże dalsze czynności procesowe, sprawcy tych zbrodni komunistycznych już nie żyją.

W tym stanie rzeczy śledztwa w sprawach wyżej przedstawionych umorzono wobec śmierci sprawców przestępstwa.

W pozostałych wątkach śledztwo będzie kontynuowane, przy czym z uwagi na jego szeroki zakres nie można określić terminu jego zakończenia.

– sygn. akt S 5/00/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 30 listopada 2000 r. w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Olkuszach od stycznia do lipca 1949 r.

W śledztwie kontynuowano wyjaśnianie wątku dotyczącego stosowania przestępczych metod śledczych przez Jana G. i ustalono dalszych pokrzywdzonych. Na podstawie zeznań świadków stwierdzono, iż sprawca ten znęcał się fizycznie i psychicznie nad osobami aresztowanymi i polecał innym funkcjonariuszom UB stosowanie takich metod śledczych. Torturowanie osób aresztowanych przez Jana G. było jego zwykłą praktyką i polegało na biciu po twarzy, kopaniu po całym ciele, biciu pałką, kablem lub innymi narzędziami po stopach, kończynach i innych częściach ciała. Polecał również wykonywanie tak zwanych żabek, umieszczał podejrzanych w karczerze oraz stosował inne metody dręczenia w trakcie przesłuchań, jak stanie długi czas z podniesionymi do góry rękami, a także przy lustrze oświetlonym bardzo mocną żarówką.

Zgromadzony obszerny materiał dowodowy stał się podstawą do wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów Janowi G., nie zdołano go jednak przesłuchać w charakterze podejrzanego.

Poddano go badaniu przez biegłych lekarzy psychiatrów, którzy orzekli, iż aktualny stan zdrowia psychicznego Jana G. uniemożliwia jego udział w postępowaniu karnym.

W tym stanie rzeczy 5 lutego 2004 r. wobec długotrwałej przeszkody uniemożliwiającej kontynuowanie śledztwa wydano postanowienie o jego zawieszeniu.

Z materiałów śledztwa wyodrębniono kolejne wątki, w których zgromadzone dowody uzasadniały uznanie kolejnych 4 funkcjonariuszy za sprawców zbrodni komunistycznych polegających na znęcaniu się fizycznym i psychicznym nad osobami pozbawionymi wolności.

Na podstawie informacji uzyskanych z Centralnej Bazy Danych stwierdzono jednakże, iż wszyscy funkcjonariusze już nie żyją.

W zaistniałej sytuacji śledztwo w wyłączonych wątkach umorzono.

– sygn. akt: S 23/00/Zk, S 24/00/Zk, S 25/00/Zk, S 26/00/Zk

Wszystkie śledztwa prowadzone pod wskazanymi wyżej sygnaturami dotyczą zbrodniczych deportacji sowieckich w głąb terytorium ZSRR Polaków zamieszkałych w województwie tarnopolskim, przeprowadzonych 10 lutego 1940 r., 13 kwietnia 1940 r. oraz w maju i czerwcu 1941 r.

Śledztwo w przedmiotowych sprawach zostało podjęte 29 grudnia 2000 r.

Przedmiotem śledztwa jest wyjaśnienie okoliczności i przebiegu deportacji ludności polskiej zamieszkałej na terenie województwa tarnopolskiego, losów osób deportowanych oraz ustalenie osób odpowiedzialnych, zarówno z kręgu decydentów jak i wykonawców decyzji o deportacji, za zbrodnie popełnione na wysiedlonych Polakach.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 42 nowych świadków – osób pokrzywdzonych, którzy w swoich relacjach przedstawiali okoliczności i przebieg deportacji oraz warunki pobytu na zesłaniu.

W odpowiedzi na odezwę o pomoc prawną skierowaną do Prokuratury Generalnej Ukrainy stwierdzono, że w archiwum Zarządu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Ukrainy znajduje się jedynie część ankiet osadników, w których podano tylko alfabetyczny spis rodzin, podlegających wysiedleniu poza granice obwodu.

Jak ustalono, wysiedlenie obywateli narodowości polskiej zostało przeprowadzone przez pozasądowe organy w postępowaniu administracyjnym zgodnie z dyrektywą NKWD ZSRR z dnia 19 września 1939 r.

Opracowywana jest obecnie przez historyka Komisji na podstawie dostępnych dokumentów i publikacji lista osób decydentów i wykonawców, wydających poszczególne dyrektywy i rozporządzenia, na podstawie których przeprowadzono deportację obywateli polskich w latach 1940 i 1941.

Ponadto opracowano listę osób odpowiedzialnych za deportacje, które zmarły, z podaniem daty śmierci, oraz listę osób, których daty śmierci ustalić nie zdołano.

Wszystkie opisane czynności i ustalenia pozwolą na kompleksowe opracowanie decyzji merytorycznej w opisanych śledztwach, w których przedstawiony zostanie w sposób możliwie szczegółowy przebieg deportacji Polaków z Zachodniej Ukrainy, warunki pobytu na zesłaniu, zbrodnie popełnione na Polakach przez NKWD oraz wskazane osoby odpowiedzialne za popełnienie tych zbrodni.

– sygn. akt S 16/01/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 20 marca 2001 r. w sprawie zabójstw sądowych popełnionych w latach 1946–1955 przez sędziów Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie i prokuratorów Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Krakowie wskutek niedopełnienia obowiązków służbowych lub przekroczenia uprawnień, a w szczególności sprzeniewierzenia się niezawisłości sędziowskiej oraz innego umyślnego naruszenia przepisów prawa.

Celem prowadzonego postępowania przygotowawczego jest ustalenie rzeczywistego przebiegu prowadzonych śledztw i rozpraw oraz stwierdzenie, czy w konkretnym procesie dopuszczono się zbrodni sądowej, a także ustalenie, czy żyją sprawcy tej zbrodni.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano poszukiwania i przesłuchania świadków – osób skazanych przez WSR w Krakowie, a w przypadku śmierci – ich krewnych, osób przesłuchiowanych w ówczesnych procesach w charakterze świadków, osób obecnych na rozprawach jako publiczność oraz posiadających informacje na temat działalności tego Sądu. Przeprowadzono czasochłonne analizy wielotomowych akt spraw Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie, prowadzono poszukiwania dokumentów archiwalnych, wytworzonych przez ówczesne organa wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa publicznego, dotyczących konkretnych procesów prowadzonych przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie. Przesłuchano 15 świadków, przeprowadzono analizę 7 spraw sądowych, dokonano także oględzin 12 tomów akt osobowych sędziów byłego Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie i prokuratorów byłej Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Krakowie.

W toku dalszego śledztwa kontynuowane będą oględziny akt sądowych, kwerendy archiwalne, poszukiwania świadków i ich przesłuchania.

Planowane są wyłączenia materiałów do odrębnych postępowań, celem przedstawienia zarzutów żyjącym sprawcom zbrodni.

– sygn. akt S 28/01/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 31 kwietnia 2001 r. w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy byłego PUBP w Nowym Targu i MUBP w Zakopanem w latach 1945–1956, polegającej

m.in. na zabójstwach osób uznawanych za przedstawicieli opozycji politycznej, bezprawnym pozbawianiu wolności, w tym połączonym ze szczególnym udręczeniem, stosowaniu przestępczych metod śledczych – tortur fizycznych doprowadzających do uszkodzeń ciała, fizycznym i psychicznym znęcaniu się nad pokrzywdzonymi w toku prowadzonych postępowań przygotowawczych.

Opisane postępowanie obejmuje okres 11-letniej działalności dwóch urzędów bezpieczeństwa publicznego (w Nowym Targu i Zakopanem), na których terenie działały liczne oddziały partyzanckie należące do ugrupowania Józefa Kurasia „Ognia” lub z nim współpracujące. Partyzantów wspierała większość mieszkańców z okolic Nowego Targu i Zakopanego, ukrywając ich, dostarczając żywności i informacji.

Z tego powodu większość śledztw prowadzonych przez miejscowe urzędy bezpieczeństwa publicznego, w tym zakończonych wyrokami sądowymi, związana była z zarzutami działalności w organizacjach partyzanckich, określanymi jako bandy. Niemal wszystkie osoby objęte takimi postępowaniami były zmuszane do składania wyjaśnień biciem, groźbami lub innymi torturami.

Materiał dowodowy zgromadzony w obecnie prowadzonym śledztwie obejmuje ponad 70 wątków, w których ustalono od jednego do kilkunastu pokrzywdzonych.

Dotychczas w śledztwie ustalono kilkaset osób pokrzywdzonych, z czego 30 przesłuchano w charakterze świadków. Zapoznano się także z kilkudziesięcioma tomami akt postępowań karnych oraz wykonano oględziny akt osobowych ponad 30 funkcjonariuszy PUBP w Nowym Targu i b. MUBP w Zakopanem.

Z uwagi na obszerność zgromadzonego materiału dowodowego oraz liczbę wątków wymagających wyjaśnienia, nie jest jeszcze możliwe wskazanie terminu zakończenia postępowania w niniejszej sprawie.

– sygn. akt S 30/01/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 30 kwietnia 2001 r. w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Miechowie w latach 1945–1956.

Postępowanie ma wielowątkowy charakter, gdyż dotyczy przestępczej działalności PUBP w Miechowie na przestrzeni jedenastu lat i bezprawnych działań podejmowanych przez funkcjonariuszy tego urzędu, w tym zabójstw i usiłowań zabójstw 30 zidentyfikowanych osób, oraz bezprawnych aresztowań i stosowania niedozwolonych metod śledczych w celu wymuszenia zeznań i wyjaśnień wobec 50 pokrzywdzonych o ustalonej tożsamości.

W postępowaniu prowadzone są nadal czynności zmierzające do odnalezienia żyjących świadków zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy PUBP w Miechowie i odebrania od nich zeznań oraz poszukiwania i oględziny materiałów archiwalnych, a także oględziny akt osobowych zidentyfikowanych jako sprawców funkcjonariuszy UB.

W wyniku czynności dokonanych w okresie sprawozdawczym uzyskano materiały dotyczące kolejnych pokrzywdzonych, których bezprawnie pozbawiono wolności i wobec których stosowano przestępcze metody śledcze.

Weryfikowano też relację b. funkcjonariusza UB, który wskazał nazwiska sprawców zabójstw trzech osób – dwóch działaczy PSL: Apoloniusza Józefowicza i Stefana Miłkowskiego, oraz Stanisława Zynka – żołnierza AK. Z uwagi na fakt, iż sprawcy tych zbrodni nie żyją, po zakończeniu czynności mających na celu wszechstronne wyjaśnienie i odtworzenie okoliczności śmierci pokrzywdzonych, zostanie wydana decyzja o umorzeniu śledztwa – wobec śmierci osób, co do których istniały podstawy do przedstawienia im zarzutów.

Na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego ustalono, iż funkcjonariusze PUBP Miechów: Wincenty P., Tadeusz M., Stanisław S. i Roman R. wielokrotnie znęcali się nad 10 ustalonymi z nazwiska pokrzywdzonymi, w ten sposób, że bili ich i kopali po całym ciele, często do utraty przytomności przez pokrzywdzonych oraz osadzali ich w karcerze.

Postępowanie odnośnie do tych zbrodni zostanie jednak także umorzone, gdyż ustalono, że zidentyfikowani sprawcy nie żyją.

– sygn. akt S 33/01/Zk

Śledztwo wszczęte 7 kwietnia 2001 r. w sprawie prowokacyjnej działalności organów bezpieczeństwa w okresie od kwietnia 1948 r. do grudnia 1952 r., na terenie całej Polski, polegającej na podejmowaniu podstępnych zabiegów i tworzeniu fałszywych dowodów wobec członków i sympatyków Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”, zmierzających do skierowania ścigania przeciwko wymienionym osobom.

Operacja „Cezary”, będąca przedmiotem śledztwa, polegała na stworzeniu przez funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego fikcyjnej struktury tzw. V Komendy WiN, do której werbowano dotychczasowych oraz nowych członków WiN-u. W konsekwencji, tak pozyskani współpracownicy tej organizacji zostali zidentyfikowani i masowo aresztowani w grudniu 1952 r.

W powołanym śledztwie – po przesłuchaniu wszystkich z dotychczas ujawnionych 20 żyjących świadków – prowadzone są oględziny zachowanej, a liczącej ponad 200 tomów, dokumentacji operacyjnej rozpracowania „Cezary”.

Do tej pory zapoznano się ze 130 tomami tej dokumentacji, dokonując jednocześnie ustaleń, czy żyją wymienione w niej osoby.

– sygn. akt S 42/01/Zk

Śledztwo wszczęte 3 lipca 2001 r. w sprawie zastrzelenia w dniu 7 lipca 1947 r w Poradowie, pow. Miechów, przez funkcjonariuszy PUBP w Miechowie Zenona K. – ucznia gimnazjum w Miechowie.

W wyniku dotychczasowego postępowania szczegółowo odtworzono okoliczności zasadzki zorganizowanej przez funkcjonariuszy UB z Miechowa w lesie w Gawrońcu koło Poradowa na uczniów gimnazjum w Miechowie – członków organizacji Polski Związek Rycerzy Walczących o Wolność, zastrzelenia w tej zasadzce 16-letniego Zenona K. oraz przebieg śledztwa prowadzonego przeciwko aresztowanym członkom organizacji, w którego trakcie znęcano się nad aresztowanymi, bijąc ich, osadzając w karcerze i pozbawiając ich możliwości snu.

Zgromadzony w 15 tomach akt obszerny materiał dowodowy obejmuje zeznania 50 świadków oraz uzyskane w wyniku kwerend materiały archiwalne.

W związku z zakończeniem oględzin akt osobowych zidentyfikowanych 17 funkcjonariuszy UB, wytypowanych na podstawie materiałów postępowania jako uczestniczących w zasadzce w lesie w Gawrońcu, znajdujące się w tych dokumentach zdjęcia funkcjonariuszy zostaną okazane świadkowi, celem rozpoznania wskazanego mu przez kolegę funkcjonariusza UB, który miał zastrzelić Zenona K.

Na podstawie odnalezionych w kwietniu 2004 r. dokumentów ujawniono nieznanego dotychczas fakt postrzelenia przez funkcjonariusza UB zatrzymanego w Prudniku członka Polskiego Związku Rycerzy Walczących o Wolność – Zbigniewa W. Obrażenia, jakich wówczas doznał pokrzywdzony, spowodowały bezpośrednie zagrożenie jego życia.

Aktualnie wyjaśniany jest ten wątek śledztwa, celem ustalenia sprawcy postrzelenia Zbigniewa W.

Postępowanie znajduje się na etapie końcowym gromadzenia materiału dowodowego, a sposób jego zakończenia uzależniony jest od wyników okazań świadkowi zdjęć funkcjonariuszy UB.

– sygn. akt S 58/01/Zk

Śledztwo w sprawie tzw. pogromu kieleckiego podjęte 2 lipca 2001 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano świadka, w związku z jego pismem skierowanym do IPN. W miesiącach od stycznia do kwietnia 2004 r. uzyskano akta archiwalne 7. Pułku KBW, które sukcesywnie analizowano. Zapoznano się z 11 teczkami akt archiwalnych zawierającymi materiały dotyczące działalności jednostek KBW na terenie Kielecczyzny w okresie wydarzeń z dnia 4 lipca 1946 r.

Wykonanie tych czynności zakończyło etap gromadzenia materiału dowodowego.

Przeprowadzono analizę 29 tomów akt (około 6000 kart) zawierających protokoły przesłuchań ponad 170 świadków, dokumenty uzyskane z kilkunastu archiwów polskich oraz archiwów Stanów

Zjednoczonych, Izraela i Rosji oraz liczne publikacje i opracowania historyczne. Do materiału dowodowego włączono całość dokumentacji z procesów karnych i postępowań, które odbyły się bezpośrednio po wydarzeniach. Ocena materiału dowodowego prowadzono w trzech płaszczyznach stanowiących trzy podstawowe kierunki śledztwa.

Pierwszy zmierzał do określenia, czy możliwe jest obecnie ustalenie osób spośród uczestników zająć, które brały czynny udział w dokonywaniu przestępstw na szkodę obywateli narodowości żydowskiej, a co do których nie prowadzono postępowań karnych bezpośrednio po wydarzeniach, i czy istnieją dowody wskazujące na odpowiedzialność poszczególnych osób za popełnione zabójstwa.

Drugim kierunkiem śledztwa było ustalenie, czy istnieją dowody wskazujące na sprowokowanie wydarzeń z dnia 4 lipca 1946 r., co wskazywałoby na zaistnienie przestępstwa w formie sprawstwa kierowniczego lub podżegania do zbrodni zabójstw w celu wyniszczenia grupy narodowej, a w przypadku potwierdzenia tej wersji – ustalenia osób odpowiedzialnych za taką prowokację. W tym zakresie śledztwa poddano analizie 7 hipotez śledczych dotyczących grup ewentualnych prowokatorów i celów, jakimi mieliby się kierować, wywołując pogrom ludności żydowskiej w Kielcach.

Trzecim kierunkiem śledztwa było prawne odniesienie się do okoliczności zabójstw podczas wydarzeń kieleckich 3 osób narodowości polskiej, które to czyny należało interpretować jako popełnione z innych motywów aniżeli wyniszczenie grupy narodowej.

We wszystkich trzech kierunkach śledztwa poddano szczegółowemu badaniu zgromadzony materiał dowodowy.

Obecnie trwa sporządzanie uzasadnienia końcowej decyzji w śledztwie.

– sygn. akt S 102/01/Zk

Śledztwo podjęte 12 listopada 2001 r. w sprawie zbrodni sowieckich popełnionych przez NKWD w latach 1939–1941 oraz 1944–1945 na obywatelach polskich – mieszkańcach powiatu Czortków byłego województwa tarnopolskiego.

Zgromadzony w 25 tomach akt obszerny materiał dowodowy dotyczy dokonywanych przez NKWD w latach 1939–1941 oraz 1944–1945 bezprawnych aresztowań Polaków mieszkających w powiecie czortkowskim, umieszczania ich w aresztach i więzieniach NKWD, prowadzonych przeciwko nim śledztw oraz dalszych losów aresztowanych.

Jednym z wątków postępowania są represje stosowane przez władze sowieckie wobec uczestników stłumionej w styczniu 1940 r. akcji zbrojnej ludności polskiej, określanej jako Powstanie Czortkowskie.

Celem śledztwa jest wszechstronne wyjaśnienie okoliczności aresztowań poszczególnych pokrzywdzonych, warunków ich pobytu w aresztach i więzieniach, przebiegu procesów karnych, jakie były przeciw nim prowadzone, oraz ustalenie osób odpowiedzialnych za bezprawne działania podejmowane wobec pokrzywdzonych Polaków.

W okresie sprawozdawczym uzyskano zeznania kolejnych 115 świadków oraz materiały archiwalne w postaci akt spraw karnych i wyroków, jakie zapadły wobec uczestników Powstania Czortkowskiego.

W wyniku intensywnych czynności śledczych ustalono dane 180 osób biorących udział w Powstaniu Czortkowskim, spośród których około 130 zostało aresztowanych, a wobec co najmniej 26 radzieckie sądy orzekły kary śmierci, które zostały wykonane.

Uzyskano również informacje odnośnie do 86 mieszkańców powiatu Czortków aresztowanych w latach 1939–1941 i 23 aresztowanych w latach 1944–1945.

Materiał dowodowy obejmuje także 9 przypadków zabójstw dokonanych przez funkcjonariuszy NKWD i żołnierzy radzieckich.

Aktualnie planowane są sukcesywne przesłuchania kolejnych 80 ustalonych w toku śledztwa świadków, kontynuowane będą kwerendy archiwalne, zmierzające do odnalezienia istotnych dokumentów.

– sygn. akt S 24/02/Zk

Śledztwo wszczęte 10 lipca 2002 r. w sprawie przekroczenia uprawnień w okresie od kwietnia 1950 r. do stycznia 1951 r. przez funkcjonariuszy WUBP w Krakowie, poprzez stosowanie bezprawnych metod śledczych w trakcie postępowania prowadzonego przeciwko księżom – Piotrowi Oborskiemu i Zbigniewowi Gadowskiemu.

W okresie sprawozdawczym poszukiwano i przesłuchano świadków oraz prowadzono kwerendy archiwalne.

Przesłuchano 15 świadków, których aresztowano wraz z księżmi – pod zarzutem przynależności do nielegalnej organizacji Armia Podziemna, krewnych zmarłych aresztowanych, osoby będące świadkami w procesie przeciwko Piotrowi Oborskiemu i Zbigniewowi Gadowskiemu oraz byłych członków organizacji Armia Podziemna, przeciwko którym urzędy bezpieczeństwa w Olkuszu i Krakowie prowadziły odrębne śledztwa.

W wyniku kwerendy archiwalnej odnaleziono 15 tomów materiałów PUBP w Olkuszu i WUBP w Krakowie, dotyczących tzw. procesu wolbromskiego prowadzonego przeciwko księżom – Piotrowi Oborskiemu i Zbigniewowi Gadowskiemu. Materiały te obejmują sprawozdania PUBP w Olkuszu, akta kontrolno-śledcze postępowania prowadzonego przez UB w Olkuszu i Kielcach przeciwko księżom oraz członkom organizacji Armia Podziemna, opracowania faktograficzne oraz akta operacyjne, zawierające m.in. doniesienia tajnych współpracowników organów bezpieczeństwa publicznego, dotyczące społecznych reakcji i komentarzy odnośnie do procesu wolbromskiego i zapadłych w nim wyroków.

Obecnie ustalono dane kolejnych 20 osób, dysponujących informacjami na temat postępowania prowadzonego przeciwko księżom.

Na podstawie akt śledztwa z 1950 r. oraz zeznań dotychczas przesłuchanych świadków wytypowano grupę kilkunastu funkcjonariuszy UB, którzy stosowali przestępcze metody śledcze wobec księży oraz pozostałych aresztowanych członków Armii Podziemnej.

W dalszym śledztwie planowane są przesłuchania ustalonych świadków, celem zidentyfikowania funkcjonariuszy UB, którzy znęcali się nad aresztowanymi księżmi oraz zgromadzenia materiału dowodowego, pozwalającego na prawnokarną ocenę zachowania sędziów orzekających w sprawie wolbromskich księży.

– sygn. akt S 39/02/Zk

Śledztwo wszczęte 22 października 2002 r. w sprawie zbrodni wojennej zamordowania przez żołnierzy Armii Czerwonej w dniu 17 stycznia 1945 r. w Kryspinowie koło Krakowa bliżej nieustalonej liczby niemieckich jeńców wojennych.

W wyniku prowadzonego postępowania ujawniono fakt popełnienia zbrodni wojennej dokonanej przez żołnierzy radzieckich z 13. Brygady Pancerniej Gwardii wchodzącej w skład 59. Armii I Frontu Ukraińskiego.

Na podstawie zeznań 20 świadków, których przesłuchano w toku śledztwa, ustalono, że w godzinach porannych 17 stycznia 1945 r. żołnierze – czołgiści z 13. Brygady Pancerniej Gwardii, wzięli do niewoli bliżej nieustaloną grupę żołnierzy niemieckich, w tym prawdopodobnie także żołnierzy z Rosyjskiej Armii Wyzwoleńczej, tzw. Armii Własowa. Żołnierze radzieccy nakazali jeńcom ściągnąć buty i rozebrać się do bielizny, a następnie na mrozie poddali ich ośmieszającej musztrze przy wtórze muzyki wojskowej, po czym podzielili jeńców na 10-osobowe grupy i w kolumnie poprowadzili ich drogą w kierunku lotniska w Balicach. Podczas przemarszu przez miejscowość Kryspinów koło Krakowa żołnierze radzieccy zabili wszystkich jeńców strzałami w tył głowy. Zwłoki zamordowanych leżały wzdłuż drogi przez kilka dni i były rozjeżdżane przez radzieckie czołgi i pojazdy wojskowe, a pogrzebane zostały dopiero przez miejscową ludność na łące w pobliżu kąpieliska.

W toku śledztwa uzyskano z Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie dziennik wydarzeń 59. Armii, w którym pod datą 17 stycznia 1945 r. widnieje lakoniczny zapis o „unicestwieniu”

200 jeńców niemieckich. W dokumencie tym nie ma żadnych informacji, aby jeńcy poddani zostali jakiegokolwiek postępowaniu właściwemu sądom wojennym.

Wobec wyczerpania możliwości odnalezienia w kraju innych dokumentów dotyczących tej zbrodni na jeńcach wojennych, wystąpiono z wnioskiem do Prokuratury Generalnej Federacji Rosyjskiej o udzielenie pomocy prawnej w odnalezieniu dokumentów archiwalnych pozwalających na ustalenie sprawców, którzy wydali rozkaz rozstrzelania jeńców, jak również wykonawców tego rozkazu. Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej odmówiła zrealizowania wniosku o udzielenie pomocy prawnej, uznając, że na podstawie obowiązujących w Federacji Rosyjskiej przepisów prawa karnego, karalność czynu będącego przedmiotem niniejszego śledztwa uległa przedawnieniu.

W okresie sprawozdawczym, niezależnie od stanowiska Prokuratury Generalnej Federacji Rosyjskiej, przesłuchano 11 świadków mających wiadomości w niniejszej sprawie. Powołano biegłego z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie i z jego udziałem przeprowadzono oględziny miejsca zbrodni, celem weryfikacji zeznań przesłuchanych świadków. W toku oględzin biegły, przy użyciu specjalnego urządzenia: georadaru, przeprowadził stosowne badania, które wykazały, iż w miejscach wskazanych przez świadków struktura gruntu jest naruszona, co wskazuje, iż znalezienie szczątków ofiar zbrodni jest wysoce prawdopodobne. Opinia biegłego w tym zakresie została załączona do akt śledztwa.

Zgromadzony w sprawie materiał dowodowy w znacznym stopniu uprawdopodobnił fakt popełnienia zbrodni wojennej na żołnierzach niemieckich, co pozwoliło na nawiązanie współpracy z przedstawicielami niemieckiej fundacji „Pamięć”. Fundacja ta zobowiązała się do pokrycia kosztów związanych z ekshumacją szczątków zamordowanych jeńców, a jej przeprowadzenie zaplanowano na przełom września i października 2004 r. Ekshumacja może mieć istotne znaczenie dla wyników śledztwa, jest bowiem wysoce prawdopodobne, iż w grobach mogą się znajdować osobiste przedmioty jeńców, a także tzw. nieśmiertelniki, które pozwoliłyby na identyfikację ofiar zbrodni. Ponadto ślady, jakie mogą znajdować się na szczątkach ofiar, pozwoliłyby na określenie przyczyn i mechanizmu ich śmierci, a tym samym byłyby podstawą do weryfikacji zeznań świadków.

– **sygn. akt S 13/03/Zk**

Śledztwo prowadzone od 21 stycznia 2003 r. w sprawie znęcania się przez funkcjonariusza WUBP w Krakowie Józefa M. w okresie od grudnia 1946 r. do lutego 1949 r. w czasie przesłuchań nad tymczasowo aresztowanymi członkami organizacji niepodległościowych.

W toku śledztwa ustalono, na podstawie relacji świadków, że jeden z funkcjonariuszy WUBP w Krakowie Józef M. znęcał się w czasie przesłuchań nad tymczasowo aresztowanymi członkami organizacji niepodległościowych. Przesłuchani w sprawie świadkowie wskazywali Józefa M. jako sprawcę znęcania się, a także rozpoznali go podczas okazania fotografii funkcjonariuszy WUBP w Krakowie.

Na tej podstawie w stosunku do Józefa M. wydano postanowienie o przedstawieniu mu zarzutów w dniach 23 września 2002 r. i 30 września 2003 r.

Zebrany materiał dowodowy pozwolił na ustalenie 4 osób pokrzywdzonych, wobec których podejrzany stosował przestępcze metody śledcze. Stwierdzono, iż Józef M. znęcał się nad osobami aresztowanymi, bijąc po twarzy, różnymi przedmiotami po piętach, kończynach i innych częściach ciała oraz groził stosowaniem różnorodnych innych tortur.

Podejrzany w toku przesłuchania nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu czynów. Przedstawił linię obrony m.in. sugerującą, iż pokrzywdzeni mogli pomylić jego wizerunek z innym funkcjonariuszem o nazwisku Grabowski, który w tym czasie pracował w WUBP w Krakowie i był do niego podobny.

W związku z takimi wyjaśnieniami podjęto intensywne i żmudne czynności procesowe zmierzające do weryfikacji wyjaśnień podejrzanego. Odszukano i przeanalizowano wszystkie zachowane akta osobowe funkcjonariuszy o nazwisku Grabowski zatrudnionych w WUBP w Krakowie. Oględziny przedmiotowych akt wykluczyły wersję podaną przez Józefa M.

W wyniku analizy całokształtu materiału dowodowego podjęto decyzję o skierowaniu przeciwko Józefowi M. aktu oskarżenia, co uczyniono w dniu 17 października 2003 r.

Sprawa zawisła przed Sądem Rejonowym dla Krakowa-Krowodrzy.

Oskarżony nie zgłosił się na rozprawę, przedstawiając zaświadczenie, że jego stan zdrowia nie pozwala na udział w rozprawie sądowej. obrońca na tej podstawie wniósł o zawieszenie postępowania.

Sąd, zgodnie ze stanowiskiem prokuratora, nie uwzględnił wniosku obrońcy oskarżonego i postępowania nie zawiesił, dopuścił natomiast dowód z opinii biegłych lekarzy z Akademii Medycznej w Katowicach w celu wydania opinii co do zdolności uczestnictwa oskarżonego w procesie karnym.

– sygn. akt S 12/04/Zk

Śledztwo prowadzone od 30 stycznia 2004 r. w sprawie znęcania się dwóch funkcjonariuszy PUBP w Bochni Stanisława D. i Tadeusza K. nad członkami organizacji niepodległościowych w czasie prowadzonych przeciwko nim postępowań karnych.

Świadkowie w toku śledztwa wskazywali na tych funkcjonariuszy UB, podając ich z nazwiska, jak również rozpoznając ich w trakcie okazania fotografii funkcjonariuszy z ich akt osobowych.

Wnikliwa analiza i poszukiwanie dokumentów archiwalnych, w szczególności pozyskanie akt osobowych Stanisława D. i Tadeusza K., pozwoliło na ustalenie, iż w stosunku do wymienionych prowadzono postępowania dyscyplinarne przez dyrektora Biura ds. Funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w roku 1950 pod zarzutem stosowania niedozwolonych metod śledczych wobec osób tymczasowo aresztowanych. Na tej podstawie ustalono kolejne osoby pokrzywdzone działaniem wymienionych funkcjonariuszy.

Zgromadzony materiał dowodowy pozwolił na wydanie 19 marca 2003 r. postanowienia o przedstawieniu zarzutów obu byłym funkcjonariuszom UB.

Stanisławowi D. i Tadeuszowi K. zarzucono znęcanie się nad osobami tymczasowo aresztowanymi, polegające na stosowaniu tortur, biciu rękami po twarzy, kablem, pałą gumową lub innymi przedmiotami po piętach, aż do utraty przytomności uderzaniu kolbą pistoletu po głowie, umieszczanie w karcerze na okres 48 godzin w warunkach szczególnie uciążliwych oraz wypowiedaniu gróźb pozbawienia życia.

Podejrzani nie przyznali się do przedstawionych zarzutów.

W końcowym etapie postępowania jeden z podejrzanych, Tadeusz K., zapadł na ciężką chorobę, co zgodnie z opinią biegłego lekarza uniemożliwia jego udział w postępowaniu karnym, a tym samym konieczne stało się zawieszenie w stosunku do niego postępowania karnego.

Analiza akt śledztwa przeciwko Stanisławowi D. pozwoliła na przyjęcie, iż zgromadzony w sprawie materiał dowodowy pozwala na skierowanie przeciwko niemu aktu oskarżenia. Akt oskarżenia został przesłany do Sądu Rejonowego w Bochni w dniu 15 marca 2004 r.

Oskarżony Stanisław D. nie stawiał się we wskazanym terminie, przedstawiając zaświadczenie lekarskie mające usprawiedliwić jego nieobecność.

Sąd nie uznał dokumentów przedstawionych przez oskarżonego i zarządził jego przymusowe doprowadzenie na następny termin rozprawy. Do chwili obecnej wyrok w przedmiotowej sprawie nie zapadł.

– sygn. akt: S 50/04/Zk, S 51/04/Zk, S 52/04/Zk, S 53/04/Zk

Śledztwa w sprawach o wymienionych wyżej sygnaturach prowadzone są od 30 kwietnia 2004 r. na podstawie materiałów wyłączonych z postępowania S 5/01/Zk dotyczącego zbrodniczej działalności funkcjonariuszy byłego PUBP w Limanowej w latach 1945–1956.

Postępowania te powiązane są tematycznie, dotyczą bowiem działań funkcjonariuszy UB w Limanowej i MO w Ujanowicach skierowanym przeciwko kolejnym dowódcom i członkom ugrupowania bojowego o nazwie Wojsko Generała Andersa działającego na terenie powiatów limanow-

skiego i krakowskiego w latach 1947–1953. Członkowie tego ugrupowania wywodzili się ze wsi Żmiąca i okolicznych miejscowości. Oddział ten był przedłużeniem działającej w czasie okupacji na terenie gm. Ujanowice, pow. limanowski, placówki AK o kryptonimie „Ulga”, podległej 1. Pułkowi Strzelców Podhalańskich AK. Organizatorem i pierwszym dowódcą oddziału Wojsko Generała Andersa był Ludwik Zelek. Poza Ludwikiem Zelkiem należeli do niego: Władysław Bukowiec, Wincenty Bukowiec, Kazimierz Augustyn, Stanisław Salabura, Stanisław Wideł, Jan Zając, Władysław Fecko. Funkcjonariusze UB z Limanowej i MO z Ujanowic prowadzili zakrojone na szeroką skalę akcje, których celem było unicestwienie oddziału. Jako pierwszy zamordowany został – po przeprowadzonej w dniu 2 marca 1947 r. akcji UB – Ludwik Zelek. Okoliczności jego śmierci są przedmiotem śledztwa o sygn. S 50/04/Zk. Obecnie w sprawie zebrano już kompletny materiał dowodowy pozwalający na opracowanie decyzji merytorycznej kończącej to śledztwo. Ujawniono materiał archiwalny w postaci: meldunków szefa UB w Limanowej dotyczące akcji, w której zginął Ludwik Zelek. Ustalono i przesłuchano żyjących pokrzywdzonych w osobach rodzeństwa L. Zelka, a także pozostałych przy życiu uczestników tamtych zdarzeń. Jak ustalono, w dniu 1 marca 1947 r. L. Zelek wraz z członkami swojej organizacji udał się do mieszkańca wsi Laskowa o nazwisku Jelonek, współpracującego z UB, by nakłonić bądź zmusić go do zaprzestania działalności konfidenta. Na miejscu wywiązała się utarczka, w której trakcie Jelonek postrzelił L. Zelka. Sam również został postrzelony, w następstwie czego zmarł. Rannego L. Zelka przetransportowano do miejsca zamieszkania, które natychmiast zostało otoczone przez UB. Tam funkcjonariusze UB prowadzili przesłuchania rannego L. Zelka, a następnie zabrali go, nie udzieliwszy żadnej pomocy, do budynku urzędu w Limanowej. Tam, mimo że był w ciężkim stanie, w dalszym ciągu poddawany był brutalnym przesłuchaniom, a ostatecznie zakatowany w trakcie tych czynności przez funkcjonariusza UB – Mariana K., co do którego ustalono, że obecnie nie żyje. Wobec powyższego ustalenia śledztwo w tym zakresie zostanie umorzone z powodu śmierci sprawcy zbrodni.

Organizacja Wojsko Generała Andersa mimo straty dowódcy nadal funkcjonowała. Kolejne dowództwo objął Władysław B., ps. „Stal”. Odnośnie do jego zgonu prowadzone jest śledztwo o sygn. S 52/04/Zk. Celem śledztwa jest ustalenie faktycznych okoliczności zdarzenia i sprawcy tego czynu. W sprawie przesłuchano świadków bezpośrednich tamtych wydarzeń, a zarazem najbliższych dla Władysława B. Po zamordowaniu Ludwika Z. pozostali członkowie organizacji ukrywali się w limanowskich lasach. We wrześniu 1950 r. po zdradzie nieustalonego z nazwiska mieszkańca okolicznych wsi funkcjonariusze MO i UB zorganizowali zasadzkę w pobliżu bunkra, w którym ukrywali się Władysław B. i Kazimierz A. Okoliczności akcji ustalono na podstawie zeznań brata zamordowanego Władysława B. – ks. Jana B., który zna ją z relacji naocznego świadka Kazimierza A. Wynika z niej, że krytycznego dnia o godz. 5 nad ranem Władysław B. został zastrzelony z karabinu maszynowego, zaś Kazimierza A. postrzelono w nogę od tyłu, co miało stwarzać pozory legalności działania funkcjonariuszy UB i dowodzić, że Władysław B. został postrzelony w czasie ucieczki.

W sprawie poza zebraniem materiałem osobowym ujawniono i opracowano nieliczne materiały archiwalne. Świadcowie wskazali jako sprawców tego zabójstwa funkcjonariuszy posterunku milicji w Ujanowicach z komendantem Stanisławem G. jako dowódcą akcji. Obecnie ustalono, że Stanisław G. nie żyje. W śledztwie wykonywane są dalsze czynności zmierzające do ustalenia faktycznej roli Stanisława G. w tym czynie. W przypadku potwierdzenia jego udziału w formie, o której zeznają świadkowie, śledztwo to umorzone zostanie wobec śmierci sprawcy zbrodni.

Okoliczności śmierci Wincentego B. są przedmiotem odrębnego śledztwa o sygn. S 51/04/Zk. Jak ustalono w śledztwie, w nocy z 25 na 26 kwietnia 1949 r. Wincenty B. przyszedł do domu rodzinnego, by pomóc w pracach gospodarskich wyniszczonym chorobą rodzicom. Ponieważ cała wioska była stale inwigilowana przez funkcjonariuszy UB i MO, Wincenty B., zanim przystąpił do prac, przebrał się w odzież kobiecą. W tym czasie dwaj funkcjonariusze MO z posterunku w Ujanowicach, o nieustalonej dotychczas tożsamości, udali się do domu jego rodziców, i postrzelili go. Rannego zabrano na furmankę, by przewieźć go do siedziby UB w Limanowej, w trakcie transpor-

tu Wincenty B. zmarł. W śledztwie w dalszym ciągu prowadzone są czynności zmierzające do ustalenia sprawców tej zbrodni.

Kolejny, po śmierci Władysława B., dowódca oddziału – Kazimierz A., ps. „Miecz” – mający najdłuższy staż w oddziale, zginął w dniu 2 października 1953 r. otoczony wraz ze Stanisławem W. w okolicach miejscowości Chromanice w trakcie akcji nieustalonych z nazwiska funkcjonariuszy UB bądź milicji. Kazimierz A. w czasie tej akcji został zastrzelony, zaś Stanisław W., otoczony, nie chcąc oddać się w ręce UB, najprawdopodobniej popełnił samobójstwo. Okoliczności śmierci tych ostatnich członków organizacji Wojsko Generała Andersa są przedmiotem śledztwa o sygn. S 53/04/Zk.

c) zbrodnie inne

– sygn. akt S 58/03/Zi

Śledztwo wszczęto 3 listopada 2003 r. w sprawie dokonanych w dacie bliżej nieustalonej, na przełomie kwietnia i maja 1945 r., zabójstw kilkunastu osób narodowości żydowskiej na terenie Starachowic.

Podstawą wszczęcia postępowania była treść zawiadomienia zamieszkałego w Gdyni Kazimierza Krzyżaka. Podał on, że na przełomie kwietnia i maja 1945 r. widział obok starachowickiego szpitala dwie furmanki załadowane zwłokami zamordowanych Żydów, których zabójstwa mieli się dopuścić Polacy.

Zabitych osób było kilkanaście. Kazimierz Krzyżak przesłuchany w charakterze świadka stwierdził, że informacje o tej zbrodni może posiadać jego brat, Ryszard Krzyżak, zamieszkały w Sosnowcu. Ryszard Krzyżak zmarł, nim udało się go przesłuchać.

Dotychczas w śledztwie nie ustalono żadnych osób, które potwierdziłyby fakt popełnienia takiej zbrodni w podawanym przez świadka okresie. W śledztwie przeprowadzono konsultacje z historykiem i archiwistą, którzy podali w wątpliwość zaistnienie zbrodni. Odnalezione zostały jednak materiały zawierające dane o dokonanych w Starachowicach i okolicy w kwietniu–maju 1945 r. zabójstwach poszczególnych osób narodowości żydowskiej.

Na podstawie materiałów archiwalnych ustalono, iż wiosną 1945 r. w Wąchocku powstała antykomunistyczna organizacja pod nazwą Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj składająca się z członków AK i NIE. Z materiałów WUBP w Kielcach wynika, iż członkom tej organizacji przypisywano zabójstwo 2 osób narodowości żydowskiej w Starachowicach oraz 1 osoby w Wąchocku. Materiały te nie wskazują jednakże, aby członkowie organizacji DSZ dopuścili się czynów opisanych w zawiadomieniu Kazimierza Krzyżaka.

Odnaleziony został także meldunek Departamentu Politycznego Ministerstwa Administracji Publicznej skierowany do MBP zawierający zestawienie liczbowe mordów i rabunków obywateli polskich narodowości żydowskiej w okresie od marca do sierpnia 1945 r. W dokumencie tym wymieniono zabójstwa osób narodowości żydowskiej w Starachowicach w czerwcu 1945 r., nie ma w nim jednak wzmianki o zdarzeniu, które miało polegać na zastrzeleniu kilkunastu osób narodowości żydowskiej.

2.5. ODDZIAŁOWA KOMISJA W LUBLINIE

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 7/00/Zn

Śledztwo podjęte z zawieszenia 27 grudnia 2000 r. w sprawie masowych zabójstw obywateli polskich narodowości żydowskiej w czasie likwidacji tzw. II getta lubelskiego w dzielnicy Majdan Tatarski, w okresie od kwietnia do listopada 1942 r. w Lublinie.

Ustalono, iż w kwietniu 1942 r. niemieckie władze okupacyjne przystąpiły do likwidacji tzw. I getta lubelskiego, które usytuowane było w rejonie ul. Lubartowskiej i dzielnicy Stare Miasto. Akcją eksterminacyjną objęto, stłoczonych na tym obszarze w okresie od marca 1941 r., około 40 000 Żydów, z których część przetransportowano z terenu Niemiec i Holandii. Osoby te rozstrzelano na miejscu lub przewożono w celu zamordowania do obozów zagłady, głównie do Bełżca. Pozostała po likwidacji I getta część ludności żydowskiej, w liczbie około 6000, przeważnie rzemieślników, przemieszczono w dniach 17–20 kwietnia 1942 r. do wschodniej dzielnicy Lublina, Majdana Tatarskiego. W dniu 20 kwietnia 1942 r. wyselekcjonowane w liczbie około 2000 osoby, nielegitymujące się przydatnymi armii niemieckiej zawodami, a także kobiety i dzieci przewieziono do lasów krępieckich i rozstrzelano. W dniu 8 listopada 1942 r. rozstrzelano na terenie getta około 3000 osób. Pozostawionych przy życiu kilkuset Żydów przemieszczono do znajdującego się nieopodal obozu koncentracyjnego na Majdanku.

W odpowiedzi na stosowny wniosek, strona niemiecka nadesłała 13 tomów akt procesu przeprowadzonego przed Sądem Krajowym w Wiesbaden, w którego wyniku skazano 3 z kilkudziesięciu sprawców mordu.

Śledztwo zawieszono do czasu przetłumaczenia wybranych dokumentów spośród prawie 3000 stron przekazanych z Centrali w Ludwigsburgu.

– **sygn. akt S 106/02/Zn**

Śledztwo wszczęte 5 marca 2002 r. w sprawie zamordowania przez żołnierzy niemieckich od 54 do 68 osób – Polaków oraz prawdopodobnie 18 obywateli polskich narodowości żydowskiej, w dniu 13 września 1939 r., poprzez spalenie żywcem, po wcześniejszym spędzeniu ich do stodoły, a następnie podpaleniu podpaleniu, we wsi Cecylówka Głowaczowska, woj. mazowieckie.

Ofiarami zbrodni było co najmniej 40 mężczyzn narodowości polskiej i kilkunastu mężczyzn narodowości żydowskiej, mieszkańców Cecylówki Głowaczowskiej i okolicznych wsi. Zbrodni dokonano w ten sposób, że zgromadzono w stodole wszystkich obecnych we wsi mężczyzn, a następnie obrzucono stodołę granatami, wskutek czego część mężczyzn spłonęła, zaś część została zastrzelona w trakcie ucieczki z płonącej stodoły.

Śledztwem objęto również zabójstwa 8 osób dokonane w dniu 12 września 1939 r. w Helenówku koło Cecylówki Głowaczowskiej. Zbrodni tej, jak wskazują dotychczasowe czynności śledcze, dokonali również żołnierze Wehrmachtu. Z dokonanych ustaleń wynika, że w dniu 12 września 1939 r. mieszkańcy Helenówka, którzy ukryli się w ziemiance, zostali spostrzeżeni przez niemieckich żołnierzy. Żołnierze nakazali im opuszczenie kryjówki, a następnie rozstrzelali 7 mężczyzn i 1 kobietę.

W okresie sprawozdawczym prowadzono czynności w celu ustalenia okoliczności popełnienia zbrodni – przesłuchano 30 świadków, w celu ustalenia sprawców zbrodni zaś wystąpiono do Centrali w Ludwigsburgu.

W śledztwie nadal prowadzone są czynności zmierzające do ustalenia pełnej listy ofiar, co jest konieczne, gdyż właściwe urzędy stanu cywilnego wydały akty zgonu tylko części ofiar, a źródła historyczne wskazują odmienne dane, dotyczące liczby ofiar i ich danych osobowych.

– **sygn. akt S 94/02/Zn**

Śledztwo podjęte z zawieszenia 14 października 2002 r. w sprawie dokonania masowego mordu na mieszkańcach wsi Karpiówka, woj. lubelskie, m.in. przez spalenie ich żywcem, przez żołnierzy niemieckich, w dniu 31 grudnia 1943 r.

Ustalono, iż w dniu 31 grudnia 1943 r. wieś Karpiówkę otoczyli żołnierze niemieccy. Zaczęli wypędzać z domów mężczyzn, kobiety i dzieci oraz gromadzić ich we wschodniej części wsi. Spośród nich wybrali 43 osoby, które zapędzili do zabudowań jednego z gospodarstw. Najpierw znęcali się nad 6 kobietami, bijąc je i zakopując w śniegu. Następnie wszystkie ofiary zapędzono do wnętrza budynku gospodarczego, który ostrzeliwano z broni palnej, po czym podpalono. Niektóre z ofiar

bezpośrednio przed spaleniem zostały ranne lub zabite strzałami z karabinów i w wyniku eksplozji granatu, wrzuconego do wnętrza budynku.

Pozostałych mieszkańców Karpiówki wywieziono do obozu na Majdanku i tam zamordowano. Zabudowania wsi zostały spalone w całości wraz z inwentarzem.

W postępowaniu tym ustalono, iż żołnierzami niemieckimi dokonującymi pacyfikacji dowodził dowódca kompanii z batalionu Schutzpolizei – Maks Ehrle. W okresie sprawozdawczym przesłuchano w charakterze świadków kolejne osoby reprezentujące w postępowaniu karnym prawa pokrzywdzonych. Prowadzone są kwerendy archiwalne, a także czynności w celu ustalenia składu osobowego oddziału żołnierzy niemieckich, dowodzonego przez Maksa Ehrle, którzy brali udział w pacyfikacji Karpiówki.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 12/00/Zk

Śledztwo wszczęte 9 listopada 2000 r. przeciwko Waławowi L., prokuratorowi wojskowemu, oskarżonemu o podżeganie członków składów orzekających sądów wojskowych do wymierzania kar śmierci w stosunku do żołnierzy Armii Krajowej i osób udzielającym im pomocy, w następstwie czego skazano na karę śmierci i wykonano ją w stosunku do 12 osób w latach 1944–1953 na terenie województw podlaskiego i lubelskiego.

W toku śledztwa zgromadzono materiał dowodowy uzasadniający zarzut współdziałania prokuratora Waławowa L. w dokonywaniu zabójstw sądowych, który został mu postawiony.

Wojskowy Sąd Garnizonowy w Lublinie zastosował w dniu 17 stycznia 2001 r. tymczasowe aresztowanie wobec Waławowa L., na które zażalenie wniósł jego obrońca. Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie uchylił tymczasowe aresztowanie w dniu 25 stycznia 2001 r. i zastosował łagodniejsze środki zapobiegawcze w postaci zakazu opuszczania kraju z zatrzymaniem paszportu.

Postępowanie przygotowawcze zakończono skierowaniem w dniu 24 stycznia 2002 r. aktu oskarżenia przeciwko Waławowi L. do Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie.

W dniu 27 marca 2002 r. sąd zwrócił sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego. Powodem tej decyzji był dotychczasowy brak sądowego uznania za nieważne wyroków sądów wojskowych – zakwalifikowanych w akcie oskarżenia jako zbrodnicze – w stosunku do części pokrzywdzonych.

W dniu 8 kwietnia 2002 r. do właściwych sądów skierowano wnioski w przedmiocie uznania tych wyroków za nieważne. Obecnie uzyskano już wszystkie niezbędne orzeczenia.

W najbliższym czasie ponownie zostanie skierowany do Sądu akt oskarżenia przeciwko Waławowi L.

– sygn. akt S 20/00/Zk

Śledztwo wszczęte 7 sierpnia 1998 r. przeciwko Czesławowi K., funkcjonariuszowi PUBP w Kraśniku, podejrzanemu o bezprawne pozbawienie wolności oraz stosowanie przestępczych metod śledczych w stosunku do 4 żołnierzy AK, w lutym 1945 r., w Zadworzu, Wilkołazie i w Kraśniku w województwie lubelskim.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego Czesław K. nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu czynów. Wyjaśnił, że w czasie objętym postawionymi zarzutami sam był pozbawiony wolności i przebywał w areszcie PUBP za to, że jako wartownik tego aresztu nie dopełnił obowiązków, dopuszczając do ucieczki więźniów. Zgromadzone do chwili obecnej materiały archiwalne nie wykluczyły podanej przez podejrzanego wersji wydarzeń. Wobec niedostatku stosownych dokumentów o charakterze archiwalnym, w okresie sprawozdawczym podjęto próbę weryfikacji materiału dowodowego poprzez ustalenie innych funkcjonariuszy PUBP w Kraśniku, którzy razem z podejrzanym pełnili wówczas służbę. Zwrócono się o ich teczki osobowe pozostające w dyspozycji różnych archiwów. W przypadku ustalenia tożsamości żyjących jeszcze funkcjonariuszy zostaną oni

przesłuchani w charakterze świadków na okoliczność faktów podanych przez podejrzanego Czesława L., w celu potwierdzenia lub wykluczenia obranej przez niego linii obrony.

Po ich zakończeniu podjęta zostanie decyzja merytoryczna kończąca postępowanie przygotowawcze.

– **sygn. akt S 4/01/Zk**

Śledztwo przeciwko Mieczysławowi W., b. oficerowi śledczemu PUBP w Zamościu, któremu postawiono 27 zarzutów popełnienia przestępstw polegających na tym, że w okresie od 1 sierpnia do 3 listopada 1946 r. w Zamościu bezprawnie pozbawił wolności w sposób połączony ze szczególnym udręczeniem 26 żołnierzy AK.

Jak ustalono i udokumentowano w toku śledztwa, szczególne udręczenie polegało na fizycznym i psychicznym znęcaniu się przez oskarżonego nad pokrzywdzonymi, a w szczególności na osadzaniu ich w nieludzkich i upokarzających warunkach bytowania, wielogodzinnym przesłuchiowaniu, często w porze nocnej, w celu wymuszenia przyznania się do niepopełnionych przestępstw, groźeniu pozbawieniem życia przy użyciu pistoletu TT, zadawaniu uderzeń kolbą karabinu po całym ciele, biciu rękami, drewnianą i drucianą pałką oraz kopaniu obutymi nogami, a także na porażaniu prądem elektrycznym oraz na wypaleniu paznokci u rąk Aleksandrowi P.

W dniu 27 listopada 2001 r. skierowany został akt oskarżenia przeciwko Mieczysławowi W. do Sądu Rejonowego w Zamościu.

Sąd Rejonowy w Zamościu w Wydziale II Karnym wyrokiem sygn. akt IIK 325/01 z dnia 9 czerwca 2004 r. uznał Mieczysława W. za winnego popełnienia wszystkich 27 zarzuconych mu aktów oskarżenia czynów; skazał go na karę łączną 6 lat pozbawienia wolności.

Prokurator IPN jako oskarżyciel publiczny wnosił o wymierzenie oskarżonemu kary łącznej 8 lat pozbawienia wolności, a także orzeczenie wobec niego środka karnego w postaci pozbawienia praw publicznych na okres 5 lat.

W stynych motywach wyroku sąd stwierdził, że zgromadzony materiał dowodowy nie pozostawia żadnych wątpliwości, że oskarżony dopuścił się popełnienia zarzuconych mu czynów. Nie orzekając wnioskowanego przez prokuratora środka karnego, sąd uznał, że brak wymaganej w art. 40 § 3 kk przesłanki w postaci motywacji zasługującej na szczególne potępienie wynika stąd, że „oskarżony działał w warunkach struktur państwa i w swoim przekonaniu na jego rzecz”.

Wyrok nie jest prawomocny, prokurator IPN złożył zapowiedź apelacji.

– **sygn. akt S 14/00/Zk**

Śledztwo podjęte z zawieszenia 9 listopada 2000 r. w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności bliżej nieokreślonej liczby żołnierzy AK i pozbawienia życia przez rozstrzelanie około 400 z nich w następstwie wykonania wyroków skazujących na karę śmierci orzeczonych przez Sąd Wojskowy II Armii WP w okresie 1944–1945 r., w Kąkolewnicy, woj. lubelskie oraz w sprawie rozstrzelania około 200 żołnierzy Wojska Polskiego będącego wykonaniem kar śmierci orzeczonych wobec nich przez wyżej wymieniony sąd wojskowy, na terenie lasu o nazwie Kania, w 1944 r., w Trzebieszowie, woj. lubelskie.

W toku dotychczasowego śledztwa ustalono, że żołnierze AK byli aresztowani przez Informację Wojskową i NKWD i osadzani bez żadnych podstaw prawnych w tworzonych miejscach odosobnienia, takich jak ziemianki czy też w adoptowanych w tym celu pomieszczeniach zarekwirowanych na potrzeby wojska, a następnie poddawani śledztwu połączonemu z różnymi formami fizycznego i psychicznego znęcania się.

W stosunku do tych osób kierowano następnie akty oskarżenia do Sądu Wojskowego II Armii WP, na których podstawie zapadały z reguły wyroki śmierci, przy czym łączna liczba żołnierzy pozbawionych w ten sposób życia jest wciąż przedmiotem ustaleń niniejszego postępowania.

W toku dotychczasowego śledztwa przesłuchano 110 świadków. Z zeznań mieszkańców Kąkolewnicy wynika, iż w czasie stacjonowania w tej miejscowości sztabu II Armii WP egzekucji skazanych dokonywano nocą w pobliskim lesie.

Po zmianie miejsca postoju sztabu II Armii WP, właściciele działek leśnych natrafiali na ślady wskazujące na przekopywanie gruntu. Stwierdzono, iż po zakopaniu zwłok osób rozstrzelanych teren ten wyrównywano, a następnie maskowano miejsca zbrodni, dokonując nasadzeń mchu i sadzonek drzew. W protokołach wykonania wyroków śmierci nie oznaczano miejsc egzekucji. W związku z tym, po wszczęciu śledztwa w niniejszej sprawie i zgromadzeniu niezbędnych dowodów, dokonano prac ekshumacyjnych, a następnie dokonano oględzin sądowo-lekarskich ekshumowanych szczątków ludzkich. W wydanej opinii w tym zakresie stwierdzono, iż szczątki te należały do 12 osób płci męskiej w wieku od 20 do 60 lat. Ujawniono również dwie pojedyncze mogiły. Ofiarom wiązano przed egzekucją ręce i nogi. Na ekshumowanych czaszkach stwierdzono obrażenia postrzałowe, przy czym otwory wlotowe pocisków znajdowały się w ich części tylnej lub bocznej. Część ekshumowanych czaszek miała ślady urazów mechanicznych zadanych z dużą siłą narzędziami tępymi i twardymi. Opierając się na wydobytych w toku ekshumacji dowodach o charakterze materialnym można kategorycznie stwierdzić, iż ofiarami tego mordu byli żołnierze AK.

W toku postępowania, na podstawie zeznań 4 świadków wytypowano 5 nowych miejsc, gdzie mogły się znajdować zakopane szczątki ludzkie. Jednakże próba przeprowadzenia ekshumacji w tych miejscach zakończyła się wynikiem negatywnym.

Opierając się na zebranych w sprawie materiale dowodowym liczącym ponad 5000 kart, konieczne jest (po przeprowadzeniu tłumaczeń dokumentów sporządzonych w języku rosyjskim) podejmowanie ocen poszczególnych spraw prowadzonych przez Sąd Wojskowy II Armii WP, w celu ustalenia, czy zarzucane i przypisane poszczególnym skazanym czyny były związane z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, oraz sprawdzenie, czy wyroki te już unieważniono na wniosek osób uprawnionych, a w wypadku ustalenia, że wyroki te nie zostały dotychczas unieważnione, występowanie do sądów ze stosownymi wnioskami.

– sygn. akt S 9/00/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 20 października 2000 r. w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności gen. Kazimierza Tumidajskiego, ps. „Marcin” – Komendanta Okręgu Lubelskiego Armii Krajowej, w dniu 3 sierpnia 1944 r. w Lublinie oraz w sprawie pozbawienia go życia przez funkcjonariuszy NKWD w trakcie zabiegu tzw. sztucznego dokarmiania dokonanego w dniu 4 lipca 1947 r. przez funkcjonariuszy NKWD w Skopinie (ZSRR).

W toku śledztwa ustalono, iż w dniu 6 sierpnia 1944 r. gen. K. Tumidajski został przetransportowany samolotem do więzienia lefortowskiego w Moskwie. We wrześniu 1944 r. osadzono go w więzieniu w Charkowie, zaś w dniu 2 stycznia 1946 r. w obozie jenieckim w Diagielewie k. Riazania. Obóz ten był miejscem deportacji żołnierzy AK. Więziono w nim 4 innych generałów AK: Ludwika Bittnera, Władysława Filipowskiego, Aleksandra Krzyżanowskiego i Adama Świtalskiego.

W dniu 29 czerwca 1947 r. więźniowie obozu w Diagielewie podjęli głodówkę w celu wymuszenia na władzach obozowych decyzji o ich repatriacji do Polski. W trakcie protestu głodowego, w dniu 2 lipca 1947 r. gen. K. Tumidajski i pozostali polscy generałowie zostali przewiezieni z Diagielewa do obozowego szpitala w Skopinie. Zastosowano wobec nich tzw. zabieg sztucznego dokarmiania przy użyciu przymusu fizycznego, polegający na wprowadzeniu do przewodu pokarmowego rury, przez którą podawano płynny pokarm.

W dniu 4 lipca 1947 r. gen. K. Tumidajski w trakcie stosowania wobec niego przez funkcjonariuszy NKWD praktyk dokarmiania stawiał opór, szarpał się, nie chcąc dopuścić do wprowadzenia pokarmu. W pewnym momencie stracił przytomność. Przybyły lekarz NKWD stwierdził jego zgon.

W realizowanym planie śledztwa przyjęto, że okoliczności śmierci gen. K. Tumidajskiego mogą wskazywać na umyślne pozbawienie go życia.

Wykonywane są czynności, zmierzające do weryfikacji tej wersji zdarzeń. W tym celu w okresie sprawozdawczym poddano analizie treść kilkudziesięciu dokumentów i przesłuchano 6 świadków, w tym osób przebywających wraz z gen. K. Tumidajskim w miejscu internowania w Diagielewie.

Świadczenie wskazali na dalsze źródła dowodowe, które zostaną wykorzystane w toczącym się postępowaniu.

– **sygn. akt S 70/01/Zk**

Śledztwo wszczęte 5 lutego 2002 r. w sprawie funkcjonowania w okresie od 28 listopada 1956 r. do 31 grudnia 1989 r. w strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych związku przestępczego, w tym w sprawie kierowania wykonaniem zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki przez osoby, które w hierarchii partyjno-państwowej zajmowały wyższe stanowiska od generałów MSW, Władysława Ciastonia i Zenona Płatka.

W trakcie śledztwa ustalono, iż w strukturach resortu spraw wewnętrznych, w wyodrębnionej komórce organizacyjnej Departamentu IV MSW, funkcjonowała zorganizowana grupa funkcjonariuszy SB, która prowadziła przestępcze działania wymierzone przeciwko duchownym Kościoła rzymskokatolickiego i działaczom opozycji politycznej. Z jednej strony były to działania tzw. dezinformacyjno-dezintegracyjne, z drugiej strony działania tzw. specjalne, w których zakres wchodziło dokonywanie najcięższych przestępstw, w tym zabójstw, rozbojów, podpażeń, uprowadzeń, kradzieży i innych przestępstw na szkodę wskazanej kategorii osób. Zakresem przedmiotowym postępowania objęto poszczególne czyny przestępcze dokonane przez funkcjonariuszy SB, wchodzących w skład wskazanej komórki organizacyjnej Departamentu IV MSW, określanej zamiennie w różnych okresach jako Sekcja D, Grupa D, Wydział VI.

W okresie sprawozdawczym podjęto na nowo 8 śledztw umorzonych przez prokuratora wojewódzkiego w Warszawie oraz wyłączono materiały 6 innych umorzonych spraw tej jednostki prokuratury, które włączono w poczet niniejszego śledztwa, celem kontynuowania postępowania przygotowawczego.

Przesłuchano w charakterze świadków 61 osób, w tym w stosunku do 6 osób prowadzono przesłuchania uzupełniające, gromadząc łącznie 74 protokoły przesłuchań świadków.

Przeprowadzono wizję lokalną połączoną z eksperymentem śledczym w miejscu wrzucenia zwłok ks. Jerzego Popiełuszki do Wisły na tamie we Włocławku oraz wizję lokalną w miejscu jego uprowadzenia, w Górsku. Przeprowadzono kilkanaście kwerend archiwalnych. Poddano oględzinom akta b. Sądu Wojewódzkiego w Toruniu, w sprawie przeciwko Grzegorzowi Piotrowskiemu i innym oskarżonym o uprowadzenie i zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki, akta b. Biura Śledczego MSW w tej sprawie oraz akta Sądu Okręgowego w Warszawie w sprawie przeciwko Władysławowi Ciastoniowi i Zenonowi Płatki, oskarżonym o kierowanie wykonaniem zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki.

W najbliższym półroczu planowane jest przedstawienie zarzutów w stosunku do osób, w odniesieniu do których zgromadzono materiał dowodowy uzasadniający podejrzenie, iż dopuściły się czynów objętych śledztwem. Następnie, po sprawdzeniu ich obrony, planowane jest częściowe wyłączenie materiałów i skierowanie w tym zakresie aktu oskarżenia do sądu. W części pozostałych wątków sprawy postępowanie przygotowawcze będzie prowadzone w dalszym ciągu.

– **sygn. akt S 83/01/Zk**

Śledztwo wszczęte 8 sierpnia 2001 r. w sprawie bezprawnego stosowania dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym w stosunku do 3 osób odnośnie do czynów popełnionych przed wejściem w życie dekretu, które wcześniej nie były czynami zabronionymi.

W trakcie postępowania zebrano materiał dowodowy stwierdzający bezprawne pozbawienie wolności w okresie od 20 grudnia 1981 r. do czerwca 1983 r. Stanisława P., który został zatrzymany w dniu 17 grudnia 1981 r., a następnie tymczasowo aresztowany w dniu 20 grudnia 1981 r. na mocy postanowienia prokuratora Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Lublinie po upływie okresu zatrzymania, tj. 48 godzin. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego – Ośrodek Zamiejscowy w Lublinie skazał Stanisława P. na karę 3 lat pozbawienia wolności, którą odbył on do czerwca 1983 r.

Stanisław P. został skazany za dopuszczenie się w okresie od 13 do 15 grudnia 1981 r. przestępstwa z art. 46 ust. 1 i 2 dekretu o stanie wojennym z dnia 12 grudnia 1981 r. Dekret ten zamieszczo-

ny został w Dzienniku Ustaw, którego dzień wydania oznaczony został jako 14 grudnia 1981 r. Faktycznie druk tego Dziennika Ustaw ukończony został dopiero w dniu 18 grudnia 1981 r. Powyższe czyny zarzucone Stanisławowi P. – które stanowiły podstawę jego skazania i za które odbywał karę przez okres 1 roku i 6 miesięcy w zakładzie karnym – nie były więc przez prawo zakazane w chwili ich popełnienia.

Materiał dowodowy zgromadzono również w odniesieniu do bezprawnego pozbawienia wolności Józefa K. i Leszka G.

Skierowane w poprzednim okresie sprawozdawczym do właściwych sądów dyscyplinarnych wnioski o uchylenie immunitetu sędziowskiego w stosunku do 4 osób oraz immunitetu prokuratorskiego w stosunku do 2 osób, nie zostały uwzględnione.

Uchwały (dotyczące b. sędziów wojskowych) i orzeczenia (dotyczące b. prokuratorów wojskowych) sądów dyscyplinarnych I instancji zostały zaskarżone przez prokuratora. W treści zażaleń postawiono zarzuty obrazy przepisów prawa materialnego oraz mające wpływ na treść zapadłych orzeczeń błędy w ustaleniach faktycznych.

Właściwe odwoławcze sądy dyscyplinarne nie uwzględniły żadnego z zażaleń, nie wyrażając – na mocy obecnie prawomocnych decyzji – zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej b. sędziów i prokuratorów wojskowych. Dlatego też, po uzyskaniu pisemnych uzasadnień do wszystkich orzeczeń, postępowanie w dniu 24 czerwca 2004 r. zostało umorzone wobec braku stosownych zezwoleń na ściganie.

Z akt śledztwa wyłączono do odrębnego postępowania materiały procesowe w zakresie dotyczącym pobicia w nocy z 17 na 18 grudnia 1981 r. Józefa K., uczestnika strajku w WSK Świdnik, na terenie Komendy Wojewódzkiej MO w Lublinie, przez dotychczas nieustalonych z nazwiska funkcjonariuszy MO.

– sygn. akt S 27/01/Zk

Śledztwo wszczęte 25 kwietnia 2001 r. w sprawie stosowania przez funkcjonariuszy państwowych w stosunku do mieszkańców Kraśnika represji oraz ograniczeń w przysługujących im prawach wyznawania i praktykowania przez nich wiary katolickiej, w okresie od dnia 26 czerwca 1959 r. w Kraśniku Fabrycznym, woj. lubelskie.

Na podstawie zebranego w toku śledztwa materiału dowodowego ustalono, iż w dniu 26 czerwca 1959 r., wierni udający się na nabożeństwo czerwcowe odprawiane przy krzyżu, ustawionym w miejscu przeznaczonym na budowę kościoła – na którą to inwestycję nie godziły się ówczesne władze administracyjne – zastali ten teren oplombowany przez Milicję Obywatelską. Z ołtarza ustawionego pod krzyżem zabrane zostały dewocjalia i inne przedmioty. W związku z tym grupa osób przybyłych na nabożeństwo udała się na posterunek MO w Kraśniku Fabrycznym, gdzie proszono funkcjonariuszy o zwrot zabranych przedmiotów i umożliwienie odprawienia modlitw. W odpowiedzi władze skierowały zwarte oddziały MO do rozpędzenia zgromadzonych. Zostali oni otoczeni kordonem funkcjonariuszy, ludzi bito pałkami, polewano wodą z armatek wodnych. W związku z tymi wydarzeniami łącznie zatrzymano około 100 osób, z których ponad 20 tymczasowo aresztowano. Po zakończeniu postępowań przygotowawczych w stosunku do tych osób skierowano akty oskarżenia i skazano na bezwzględne kary pozbawienia wolności. Ustalono, iż w trakcie śledztw w stosunku do części z tych osób stosowano przestępcze metody śledcze. Po opuszczeniu zakładów karnych osoby te poddawane były dalszym represjom, m.in. uniemożliwiano im znalezienie pracy.

W toku śledztwa w okresie sprawozdawczym przesłuchano 12 świadków i zgromadzono 17 jednostek archiwalnych.

– sygn. akt S 43/03/Zk

Śledztwo przeciwko Bolesławowi K., b. sędziemu Wojskowego Sądu Rejonowego w Lublinie oraz Sądu Wojewódzkiego w Lublinie, w sprawie udziału w popełnieniu zbrodni sądowej.

Informacje zebrane w toku innych śledztw dostarczyły podstaw do wydania w dniu 11 lutego 2003 r. postanowienia o przedstawieniu zarzutów byłemu sędziemu Wojskowego Sądu Rejonowego w Lublinie i Sądu Wojewódzkiego w Lublinie – Bolesławowi K.

Po przeprowadzeniu czynności z udziałem podejrzanego, w dniu 25 lutego 2004 r. prokurator IPN skierował do Sądu Rejonowego, Wydziału III Karnego w Lublinie akt oskarżenia przeciwko Bolesławowi K., w którym oskarżył go o to, że w dniu 3 marca 1949 r. w Zamościu, woj. lubelskie, jako sędzia Wojskowego Sądu Rejonowego w Lublinie, wraz z innymi członkami składu orzekającego, nie dopełnił swoich obowiązków i przekroczył swoje uprawnienia, gdyż wbrew zgromadzonym w sprawie dowodom bezprawnie pozbawił wolności oskarżonego Jana W., oraz o to, że w okresie od 23 kwietnia do 10 maja 1956 r. w Lublinie, woj. lubelskie, jako sędzia Sądu Wojewódzkiego w Lublinie, orzekający w sprawie prowadzonej przeciwko ustalonym 6 mężczyznom, nie dopełnił obowiązków i przekroczył swoje uprawnienia, orzekając o nieuwzględnieniu wniosków o zmianę zastosowanego wobec oskarżonego środka zapobiegawczego, wbrew znajdującej się w aktach przedmiotowej sprawy dokumentacji leczenia oraz opiniom lekarzy więziennych o stanie jego zdrowia.

Sąd nie wyznaczył dotąd terminu rozprawy.

– sygn. akt S 5/04/Zk

Śledztwo w sprawie pozbawienia wolności ze szczególnym udręczeniem uczestników protestu społecznego mającego miejsce w dniu 25 czerwca 1976 r. w Radomiu.

Śledztwo przejęte 19 stycznia 2004 r. z Prokuratury Okręgowej w Radomiu, po zwróceniu jej sprawy przez Sąd Okręgowy w Radomiu, celem uzupełnienia.

W toku niniejszego śledztwa przeprowadzono analizę akt sprawy, złożonych z 29 tomów akt głównych i 5 tomów załączników, i uznano, że dokumentują one czyny funkcjonariuszy stanowiące zbrodnie komunistyczne w rozumieniu ustawy o IPN-KŚZpNP.

Zgodnie z zaleceniami Sądu Okręgowego w Radomiu przystąpiono do ustalenia uczestników zdarzenia. Zwrócono się także o udostępnienie akt prawomocnie umorzonych śledztwa V Ds. 27/00/Ś Prokuratury Okręgowej w Radomiu w sprawie tzw. ścieżek zdrowia, tj. stosowania w okresie od 25 czerwca 1976 r. w Radomiu i innych miejscowościach b. województwa radomskiego przez funkcjonariuszy Komendy Wojewódzkiej MO w Radomiu, ZOMO z Warszawy, Łodzi, Lublina, Kielc, Wyższej Szkoły Oficerskiej MO w Szczytnie oraz funkcjonariuszy Służby Więziennej Aresztu Śledczego w Radomiu niedozwolonych środków przymusu bezpośredniego, polegających na biciu pałkami i rękoma oraz kopaniu po całym ciele osób zatrzymanych i osadzonych w związku z wydarzeniami zaistniałymi w dniu 25 czerwca 1976 r. w Radomiu. Ocena prawnokarna czynów funkcjonariuszy opierać się powinna na stwierdzeniu, że tzw. ścieżki zdrowia stanowiły szczególne udręczenie pozbawionych wolności pokrzywdzonych, co uzasadniać będzie oskarżenie sprawców odpowiedzialnych za bezprawne pozbawienie wolności uczestników protestu o popełnienie kwalifikowanego typu tego przestępstwa.

– sygn. akt S 164/01/Zk

Śledztwo podjęte z zawieszenia 6 czerwca 2001 r. w sprawie zabójstw 4 członków oddziału pokowskiego, dowodzonego przez Aleksandra M., ps. „Drągał”, których dokonano w dniu 25 sierpnia 1950 r. w Kolonii Wawrzyszów, obecnie gm. Wolanów, powiat radomski, woj. mazowieckie, przez funkcjonariuszy WUBP w Kielcach.

W śledztwie ustalono, że w dniu 23 lipca 1950 r. funkcjonariusze WUBP w Kielcach zatrzymali Mariana B., ps. „Zbych” – byłego członka oddziału „Drągała”, a następnie włączyli go do grupy „likwidacyjnej”, w której skład weszło 4 funkcjonariuszy UB.

W dniu 25 sierpnia 1950 r. grupa likwidacyjna dokonała podstępnie zabójstw Aleksandra M., ps. „Drągał”, Zbigniewa E., ps. „Powstańczyk”, i Zygmunta Ch., ps. „Lew”.

Ustaień tych dokonano na podstawie zeznań przesłuchanych w śledztwie świadków oraz materiałów archiwalnych WUBP w Kielcach. W wyniku poszukiwań archiwalnych prowadzonych w ni-

niejszej sprawie odnaleziono raporty sporządzone przez funkcjonariuszy WUBP w Kielcach, opisujące przebieg zdarzeń w dniu 25 sierpnia 1950 r.

W toku dalszych czynności śledczych zachodzi konieczność uzyskania opinii biegłego z zakresu pisma ręcznego, co jest niezbędne dla ustalenia funkcjonariuszy UB, którzy sporządzili raporty, oraz określenia ich udziału w zabójstwie, po czym podjęta zostanie decyzja o przedstawieniu zarzutów popełnienia zbrodni, stanowiących przedmiot śledztwa.

– sygn. akt S 34/01/Zk

Śledztwo podjęte w dniu 27 sierpnia 2001 r. w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się funkcjonariuszy PUBP w Radomiu w okresie od października do grudnia 1948 r. nad 17 pozbawionymi wolności osobami.

Pokrzywdzonymi byli aresztowani członkowie podziemia niepodległościowego, wobec których funkcjonariusze UB w Radomiu stosowali przestępcze metody przesłuchań w celu zmuszenia do przyznania się do stawianych zarzutów, bijąc aresztowanych po całym ciele rękami i przy użyciu skórzanego pejsza, kopali, szarpali za włosy, oślepiali światłem lampy, znieważali słowami obelżywymi.

W toku śledztwa przesłuchano 17 pokrzywdzonych, dokonano oględzin materiałów archiwalnych w postaci akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach, akt PUBP w Radomiu. Oględzinom poddano ponadto akta osobowe 6 funkcjonariuszy PUBP w Radomiu, którzy – jak wynikało z akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach – przesłuchiwali zatrzymanych. Opracowano tablice z wizerunkami funkcjonariuszy UB, które okazane zostaną pokrzywdzonym, i stosownie do wyników okazania dokonane zostaną dalsze czynności śledcze.

c) inne zbrodnie

– sygn. akt S 1/00/Zi

Śledztwo podjęte z zawieszenia 27 listopada 2000 r. w sprawie zbrodni ludobójstwa popełnionych na terenie województwa wołyńskiego w latach 1939–1945 przez nacjonalistów ukraińskich, a w szczególności dopuszczenia się zabójstw kilkudziesięciu tysięcy mężczyzn, kobiet i dzieci narodowości polskiej, znęcania się fizycznego i psychicznego nad członkami polskiej grupy narodowej, zniszczenia lub kradzieży ich mienia oraz stosowania innych represji i czynów nieludzkich w celu stworzenia warunków życia grożących im biologicznym wyniszczeniem, a także zmuszenia do opuszczenia ich siedzib i ucieczki z terenów województwa wołyńskiego.

W okresie sprawozdawczym uzyskano dowody z zeznań kolejnych 42 świadków, a także zgromadzono kolejne partie materiałów archiwalnych.

Z Prokuratury Obwodu Wołyńskiego otrzymano dokumenty procesowe ze zrealizowanej pomocy prawnej w postaci protokołów przesłuchania 3 świadków oraz notatki urzędowej. Jeden ze świadków, Hryhorij K., potwierdził fakt mordu popełnionego w dniu 11 lipca 1943 r. w miejscowości Witoldów na rodzinie S.

Świadek Czesław P. złożył relację na temat funkcjonowania ośrodka polskiej samoobrony w miejscowości Huta Stepańska i odpierania ataków ukraińskich nacjonalistów do dnia 19 lipca 1943 r. oraz przedstawił niepełną listę obejmującą dane 424 mieszkańców Huty Stepańskiej i okolic, ofiar działań ukraińskich nacjonalistów. Zbrodnie dokonane na mieszkańcach tej miejscowości, w tym dzieciach, zrelacjonowała także Halina T., która była ich świadkiem naocznym i sama została ciężko ranna.

Uzyskano również relacje świadka, opisującego zachowanie swego ukraińskiego sąsiada ostrzegającego Polaków, by ratowali się ucieczką przed zbrodniami, których dokonywali sprawcy określani przez niego jako „nasi swołoczy”.

Stale powiększany jest zbiór materiałów archiwalnych do śledztwa otrzymywanych także od strony ukraińskiej. Poszukiwane są nadal dokumenty, które ukazywałyby proces decyzyjny kierow-

nictwa OUN-UPA w odniesieniu do zbrodni na ludności narodowości polskiej zamieszkującej ówczesne województwo wołyńskie.

2.6. ODDZIAŁOWA KOMISJA W ŁODZI

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 1/00/Zn

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 15 grudnia 2000 r., w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942–1944 przez funkcjonariuszy policji niemieckiej i białoruskiej – członków załogi obozu w Kołdyczewie k. Baranowicz, woj. nowogródzkie, na więźniach tego obozu.

Obóz w Kołdyczewie funkcjonował w latach 1942–1944. Podlegał on placówce SD w Baranowiczach. Załogę stanowili funkcjonariusze 4. Kompanii 13. Specjalnego Batalionu SS. Obóz w Kołdyczewie od początku stał się ośrodkiem zagłady. Co pewien czas z obozu samochodami ciężarowymi wywożono grupy więźniów do pobliskiego lasu, gdzie ofiary rozstrzeliwano, zagazowywano bądź zabijano pałkami. W dniach 27–28 czerwca 1944 r. obóz zlikwidowano. Przebywających tam kilkuset więźniów wywieziono do lasu i rozstrzelano, zabudowania obozu spalono, a cały teren zrównano z ziemią. Łącznie w Kołdyczewie zamordowano ok. 22 tysięcy więźniów.

W toku śledztwa przesłuchiwani są świadkowie, których bliscy zginęli w obozie. W okresie sprawozdawczym przeprowadzono oględziny wielotomowych akt spraw karnych przeciwko strażnikom obozu, skazanym za popełnione zbrodnie w powojennych procesach. Oględzinom poddano również akta Polskiej Misji Wojskowej Badania Niemieckich Zbrodni Wojennych. Na ich podstawie ustalono nazwiska funkcjonariuszy policji niemieckiej z Baranowicz, którzy brali udział w zabójstwach więźniów obozu w Kołdyczewie. Głównym celem obecnie prowadzonego śledztwa jest ustalenie chociażby szczytkowej listy ofiar. W trakcie likwidacji obozu zniszczono dokumentację, w tym również wykazy więźniów.

– sygn. akt S 3/00/Zn

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 18 grudnia 2000 r., w sprawie egzekucji Polaków przeprowadzonych w 1944 r. w Piotrkowie Trybunalskim oraz okolicznych miejscowościach przez funkcjonariuszy Gestapo i innych formacji z Piotrkowa Trybunalskiego. Obejmuje ono 5 egzekucji dokonanych w okresie od lutego do czerwca 1944 r., w których rozstrzelanych zostało 140 Polaków.

Korzystając ze wszelkich dostępnych źródeł, zdołano ustalić krewnych wszystkich ujawnionych ofiar zbrodni. Większość z nich została przesłuchana w charakterze świadków, wskazując, że Niemcy dokonywali w 1944 r. egzekucji w Piotrkowie Trybunalskim, Budkach, Bujnach, lesie bugajskim i Pieńkach Karlińskich. Przeprowadzone w śledztwie czynności doprowadziły do ustalenia tożsamości niektórych nieznanymi dotychczas ofiar zbrodni, co pozwoliło niektórym krewnym ofiar poznać miejsce zabójstwa i pochówku ich najbliższych. Poszukiwane są obecnie archiwalne akta sprawy przeciwko byłemu dowódcy SS i Policji dystryktu radomskiego generałowi Herbertowi Böttcherowi, odpowiedzialnemu za zbrodnie dokonane w dystrykcie radomskim w okresie od maja 1942 r. do końca okupacji. Zwrócono się również o pomoc prawną do Centrali Ścigania Zbrodni Narodowosocjalistycznych w Ludwigsburgu w celu uzyskania informacji o sposobie zakończenia postępowania prowadzonego przez Prokuraturę w Dortmundzie, którym objęto m.in. egzekucje w Piotrkowie Trybunalskim i okolicznych miejscowościach.

– sygn. akt S 52/01/Zn

Postępowanie, podjęte z zawieszenia 11 września 2001 r., w sprawie masowych zabójstw obywateli polskiej narodowości żydowskiej dokonanych w okresie od czerwca 1941 r. do lipca 1944 r.

przez funkcjonariuszy niemieckich różnych formacji przy współudziale członków paramilitarnych formacji wojskowych oraz oddziałów policji białoruskiej i litewskiej, na obszarze woj. nowogródzkiego.

Przedmiotem śledztwa są zbrodnie ludobójstwa dokonane w ramach realizacji hitlerowskiej polityki eksterminacji obliczonej na całkowitą zagładę Żydów, poprzez akcję likwidacji gett żydowskich utworzonych na Nowogródzczyźnie. Do akcji totalnej zagłady Żydów na Nowogródzczyźnie Niemcy przystąpili od marca 1942 r., dokonując masowych egzekucji ludności żydowskiej zarówno w gettach, jak i poza ich obrębem. Nie były prowadzone żadne wykazy zamordowanych osób. Niemal w każdym większym miasteczku Nowogródzczyzny funkcjonowało getto żydowskie, zamieszkałe przez kilka–kilkanaście tysięcy Żydów. Wszystkie te osoby zostały wymordowane.

W toku śledztwa podejmowane są czynności zmierzające do ujawnienia i przesłuchania żyjących naocznych świadków zbrodni, a także ustalane są liczby ofiar w poszczególnych gettach, jak również identyfikowani z nazwiska sprawcy, m.in. funkcjonariusze posterunku w Żołudku, biorący udział w zabezpieczeniu terenu miejscowego getta podczas jego likwidacji. Sprawdzane jest obecnie, czy sprawcy ci żyją.

– sygn. akt S 76/01/Zn

Postępowanie, podjęte z zawieszenia 28 grudnia 2001 r., w sprawie masowych zabójstw obywateli polskich, dokonanych latem 1943 r. przez funkcjonariuszy Gestapo, żandarmerii niemieckiej i funkcjonariuszy innych niemieckich formacji oraz funkcjonariuszy policji i członków oddziałów białoruskich, litewskich i łotewskich współpracujących z Niemcami podczas pacyfikacji wielu miejscowości w rejonie Puszczy Nalibockiej, woj. nowogródzkie, w ramach podjętej przez hitlerowców akcji „Hermann”.

Antypartyzancka akcja „Hermann” miała na celu zlikwidowanie partyzanckich oddziałów leśnych stacjonujących w Puszczy Nalibockiej oraz odcięcie partyzantów od źródeł zaopatrzenia. Blokada Puszczy Nalibockiej polegała na spacyfikowaniu kilkudziesięciu wsi, osad i folwarków znajdujących się na terenach, gdzie stacjonowały oddziały partyzantki polskiej i sowieckiej. Zdrowi i młodzi mieszkańcy tych miejscowości byli wywożeni na roboty przymusowe do Niemiec, chorzy i starzy – zostali rozstrzelani bądź spłonęli żywcem w swych domostwach, które celowo były podpalane. W części pacyfikowanych miejscowości Niemcy dopuścili się masowych zbrodni, podpalając stodoły i cerkwie, do których wcześniej spędzano mieszkańców danej wsi czy folwarku – głównie starców, kobiety i dzieci. Dokładnej liczby zamordowanych osób, z uwagi na masowość zbrodni, nie zdołano ustalić. Trudność w śledztwie sprawiają żmudne poszukiwania świadków zbrodni, rozproszonych po terytorium całej Polski, jak również osób, które pozostały na terenach, gdzie rozegrały się zdarzenia stanowiące przedmiot śledztwa, tj. na obecnym terytorium Republiki Białoruś.

W okresie sprawozdawczym ustalono aktualne adresy i przesłuchano 18 świadków. Na obecnym etapie śledztwa wyczerpane zostały możliwości ustalenia kolejnych nowych świadków. Przygotowywane jest wystąpienie do prokuratury Republiki Białoruś z wnioskiem o ustalenie aktualnych adresów i przesłuchanie znacznej liczby świadków zamieszkałych na terenie tego kraju.

– sygn. akt S 27/03/Zn

Postępowanie, wszczęte 6 czerwca 2003 r., w sprawie zabójstw obywateli polskich narodowości romskiej dokonanych w okresie od października 1939 r. do października 1942 r. na terenie getta w Piotrkowie Trybunalskim przez funkcjonariuszy okupacyjnej władzy niemieckiej.

Podstawą wydania decyzji o wszczęciu śledztwa było złożenie ustnego zawiadomienia o przestępstwie przez Jana Rz., który podał, iż w okresie okupacji hitlerowskiej, w wyniku łapanki zorganizowanej na Romów, został umieszczony wraz z rodziną na terenie getta żydowskiego w Piotrkowie Trybunalskim. W getcie przebywały również rodziny romskie Zofii B., Antoniny B. oraz Bolesława Rz. Stworzone w getcie warunki bytowe miały na celu eksterminację mieszkańców. Czas

pobytu Romów w getcie był zróżnicowany. Romowie, jak twierdzą świadkowie, byli wywożeni z getta w nieustalonym kierunku i dalszy ich los nie jest znany. Rodzinom Jana Rz., Bolesława Rz., Antoniny B. oraz Zofii B. udało się zbiec z getta.

W ujawnionych, w okresie sprawozdawczym, materiałach archiwalnych i opracowaniach historycznych nie odnaleziono zapisów dotyczących pobytu Romów na terenie getta w Piotrkowie Trybunalskim. Roman H. narodowości żydowskiej, osadzony w getcie bezpośredni świadek tamtych wydarzeń, zeznał, iż przez cały okres funkcjonowania getta tylko raz widział kilku Romów i nie wie, co się z nimi stało. W toku śledztwa wykorzystywana jest, zwłaszcza przy ustalaniu żyjących świadków zbrodni, pomoc Stowarzyszeń Romów w Polsce. Zwrócono się również do Gminy Żydowskiej w Łodzi z prośbą o wskazanie adresów osób mogących mieć informacje na temat getta w Piotrkowie Trybunalskim.

– **sygn. akt S 14/04/Zn**

W sprawie brania udziału w latach 1942–1943 w zabójstwach obywateli polskich narodowości żydowskiej przez członków służb pomocniczych niemieckiej formacji SS: Jacoba Reimera, Bronisława Hajdy i innych.

Śledztwo wszczęto, opierając się na materiałach przekazanych przez Biuro Śledztw Specjalnych Departamentu Sprawiedliwości USA – urzędu, który w wyniku zainicjowanego przez siebie postępowania doprowadził do prawomocnego unieważnienia przyznania amerykańskiego obywatelstwa osobom, zamieszkującym na terytorium USA, które zataiły przed władzami tego kraju, iż w czasie wojny były członkami formacji SS i dopuściły się wielu zbrodni nazistowskich.

Wszystkie podejrzewane w tej sprawie osoby, rekrutowane do służby w niemieckich jednostkach pomocniczych, szkolone były w obozie w Trawnikach, woj. lubelskie, podległym formacji SS i niemieckiej policji. Po przeszkoleniu stali się oni członkami straży SS, tzw. Wachmannschaften SS, i uzyskali stopnie wachmana (strażnika). Dotychczas zgromadzony materiał dowodowy wskazuje, iż wszyscy wachmani, szkoleni w obozie w Trawnikach, byli kierowani do mordowania ludności żydowskiej zamieszkującej teren Generalnego Gubernatorstwa. Stanowili oni załogę obozów zagłady w Bełżcu, Sobiborze i Treblince, obozu koncentracyjnego na Majdanku, obozu pracy w Poniatowej i Trawnikach. Byli kierowani również do likwidowania gett żydowskich w Lublinie, Warszawie, Częstochowie.

W odniesieniu do Jacoba Reimera ujawniono bezpośrednich i naocznych świadków jego udziału w rozstrzelaniu wiosną 1942 r. pod Lublinem 250–300 osób narodowości żydowskiej. Protokoły z zeznaniami tych osób, przekazane przez władze amerykańskie, nie spełniają jednak wymogów formalnych określonych w polskiej procedurze karnej. Dlatego też opracowana została stosowna odezwa do Prokuratury Generalnej Federacji Rosyjskiej z wnioskami o ponowne, szczegółowe przesłuchanie tych osób w charakterze świadków.

b) zbrodnie komunistyczne

– **sygn. akt S 1/00/Zk**

Postępowanie, podjęte z zawieszenia 11 września 2000 r., w sprawie łamania prawa i stosowania niedozwolonych metod śledczych w stosunku do osób zatrzymanych z powodu ich przekonań politycznych i prowadzonej działalności antykomunistycznej w pow. jarocińskim w latach 1945–1956.

Śledztwo ma charakter kompleksowy i wielowątkowy. Znaczna liczba pokrzywdzonych (łącznie 24 osoby) oraz wielość i różnorodność przestępstw popełnionych na ich szkodę (łącznie 33 przestępstwa, polegające przede wszystkim na fizycznym i psychicznym znęcaniu się nad aresztowanymi) utrudniały wyjaśnianie tych spraw w toku jednego postępowania. Z tych względów wyłączono do odrębnych postępowań poszczególne wątki śledztwa (obejmujące łącznie 27 przestępstw popełnionych na szkodę 18 pokrzywdzonych).

Jedną z zakończonych spraw było śledztwo przeciwko Adamowi G., wobec którego skierowano akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Jarocinie (sprawa ta jest opisana pod sygnaturą S 15/01/Zk).

Pozostałe wyłączone wątki śledztwa zostały umorzono z powodu śmierci sprawców lub ich niewykrycia.

W końcowym etapie śledztwo prowadzone było w zakresie represjonowania przez funkcjonariuszy PUBP w Jarocinie i Kraśniku 4 członków młodzieżowej organizacji „Skrusz kajdany”. Postanowieniem z 1 grudnia 2003 r. z akt śledztwa wyłączono do odrębnego postępowania materiał dowodowy w zakresie fizycznego i psychicznego znęcania się przez Jana M., funkcjonariusza PUBP w Kraśniku, nad 3 członkami organizacji „Skrusz kajdany” (sprawa przeciwko Janowi M. opisana jest pod sygn. S 67/03/Zk).

W pozostałej części, tj. w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się przez funkcjonariuszy PUBP w Jarocinie i Kraśniku nad czwartym członkiem organizacji „Skrusz kajdany”, zgromadzono materiał dowodowy w pełni potwierdzający fakt popełnienia zbrodni komunistycznej przez Stanisława B., byłego funkcjonariusza PUBP w Jarocinie. Jak ustalono, Stanisław B. zmarł w 1999 r., z tego powodu postępowanie umorzono 31 grudnia 2003 r.

– sygn. akt S 5/00/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 16 października 2000 r., w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu w latach 1945–1956.

W postępowaniu uwzględniono wiele wątków przestępczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu w całym okresie funkcjonowania tego urzędu. Celem postępowania jest ustalenie tożsamości sprawców, którzy znęcając się nad aresztowanymi żołnierzami oddziałów konspiracyjnych, wymuszali na nich składanie określonej treści zeznań lub wyjaśnień. Przemoc fizyczną stosowano również wobec przypadkowych osób, zatrzymanych w czasie organizowanych przez PUBP w Wieluniu licznych obław. Torturami usiłowano zmusić przesłuchiwanym do przyznania się do niepełnionych czynów.

Na dowodach zgromadzonych w toku postępowania oparte były zarzuty stanowiące podstawę skazania prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Wieluniu z dnia 24 lipca 2002 r. na karę 2 lat pozbawienia wolności Tadeusza R. – oficera śledczego PUBP w Wieluniu.

W okresie sprawozdawczym wyjaśniano sprawę znęcania się przez funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu w styczniu i lutym 1946 r. nad 8 podejrzanymi, którym zarzucano współpracę z Konspiracyjnym Wojskiem Polskim oraz dokonywanie zabójstw, do czego przyznali się pod wpływem tortur. W trakcie przesłuchania przez prokuratora odwołali swoje wyjaśnienia, twierdząc, że musieli się przyznać, gdyż byli bici przez funkcjonariuszy UB. Ostatecznie umorzono postępowanie przeciwko 6 podejrzanym, uznając, że nie ma żadnych dowodów świadczących o popełnieniu przez nich jakiegokolwiek przestępstwa. Przeciwko 2 podejrzanym skierowano akt oskarżenia, 1 z nich został jednak całkowicie uniewinniony.

W toku niniejszego śledztwa dokonano oględzin akt archiwalnych postępowania prowadzonego w tej sprawie (w tym również wewnętrznych dokumentów UB) i ustalono jedyne żyjącego pokrzywdzonego, od którego odebrano relację w charakterze świadka. Ustalono również daty i miejsca zgonu pozostałych pokrzywdzonych, przesłuchano w charakterze świadków najbliższe im osoby.

Z zachowanych materiałów wynikało, że przesłuchania prowadzili funkcjonariusze PUBP w Wieluniu – Bronisław Z., Marian S., Jerzy J. i Edmund N. Zgromadzono ich akta osobowe oraz odbitki fotografii. Z ustaleń śledztwa wynika, że zmarli już Bronisław Z., Marian S. i Jerzy J. Byłego funkcjonariusza UB Edmunda N. przesłuchano w charakterze świadka, jednakże z uwagi na zaawansowany wiek i stan zdrowia nie pamiętał zdarzeń z tamtego okresu. Zgromadzony materiał dowodowy pozwolił na stwierdzenie, że nad jednym z pokrzywdzonych znęcał się Bronisław Z., co do pozostałych pokrzywdzonych nie było możliwości ustalenia, którzy z funkcjonariuszy znęcali się nad nimi. Materiały w tej sprawie wyłączono do odrębnego postępowania, które umorzono 21 czerwca 2004 r. wobec śmierci sprawcy, Bronisława Z., i niewykrycia pozostałych sprawców.

Wyjaśniano również sprawę znęcania się w okresie od kwietnia do czerwca 1948 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu nad 4 aresztowanymi, którym zarzucano współpracę z oddziałami KWP, dokonywanie napadów i posiadanie broni palnej. W czasie przesłuchań przyznali się oni do wszystkich zarzucanych im przestępstw. Na rozprawie oskarżeni odwołali wyjaśnienia złożone w toku śledztwa, twierdząc, że były wymuszone biciem. Sąd, po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, uniewinnił oskarżonych od części stawianych im zarzutów, inne czyny zakwalifikował z łagodniejszych przepisów. Podobnie jak we wcześniej omówionej sprawie, dokonano oględzin zachowanych materiałów archiwalnych, przesłuchano żyjących pokrzywdzonych, ustalono daty i miejsca zgonu zmarłych pokrzywdzonych i przesłuchano najbliższe im osoby. Z ustaleń śledztwa wynika, że podejrzanych (pokrzywdzonych w niniejszej sprawie) przesłuchiwali funkcjonariusze UB Stanisław Z., Tadeusz R., Wincenty P., Waclaw K. i Józef B. W toku postępowania zgromadzono akta osobowe tych funkcjonariuszy i odbitki ich fotografii, sporządzono tablicę poglądową, okazano ją pokrzywdzonym. Obecnie żyje jeden z funkcjonariuszy, lecz zebrany w sprawie materiał dowodowy nie daje wystarczających podstaw do przedstawienia mu zarzutów. Materiały w tej sprawie wyłączono do odrębnego postępowania, które umorzono 22 czerwca 2004 r.

Obecnie trwa wyjaśnianie sprawy pobicia członków rodziny Stanisława P., podczas zatrzymania pokrzywdzonego przez funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu w listopadzie 1948 r., oraz znęcania się nad Franciszkiem P. i 4 innymi osobami osadzonymi w areszcie tego urzędu.

– sygn. akt S 12/00/Zk

Postępowanie, podjęte z zawieszenia 2 października 2000 r., w sprawie przestępczych metod śledczych stosowanych przez funkcjonariuszy PUBP w Kępnie, w latach 1945–1956, wobec osób zatrzymanych i osadzonych w areszcie tego urzędu, w następstwie czego śmierć ponieśli m.in.: Stefan D., Jerzy R., Ignacy D., Władysław S. i Bolesław P.

Śledztwo ma charakter kompleksowy i wielowątkowy. W toku postępowania wyjaśniane są okoliczności zabójstw, przez funkcjonariuszy PUBP w Kępnie, mieszkańców Kępna i okolicznych miejscowości oraz torturowania przez funkcjonariuszy tamtejszego urzędu osób aresztowanych.

Głównym wątkiem śledztwa jest ustalenie przebiegu zdarzeń podczas tzw. krwawej nocy kępińskiej. Z dotychczasowych ustaleń wynika, że 19 października 1945 r. w restauracji „Oberża pod Białym Łabędziem” w Kępnie, członkowie oddziału, pod dowództwem Franciszka O., ps. „Otto”, zastrzelili 2 funkcjonariuszy tamtejszego PUBP. W odwecie, w nocy z 19 na 20 października 1945 r., funkcjonariusze przeprowadzili akcję, podczas której dokonano licznych aresztowań mieszkańców Kępna – osób nie mających żadnych związków z walczącym podziemiem. Zatrzymanych osadzono w areszcie PUBP. W trakcie przesłuchań bito ich. Tej samej nocy funkcjonariusze, bez powodu, zastrzelili 7 z zatrzymanych mężczyzn. Dotychczas, mimo skrupulatnych poszukiwań, nie udało się ustalić miejsca pochowania zwłok zamordowanych wówczas ofiar. Prowadzone obecnie czynności zmierzają do ustalenia współsprawców tej zbrodni (dwaj z nich zostali skazani w 1959 r. na kary wieloletniego więzienia).

W toku śledztwa kontynuowano czynności zmierzające do ustalenia dalszych osób prześladowanych przez funkcjonariuszy PUBP w Kępnie oraz tożsamości sprawców popełnionych na nich zbrodni. Przesłuchano 14 świadków, uzyskano akta osobowe 10 kolejnych funkcjonariuszy UB. Sporządzono protokół oględzin obszernych akt z operacyjnego rozpracowania antykomunistycznych oddziałów z powiatu kępińskiego. Z uwagi na wielowątkowość śledztwa (znaczną liczbą pokrzywdzonych oraz wielość i różnorodność przestępstw popełnionych na ich szkodę) podjęto decyzję o wyłączeniu poszczególnych wątków do odrębnych postępowań. Dotychczas wyłączono i merytorycznie zakończono postępowania w zakresie łącznie 15 zbrodni komunistycznych, polegających na fizycznym i psychicznym znęcaniu się podczas przesłuchań, popełnionych na szkodę 10 pokrzywdzonych. Najczęstszą podstawą umorzenia tych postępowań były: śmierć sprawców oraz niewykrycie pozostałych sprawców. Obecnie gromadzone są materiały dotyczące kolejnej 10-osobowej

bowej grupy pokrzywdzonych, skazanych w 1947 r. na kary wieloletniego więzienia, których funkcjonariusze PUBP w Kępnie brutalnie bili w czasie przesłuchań.

– sygn. akt S 18/00/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 28 grudnia 2000 r., w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy WUBP w Łodzi w okresie od 1945 r. do 1953 r., polegających na bezprawnym pozbawianiu wolności, stosowaniu tortur, powodowaniu obrażeń ciała, wymuszaniu składania fałszywych zeznań oraz pozbawianiu życia osób przesłuchiowanych w związku z zarzutem ich przynależności do organizacji antykomunistycznych.

Postępowanie ma charakter wielowątkowy, obejmuje wiele osób pokrzywdzonych oraz liczne przestępstwa. W ramach śledztwa wyjaśniane są fakty śmierci osób osadzonych na skutek bicia i torturowania przez funkcjonariuszy WUBP w Łodzi bądź z powodu targnięcia się aresztowanych na własne życie w następstwie fizycznego i psychicznego znęcania się nad nimi przez funkcjonariuszy urzędu. Kolejne wątki śledztwa stanowią sprawy dotyczące faktów znęcania się nad osobami przesłuchiwanymi w toku czynności prowadzonych przez funkcjonariuszy WUBP w Łodzi w celu wymuszenia wyjaśnień określonej treści. Celem postępowania jest ustalenie żyjących sprawców przestępstw i pociągnięcie ich do odpowiedzialności karnej na podstawie szczegółowych opisów zbrodni przedstawionych przez przesłuchanych świadków oraz zmuszonych oględzin zachowanych akt spraw prowadzonych przez funkcjonariuszy WUBP w Łodzi. W wyniku oględzin akt osobowych funkcjonariuszy prowadzących czynności śledcze ustalane są ich dane osobowe oraz opracowywane tablice poglądowe z ich zdjęciami, okazywane następnie w celach identyfikacji świadkom. Nadto przeprowadzane są czynności mające na celu wyjaśnienie losów osób osadzonych w areszcie WUBP w Łodzi, a zwłaszcza ustalenie miejsca pochowania zwłok zamordowanych ofiar.

Z uwagi na niezwykle obszerny zakres śledztwa i jego wielowątkowy charakter, w celu wnikliwego wyjaśnienia każdej ze zbrodni objętych postępowaniem, sukcesywnie dokonywane są wyłączenia kolejno opracowanych zagadnień do odrębnych postępowań. Spośród wyłączonych do tej pory 8 wątków obejmujących zbrodnie popełnione wobec członków organizacji konspiracyjnych, w okresie sprawozdawczym wszechstronnie wyjaśniono i zakończono 7 śledztw dotyczących fizycznego i psychicznego znęcania się przez funkcjonariuszy WUBP nad członkami organizacji: Młodzieżowa Armia Krajowa, Odrodzenie Armii Krajowej, Związek Białej Tarczy, Spiskowo-Bojowa Organizacja Harcerska, Zbrojny Ruch Oporu – Zgrupowanie Młoda Polska. W wyniku tych postępowań wykryto niektórych funkcjonariuszy WUBP w Łodzi – sprawców znęcania się nad poszczególnymi pokrzywdzonymi. Z powodu śmierci osób podejrzanych wydano postanowienia o umorzeniu.

Systematycznie opracowywane są i wyłączane do odrębnych postępowań kolejne materiały śledztwa głównego. Obecnie wyłączono kolejnych 5 wątków postępowania.

Na obecnym etapie nie można jeszcze określić terminu skierowania aktów oskarżenia wobec żyjących sprawców tych zbrodni.

– sygn. akt S 4/01/Zk

Postępowanie wszczęte 27 lutego 2001 r. w sprawie usiłowania zabójstwa sądowego Zdzisława Sz., członka organizacji WiN, polegającego na wymierzeniu mu przez skład orzekający WSR w Łodzi w dniu 14 stycznia 1949 r. kary śmierci, mimo że zachowanie oskarżonego nie wyczerpywało ustawowych znamion zarzucanych mu przestępstw.

Zdzisław Sz., jako specjalista w dziedzinie prawa gospodarczego i ubezpieczeniowego, opracowywał na potrzeby WiN referaty o sytuacji gospodarczej kraju, w których kwestionował rzekome sukcesy gospodarki socjalistycznej. Był również współautorem memoriału, który Zrzeszenie WiN zamierzało przekazać Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Na mocy wyroku WSR w Łodzi pokrzywdzony został skazany na karę śmierci za „usiłowanie obalenia przemocą ustroju Państwa” oraz za szpiegostwo, chociaż jego zachowanie nie wyczerpywało ustawowych znamion tych przestępstw. W toku rozprawy naruszono również przepisy procedury karnej. Prezydent RP skorzystał z prawa

łaski i zamienił wymierzoną Zdzisławowi Sz. karę śmierci na karę 15 lat więzienia. Zgromadzenie sędziów NSW, postanowieniem z dnia 29 sierpnia 1956 r., uznając, że wymierzone Zdzisławowi Sz. kary są niewspółmiernie surowe, złagodziło wymierzoną mu karę do 8 lat więzienia. Nie budzi żadnych wątpliwości, że skazanie Zdzisława Sz. uwarunkowane było względami politycznymi i miało charakter zbrodni komunistycznej.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono oględziny akt osobowych kolejnych sędziów, prokuratorów i funkcjonariuszy UB, biorących udział w prowadzeniu śledztwa i postępowania sądowego przeciwko Zdzisławowi Sz. Ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że spośród tych osób żyje tylko Mieczysław W. – sędzia WSR w Łodzi, orzekający w tej sprawie.

Z Krajowego Biura Interpolu uzyskano informację, iż 2 osoby, które kilkadziesiąt lat temu wyjechały do Izraela, już nie żyją. Pozostałe zmarły w Polsce. Obecnie trwa poszukiwanie dokumentów mogących świadczyć o wywieraniu nieformalnych nacisków na prokuraturę i sąd przez ówczesny aparat władzy. W tym celu m.in. poddano już analizie akta administracyjne WSR i WPR w Łodzi. Obecnie poszukiwane są wytyczne i polecenia kierowane do WSR w Łodzi przez MON, Dowództwo Okręgu Wojskowego i NSW. Planowane są również czynności z udziałem Mieczysława W.

– sygn. akt S 8/01/Zk

W sprawie przesłuchiwanie połączonego ze szczególnym udręczeniem członków organizacji antykomunistycznych „Tygrys” i „Katyń”. Materiały w tej sprawie 25 stycznia 2001 r. wyłączono do odrębnego postępowania z kompleksowego śledztwa dotyczącego zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy PUBP w Sieradzu.

Organizacje „Katyń” i „Tygrys” były organizacjami młodzieżowymi, zrzeszały uczniów szkół średnich z Sieradza. Aresztowania członków organizacji rozpoczęły się w listopadzie 1950 r. W czasie śledztwa przesłuchujący bili aresztowanych pięściami, pałkami i innymi przedmiotami, często stosowano wielogodzinne przesłuchania nocne, umieszczano aresztowanych w karcerze. Wszyscy członkowie organizacji zostali skazani przez WSR w Łodzi na kary od 2 do 10 lat więzienia.

W okresie sprawozdawczym, na podstawie zgromadzonych dotychczas materiałów ustalono pełne dane personalne wszystkich pokrzywdzonych oraz funkcjonariuszy PUBP w Sieradzu i WUBP w Łodzi, którzy ich przesłuchiwali. Uzyskano również fotografie funkcjonariuszy, pochodzące z tamtego okresu. Przesłuchano wszystkich żyjących pokrzywdzonych oraz osoby najbliższe zmarłych pokrzywdzonych.

Kontynuowane jest dokonywanie oględzin akt spraw sądowych, w których pokrzywdzeni byli skazani. W najbliższym czasie planowane jest okazanie świadkom tablicy poglądowej ze zdjęciami funkcjonariuszy. Sposób zakończenia postępowania uzależniony jest od wyniku okazań.

– sygn. akt S 13/01/Zk

Postępowanie, wszczęte 8 marca 2001 r., w sprawie pacyfikacji przez partyzantów sowieckich w styczniu 1944 r. wsi Koniuchy, gm. Bieniakonie, pow. Lida, woj. nowogródzkie, i zabójstwa kilkudziesięciu mieszkańców tej wsi.

Wieś Koniuchy była dużą polską wsią, liczyła ok. 60 zabudowań i ponad 300 mieszkańców. Koniuchy usytuowane były na skraju Puszczy Rudnickiej, w której znajdowały się bazy partyzantów sowieckich. Partyzanci w czasie powtarzających się napadów na tę wieś rabowali jej mieszkańcom żywność, odzież, bydło. Z tego powodu w Koniuchach utworzono oddział samoobrony, który skutecznie uniemożliwiał partyzantom dalszy rabunek. W nocy z 28 na 29 stycznia 1944 r. grupa partyzantów sowieckich otoczyła wieś i ok. 5 rano przystąpiła do ataku, który trwał 1,5–2 godziny. Pochodniami podpalano słomiane dachy domów, do wybudzonych, uciekających na oślep mieszkańców strzelano. W wyniku ataku zginęło co najmniej 38 osób, kilkanaście zostało rannych. Część ofiar spłonęła w swych domach, część zginęła od strzału z broni palnej. Wśród ofiar byli mężczyźni, kobiety i małe dzieci. Spalono większość zabudowań, ocalało tylko kilka domów. Z dotychczasowych ustaleń śledztwa wynika, iż atak na Koniuchy przeprowadziła 120–150-osobowa grupa par-

tyzantów sowieckich z oddziałów „Śmierć okupantowi”, „Śmierć faszyzmowi”, „Piorun” i „Margirio”. Pierwszy z wymienionych oddziałów należał do Brygady Kowieńskiej Litewskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, pozostałe zaś do Brygady Wileńskiej. Oddziały te były wielonarodowościowe. Trzon oddziału „Śmierć faszyzmowi” stanowili partyzanci żydowscy, uciekinierzy z gett w Kownie i Wilnie. Dotychczas nie ustalono osoby, która dowodziła całością ataku. Nie odnaleziono w tym zakresie żadnych dokumentów archiwalnych. Istnieje hipoteza, że dokumenty takie, z uwagi na rozmiar i drastyczność zbrodni, nie istnieją.

W okresie sprawozdawczym poddano szczegółowej analizie obszerne materiały nadesłane z Prokuratury Generalnej Republiki Litewskiej w postaci zeznań mieszkańców Koniuch, naocznych świadków zbrodni, i dokumenty archiwalne (meldunki policji litewskiej, szyfrogramy partyzantów sowieckich, kopie akt osobowych partyzantów uczestniczących w ataku, wykazy partyzantów z poszczególnych oddziałów, kopie dzienników bojowych sowieckich oddziałów partyzanckich).

Świadkowie w swych zeznaniach potwierdzili brutalność działania partyzantów, którzy zaatakowali wieś. Na podstawie uzyskanych dokumentów opracowano wykazy partyzantów, którzy w dniu ataku należeli do poszczególnych oddziałów partyzanckich z Puszczy Rudnickiej. Skierowano odezwy o zagraniczną pomoc prawną do prokuratur generalnych Republiki Litewskiej i Federacji Rosyjskiej z prośbą o nadesłanie dodatkowych dokumentów oraz ustalenie adresów i przesłuchanie w charakterze świadków byłych partyzantów z oddziałów, które zaatakowały Koniuchy. Ostatnio uzyskano materiały z Republiki Litewskiej, przygotowywane są następne odezwy, m.in. do organów ścigania Izraela. W okresie sprawozdawczym, na podstawie dokumentacji zgromadzonej w toku śledztwa opracowano wykaz ofiar zbrodni i przekazano go Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, co pozwoliło na umieszczenie nazwisk ofiar na odsłoniętych w maju 2004 r. na Litwie krzyżu i tablicy ku czci zabitych mieszkańców Koniuch.

– sygn. akt S 15/01/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 8 marca 2001 r., przeciwko Adamowi G., funkcjonariuszowi PUBP w Jarocinie, oskarżonemu o fizyczne i psychiczne znęcanie się w okresie od października 1949 r. do kwietnia 1950 r. nad osadzonymi w areszcie PUBP w Jarocinie 5 członkami młodzieżowej organizacji niepodległościowej.

Śledztwo w tej sprawie zakończono 2 października 2001 r. skierowaniem przeciwko Adamowi G. aktu oskarżenia do Sądu Rejonowego w Jarocinie. Adama G. oskarżono o popełnienie zbrodni komunistycznych polegających na fizycznym i psychicznym znęcaniu się nad Henrykiem A., Czesławem M., Edwardem P., Marianem B. i Wincentym J. Oskarżony podczas wielokrotnych i wielogodzinnych przesłuchań, przeprowadzanych w nocy, kopał pokrzywdzonych oraz bił ich pięściami, pałąką, „bykowcem” i prętem po głowie, karku, łydkach i piętach, świecił w oczy ostrym światłem żarówki, zmuszał do siedzenia na nodze odwróconego stołka oraz robienia jednorazowo kilkudziesięciu tzw. żabek i przysiadów, znieważał ich słowami wulgarnymi. Żadna z wyznaczonych rozpraw nie odbyła się. Pogarszający się stan zdrowia oskarżonego uniemożliwił kontynuowanie przeciwko niemu postępowania karnego. Postanowieniem z 7 lipca 2003 r. Sąd Rejonowy w Jarocinie zawiesił postępowanie w sprawie przeciwko Adamowi G. z powodu niezdolności oskarżonego do brania udziału w postępowaniu, potwierdzonej opinią biegłych lekarzy.

– sygn. akt S 17/01/Zk

Postępowanie, podjęte z zawieszenia 20 marca 2001 r., w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1942–1944 przez partyzantów sowieckich na żołnierzach AK i ludności cywilnej na terenie pow. Stołpce i Wołożyn, woj. nowogródzkie.

W toku śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy dotyczący wielu zbrodni popełnionych przez partyzantów sowieckich. Podziemie sowieckie zaczęło powstawać na terenie woj. nowogródzkiego już w 1942 r. Dowódcami byli funkcjonariusze NKWD, kierowani na te tereny z Moskwy, zaś w skład poszczególnych oddziałów wchodziłi ukrywający się żołnierze Armii Czerwonej,

miejscowi Rosjanie i Białorusini, a także osoby narodowości żydowskiej – uciekinierzy z gett. Nie mieli oni oparcia wśród miejscowej ludności, siłą zabierali więc mieszkańcom poszczególnych wsi żywność, odzież, bydło i konie. Zarówno żołnierzy AK, jak i miejscową ludność wspierającą polskie podziemie traktowano jak wrogów. W 1943 r. i pierwszej połowie 1944 r. dochodziło do zabójstw pojedynczych osób i całych rodzin wspierających żołnierzy AK lub podejrzewanych o taką współpracę. Atakowano też miejscowości udzielające pomocy AK, zabijając ich mieszkańców.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano gromadzenie dowodów w zakresie poszczególnych zbrodni będących przedmiotem śledztwa, w tym zwłaszcza dotyczących zabójstwa w dniu 8 maja 1943 r. ponad 120 mieszkańców Naliboków oraz ataku partyzantów sowieckich na miejscowość Kamień w nocy z 14 na 15 maja 1944 r., w którego wyniku zginęli żołnierze AK i bezbronna ludność cywilna. W tym ostatnim zakresie m.in. ustalono aktualny adres i przesłuchano w charakterze świadka byłą mieszkankę Kamienia, naocznego świadka zbrodni.

Do akt załączono opinię historyka o przebiegu ataku, wydaną na podstawie różnych opracowań historycznych dotyczących działalności AK na Nowogródzczyźnie. Uzyskano kopię rozkazu dowódcy Polskiego Oddziału Partyzanckiego z 25 maja 1944 r., w którym wymienione są nazwiska 13 zastrzelonych żołnierzy AK oraz kopię meldunku dowódcy POW, w którym zawarty jest opis ataku na osadę. Jak wynika z treści meldunku, „zostało rozstrzelanych przez partyzantów sowieckich 20 osób – ludności cywilnej, bez żadnego powodu”. Kontynuowano również czynności w zakresie zbrodni popełnionej przez partyzantów sowieckich w Nalibokach. Ustalono adresy kolejnych świadków byłych mieszkańców Naliboków. Potwierdzili oni w swych zeznaniach ustalony w toku śledztwa przebieg ataku na miasteczko. W większości świadkowie ci w wyniku napadu utracili swych bliskich. Ich zeznania pozwoliły na uzupełnienie i zweryfikowanie, opracowanej w toku śledztwa, listy ofiar zbrodni. W ramach tego wątku pozostało do przesłuchania jeszcze około 10 osób. Obecnie ustalane są ich adresy. Po wykonaniu czynności z ich udziałem zostanie opracowany wniosek o pomoc prawną do Prokuratury Generalnej Republiki Białoruś.

– sygn. akt S 73/01/Zk

Postępowanie, podjęte z zawieszenia 15 listopada 2001 r., w sprawie zbrodni dokonanych w latach 1944–1956 przez funkcjonariuszy NKWD na Polakach – mieszkańcach woj. nowogródzkiego, żołnierzach AK i osobach cywilnych, polegających na zabójstwach, fizycznym i psychicznym znęcaniu się, bezpodstawnym pozbawieniu wolności połączonym ze szczególnym udręczeniem i z oddaniem we władztwo obcego państwa, po wkroczeniu na te tereny armii sowieckiej.

Kompleksowe śledztwo obejmuje ogół zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy stalinowskiego aparatu terroru na mieszkańcach woj. nowogródzkiego. Początkowo prześladowania ze strony funkcjonariuszy NKWD i NKGB dotknęły przede wszystkim tzw. politycznych, tj. żołnierzy AK, w tym uczestników operacji wileńskiej „Ostra Brama”, jak również innych Polaków, którym przypisywano działalność na szkodę państwa radzieckiego. Osoby takie skazywane były przez wojenne trybunały wojskowe na kary śmierci lub wieloletnie kary więzienia w procesach, przebiegających z pogwałceniem prawa międzynarodowego i elementarnych norm procedury karnej. Następnie skazanych przewożono do etapowych więzień, np. w Orszy, Leningradzie, Moskwie, skąd wywożono ich do łagrów w głąb ZSRR. Podobne represje dotknęły również obywatele polskich należących do elity intelektualnej kraju: prawników, nauczycieli, księży, osób zajmujących przed wojną stanowiska urzędnicze i policjantów. Osoby te wraz z całymi rodzinami były deportowane w głąb ZSRR bezpośrednio z miejsca swego zamieszkania. W ten sposób wywożono niejednokrotnie po kilka–kilkanaście rodzin zamieszkujących daną wieś. Duża część deportowanych osób zmarła w czasie transportu i na miejscu zesłania wskutek zabójstw, głodu, chorób, skrajnych warunków klimatycznych, jak również wycieńczenia spowodowanego katorżniczą pracą.

Trudność śledztwa wynika z niedającej się zewidencjować liczby pokrzywdzonych i masowy charakter zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy stalinowskiego aparatu terroru. Sukcesywnie przesłuchiwanie są kolejni pokrzywdzeni. Przyczyny zdrowotne niejednokrotnie utrudniają przepro-

wadzenie czynności z udziałem świadków, w wielu przypadkach konieczne są przesłuchania w miejscach ich zamieszkania. Przesłuchiwanie pokrzywdzeni (w okresie sprawozdawczym 28 osób) szczegółowo relacjonują warunki transportu, życia i pracy w sowieckich więzieniach i łagrach oraz przestępstwa, których dopuszczali się funkcjonariusze NKWD, z którymi zetknęli się od momentu aresztowania do chwili repatriacji do Polski. Świadkowie nie znają (w zdecydowanej większości) nazwisk sprawców, funkcjonariusze ci bowiem w trakcie kontaktu z nimi – czy to w czasie śledztwa, czy w czasie pobytu w łagrze bądź obozie – pozostali dla nich bezimienni.

– sygn. akt S 1/02/Zk

Śledztwo w sprawie pobicia Mieczysława K. przez funkcjonariuszy PUBP w Radomsku. Śledztwo w tej sprawie prowadzone było na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego wyłączonego 15 stycznia 2002 r. ze śledztwa przeciwko innemu funkcjonariuszowi PUBP w Radomsku.

Postępowanie dotyczyło faktu dotkliwego pobicia Mieczysława K., podejrzanego o udzielanie pomocy członkom WiN, podczas aresztowania w listopadzie 1949 r. w miejscu jego zamieszkania przez funkcjonariuszy PUBP z Radomska. Opierając się na zgromadzonym w śledztwie materiale dowodowym w dniu 13 listopada 2002 r. przedstawiono zarzut byłemu funkcjonariuszowi PUBP w Radomsku – Eugeniuszowi K. Zarzucono mu popełnienie zbrodni komunistycznej polegającej na tym, że w dniu 11 listopada 1949 r. w Broniszewie Nowym z innym nieustalonym z nazwiska funkcjonariuszem brał udział w pobiciu Mieczysława K., używając niebezpiecznego narzędzia w postaci cepa. Eugeniusz K. nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu czynu i odmówił składania wyjaśnień.

Pokrzywdzony Mieczysław K. zmarł w 1998 r. Materiał dowodowy obciążający Eugeniusza K. opierał się na zeznaniach członków rodziny Mieczysława K. Wobec pewnych sprzeczności w ich zeznaniach przeprowadzono konfrontację. Czynność ta nie doprowadziła do usunięcia rozbieżności. Nadto, jak ustalono, Waclaw K. – brat pokrzywdzonego i naoczny świadek zdarzenia, który w swych zeznaniach potwierdził fakt udziału Eugeniusza K. w pobiciu Mieczysława K., zmarł w 2001 r., stąd nie można było przeprowadzić konfrontacji z jego udziałem ani też uzupełniająco go przesłuchać. Tak więc w toku śledztwa zebrano materiał dowodowy bezspornie potwierdzający, iż podejrzany był obecny przy aresztowaniu Mieczysława K., pojawiły się natomiast wątpliwości co do jego udziału w pobiciu pokrzywdzonego. W tej sytuacji, zgodnie z procesową zasadą, iż „niedające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego”, postanowieniem z dnia 4 czerwca 2004 r. śledztwo przeciwko Eugeniuszowi K. umorzono.

– sygn. akt S 2/02/Zk

W sprawie przesiedleń obywateli polskich z terenu woj. nowogródzkiego w okresie od 17 września 1939 r. do 21 czerwca 1941 r. w głąb ZSRR. Postępowanie to zostało przekazane do prowadzenia OKŚZpNP w Łodzi według właściwości w dniu 10 stycznia 2002 r. przez Oddziałową Komisję w Białymstoku.

W śledztwie wykorzystano ustalenia historyków o decyzjach władz radzieckich w zakresie przesiedleń obywateli polskich oraz o ogólnej liczbie osób deportowanych. W toku prowadzonego postępowania są przesłuchiwanie pokrzywdzeni, którzy byli w różnych okresach deportowani w głąb ZSRR. Protokoły ich przesłuchań dokumentują, że główną przyczyną prześladowań była narodowość polska deportowanych, a warunki w miejscach, w których ich umieszczano, obliczone były na wyniszczenie. W okresie sprawozdawczym przesłuchano 28 świadków. Przesłuchanie kolejnych pokrzywdzonych jest trudne i czasochłonne z uwagi na fakt, że są to osoby schorowane i w podeszłym wieku, stąd w większości przypadków czynności procesowe muszą być przeprowadzane w miejscu ich zamieszkania. Pokrzywdzeni mimo upływu ponad 60 lat od czasu przesiedleń dobrze pamiętają szczegóły swojej udręki i ich przesłuchania trwają każdorazowo po kilka godzin. W dalszym ciągu prowadzone są przesłuchania kolejnych osób i gromadzone dokumenty dotyczące masowych wysiedleń obywateli polskich. Z uwagi na masowość zbrodni i ogromną liczbę pokrzywdzonych nie można wskazać terminu zakończenia postępowania.

– sygn. akt S 4/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 26 lutego 2002 r., w sprawie przeciwko byłym funkcjonariuszom PUBP w Kaliszu: Marianowi S., Mieczysławowi Z. i Stanisławowi J.

Jak wynika z materiału dowodowego zgromadzonego w toku prowadzonego śledztwa, na przełomie lutego i marca 1953 r. funkcjonariusze PUBP w Kaliszu aresztowali nieletnich uczniów Technikum Budowlanego w Liskowie, pow. Kalisz. Bezpośrednim powodem działań funkcjonariuszy PUBP w Kaliszu przeciwko uczniom technikum w Liskowie było doniesienie dyrektora placówki o zniszczeniu portretu Stalina. Funkcjonariusze PUBP w Kaliszu starali się udowodnić, że w Technikum Budowlanym w Liskowie działa nielegalna organizacja bez nazwy mająca na celu obalenie przemocą ustroju Państwa Polskiego. Poprzez bicie i zastraszanie osób przesłuchiowanych doprowadzili do tego, że zatrzymani uczniowie, choć niewinni, przyznali się do stawianych im zarzutów. Sąd Powiatowy w Kaliszu w dniu 20 kwietnia 1953 r. orzekł wobec Janusza S., Eugeniusza W., Stanisławy M. i Janusza G. osadzenie w zakładzie poprawczym. Andrzej J. wyrokiem WSR w Poznaniu w dniu 16 września 1953 r. został skazany na karę trzech lat więzienia za działalność na terenie Poznania w organizacji niepodległościowej. Jednocześnie sąd uniewinnił Andrzeja J. od zarzutu kierowania organizacją na terenie technikum w Liskowie, uznając, że wyjaśnienia Andrzeja J. i zeznania pozostałych uczniów były wymuszone biciem.

W toku śledztwa zgromadzono materiał dowodowy uzasadniający przedstawienie zarzutów 3 byłym funkcjonariuszom PUBP w Kaliszu – Marianowi S., Mieczysławowi Z. i Stanisławowi J. Postanowienia o przedstawieniu zarzutów ogłoszono podejrzanym w dniach 12 listopada 2003 r. i 23 stycznia 2004 r.

Marianowi S. przedstawiono zarzuty znęcania się nad 4 osobami. Podejrzanym w czasie przesłuchań bił ich pięściami, krzesłem i nogą od krzesła po głowie i całym ciele, targał za włosy i uderzał jego głową o ścianę; jednemu z pokrzywdzonych złamał prawy obojczyk.

Zarzut znęcania się wspólnie i w porozumieniu nad jednym z pokrzywdzonych przedstawiono zarówno Marianowi S., jak i Stanisławowi J. W czasie przesłuchań podejrzanym uderzali pokrzywdzonego rękoma w głowę, targali za włosy, uderzali głową o ścianę, grozili mu pistoletem, zmuszali do stania przy ścianie i wykonywania przysiadów oraz znieważali obelżywymi słowami.

Mieczysław Z. w czasie przesłuchań bił piątego pokrzywdzonego twardym przedmiotem i rękoma po całym ciele, w tym po głowie, uderzał długim liniałem biurowym w palce dłoni, powodując ropienie palców i zgniecenie jednego paznokcia, zmuszał do stania w czasie przesłuchania trwającego kilkanaście godzin, powodując upadek ze zmęczenia, oraz znieważał obelżywymi słowami, groził mu pistoletem, strasząc, że nigdy nie opuści on więzienia.

Podejrzanym nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im zbrodni komunistycznych. Wbrew zgromadzonym dowodom w swych wyjaśnieniach zaprzeczyli, aby kiedykolwiek wobec osadzonych w areszcie stosowali przemoc fizyczną. W dniu 30 kwietnia 2004 r. skierowano w tej sprawie do Sądu Rejonowego w Kaliszu akt oskarżenia. Do chwili obecnej nie wyznaczono terminu rozprawy.

– sygn. akt S 8/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 26 kwietnia 2002 r., w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się przez funkcjonariuszy WUBP w Łodzi w okresie od 21 lutego 1952 do maja 1952 r. nad Bernardem N. i innymi członkami Organizacji Polski Podziemnej – Towarzystwa Antykomunistycznego osadzonymi w areszcie WUBP w Łodzi poprzez bicie ich, znieważanie i grożenie pozbawieniem życia.

W toku postępowania po zmuśnionych poszukiwaniach ustalono i przesłuchano w charakterze świadków wszystkich żyjących pokrzywdzonych – członków Organizacji Polski Podziemnej – Towarzystwa Antykomunistycznego. Uzyskane od nich zeznania pozwoliły na sporządzenie szczegółowych opisów zbrodni popełnionych na ich osobach przez funkcjonariuszy WUBP w Łodzi. Na podstawie zachowanych materiałów archiwalnych ustalono funkcjonariuszy WUBP w Łodzi figurujących jako osoby wykonujące czynności procesowe wobec członków organizacji TAK. Na podstawie oględzin akt osobowych uzyskano zdjęcia funkcjonariuszy, a także ustalono dane doty-

czące ich aktualnych adresów zamieszkania lub informacje o zgonach. Zgromadzone dowody, w sposób bezsporny, wskazywały funkcjonariusza WUBP w Łodzi – Mieczysława O. jako sprawcę znęcania się nad jednym z pokrzywdzonych Zenonem J., który rozpoznał go na okazanej tablicy poglądowej. Z powodu zgonu Mieczysława O., 26 lutego 2004 r. umorzono postępowanie wobec śmierci osoby podejrzanej, a w pozostałym zakresie wobec niewykrycia sprawców.

– sygn. akt S 15/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 14 czerwca 2002 r., w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności na okres powyżej 14 dni członków młodzieżowej organizacji antykomunistycznej „Orlęta” – Janiny K., Iwo P., Barbary F. i Danuty W., poprzez bezpodstawne skazanie ich w 1952 r. przez sędziów WSR w Łodzi na kary więzienia.

Dotychczasowe ustalenia śledztwa pozwalają na stwierdzenie, że skazanie oskarżonych było aktem bezprawia motywowanym względami politycznymi. Członkowie organizacji – uczniowie LO w Tomaszowie Maz., prowadzili działalność wyłącznie propagandową, kolportując ulotki. Mimo to część z nich została skazana za „usiłowanie obalenia przemocą ustroju państwa”, a pozostali za czynienie przygotowań do popełnienia takiego przestępstwa. Księdza, do którego młodzież zwracała się z prośbą o pomoc i który nakłaniał ich do zaniechania działalności albo do ograniczenia jej do minimum, skazano za udzielanie członkom organizacji „kontrrewolucyjnej” rad, jak mają działać. Z poczynionych ustaleń wynika ponadto, iż prowadzący śledztwo funkcjonariusze WUBP w Łodzi znęcali się fizycznie i psychicznie nad aresztowanymi. W toku postępowania przesłuchano w charakterze świadków żyjących pokrzywdzonych i osoby najbliższe zmarłych pokrzywdzonych. Zgromadzono akta osobowe sędziów WSR w Łodzi i NSW, którzy orzekali w tej sprawie, i ustalono pełne dane personalne sędziów. Dokonano oględzin akt osobowych prokuratorów WPR w Łodzi, którzy zatwierdzili akt oskarżenia i popierali go przed sądem. Zgromadzono również materiały archiwalne związane z przedmiotową sprawą, w tym tzw. akta śledcze (dokumentacja wewnętrzna) WUBP w Łodzi oraz materiały z rozpracowania operacyjnego organizacji. Ustalono dane personalne wszystkich funkcjonariuszy WUBP w Łodzi, którzy przesłuchiwali pokrzywdzonych, dokonano oględzin ich akt osobowych i zgromadzono fotografie pochodzące z lat 50 XX w. Sporządzono tablicę poglądową ze zdjęciami funkcjonariuszy i okazano ją pokrzywdzonym – okazania dały wynik negatywny. Z ustaleń śledztwa wynika, że wszyscy ci funkcjonariusze zmarli.

Obecnie śledztwo jest w fazie końcowej.

– sygn. akt S 26/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 26 lipca 2002 r., w sprawie przeciwko Sławomirowi P., byłemu funkcjonariuszowi UBP dla miasta Łodzi, podejrzanemu o fizyczne znęcanie się od września do grudnia 1952 r. nad Eugeniuszem T., przywódcą łódzkiej grupy organizacji Wolna Idea Polski.

Organizacja Wolna Idea Polski została założona w 1948 r. przez mieszkańców w Rembertowie braci Wacława i Czesława T. Założyciele dążyli do stworzenia masowej organizacji i przygotowania kadr na wypadek zmiany ustroju w Polsce, w związku z czym nie prowadzono ani nie planowano prowadzenia żadnych akcji propagandowych lub zbrojnych. Organizacja zajmowała się wyłącznie powiększaniem stanu ilościowego poprzez werbowanie nowych członków, w końcowym okresie działalności w jej skład wchodziło około 70 osób, mieszkających w województwach warszawskim, białostockim, lubelskim i łódzkim.

W toku niniejszego postępowania pokrzywdzeni zeznali, że prowadzący śledztwo funkcjonariusze UBP dla miasta Łodzi znęcali się nad nimi. W związku z powyższym zgromadzono akta osobowe i odbitki fotografii funkcjonariuszy, którzy wykonywali czynności w tej sprawie, po czym okazano pokrzywdzonym tablicę poglądową ze zdjęciami funkcjonariuszy. Eugeniusz T. rozpoznał Sławomira P. jako tego funkcjonariusza, który w czasie przesłuchań używał wobec niego przemocy fizycznej. Pozostali pokrzywdzeni nie rozpoznali żadnego z funkcjonariuszy. Zeznania Eugeniusza T. całkowicie korespondują z zebraniem w sprawie materiałem dowodowym, m.in. z analizy akt

sprawy WSR w Łodzi wynika, że Sławomir P., na zmianę z innymi funkcjonariuszami, przesłuchiwał Eugeniusza T. od dnia 17 września godz. 10.00 do dnia 18 września 1952 r. godz. 15.30, z krótkimi przerwami. W rzeczywistości czas przesłuchania mógł być jeszcze dłuższy, gdyż w części zachowanych protokołów oznaczono jedynie datę przesłuchania (17–18 września 1952 r.), nie wskazano natomiast godziny rozpoczęcia i zakończenia czynności. Ustalenia powyższe pozwoliły na przedstawienie w dniu 16 kwietnia 2004 r. Sławomirowi P. zarzutu fizycznego znęcania się nad Eugeniuszem T., tymczasowo aresztowanym w związku z podejrzeniem o antykomunistyczną działalność konspiracyjną, w ten sposób, że przesłuchiwał go nocami, pozbawiając snu, w czasie wielogodzinnych przesłuchań zmuszał do siedzenia na małym, wrzynającym się w pośladki stołku oraz do stania na ugiętych nogach pod zawieszoną na ścianie półką, uderzył pokrzywdzonego ciężką popielniczką w twarz, powodując rozcięcie policzka na wylot i wybicie zębów. Sławomir P. nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu przestępstwa i złożył wyjaśnienia sprzeczne z zebrany materiał dowodowy. Obecnie trwają czynności zmierzające do ustalenia, czy podejrzany popełnił przestępstwa również na szkodę innych osób represjonowanych przez komunistyczny aparat przymusu.

– sygn. akt S 33/02/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 12 września 2000 r. przeciwko Tadeuszowi K. i innym podejrzanym o fizyczne i psychiczne znęcanie się na przełomie 1950 i 1951 r. nad osobami osadzonymi w areszcie PUBP w Piotrkowie Trybunalskim – członkami organizacji młodzieżowych „Mała Dywersja” i „Słoneczko”.

W dniu 14 marca 2003 r., przeciwko Tadeuszowi K. skierowano akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim. Oskarżono go o popełnienie 4 zbrodni komunistycznych polegających na znęcaniu się fizycznym i psychicznym nad Andrzejem M., Wiesławem F., Jerzym B. i Witoldem B. Tadeusz K. w trakcie wielokrotnych i wielogodzinnych przesłuchań, przeprowadzanych w dzień i w nocy, bił wiszących na drążku głową w dół pokrzywdzonych gumową pałką i nogą od stolika po nerkach, kręgosłupie i piętach, bił ich pięściami i kopał po całym ciele oraz groził użyciem broni palnej.

Termin rozprawy Sąd wyznaczył na dzień 11 czerwca 2003 r. Na rozprawie jeden z pokrzywdzonych złożył wniosek o wyłączenie ze sprawy wszystkich sędziów SR w Piotrkowie Trybunalskim. W tej sytuacji Sąd bezterminowo odroczył rozpoznanie sprawy. Po rozpoznaniu tegoż wniosku kolejny termin rozprawy został wyznaczony na dzień 30 stycznia 2004 r. W tym dniu oskarżony Tadeusz K. w złożonych obszernych wyjaśnieniach nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu czynów. Wskazał, iż żaden z członków młodzieżowej organizacji aresztowanych w 1950 r. nie był przez niego bity. Oskarżony przyznał jednak, że gdy trzeba było wyciągnąć informacje, funkcjonariusze urzędu bezpieczeństwa mogli aresztowanego pobić. Jak zaznaczył oskarżony, „były to początki państwa i nie było litości”. Na kolejnych rozprawach w dniach 15, 16 i 17 marca 2004 r. zeznania składali pokrzywdzeni, potwierdzając fakt bicia ich przez oskarżonego. Kolejny termin rozprawy sąd wyznaczył na dzień 7 lipca 2004 r. Planowane jest w tym dniu przesłuchanie ostatniego świadka, Jerzego P., oraz głosy stron.

– sygn. akt S 67/02/Zk

Śledztwo, wyłączone z postępowania S 17/00/Zk 27 sierpnia 2002 r., przeciwko Jerzemu B. – funkcjonariuszowi PUBP w Rawie Mazowieckiej podejrzanemu o udział w pobiciu żołnierza AK oraz o fizyczne znęcanie się nad 2 innymi żołnierzami AK osadzonymi w areszcie tamtejszego UB w okresie od czerwca do września 1945 r.

W sprawie tej w dniu 26 lutego 2003 r. skierowano akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Rawie Mazowieckiej, w którym oskarżono Jerzego B. o to, że wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami dotkliwie pobił osadzonego w areszcie byłego żołnierza AK, w wyniku czego pokrzywdzony doznał ciężkich obrażeń ciała, które spowodowały jego trwałe zeszpecenie, a nadto

o fizyczne znęcanie się w trakcie przesłuchań nad 2 innymi osobami – podejrzewanymi przez PUBP w Rawie Maz. o sympatyzowanie z AK oraz udzielanie pomocy ukrywającym się żołnierzom należącym do tej organizacji. Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynikało, że Jerzy B. w trakcie przesłuchania pokrzywdzonych bił ich rękoma, nogą od krzesła, kablem elektrycznym oraz kopał po całym ciele.

Wyrokiem z dnia 21 stycznia 2004 r. Sąd Rejonowy w Rawie Maz. uznał oskarżonego za winnego pobicia jednego z pokrzywdzonych oraz znęcania się nad drugim, uniewinnił go natomiast od zarzutu znęcania się nad kolejnym osadzonym w areszcie, uznając, iż zgromadzone w zakresie tego czynu wyłącznie dowody pośrednie (pokrzywdzony zmarł przed wszczęciem postępowania w tej sprawie) są niewystarczające do skazania. Za popełnione przestępstwa oskarżony został skazany – zgodnie z wnioskiem prokuratora, złożonym na rozprawie – na karę łączną 2 lat pozbawienia wolności, którą Sąd warunkowo zawiesił na 3-letni okres próbny. Prokurator IPN złożył wniosek o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku i po zapoznaniu się z argumentacją Sądu odstąpił od zaskarżenia orzeczenia. Przedmiotowy wyrok jest prawomocny.

– sygn. akt S 81/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 30 grudnia 2002 r., w sprawie pozbawienia wolności Lucjana M., połączonego ze szczególnym udręčeniem, w dniu 13 grudnia 1981 r. w Łodzi.

Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa złożył Lucjan M. W dniu 13 grudnia 1981 r. pokrzywdzony działacz NSZZ „Solidarność” w ZPHZ Textilimpex został zatrzymany w swoim mieszkaniu przez funkcjonariuszy MO. Funkcjonariusze ci uniemożliwili pokrzywdzonemu ubranie się stosownie do panujących wtedy warunków atmosferycznych, po czym przez prawie 3 godziny bez celu wozili go po mieście samochodem pozbawionym części szyb. Ostatecznie dowieziono Lucjana M. do KDMO Łódź-Polesie, gdzie usiłowano nakłonić go do podpisania tzw. deklaracji lojalności, a po tej rozmowie zwolniono. Do domu poszkodowany wrócił środkami komunikacji miejskiej. W wyniku tego zdarzenia doznał wyziębienia organizmu, które w jego ocenie wywołało schorzenie kręgosłupa. Po długotrwałym leczeniu, w połowie 1982 r., Lucjan M. został uznany za niezdolnego do pracy. Pokrzywdzony zapamiętał nazwisko jednego funkcjonariusza, który w czasie zatrzymania okazał legitymację służbową. W okresie sprawozdawczym ustalono dane personalne wszystkich funkcjonariuszy SB i MO o tym nazwisku, którzy w dniu 13 grudnia 1981 r. pełnili służbę na terenie aglomeracji łódzkiej, zgromadzono ich akta osobowe i fotografie, przesłuchano ich w charakterze świadków (z wyjątkiem 1 osoby, która zmarła). Pokrzywdzonemu okazano tablicę poglądową ze zdjęciami tych funkcjonariuszy, okazanie dało wynik negatywny. Poddano analizie plany operacji SB o kryptonimach „Azalia” i „Klon” mających na celu internowanie działaczy opozycji i przeprowadzenie z nimi rozmów ostrzegawczych, ustalono dane personalne funkcjonariuszy koordynujących te akcje w KDMO Łódź-Polesie i przesłuchano ich w charakterze świadków. Powołano biegłego lekarza, który stwierdził, że schorzenia powodujące uznanie Lucjana M. za niezdolnego do pracy trwały od kilku lat, jednakże zdarzenie z dnia 13 grudnia 1981 r. mogło się przyczynić do pogorszenia stanu zdrowia pokrzywdzonego. Planowane jest zakończenie śledztwa w bieżącym roku.

– sygn. akt S 11/03/Zk

Śledztwo, wszczęte 12 maja 2003 r., w sprawie fizycznego znęcania się przez funkcjonariuszy Służby Więziennej nad Romanem J. i innymi internowanymi w dniu 6 stycznia 1982 r., podczas przewożenia pokrzywdzonych z Zakładu Karnego w Sieradzu do Zakładu Karnego w Łowiczu oraz w sprawie czterokrotnego pobicia Romana J. przez funkcjonariuszy Służby Więziennej w Zakładzie Karnym w Łowiczu, w okresie od 7 stycznia do 2 sierpnia 1982 r.

Pokrzywdzony został internowany w dniu 13 grudnia 1981 r. i osadzony w ZK w Sieradzu. W dniu 6 stycznia 1982 r. z grupą internowanych przewieziono go do ZK w Łowiczu. W czasie transportu internowani nie otrzymywali posiłków i napojów, nie mogli załatwiać potrzeb fizjolo-

gicznych, co stało się powodem zatargów z konwojującymi funkcjonariuszami. W okresie pobytu w ZK w Łowiczu pokrzywdzony został czterokrotnie pobity przez funkcjonariuszy za odmowę podporządkowania się poleceniom, a w jednym przypadku bez wyraźnego powodu.

W okresie sprawozdawczym ustalono nazwiska i adresy osób, które były internowane razem z Romanem J. w ZK w Sieradzu i w Łowiczu, obecnie wykonywane są czynności procesowe z ich udziałem. Ustalono dane personalne naczelnika i kierownika Działu Ochrony ZK w Łowiczu (według stanu na 1982 r.) i przesłuchano ich w charakterze świadków. Dokonano analizy materiałów archiwalnych, w tym m.in. – nadesłanych przez Konferencję Episkopatu Polski – sprawozdań osób wizytujących ośrodki internowania. Na podstawie analizy tych materiałów ustalono nazwiska oraz aktualne adresy funkcjonariuszy SB z Łodzi, którzy w 1982 r. byli oddelegowani do ZK w Łowiczu. Obecnie trwa gromadzenie ich akt osobowych oraz fotografii. Trwa również ustalanie adresów funkcjonariuszy Służby Więziennej, którzy w ZK w Łowiczu nadzorowali oddziały internowanych. Na obecnym etapie nie można wskazać terminu i sposobu zakończenia postępowania w tej sprawie.

– **sygn. akt S 67/03/Zk**

Śledztwo wszczęte 1 grudnia 2003 r. przeciwko Janowi M. – funkcjonariuszowi PUBP w Kraśniku – podejrzanemu o fizyczne i psychiczne znęcanie się w kwietniu 1948 r. nad 3 członkami organizacji „Skrusz kajdany”.

Organizacja „Skrusz kajdany” powstała w połowie 1947 r. w Jarocinie. Członkowie tej organizacji mieli od 15 do 20 lat. Trzej z nich byli uczniami miejscowego gimnazjum. Prowadzili oni akcje propagandowo-ulotkowe i pisali na murach hasła antypaństwowe, a także zamalowywali lub zrywali plakaty propagandowe.

W dniach 6–7 kwietnia 1948 r. w Jarocinie, pod zarzutem przynależności do organizacji „Skrusz kajdany”, mającej na celu przemocą zmienić ustrój Państwa Polskiego, aresztowano 3 członków organizacji, jeden został aresztowany wcześniej w Kraśniku. Wszystkich osadzono w areszcie PUBP w Jarocinie. W okresie od 6 do 10 kwietnia 1948 r. śledztwo przeciwko nim prowadzili wspólnie funkcjonariusze UB z Jarocina i Kraśnika. W czasie przesłuchań członkowie organizacji „Skrusz kajdany” byli torturowani. Rozprawa przeciwko 4 członkom organizacji odbyła się w lipcu 1948 r. przed WSR w Poznaniu, na pokazowej sesji wyjazdowej w Jarocinie. Członków organizacji skazano na kary od 2 do 6 lat więzienia.

W wyniku zmuszonych poszukiwań dowodów w tej sprawie zgromadzono obszerny materiał dowodowy w postaci: zeznań świadków, materiałów operacyjnych PUBP z Jarocina i Kraśnika, akt sądowych oraz akt osobowych 17 funkcjonariuszy PUBP i MO z Kraśnika oraz Jarocina, którzy wykonywali czynności w toku śledztwa prowadzonego przeciwko członkom organizacji „Skrusz kajdany”. Po okazaniu pokrzywdzonym tablicy pogładowej ze zdjęciami funkcjonariuszy ustalono, że spośród 5 rozpoznanych przez pokrzywdzonych funkcjonariuszy, którzy znęcali się nad nimi w czasie ich pobytu w aresztach w Kraśniku i Jarocinie, żyje jedynie Jan M. – funkcjonariusz PUBP w Kraśniku.

W dniu 17 grudnia 2003 r. Janowi M. przedstawiono zarzut popełnienia 3 zbrodni komunistycznych polegających na tym, że w kwietniu 1948 r. w Jarocinie i Kraśniku znęcał się fizycznie i psychicznie nad Mieczysławem H., Ignacym F. i Kazimierzem B. Podejrzany w czasie wielokrotnych, wielogodzinnych przesłuchań, przeprowadzanych w różnych porach dnia i nocy, kopał pokrzywdzonych i bił ich pięściami oraz różnymi twardymi przedmiotami (nogą od krzesła, pistoletem, kijem) po całym ciele, w tym po głowie, plecach, ramionach. Jedną z „metod” stosowanych przez Jana M. było zmuszanie swej ofiary do długotrwałego siedzenia na nodze odwróconego taboretu, jednoczesnego podnoszenia rąk i unoszenia jednej nogi. Tracącego w tej pozycji równowagę i upadającego na podłogę bił ręką pistoletu po głowie. Przesłuchany w charakterze podejrzanego Jan M. nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu czynów wyczerpujących znamiona zbrodni komunistycznych. W toku śledztwa powołano biegłego z zakresu badania dokumentów, Jan M. bowiem zakwestionował autentyczność swoich podpisów nakreślonych na protokołach z 1948 r.,

a znajdujących się w aktach sądowych sprawy przeprowadzonej przeciwko członkom organizacji „Skrusz kajdany”. Uzyskano opinię obalającą tę linię obrony podejrzanego i potwierdzającą autentyczność jego podpisów.

Na obecnym etapie śledztwa konieczne jest uzupełnienie materiału dowodowego poprzez uzyskanie opinii lekarskiej odnośnie do stanu zdrowia podejrzanego. Nadto prowadzone są czynności zmierzające do ustalenia kolejnych świadków oraz odnalezienia dalszych materiałów operacyjnych UB mogących potwierdzić zasadność zarzutów stawianych Janowi M. Jeśli nie ujawnią się żadne nowe dowody, do 30 września 2004 r. powinien zostać sporządzony akt oskarżenia w tej sprawie.

c) zbrodnie inne

– sygn. akt S 68/01/Zi

Postępowanie, wszczęte 19 października 2001 r., w sprawie zabójstwa 30–48 obywateli polskich narodowości niemieckiej w miejscowości Michałopol w początkach 1945 r. przez nieustalonych z nazwiska sprawców.

Na terenie wsi Michałopol od XIX w. zamieszkiwali osadnicy niemieccy. Po rozpoczęciu w 1939 r. na ziemiach polskich okupacji niemieckiej wszystkie osoby pochodzenia niemieckiego otrzymały volkslistę i zostały przeniesione do wsi Babczów. Po wyzwoleniu w 1945 r. rodziny wróciły do Michałopola i w krótkim czasie po powrocie zostały wymordowane przez niezidentyfikowaną grupę mężczyzn, nieznaną miejscowej ludności. Ofiary zbrodni były najczęściej rozstrzeliwane na terenie lub w pobliżu swoich domostw. Liczba ofiar zbrodni – mężczyzn, kobiet i dzieci – waha się od 30 do 48 osób.

Informacje uzyskane na podstawie niemieckich publikacji prasowych, kwerendy akt archiwalnych powiatu Radomsko, zeznań przesłuchanych na terenie kraju i poza jego granicami świadków oraz danych z właściwych miejscowo dla wsi Michałopol USC i parafii nie pozwoliły na ustalenie pełnych danych osobowych i liczby ofiar zbrodni. W związku z powyższym rozważana jest możliwość przeprowadzenia ekshumacji. Zebrany na tym etapie śledztwa materiał dowodowy nie doprowadził do ujawnienia sprawców zbrodni.

2.7. ODDZIAŁOWA KOMISJA W POZNANIU

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 3/00/Zn

Śledztwo w sprawie zamordowania w latach 1939–1945 przez hitlerowski aparat terroru pacjentów szpitali psychiatrycznych na terenie tzw. Kraju Warty, podjęte z zawieszenia w dniu 7 listopada 2000 r.

Kompleksowe śledztwo obejmuje zamordowanie pacjentów Zakładu Psychiatrycznego „Dziekanek” w Gnieźnie, Zakładu Specjalnego w Bojanowie oraz Oddziału dla Umysłowo i Nerwowo Chorych Szpitala Miejskiego w Poznaniu.

Przeprowadzone w okresie sprawozdawczym czynności nie zmieniły dotychczas ustalonego w tej sprawie stanu faktycznego.

Dokonane w toku śledztwa ustalenia wyczerpały możliwości jego kontynuowania bez stosownej pomocy prawnej, o której udzielenie zwrócono się do Centrali w Ludwigsburgu. Centrala do chwili obecnej przekazała informację o prowadzonych postępowaniach karnych przez niemiecki wymiar sprawiedliwości w sprawach dotyczących zamordowania przez hitlerowski aparat terroru pacjentów szpitali psychiatrycznych na terenie „Kraju Warty”. Nadal oczekuje się na realizację tej części wniosku, w której zwrócono się o ustalenie, czy żyją i gdzie mieszkają osoby odpowiedzialne za zbrodnie popełniane na pacjentach szpitali psychiatrycznych.

Dalsze czynności w tej sprawie uzależnione będą od materiałów nadesłanych przez stronę niemiecką.

– **sygn. akt S 4/00/Zn**

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1939–1945 wobec polskich robotników przymusowych na terenie III Rzeszy, podjęte z zawieszenia 8 listopada 2000 r.

Przeprowadzone w okresie sprawozdawczym czynności nie zmieniły dotychczas poczynionych ustaleń w sprawie.

Polscy robotnicy przymusowi byli zatrudniani głównie w gospodarstwach rolnych, a także w firmach zbrojeniowych, spożywczych i w transporcie. Warunki pracy robotników przymusowych były bardzo ciężkie i z reguły wyniszczające, część z nich zmarła.

Zatrudnionych w III Rzeszy polskich robotników przymusowych poddano policyjnemu orzecznictwu sądowemu. Wprowadzono reguły tzw. potraktowania szczególnego (Sonderbehandlung), które zezwalały policji niemieckiej na szybkie uśmiercanie poszczególnych osób, a nawet całych grup ludzi w warunkach stwierdzenia poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa Rzeszy.

Na tej podstawie powieszono wiele osób narodowości polskiej, m.in. za utrzymywanie intymnych stosunków z Niemcami. Skazywano także na karę śmierci za porzucenie pracy oraz inne drobne wykroczenia. Dokładnych danych o liczbie wyroków śmierci do chwili obecnej nie uzyskano.

Zwrócono się o udzielenie pomocy do Centrali w Ludwigsburgu. Równolegle kontynuowano działania zmierzające do ustalenia świadków przestępstw objętych niniejszym postępowaniem przygotowawczym oraz ich aktualnych miejsc pobytu. Przeprowadzono zakrojone na szeroką skalę kwerendy archiwalne.

Terminu zakończenia śledztwa nie można określić z uwagi na jego kompleksowy charakter i zakres koniecznych do przeprowadzenia czynności.

– **sygn. akt S 5/00/Zn**

Śledztwo w sprawie eksterminacji dzieci polskich robotnic przymusowych przez niemiecki personel Zakładu w Wąsoszu w okresie od czerwca 1943 r. do stycznia 1945 r., podjęte z zawieszenia 9 listopada 2000 r.

W ramach wykonywanych w tej sprawie czynności procesowych, na podstawie zgromadzonego dotychczas materiału dowodowego ustalono, że Zakład dla dzieci robotnic przymusowych w Wąsoszu został utworzony przez władze hitlerowskie specjalnie dla dzieci polskich oraz z innych państw Europy Środkowej i Wschodniej, urodzonych przez robotnice przymusowe pracujące najczęściej w okolicznych gospodarstwach rolnych. Personel zakładu stanowiły ewangelickie siostry zakonne, których przełożoną była siostra Marta „Borgia” Götzler. Dzieci zamieszkiwały w 2 nieogrzewanych izbach, śpiąc obok siebie w barłogach ze słomy, nie miały odpowiedniego ubrania oraz obuwia.

W wyniku trudnych warunków bytowych śmiertelność wśród dzieci była duża. Wcześniej rano lub późno wieczorem na teren miejscowego cmentarza przywożono na taczce zwłoki w skrzynkach, które po opróżnieniu zabierano z powrotem. W dniu wyzwolenia w Zakładzie odnaleziono 7 niepochowanych ciał zmarłych dzieci. Z zachowanej szczątkowo dokumentacji wynika, że przez ośrodek przeszło co najmniej 489 dzieci polskich. Momentu wyzwolenia doczekało jedynie 39. Dzieci zaopatrzone w kartki z imieniem i nazwiskiem oraz datą urodzenia przekazane zostały 10 kwietnia 1945 r. przez radziecką komendanturę do Rawicza, gdzie zostały umieszczone u sióstr elżbietanek.

Wszystkie dzieci były wycieńczone, nie miały włosów na głowie, ich ciała pokryte były wrzodami, a niektóre z nich miały rany do kości.

Prowadzone śledztwo ma na celu ustalenie składu osobowego personelu Zakładu oraz liczby dzieci, które zostały w nim poddane eksterminacji oraz które poniosły w nim śmierć. Podjęto także czynności mające na celu zlokalizowanie miejsca pochówku zwłok dzieci, które zginęły w tym ośrodku.

W tym celu skierowano wnioski o pomoc prawną do Republiki Federalnej Niemiec i Federacji Rosyjskiej.

– **sygn. akt S 6/01/Zn**

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy SS i Gestapo w okresie od 1939 r. do 1944 r. w Forcie VII w Poznaniu, podjęte z zawieszenia 21 lutego 2001 r.

Ustalono, że w więzieniu policyjnym Fort VII w Poznaniu zostało zamordowanych ponad 5000 osób. W toku przeprowadzonych w okresie sprawozdawczym czynności śledczych przesłuchano 16 świadków, w tym byłych więźniów Fortu VII. Na podstawie ich relacji oraz zabezpieczonych dokumentów uzupełniono istniejącą listę dotychczas ustalonych nazwisk ofiar zamordowanych w Forcie VII. Ustalono także nazwiska kilku funkcjonariuszy Gestapo i SS, którzy w Forcie VII dopuścili się zbrodni ludobójstwa.

W sprawie tej kontynuowane są czynności mające na celu ustalenie pełnej listy osób zamordowanych i więzionych w Forcie VII. W tym celu analizowano kartoteki osób więzionych w Forcie VII. Równolegle nawiązano współpracę z organizacjami kombatanckimi, które przekazują tutejszej Komisji informacje o żyjących byłych więźniach Fortu VII, którzy są przesłuchiwani w charakterze świadków – pokrzywdzonych. Zeznania pozwalają na zrekonstruowanie warunków, w jakich przebywali osadzeni w Forcie VII więźniowie. Terminu zakończenia śledztwa z uwagi na jego kompleksowy charakter nie można w chwili obecnej określić.

– **sygn. akt S 28/01/Zn**

Śledztwo, wszczęte 8 maja 2001 r., w sprawie zamordowania przez funkcjonariuszy hitlerowskich w dniach od 17 do 18 września 1941 r. w Poznaniu Karola S. i innych osób, w wyniku wydania w dniu 4 września 1941 r. zbrodniczego wyroku przez niemiecki Sąd Specjalny.

W toku śledztwa ustalono i przesłuchano wszystkie osoby o statusie pokrzywdzonych. Przesłuchano również inne osoby, które miały wiedzę w niniejszej sprawie i uzyskano dokumenty istotne dla przedmiotu śledztwa.

Po wykonaniu wszystkich czynności na terenie kraju skierowano do Centrali w Ludwigsburgu wniosków o poszukiwanie akt postępowania, w którego wyniku Sąd Specjalny wyrokiem z dnia 4 września 1941 r. skazał Karola S. i innych 17 polskich policjantów – spośród 28 oskarżonych – na karę śmierci.

Oczekiwana odpowiedź zdeterminuje czas i sposób zakończenia postępowania.

– **sygn. akt S 31/01/Zn**

Śledztwo w sprawie internowania przez władze niemieckie w Szczecinie 22 czerwca 1941 r. 127 marynarzy radzieckich, a następnie prawdopodobnego ich zamordowania przez funkcjonariuszy Gestapo, podjęte z zawieszenia 27 kwietnia 2001 r.

Przeprowadzone w okresie sprawozdawczym czynności nie zmieniły poczynionych ustaleń w sprawie. W wyniku dotychczasowego śledztwa ustalono, że w dniu 22 czerwca 1941 r. władze niemieckie internowały załogi statków stojących w porcie w Szczecinie: m/s Husan, m/s Elton, m/s Dniestr i m/s Wolges. Część z internowanych załóg została w dniu 16 lipca 1941 r. przekazana do więzienia policyjnego w Berlinie. Reszta pozostała w Szczecinie. Ich dalsze losy nie są znane, choć istnieje uzasadnione podejrzenie, że wszyscy internowani marynarze zostali zamordowani przez funkcjonariuszy Gestapo.

Dlatego też zwrócono się do Centrali w Ludwigsburgu o udzielenie pomocy prawnej i podjęcie ustaleń dotyczących losów marynarzy na terenie Niemiec. Centrala w Ludwigsburgu podjęła stosowne poszukiwania materiałów archiwalnych nie tylko w swoim archiwum, lecz także w innych niemieckich archiwach i urzędach. Do chwili obecnej nie otrzymano jednakże informacji o wynikach tych poszukiwań.

Z uwagi na oczekiwanie na odpowiedź z Niemiec nie można wskazać przewidywanego terminu zakończenia śledztwa.

– sygn. akt S 73/01/Zn

Śledztwo, wszczęte 12 września 2001 r., dotyczące obozu pracy przymusowej dla nieletnich dziewcząt, istniejącego w latach 1941–1945 w miejscowości Siedlec (Heimdorf) koło Kostrzyna Wlkp., w którym osadzone osoby pozbawiono wolności i zmuszano do niewolniczej pracy, co groziło im biologicznym wyniszczeniem.

W toku śledztwa ustalono, iż obóz noszący nazwę Kinderlager Heimdorf Warthegau znajdował się na terenie majątku rolnego, w którym przymusowo zatrudniano kilkunastoletnie dziewczęta, zmuszane do wykonywania pod nadzorem, przez kilkanaście godzin dziennie, wszelakiego rodzaju ciężkich prac rolnych. Ustalenia te pozwalają na stwierdzenie, że skoszarowanie dzieci w wieku 8–16 lat i zmuszanie do pracy ponad siły stwarzało sytuację, w której dzieci te praktycznie pozbawione były wolności i wykonywały pracę niewolniczą, co groziło ich biologicznym wyniszczeniem, także z powodu bardzo złych warunków higienicznych.

W październiku 2003 r. uzyskano z Centrali w Ludwigsburgu informację, że dotychczasowe poszukiwania nie doprowadziły do odnalezienia dokumentacji dotyczącej tego obozu. Obecnie trwają poszukiwania w Archiwum Federalnym w Berlinie.

– sygn. akt S 75/01/Zn

Śledztwo w sprawie zamordowania w dniu 22 stycznia 1943 r. w Janowie Poleskim koło Pińska około 30 Polaków przez żołnierzy niemieckich, podjęte z zawieszenia 13 sierpnia 2001 r.

W toku śledztwa ustalono nazwiska wszystkich zamordowanych osób oraz okoliczności zdarzenia. Ustalono w szczególności, iż decyzję o rozstrzelaniu 30 osób spośród ludności cywilnej podjął kierownik ekspozytury Policji Bezpieczeństwa w Pińsku Walter Gäde, w odwecie za przeprowadzenie przez oddział „Ponurego” akcji rozbicia więzienia i uwolnienia więźniów, w czasie której zginęło 2 strażników niemieckich. Osoby, które miały ponieść odpowiedzialność za ewentualne działania partyzantów, wskazał ówczesny komisarz terenowy w Pińsku Paul Gerhard Klein.

W wyniku współpracy z Centralą w Ludwigsburgu ustalono również nazwiska funkcjonariuszy Ekspozytury Policji Bezpieczeństwa w Pińsku, odpowiedzialnych za dokonanie tej zbrodni. Wszyscy z ustalonych sprawców w chwili obecnej już nie żyją, co uzasadniało umorzenie śledztwa 14 czerwca 2004 r.

– sygn. akt S 93/01/Zn

Śledztwo podjęte z zawieszenia 23 października 2001 r. w sprawie dokonanego przez Niemców bezprawnego pozbawienia wolności, łączącego się ze szczególnym udręczeniem, księży katolickich: Włodzimierza i Janusza R., Kazimierza C. oraz Romana S., w okresie od września 1939 r. do roku 1945, w związku ze sprawowaniem przez wymienionych posługi duszpasterskiej.

Postanowieniem z dnia 25 lipca 2003 r. śledztwo w powyższej sprawie zostało umorzone wobec niewykrycia sprawców zbrodni.

– sygn. akt S 18/02/Zn

Śledztwo w sprawie zabójstwa dokonanego przez oddziały policji niemieckiej w okresie od 22 do 27 września 1942 r. 289 mieszkańców narodowości polskiej wsi Zabłocie i Wiselka, woj. poleskie, wszczęte w dniu 18 lutego 2002 r.

Aktualnie śledztwo jest prowadzone przy współpracy Centrali w Ludwigsburgu, która w lipcu 2003 r. przekazała obszerną dokumentację procesową dotyczącą postępowania prowadzonego przez prokuraturę w Kolonii w sprawie przeciwko Wernerowi Pöhlsowi, dowódcy niemieckiej jednostki policyjnej, która brała udział w pacyfikacji wsi Zabłocie i Wiselka. Z przekazanych przez stronę niemiecką materiałów wynika, że sąd niemiecki wyrokiem z dnia 24 czerwca 1977 r. uniewinnił Wernera Pöhlsa od zarzutu świadomej pomocy w zamordowaniu mieszkańców wsi Zabłocie i Wiselka. Aktualnie prowadzone są czynności mające na celu ustalenie losów Wernera Pöhlsa, dowódcy 11. kompanii 15. Pułku Policji, bezpośrednio dowodzącego akcją wymordowania miesz-

kańców wsi Zabłocie i Wiselka. W niemieckich materiałach brak jest bowiem informacji, czy Werner Pöhls żyje.

– sygn. akt S 99/02/Zn

Śledztwo, wszczęte 1 sierpnia 2002 r., w sprawie rozstrzelania w sierpniu 1942 r. w Łohiszynie, dawne woj. poleskie, kilkuset osób narodowości żydowskiej przez żołnierzy niemieckich.

W toku śledztwa ustalono, że naocznym świadkiem egzekucji był Michał Cz., którego przesłuchano w charakterze świadka. Potwierdził on, iż w sierpniu 1942 r., wracając z pola do domu, został zatrzymany przez oddział niemiecki konwojujący grupę osób narodowości żydowskiej. Grupa ta została doprowadzona do ogrodzenia cmentarnego w Łohiszynie i tam rozstrzelana. Łącznie – zdaniem świadka – rozstrzelano 270–300 osób, w tym dzieci.

Z uwagi na to, iż poszukiwania dalszych świadków ewentualnie innych źródeł dowodowych, prowadzone przy współudziale Centrali w Ludwigsburgu i Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, zakończyły się niepowodzeniem, postanowieniem z 4 maja 2004 r. śledztwo w tej sprawie zostało umorzone wobec niewykrycia sprawców zbrodni.

– sygn. akt S 112/02/Zn

Śledztwo wszczęte 7 października 2002 r. w sprawie popełnienia przez żołnierzy niemieckich od jesieni 1941 r. do 1944 r. w Wysokiem Litewskim, b. woj. poleskie, zbrodni zabójstw poprzez rozstrzelanie nieustalonej liczby więźniów Karnego Obozu Pracy.

Podstawą wszczęcia śledztwa był protokół przesłuchania Władysława W., byłego więźnia Karnego Obozu Pracy w Wysokiem Litewskim. Z treści złożonych przez niego zeznań wynika, iż obóz został założony w 1941 lub 1942 r. przez Niemców. Obóz swym zasięgiem obejmował m.in. synagogę znajdującą się przy ul. Pocztovej w Wysokiem Litewskim. W obozie przebywało 300–400 więźniów i byli to w przeważającej części Polacy i Białorusini. W obozie żołnierze niemieccy znęcali się nad więźniami, bijąc ich pałkami i kopiając po całym ciele. Ponadto zarówno na terenie obozu, jak też poza nim – zdaniem świadka – dokonywano masowych egzekucji.

W trakcie postępowania przeprowadzono zakrojone na szeroką skalę kwerendy archiwalne. Przesłuchani świadkowie oraz materiały otrzymane z Niemiec nie potwierdziły faktów podawanych przez Władysława W.

Analiza całości zgromadzonych dowodów pozwala stwierdzić, iż Karny Obóz Pracy w Wysokiem Litewskim był obozem przejściowym, skąd Niemcy wywozili więźniów do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu lub do pobliskich miejscowości, gdzie dokonywano egzekucji.

W świetle tych ustaleń, postanowieniem z dnia 16 lutego 2004 r. śledztwo w tej sprawie umorzono wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa.

– sygn. akt S 3/03/Zn

Śledztwo w sprawie zamordowania w sierpniu 1944 r. w niemieckim obozie Sachsenhausen gen. dyw. Stefana „Grota” Roweckiego – Komendanta Głównego Armii Krajowej, wszczęte postanowieniem z dnia 11 kwietnia 2003 r.

Celem prowadzonego postępowania jest ustalenie dokładnej daty i okoliczności śmierci gen. Stefana „Grota” Roweckiego oraz osób winnych tej zbrodni. W śledztwie zgromadzono obszerne materiały dotyczące wcześniej prowadzonych poszukiwań i badań historycznych w tej sprawie. Przesłuchano w charakterze świadka siostrzenicę gen. Roweckiego, Krystynę T., oraz jego byłych współpracowników, żołnierzy Armii Krajowej oraz więźniów obozu Sachsenhausen. Łącznie w okresie sprawozdawczym przesłuchano 18 świadków. Dokonano analizy 36 tomów akt postępowań karnych prowadzonych przeciwko Blance K. i Ludwikowi K., to jest osobom podejrzewanym o wydanie generała w ręce Gestapo. Zapoznano się z aktami postępowań karnych prowadzonych przeciwko byłym strażnikom obozu Sachsenhausen. Uzyskano materiały z Archiwum Studium Polski Podziemnej w Londynie. Przeprowadzone czynności nie przyniosły jednak pozytywnych

rezultatów. Odnaleziono zostały i są analizowane informacje zgromadzone w toku poszukiwań prowadzonych przez Tadeusza Żeńczykowskiego, redaktora Rozgłośni Polskiej Radia „Wolna Europa”, który rozmawiał ze strażnikami obozu Sachsenhausen oraz komendantem bloku specjalnego „Zellenbau”. Istotne znaczenie w tej sprawie będą miały materiały archiwalne z Centrali w Ludwigsburgu.

– sygn. akt S 67/03/Zn

Śledztwo w sprawie zamordowania przez funkcjonariuszy hitlerowskich w dniu 9 października 1941 r. w Poznaniu Stefana W. w wyniku wydania w dniu 15 sierpnia 1941 r. zbrodniczego wyroku przez skład orzekający niemieckiego Sądu Specjalnego w Inowrocławiu, wszczęte w dniu 17 listopada 2003 r.

Postępowanie karne zostało zainicjowane złożeniem zawiadomienia o przestępstwie przez Romualda W. Zawiadamiający podał, że jego ojciec zamordowany został w dniu 9 października 1941 r. w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Poznaniu na podstawie wyroku z dnia 15 sierpnia 1941 r. wydanego przez niemiecki Sąd Specjalny w Inowrocławiu. Po analizie treści wyroku ustalono, iż Stefana W. – członka polskiej straży obywatelskiej, skazano na karę śmierci za poważne naruszenia spokoju publicznego przy użyciu broni, polegające na rzekomych napaściach na volksdeutsche w we wrześniu 1939 r. Analiza tego wyroku pozwala przyjąć, że został on wydany bezprawnie i był wyrazem terroru stosowanego wobec społeczeństwa polskiego. Skazanie nastąpiło bowiem na podstawie przepisów, które nie miały w czasie rzekomego popełnienia przez Stefana W. zarzucanych czynów zastosowania do obywateli polskich i nie obowiązywały na terenie Polski. Ponadto, dowody skazania były wątpliwe procesowo.

Po wykonaniu wszystkich możliwych czynności na terenie kraju skierowano wnioski do Centrali w Ludwigsburgu z prośbą o wdrożenie poszukiwań akt postępowania, w którego wyniku Sąd Specjalny wyrokiem z dnia 15 sierpnia 1941 r. skazał Stefana W. na karę śmierci, ustalenie, czy żyją i gdzie aktualnie mieszkają lub ostatnio zamieszkiwali członkowie składu orzekającego, autorzy zbrodniczego wyroku oraz uczestniczący w procesie prokurator, występujący na rozprawie jako oskarżyciel publiczny. Obecnie oczekuje się na odpowiedź.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 12/00/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 27 października 2000 r., w sprawie zabójstw oraz fizycznego i psychicznego znęcania się w latach 1945–1956 nad więźniami Centralnego Więzienia w Rawiczu, w którym w nieustalonych okolicznościach poniosło śmierć co najmniej 217 więźniów odbywających kary więzienia za czyny o charakterze politycznym.

W toku kompleksowego śledztwa gromadzony jest materiał dowodowy dotyczący zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego w latach 1945–1956 w Centralnym Więzieniu w Rawiczu. Dotychczasowe ustalenia opierają się głównie na zeznaniach pokrzywdzonych. Zeznania kolejnych 30 przesłuchanych w okresie sprawozdawczym świadków w pełni potwierdzają fakty dokonywania zabójstw oraz fizycznego i psychicznego znęcania się funkcjonariuszy służby więziennej nad więźniami.

Wyjaśniane są poszczególne wątki śledztwa, w tym m.in. dotyczące okoliczności śmierci Kazimierza Pużaka. Z zeznań świadków wynika, że zmarł on na skutek obrażeń, spowodowanych pobiciem przez funkcjonariuszy służby więziennej. Kolejni pokrzywdzeni wskazywani są przez przesłuchiwane osoby bądź zgłaszają się sami, poszukując dokumentów potwierdzających ich pobyt w Centralnym Więzieniu w Rawiczu. Nawiązano również współpracę ze środowiskami kombatanckimi.

Śledztwo zmierza do ustalenia tożsamości wszystkich żyjących więźniów odbywających kary za przestępstwa polityczne oraz losów byłych funkcjonariuszy służby więziennej, co do których istnieje

ją podstawy do przedstawienia im zarzutów. Z uwagi na kompleksowy charakter śledztwa terminu jego zakończenia nie można jeszcze określić.

– sygn. akt S 23/00/Zk

Śledztwo dotyczy przestępczych działań funkcjonariuszy i organów władzy – sprowadzających się m.in. do pozbawienia życia wielu osób, spowodowania obrażeń ciała i bezprawnych pozbawień wolności – podczas tzw. wydarzeń poznańskich, mających miejsce w dniach 28–29 czerwca 1956 r., podjęte z zawieszenia w dniu 22 listopada 2000 r.

Śledztwo ma charakter kompleksowy i wielowątkowy. W trakcie śledztwa przesłuchano w sumie 460 osób, w tym w okresie sprawozdawczym 110 osób.

Znaczną część przesłuchanych w ostatnim okresie świadków stanowili pracownicy służby zdrowia, którzy udzielali pomocy rannym w czasie zdarzeń. Przesłuchano również b. funkcjonariuszy UB i oficerów śledczych MBP, zajmujących kierownicze stanowiska w Komitecie ds. Bezpieczeństwa Publicznego, a także funkcjonariuszy MO i żołnierzy uczestniczących w wydarzeniach z 28–29 czerwca 1956 r.

Obecnie przesłuchiwanymi są słuchacze i członkowie kadry Szkoły Podoficerskiej MO w Pile, którzy brali udział w tłumieniu demonstracji w 1956 r., oraz prokuratorzy zatrudnieni w czasie wydarzeń w Prokuraturze Wojewódzkiej w Poznaniu i w Prokuraturze dla miasta Poznania.

Istotnym wątkiem, wokół którego koncentrują się czynności procesowe prowadzone w tej sprawie, jest kwestia maltretowania zatrzymanych demonstrantów. Z zebranego dotychczas materiału dowodowego wynika, że wielu z zatrzymanych demonstrantów było bitych przez ustawionych w szereg funkcjonariuszy MO na terenie poszczególnych komend i komisariatów miejskich MO w Poznaniu. Zdołano odnaleźć akta osobowe wytypowanych funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa, którzy uczestniczyli w zatrzymaniu demonstrantów. Sporządzono tablice poglądowe z wizerunkami potencjalnych sprawców i rozpoczęto sukcesywne ich okazywanie pokrzywdzonym w celu rozpoznania, co stanowić będzie podstawę do postawienia zarzutów konkretnym sprawcom.

W toku śledztwa zweryfikowano m.in. tezę zawartą w artykule *Problematyka więzienna Poznańskiego Czerwca 1956 r.* opublikowanym w „Przeglądzie Więziennictwa Polskiego” nr 18/1998, jako by jeden ze strażników więziennych poniósł śmierć w wyniku ataku demonstrantów na budynku Aresztu w Poznaniu. W trakcie śledztwa zgromadzono stosowną dokumentację, przesłuchano funkcjonariuszy ze wskazanego aresztu i członków rodziny wyżej wymienionego strażnika więziennego. Po wykonaniu tych czynności możliwość zaistnienia takiego zdarzenia jednoznacznie wykluczono.

– sygn. akt S 24/00/Zk

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy Służby Więziennej na więźniach Centralnego Więzienia we Wronkach w latach 1945–1956, podjęte z zawieszenia w dniu 4 grudnia 2000 r.

Postępowanie ma charakter wielowątkowy, obejmuje dużą liczbę przestępstw i pokrzywdzonych nimi osób. Wyjaśniane są w szczególności fakty śmierci osób osadzonych w Centralnym Więzieniu we Wronkach na skutek bicia i tortur bądź z powodu targnięcia się więźniów na własne życie w wyniku znęcania się nad nimi.

W toku śledztwa ustalono, iż w latach 1945–1956 w więzieniu we Wronkach poniosło śmierć co najmniej 100 więźniów odbywających kary za przestępstwa polityczne. Część z nich zmarła w wyniku samobójstw spowodowanych znęcaniem się nad nimi oraz warunkami odbywania kary, część została stracona w wyniku wykonania wyroków śmierci. Zebrano materiały wskazujące, iż zarówno niektórzy funkcjonariusze tamtejszej służby więziennej, jak i więźniowie, którzy poszli na współpracę z Urzędem Bezpieczeństwa, fizycznie i psychicznie znęcali się nad współwięźniami, dopuszczając się także wielu innych przestępstw.

Z zeznań przesłuchanych w tej sprawie świadków wynika, że powszechnym zjawiskiem było fizyczne i psychiczne znęcanie się nad więźniami przez funkcjonariuszy służby więziennej. Nastę-

stwem tortur były często poważne obrażenia ciała więźniów, ze złamaniem kończyn włącznie. Ustalono, że za błahę przewinienia, ale również bez powodu, umieszczano rozebranych do naga więźniów w betonowym karcerze, do którego wlewano wodę do poziomu kilkudziesięciu centymetrów. Czyniono to bez względu na temperaturę. Skutkiem umieszczenia w takiej celi było prawie zawsze zachorowanie na gruźlicę, która w krótkim czasie powodowała śmierć więźniów. Z zeznań świadków wynika ponadto, iż nad więźniami znęcali się także współwięźniowie pozostający na usługach tzw. działu specjalnego. Prowadzili oni swego rodzaju „śledztwa” na zlecenie UB. W trakcie tych śledztw biciem zmuszali więźniów do przyznania się do czynów, do których nie przyznawali się podczas procesów sądowych.

Z uwagi na wielowątkowość śledztwa dokonywane są wyłączenia stosownych materiałów do odrębnych postępowań. Do chwili obecnej dokonano 9 wyłączeń. Obecnie kontynuowane jest przesłuchiwanie świadków, których dane uzyskano od organizacji kombatanckich skupiających w swych szeregach m.in. więźniów więzienia we Wronkach.

W toku śledztwa przesłuchano ponad 900 świadków, w tym w okresie sprawozdawczym 103, w większości byłych więźniów politycznych więzienia we Wronkach, którzy odbywali tam kary pozbawienia wolności. Przygotowywane są wyłączenia poszczególnych osób i czynów do odrębnych postępowań, w celu wydania decyzji końcowych.

– **sygn. akt S 26/00/Zk**

Śledztwo w sprawie zabójstw i innych zbrodni komunistycznych popełnionych przez funkcjonariuszy Zarządu Informacji Wojskowej w Poznaniu w latach 1945–1956, podjęte z zawieszenia w dniu 4 grudnia 2000 r.

Zebrano dowody wskazujące, że funkcjonariusze Zarządu Informacji Okręgu Wojskowego w Poznaniu dokonywali zabójstw osób aresztowanych. Świadkowie w swoich zeznaniach podają fakty rozstrzeliwań nieokreślonej liczby osób w zrujnowanym kościele na terenie wojskowego poligonu w Biedrusku w latach 1948–1949. Ustalono również, że powszechnym zjawiskiem było psychiczne i fizyczne znęcanie się nad więźniami przez funkcjonariuszy Informacji w toku prowadzonych przez nich śledztw. Z uwagi na dużą liczbę pokrzywdzonych i wielość przestępstw podjęto decyzję o wyłączeniu poszczególnych wątków do odrębnych postępowań. Do odrębnego śledztwa wyłączono materiały procesowe dotyczące fizycznego i psychicznego znęcania się przez funkcjonariuszy Informacji Wojskowej nad aresztowanymi żołnierzami, członkami podziemnych organizacji niepodległościowych działających w Wojsku Polskim pod koniec lat 40., polegającego na stosowaniu różnych tortur oraz na długotrwałym umieszczaniu ich w piwnicy wypełnionej zimną wodą.

Obecnie ustalane są dalsze osoby aresztowane i przesłuchiwane przez funkcjonariuszy Zarządu Informacji Okręgu Wojskowego w Poznaniu oraz pełne dane osobowe i adresy funkcjonariuszy wskazanych przez pokrzywdzonych. W tym celu poddano szczegółowej analizie akta archiwalne dotyczące składu osobowego, struktury i metod działania Informacji Wojskowej w okresie od 1945 do 1956 r.

– **sygn. akt S 23/01/Zk**

Śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w okresie od 13 grudnia 1981 r. do 1985 r. w Koninie przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa nad Ewą B.-Z. oraz innymi działaczami miejscowej „Solidarności”, wszczęte 24 kwietnia 2001 r.

W sprawie tej w dniu 9 stycznia 2003 r. skierowano akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Koninie przeciwko 4 byłym funkcjonariuszom miejscowej SB, wśród nich przeciwko Janowi D., Julianowi K., Mirosławowi T. oraz Henrykowi N. W akcie oskarżenia zarzucono im popełnienie łącznie 16 przestępstw fizycznego i psychicznego znęcania się nad zatrzymanymi lub aresztowanymi 15 działaczami „Solidarności”. Przewód sądowy rozpoczął się na rozprawie w dniu 17 kwietnia 2003 r. Zarówno w toku postępowania przygotowawczego, jak i na rozprawie oskarżeni nie przyznali się do zarzucanych im czynów. Do chwili obecnej odbyło się 15 rozpraw, w których trakcie

prokurator IPN przedstawił obszerny materiał dowodowy. Sąd przesłuchał 21 świadków. Kolejny termin rozprawy Sąd wyznaczył na dzień 27 sierpnia 2004 r.

– **sygn. akt S 41/01/Zk**

Śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się funkcjonariuszy WUBP w Szczecinie w latach 1946–1955 nad tymczasowo aresztowanymi członkami organizacji niepodległościowej, Narodowy Front Młodzieży Polskiej, podjęte z zawieszenia w dniu 21 maja 2001 r.

Na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego 2 b. funkcjonariuszom WUBP w Szczecinie Janowi S. i Ryszardowi W. przedstawiono zarzuty przekroczenia uprawnień oraz fizycznego i psychicznego znęcania się nad Andrzejem K. oraz Stanisławem K.

Działania przestępcze, jakie podejrzani podejmowali wobec pokrzywdzonych, polegały na groźeniu pozbawieniem życia, biciu po twarzy oraz kopaniu po całym ciele, a także sadzaniu na nodze odwróconego taboretu, jak również znieważaniu obelżywymi słowami i wielogodzinnych nocnych przesłuchaniach nieuzasadnionych okolicznościami sprawy.

Przesłuchani w charakterze podejrzanych Ryszard W. i Jan S. nie przyznali się do zarzucanych im czynów, kwestionując prawdziwość zeznań pokrzywdzonych.

Po zgromadzeniu całości materiału dowodowego dotyczącego Jana S. podjęto czynności związane z zaznajomieniem podejrzanego z materiałami postępowania. Jan S. po zapoznaniu się z aktami sprawy złożył kilka wniosków dowodowych, wskazując na innych funkcjonariuszy UB jako sprawców zarzucanych mu przestępstw. W celu zweryfikowania przedstawionych przez podejrzanego okoliczności prowadzona jest szeroka kwerenda archiwalna, umożliwiająca ustalenie tożsamości funkcjonariuszy, typowanych przez podejrzanego jako sprawców przestępstw na szkodę pokrzywdzonych. Do chwili obecnej nie zdołano pozyskać pełnych danych osobowych wskazanych przez podejrzanego funkcjonariuszy. W dalszym ciągu trwają kwerendy prowadzone przez oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów na terenie całego kraju.

Zakończenie śledztwa przewiduje się na koniec 2004 r.

– **sygn. akt S 44/01/Zk**

Śledztwo w sprawie znęcania się przez funkcjonariusza WUBP w Szczecinie Stanisława S. w 1952 r. nad osobami pozbawionymi wolności, wszczęte na podstawie materiałów wyłączonych w dniu 28 maja 2001 r. ze sprawy S 43/01/Zk dotyczącej stosowania niedozwolonych metod śledczych przez funkcjonariuszy UB w Dębnie i Szczecinie.

Śledztwo zakończone zostało skierowaniem w dniu 4 kwietnia 2003 r. aktu oskarżenia przeciwko Stanisławowi S. do Sądu Rejonowego w Koszalinie, w którym oskarżono go o popełnienie zbrodni komunistycznej – przekroczenia uprawnień oraz fizycznego i psychicznego znęcania się nad pokrzywdzonymi Marianem K., Józefem W. i Tadeuszem K. Działania przestępcze podejrzanego polegały na tym, że bił pokrzywdzonych rękoma oraz za pomocą różnych przedmiotów, a także kopał ich po całym ciele, zmuszał do rozbierania się do naga i siadania na nodze odwróconego taboretu, znieważał wulgarnymi słowami, groził pozbawieniem życia.

Sąd Okręgowy w Koszalinie przekazał sprawę do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Myśliborzu. Pierwszy termin rozprawy Sąd wyznaczył na dzień 3 listopada 2003 r. Rozprawa ta nie odbyła się jednak, wobec śmierci oskarżonego Stanisława S. w dniu 25 maja 2003 r.

Postanowieniem z dnia 26 listopada 2003 r. sygn. akt II K 319/03 Sąd Rejonowy w Myśliborzu umorzył postępowanie przeciwko Stanisławowi S. wobec jego śmierci.

– **sygn. akt S 78/01/Zk**

Śledztwo prowadzone na podstawie postanowienia z dnia 28 września 2001 r. o podjęciu na nowo umorzonego śledztwa w sprawie zgonu Doroty i Adama J. w dniu 5 sierpnia 1982 r. w Szczecinie.

Przedmiotowe śledztwo swoim zakresem obejmuje także dwa inne wątki, tj. bezprawnego pozbawienia wolności Mariana J. w dniu 13 grudnia 1981 r. oraz gróźb karalnych kierowanych wobec Marina J. przez funkcjonariuszy SB w Szczecinie.

W toku prowadzonego śledztwa przesłuchano dotychczas 30 osób, w tym w okresie sprawozdawczym 5 świadków. Zapoznano się także ze wszystkimi materiałami archiwalnymi dotyczącymi zgonu Doroty i Adama J. oraz represjonowania Mariana J. Przeanalizowano 71 tomów akt jawnych oraz 6 teczek akt tajnych zgromadzonych przez SB. Zapoznano się również z aktami postępowania lustracyjnego prowadzonego w stosunku do Mariana J., w tym z materiałami operacyjnymi zebranymi przez SB.

Na dalszym etapie śledztwa planowane jest przesłuchanie kolejnych osób, w tym biegłych z zakresu psychologii, psychiatrii oraz medycyny sądowej, którzy wydawali opinię w sprawie śmierci Doroty J. i Adama J.

– sygn. akt S 92/01/Zk

Śledztwo przeciwko b. sędziemu wojskowemu Tadeuszowi N. w sprawie bezprawnego skazania w dniu 11 grudnia 1950 r. Mariana D. przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Szczecinie prowadzone na podstawie materiałów wyłączonych 16 października 2001 r. ze sprawy S 84/01/Zk dotyczącej zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy WUBP w Szczecinie.

Śledztwo w tej sprawie zakończone zostało w dniu 9 kwietnia 2002 r. skierowaniem do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Szczecinie aktu oskarżenia przeciwko b. sędziemu wojskowemu Tadeuszowi N., któremu zarzucono, że wbrew zebranym w sprawie dowodom, dopuszczając się całkowitej i rażącej dowolności w ocenie prawnej czynu Mariana D., przypisał mu przestępstwa, których oskarżony nie popełnił, skazując go na karę łączną 6 lat więzienia, przez co bezprawnie pozbawiono oskarżonego wolności. Sprawę oskarżonego Tadeusza N. rozpoznawał Wojskowy Sąd Garnizonowy w Warszawie (właściwość miejscowa tego sądu została określona przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Poznaniu, z uwagi na miejsce zamieszkania oskarżonego). Sąd ten, co zaznaczono już w poprzednim sprawozdaniu, wyrokiem z dnia 18 kwietnia 2003 r. uznał Tadeusza N. za winnego popełnienia zarzuconej mu zbrodni sądowej i wymierzył mu karę 2 lat pozbawienia wolności, bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

Od powyższego wyroku apelacje wniosły wszystkie strony postępowania, z tym że oskarżony i jego obrońca wnosili o uniewinnienie oskarżonego.

Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2003 r. sygn. akt SA 134/03 Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie uchylił zaskarżony wyrok i postępowanie w stosunku do oskarżonego Tadeusza N. Umorzył, stwierdzając, że chroni go w dalszym ciągu immunitet sędziowski, a prokurator nie uzyskał wymaganego zezwolenia na jego ściganie.

Wyrok ten został oceniony przez prokuratora Instytutu Pamięci Narodowej jako niemający podstaw w obowiązującym stanie prawnym. W związku z powyższym skierowano do Prokuratora Generalnego wnioski o wniesienie kasacji od powyższego rozstrzygnięcia na niekorzyść Tadeusza N. W dniu 5 maja 2004 r. Naczelny Prokurator Wojskowy wniósł do Sądu Najwyższego Izby Wojskowej kasację na niekorzyść Tadeusza N. Postanowieniem z dnia 8 czerwca 2004 r. Izba Wojskowa Sądu Najwyższego pozostawiła bez rozpoznania kasację wniesioną przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego, uznając, iż jest on organem nieuprawnionym do wniesienia kasacji w sprawie, w której oskarżycielem był prokurator Instytutu Pamięci Narodowej.

– sygn. akt S 4/02/Zk

Śledztwo w sprawie znęcania się przez Franciszka B., funkcjonariusza WUBP w Szczecinie, w dniu 15 listopada 1950 r. nad Marianem D., prowadzone na podstawie materiałów wyłączonych 14 stycznia 2002 r. ze sprawy oznaczonej sygnaturą S 92/01/Zk dotyczącej bezprawnego skazania Mariana D. przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Szczecinie.

W dniu 14 stycznia 2003 r. skierowano akt oskarżenia, w którym oskarżono Franciszka B. o fizyczne i psychiczne znęcanie się w okresie od czerwca do sierpnia 1949 r. nad Waławem B., a nadto o to, że w listopadzie 1950 r. podczas czynności zaznajomienia Mariana D. z materiałami śledztwa uderzył go w kark drewnianą nogą od taboretu, w wyniku czego pokrzywdzony utracił przytomność.

Postępowanie przed Sądem Rejonowym w Szczecinie rozpoczęło się w dniu 14 kwietnia 2004 r. Oskarżony nie przyznał się do popełnienia zarzuconych mu czynów i podtrzymał swoje wyjaśnienia złożone w toku śledztwa. Do chwili obecnej nie zapadł wyrok w tej sprawie.

– sygn. akt S 21/02/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 15 października 2001 r., w sprawie zbrodni sądowej popełnionej 28 grudnia 1948 r. przez sędziów byłego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie w stosunku do Franciszka M.

Śledztwo zakończone zostało w dniu 30 października 2003 r. skierowaniem do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Szczecinie aktu oskarżenia przeciwko Tadeuszowi N., któremu zarzucono, że jako sędzia przekroczył swoje uprawnienia związane z orzekaniem w ten sposób, iż wbrew dowodom zebrany w sprawie dopuścił się całkowitej dowolności w ocenie faktycznej i prawnej zarzucenemu Franciszkowi M. czynu, ograniczając się w uzasadnieniu wyroku do przytoczenia ideologii władzy komunistycznej, i skazał Franciszka M. na karę 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności z utratą praw publicznych i obywatelskich, praw honorowych na okres 1 roku.

Z uwagi na stan zdrowia oskarżonego i miejsce jego zamieszkania sprawa została przekazana do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie. Postanowieniem z dnia 20 lutego 2004 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Warszawie umorzył postępowanie w sprawie Tadeusza N., uznając, że oskarżonemu przysługuje nadal immunitet sędziowski, a prokurator nie wyjednał od sądu dyscyplinarnego zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej Tadeusza N. Na decyzję sądu I instancji prokurator IPN złożył zażalenie. Postanowieniem z dnia 19 maja 2004 r. Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie, działający jako sąd II instancji, utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Z uwagi na treść tego orzeczenia, które zostało ocenione przez prokuratora IPN jako niemające podstaw w obowiązującym stanie prawnym, rozważane jest wystąpienie do Prokuratora Generalnego z wnioskiem o wniesienie kasacji od powyższego rozstrzygnięcia na niekorzyść Tadeusza N.

– sygn. akt S 36/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 11 marca 2002 r., w sprawie przekroczenia uprawnień przez sędziów Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie oraz Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie, a także prokuratorów Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Szczecinie i Naczelnej Prokuratury Wojskowej w Warszawie, polegającego na bezprawnym skazaniu w latach 1952–1953 Henryka J. na karę wieloletniego więzienia.

Śledztwo zostało zakończone 11 września 2003 r. skierowaniem do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Szczecinie aktu oskarżenia przeciwko Edmundowi Z., któremu zarzucono, że jako sędzia Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie 25 maja 1953 r. przekroczył swoje uprawnienia i wbrew zebrany w sprawie dowodom i ujawnionym okolicznościom, dopuszczając się całkowitej i oczywistej dowolności w ocenie prawnej czynu Henryka J., przypisał mu przestępstwa, których oskarżony nie popełnił, skazując go na karę 12 lat więzienia, przez co bezprawnie pozbawiono oskarżonego wolności.

Należy podkreślić, że postępowanie wobec drugiego podejrzanego, to jest Czesława G., zostało umorzone 7 sierpnia 2003 r. z uwagi na jego zgon 16 lipca 2003 r.

Postanowieniem z dnia 6 października 2003 r. Wojskowy Sąd Okręgowy w Poznaniu przekazał powyższą sprawę do rozpoznania Wojskowemu Sądowi Garnizonowemu w Poznaniu, z uwagi na zamieszkiwanie w tym mieście oskarżonego Edmunda Z.

Pierwsza rozprawa w sprawie oskarżonego Edmunda Z. odbyła się 5 listopada 2003 r. Na rozprawie tej Wojskowy Sąd Garnizonowy w Poznaniu postanowił powołać biegłych psychiatrów w celu przeprowadzenia badania oskarżonego. Postanowieniem z dnia 19 grudnia 2003 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Poznaniu zawiesił postępowanie, na podstawie opinii biegłych uznał bowiem, że stan zdrowia Edmunda Z. nie pozwala mu na branie udziału w rozprawie. Na postanowienie to

prokurator IPN złożył zażalenie, które jednakże nie zostało uwzględnione przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Poznaniu.

W chwili obecnej sprawa ta pozostaje zawieszona.

– sygn. akt S 55/02/Zk

Śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się przez funkcjonariuszy PUBP w Koninie w okresie od października 1950 r. do marca 1951 r. nad aresztowanym członkiem podziemnej organizacji niepodległościowej Polska Partia Wolności Tadeuszem J., wszczęte w dniu 23 kwietnia 2002 r.

Śledztwo wszczęto na podstawie zeznań świadka Tadeusza J., który stwierdził, iż w czasie przesłuchań, odbywających się w siedzibie PUBP w Koninie, znęcali się nad nim funkcjonariusze UB prowadzący postępowanie. W celu wymuszenia wyjaśnień i przyznania się do winy, bili go i kopali po całym ciele i znieważali go przy tym wulgarnymi i obelżywymi słowami.

Ustalono, że w śledztwie prowadzonym przeciwko pokrzywdzonemu czynności wykonywało 17 funkcjonariuszy UB. Przeprowadzono oględziny akt osobowych tych funkcjonariuszy i opracowano tablicę poglądową z ich zdjęciami z okresu zatrudnienia w UB, w celu okazania ich pokrzywdzonemu.

Zgromadzony w toku śledztwa materiał dowodowy pozwolił na wydanie w dniu 11 marca 2004 r. postanowienia o przedstawieniu zarzutów Kazimierzowi R., któremu zarzucono, że jako funkcjonariusz WUBP w Poznaniu uderzył bez powodu pięścią w głowę pokrzywdzonego, czym wywołał u niego krótkotrwałą utratę słuchu. Kazimierz R. nie został jednak dotąd przesłuchany w charakterze podejrzanego, gdyż z przedkładanych przez niego zaświadczeń lekarskich wynika, że stan jego zdrowia uniemożliwia przeprowadzenie czynności procesowych z jego udziałem. W najbliższym czasie powołany zostanie biegły z zakresu medycyny sądowej celem wydania opinii co do aktualnego stanu zdrowia podejrzanego i określenia terminu umożliwiającego jego przesłuchanie.

W toku postępowania zgromadzono nadto materiał dowodowy uzasadniający przedstawienie zarzutów popełnienia zbrodni komunistycznej 2 innym funkcjonariuszom UB – Janowi M. i Czesławowi M. Ustalono jednakże, iż Jan M. i Czesław M. już nie żyją, dlatego postępowanie dotyczące tych sprawców umorzono.

– sygn. akt S 71/02/Zk

Śledztwo w sprawie masowych represji stosowanych w październiku i listopadzie 1946 r. w Wielkopolsce przez funkcjonariuszy UBP wobec członków Polskiego Stronnictwa Ludowego, przed mającym się odbyć w dniu 3 listopada 1946 r. w Poznaniu Zjazdem Wojewódzkim PSL, wszczęte 2 października 2002 r.

W toku postępowania przesłuchano świadków i zapoznano się z 11 tomami materiałów archiwalnych spraw operacyjnych prowadzonych przez WUBP w Poznaniu i powiatowe UB z terenu Wielkopolski.

Ustalono, że przed zaplanowanym zjazdem funkcjonariusze UBP stosowali masowo represje wobec członków PSL, polegające na zatrzymaniach, rewizjach, aresztowaniach, zastraszaniu poprzez groźby, szantaże i pobicia.

Wykonywane czynności śledcze zmierzają do ustalenia wszystkich okoliczności popełnionych przez funkcjonariuszy UB jesienią 1946 r. przestępstw wobec członków PSL, ustalenia ich sprawców oraz pokrzywdzonych. W tym zakresie prowadzona jest zakrojona na szeroką skalę kwerenda archiwalna w celu ustalenia tożsamości funkcjonariuszy UB typowanych jako sprawcy bezprawnych działań wobec członków PSL.

Z uwagi na charakter śledztwa terminu jego zakończenia nie można obecnie określić.

– sygn. akt S 89/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 5 grudnia 2002 r., w sprawie zabójstw członków polskich organizacji niepodległościowych, dokonanych przez NKWD w latach 1941–1948 na Polesiu.

W wyniku prowadzonego śledztwa ustalono 17 żyjących dotychczas członków organizacji niepodległościowych i odebrano od nich relacje, które złożyli w charakterze świadków. Relacje te dotyczą ich pobytu w więzieniu w Brześciu, procesu przed Wojskowym Trybunałem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, a także pobytu w łagrach. W dwóch przypadkach świadkowie Władysław T. i Tadeusz G. zeznali, że w czasie śledztwa prowadzonego w Brześciu znęcali się nad nimi wymienieni z nazwiska funkcjonariusze MBP z Brześcia. W chwili obecnej podjęte zostały czynności zmierzające do zweryfikowania zeznań wyżej wymienionych świadków, a w szczególności potwierdzenie danych wskazanych przez nich funkcjonariuszy MBP. W dalszym ciągu poszukiwane są pozostałe osoby pokrzywdzone, które wskazali przesłuchani już świadkowie.

– sygn. akt S 135/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 14 stycznia 2003 r., w sprawie stosowania w czerwcu 1946 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Żarach przestępczych metod śledczych wobec zatrzymanego pod zarzutem przynależności do organizacji Ruch Oporu AK Franciszka F.

Ustalono, że Franciszek F. został zatrzymany przez funkcjonariuszy PUBP w Żarach razem z 10 innymi osobami jako podejrzany o przynależność do organizacji Ruch Oporu AK działającej na terenie województwa dolnośląskiego.

W toku obecnie prowadzonego śledztwa przesłuchano 6 świadków-pokrzywdzonych. Zapoznano się z teczkami osobowymi 7 funkcjonariuszy UB z Żar, których nazwiska ustalono na podstawie protokołów przesłuchań podejrzanych. Zgromadzono materiał dowodowy uzasadniający przedstawienie zarzutów 4 funkcjonariuszom UB: Władysławowi P., Tadeuszowi S., Józefowi B. i Stefanowi T. Stwierdzono jednakże, że zidentyfikowani sprawcy już nie żyją, dlatego śledztwo umorzono 5 kwietnia 2004 r.

– sygn. akt S 145/02/Zk

Śledztwo przeciwko b. funkcjonariuszowi SB Leonowi W. prowadzone na podstawie materiału dowodowego wyłączono 30 grudnia 2002 r. ze sprawy S 23/01/Zk, dotyczącej fizycznego i psychicznego znęcania się w okresie od 13 grudnia 1981 r. do 1985 r. w Koninie przez funkcjonariuszy SB nad Ewą B.-Z. oraz innymi działaczami miejscowej „Solidarności”.

Postanowienie o przedstawieniu zarzutów Leonowi W. wydano 13 grudnia 2001 r., a następnie 13 grudnia 2002 r. postanowiono o uzupełnieniu tych zarzutów. Podejrzanemu zarzucono popełnienie 6 przestępstw fizycznego i psychicznego znęcania się nad zatrzymanymi lub aresztowanymi osobami, które polegało m.in. na znieważaniu pokrzywdzonych wulgarnymi słowami, grożeniu pozbawieniem wolności, pobiciem oraz zabójstwem przy użyciu pistoletu, a nadto pozbawieniem pracy członków ich rodzin.

Podejrzany Leon W. nie przyznał się do popełnienia zarzuconych mu przestępstw i zaprzeczył, aby kiedykolwiek znęcał się nad zatrzymanymi przez SB osobami.

Prowadzone obecnie w tej sprawie czynności mają na celu zebranie materiału dowodowego, który pozwoliłby na skuteczne oskarżenie przed sądem nie tylko Leona W., ale także 3 innych, zidentyfikowanych funkcjonariuszy SB w Koninie. Dla dokonania weryfikacji informacji zawartych w wyjaśnieniach podejrzanych, które mogą mieć znaczenie dla ich obrony, konieczne jest wykorzystanie w śledztwie ujawnionych w archiwach IPN materiałów niejawnych.

– sygn. akt S 4/03/Zk

Śledztwo w sprawie masowych zabójstw ponad 140 obywateli polskich osadzonych w więzieniach w Pińsku, dokonanych przez funkcjonariuszy NKWD w czerwcu 1941 r., podjęte z zawieszenia w dniu 18 grudnia 2002 r.

Ustalono, iż krótko po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej funkcjonariusze NKWD, stanowiący obsadę 3 więzień mieszczących się w Pińsku, dokonali zabójstwa ponad 140 więźniów, obywateli polskich. Po zajęciu Pińska przez wojska niemieckie w areszcie milicyjnym przy ul. Piłsud-

skiego odkryto zwłoki co najmniej 20 mężczyzn z roztrzaskanymi głowami. W areszcie NKWD przy ul. Albrechtowskiej odnaleziono zwłoki ponad 60 mężczyzn i kobiet z ranami postrzałowymi lub kłutymi od bagnetu. Ustalono ponadto, iż pod koniec czerwca 1941 r. NKWD wywiozło część więźniów z tego więzienia ciężarówkami z Pińska szosą w stronę Łunińca. Ciężarówki zatrzymały się w okolicy wsi Horodyszczce i Wólka, gdzie wyładowano więźniów, a następnie puste wróciły do Pińska. Kilka dni potem w tym miejscu okoliczni mieszkańcy znaleźli dwa groby, w których pochowano zwłoki co najmniej 60 ofiar. Miały one ręce związane z tyłu drutem kolczastym, a w ustach kamienie lub według innych relacji – szmaty.

W wyniku przeprowadzonych czynności do chwili obecnej ustalono 18 nazwisk osób, które prawdopodobnie zostały zamordowane w Pińsku przez funkcjonariuszy NKWD. W sprawie tej zwrócono się m.in. do instytucji archiwalnych w Rosji i Białorusi, które odpowiedziały, że nie posiadają dokumentacji dotyczącej badanych zdarzeń. Planowane są dalsze przesłuchania świadków oraz kontynuowanie kwerend archiwalnych.

– sygn. akt S 30/03/Zk

Śledztwo, wszczęte 4 czerwca 2003 r., w sprawie zastrzelenia 10 marca 1946 r. na terenie Jednostki Wojskowej nr 1042 w Międzyrzeczu żołnierzy 17. Pułku Piechoty – porucznika Aleksandra Z. i sierżanta Antoniego W. – przez żołnierzy służby wartowniczej podczas rzekomej próby ucieczki z aresztu prewencyjnego przy Oddziale Informacji Wojskowej 5. Saskiej Dywizji Piechoty.

Podstawą do wszczęcia śledztwa było zawiadomienie złożone przez żonę zastrzelonego por. Aleksandra Z. – Feliksę Z. Dotychczas przesłuchano córkę porucznika Aleksandra Z. – Teresę Z.-R. Ustalono również jako świadka Jana W. – brata zastrzelonego sierżanta Antoniego W., którego nie zdołano do chwili obecnej przesłuchać, gdyż od przeszło 8 miesięcy przebywa na leczeniu w USA. Mimo prowadzonych poszukiwań i komunikatów w ogólnopolskiej prasie nie ustalono żadnych bezpośrednich świadków tych wydarzeń.

W toku śledztwa prowadzono poszukiwania archiwalne dokumentów dotyczących zastrzelenia wyżej wymienionych żołnierzy, w tym akt śledztw prowadzonych przez Informację Wojskową przy 5. Saskiej Dywizji Piechoty, zarówno przeciwko porucznikowi Aleksandrowi Z., jak i sierżantowi Antoniemu W. oraz teczek osobowych oficerów i podoficerów, figurujących na udostępnionym przez pokrzywdzoną Teresę Z.-R. dokumencie „Świadectwo śmierci” i akt śmierci aresztowanych przez Oddział Informacji Wojskowej. W wyniku przeprowadzonych czynności ustalono, że funkcjonariusze ci nie żyją bądź nie figurują w rejestrze PESEL jako zamieszkali na terenie Polski. Ustalono nadto, że nie figuruje również w rejestrze PESEL jako zamieszkały na terenie Polski oficer śledczy Prokuratury Wojskowej przy 5. Saskiej Dywizji Piechoty, który prowadził postępowanie przeciwko porucznikowi Aleksandrowi Z. i sierżantowi Antoniemu W.

Ustalono, że akta postępowania karnych prowadzonych w 1946 r. przez Prokuraturę Wojskową przy 5. Saskiej Dywizji Piechoty zostały zniszczone po upływie okresu archiwizacji, jak również zniszczono wszelkie meldunki specjalne i sprawozdanie Oddziału Informacji Wojskowej 5. Saskiej DP w Międzyrzeczu za 1946 r. oraz meldunki i sprawozdania z tamtego okresu Okręgowego Oddziału Informacji Wojskowej Okręgu Wojskowego nr III w Poznaniu.

– sygn. akt S 46/03/Zk

Śledztwo, wszczęte 17 lipca 2003 r., w sprawie zamordowania we wrześniu 1939 r. w okolicach wsi Tomaszówka, dawne woj. poleskie, 15 polskich żołnierzy przez żołnierzy Armii Czerwonej.

W toku śledztwa ustalono, że pod koniec września 1939 r. niezidentyfikowany do chwili obecnej oddział Armii Czerwonej zatrzymał wycofującą się grupę polskich oficerów i żołnierzy. Zostali oni wszyscy zabici, a ich ciała pozostawiono na drodze. Zwłoki zamordowanych zostały pochowane przez miejscową ludność na katolickim cmentarzu w Tomaszówce. Do chwili obecnej zidentyfikowano nazwiska 9 zamordowanych, wśród których był por. rez. Janusz Wielowiejski, senator RP z okręgu Nowogródek.

Celem śledztwa jest ustalenie danych osobowych pozostałych zamordowanych oraz sprawców. Fakt zbrodni potwierdził przesłuchany naoczny jej świadek Kirył K., który w 1939 r. był mieszkańcem Tomaszówki. Został on przesłuchany w ramach pomocy prawnej wykonywanej przez Prokuraturę Obwodu Brzeskiego. W toku śledztwa ustalono także, że w miejscu, gdzie do 1939 r. znajdował się cmentarz katolicki, na którym pochowano zamordowanych, znajduje się obecnie sanatorium dziecięce. Na jego terenie pozostały jeszcze pojedyncze krzyże katolickie.

Obecnie opracowywany jest wniosek do ukraińskiej prokuratury o przesłuchanie w ramach pomocy prawnej świadków wskazanych przez Kiryła K., którzy zamieszkują na terenie Ukrainy.

– sygn. akt S 65/03/Zk

Śledztwo, wszczęte 8 stycznia 2004 r., w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności Wiesława S. w okresie od 14 stycznia do 24 kwietnia 1982 r. na mocy postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wydanego przez Prokuraturę Rejonową w Gryfinie.

Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa złożył Wiesław S. Przesłuchany w charakterze świadka podał on, że jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Trzcíńsku Zdroju podjął w 1980 r. działalność związkową w NSZZ „Solidarność”. W styczniu 1982 r. na polecenie dyrektora szkoły podczas zajęć lekcyjnych miał przedstawić uczniom główne założenia dekretu o stanie wojennym. Omawiając to zagadnienie, dodawał swój prywatny komentarz, np. że obowiązek noszenia legitymacji uczniowskiej jest uwłaczający, gdyż w Trzcíńsku wszyscy się znają. Po tych zajęciach w dniu 11 stycznia 1982 r. Wiesław S. został zatrzymany przez funkcjonariuszy MO z Trzcíńska Zdroju. 14 stycznia 1982 r. dowieziono go do Prokuratury Rejonowej w Gryfinie, gdzie ogłoszono mu zarzut popełnienia przestępstwa polegającego na przekroczeniu uprawnień przysługujących mu jako nauczycielowi. Po przesłuchaniu wobec Wiesława S. zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania.

Areszt tymczasowy wobec Wiesława S. został uchylony 24 kwietnia 1982 r. Wyrokiem z dnia 4 sierpnia 1982 r. Sąd Rejonowy w Gryfinie umorzył postępowanie prowadzone przeciwko Wiesławowi S. z uwagi na znikomy stopień społecznego niebezpieczeństwa.

Obecnie poszukiwane są akta sprawy karnej prowadzonej w 1982 r. przeciwko Wiesławowi S. oraz inne dokumenty wytworzone wówczas przez MO i SB, dotyczące pokrzywdzonego.

W chwili obecnej nie można wskazać przewidywanego terminu zakończenia śledztwa, jego zakończenie uzależnione jest bowiem od uzyskania poszukiwanych dokumentów.

c) inne zbrodnie

– sygn. akt S 72/01/Zi

Śledztwo w sprawie zamordowania w dniu 9 listopada 1943 r. w Rejmontówce i Lubieszowie, powiat Kamień Koszyrski, dawne woj. poleskie, około 200 osób narodowości polskiej przez niezidentyfikowany do chwili obecnej oddział, prawdopodobnie OUN-UPA, podjęte z zawieszenia 7 listopada 2000 r.

Ustalono, że w dniu 9 listopada 1943 r. w godzinach rannych do Rejmontówki wkroczył uzbrojony oddział. Zebrany materiał dowodowy nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, czy była to zorganizowana grupa Ukraińskiej Powstańczej Armii, czy też inna formacja. Niewątpliwy jest natomiast fakt, iż sprawcy dokonali zabójstwa mieszkańców Rejmontówki – łącznie około 100 osób – w ten sposób, że wchodzili do poszczególnych domów i nożami, bagnietami, siekierami zadawali śmiertelne ciosy mieszkańcom.

Tego dnia dokonano także zabójstwa kolejnej grupy Polaków, co najmniej 100 osób, w oddalonym od Rejmontówki około 7 km miasteczku Lubieszów. Pod pretekstem zorganizowania zebrania sprawcy zgromadzili w jednym z budynków wszystkich znajdujących się w mieście Polaków, po czym budynek ten obłożono słomą i podpalono. Zginęli wszyscy, z wyjątkiem 2 osób, którym udało się zbiec z płonącego budynku.

W ramach niniejszego śledztwa przesłuchano łącznie 120 osób, w tym w okresie sprawozdawczym 11 świadków. Z uwagi na wiek świadków przesłuchania odbywają się w większości w miejscu ich zamieszkania. Prowadzone są kwerendy archiwalne i wykorzystywane opracowania historyczne. W sprawie tej zwrócono się również do Centrali w Ludwigsburgu, ponieważ tereny należące do powiatu Kamień Koszyrski w listopadzie 1943 r. zajęte były przez wojska niemieckie.

2.8. ODDZIAŁOWA KOMISJA W RZESZOWIE

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 2/00/Zn

Śledztwo podjęte 18 sierpnia 2000 r. w sprawie zbrodni funkcjonariuszy niemieckich popełnionych w obozie pracy przymusowej dla Polaków w Pustkowie w okresie od 1942 r. do lipca 1944 r.

W okresie objętym sprawozdaniem przesłuchano 39 osób, w większości członków rodzin zmarłych już więźniów, nie zidentyfikowano jednak sprawców zbrodni. Materiał dowodowy pozwalający na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej wcześniej ustalonych niemieckich funkcjonariuszy z obozu w Pustkowie został w poprzednich latach przekazany niemieckim organom ścigania. W obecnie prowadzonym śledztwie ustalono kilkudziesięciu nowych świadków. Nie zachowała się dokumentacja obozu.

– sygn. akt S 3/00/Zn

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy niemieckich na obywatelach polskich narodowości żydowskiej, zamieszkałych w dawnym powiecie lwowskim, w latach 1941–1943, podjęte z zawieszenia 7 listopada 2000 r.

Przedmiotem śledztwa są zbrodnie:

– rozstrzelania latem 1943 r. w Brzuchowicach na przedmieściu Lwowa, na terenie utworzonego tam getta żydowskiego, bliżej nieustalonej liczby osób narodowości żydowskiej, w tym Zenona, Sylwii i Margaret Szramików;

– rozstrzelania w 1942 r. kilkudziesięciu Żydów zamieszkałych we Lwowie, w tym kilku osób z rodziny Starków;

– masowych zabójstw w latach 1942–1943 we Lwowie w rejonie Piaskowni i Czartowskich Skał osób narodowości żydowskiej wywiezionych z getta we Lwowie.

Do odrębnego postępowania, zakończonego – pomimo skrupulatnie prowadzonych czynności – umorzeniem z powodu niewykrycia sprawców, wyłączone zostały materiały dotyczące:

– rozstrzelania w 1943 r. w Sokolnikach bliżej nieokreślonej liczby osób narodowości żydowskiej przywiezionych z okolic Lwowa;

– rozstrzelania w Borkach Dominikańskich bliżej nieokreślonej liczby osób narodowości żydowskiej, które latem 1943 r. zdołały zbiec z transportu do obozu zagłady;

– rozstrzelania około 50 osób narodowości żydowskiej w 1941 r. lub 1942 r. na folwarku w Posadzie Nowomiejskiej w Mieście Małopolskim w powiecie Dobromil;

– zastrzelenia w 1943 r. w Dobromilu Heleny Kempler-Lubwieckiej.

Przeprowadzenie kwerend obejmujących kilkaset akt sądów grodzkich, dotyczących postępowań o uznanie za zmarłe osób zamieszkałych w okresie okupacji niemieckiej w powiecie lwowskim, umożliwiło ustalenie nazwisk osób narodowości żydowskiej zamordowanych w getcie we Lwowie.

– sygn. akt S 44/01/Zn

Śledztwo, wszczęte 14 sierpnia 2001 r., w sprawie zabójstwa przez żołnierzy niemieckich kilkudziesięciu obywateli polskich, mieszkańców Lackiej Woli i Trzcienia, pow. Mościska, woj. lwowskie, 25 czerwca 1941 r.

Przesłuchanych zostało 29 świadków, w tym osoby, którym przysługują prawa pokrzywdzonych. W dniu 25 czerwca 1941 r. żołnierze niemieccy w Lackiej Woli i Trzcińcu po wejściu do zabudowań mieszkalnych zabili łącznie 55 znajdujących się tam mężczyzn, których nazwiska ustalono w toku prowadzonego śledztwa. Jak stwierdzono, sprawcy należeli do 101. Dywizji, jednakże nie zdołano ich zidentyfikować. Postanowieniem z 18 marca 2004 r. śledztwo umorzono z powodu niewykrycia sprawców.

– sygn. akt S 5/03/Zn

Śledztwo, podjęte 25 lutego 2003 r., w sprawie zabójstwa przez niemieckich sprawców 25 polskich profesorów wyższych uczelni, 12 członków ich rodzin oraz 8 współmieszkańców, we Lwowie w lipcu 1941 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 18 świadków, w większości członków rodzin zamordowanych profesorów, którzy opisali okoliczności aresztowania swych bliskich w dniu 3 lipca 1941 r. we Lwowie. Czterech świadków obserwowało egzekucję na Wzgórzach Wuleckich we Lwowie o świcie 4 lipca 1941 r., rozpoznając wśród ofiar znanych sobie uczonych lwowskich. Przeprowadzono także oględziny książki telefonicznej Lwowa wydanej w 1938 r. i stwierdzono, że nie figurują w niej nazwiska kilku zamordowanych profesorów, co świadczy, że nie była ona jedynym źródłem niemieckiej listy proskrypcyjnej, choć pogląd taki przedstawiony został w piśmiennictwie. Prowadzona jest również szeroko zakrojona kwerenda archiwalna, a także ustalany udział w zbrodni m.in. Helmuta Tanzmanna, Adolfa Bajtlera i Adolfa Langego.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 4/00/Zk

Śledztwo, podjęte 27 października 2000 r., w sprawie zabójstw sądowych dokonanych w okresie od 17 do 27 października 1944 r. w Rzeszowie poprzez wydanie przez Najwyższy Sąd Wojskowy i Trybunał Wojskowy I Frontu Ukraińskiego wyroków śmierci wobec żołnierzy AK oraz wykonanie tych orzeczeń.

Ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że w okresie od 17 do 20 października 1944 r. na terenie Rzeszowa Najwyższy Sąd Wojskowy oraz Trybunał Wojskowy I Frontu Ukraińskiego skazały na karę śmierci 20 osób, z których 17 zostało straconych.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 15 świadków, członków rodzin skazanych żołnierzy AK.

Analizowane są akta kolejnych spraw karnych z okresu objętego śledztwem. Zwrócono się z wnioskiem o udzielenie pomocy prawnej do Federacji Rosyjskiej i przekazanie danych personalnych oraz informacji o przebiegu służby osób występujących w październiku 1944 r. w składach orzekających Najwyższego Sądu Wojskowego i Trybunału Wojskowego I Frontu Ukraińskiego i uczestniczących w wydaniu wyroków śmierci wobec żołnierzy AK, a także funkcjonariuszy NKWD biorących udział w postępowaniach prowadzonych przeciwko żołnierzom AK.

– sygn. akt S 6/00/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 9 listopada 2000 r., w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy Informacji Wojska Polskiego w Rzeszowie w latach 1944–1956.

Ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że funkcjonariusze Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego oraz funkcjonariusze UB znęcali się fizycznie i psychicznie nad aresztowanymi, przeciwko którym prowadzili postępowania przygotowawcze.

Przesłuchano 6 świadków oraz przeprowadzono analizy 3 spraw karnych byłego WSR w Rzeszowie.

Uzyskano z archiwów wojskowych i archiwum Straży Granicznej dane personalne i informacje o przebiegach służby łącznie 20 oficerów WP i fotografie 14 z tych osób oraz dane personalne i informacje o przebiegach służby 20 funkcjonariuszy UB i fotografie 18 z nich.

Kontynuowane są okazania tych fotografii w trakcie przesłuchań pokrzywdzonych w celu zidentyfikowania sprawców, którzy stosowali przestępcze metody śledcze.

– **sygn. akt S 7/00/Zk**

Śledztwo w sprawie zamordowania przez żołnierzy Wojsk Ochrony Pogranicza z placówki w Wołkowyci w nocy z 8 na 9 lipca 1946 r. 33 osób narodowości ukraińskiej we wsi Terka, woj. podkarpackie, podjęte z zawieszenia w dniu 9 listopada 2000 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano łącznie 30 świadków, z czego 16 służyło w 8. Oddziale 36. komendatury WOP. Potwierdzili oni swój udział w starciach z oddziałami UPA w różnych miejscowościach, ale zaprzeczyli, jakoby uczestniczyli w zbrodni dokonanej na ludności ukraińskiej w dniu 8 lipca 1946 r. w Terce.

W Toronto przesłuchano Jarosława Wajdę – pokrzywdzonego i naoczego świadka wydarzeń w Terce. Jego zeznania potwierdziły dotychczasowe ustalenia śledztwa co do przebiegu i sprawców zbrodni. Szczątki ofiar pochowano w zbiorowej mogile na miejscowym cmentarzu.

W wyniku szerokiej kwerendy archiwalnej ujawniono meldunki bojowe, wykazy oddziałów UPA, które podlegały rozpracowaniu przez grupę operacyjną 8. Dywizji Sanok, sprawozdania miesięczne grup operacyjnych, wyroki sądowe, teczki rozkazów dziennych i teczki rozkazów o wypadkach nadzwyczajnych. Brak jest w nich jednak informacji o wydarzeniach w Terce.

Na podstawie wykazu oficerów, z bazy danych PESEL, uzyskano adresy osób żyjących, które zostaną przesłuchane w sprawie.

– **sygn. akt S 8/00/Zk**

Śledztwo w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie w latach 1944–1956, podjęte z zawieszenia 10 listopada 2000 r.

W ciągu ostatniego roku przesłuchano 59 świadków.

Zebrany materiał dowodowy uzasadniał przedstawienie 16 lipca 2003 r. b. funkcjonariuszowi WUBP w Rzeszowie Grzegorzowi B. 4 zarzutów fizycznego i psychicznego znęcania się nad działaczami organizacji niepodległościowej, polegającego na biciu pięściami pokrzywdzonych po całym ciele, duszeniu ich, kopaniu i znieważaniu wulgarnymi słowami oraz umieszczaniu w karcerze. Podejrzany nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu przestępstw.

W dniu 13 października 2003 r. wyłączono sprawę przeciwko Grzegorzowi B. do odrębnego prowadzenia i zakończono skierowaniem aktu oskarżenia do Sądu Rejonowego w Rzeszowie. Postanowieniem z dnia 23 kwietnia 2004 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie na wniosek Sądu Rejonowego w Rzeszowie przekazał sprawę do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Łańcucie, uzasadniając to faktem, iż większość osób wskazanych do przesłuchania w akcie oskarżenia zamieszkuje na terenie objętym właściwością tamtejszego Sądu. Dotąd Sąd Rejonowy w Łańcucie nie wyznaczył pierwszego terminu rozprawy.

Do odrębnego prowadzenia wyłączono 8 kwietnia 2004 r. sprawę przeciwko innemu b. funkcjonariuszowi WUBP w Rzeszowie, Ignacemu P. Postępowanie to nie zostało dotąd ukończone, gdyż podejrzany nie zgłasza się na wezwania prokuratora, usprawiedliwiając je niezdolnością do uczestniczenia w czynnościach procesowych, co wymaga weryfikowania przez biegłego lekarza sądowego i przedłuża przez to postępowanie przygotowawcze.

W dalszym biegu śledztwa planowane jest przedstawienie zarzutów kolejnym 3 b. funkcjonariuszom WUBP w Rzeszowie, którzy znęcali się fizycznie i psychicznie nad przetrzymywanymi w areszcie WUBP w Rzeszowie działaczami niepodległościowymi.

– **sygn. akt S 20/01/Zk**

Śledztwo, wszczęte 6 czerwca 2001 r., przeciwko Antoniemu B. podejrzanemu o to, że 7 kwietnia 1949 r. w Rzeszowie, biorąc udział jako ławnik w składzie orzekającym Wojskowego Sądu Rejonowego wbrew zebranym w sprawie dowodom, dopuszczając się całkowitej i oczywistej dowolno-

ści w ocenie prawnej zachowania członków organizacji WiN Stefana Zdanowskiego i Józefa Steca, uznał ich za winnych popełnienia czynów polegających na przynależności do organizacji usiłującej przemocą obalić ustroj państwa i skazał ich na kary 3 i 7 lat więzienia, co miało charakter represji politycznej.

Jak ustalono, w okresie 1945–1946 Stefan Zdanowski i Józef Stec prowadzili działalność w Komisji Zapomogowej Oddziału Opieki Społecznej Rady organizacji WiN w Dębicy. Pierwszy ze skazanych podpisywał protokoły wypłaty zapomóg członkom rodzin poległych i represjonowanych żołnierzy AK, drugi zaś doręczał zapomogi i pobierał pokwitowania.

Podejrzany w sprawie funkcjonariusz KWMO w Rzeszowie Antoni B. wziął udział jako ławnik Wojskowego Sądu Rejonowego w Rzeszowie w rozprawie sądowej przeprowadzonej przeciwko Stefanowi Zdanowskiemu i Józefowi Stecowi oraz w wydaniu wyroku skazującego ich na kary więzienia, całkowicie dowolnie przyjmując, że poprzez swoją działalność charytatywną usiłowali oni przemocą obalić ustroj komunistyczny w Polsce.

W toku śledztwa uzyskano opinię biegłego, który stwierdził, że podpis złożony pod wyrokiem skazującym jest autentycznym podpisem Antoniego B. Treść zarzutów ogłoszono 29 stycznia 2004 r. podejrzanemu Antoniemu B., który utrzymywał, że nie przypomina sobie, aby brał udział w rozprawie przeciwko członkom WiN Stefanowi Zdanowskiemu i Józefowi Stecowi.

Postępowanie przygotowawcze zakończono wniesieniem 28 czerwca 2004 r. aktu oskarżenia przeciwko Antoniemu B. do Sądu Rejonowego w Rzeszowie.

– sygn. akt S 23/01/Zk

Śledztwo w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Jarosławiu w latach 1944–1956, podjęte z zawieszenia 16 marca 2001 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 155 świadków, których relacje uzasadniały ogłoszenie 15 października 2003 r. b. funkcjonariuszowi PUBP w Jarosławiu Stanisławowi W. zarzutu fizycznego i psychicznego znęcania się nad działaczem ludowym Stanisławem Smorągiem w celu zmuszenia go do podjęcia współpracy z UB. Podejrzany nie przyznał się do popełnienia zarzuczanych mu przestępstw.

W dniu 4 lutego 2004 r. wniesiono przeciwko Stanisławowi W. akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Jarosławiu, który wyrokiem z dnia 17 maja 2004 r. uznał oskarżonego za winnego zarzuczonego mu czynu i wymierzył karę 2 lat pozbawienia wolności.

Sprawę przeciwko drugiemu zidentyfikowanemu współsprawcy znęcania się nad Stanisławem Smorągiem umorzono wobec jego śmierci.

Przygotowywane jest przedstawienie trzem kolejnym b. funkcjonariuszom PUBP w Jarosławiu zarzutów bezprawnego pozbawienia wolności oraz fizycznego i psychicznego znęcania się nad członkami organizacji niepodległościowych.

– sygn. akt S 28/01/Zk

Śledztwo w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Krośnie w latach 1944–1956, wszczęte 11 maja 2001 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 35 świadków.

Materiał dowodowy, wyłączony do odrębnego postępowania pod sygn. S 61/03/Zk, uzasadnił przedstawienie b. szefowi PUBP w Krośnie Stanisławowi S. zarzutów popełnienia 30 przestępstw polegających na bezprawnym pozbawieniu wolności i fizycznym oraz psychicznym znęcaniu się nad przetrzymywanymi w areszcie członkami organizacji niepodległościowych. Podejrzany wielokrotnie kopał i bił przesłuchiwanymi pięściami, używając przy tym gumowej i drewnianej pałki, kawałków przewodów elektrycznych, kłuł ostrzem szpady i dusił, zakładając przesłuchiwanemu maskę przeciwgazową z zatkanym pochłaniaczem, groził zabójstwem oraz znieważał słownie. Często zatrzymanych umieszczał na wiele godzin w karcerze, bez podawania posiłków i napojów. Podejrzany potwierdził, że był szefem PUBP w Krośnie i w Nisku, zaprzeczając równocześnie, aby kiedykolwiek znęcał się

fizycznie lub psychicznie nad którymkolwiek z aresztowanych i stwierdził, że nigdy nie słyszał, aby podlegli mu funkcjonariusze UB dopuszczali się takich czynów. Dodał także, że warunki w podległych mu aresztach były niewiele gorsze od tych, w jakich mieszkali funkcjonariusze UB.

Po zaznajomieniu podejrzanego z materiałami śledztwa zostanie sporządzony akt oskarżenia i skierowany do Sądu Rejonowego dla miasta Warszawy-Śródmieście (o właściwości tego Sądu rozstrzygnął Sąd Najwyższy).

Ponadto w najbliższym czasie planowane jest przedstawienie kolejnemu sprawcy zarzutów popełnienia zbrodni zabójstwa oraz znęcania się fizycznego i psychicznego nad przetrzymywanym w areszcie UB działaczem niepodległościowym.

– **sygn. akt S 41/01/Zk**

Śledztwo wszczęte w dniu 16 lipca 2001 r. w sprawie zabójstw Łukasza Ciepłińskiego, Adama Lazarowicza, Józefa Batorego, Franciszka Błażeja, Karola Chmiela, Józefa Rzepki, Mieczysława Kawalca – członków IV Zarządu Głównego WiN, dokonanych w dniu 1 marca 1951 r. w Warszawie, w wyniku orzeczenia wobec nich wyrokiem z dnia 14 października 1950 r. kar śmierci.

W toku śledztwa przesłuchano w okresie sprawozdawczym 48 świadków.

Ustalono, że wszyscy sędziowie biorący udział w wydaniu wyroku w I i II instancji nie żyją.

Celem obecnie prowadzonego śledztwa było także zidentyfikowanie oficerów śledczych prowadzących postępowania wobec członków IV Zarządu Głównego WiN, którzy stosowali przestępcze metody śledcze. Ustalono obsadę więzienia Mokotów w Warszawie w okresie objętym śledztwem i przesłuchano funkcjonariuszy służby więziennej oraz funkcjonariuszy MBP.

Czynności te nie doprowadziły jednak do zidentyfikowania sprawców znęcania się nad aresztowanymi.

Postanowieniem z dnia 30 czerwca 2004 r. śledztwo w sprawie zbrodni sądowej zostało umorzone wobec śmierci sprawców, zaś w sprawie stosowania przestępczych metod śledczych – wobec niewykrycia sprawców.

– **sygn. akt S 43/01/Zk**

Śledztwo w sprawie znęcania się funkcjonariuszy PUBP i więzienia w Przemyślu w latach 1944–1950 nad pozbawionymi wolności, podjęte z zawieszenia 22 maja 2001 r.

W ciągu ostatniego roku sprawozdawczego przesłuchano 18 świadków, zarówno pokrzywdzonych, jak i b. funkcjonariuszy PUBP w Przemyślu. Dokonano też analizy akt sądowych, w sprawach przeciwko członkom podziemia niepodległościowego. Ujawniono fakty stosowania przestępczych metod śledczych przez funkcjonariuszy UB, jednakże ze względu na śmierć świadków bezpośrednich oraz śmierć typowanych sprawców zbrodni nie zgromadzono materiału dowodowego dającego podstawę do sformułowania zarzutów wobec żyjących b. funkcjonariuszy UB.

– **sygn. akt S 50/01/Zk**

Śledztwo w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Tarnobrzegu w latach 1944–1956, podjęte z zawieszenia 4 czerwca 2001 r.

W ciągu ostatniego roku przesłuchano 54 świadków. Zgromadzony materiał dowodowy pozwala na sformułowanie wobec b. szefa tego UB zarzutów popełnienia zbrodni komunistycznej. Zarzuty obejmują zbrodnię zabójstwa, bezprawne pozbawianie wolności członków organizacji niepodległościowych oraz zezwalanie podległym funkcjonariuszom na stosowanie wobec przesłuchiwanym tortur, groźenie pobiciem i zabójstwem.

Czynności te zostaną wykonane do końca bieżącego roku.

– **sygn. akt S 80/01/Zk**

Śledztwo w sprawie zabójstwa Władysława Kojdera 17 września 1945 r. w lasach koło Głogowa Małopolskiego, woj. rzeszowskie, prowadzone od 1 października 2001 r.

Ustalono, że 17 września 1945 r. po powrocie ze zjazdu PSL w Krakowie, na którym powierzono mu funkcję zastępcy Wincentego Witosa, Władysław Kojder uprowadzony został z rodzinnego domu w Grzęsce, powiat przeworski, przez grupę uzbrojonych i umundurowanych mężczyzn pozorujących napad rabunkowy. W końcu września 1945 r. w lesie w okolicach Głogowa Małopolskiego znaleziono zwłoki mężczyzny w znacznym stanie rozkładu z licznymi ranami postrzałowymi, które pochowane zostały na pobliskim cmentarzu. Pobrane przez funkcjonariusza MO z ubrania denata wycinki materiału rozpoznała następnie żona Władysława Kojdera jako pochodzące z ubrania męża. Co do tożsamości zwłok nie miał również wątpliwości uczestniczący w ekshumacji znający Władysława Kojdera lekarz. Nie zachowały się dokumenty z tej czynności ani też akta postępowania prowadzonego po odnalezieniu zwłok. Repertoria nie zawierają adnotacji o sposobie zakończenia tego postępowania. Liczni świadkowie jako sprawców uprowadzenia i zabójstwa Władysława Kojdera wskazywali szefa WUBP w Rzeszowie i szefa PUBP w Przeworsku. Lektura akt osobowych zarówno tych funkcjonariuszy UB, jak też innych, których nazwiska wyłoniły się w toku obecnie prowadzonego śledztwa, nie dostarczyła podstaw do wykazania związku tych osób z przedmiotowym zabójstwem.

Przesłuchani w charakterze świadków ówcześni funkcjonariusze WUBP w Rzeszowie i PUBP w Przeworsku zasłaniaли się niewiedzą co do okoliczności uprowadzenia i zabójstwa Władysława Kojdera. Odnaleziono raporty sytuacyjne i pisma KPMO w Rzeszowie oraz UBP różnych szczebli, relacjonujące przebieg uprowadzenia. Jeden z ujawnionych raportów wskazuje imiennie sprawcę zabójstwa oraz fakt umorzenia przez Sąd Grodzki prowadzonego wówczas przeciwko niemu postępowania. Zachowane repertoria nie zawierają jednak zapisów świadczących o prowadzeniu takiego postępowania, nie odnaleziono również akt Sądu Grodzkiego, o których mowa we wskazanym wyżej raporcie.

Przeprowadzone kwerendy archiwalne nie ujawniły dokumentów wskazujących inspiratorów i wykonawców zbrodni. Śledztwo umorzono 22 sierpnia 2003 r. z powodu niewykrycia sprawców.

– sygn. akt S 5/02/Zk

Śledztwo w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Nisku w latach 1944–1956, wszczęte 20 lutego 2002 r.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 75 świadków. Zgromadzono obszerny materiał dowodowy, który uzasadnił przedstawienie zarzutów 2 b. funkcjonariuszom PUBP w Nisku.

Edwardowi P. przedstawiono zarzuty 24 lutego 2004 r., a 17 maja 2004 r. ich treść rozszerzono. Zarzucono mu dopuszczenie się 8 przestępstw fizycznego i psychicznego znęcania się nad działaczami niepodległościowymi, które polegało na prowadzeniu ciągłych wielogodzinnych przesłuchań w dzień i w nocy, biciu także z użyciem niebezpiecznych przedmiotów, kopaniu i słownym znieważaniu. Podejrzanemu zarzucono także zmuszanie pokrzywdzonych do wykonywania tzw. żabek, przysiadów i pompek, aż do całkowitego wyczerpania sił, i umieszczanie ich nago w karczerze.

Drugiemu b. funkcjonariuszowi PUBP w Nisku Romanowi K. przedstawiono 15 marca 2004 r. zarzuty znęcania się nad zatrzymanym, polegające na pobiciu pokrzywdzonego pięściami po całym ciele i szarpaniu go. Wobec podniesionych przez podejrzanego wątpliwości co do jego poczytalności i możliwości udziału w dalszym postępowaniu, powołano 2 biegłych lekarzy psychiatrów, którzy w wydanej opinii stwierdzili, że Roman K. był poczytalny w chwili popełnienia zarzucanego mu przestępstwa i może uczestniczyć w obecnie prowadzonym postępowaniu karnym. Planowane jest postawienie mu kolejnych zarzutów bezprawnego pozbawienia wolności oraz fizycznego i psychicznego znęcania się nad przetrzymywanymi w PUBP w Nisku działaczami niepodległościowymi, które to fakty ujawnione zostały w ostatnim czasie.

Obaj podejrzani potwierdzili, że pełnili służbę w PUBP w Nisku, zaprzeczając jednocześnie, by kiedykolwiek i w jakikolwiek sposób znęcali się nad osobami osadzonymi w areszcie tego urzędu.

Po zaznajomieniu podejrzanych z aktami śledztwa zostaną wniesione przeciwko nim akty oskarżenia do Sądu Rejonowego w Nisku.

– sygn. akt S 20/02/Zk

Śledztwo przeciwko Romualdowi R. i Florianowi M. wyłączono 26 marca 2002 r. ze śledztwa S 8/00/Zk.

Sprawę przeciwko Romualdowi R. kontynuowano od 12 maja 2003 r. pod sygn. S 25/03/Zk i zakończono wniesieniem aktu oskarżenia 26 maja 2003 r. do Sądu Rejonowego w Jaśle, który 26 stycznia 2004 r. umorzył postępowanie z powodu śmierci oskarżonego.

Śledztwo przeciwko Florianowi M. zakończono wniesieniem 20 stycznia 2004 r. do Sądu Rejonowego w Rzeszowie aktu oskarżenia. Oskarżonemu zarzucono dopuszczenie się 8 przestępstw fizycznego i psychicznego znęcania się w areszcie WUBP w Rzeszowie nad 8 działaczami niepodległościowymi. Zebrane dowody wskazywały, że oskarżony brał udział z innymi funkcjonariuszami WUBP w Rzeszowie w pobiciach aresztowanych, używając przy tym: łańcuchów, kabli, kijów, nóg od stołu, karabinów, pejców, pasów skórzanych zakończonych metalowymi klamrami. U jednego z pokrzywdzonych, na skutek uderzenia kolbą karabinu, spowodował złamanie 3 żeber. Niektórych z przesłuchiowanych oskarżony zmuszał do wykonywania tzw. żabek i robienia przysiadów, siedzenia na nodze odwróconego taboretu, a także porażał prądem. Wszystkich pokrzywdzonych znieważał wulgarnymi słowami, a także umieszczał w karcerze. Podejrzany w sprawie potwierdził swą służbę w WUBP w Rzeszowie, zaprzeczając, aby w jakikolwiek sposób znęcał się nad aresztowanymi.

W akcie oskarżenia wnioskowano o przesłuchanie na rozprawie 32 świadków.

Na dzień 26 maja 2004 r. Sąd Rejonowy w Rzeszowie wyznaczył pierwszy termin rozprawy. Oskarżony nie stawił się na rozprawę, uzasadniając to złym stanem zdrowia. W związku z powyższym Sąd zwrócił się do biegłych lekarzy sądowych o ustalenie, czy może on uczestniczyć w postępowaniu karnym. Opinia nie wpłynęła jeszcze do Sądu.

– sygn. akt S 6/03/Zk

Śledztwo przeciwko Stanisławowi S., Władysławowi K. i Janowi G. wyłączono 28 lutego 2003 r. ze śledztwa S 8/00/Zk.

W dniu 24 lipca 2003 r. skierowano przeciwko 3 b. funkcjonariuszom UB akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Rzeszowie. Oskarżonym zarzucono fizyczne i psychiczne znęcanie się nad 3 osobami zatrzymanymi w areszcie WUBP w Rzeszowie, poprzez dokonywanie ciągłych wielogodzinnych przesłuchań, także w nocy, w czasie których świecili pokrzywdzonym lampami w oczy, bili, znieważali słownie i grozili pobiciem. Przez pierwsze 3 dni uwięzienia pokrzywdzeni byli przesłuchiвани bez przerwy i nie podawano im żadnych płynów ani posiłków. Oskarżeni, choć potwierdzili fakt służby w WUBP w Rzeszowie, to jednak zaprzeczyli treści stawianych im zarzutów.

Obecnie trwa postępowanie sądowe w Sądzie Rejonowym w Rzeszowie. W dniu 29 stycznia 2004 r. Sąd ten umorzył postępowanie w części dotyczącej Władysława K. wobec jego śmierci. Kolejny termin rozprawy wyznaczono na dzień 12 lipca 2004 r.

– sygn. akt S 24/03/Zk

Śledztwo wszczęte 13 maja 2003 r. w sprawie złośliwego naruszania praw pracowniczych nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych w Sanoku, wynikających ze stosunku pracy, w związku z ich przynależnością do NSZZ „Solidarność”, przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego w 1982 r.

Podstawą wszczęcia było pisemne zawiadomienie nauczyciela z Sanoka Jerzego T., z którego wynikało, że w 1982 r. specjalna komisja powołana przez egzekutywę Komitetu Miejskiego PZPR w Sanoku przeprowadziła weryfikację nauczycieli, oceniając działalność kadry pedagogicznej szkół i placówek oświatowo-wychowawczych w 1981 r. Przyczyną dokonywanej oceny była przynależność i działalność nauczycieli w NSZZ „Solidarność”. Wobec nauczycieli objętych weryfikacją podjęto decyzje kadrowe, polegające na próbie przeniesienia ich do pracy w innych szkołach.

W toku śledztwa ustalono 24 nauczycieli objętych weryfikacją, z których 21 zostało już przesłuchanych w charakterze świadków. Dokonano także analizy akt osobowych nauczycieli, celem

ustalenia, jakie były powody podjęcia wobec nich decyzji kadrowych. Kontynuowane śledztwo zmierza do ustalenia, czy wobec nauczycieli popełnione zostało przestępstwo, oraz do wykrycia jego sprawców.

– sygn. akt S 10/04/Zk

Śledztwo w sprawie zabójstwa 30 stycznia 1948 r. w Ostrowach Tuszowskich, pow. mielecki, woj. podkarpackie, Wojciecha Lisa i Konstantego Kędziora przez informatora PUBP w Mielcu, podjęte 4 listopada 2002 r.

Wojciech Lis w okresie okupacji hitlerowskiej był dowódcą oddziału partyzanckiego AK. Po zakończeniu wojny został aresztowany przez władze radzieckie, jednak udało mu się zbiec i utworzyć oddział zbrojny działający na terenie pow. mieleckiego. Współdziałające organy UB, MO i Korpus Bezpieczeństwa Publicznego wielokrotnie starały się aresztować dowódcę i członków oddziału. W tym celu stosowano represje wobec rodziny, urządzano zasadzki i stosowano prowokacje. Z początkiem 1948 r. został wprowadzony do oddziału informator PUBP w Mielcu o pseudonimie „Tor”, który w okresie okupacji służył w oddziale Wojciecha Lisa. Agent ten zastrzelił z broni palnej dowódcę W. Lisa i przebywającego z nim Konstantego Kędziora. Ciała zamordowanych zostały zabrane do budynku PUBP w Mielcu i w tajemnicy pochowane.

Decyzja o zabójstwie została podjęta na szczelbu WUBP w Rzeszowie, o czym świadczą pisma do MBP w Warszawie zawierające sformułowanie o „likwidacji” obu żołnierzy, gdyż nie było możliwości ich ujęcia. Należy podkreślić, że poczynania informatora o pseudonimie „Tor” koordynował specjalnie oddelegowany z WUBP w Rzeszowie do PUBP w Mielcu funkcjonariusz.

W śledztwie ustalono nazwisko zabójcy i stwierdzono, że osoba ta nie żyje. Nie ustalono natomiast, kto z funkcjonariuszy UB podjął decyzję o zamordowaniu i kierował działalnością bezpośredniego wykonawcy.

Śledztwo umorzono 5 kwietnia 2004 r. wobec śmierci bezpośredniego sprawcy zabójstwa Wojciecha Lisa i Konstantego Kędziora, a w sprawie kierowania zabójstwem przez funkcjonariuszy UB – wobec niewykrycia sprawców.

– sygn. akt S 16/04/Zk

Śledztwo w sprawie masowych zabójstw więźniów obozu NKWD w Trzebusce k. Sokołowa Małopolskiego w okresie pomiędzy sierpniem a listopadem 1944 r., podjęte z zawieszenia 4 maja 2004 r.

Jak ustalono w lipcu 1944 r., po przejściu frontu w miejscowości Trzebuska zorganizowany został obóz, w którym NKWD przetrzymywało zarówno obywateli polskich, jak i radzieckich.

Przetrzymywani w nim więźniowie mieszkali w ziemiankach i byli głodowo żywieni. Przesłuchiwali ich oficerowie sowieccy, a raz na kilka dni przyjeżdżało kilku funkcjonariuszy NKWD, którzy określali się jako „sąd”.

Przesłuchany w sprawie świadek, Jan Ch., zeznał, że widział nocami wywożenie nagich więźniów z obozu pod eskortą, samochodem ciężarowym w kierunku lasu w Turzy.

W listopadzie 1944 r. członkowie AK działającej na tym terenie odkryli w lesie w miejscowości Turza 3 zbiorowe groby. W jednym z nich znajdowały się zwłoki kobiety, w której rozpoznano sanitariuszkę AK, oraz zwłoki 9 mężczyzn. Zwłoki miały skrupowane ręce i nogi drutem.

W ramach prowadzonego obecnie śledztwa ekshumowano w lesie w Turzy szczątki 16 szkieletów ludzkich. Według opinii biegłych lekarzy sądowych szkielety są szczątkami młodych mężczyzn lub co najwyżej w średnim wieku, zmarłych śmiercią gwałtowną.

Biegli stwierdzili, że egzekucji dokonywano na miejscu pochowania ofiar, strzelając w tył głowy, kiedy ofiary stały lub klęczały na brzegu dołu. Ustalono także, że ofiary miały skrupowane ręce i były nagie.

W toku śledztwa zwrócono się zarówno do archiwów Federacji Rosyjskiej, jak i Republiki Ukrainy, które odpowiedziały, że nie posiadają żadnych dokumentów dotyczących obozów NKWD zor-

ganizowanych na terenie Polski. Poszukiwanych dokumentów nie odnaleziono także w polskich archiwach cywilnych i wojskowych.

Wobec braku możliwości ustalenia sprawców zbrodni postępowanie zostało umorzone 7 maja 2004 r.

c) inne zbrodnie

– sygn. akt S 2/00/Zi

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej na terenie powiatu przemyskiego w latach 1944–1947, w tym zamordowania 20 kwietnia 1945 r. około 70 mieszkańców wsi Borownica, podjęte z zawieszenia 8 listopada 2000 r.

Śledztwo ma charakter wielowątkowy. W ciągu ostatniego roku przesłuchano 101 świadków, w większości naocznych, którzy złożyli relacje o zbrodniach popełnionych w Zalesiu, Sufczyńcu, Pikulicach, Borownicy, Hucie Brzuskiej, Krajnej, Leszczawce, Żohatyniu, Łączkach, Piątkowej, Sielnicy, Słonnym, Polchowej, Tarnawce, Makowej, Borysławce, Kotowie i Rudawce.

Jednocześnie prowadzono skrupulatną kwerendę także w archiwach wojskowych. Wykorzystano m.in. akta Sądu Grupy Operacyjnej „Wisła” w sprawach przeciwko członkom UPA i OUN skazanym za działalność w tych organizacjach. Jak ustalono, sprawców zbrodni na ludności polskiej skazywano najczęściej za dokonane napady rabunkowe oraz spowodowanie niebezpieczeństwa pożaru w zabudowaniach wsi.

Ustalono kolejnych świadków – pokrzywdzonych, od których odbierane są relacje.

– sygn. akt S 52/01/Zi

Śledztwo wszczęte 20 września 2001 r. w sprawie zamordowania około 350 mieszkańców Pawłokomy narodowości ukraińskiej w dniach 1–3 marca 1945 r.

W ciągu ostatniego roku przesłuchano 65 świadków. Uzyskano również z Fundacji „Pawłokoma” w Kanadzie dokumentację dotyczącą zbrodni popełnionej w tej miejscowości. Wymienione w tej dokumentacji osoby zostały przesłuchane. Przygotowany został także wniosek o przesłuchanie dalszych świadków zamieszkałych na terenie Republiki Ukrainy.

Pomimo dokładnej kwerendy archiwalnej nie odnaleziono oryginałów dokumentacji z ekshumacji zbiorowych grobów Ukraińców przeprowadzonej w październiku 1952 r.

Zgromadzone dotąd dowody potwierdzają wcześniejsze ustalenia co do tego, iż sprawcami zbrodni w Pawłokomie byli prawdopodobnie partyzanci z oddziału AK „Wacława” oraz część polskich mieszkańców sąsiednich wsi.

Dotąd nie zgromadzono materiału dowodowego pozwalającego na przedstawienie zarzutu brania udziału w zbrodni konkretnej żyjącej osobie.

– sygn. akt S 45/02/Zi

Śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych przez nacjonalistów ukraińskich w latach 1943–1947 na terenie pow. lubaczowskiego na szkodę obywateli polskich narodowości polskiej i ukraińskiej, w których wyniku śmierć poniosła nieustalona bliżej liczba osób, podjęte z zawieszenia 23 kwietnia 2002 r.

Przedmiotem śledztwa są zbrodnie popełnione przez nacjonalistów ukraińskich w miejscowościach 7 gmin powiatu lubaczowskiego. Szczególny akcent położono na przeprowadzenie dowodów z przesłuchań świadków. Dodatkową trudność śledztwa sprawia brak dokumentacji tworzonej przez MO, która dotyczyłaby badanych w śledztwie zdarzeń. O ile bowiem zbrodnie popełnione przez nacjonalistów ukraińskich w okresie funkcjonowania MO znajdują odzwierciedlenie w meldunkach i raportach Komendy Powiatowej MO w Lubaczowie i miejscowych posterunków MO, a także w dokumentach wytworzonych przez ówczesną administrację, o tyle zbrodnie dokonane w okresie poprzedzającym ich powstanie mogą znaleźć udokumentowanie jedynie dowodami oso-

bowymi. Na podstawie relacji przesłuchanych w śledztwie świadków zdołano udokumentować przebieg ataków UPA na wieś Rudka 19 kwietnia 1944 r. oraz na miasteczko Cieszanów 2–3 maja 1944 r., którego większość mieszkańców została ewakuowana przez żołnierzy Armii Krajowej. Pozostali w mieście z własnej woli mieszkańcy, głównie w podeszłym wieku w liczbie kilkudziesięciu, zostali przez ukraińskich sprawców zamordowani, zaś zabudowania spalono w 96%.

W okresie sprawozdawczym przesłuchano 34 świadków, w większości pokrzywdzonych.

2.9. ODDZIAŁOWA KOMISJA W WARSZAWIE

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 19/01/Zn

Śledztwo w sprawie masowych zabójstw ludności cywilnej dokonanych przez żołnierzy niemieckich 8 i 9 sierpnia 1944 r. w ruinach Teatru Wielkiego w Warszawie, wszczęte 18 grudnia 2000 r.

Ustalono, że w pierwszych dniach Powstania Warszawskiego żołnierze niemieccy wypędzili mieszkańców domów znajdujących się w pobliżu Teatru Wielkiego, tj. z rejonu ulic Trębackiej, Focha, Krakowskiego Przedmieścia, Wierzbowej, Senatorskiej, Fredry i Alberta, których następnie umieszczono w ruinach opery. Ludność tę podzielono na 2 grupy. Kobiety wraz z dziećmi zostały skierowane do obozu przejściowego w Pruszkowie. Mężczyzn w wieku od kilkunastu lat zastrzelono w dniach 8 i 9 sierpnia 1944 r., a ich zwłoki spalono.

Ustalono, że w pierwszej połowie sierpnia 1944 r. w rejonie Teatru Wielkiego i Ogrodu Saskiego przebywał batalion brygady Dirlewangera, który przybył tam na odsiecz okrażonemu przez oddziały powstańcze gen. por. Reinerowi Stahelowi. Podjęte w sprawie czynności nie doprowadziły jednak do zidentyfikowania formacji wojskowej dokonującej zbrodni w ruinach opery oraz ustalenia jej składu osobowego. Z tych względów postępowanie 5 marca 2004 r. umorzono z powodu nie wykrycia sprawców zbrodni.

– sygn. akt S 48/01/Zn

Przedmiotem śledztwa wszczętego 4 lutego 2002 r. jest akcja przeprowadzona 17 lutego 1944 r. w Warszawie przez grupę żołnierzy AL, którzy współdziałając z Gestapo, opanowali tajne Archiwum Delegatury Rządu na Kraj i przekazali w ręce okupanta część materiałów zgromadzonych w tym archiwum oraz zatrzymali członków Delegatury i AK, a następnie wydali ich Gestapo.

Śledztwo wszczęto na podstawie zawiadomienia o przestępstwie, złożonego przez Zarząd Główny Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

W ramach postępowania wyjaśniane są okoliczności napadu na mieszkanie przy ul. Poznańskiej 37 w Warszawie należące do Wacława Kupeckiego – pracownika kontrwywiadu Delegatury Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Kraj, który w tym lokalu prowadził działalność konspiracyjną i archiwum.

Z dotychczasowych ustaleń śledztwa wynika, iż W. Kupecki, wykonując swe obowiązki służbowe, prowadził m.in. rozmowy z przedstawicielami organizacji o nazwie „Miecz i Pług”, a w szczególności z Bogusławem Hrynkiewiczem, który od 21 września 1943 r. był jednym z członków zarządu tej organizacji i współpracował równocześnie z Abwehrą, Gestapo i wywiadem radzieckim. Jako przedwojenny komunista nawiązał on również kontakty z Marianem Spychalskim – członkiem Sztabu Głównego GL i AL, do którego zwrócił się o pomoc w przeprowadzeniu napadu, argumentując, iż chodzi o zdobycie ważnych dla partii dokumentów. M. Spychalski przekazał do jego dyspozycji dwóch uzbrojonych członków AL, Wincentego R. i Jerzego W. Sam B. Hrynkiewicz zaplanował przeprowadzenie akcji również z udziałem Abwehry i Gestapo. W dniu 17 lutego 1944 r. około godziny 7 do mieszkania W. Kupeckiego wtargnęło 5 mężczyzn, którzy skrupowali go. Nieco później do mieszkania wszedł B. Hrynkiewicz z 2 żołnierzami AL, którzy zabrali przechowywane tam dokumenty. W mieszkaniu urządzono „kocioł”, w którym zatrzymano 20–30 osób. Około

godziny 20 z mieszkania wyprowadzono W. Kupeckiego, jego łączniczkę oraz 6 innych osób związanych z działalnością konspiracyjną. Na podstawie informacji zawartych w materiałach archiwalnych ponad wszelką wątpliwość należy przyjąć, iż Waclaw Kupecki razem z innymi osobami zatrzymanymi w mieszkaniu przy Poznańskiej został zamordowany.

Nie budzi wątpliwości, że nieżyjący obecnie Bogusław Hrynkiewicz brał udział w dokonaniu zbrodni nazistowskiej w rozumieniu dekretu sierpniowego z 1944 r. Zebrany w sprawie materiał dowodowy nie jest jednak wystarczający dla dokonania końcowej oceny prawnokarnej czynów popełnionych przez inne ustalone w sprawie osoby. Z tego względu, w dalszym toku śledztwa, kontynuowane będą kwerendy archiwalne i analiza ujawnionych dokumentów.

– **sygn. akt S 5/02/Zn**

Śledztwo wszczęte 29 marca 2002 r. w sprawie dokonania na terenie Warszawy przez hitlerowskie oddziały wojskowe i policyjne, w okresie od wiosny 1942 r. do połowy 1943 r., masowych zabójstw osób spośród ludności polskiej, narodowości romskiej, osadzonych na terenie getta.

Na podstawie zeznań Romana Chojnackiego – prezesa Romów Polskich, ustalono, iż latem 1942 r. Niemcy rozpoczęli masową akcję zatrzymywania Romów i umieszczania ich na terenie getta w Warszawie. W czasie tej akcji wyłapywano całe tabory romskie i wszystkie ujęte osoby osadzano w getcie. Romów, którzy próbowali uniknąć zatrzymania lub którzy próbowali uciekać, natychmiast zabijano.

Akcja była wykonaniem rozporządzeń wydanych w 1942 r. o umieszczeniu Cyganów przebywających na terenie powiatu warszawskiego i w Warszawie w dzielnicach żydowskich. Cyganie, przesiedleni do getta, musieli nosić tam opaskę z literą „Z” (Zigeuner).

W okresie śledztwa przesłuchano łącznie 90 świadków (82 przyznano status pokrzywdzonego), których relacje udokumentowały okoliczności masowej zagłady obywateli polskich narodowości romskiej na terenie warszawskiego getta. Zeznający w sprawie świadkowie nie byli w stanie podać informacji umożliwiających identyfikację sprawców zbrodni. W związku z wyczerpaniem źródeł dowodowych 31 maja 2004 r. postępowanie zostało umorzone ze względu na niewykrucie sprawców zbrodni.

– **sygn. akt S 9/02/Zn**

Śledztwo, podjęte 22 stycznia 2002 r., w sprawie dokonania przez niemieckie formacje wojskowe i policyjne zabójstw w okresie od 1 września 1939 r. do 17 stycznia 1945 r. w Piasecznie i sąsiadujących miejscowościach, m.in. w Raszynie, Słomczynie, Opaczu, Mrokwie, Lesznawoli, Chylicach, Skolimowie, Konstancinie i Jeziornie, wziętych do niewoli żołnierzy polskich oraz ludności cywilnej narodowości polskiej i żydowskiej.

Śledztwo obejmuje ponad 70 wypadków zabójstw Polaków i Żydów, w tym masowe egzekucje, w których zastrzelono do 500 osób. Badane są, w jednym z wątków śledztwa, zabójstwa wziętych do niewoli we wrześniu 1939 r. żołnierzy polskich. Odrębny wątek obejmuje zbrodnie żandarmerii i żołnierzy niemieckich dokonane w czasie pacyfikacji i akcji odwetowych na ludności cywilnej w Piasecznie i okolicznych wsiach w okresie Powstania Warszawskiego. Rejestrowane są także dokonywane w innych okresach zabójstwa pojedynczych ofiar, a także grup, jak również masowe egzekucje ofiar przywożonych z Warszawy z więzień lub ujętych podczas łapanek ulicznych.

Wykorzystano w pełni zebrany wcześniej materiał dowodowy w postaci protokołów przesłuchania świadków, kopii protokołów ekshumacji zwłok, kopii kwestionariuszy sądów grodzkich „dotyczących masowych egzekucji i grobów masowych”, kopii meldunków z alertu ZHP, dotyczących „odnalezionego miejsca walk lub męczeństwa” i odpisów aktów zgonu. Szeroki przedmiotowy zakres śledztwa ma na celu sporządzenie opisu poszczególnych zbrodni i wskazanie ich ofiar, przy wykorzystaniu także ustaleń poczynionych w toku śledztw niemieckich co do sprawców zbrodni.

– **sygn. akt S 12/02/Zn**

Śledztwo prowadzone od 30 stycznia 2002 r. w sprawie zbrodni popełnionych w obozie koncentracyjnym w Warszawie (Konzentrationslager Warschau) stanowi kontynuację postępowania prowadzonego wcześniej przez b. GKBZpNP i Prokuraturę Okręgową w Warszawie.

Nazwa „Konzentrationslager Warschau” pojawia się w niemieckim dokumencie z dnia 19 czerwca 1943 r. i od tego czasu używana jest w kolejnych materiałach. W dniu 19 lipca 1943 r. do KL Warschau przywieziono pierwszą grupę 300 więźniów – obcokrajowców, których użyto do prac związanych z organizowaniem obozu i do porządkowania ruin getta.

Obóz koncentracyjny obejmował obszar pomiędzy ulicami Zamenhoffa, Okopową, Wołyńską, Ostrowską, Glinianą, wzdłuż ulicy Gęsiej – obecnie Anielewicza. Obszar przylegający do obozu stanowił tzw. strefę zamkniętą, otoczoną murem zamykającym tereny getta.

W świetle dotychczasowych ustaleń śledztwa brak jest podstaw do twierdzenia, że teren obozu obejmował także obszar Warszawy-Koła i Warszawy Zachodniej, gdzie w tunelu, pod torami wzdłuż ulicy Bema miała funkcjonować komora gazowa, jak to przyjęto we wcześniej prowadzonym przez GKBZpNP śledztwie. Zebrany w toku obecnie prowadzonego śledztwa materiał dowodowy dotyczący Warszawy Zachodniej, na który składają się relacje wielu przesłuchanych świadków, w tym osób mieszkających wówczas w rejonie stacji Warszawa Zachodnia, a także dokumentacja techniczna projektów rozbudowy węzła kolejowego Warszawa Zachodnia, obejmująca także tunel wzdłuż ulicy Bema, przeczy twierdzeniom o istnieniu tam komory gazowej. Także relacja świadka Władysława Bartoszewskiego, który w czasie okupacji pełnił służbę w Delegaturze Rządu na Kraj i Armii Krajowej, zaprzecza funkcjonowaniu komory gazowej. Nie było bowiem możliwe – jak zaznaczył prof. W. Bartoszewski – by do Delegatury nie dotarły żadne informacje świadczące o istnieniu obozu na Kole lub w okolicy stacji Warszawa Zachodnia i działaniu w nich komory gazowej.

Kwestia ta, na podstawie całokształtu zebranego obecnie materiału dowodowego, w tym także zeznań ponownie przesłuchanych świadków, którzy składali wcześniej relacje w postępowaniu prowadzonym przez b. GKBZpNP, zostanie w najbliższym czasie jednoznacznie wyjaśniona.

Odrębne ustalenia dotyczą pytania, czy na terenie KL Warschau, pomiędzy ulicami Zamenhoffa, Okopową, Wołyńską, Ostrowską, Glinianą, wzdłuż ulicy Gęsiej – obecnie Anielewicza, mordowano więźniów przy użyciu gazów trujących. Świadek W. Bartoszewski zeznał, że w okresie swojej służby w Delegaturze Rządu na Kraj i AK nie zetknął się z informacją o konkretnych przypadkach uśmiercania w Warszawie uwięzionych Polaków lub Żydów przy zastosowaniu gazu trującego. Niektórzy z przesłuchanych w sprawie świadków twierdzili, że w KL Warschau zbrodnie takie miały miejsce.

Ważnym celem śledztwa jest ustalenie liczby ofiar zamordowanych w KL Warschau. W toku postępowania nie potwierdzono, że w KL Warschau śmierć poniosło około 200 000 ludzi, którzy w większości mieli zostać zamordowani w komorze gazowej w tunelu kolejowym wzdłuż ulicy Bema. Według opinii prof. W. Bartoszewskiego „...suma strat w wyniku śmierci normalnej (epidemia, tyfus, wyczerpanie) oraz śmierci gwałtownie zadanej na terenie utworzonego i praktycznie czynnego od 19 lipca 1943 r. KL Warschau na ulicy Gęsiej, od kwietnia 1944 r. nazywanego Konzentrationslager Lublin Arbeitslager Warschau, wynosi za okrągły rok kilka do 10 tysięcy Żydów więźniów, głównie obywateli niepolskich. Szacunek ten nie obejmuje strat, jakie powstały przy przymusowej ewakuacji więźniów pieszo z Warszawy (docelowo do Dachau) w ostatnich dniach lipca 1944 r. Szacunek ten nie obejmuje egzekucji z Pawiaka Polaków mężczyzn i kobiet dokonywanych poza budynkami więzienia na okolicznych ulicach”.

Na obecnym etapie ustaleń, uwzględniając także ofiary zamordowane w strefie zamkniętej przyległej do terenu obozu, przyjęto, że w KL Warschau pozbawiono życia kilkanaście–kilkadziesiąt tysięcy ludzi.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 1/00/Zk

Śledztwo wszczęte 10 października 2000 r. w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności przez urzędników państwowych, Prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego, w okresie od 25 września 1953 r. do 28 października 1956 r., w Warszawie, Rywałdzie Królewskim, Stoczku Warmińskim, Prudniku Śląskim i Komańczy.

Zgromadzono obszerny materiał dowodowy, zawarty w 26 tomach, który dokumentuje przebieg podejmowania decyzji na najwyższych szczeblach władzy o zatrzymaniu Prymasa oraz obrazuje realia jego uwięzienia. Pozbawienie wolności ks. kard. Stefana Wyszyńskiego poprzedzone było decyzjami Sekretariatu Biura Politycznego KC PZPR, Prezydium Rządu PRL, Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Prokuratury Generalnej i Urzędu do spraw Wyznań, którym pomimo oczywistej bezprawności próbowano nadawać pozory legalności.

Przesłuchano jako świadków osoby z najbliższego otoczenia księdza kardynała, z okresu jego uwięzienia, i odtworzono sposób prowadzonej przez organy bezpieczeństwa obserwacji i nadzoru jego zachowań za pomocą zidentyfikowanych w śledztwie informatorów.

W ostatnim okresie zwrócono się do władz Szwecji o przesłuchanie w charakterze świadka byłego wysokiej rangi funkcjonariusza polskiego resortu bezpieczeństwa publicznego, który – jak wynika z materiałów sprawy – wykonywał czynności podczas zatrzymania ks. Prymasa w jego siedzibie przy ulicy Miodowej. Do przesłuchania tego świadka nie doszło z powodu jego śmierci.

Mając na względzie ustalenia przedmiotowego postępowania przygotowawczego, wobec faktu, że osoby, w stosunku do których zachodziłaby podstawa do przedstawienia zarzutu popełnienia przestępstwa zbrodni komunistycznej, nie żyją, w najbliższym czasie planowane jest zakończenie śledztwa.

– sygn. akt S 2/00/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 12 października 2000 r., prowadzone w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności ks. Zygmunta Kaczyńskiego w latach 1949–1951.

Wyjaśniono okoliczności ówczesnie prowadzonego przez MBP postępowania przeciwko ks. Z. Kaczyńskiemu i jego skazania wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie, jak również okoliczności śmierci 13 maja 1953 r. w więzieniu Warszawa-Mokotów.

Ks. Z. Kaczyński w okresie międzywojennym był posłem na Sejm RP, należał do najwyższych władz Chrześcijańskiej Demokracji i Stronnictwa Pracy oraz pełnił funkcję dyrektora Katolickiej Agencji Prasowej, w rządach emigracyjnych był wiceministrem informacji i dokumentacji, a następnie ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego.

Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie, wyrokiem z dnia 29 sierpnia 1951 r., skazał ks. Z. Kaczyńskiego za działanie w zamiarze zmiany przemocą ustroju państwa oraz przyjęcie korzyści majątkowej od osoby działającej w interesie obcego rządu na karę 10 lat pozbawienia wolności.

Wyrokiem z dnia 5 marca 1958 r. Sąd Wojewódzki w Warszawie uniewinnił ks. Z. Kaczyńskiego od popełnienia zarzucanych mu czynów.

Ustalono, że w okresie postępowania karnego prowadzonego przeciwko ks. Z. Kaczyńskiemu dopuszczono się wobec niego bezprawnego pozbawienia wolności na skutek wielokrotnego i bezpodstawnego przedłużania okresów tymczasowego aresztowania.

Na podstawie zebranego materiału dowodowego wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów jednemu żyjącemu sędziemu Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie, Mieczysławowi W. Zarzucono mu przekroczenie uprawnień i niedopełnienie obowiązków podczas wykonywania czynności związanych z przedłużaniem tymczasowego aresztowania wobec Z. Kaczyńskiego i bezprawne pozbawienie go wolności. W najbliższym czasie przeprowadzone zostaną dalsze czynności procesowe z udziałem podejrzanego.

W śledztwie ustalono także okoliczności śmierci ks. Z. Kaczyńskiego w dniu 13 maja 1953 r., w areszcie śledczym przy ulicy Rakowieckiej w Warszawie. Stwierdzono, że brak jest podstaw dowodowych dla przyjęcia, że śmierć ks. Z. Kaczyńskiego była skutkiem przestępczych działań osób trzecich.

– sygn. akt S 5/00/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 15 lipca 2000 r., w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności i pozbawienia życia obywateli polskich oraz osób innej narodowości i obywatelstwa w obozie NKWD w Rembertowie w okresie od września 1944 r. do lipca 1945 r.

Ustalono, że po wkroczeniu do Rembertowa, we wrześniu 1944 r., wojsk Armii Czerwonej i I Armii Wojska Polskiego, na terenie byłej fabryki amunicji „Pocisk” utworzony został obóz przejściowy NKWD, w którym osadzano Polaków, Niemców, Ukraińców oraz osoby innych narodowości. Więzionych w obozie przetrzymywano przez okres od kilkunastu do kilkudziesięciu dni, po czym po sformowaniu transportu liczącego po kilkaset ludzi każdy zsyłano do Związku Sowieckiego.

Z zeznań świadków przesłuchanych w sprawie wynika, że umieszczenie ich w obozie w Rembertowie i przetransportowanie w głąb ZSRR następowało bez jakiegokolwiek, choćby czysto formalnego uzasadnienia.

Na obecnym etapie śledztwa, wobec nieodnalezienia, pomimo poszukiwań w polskich i rosyjskich archiwach wojskowych i cywilnych dokumentacji i materiałów archiwalnych związanych z funkcjonowaniem obozu NKWD w Rembertowie, czynności śledcze skoncentrowano na przesłuchaniach kolejnych, ustalonych w ostatnim czasie więźniów obozu lub, w przypadku ich śmierci, osób dla nich najbliższych. W okresie sprawozdawczym przesłuchano 34 świadków.

– sygn. akt S 8/00/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 4 grudnia 2000 r., w sprawie przestępstw popełnionych w latach 1945–1956 na terenie całej Polski przez funkcjonariuszy UBP, członków PPR, MO i ORMO oraz funkcjonariuszy władz państwowych wobec rzeczywistych lub domniemych członków PSL.

Zadaniem śledztwa jest rekonstrukcja zakresu i sposobów prześladowań członków PSL przez władze państwa komunistycznego. Ustalane jest także, w jakiej mierze represje na członkach i działaczach PSL były dokonywane z inspiracji czy też na polecenie centralnych władz państwowych, w jakim stopniu zaś stanowiły wykonanie poleceń wydawanych na niższych poziomach struktur organizacyjnych, państwowych i partyjnych.

W ostatnim czasie odnalezionych zostało 80 tomów nieznannej wcześniej dokumentacji obrazującej operacyjne rozpracowanie kierownictwa PSL i struktur wojewódzkich tej partii. Dokonano szczegółowej analizy kilkudziesięciu tomów tego zespołu akt. Ujawnianie kolejnych, bardzo bogatych ilościowo materiałów związanych z przedmiotem tego śledztwa uniemożliwia określenie przypuszczalnego terminu jego zakończenia.

– sygn. akt S 1/01/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 18 stycznia 2001 r., przeciwko Henrykowi O., byłemu funkcjonariuszowi Głównego Zarządu Informacji Wojskowej, zakończone zostało skierowaniem, w dniu 8 maja 2003 r., aktu oskarżenia do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie.

Henryka O. oskarżono o to, że w okresie od 12 lutego do 21 marca 1953 r. w Warszawie, pełniąc zawodową służbę wojskową na stanowisku oficera śledczego Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego, wykorzystując stosunek zależności istniejący pomiędzy oficerem śledczym a przesłuchiwanym, płk. rez. Franciszkiem Skibińskim, znęcał się nad nim psychicznie w ten sposób, że podczas wielokrotnych i wielogodzinnych przesłuchań ubliżał mu, groził pozbawieniem życia oraz zadawał pokrzywdzonemu wielokrotnie te same pytania w celu spowodowania u przesłuchiwanego załamania psychicznego i zmuszenia go do składania zeznań, które obciążałyby Eugenię K. o uczestniczenie w działalności agenturalnej na rzecz obcych wywiadów.

W toku postępowania sądowego Henryk O. konsekwentnie zaprzeczał stawianemu zarzutowi. Podczas trwającego od dnia 10 lipca 2003 r. postępowania sądowego przesłuchano m.in. córkę Franciszka Skibińskiego – Krystynę S., córkę nieżyjącej Eugenii K. – Ewę P. oraz byłego Szefa Oddziału Śledczego Głównego Zarządu Informacji Wojskowej – Władysława K.

W dniu 8 lipca 2004 r. wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie Henryk O. został skazany za czyn objęty aktem oskarżenia na karę 1 roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 2 lat.

Prokurator IPN zapowiedział apelację od tego wyroku.

– sygn. akt S 5/01/Zk

Śledztwo, wszczęte 31 stycznia 2001 r., w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności Andrzeja Sołdrowskiego i innych osób poprzez bezpodstawne orzeczenie wobec nich, z mocy wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 6 września 1951 r., wieloletnich kar pozbawienia wolności.

A. Sołdrowski był w końcu lat 40. działaczem legalnej organizacji katolickiej o nazwie Sodalicia Mariańska Akademików w Gliwicach, zajmującej się wychowywaniem młodzieży w duchu moralności katolickiej. W ramach działalności w Sodalicii A. Sołdrowski współpracował z księżmi Stanisławem Nawrockim i Tomaszem Rostworowskim oraz z działaczami Adamem Stanowskim i Wiesławem Gorączką. Wszystkie te osoby aresztowano i całkowicie bezpodstawnie oskarżono o prowadzenie wrogiej wobec państwa działalności, zmierzającej do obalenia władzy ludowej. Wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie 6 września 1951 r. oskarżonych skazano na kary od 7 do 12 lat więzienia.

W toku obecnie prowadzonego śledztwa zgromadzono obszerny materiał dowodowy liczący 15 tomów i ustalono, że w chwili obecnej z kręgu osób odpowiedzialnych za bezprawne aresztowanie, oskarżenie i skazanie Andrzeja Sołdrowskiego i 4 innych osób żyje jedynie Mieczysław W., były sędzia wojskowy, który orzekał w tej sprawie w I instancji.

W stosunku do Mieczysława W. wydano 7 kwietnia 2004 r. postanowienie o przedstawieniu zarzutów niedopełnienia obowiązków związanych z orzekaniem i bezprawne pozbawienie wolności 5 osób. Ze względu na stan zdrowia podejrzanego nie zdołano przeprowadzić z jego udziałem dalszych czynności procesowych. Ustalane jest, czy może on brać udział w postępowaniu karnym.

– sygn. akt S 6/01/Zk

Śledztwo wszczęte 31 stycznia 2001 r. w sprawie bezpodstawnego orzeczenia, w dniu 15 marca 1948 r., przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie, kary śmierci wobec Witolda Pileckiego i wykonania jej 25 maja 1948 r.

Z ustaleń śledztwa wynika, że rotmistrz Witold Pilecki, który powrócił do Polski w 1945 r. z powierzoną mu przez dowództwo II Korpusu gen. Władysława Andersa misją zebrania dla niego informacji na temat panującej w kraju sytuacji społecznej i politycznej, został w maju 1947 r. zatrzymany przez MBP wraz z kilkunastoma osobami ze swego najbliższego otoczenia i oskarżony m.in. o szpiegostwo. Pomimo że w przewodzie sądowym nie przedstawiono dowodów wskazujących, że oskarżony Witold Pilecki i 7 odpowiadających z nim osób działaniem swoim wyczerpali ustawowe znamiona zarzucanych im zbrodni, Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie, wyrokiem z dnia 15 marca 1948 r., bezpodstawnie orzekł karę śmierci wobec Witolda Pileckiego, Marii Szelałowskiej i Tadeusza Płużańskiego, zaś Makarego Sieradzkiego, Witolda Różyckiego, Maksymiliana Kauckiego, Ryszarda Jamontta-Krzywickiego i Jerzego Nowakowskiego bezpodstawnie pozbawił wolności (orzeczono kary dożywotniego więzienia oraz kary 15, 10 i 5 lat więzienia). Orzeczenie to zostało utrzymane w mocy postanowieniem Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 3 maja 1948 r., na skutek czego 25 maja 1948 r. wykonano wobec Witolda Pileckiego karę śmierci. Pozostałym skazanym na karę śmierci osobom zamieniono w drodze łaski orzeczone kary na dożywotnie więzienie.

Postępowanie karne w niniejszej sprawie zostało zakończone skierowaniem do Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie, 1 kwietnia 2003 r., aktu oskarżenia przeciwko ppłk. w stanie spoczynku Czesławowi Ł.

Czesławowi Ł. zarzucono, że jako prokurator wojskowy nie dopełnił obowiązku złożenia wniosku o zmianę niezgodnego z prawem składu orzekającego i że występując przed nieprawidłowo obsadzonym Sądem, wniósł o uznanie wszystkich oskarżonych za winnych i o wymierzenie kary śmierci wobec 4 osób, kary dożywotniego więzienia wobec 2 osób i w stosunku do 2 innych oskarżonych o wymierzenie surowej kary więzienia, pomimo że oskarżeni swoim działaniem nie wyczerpali ustawowych znamion zarzucanych im przestępstw, czym nakłaniał Sąd do bezprawnego orzeczenia kar śmierci i kar pozbawienia wolności.

Czesław Ł. zarówno w toku postępowania przygotowawczego, jak i przed Sądem nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu czynu i złożył obszerne wyjaśnienia.

W chwili obecnej sprawa nadal toczy się przed sądem, do przesłuchania w toku przewodu sądowego pozostało jeszcze 4 świadków. W ostatnim czasie dwukrotnie, z powodu niestawiennictwa oskarżonego, spowodowanego stanem jego zdrowia, rozprawy zostały odroczone.

– sygn. akt S 7/01/Zk

Śledztwo wszczęto 31 stycznia 2001 r. w sprawie bezpodstawnego orzeczenia, przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie 8 października 1948 r., kary śmierci wobec Zbigniewa Bernatowicza i wykonania jej 27 stycznia 1949 r.

Zgromadzony materiał dowodowy pozwolił na uznanie, że skazanie przez sąd Zbigniewa Bernatowicza na karę śmierci stanowiło akt zabójstwa sądowego. Wydany wyrok był oczywiście niesprawiedliwy i miał na celu likwidację działacza konspiracyjnej organizacji niepodległościowej WiN. Sąd bezpodstawnie przyjął, że Z. Bernatowicz dopuścił się zarzucanych mu w akcie oskarżenia czynów, pomimo że w toku postępowania karnego przeciwko niemu nie zgromadzono dowodów jego winy. Brak dowodów co do zamiaru oskarżonego sąd zastąpił stwierdzeniem, że kwalifikacja prawna zarzucanych Z. Bernatowiczowi czynów „[...] nie budzi zastrzeżeń, ponieważ jest rzeczą notoryjnie znaną, że nielegalna organizacja AK i WiN, których oskarżony był członkiem, miały na celu przemocą usunąć organa władzy zwierzchniej narodu i zagarnąć ich władzę oraz zmienić ustrój Państwa Polskiego”.

Po uzyskaniu z Interpolu informacji o śmierci ostatniej uczestniczącej w wydaniu wyroku, poszukiwanej osoby wydano 31 lipca 2003 r. postanowienie o umorzeniu śledztwa z powodu śmierci sprawców.

– sygn. akt S 25/01/Zk

Śledztwo, przejęte do dalszego prowadzenia z Wojskowej Prokuratury Okręgowej w Warszawie w maju 2001 r., przeciwko Helenie Wolińskiej-Brus podejrzanej o to, że w okresie od 8 czerwca 1950 r. do 3 października 1953 r., jako prokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej, bezprawnie pozbawiła wolności 16 osób, oficerów Wojska Polskiego, w tym gen. Augusta Emila Fieldorfa „Nila” i osoby cywilne, stosując względem nich, pomimo braku podstaw, tymczasowe aresztowanie.

W początkowym okresie śledztwa H. Wolińskiej-Brus przedstawiono zarzut bezprawnego pozbawienia wolności gen. Augusta Emila Fieldorfa. Po dokonaniu analizy innych spraw, w których czynności podejmowała H. Wolińska-Brus i stwierdzeniu, że także w tych sprawach, jako prokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej, dopuściła się bezprawnych działań, rozszerzono zakres zarzutów o kolejne czyny bezprawnego pozbawienia wolności łącznie 16 osób.

Do chwili obecnej nie został jednak rozpoznany przez władze brytyjskie wniosek o ekstradycję, skierowany 29 czerwca 2001 r. Od tego czasu udzielono na prośbę władz brytyjskich dodatkowych informacji dotyczących stanu prawnego obowiązującego w Polsce określającego sytuację prawną podejrzanej, w tym właściwości sądu wojskowego, przed którym toczyłby się jej proces karny.

Śledztwo prowadzone jest nadal w celu ustalenia innych funkcjonariuszy MBP, prokuratorów i sędziów – sprawców przestępstw popełnionych w toku postępowań przygotowawczych i sądowych przeciwko ustalonym w tej sprawie osobom pokrzywdzonym.

– sygn. akt S 42/01/Zk

Śledztwo, wszczęte 25 lipca 2001 r., w sprawie niedopełnienia obowiązków służbowych przez prokuratorów Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Warszawie i Naczelnej Prokuratury Wojskowej oraz sędziów Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie i Najwyższego Sądu Wojskowego w toku postępowania karnego przeciwko harcerzom Szarych Szeregów.

Zgromadzony materiał dowodowy uzasadnia stwierdzenie, że prokuratorzy nadzorujący postępowanie przygotowawcze i sędziowie wydający wyrok w stosunku do 14 harcerzy Szarych

Szeregów nie dopełnili obowiązków wynikających ze sprawowanych funkcji, gdyż w żaden sposób nie sprawdzili obrony oskarżonych, którzy twierdzili na rozprawie, iż złożone przez nich w śledztwie wyjaśnienia zostały wymuszone przez funkcjonariuszy UB stosujących przymus fizyczny i psychiczny.

Harcerze ci wyrokiem WSR w Warszawie z dnia 9 lipca 1946 r. zostali skazani za przynależność, od czerwca do grudnia 1945 r. w Ursusie, do „nielegalnej organizacji AK”, mającej na celu obalenie ustroju, na kary więzienia od 1 roku, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania do 4 lat. W następstwie rewizji złożonej przez prokuratora na niekorzyść oskarżonych Najwyższy Sąd Wojskowy uchylił wyrok sądu I instancji w części dotyczącej 6 oskarżonych i przekazał sprawę WSR w Warszawie do ponownego rozpoznania. Sąd ten ponownie uznał ich za winnych zarzucanych im czynów, podwyższając zarazem wymiar kary w stosunku do kilku z nich.

Mimo że oskarżeni wyjaśniali, że w czasie śledztwa byli bici, osadzano ich w karczerze, a także stosowano wobec nich przymus psychiczny, sądy obu instancji nie odniosły się do podawanych przez oskarżonych faktów.

W toku obecnie prowadzonego śledztwa ustalono 7 żyjących pokrzywdzonych, a odnośnie do 7 zmarłych ustalono osoby wykonujące prawa pokrzywdzonych. Wszystkie te osoby zostały przesłuchane w charakterze świadków.

Ustalono, że spośród osób biorących udział w postępowaniu sądowym żyje obecnie tylko jeden z ławników zasiadających w składzie orzekającym Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie oraz jeden z obrońców oskarżonych. Osoby te zostały przesłuchane. Inne osoby biorące udział na różnych etapach postępowania przeciwko harcerzom nie żyją bądź wyjechały z Polski na pobyt stały. Co do niektórych osób nie zdołano ustalić ich losów.

– **sygn. akt S 46/01/Zk**

Śledztwo, wszczęte 30 sierpnia 2001 r., w sprawie fałszowania w latach 1951–1989 w Polsce przez funkcjonariuszy MBP i MSW dokumentów dotyczących dyrektora Radia „Wolna Europa” – Jana Nowaka-Jeziorańskiego, mogących poniżyć go w opinii publicznej i narazić na utratę zaufania potrzebnego dla rodzaju wykonywanej przezeń działalności.

Po wszczęciu śledztwa w niniejszej sprawie, z uwagi na złożenie przez zawiadamiającego listy zawierającej znane Janowi Nowakowi-Jeziorańskiemu fakty fałszerstw dokonanych przez SB w stosunku do kilkunastu innych osób, zakres przedmiotowy prowadzonych czynności śledczych znacznie się rozszerzył. Spowodowało to konieczność przeprowadzenia szeregu czynności zmierzających do dowodowego potwierdzenia przekazanych przez Jana Nowaka-Jeziorańskiego informacji co do działalności organów bezpieczeństwa w stosunku do wskazanych przez niego osób.

Na obecnym etapie śledztwa kontynuowana jest analiza materiałów archiwalnych. Wobec uzyskania informacji o możliwości odnalezienia dokumentów mających związek z przedmiotem śledztwa poza granicami Polski wystąpiono do prokuratury w Kolonii i Centralnej Agencji Wywiadowczej USA. Z Niemiec uzyskano wnioskowaną dokumentację, która jest obecnie przedmiotem analizy.

– **sygn. akt S 51/01/Zk**

Śledztwo, kontynuowane od 30 sierpnia 2001 r., swoim zakresem obejmuje:

– przekroczenie uprawnień służbowych przez funkcjonariuszy MSW, działających na szkodę wymiaru sprawiedliwości w latach 1983–1984 w związku z prowadzonym przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie śledztwem dotyczącym śmierci Grzegorza Przemyska;

– utrudnianie przez funkcjonariuszy MSW śledztwa w sprawie śmierci Grzegorza Przemyska;

– kierowanie gróźb bezprawnych przez funkcjonariuszy MSW, w celu wywarcia wpływu na zeznania świadków występujących przez sądem w sprawie śmierci Grzegorza Przemyska.

Materiały obecnie prowadzonego śledztwa składają się z 52 tomów akt oraz obszernych materiałów historycznych o charakterze pomocniczym.

Jak wynika z poczynionych dotychczas ustaleń, funkcjonariusze MSW podejmowali, w związku z prowadzonym w latach 1983–1984 przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie postępowaniem przygotowawczym w sprawie o śmiertelne pobicie Grzegorza Przemyska, działania przestępcze, których celem była ochrona funkcjonariuszy MO – rzeczywistych sprawców tego czynu, przed odpowiedzialnością karną. Prowadzone śledztwo ma na celu ustalenie osób odpowiedzialnych za wydawanie poleceń w tym zakresie, jak również zidentyfikowanie ich bezpośrednich wykonawców.

W wyniku zakrojonej na szeroką skalę kwerendy przeprowadzonej także w archiwach policyjnych odnaleziono wiele dokumentów istotnych dla śledztwa. Ustalono, że w okresie 1983–1984 r. w związku z prowadzonym śledztwem dotyczącym śmiertelnego pobicia Grzegorza Przemyska w MSW powołane zostały specjalne grupy operacyjno-śledcze noszące kryptonimy „Junior” i „Świadek”. Do ich zadań należało podejmowanie bezprawnych działań, nie tylko wobec świadków, ale także wobec biegłych sądowych i adwokatów występujących przed sądem jako oskarżyciele posiłkowi, w tym adwokata Macieja Bednarkiewicza.

Odtworzono drogę wydawania bezprawnych poleceń na poszczególnych etapach działań operacyjnych MSW i sposobu nagradzania funkcjonariuszy za wykonywanie tych poleceń. Zbadano także akta personalne ponad 30 funkcjonariuszy MSW, w tym członków grup operacyjnych „Junior” i „Świadek”. Nadal przesłuchiwani są świadkowie. Przygotowywane jest przedstawienie zarzutów zidentyfikowanym z nazwiska sprawcom.

– sygn. akt S 57/01/Zk

Śledztwo, wszczęte na podstawie materiałów wyłączonych 7 września 2001 r. ze śledztwa o sygn. S 11/01/Zk w sprawie pozbawienia życia Jana Gąsienicy-Sieczki, 11 listopada 1948 r., w szpitalu więziennym przy ul. Rakowieckiej w Warszawie.

Z ustaleń śledztwa wynika, że J. Gąsienica-Sieczka, góral z Zakopanego, kurier tatrzański z okresu II wojny światowej, 23 października 1947 r. przeprowadził przez granicę polsko-czechosłowacką działaczy PSL: Wincentego Bryję, Marię Hulewicz i Mieczysława Dąbrowskiego – najbliższych współpracowników Stanisława Mikołajczyka. Osoby te zostały po kilku dniach ujęte przez funkcjonariuszy czechosłowackich organów bezpieczeństwa i wydane władzom polskim. Zatrzymanych osadzono w więzieniu mokotowskim w Warszawie. W trakcie śledztwa zatrzymani ujawnili, że ich przewodnikiem przez granicę był J. Gąsienica-Sieczka, którego aresztowano w Zakopanem, a następnie przewieziono do Warszawy i osadzono w więzieniu mokotowskim. W listopadzie 1948 r. zwłoki aresztowanego zostały wydane rodzinie. W ewidencji zgonów Centralnego Więzienia Warszawa-Mokotów figuruje zapis o jego samobójczej śmierci: „samobójstwo – umysłowo chory”, pod datą 11 listopada 1948 r.

Przesłuchani w obecnie prowadzonym śledztwie świadkowie wykluczyli możliwość popełnienia przez niego samobójstwa.

Zbadano akta archiwalne procesów osób z tzw. sprawy głównej. Nie odnaleziono jednak akt postępowania przygotowawczego przeciwko J. Gąsienicy-Sieczce, przesłuchano natomiast b. funkcjonariusza MBP, który w październiku 1948 r. wnioskował o zawieszenie śledztwa z powodu stanu zdrowia aresztowanego. Czynione są ustalenia personaliów lekarza wykonującego sekcję zwłok J. Gąsienicy-Sieczki i personaliów funkcjonariuszy służby więziennej pracujących w tym okresie na oddziale, gdzie był on umieszczony.

W ramach śledztwa badane jest także stosowanie przestępczych metod śledczych wobec Mieczysława Dąbrowskiego, Wincentego Bry i innych osób, których sprawy miały związek z ucieczką członków PSL z kraju.

– sygn. akt S 61/01/Zk

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 27 września 2001 r., w sprawie zabójstw mieszkańców powiatu pułtuskiego dokonanych w okresie od 26 czerwca 1945 r. do 23 lutego 1946 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Pułtusku.

Przedmiotem postępowania jest pozbawienie życia 26 czerwca 1945 r. w Bartodziejach członków rodziny Wiśniewskich, pozbawienie życia 18 lutego 1946 r. w Płocochowie Stefana Żurawińskiego, pozbawienie życia 23 lutego 1946 r. Jana Orłowskiego w Gładczynie Rządowym oraz zabójstwa innych osób zamieszkałych na terenie powiatu pułtuskiego.

Zbrodni tych, według części przesłuchanych w niniejszej sprawie świadków, dopuścić się mieli funkcjonariusze PUBP w Pułtuskach. Z zeznań świadków wynika, że funkcjonariusze ci utworzyli samorzutnie „bojówkę”, w której ramach mieli w latach 40. pozbawiać życia mieszkańców powiatu pułtuskiego „niewygodnych dla władzy ludowej”. Utworzenie przez funkcjonariuszy PUBP w Pułtuskach „bojówki” uznać należy za prawdopodobne w świetle odnalezionego pisma Ministra Bezpieczeństwa Publicznego Stanisława Radkiewicza z 4 grudnia 1945 r. nr S VIII 1233/172, adresowanego do WUBP i placówek UB, w którym polecił on kierownikom placówek UB przygotowanie, w tajemnicy, akcji mającej na celu „likwidowanie” czołowych działaczy stronnictw opozycyjnych, upozorowanej „jakby robiły to bandy reakcyjne”, zalecając, aby do „tej akcji [...] użyć spec. bojówek, stworzonych latem ub. roku”.

W toku śledztwa zebrano także materiał dowodowy wskazujący, że funkcjonariusze PUBP w Pułtuskach dopuszczali się podczas przesłuchań znęcania, zarówno fizycznego jak i psychicznego, nad zatrzymanymi i tymczasowo aresztowanymi. Ustalana jest pełna obsada personalna PUBP w Pułtuskach, a także przygotowywane są tablice poglądowe zawierające wizerunki funkcjonariuszy PUBP w Pułtuskach, które następnie zostaną okazane świadkom.

– **sygn. akt S 65/01/Zk**

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 4 października 2001 r., w sprawie zabójstwa Wiktora Mosakowskiego, dokonanego 27 stycznia 1947 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Ciechanowie.

W. Mosakowski został zatrzymany 26 stycznia 1949 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Ciechanowie, w mieszkaniu rodziców jako podejrzany o przynależność do organizacji Narodowy Związek Wojskowy. Z urzędowego dokumentu wynika, że zmarł on następnego dnia na „niedomogę serca”. Przesłuchani obecnie świadkowie twierdzili natomiast, że W. Mosakowski został ciężko pobity podczas zatrzymania w mieszkaniu przez funkcjonariuszy PUBP w Ciechanowie. Pobitego do nieprzytomności W. Mosakowskiego widzieli również tej nocy, w areszcie PUBP w Ciechanowie, inni świadkowie.

Zgromadzony materiał dowodowy uprawdopodobnia dokonanie zabójstwa W. Mosakowskiego przez funkcjonariuszy PUBP w Ciechanowie. Ustalono, że nie żyje już lekarz Władysław R., który stwierdził zgon pokrzywdzonego, przesłuchano natomiast jedną z jego córek i ustalono personalia drugiej, która zostanie przesłuchana. Analiza obszernego materiału archiwalnego pozwoliła na wytypowanie funkcjonariuszy UB, którzy mogli brać udział w zabójstwie W. Mosakowskiego. Opracowano 14 tablic poglądowych zawierających fotografie tych funkcjonariuszy, które zostaną okazane świadkom.

– **sygn. akt S 34/02/Zk**

Śledztwo, wszczęte 10 maja 2002 r., w sprawie znęcania się fizycznego i psychicznego przez funkcjonariuszy PUBP w Płocku w 1954 r. nad członkami organizacji Dzieci Ziemi Płockiej.

Z zeznań pokrzywdzonych i świadków wynika, że w toku postępowania przygotowawczego, trwającego od 1 września 1954 r., funkcjonariusze PUBP w Płocku znęcali się nad Wiesławem Fredem, Leszkiem Lisickim, Wiesławem Nowakowskim, Mieczysławem Rydzewskim, Zbigniewem Szadkowskim, Zbigniewem Wójcikiem i Jerzym Zdancewiczem, w ten sposób, że bili i kopali przesłuchiwanymi, pozbawiali ich snu przez silne oświetlenie celi w nocy, podawali wygłodzonym do jedzenia słone śledzie i odmawiali podawania wody oraz znieważali słownie. Aresztowani zostali następnie skazani przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie, wyrokiem z dnia 19 listopada 1954 r., na kary od 1 roku i 6 miesięcy do 6 lat więzienia za przygotowania do obalenia przemocą ustroju.

Ustalono jednak, że nad pokrzywdzonymi znęcali się także funkcjonariusze służby więziennej w Płocku, a po przewiezieniu do aresztu w Warszawie funkcjonariusze UB i służby więziennej w Warszawie. W tym zakresie materiały wyłączono do odrębnego postępowania.

Prowadzona jest analiza materiałów archiwalnych. Wystąpiono także do Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie celem ustalenia, czy żyją adwokaci, którzy występowali w charakterze obrońców oskarżonych członków organizacji Dzieci Ziemi Płockiej. Przesłuchiwane są także osoby wykonujące prawa zmarłych pokrzywdzonych.

– sygn. akt S 44/02/Zk.

Śledztwo, wszczęte 6 września 2002 r., w sprawie bezprawnego i połączonego ze szczególnym udręczeniem pozbawienia wolności Stanisława Grzegorzewskiego w 1946 i 1947 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Sierpcu.

Z zeznań pokrzywdzonego oraz przesłuchanych 8 świadków wynika, że funkcjonariusze PUBP w Sierpcu w latach 1946–1947 przyjeżdżali do gospodarstwa rolnego, w którym zamieszkiwał S. Grzegorzewski, i bili go po głowie szpadlem, kładli na klepisku stodoły na drabinie i bili drągiem po plecach i nogach, wywozili do lasu i tam bili bądź też wrzucali do samochodu i bili w samochodzie, a następnie przetrzymywali w areszcie PUBP w Sierpcu przez okres kilku tygodni, znęcając się nad aresztowanym fizycznie i psychicznie w celu zmuszenia go do wskazania miejsca, gdzie przebywa jego szwagier Waław Wiktor Stryjewski, ps. „Cacko” – dowódca działającego w okolicy oddziału AK.

Trzech dotychczas ustalonych jako sprawców funkcjonariuszy PUBP oraz MO w Sierpcu nie żyje.

Analiza obszernego materiału archiwalnego uzasadniła wytypowanie funkcjonariusza UB, który mógł brać udział w znęcaniu się nad S. Grzegorzewskim, jednakże pokrzywdzony nie rozpoznał w sposób pewny sprawcy na okazanej mu tablicy pogładowej z wizerunkiem tego funkcjonariusza.

Ustalono także, że przestępczych działań dopuszczali się funkcjonariusze UB również w stosunku do matki S. Grzegorzewskiego i jego rodzeństwa, dlatego przesłuchiwane są obecnie kolejne osoby pokrzywdzone.

– sygn. akt S 48/02/Zk

Śledztwo, przejęte do dalszego prowadzenia z Prokuratury Okręgowej w Warszawie 26 czerwca 2002 r., w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności w latach 1948–1953 Bronisława Chajęckiego i stracenia go.

Ustalono, że wyrokiem Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy z dnia 30 maja 1952 r. Bronisław Chajęcki, przed wybuchem wojny komisarz cywilny Dowództwa Obrony Pragi, skazany został na karę śmierci. Według dokumentów skazanego, który przebywał w areszcie od 10 listopada 1948 r., stracono 5 stycznia 1953 r.

Syn B. Chajęckiego – Maciej Chajęcki, wskazując na inne dokumenty, utrzymuje, że protokół wykonania kary śmierci na jego ojcu został sfalszowany. Z treści zeznań świadka M. Chajęckiego wynika także, że spotkał się on kilkakrotnie z mężczyzną w podeszłym wieku w okresie od 1985 r. do 1991 r., o którym twierdzi, iż był to jego ojciec oraz że otrzymywał w latach siedemdziesiątych listy od niego. W latach siedemdziesiątych Prokuratura Generalna stwierdziła, że ustalenie miejsca pogrzebania zwłok straconego B. Chajęckiego nie jest możliwe. Przesłuchane w sprawie córki B. Chajęckiego zeznały, że po dacie 5 stycznia 1953 r. znajdującej się na protokole wykonania kary śmierci na ich ojcu nie otrzymały od niego żadnej wiadomości.

Prokurator figurujący w protokole jako obecny przy wykonaniu kary śmierci potwierdził treść dokumentu.

Poszukiwania lekarza więziennego, który stwierdził zgon straconego, nie przyniosły dotąd rezultatu. Ustalane są kolejne osoby, które mogą mieć wiedzę o wykonaniu kary śmierci na B. Chajęckim.

W odrębnym wątku śledztwa badana jest odpowiedzialność karna funkcjonariuszy MBP za znęcanie się nad aresztowanym oraz prokuratorów i sędziów za bezprawne pozbawienie wolności B. Chajęckiego i bezprawne jego skazanie.

– sygn. akt S 60/02/Zk

Śledztwo, wszczęte 20 sierpnia 2002 r., w sprawie tworzenia fałszywych dowodów i innych przestępnych czynów funkcjonariuszy MBP i osób z nimi współpracujących w okresie od 1945 r. do 1952 r. w Warszawie i Brwinowie wobec Edmunda K. i Eugeniusza G., w celu skierowania przeciwko nim ścigania za przestępstwo.

W ramach prowadzonego postępowania karnego zgromadzono bardzo obszerny materiał dowodowy ukazujący działania operacyjne MBP i rozpracowanie oraz pracę z agentami i tajnymi współpracownikami, w celu aresztowania pod fałszywymi zarzutami przeciwników ówczesnej władzy.

W dniach 10 i 18 lipca 2003 r. ogłoszono postanowienia o przedstawieniu zarzutów 2 b. funkcjonariuszom MBP, którym zarzucono udział w przestępczym, według ówczesnej terminologii organów bezpieczeństwa, „agenturalnym rozpracowaniu i kombinacji operacyjnej”, prowadzonym w 1952 r. wobec 2 żołnierzy AK i WiN Edmunda K. i Eugeniusza G. W ramach tych działań tworzono fałszywe dowody i dokonywano innych czynów bezprawnych w celu zatrzymania pokrzywdzonych i skierowania przeciw nim ścigania za niepopelnione przestępstwa.

W następstwie zastosowania sfabrykowania przez funkcjonariuszy MBP dowodów Edmund K. i Eugeniusz G. zostali skazani na karę śmierci.

Przesłuchani w obecnie prowadzonym śledztwie podejrzani b. funkcjonariusze MBP nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im czynów, jeden z nich złożył obszerne wyjaśnienia, drugi zaś odmówił składania wyjaśnień.

W ostatnim okresie przesłuchano w charakterze świadków 25 b. funkcjonariuszy MBP występujących w materiałach archiwalnych tej sprawy. Przesłuchano także, mieszkającego w USA, jednego z pokrzywdzonych. W najbliższym czasie przewidywane jest procesowe zakończenie postępowania.

– sygn. akt S 81/02/Zk

Materiały śledztwa przeciwko Leopoldowi S. zostały wyłączone 19 listopada 2002 r. z akt śledztwa w sprawie stosowania przestępczych metod śledztwa w latach 1950–1952 przez funkcjonariuszy Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego.

Śledztwo zakończono skierowaniem 28 kwietnia 2004 r. aktu oskarżenia do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie.

Oficera śledczego Leopolda S. oskarżono o to, że w czasie śledztwa prowadzonego przeciwko mjr. rez. Władysławowi S. w okresie od 1 kwietnia do 25 lipca 1952 r., w Warszawie, działając wspólnie z 2 innymi funkcjonariuszami Informacji, w celu zmuszenia Władysława S. do przyznania się do popełnienia zarzucanych przestępstw, znęcał się nad nim fizycznie i psychicznie w ten sposób, że podczas wielokrotnych i wielogodzinnych przesłuchań pozbawiał Władysława S. snu, groził mu pozbawieniem życia, świecił elektryczną lampą w oczy, doprowadzając przesłuchiwanego do kresu wytrzymałości fizycznej i psychicznej. Na skutek stosowanych przestępczych metod śledczych Władysław S. przyznał się do popełnienia zarzucanych mu przestępstw i został skazany przez Najwyższy Sąd Wojskowy w Warszawie 8 sierpnia 1952 r. na karę śmierci. Naczelna Prokuratura Wojskowa w Warszawie umorzyła 9 kwietnia 1956 r. postępowanie z powodu braku dowodów winy Władysława S., zaś Naczelny Prokurator Wojskowy w Warszawie, postanowieniem z dnia 29 grudnia 1995 r., zmienił to rozstrzygnięcie, stwierdzając, że Władysław S. nie popełnił zarzucanych mu przestępstw.

Po wniesieniu aktu oskarżenia przez prokuratora IPN, na wniosek Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie, 15 czerwca 2004 r., Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie sprawę przeciwko Leopoldowi S., z uwagi na stan jego zdrowia, przekazał do rozpoznania Wojskowemu Sądowi Garnizonowemu w Poznaniu, gdzie oskarżony zamieszkuje. Pierwszy termin rozprawy nie został jeszcze przez sąd wyznaczony.

– sygn. akt S 6/03/Zk

Śledztwo, wszczęte 6 lutego 2003 r., w sprawie znęcania się fizycznego i psychicznego nad Witoldem Pileckim, Marią Szelągowską, Tadeuszem Płuzańskim, Makarym Sieradzkim, Witoldem

Różyckim, Ryszardem Jamonttem-Krzywickim, Jerzym Nowakowskim i Maksymilianem Kauckim przez funkcjonariuszy MBP w Warszawie.

Na podstawie zeznań świadków i treści doniesień agenturalnych MBP ustalono, że w toku prowadzonego przez funkcjonariuszy MBP w Warszawie, w okresie od 6 maja do 10 grudnia 1947 r., postępowania karnego przeciwko wymienionym osobom znęcano się nad nimi psychicznie i fizycznie.

W toku śledztwa przeprowadzono liczne kwerendy archiwalne w celu zidentyfikowania funkcjonariuszy MBP – sprawców znęcania się. Ustalono, że obecnie z grupy poszukiwanych 21 b. funkcjonariuszy MBP żyje 4, których przesłuchano. Materiał dowodowy obejmuje obecnie 13 tomów.

– sygn. akt S 13/03/ZK

Śledztwo, wszczęte 7 grudnia 2003 r., w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności Leopolda Okulickiego, Jana Stanisława Jankowskiego, Kazimierza Pużaka, Adama Bienia, Antoniego Pajdaka, Stanisława Jasiukowicza, Aleksandra Zwierzyńskiego, Kazimierza Bagińskiego, Stanisława Mierzwy, Eugeniusza Czarnowskiego, Józefa Chacińskiego, Franciszka Urbańskiego, Stanisława Michałowskiego, Zbigniewa Stypułkowskiego, Kazimierza Kobylańskiego, Józefa Stemlera-Dąbskiego, w okresie od 27 marca 1945 r. do dnia 13 marca 1953 r., na skutek podstępного ich zatrzymania 27 marca 1945 r. we Włochach i Pruszkowie przez funkcjonariuszy NKWD, a następnie osadzenia w więzieniu w Moskwie i bezprawnego skazania na kary więzienia w dniu 21 czerwca 1945 r. w Moskwie, z mocy wyroku Kolegium Wojskowego Sądu Najwyższego ZSRR.

W dniu 27 marca 1945 r. do siedziby ekspozytury NKWD w Pruszkowie i Włochach pod Warszawą zostali – pod pozorem rozmów politycznych, z pełną gwarancją nietykalności zaproszeni członkowie kierownictwa Polski Podziemnej na czele z Leopoldem Okulickim i Janem Stanisławem Jankowskim, których następnie wraz z innymi 14 osobami bezprawnie zatrzymano i podstępnie pod pozorem kontynuacji rozmów politycznych przewieziono do Moskwy. Tu, po przeprowadzeniu wobec nich śledztwa i postępowania sądowego, Kolegium Wojskowego Sądu Najwyższego ZSRR skazało ich za zarzucone im czyny na kary więzienia od 4 miesięcy do 10 lat, zaś 3 osoby uniewinniono. Bezprawne zatrzymanie, pozbawienie wolności oraz skazanie stanowiło realizację z góry powziętego zamiaru najwyższych władz politycznych i wojskowych ZSRR neutralizacji i uniemożliwienia kontynuowania działalności przedstawicielom polskiej władzy państwowej.

Przeprowadzona zakrojona na szeroką skalę kwerenda archiwalna przyniosła bogaty materiał dowodowy. Podjęto także czynności zmierzające do ujawnienia osób najbliższych dla zatrzymanych i skazanych członków kierownictwa Polski Podziemnej, które to osoby, jako wykonujące prawa pokrzywdzonych, zostaną przesłuchane w charakterze świadków.

– sygn. akt S 29/03/Zk

Śledztwo, podjęte 29 kwietnia 2003 r., prowadzone jest w sprawie zabójstw w miejscowości Przewodowo Majorat, pow. Pułtusk, Józefa Świerczewskiego oraz w miejscowości Gnojno, pow. Pułtusk, Jana Kwiatkowskiego, Janiny Kwiatkowskiej i Stefana Wierzbickiego w nocy z 20 na 21 września 1946 r.

Z zebranego materiału dowodowego wynika, że w podanym powyżej czasie do miejsca zamieszkania Jana i Janiny Kwiatkowskich, z którymi przebywała wówczas 8-letnia córka, przybyło kilku mężczyzn. Mężczyźni ci zastrzelili Jana i Janinę Kwiatkowskich, ich córkę Teresę Kwiatkowską zaś ranili. Tej samej nocy zastrzelony został również Stefan Wierzbicki – brat Janiny Kwiatkowskiej, właściciel domu, w którym zamieszkiwała rodzina Kwiatkowskich. Na podstawie akt sprawy ustalono, że mężczyźni, którzy dokonali zabójstwa Jana i Janiny Kwiatkowskich, w drodze powrotnej zabrali Stefana Wierzbickiego ze stodoły i prawdopodobnie zastrzelili go. Następnego dnia ciało Stefana Wierzbickiego zostało odnalezione w pewnej odległości od jego gospodarstwa. Józef Faustyn Świerczewski został natomiast zastrzelony około 500 metrów od swojego gospodarstwa. I w tym przypadku do jego domu przybyło kilku mężczyzn. Gdy z domu udało się uciec żonie J. Świerczewskiego i jego synowi, napastnicy wyprowadzili Józefa Świerczewskiego z domu i zastrzelili.

Przeprowadzone w sprawie czynności uprawdopodobniły dokonanie wymienionych zabójstw przez funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa.

W ostatnim okresie śledztwa, wobec przesłuchania wszystkich osób najbliższych po wymienionych zmarłych, wykonujących prawa pokrzywdzonych, a także przesłuchania innych ujawnionych świadków, skoncentrowano się na analizie 120 akt osobowych b. funkcjonariuszy PUBP w Pułtusk, z których to osób, jak wynika z akt śledztwa, mogli się wywodzić członkowie bojówek UB. Dotychczasowa analiza treści kilkudziesięciu teczek personalnych nie doprowadziła jednak do takich ustaleń. Czynności w tym zakresie będą kontynuowane.

2.10. ODDZIAŁOWA KOMISJA WE WROCŁAWIU

a) zbrodnie nazistowskie

– sygn. akt S 13/03/Zn

Śledztwo, wszczęte 26 czerwca 2003 r., w sprawie bezprawnego uwięzienia przez Niemców Emila K. i innych osób, połączonego ze szczególnym ich udręczeniem w obozie pracy przymusowej w Potaszn w 1942 r.

Przesłuchano pokrzywdzonego Emila K. oraz innych ustalonych z nazwiska pokrzywdzonych i świadków.

Emil K., po ucieczce z robót przymusowych w III Rzeszy, w marcu 1942 r. został zatrzymany przez policję niemiecką w miejscowości Strzelin, a następnie osadzony w więzieniu we Wrocławiu, skąd po 6 tygodniach przewieziono go do placówki Gestapo w Miliczu, gdzie był bity kastetem po twarzy i kopany po całym ciele, po czym osadzono go w karnym obozie pracy w Potaszn (Podasch), obecna gmina Milicz, woj. dolnośląskie. W obozie tym, podległym Gestapo, więziono od 70 do 100 młodych mężczyzn, uciekinierów z prac przymusowych w Niemczech, których głodzono i znęcano się nad nimi w różny sposób, m.in. bijąc ich po całym ciele „bykowcami”. Więźniów zmuszano do ciężkiej, 13-godzinnej pracy przy melioracji rzeki Barycz. Strażnikami byli nieumundurowani, uzbrojeni Niemcy, pochodzący z okolicznych wsi, jednym z nich był Otto Hibner, który także znęcał się nad więźniami.

Wystąpiono do Centrali w Ludwigsburgu oraz do Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej ITS Arolsen o przekazanie dokumentacji dotyczącej obozu w Potaszn.

– sygn. akt S 52/03/Zn

Śledztwo, wszczęte 12 lutego 2004 r., w sprawie rozstrzelania wiosną 1945 r. w pobliżu miejscowości Topola, pow. Ząbkowice Śląskie, 20–30 więźniów przez żołnierzy nieustalonej formacji niemieckiej. Wiosną 1945 r. w okolicach miejscowości Topola SS-mani i niemieccy cywile konwojowali grupę więźniów, wśród których przeprowadzili selekcję i rozstrzelali niezdolnych do dalszego marszu. Zwłoki zakopano prawdopodobnie w obrębie miejscowości Topola w pobliżu wodospadu rzeki Nysy. Przebieg zdarzeń ustalono, opierając się na relacjach złożonych przez świadków. Jeden z nich podał jednak, że więźniów rozstrzelano nad samą rzeką Nysą od strony północnej i tam zakopano ich zwłoki.

Ustalane jest obecnie miejsce zakopania zwłok i poszukiwani są kolejni świadkowie.

– sygn. akt S 10/04/Zn

Śledztwo, wszczęte 4 marca 2004 r., w sprawie spowodowania 5 marca 1945 r. przez żołnierzy niemieckich śmierci Mirosława K. w następstwie zmuszenia go do kopania umocnień ziemnych pod bezpośrednim ostrzałem artyleryjskim prowadzonym przez wojska radzieckie.

Podstawą wszczęcia śledztwa było zawiadomienie złożone przez siostrę zabitego, Annę K. Jak ustalono, więźniów obozu hitlerowskiego Polenlager nr 92 w Kietrze, wśród których był Mirosław K.,

żołnierze niemieccy zmusili do kopania okopów na linii frontu przebiegającego w pobliżu Chróściny Nyskiej, woj. opolskie, gdzie 5 marca 1945 r. poniósł on śmierć w wyniku wybuchu radzieckiego pocisku artyleryjskiego.

Zdołano odnaleźć naocznego świadka śmierci Mirosława K., którego przesłuchano. Zrekonstruowano równocześnie przebieg zdarzeń. Obecnie czynione są ustalenia dotyczące Polenlager 92 Kietrz.

b) zbrodnie komunistyczne

– sygn. akt S 15/01/Zk

Śledztwo, wszczęte 13 kwietnia 2001 r., w sprawie zabójstwa w 1947 r. w rejonie Wałbrzycha 3 członków AK: Pawła C., ps. „Makopol”, Antoniego S., ps. „Lew”, i Alfonsa B.

W śledztwie dokonano skrupulatnej analizy kilkudziesięciu tomów materiałów archiwalnych, w tym raportów i opracowań agenturalnych, oraz przesłuchano 18 świadków. Na podstawie zebranego materiału dowodowego opracowano kilka wersji możliwego przebiegu zdarzeń.

Jako najbardziej prawdopodobną przyjęto hipotezę o zorganizowaniu przerzutu Pawła C. i jego towarzyszy przez granicę z Czechosłowacją, który to przerzut zorganizowały Śląskie Siły Zbrojne (ŚSZ) pozostające pod całkowitą kontrolą UB. Jak ustalono, na przełomie 1945 i 1946 r. MBP i WUBP w Katowicach stworzyły plan agenturalnego rozpracowania, a następnie likwidacji podziemia niepodległościowego na terenie woj. śląskiego i innych województw południowej Polski. Jednym z narzędzi umożliwiających osiągnięcie zamierzonego celu było utworzenie przez UB na terenie Górnego Śląska organizacji ŚSZ. Na jej czele postawiono agenta MBP o pseudonimie „Borowski” oraz jako członków sztabu innych agentów MBP: „Adama”, „kpt. Sochę” i „Jerzego Boruckiego”. W prowadzonym obecnie śledztwie nie zdołano ustalić ich danych personalnych. Członkami sztabu byli także nieświadomi prowokacji akowcy. W maju 1947 r. Paweł C., obawiając się aresztowania, poprosił dowództwo ŚSZ o pomoc w zorganizowaniu przerzutu przez granicę jego grupy. W dniu 26 czerwca 1947 r. Paweł C. i jego towarzysze mieli się zgłosić w punkcie kontaktowym w Niemodlinie na Opolszczyźnie. Od tej pory jednak ślad po nich zaginął.

W toku śledztwa odnaleziono niepodpisany maszynopis „Plan realizacji opracowań R-R”, sporządzony w dniu 29 lipca 1948r. w Katowicach i zawierający opis dokonanych i planowanych działań w sprawie rozpracowania i likwidacji przez UB „resztek organizacji NSZ i środowisk OP” na terenie Górnego Śląska i rejonów przyległych. W tekście maszynopisu znalazła się informacja: „...poprzednio w trakcie opracowania zdołano zlikwidować szefa bandy terrorystycznej – »Makopola«, S. [...] i innych szkodliwych bandytów...”.

Jakkolwiek przesłuchani w sprawie świadkowie składali różniące się relacje co do okoliczności śmierci Pawła C., Antoniego S. i Alfonsa B., to jednak w świetle całego zgromadzonego materiału dowodowego należało uznać za najbardziej prawdopodobne, że zostali oni zabici w czasie prowokacyjnego przerzutu przez granicę zorganizowanego przez UB. Nie odnaleziono miejsca zakopania zwłok.

Śledztwo umorzono 22 kwietnia 2004 r.

– sygn. akt S 40/01/Zk

Śledztwo, wszczęte 27 lipca 2001 r., przeciwko Jerzemu H., b. funkcjonariuszowi SB KWMO w Wałbrzychu, podejrzanemu o fizyczne i psychiczne znęcanie się w latach 1981–1986 nad członkami NSZZ „Solidarność”.

Śledztwo zakończono skierowaniem 19 grudnia 2002 r. do Sądu Rejonowego w Wałbrzychu aktu oskarżenia przeciwko Jerzemu H. Oskarżonemu zarzucono fizyczne i psychiczne znęcanie się nad zatrzymanymi członkami wałbrzyskiej „Solidarności”, polegające na biciu i kopaniu po całym ciele, wykręcaniu rąk, uderzaniu pięścią w głowę, biciu pałką milicyjną po rękach i stopach, duszeniu poprzez zakładanie pokrzywdzonym maski gazowej z zablokowanym dopływem powietrza, porażaniu prądem oraz grożenie pozbawieniem życia i znieważanie wulgarnymi wyzwiskami.

W dniu 27 czerwca 2003 r. Sąd Rejonowy w Wałbrzychu rozpoczął postępowanie, w którego trakcie oskarżony Jerzy H. konsekwentnie nie przyznawał się do popełnienia zarzuczonych mu czynów.

W dniu 5 listopada 2003 r. zapadł wyrok, w którym Sąd uznał Jerzego H. za winnego popełnienia wszystkich 6 zarzuczonych mu aktem oskarżenia czynów, polegających na fizycznym i psychicznym znęcaniu się nad działaczami NSZZ „Solidarność”, i wymierzył mu karę łączną 2 lat pozbawienia wolności oraz pozbawił praw publicznych na okres 3 lat.

Oskarżony wniósł apelację od wyroku, którą rozpatrzył Sąd Okręgowy w Świdnicy 27 lipca 2004 r., utrzymując w mocy zaskarżony wyrok co do wymiaru kary, uniewinniając jednakże oskarżonego od jednego z 6 zarzuczonych mu czynów.

– **sygn. akt S 21/02/Zk**

Śledztwo, wszczęte 27 czerwca 2002 r., w sprawie tworzenia przez funkcjonariuszy Komendy Wojewódzkiej MO we Wrocławiu fałszywych dowodów przeciwko osobom zatrzymanym 31 sierpnia 1982 r. we Wrocławiu, w celu prowadzenia przeciwko nim postępowań karnych o udział w przestępczym zbiegowisku publicznym.

Zebrany w toku postępowania materiał dowodowy w postaci dokumentów archiwalnych i protokołów przesłuchań świadków w pełni potwierdził, że 31 sierpnia 1982 r., w czasie odbywających się we Wrocławiu demonstracji, MO zatrzymywała zarówno uczestników manifestacji, jak i przypadkowych przechodniów, w tym osoby wracające z pracy.

Kilkaset zatrzymanych osób zmuszono do przejścia przez tzw. ścieżki zdrowia na schodach i korytarzach gmachu Komendy Wojewódzkiej we Wrocławiu, po czym umieszczono ich w auli komendy.

Część osób zwolniono po upływie 48 godzin, natomiast pozostałych zatrzymanych, w dniach 2 i 6 września 1982 r., przewieziono w 20–30-osobowych grupach do siedziby ZOMO we Wrocławiu.

Tam milicjanci spisywali notatki zawierające zwykle fikcyjne okoliczności dotyczące miejsca i czasu zatrzymania oraz fałszywe w treści oświadczenia funkcjonariuszy co do rodzaju przestępstwa, jakiego dana osoba miała się dopuścić w czasie demonstracji.

Na podstawie sporządzonych w ten sposób protokołów wszczynano przeciwko zatrzymanym postępowania karne lub postępowania o wykroczenie.

Wiele osób, po kilkumiesięcznych pobytach w areszcie, zostało uniewinnionych przez sądy. Jednakże dla znacznej grupy zatrzymanych w dniu 31 sierpnia 1982 r. postępowania karne zakończyły się wyrokami skazującymi.

W toku śledztwa przesłuchano do chwili obecnej 84 świadków, przeprowadzono również wiele kwerend archiwalnych. Ustalani są kolejni świadkowie oraz osoby odpowiedzialne za bezprawne postępowanie wobec zatrzymanych w dniu 31 sierpnia 1982 r.

– **sygn. akt S 79/02/Zk**

Śledztwo przeciwko Juliuszowi P., Andrzejowi K. i Wiesławowi W., b. funkcjonariuszom SB w Wałbrzychu, podejrzanym o fizyczne i psychiczne znęcanie się w 1985 r. nad członkami NSZZ „Solidarność” Dariuszem G., Andrzejem S. i Dariuszem G.

W toku śledztwa ustalono, iż w latach 80. funkcjonariusze SB w Wałbrzychu wielokrotnie zatrzymywali miejscowych działaczy NSZZ „Solidarność”, w tym szczególnie często członków ścisłego kierownictwa związku: Jerzego L., Mariana T., Ryszarda M., Józefa Z., Idziego G. i Marka W.

W czasie przesłuchań funkcjonariusze Wydziału III SB w Wałbrzychu Juliusz P., Andrzej K. i Wiesław W. znęcali się fizycznie i psychicznie nad tymczasowo aresztowanymi Dariuszem G., Andrzejem S. i Dariuszem G., bijąc ich po całym ciele, szarpiąc, popychając, grożąc pozbawieniem życia i wulgarnie znieważając w celu zmuszenia przesłuchiwanym do złożenia wyjaśnień obciążających kierownictwo „Solidarności”.

Zarzuty fizycznego i psychicznego znęcania się nad aresztowanymi postawiono w dniu 25 marca 2004 r. Juliuszowi P., a w dniu 5 kwietnia 2004 r. – Andrzejowi K. Nie ogłoszono zarzutu Wiesławowi W. z powodu jego śmierci. Przesłuchani w charakterze podejrzanych Juliusz P. i Andrzej K. nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im czynów.

Śledztwo znajduje się obecnie w fazie końcowej.

– **sygn. akt S 21/03/Zk**

Śledztwo, wszczęte 29 sierpnia 2003 r., w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się nad pozbawionym wolności Ludwikiem K. w okresie od 25 maja do lipca 1950 r. we Wrocławiu przez funkcjonariuszy tamtejszego WUBP w celu uzyskania informacji o organizacji Konspiracyjny Związek Patriotów Polskich.

Przesłuchany w charakterze świadka Ludwik K. podał, że w czasie śledztwa funkcjonariusze UB wielokrotnie zmuszali go do robienia przysiadów, stania z rękami uniesionymi do góry oraz nakazywali siedzenie na odwróconym do góry nogami stołku, uderzali głową pokrzywdzonego o ścianę, a także szarpali i popychali go, znieważali wulgarnymi wyzwiskami oraz grozili pozbawieniem życia. W celu zmuszenia przesłuchiwanego do dostarczenia UB informacji umieszczano go na kilka dni w karcerze bez podawania pożywienia i wody.

W toku prowadzonego obecnie śledztwa ustalono, że funkcjonariusze UB znęcali się także nad Waławem J., którego przesłuchano w charakterze pokrzywdzonego. Zeznał on, że sprawcy bili go, uderzali jego głową o ścianę do utraty przytomności, podawali do jedzenia słone śledzie, odmawiając wody, którą wylewano mu na głowę, zmuszali do siedzenia na nodze odwróconego stołka. Świadek zeznał, że w następstwie stosowanych tortur zaczął się jąkać. Powołani biegli z zakresu medycyny sądowej i psychiatrii stwierdzili, że ujawniona u Waława J. encefalopatia pourazowa pozostaje w związku przyczynowym z torturowaniem pokrzywdzonego w 1950 r.

W dalszym toku śledztwa ustalono, że funkcjonariusze UB we Wrocławiu znęcali się w 1950 r. także nad innymi aresztowanymi Wiesławem K., Zbigniewem L. i Anną T., których przesłuchano w charakterze świadków.

Obecnie przygotowywane są tablice poglądowe z fotografiami funkcjonariuszy UB, którzy prowadzili śledztwa w 1950 r., w celu okazania ich pokrzywdzonym.

– **sygn. akt S 36/03/Zk**

Śledztwo, wszczęte 21 listopada 2003 r., w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się nad pozbawioną wolności Wandą P. w okresie od 4 czerwca do 31 grudnia 1946 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Jeleniej Górze w celu zmuszenia jej do podania informacji o organizacji WiN.

Świadek Wanda P. zeznała, że w maju 1946 r. została zatrzymana w miejscu pracy w Jeleniej Górze i osadzona w tamtejszym PUBP, gdzie była wielokrotnie bita przez przesłuchujących ją funkcjonariuszy pejcem po nogach, a także przez 3 dni nie podawano jej żadnego pożywienia i grożono uszkodzeniem ciała i zabójstwem.

W toku obecnie prowadzonego śledztwa ustalono, że czynności z udziałem Wandy P. wykonywali oficerowie śledczy WUBP we Wrocławiu: Kazimierz J., Bogdan T. i Tadeusz K. oraz prokurator Wojskowej Prokuratury Rejonowej we Wrocławiu mjr Jan K.

Uzyskano fotografie 4 funkcjonariuszy WUBP we Wrocławiu, poszukiwane są akta osobowe jeszcze jednego pracownika tego urzędu, po czym sporządzone zostaną tablice poglądowe w celu okazania ich pokrzywdzonej.

– **sygn. akt S 45/03/Zk**

Śledztwo, wszczęte 19 grudnia 2003 r., w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w 1952 r. nad tymczasowo aresztowanym wikariuszem generalnym Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego ks. Pawłem Latuskim przez funkcjonariuszy WUBP w Opolu.

Na podstawie relacji świadków, w tym osób duchownych, ustalono, że ks. P. Latusek został aresztowany i osadzony w areszcie WUBP w Opolu najprawdopodobniej za pomoc udzieloną

ukrywającemu się przed UB innemu księdzu. Funkcjonariusze UB znęcali się nad aresztowanym, oblewając go zimną wodą i zmuszając do stania nago, zimą w więziennym korytarzu.

Fakty znęcania się w ten sposób przez funkcjonariuszy UB nad ks. P. Latuskiem potwierdził także świadek Władysław Z., który przebywał z nim w jednej celi aresztu.

Prowadzone są przesłuchania kolejnych świadków, w tym księży dysponujących informacjami o okolicznościach aresztowania i znęcania się przez funkcjonariuszy UB w Opolu nad ks. P. Latuskiem. Poszukiwane są akta procesu karnego przeciwko niemu.

– **sygn. akt S 56/03/Zk**

Śledztwo, wszczęte 1 marca 2004 r., w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się nad pozbawionym wolności Stanisławem M. w 1946 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Bystrzycy Kłodzkiej.

Przesłuchano pokrzywdzonego Stanisława M., który zeznał, że nie zna nazwisk funkcjonariuszy uczestniczących w śledztwie z 1946 r., lecz na zdjęciach z tamtego okresu rozpoznałby co najmniej jednego, który znęcał się nad nim. W trakcie przesłuchań, odbywających się głównie nocą, kazano mu zdejmować spodnie i bito pałką po genitaliach, wkładano jego palce między drzwi i miażdżono je, a także uderzano pałką i kablem po głowie i plecach. Przesłuchiwanie odbywały się zawsze w obecności co najmniej 3 funkcjonariuszy UB, z których jeden protokołował, drugi zadawał pytania, trzeci zaś bił, gdy przesłuchiwany nie udzielał oczekiwanych informacji.

Dokonano oględzin akt archiwalnych dotyczących Stanisława M., w tym materiałów śledztwa i procesu sądowego z 1946 r. Na tej podstawie ustalono nazwiska funkcjonariuszy UB, którzy prowadzali śledztwo przeciwko niemu. Ustalono, że jeden z nich żyje, i uzyskano zdjęcia większości pracowników UB w Bystrzycy Kłodzkiej. Poszukiwane są fotografie pozostałych osób, po czym sporządzone zostaną tablice poglądowe w celu rozpoznania sprawców przez pokrzywdzonego.

– **sygn. akt S 58/03/Zk**

Śledztwo, wszczęte 29 marca 2004 r., w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w okresie od 19 czerwca do 29 października 1953 r. przez funkcjonariuszy WUPB w Opolu nad tymczasowo aresztowanym Stefanem Sz.

W toku postępowania ustalono, iż Stefan Sz., członek Armii Krajowej, został 19 czerwca 1953 r. aresztowany pod zarzutem nielegalnej działalności. Pod wpływem odczytanych mu obciążających go zeznań innego z zatrzymanych i szykan ze strony funkcjonariuszy UB przyznał się do udziału w organizacji i ujawnił jej cele.

Przesłuchania Stefana Sz. prowadzone były przez całe noce, w ciągu dnia zaś uniemożliwiano mu zaśnieć, polewając go wodą.

W wyniku oględzin akt źródłowych prowadzonego w latach 50. śledztwa ustalono 2 żyjące osoby, które były konfrontowane ze Stefanem Sz. na okoliczność jego działalności w AK. Po uzyskaniu akt osobowych funkcjonariuszy opolskiego UB, prowadzących czynności w śledztwie przeciwko Stefanowi Sz., zostaną sporządzone tablice poglądowe z ich fotografiami i okazane pokrzywdzonemu w celu rozpoznania.

– **sygn. akt S 2/04/Zk**

Śledztwo w sprawie zabójstwa Stanisława Marcina N. w nocy z 16 na 17 marca 1946 r. w Bobrowicach k. Jeleniej Góry.

Podstawą wszczęcia śledztwa było wystąpienie do IPN żony ofiary Marii N., która podała, że jej mąż, b. żołnierz AK, został zastrzelony przez nieznaną sprawców w nocy z 16 na 17 marca 1946 r. w mieszkaniu służbowym, w schronisku „Perła Zachodu” w Bobrowicach k. Jeleniej Góry. Maria N. nie miała wątpliwości, że zbrodni dokonano na tle politycznym.

Mimo skrupulatnych poszukiwań nie odnaleziono dotąd żadnych dokumentów archiwalnych dotyczących śmierci Stanisława N. Nie zdołano przesłuchać jego syna Zbigniewa N., który nie

przebywa w miejscu zameldowania. Nie ustalono innych żyjących krewnych ani osób, które mogłyby mieć wiedzę o zdarzeniu. Prowadzona jest nadal kwerenda archiwalna.

– sygn. akt S 17/04/Zk

Czynności sprawdzające podjęte na podstawie pisma Krystyny O. z 24 marca 2004 r. w sprawie zabójstwa 2 czerwca 1960 r. w Komendzie MO w Jaworze jej męża, Juliana K.

Przesłuchana jako świadek Krystyna O. zeznała, że jej mąż Julian K. został aresztowany z nieznanymi przyczyn przez komendanta MO w Jaworze w ostatnich dniach maja 1960 r. Po 3-dniowym pobycie w areszcie milicyjnym pokrzywdzona została powiadomiona o złym stanie zdrowia męża. Gdy wraz z załogą pogotowia ratunkowego przybyła do pomieszczenia aresztu, Julian K. miał założony kaftan bezpieczeństwa i był nieprzytomny. Lekarz pogotowia stwierdził zgon Juliana K. Według żony pokrzywdzonego i członków jego rodziny Julian K. został zabity przez milicjantów. Przypuszczenia te były oparte na relacji nieżyjącego już świadka, który przebywając w sąsiedniej celi aresztu, słyszał odgłosy brutalnego bicia.

W trakcie czynności sprawdzających ustalono, iż postępowanie karne, prowadzone w latach 60. w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci Juliana K., zostało umorzone z powodu niewykrycia sprawcy przestępstwa, a jego akta zmakulaturowane. Odnaleziony został natomiast protokół sądowo-lekarskiej sekcji zwłok Juliana K.

Poszukiwane są inne dokumenty i ustalani bezpośredni świadkowie.

c) inne zbrodnie

– sygn. akt S 52/02/Zi

Śledztwo, podjęte z zawieszenia 8 lipca 2002 r., w sprawie zbrodni ludobójstwa, popełnionych w latach 1939–45 na obywatelach polskich – mieszkańcach powiatu Sambor i Drohobycz, woj. lwowskie.

Zgromadzony w toku postępowania osobowy materiał dowodowy potwierdza, że w latach 1939–1945 na terenie powiatów Sambor oraz Drohobycz nacjonałiści ukraińscy dopuścili się wielu zbrodni na obywatelach polskich. Zabójstwa osób narodowości polskiej miały miejsce we wsiach: Wołoszcza, przysiółek Zady, Waniowice, Kulczyce, Hordynia, Dorozów, Dublany, Oleksięta, Bielinka Mała, Brześciany, Kalinowo, Stary Sambor.

W okresie objętym sprawozdaniem dokonano w śledztwie znacznego postępu, ustalono i przesłuchano w charakterze świadków-pokrzywdzonych kolejnych 70 osób (łącznie odebrano relacje od 138 świadków). Relacje świadków przesłuchanych w ostatnim czasie dotyczyły zbrodni popełnionych przez nacjonalistów ukraińskich w miejscowościach Zady oraz Oleksięta. Ustalono nazwiska wszystkich 16 osób zamordowanych we wsi Oleksięta. Badane są okoliczności zabójstw dokonanych na nie mniej niż 100 osobach, których nazwiska w większości ustalono. Ustalani są także kolejni pokrzywdzeni i świadkowie, w tym mieszkający na Ukrainie. Przygotowany jest wniosek o ich przesłuchanie w ramach pomocy prawnej.

– sygn. akt S 25/03/Zi

Śledztwo, wszczęte 10 czerwca 2003 r., w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności w okresie od 1950 r. do 13 stycznia 1951 r. w Dzierżoniowie Józefa G., Kazimierza O. i Lucjana O. oraz fizycznego i psychicznego znęcania się nad nimi z powodu przynależności wskazanych osób do wyznania świadków Jehowy.

Przesłuchano świadków Kazimierza O. i Lucjana O., z których zeznań wynika, że po delegacji wyznania świadków Jehowy doszło do bezprawnych aresztowań osób tego wyznania na terenie Dzierżoniowa i Bielawy. Aresztowanych osadzano w więzieniu w Dzierżoniowie, gdzie byli przesłuchiwani i zmuszani do ujawnienia nazwisk i miejsca pobytu współwyznawców. Podczas przesłuchań świadkowie Jehowy byli bici. W styczniu 1951 r. aresztowanych zwolniono.

Odnośnie do Józefa G. przesłuchani obecnie świadkowie poinformowali, że po zwolnieniu go z aresztu śledczego w Dzierżoniowie w 1951 r. zgłosił się do niego funkcjonariusz UB, który oświadczył, że zabiera go do lekarza w Warszawie celem leczenia wzroku. Józef G. wyjechał z tym funkcjonariuszem do Warszawy i ślad po nim zaginął.

Poszukiwane są dokumenty archiwalne dotyczące wszystkich ustalonych pokrzywdzonych. Z odnalezionych akt operacyjnych UB wynika, że środowisko wyznawców Jehowy było inwigilowane przez organy bezpieczeństwa.

W toku śledztwa ustalono dane funkcjonariuszy PUBP w Dzierżoniowie, którzy w latach 1951–52 prowadzili czynności operacyjno-procesowe w sprawie nielegalnej działalności świadków Jehowy. Sporządzono i okazano pokrzywdzonym tablice poglądowe z fotografiami wspomnianych funkcjonariuszy. Kazimierz O. i Lucjan O. nie rozpoznali swych prześladowców.

Po przesłuchaniu wskazanych funkcjonariuszy zostaną podjęte decyzje co do dalszego toku śledztwa.

3. Ekspertyzy i opracowania

Na potrzeby śledztw prowadzonych przez pion śledczy sporządzane są liczne opracowania i ekspertyzy. Wykonują je historycy-eksperci zatrudnieni w Wydziale Ekspertyz i Opracowań Głównej Komisji oraz na samodzielnych stanowiskach do spraw ekspertyz i opracowań w oddziałowych komisjach, wspierający śledztwo wiedzą specjalistyczną, przekraczającą podstawowe wiadomości z zakresu zbrodni przeciwko ludzkości.

Poza przygotowaniem materiału historycznego (ekspertyz) dla śledztw, prowadzonych przez prokuratorów Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, do zakresu czynności historyków zatrudnionych w pionie śledczym należą także:

- kwerendy w zespołach archiwalnych na potrzeby śledztw;
- doniesienia o faktach zbrodni ludobójstwa, na podstawie materiałów archiwalnych;
- przygotowanie opracowań z zakresu problematyki, którą zajmuje się Komisja na polecenie Kierownictwa Instytutu Pamięci Narodowej i Głównej Komisji oraz na wniosek innych wydziałów Instytutu;
- przygotowanie opinii na temat zbrodni ludobójstwa dla sądów, Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie oraz organizacji i osób zainteresowanych.

Wydział Ekspertyz i Opracowań

Wydział Ekspertyz i Opracowań zatrudnia 3 historyków.

W okresie sprawozdawczym w Wydziale zostały przygotowane ekspertyzy do 26 śledztw o zbrodnie oraz 170 opinii na temat zbrodni ludobójstwa dla sądów, urzędów, organizacji, osób zainteresowanych oraz na zlecenie innych wydziałów IPN. W 2003 r. Wydział przygotował 80, a w 2004 r. – 90 opinii.

Przygotowano m.in.:

Ekspertyzy

- dotycząca materiałów źródłowych w sprawie porwania i procesu szesnastu przywódców Polskiego Państwa Podziemnego w marcu 1945 r.; do śledztwa S 13/03/Zk;

- w sprawie ustalenia sprawców zbrodni dokonanej w Płotycy, powiat Tarnopol, w okresie od 1 lutego do 31 marca 1944 r.; do śledztwa S 63/02/Zn;
- dotycząca materiałów źródłowych w sprawie niemieckich zbrodni dokonanych na Polesiu: w getcie w Brześciu, we wsiach Sitnica koło Łunińca, Kamienna, Podybie i Mazury koło Brześcia w 1942 r. i w 1943 r.; do sprawy Ko 29/03;
- w sprawie polskich dzieci urodzonych przez robotnice przymusowe w III Rzeszy i uśmierconych po urodzeniu; do postępowania wyjaśniającego Ko 115/03;
- w sprawie rozstrzelania 5 września 1939 r. w Krzeszowicach pod Krakowem 13 żołnierzy z II Kompanii Cyklistów, wchodzącej w skład 55. Rezerwowej Dywizji Piechoty Grupy Operacyjnej „Śląsk” dowodzonej przez gen. bryg. Jana Sadowskiego; do postępowania wyjaśniającego Ko 276/03;
- w sprawie materiałów źródłowych dotyczących funkcjonariuszy SS-Wachmannschaften w Poniatojewej, powiat Opole Lubelskie; do śledztwa S 49/01/Zn;
- w sprawie zbrodni popełnionych na Polakach w obozie Suzdału koło Gorkiego, w latach 1941–1942; do śledztwa S 63/02/Zk;
- w sprawie masowych grobów ofiar terroru stalinowskiego, w tym żołnierzy WP, znajdujących się w okolicach Kaługi; do śledztwa S 26/03/Zk;
- w sprawie aresztowania i skazania za „działalność zdraziecką przeciwko ZSRR” w Brześciu w 1948 r. obywatela polskiego; do śledztwa S 70/02/Zk;
- w sprawie nieludzkiego traktowania dzieci polskich robotnic przymusowych, umieszczonych w domach dla dzieci; do śledztwa S 5/00/Zn;
- w sprawie obozów dla kobiet w Tajszece, Poćmie, Antibies i Oziernie; do śledztwa S 66/02/Zk;
- w sprawie okoliczności rozstrzelania przez żołnierzy radzieckich na przełomie marca i kwietnia 1945 r. w miejscowości Regietów koło Zdyni 7 osób narodowości polskiej; do śledztwa S 11/03/Zk;
- w sprawie aresztowania i zamordowania w więzieniu policyjnym w Pomiechówku mieszkańców Kadłubowa za ukrywanie przez nich obywateli polskich narodowości żydowskiej; do śledztwa S/59/02/Zn.

Opinie

Do obszernych opinii, które można porównać z opracowaniami lub ekspertyzami, należały opinie:

- na temat objęcia ustawą o kombatantach tych osób, które jako kilkuletnie dzieci pozostały same w obcym środowisku, ponieważ ich rodzice zostali zamordowani przez UPA; dla Biura Prasowego IPN;
- w sprawie więźniów zatrudnionych na poligonie Waffen SS w Dębicy; dla Bundesamt zur Regelung offener Vermögensfragen;
- na temat kawalerzystów z 18. Pułku Ułanów, ujętych podczas zwiadu i zamordowanych we wrześniu 1939 r. w Iławie; dla Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego;
- na temat materiałów przekazanych Prezydentowi RP, Aleksandrowi Kwaśniewskiemu, przez prezydenta Uzbekistanu, Islama Karimowa, wiążącymi się ze sprawą likwidacji sieci delegatur Ambasady RP w ZSRR, którą władze sowieckie przeprowadziły w lecie 1942 r.; dla dyrektora Głównej Komisji;
- o wysiedleniach ludności polskiej (w związku z artykułem W. Bałdy *Dla nich ta wojna ciągle trwa*); dla członka Kolegium IPN;
- w sprawie powołania komitetu ekspertów podejmującego decyzję udostępniania historykom materiałów zgromadzonych przez Międzynarodową Służbę Poszukiwawczą; dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych;

- w sprawie struktury narodowościowej powiatu konińskiego podczas okupacji hitlerowskiej; dla Biura Prawnego IPN;
- na temat Centralnego Obozu Pracy w Jaworznie; dla Biura Rzecznika Praw Obywatelskich;
- w sprawie obozów hitlerowskich w Blachowni Śląskiej; dla Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych;
- w sprawie wpisania Alfreda Wysockiego, wiceministra spraw zagranicznych, posła RP w Berlinie i ambasadora RP w Rzymie na listę CROWCASS; dla Ambasady RP w Austrii;
- w sprawie zasad funkcjonowania obozów pracy przymusowej oraz warunków życia osób w nich osadzonych; dla Naczelnego Sądu Administracyjnego, Ośrodek Zamiejscowy w Łodzi;
- w sprawie roli, jaką więzienie ciężkie (Zuchthaus) spełniało w hitlerowskim więziennictwie; dla Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie;
- na temat aktów normatywnych określających status prawny ludności romskiej i ludności żydowskiej w III Rzeszy i na terenach okupowanych; dla Związku Romów Polskich;
- na temat charakteru obozów w Konstancynie Łódzkim, mieszczących się przy ul. Łódzkiej 27; dla senatora RP;
- na temat wysiedleń z Żuromina i Raciąża na północnym Mazowszu; dla Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych;
- na temat obozów w Konstancynie Łódzkim: dla wysiedlonych Polaków – podległego Centrali Przesiedleńczej w Łodzi, oraz dla tzw. Bandenkinder – podległego Policji Bezpieczeństwa; dla posła RP;
- na temat procesów zbrodniarzy nazistowskich przed sądami polskimi za zbrodnie popełnione na ludności żydowskiej w okupowanej Polsce; dla prezesa IPN;
- na temat dziejów Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”; dla Wydziału Nadzoru nad Śledztwami;
- na temat „Indeksu Represjonowanych” realizowanego przez Ośrodek „Karta”; dla Komisji Ekspertów IPN;
- na temat Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Kaszubski”, od lipca 1941 r. „Gryf Pomorski”; dla Wydziału Nadzoru nad Śledztwami;
- na temat obozów dla podchorążych w Emsland; dla posła RP;
- na temat ośrodka odosobnienia na zamku Hartheim, prowincja Oberdonau, Austria; dla dyrektora Głównej Komisji;
- na temat sytuacji polskich Romów podczas okupacji hitlerowskiej 1939–1945 na okupowanych ziemiach polskich oraz pracy niewolniczej przez nich wykonywanej; dla IOM International Organization for Migration;
- na temat charakteru obozu w Szczeglinie; dla posła RP;
- na temat strat poniesionych w wyniku okupacji niemieckiej na Mazowszu; dla Sejmiku Województwa Mazowieckiego.

Opracowania

Wydział Ekspertyz i Opracowań przygotował w okresie sprawozdawczym następujące opracowania:

- „Czy prawda historycznej pamięci jest ciężarem dla Polaków? Czy własne doświadczenia przeżywanej historii mogą być zdecydowanie różne od prawd przyjętych w wyniku naukowych rozważań?”;
- „»Intelligenzaktion« na Warmii, Mazurach i północnym Mazowszu”; do „Biuletynu IPN”;
- „Z badań nad losami polskich parlamentarzystów represjonowanych przez władze sowieckie w okresie 1939– 1941”;
- „Procesy zbrodniarzy nazistowskich przed sądami polskimi za zbrodnie popełnione na ludności żydowskiej w okupowanej Polsce”;

- Uwagi do konspektu pracy „Kadry urzędów bezpieczeństwa publicznego na ziemi środkowo-pomorskiej w latach 1945– 1956”; dla delegatury Komisji w Koszalinie;
- Opracowanie na temat przyczyn katastrofy lotniczej w Gibraltarze 4 lipca 1943 r., w której poniósł śmierć generał Władysław Sikorski, premier Rządu RP na Wychodźstwie i Naczelny Wódz Polskich Sił Zbrojnych; dla dyrektora Głównej Komisji;
- „Polacy – wysiedleni, wypędzeni i wyrugowani przez III Rzeszę”; referat przygotowany na spotkanie Klubu Historycznego im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”;
- „Sowieckie deportacje, przesiedlenia i wysiedlenia obywateli polskich w latach II wojny światowej”; referat przygotowany na spotkanie Klubu Historycznego im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”;
- „Zbrodnie przeciwko ludności cywilnej: fakty i odpowiedzialność prawna”; referat na konferencję upamiętniającą 60. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego, zorganizowaną przez Prezydenta Warszawy.

Prace ekspertów oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu

Oddziałowe komisje ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu zatrudniają 9 historyków na samodzielnych stanowiskach pracy do spraw ekspertyz i opracowań. W okresie sprawozdawczym historycy z oddziałowych komisji sporządzili ekspertyzy, opinie i notatki służbowe z przeprowadzonych kwerend w sprawach.

Przygotowano m.in.:

Ekspertyzy i notatki służbowe z kwerend na potrzeby prowadzonych śledztw:

Oddziałowa Komisja w Białymstoku

- w sprawie ścigania przez UB osób podejrzanych o udział w pogromie Żydów w Radziłowie, który miał miejsce 7 lipca 1941 r.; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowe w Białymstoku, Oddział w Łomży, zespół ASC za lata 1926–1936; do śledztwa S 15/01/Zn;
- w sprawie zbrodni dokonanej przez UB na kilkudziesięciu mieszkańcach powiatu Bielsk Podlaski w styczniu 1946 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół Korpus Bezpieczeństwa Publicznego, Komenda Okręgu NZW „Chrobry”; do śledztwa S 28/02/Zi;
- na temat przyczyn aresztowania i zesłania w latach 1944–45 w głąb ZSRR obywateli polskich z terenu województwa białostockiego; na podstawie materiałów archiwalnych IPN i Archiwum Akt Nowych, zespół Ministerstwo Spraw Zagranicznych 1944–1945; do śledztwa S 44/02;
- dotycząca danych osób osadzonych w areszcie karno-śledczym w Białymstoku, a następnie rozstrzelanych w nocy z 23 na 24 czerwca 1946 r. w lesie koło Olmont, powiat Białystok; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 33/02/Zk;
- na temat zabójstw żołnierzy AK przez funkcjonariuszy NKWD i PUBP w Sokółce, na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Sokółce; do śledztw S 24/02/Zk; S 82/02/Zk; S 22/00/Zk;
- dotycząca funkcjonariuszy UB z Wydziału Więziennictwa WUBP w Białymstoku za okres 1944–1954; na podstawie rozkazów personalnych WUBP w Białymstoku; do śledztwa S 21/00/Zk;
- dotycząca osób osadzonych w areszcie Gestapo w Bielsku Podlaskim; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 38/01/Zn;
- dotycząca organizacji Armii Krajowej Obwodu Łomża oraz organizacji WiN Obwodu Zambrów; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 48/02/Zk;
- dotycząca okoliczności zabójstwa Władysława Ignatowskiego i innych w miejscowości Zelwa, pow. Wołkowysk, we wrześniu 1939 r.; na podstawie materiałów archiwalnych CAW, zespół Ludo-wego Komisariatu Obrony; do śledztwa S 52/03/Zk;

- dotycząca zabójstwa we wrześniu 1939 r. w miejscowości Sopoćkinie pow. Grodno generała brygady Józefa Olszyny-Wilczyńskiego i jego adiutanta kpt. Mieczysława Strzemeskiego przez żołnierzy Armii Czerwonej; na podstawie materiałów archiwalnych CAW, zespół Zarząd Polityczny Armii Czerwonej; do śledztwa S 6/02/Zk;
- na temat okoliczności zbrodni dokonanych w kolonii Kaszuby, gmina Dąbrowa Białostocka, w maju 1948 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół PUBP w Sokółce; do śledztwa S 84/02/Zk;
- na temat zbrodni popełnionej przez żandarmów niemieckich z posterunku w Porzeczu w 1943 r., na podstawie materiałów archiwalnych CAW; do śledztwa S 8/00/Zn;
- na temat okoliczności zbrodni dokonanych w lutym 1943 r. w Augustowie; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 13/03/Zk;
- na temat okoliczności zbrodni popełnionej w grudniu 1945 r. w Bielsku Podlaskim; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół PUBP w Bielsku Podlaskim; do śledztwa S 33/03/Zk;
- opracowanie wykazu osób zatrudnionych w PUBP w Łomży w okresie styczeń–marzec 1949 r.; na podstawie rozkazów personalnych WUBP Białystok zarchiwizowanych w IPN; do śledztwa S 57/03/Zk;
- dotycząca okoliczności zbrodni dokonanej na żołnierzach AK, WiN obwodu suwalsko-augustowskiego w latach 1945–1946; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół PUBP Augustów; do śledztwa S 71/03/Zk;
- na temat okoliczności zbrodni dokonanej przez funkcjonariuszy NKWD w miejscowościach Dąbrowa Łazy i Dąbrowa Moczydły w końcu kwietnia 1945 r.; na podstawie materiałów archiwalnych CAW, zespół akta Dowództwa 198. Samodzielnego Batalionu Moto-Strzeleckiego Wojsk Wewnętrznych NKWD; do śledztwa S 10/03/Zk;
- na temat zbrodni popełnionych na oficerach polskich w 1939 r. w Zaleszanach, pow. Bielsk Podlaski, oraz na osobach cywilnych i wojskowych obrońcach Grodna przez funkcjonariuszy NKWD oraz sowieckich dywersantów; na podstawie relacji z Archiwum Instytutu Hoovera oraz materiałów archiwalnych Archiwum Akt Nowych; do śledztw: S 46/03/Zk, S 47/03/Zk, S 17/00/Zk, S 50/01/Zk, S 52/03/Zk;
- w sprawie okoliczności aresztowania w czerwcu 1940 r. 6 mieszkańców Jedwabnego; na podstawie opublikowanych materiałów źródłowych; do śledztwa S 25/03/Zk;
- w sprawie okoliczności zabójstwa mieszkańca miejscowości Pokośne, gm. Suchowola, pow. Sokółka; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 68/02/Zk;
- w sprawie śmierci Czesława Jaroszewicza latem 1946 r. w Sokółce; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 80/03/Zk;
- na temat zabójstwa 3 osób dokonanego dnia 30 listopada 1945 r. w Łempicach; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 41/02/Zk;
- w sprawie zabójstw dokonanych w czerwcu 1941 r. na mieszkańcach Białegostoku i okolicznych miejscowości; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Akt Nowych, zespół Ambasada RP w Moskwie–Kujbyszewie oraz zbiór Ministerstwo Informacji i Dokumentacji pochodzące z Archiwum Instytutu Hoovera w USA; do śledztwa S 43/02/Zk;
- dotycząca przekroczenia władzy przez funkcjonariuszy UB i NKWD podczas przesłuchań w okresie 1945–1952 w Suwałkach; na podstawie mat. archiwalnych IPN, zespół PUBP Augustów; do śledztwa S 68/03/Zk;
- w sprawie zabójstw działaczy i członków organizacji niepodległościowych dokonanych przez funkcjonariuszy PUBP w Bielsku Podlaskim w latach 1944–1956; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 46/02/Zk;
- dotycząca niemieckich funkcjonariuszy gestapo w Królewcu w latach 1939–41; na podstawie materiałów OKBZpNP w Białymstoku; do śledztwa S 95/01/Zn;
- dotycząca zabójstw dokonanych w latach 1941–44 w lesie koło wsi Giełczyn pod Łomżą; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół Sądu Okręgowego w Łomży oraz zespół Specjalnego Sądu Karnego dla Okręgu Sądu Apelacyjnego w Warszawie; do śledztwa S 93/03/Zn;

- w sprawie zamordowania 3 osób w miejscowości Potoki, gm. Brańsk, przez żołnierzy sowieckich 18 lipca 1945 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół PUBP w Bielsku Podlaskim; do śledztwa S 5/04/Zk;
- w sprawie zatrzymania członków Tajnej Organizacji Walki o Życie w Drohiczyń w listopadzie 1961 r.; na podstawie materiałów Komendy Wojewódzkiej MO w Białymstoku; do śledztwa S 6/03/Zk;
- w sprawie potyczki zbrojnej pomiędzy funkcjonariuszami UB a oddziałem niepodległościowym w okolicach miejscowości Prawy Las w okresie maj–czerwiec 1946 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 95/03/Zk;
- w sprawie przekroczenia władzy przez funkcjonariuszy PUBP w Białymstoku w stosunku do osób zatrzymanych w styczniu 1950 r. w trakcie likwidacji oddziału WiN, dowodzonego przez Gabriela Oszczapińskiego; na podstawie materiałów archiwalnych Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego zarchiwizowanych w BUiAD; do śledztwa S 65/01/Zk;
- w sprawie zabójstwa Stanisława Kotowicza i innych osób zamordowanych 7 kwietnia 1944 r. w miejscowości Sobotka koło Bielska Podlaskiego; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 9/04/Zi;
- w sprawie zabójstw 2 osób dokonanych w miejscowościach Ostróżne i Tabenz w 1947 i 1948 r.; na podstawie materiałów PUBP w Łomży oraz Wojewódzkiego Komitetu Bezpieczeństwa w Białymstoku zarchiwizowanych w BUiAD w Białymstoku; do śledztwa S 99/03/Zk;
- w sprawie zbrodni dokonanych w miejscowości Jeziorko w 1943 r.; na podstawie dokumentów z zespołu Starostwo Powiatowe Łomżyńskie 1945–1950 zarchiwizowanych w Archiwum Państwowym w Białymstoku, Oddział w Łomży; do śledztwa S 24/03/Zn;
- w sprawie zabójstwa dokonanego w Sokołach w 1942 r.; na podstawie akt PUBP oraz Komendy Powiatowej MO w Wysokiem Mazowieckiem zarchiwizowanych w BUiAD w Białymstoku; do śledztwa S 44/03/Zn;
- w sprawie zabójstwa Wiesława Piktela przy przejeździe kolejowym w Czarnej Białostockiej w dniu 9 lipca 1964 r., dokonanego przez funkcjonariusza Służby Ochrony Kolei; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 61/03/Zk;
- dotyczy inwigilacji Stefana Sutyńca przez łomżyńską służbę bezpieczeństwa w latach 1980–1984; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 106/03/Zk;
- w sprawie zabójstw 3 mieszkańców wsi Kobusy dokonanych w 1945 r.; na podstawie akt PUBP w Bielsku Podlaskim zarchiwizowanych w BUiAD w Białymstoku; do śledztwa S 94/03/Zk;
- dotyczy zabójstw członków organizacji niepodległościowych dokonanych przez funkcjonariuszy UB w latach 1944–1950 na terenie powiatu Wysokie Mazowieckie; na podstawie materiałów Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego zarchiwizowanych w BUiAD w Białymstoku; do śledztwa S 47/02/Zk;
- w sprawie domniemanego udziału żandarmów niemieckich z posterunku w Hajnówce w zabójstwie Grzegorza Gawinowicza 18 kwietnia 1943 r. w miejscowości Wojnówka; na podstawie akt byłej OKBZpNP w Białymstoku; do śledztwa S 12/04/Zn;
- dotyczy zatrzymania Stefana Iwaniuka w okresie 1947–1950 oraz jego pobytu w aresztach śledczych w Ełku i Białymstoku; na podstawie akt PUBP w Ełku, WUBP w Białymstoku oraz Wojskowego Sądu Rejonowego; do śledztwa S 10/04/Zk;
- dotyczy zbrodni popełnionych w Wołkowysku w latach 1941–1944; na podstawie akt byłej OKBZpNP w Białymstoku; do śledztwa S 53/01/Zn;
- dotyczy zabójstwa 3 mieszkańców miejscowości Łempice dokonanego 30 listopada 1945 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 27/04/Zk;
- dotyczy zabójstwa Jana Danilczuka w miejscowości Zawyki 22 stycznia 1948 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 34/04/Zk;
- dotyczy zamordowania przez żołnierzy Armii Czerwonej w dniu 22 września 1939 r. w Lipsku żołnierza Wojska Polskiego Jana Goworko-Staniszewskiego oraz funkcjonariusza Policji Państwowej Franciszka Jaroty; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 19/04/Zk;

- dotyczy egzekucji przeprowadzonych przez hitlerowców na terenie Grabówki, Pietrasz, Bacieczek i innych miejscowości koło Białegostoku; na podstawie materiałów byłej OKBZpNP w Białymstoku; do śledztwa S 25/04/Zn;
- dotyczy zabójstwa Karola Dąbrowskiego, dokonanego przez funkcjonariuszy NKWD w dniu 20 czerwca 1941 r. w miejscowości Sawino; na podstawie materiałów Centralnego Archiwum Wojskowego, zespół Kolekcja Akt Rosyjskich; do śledztwa S 4/04/Zk;
- dotyczy przekroczenia władzy przez funkcjonariuszy PUBP w Łomży poprzez stosowanie fizycznej przemocy; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 36/04/Zk;
- w sprawie zabójstw 2 osób dokonanych przez żołnierzy Armii Czerwonej w Kolnie 8 maja 1945 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 17/04/Zk;
- dotyczy przekroczenia władzy przez funkcjonariuszy PUBP w Białymstoku w stosunku do zatrzymanych w styczniu 1950 r.; na podstawie materiałów zarchiwizowanych w BUiAD, zespół Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego; do śledztwa S 65/01/Zk;
- dotyczy przekroczenia władzy przez funkcjonariuszy PUBP w Suwałkach polegającego na stosowaniu przemocy, gróźb i innych represji przez funkcjonariuszy; na podstawie materiałów w BUiAD w Białymstoku; do śledztwa S 30/01/Zk;
- w sprawie tzw. obławy augustowskiej z lipca 1945 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół Prokuratury Wojewódzkiej w Białymstoku oraz Archiwum Państwowego w Białymstoku, zespół Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku 1944–1950; do śledztwa S 69/01/Zk;
- dotyczy zabójstwa kilku żołnierzy Wojska Polskiego o nieustalonej tożsamości w nocy z 10 na 11 grudnia 1944 r. przez grupę operacyjną 32. Pułku 7. Zmotoryzowanej Dywizji Strzeleckiej WW NKWD w okolicach wsi Siemianówka; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 22/04/Zk;
- dotyczy zabójstw członków polskich organizacji niepodległościowych dokonywanych przez funkcjonariuszy PUBP w Wysokiem Mazowieckiem; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, zespół WUBP w Białymstoku (zarchiwizowany w BUiAD w Białymstoku); do śledztwa S 47/02/Zk;
- dotyczy zabójstw 22 osób narodowości polskiej 22 i 23 września 1939 r.; na podstawie akt Archiwum Akt Nowych, zespół Biuro Dokumentacji (Korpus Andersa); do śledztwa S 33/00/Zk;
- dotyczy stosowania przez funkcjonariuszy niedozwolonych metod śledczych wobec pozbawionych wolności żołnierzy Armii Krajowej; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół PUBP w Łomży; do śledztwa S 52/02/Zk;
- dotyczy zabójstwa Antoniego Kołhana i zranienia Józefa Bućki 18 maja 1945 r. w okolicy wsi Kurianka i kolonia Lipsk; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Białymstoku, zespół Urząd Wojewódzki w Białymstoku 1944–1950 oraz materiałów archiwalnych IPN, zespół PUBP w Augustowie; do śledztwa S 8/04/Zk.

Oddziałowa Komisja w Gdańsku

- w sprawie wykazów imiennych Polaków więzionych w obozach obwodu kiemierowskiego, świerdłowskiego i czelabińskiego oraz w sprawie potwierdzenia meldunku PUR; na podstawie materiałów archiwalnych CAW zespół akt Kolekcji Wojskowej Komisji Archiwalnej, zespół Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Iławie; do śledztwa S 15/00/Zn;
- w sprawie zbrodni niemieckich popełnionych na terenie wsi Żuby w powiecie święciańskim; na podstawie materiałów Archiwum Akt Nowych, zespół Prokuratura I Frontu Białoruskiego; do śledztwa S 96/01/Zn;
- w sprawie meldunków Biura Wschodniego Delegatury Rządu na Kraj o sytuacji na ziemiach wschodnich ze szczególnym uwzględnieniem okręgu wileńskiego; na podstawie materiałów Archiwum Akt Nowych, zespół Delegatura Rządu na Kraj oraz zespół Armia Krajowa; do śledztwa S 1/00/Zn;

- w sprawie wykorzystywanych chemikaliów w Instytucie Anatomii Akademii Medycznej w Gdańsku; na podstawie materiałów Bundesarchiv w Berlinie, zespół Ministerstwo Rzeszy do Spraw Nauki, Wychowania i Szkolnictwa; do śledztwa S 74/02/Zn;
- w sprawie sytuacji w gettach w Wilnie, Kownie i Rydze w latach 1941–1943 oraz specjalnych wytycznych dla rozwiązania kwestii żydowskiej w Komisariacie Rzeszy Ostland; na podstawie materiałów Bundesarchiv w Berlinie, zespół R 90 w sprawie sytuacji Polaków i Żydów w Komisariacie Rzeszy Ostland; do śledztwa S 1/00/Zn; S 2/00/Zn; S 17/00/Zn;
- w sprawie ustalenia listy dzieci urodzonych w zakładzie Lebensborn w Połczynie Zdroju; na podstawie materiałów Bundesarchiv Berlin, zespoły: Urząd Główny Narodowej Opieki Społecznej, Główny Urząd SS do Spraw Rasowych i Osiedleńczych; do śledztwa S 119/01/Zn;
- w sprawie danych o współpracowniku gestapo w Gdańsku Aleksandrze Arendcie oraz w sprawie archiwisty Komendy „Gryfa Pomorskiego” Jana Gończa; na podstawie materiałów Bundesarchiv w Berlinie, zespoły: Placówki Policji w Polsce, Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy, materiałów CAW, zespół Kolekcja Akt Rosyjskich; do śledztwa S 4/00/Zk;
- na temat odezw, obwieszczeń i zarządzeń wydanych dla mieszkańców Gdyni przez hitlerowców w 1939 r. informujących o konieczności opuszczenia miasta przez jego mieszkańców, na temat losów gdynian po przesiedleniu w Generalnym Gubernatorstwie, na temat obywateli niemieckich przesiedlonych z terenów wschodnich na miejsce wypędzonych Polaków; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Bydgoszczy, zespół Centrala Przesiedleńcza Gdańsk, materiałów Archiwum Państwowego w Gdańsku, zespół Wyższy Dowódca SS i Policji Gdańsk Prusy Zachodnie, Archiwum Państwowego w Radomiu, Archiwum Państwowego w Krakowie i Muzeum miasta Gdyni; do śledztwa S 22/00/Zn;
- w sprawie egzekucji dokonanej na Polakach latem 1942 r. w Mołodecznie oraz egzekucji przeprowadzonych w 1940 r. we wsiach Kieniawa, Gumba i Delki; na podstawie materiałów procesowych nadesłanych z Ludwigsburga; do śledztwa S 86/02/Zn, S 96/02/Zn;
- na temat relacji i sprawozdań z okupacji hitlerowskiej na Wileńszczyźnie; na podstawie materiałów Fundacji Archiwum Pomorskiego Armii Krajowej w Toruniu; do śledztwa S 1/00/Zn;
- w sprawie oskarżonych oficerów i podoficerów PDP, którzy działali w tajnej organizacji wojskowej przeciwko Rządowi Tymczasowemu i w 1945 r. usiłowali zdezerterować z wojska; na podstawie materiałów archiwalnych CAW oraz zbiorów Centralnej Biblioteki Wojskowej; do śledztwa S 2/03/Zk;
- dotycząca osób wywiezionych przez władze radzieckie w latach 1939–1945 oraz wykazy osób powracających z ZSRR po 1945 r.; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Bydgoszczy, zespół Zarząd Wojewódzki PCK w Bydgoszczy; do śledztwa S 25/01/Zk;
- dotycząca dokumentacji TOW „Gryf Pomorski” i wykazów Referatu Specjalnego SD dotyczącego III grupy VL; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Gdańsku; do śledztwa S4/00/Zn.

Oddziałowa Komisja w Katowicach

- na temat pracy przymusowej Żydów na Śląsku w czasie okupacji hitlerowskiej; na podstawie materiałów przysłanych z Ludwigsburga; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Katowicach; do śledztwa S 49/01/Zn;
- na temat funkcji w aparacie państwowym i partyjnym pełnionych przez osoby biorące udział w naradzie 19 grudnia 1981 r.; do śledztwa S 122/01/Zk;
- na temat jednostek niemieckich operujących w miejscowości Kochcice we wrześniu 1939 r.; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Katowicach; do śledztwa S 29/01/Zn;
- na temat jednostek niemieckich operujących we wrześniu 1939 r. w miejscowości Małusy Wielkie; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Katowicach; do śledztwa S 29/02/Zn;
- na temat jednostek wojskowych stacjonujących w rejonie Sosnowca oraz na temat organu państwowego odpowiedzialnego za aresztowanie Lwa Czusowa w 1952 r.; na podstawie publikacji naukowych; do śledztwa S 8/01/Zk;

- w sprawie Polaków wysiedlonych z powiatu żywieckiego do GG; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Krakowie; do śledztwa S 5/00/Zn;
- na temat eksterminacji ludności polskiej w latach 1939–1941 na obszarze dzisiejszej Ukrainy; na podstawie materiałów archiwalnych CAW; do śledztwa S 70/01/Zk;
- w sprawie funkcjonowania sądu doraźnego 148. Dywizji Piechoty w Gliwicach w 1940 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 69/02/Zn;
- na temat spalenia synagogi w Będzinie w 1939 r.; na podstawie materiałów IPN; do śledztwa S 34/03/Zn;
- w sprawie funkcjonowania sądu doraźnego Gestapo w Katowicach w latach 1941–1943; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 12/01/Zn;
- w sprawie egzekucji mieszkańców Lipowej w 1940 r. przez żandarmerię niemiecką; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 36/03/Zn;
- w sprawie ustalenia jednostki niemieckiej odpowiedzialnej za pacyfikację Przyrowa w 1945 r.; do śledztwa S 44/02/Zn;
- w sprawie aresztowania 41 mieszkańców Chrzanowa w 1940 r.; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Katowicach; do śledztwa S 33/03/Zn;
- dotycząca obozu dla powstańców w Nieborowicach w 1939 r.; do śledztwa S 61/02/Zn;
- dotycząca Stanisława Ryttera, dyrektora w Zakładach Przemysłu Ciężkiego w Strzebnicy; do śledztwa S 58/03/Zn;
- dotycząca pobytu E. Pałki w więzieniu w Cieszynie w 1955 r.; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Katowicach; do śledztwa S 7/04/Zn;
- dotycząca osób biorących udział w obronie Katowic w 1939 r.; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Katowicach; do śledztwa S 62/03/Zn.

Oddziałowa Komisja w Krakowie

- w sprawie akt sądowych dotyczących polskich przodowników w Służbie Budowlanej, karanych na podstawie dekretu sierpniowego; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 2/00/Zn;
- w sprawie zabójstwa w lipcu 1940 r. w Krakowie pułkownika Edwarda Robakiewicza; na podstawie akt śledczych OK w Krakowie; do śledztwa S 34/03/Zn;
- w sprawie rozstrzelania 4 osób w Szaflarach na początku 1944 r. oraz kilku Polaków wiosną 1944 r.; na podstawie materiałów byłej OKBZH w Krakowie; do śledztwa S 80/03/Zn.

Oddziałowa Komisja w Lublinie

- na temat eksterminacji ludności romskiej w latach 1941–1942 w gettach w Lublinie, Radomiu i Włodzimierzu Wołyńskim oraz na temat obozów w Zamościu i Sitańcu; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 68/02/Zn;
- w sprawie aresztowania przez NKWD w okresie od lipca 1944 r. do maja 1945 r. w województwie lubelskim i Sokołowie Podlaskim około 7000 osób narodowości polskiej, w większości żołnierzy AK i BCh, których deportowano do obozów w Stalinogorsku, Borowiczach i Riazaniu i którzy tam zmarli; na podstawie materiałów archiwalnych CAW, Kolekcji Wojskowej Komisji Archiwalnej; do śledztwa S 12/01/Zk;
- na temat formacji wojskowych i policyjnych stacjonujących w Turobinie, pow. Krasnystaw, w latach 1940–1944 oraz składów osobowych poszczególnych posterunków; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 99/01/Zn;
- w sprawie obsady posterunku żandarmerii w Lubartowie w 1939 r. w związku ze zbrodnią dokonaną przez tych żandarmów na 50 osobach w Lubartowie i 12 osobach w Lublinie; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 4/00/Zn;
- w sprawie zabójstwa księdza Stanisława Zielńskiego w marcu 1945 r. w Kraśniku, woj. lubelskie; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego; do śledztwa S 9/01/Zk;

- na temat ekstradycji przestępców wojennych do Polski, w sprawie 91 ekstradowanych do Polski SS-manów, którzy pełnili służbę w różnych obozach; na podstawie dokumentów przysłanych z Ludwigsburga; do śledztwa S 49/01/Zn;
- na temat podstaw rozwiązania organizacji konspiracyjnych na ziemiach polskich w latach 1944–1945; do śledztwa S 14/00/Zk;
- w sprawie zbrodni dokonanej w czerwcu 1945 r. w Państwowym Szpitalu Klinicznym w Lublinie; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Lublinie, zespół Prokuratora Sądu Okręgowego w Lublinie; do śledztwa S 1/02/Zk;
- w sprawie zbrodni dokonanych na mieszkańcach wsi Chojny i Kszczonów przez funkcjonariuszy Specjalnych Batalionów Wojska Polskiego dowodzonych przez Grzegorza Korczyńskiego, Edwarda Gronczewskiego i Bolesława Kowalskiego; do śledztwa S 129/01/Zk;
- w sprawie obozu dla ludności żydowskiej oraz w sprawie obozu dla jeńców radzieckich w Poniatowej, pow. Opole Lubelskie; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół Delegata Polski do Komisji Narodów Zjednoczonych dla Spraw Zbrodni Wojennych (UNWCC) w Londynie, Kolekcja Z Akta NTN oraz Archiwum Państwowego w Lublinie; do śledztwa S 49/01/Zn;
- na temat zbrodni popełnionej przez funkcjonariuszy PUBP w Kraśniku na żołnierzach NSZ; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Lublinie, Oddział w Kraśniku, zespoły Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Kraśniku i Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Kraśniku; do śledztwa S 157/01/Zk;
- w sprawie masowych zbrodni dokonanych przez 22. Pułk Policji Niemieckiej w latach 1939–1944 na terenie woj. lubelskiego; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 118/01/Zn;
- w sprawie okoliczności śmierci Benedykta Drózdza, Tadeusza Wrońskiego i Tadeusza Zagodzona w 1946 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, Prokuratury Okręgowego w Lublinie, Archiwum Państwowego w Lublinie; do śledztw S 62/02/Zk; S 22/02/Zk; S 12/01/Zk;
- dotycząca likwidacji VIII Prywatnego Liceum Ogólnokształcącego Sióstr Urszulanek w Lublinie w czerwcu 1955 r.; na podstawie mat. Archiwum Państwowego w Lublinie, zespół Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie 1950–1973 – Wydział Oświaty, zespół Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego 1944–1950, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie – Kuratorium Okręgu Szkolnego; do śledztwa S 1/03/Zk;
- dotycząca pozbawienia wolności ze szczególnym udręczeniem Jana Zająca, Marii i Jadwigi Fijałkiewicz oraz Czesława Szczęcha; na podstawie mat. Archiwalnych IPN, Archiwum Państwowe w Lublinie; do śledztwa S 26/02/Zk; S 40/02/Zk; S 44/03/Zk;
- w sprawie zbrodni dokonanej na 4 osobach w 1940 r. w Janowie Lubelskim; na podstawie mat. archiwalnych Archiwum Państwowego w Lublinie; do śledztwa S 90/01/Zn;
- w sprawie zbrodni ludobójstwa popełnionych przez oddziały UPA na terenie woj. lubelskiego w okresie 1942–1948; do śledztwa S 122/01/Zi;
- w sprawie zabójstwa Bolesława Bieleckiego, ps. „Gomułka”, dnia 24 marca 1948 r. w Hucie Skaryszewskiej; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 24/03/Zk;
- w sprawie pozbawienia wolności ze szczególnym udręczeniem Tadeusza Dębca na posterunku MO w Skaryszewie, PUBP w Radomiu i w więzieniu w Radomiu; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 36/03/Zk;
- w sprawie zabójstwa Stanisława Egiejmana w więzieniu w Radomiu w styczniu 1947 r.; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 61/02/Zk;
- w sprawie zabójstw dokonanych w okolicach Włodawy, Sosnowicy i Załuczca; na podstawie mat. archiwalnych IPN oraz Centralnego Archiwum Wojskowego; do śledztwa S 128/01/Zi;
- w sprawie pozbawienia wolności Stanisława Stoja; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 63/02/Zk;
- w sprawie pozbawienia wolności Kazimierza i Telesfora Wiraszków oraz Edwarda Starzyka; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 47/02/Zk;

– w sprawie pozbawienia życia Eugeniusz Dymitrowa; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 178/01/Zk;

– dotyczy zabójstwa Bronisława Jakubca w Modliborzycach w sierpniu 1946 r.; na podstawie materiałów CAW, zespół Kolekcja Wojskowej Komisji Archiwalnej; do śledztwa S 1/00/Zk;

– dotyczy zabójstw 2 osób dokonanych w miejscowości Kolonia Natalin 22 października 1943 r. oraz operacji przeprowadzonych przez NKWD latem 1946 r. na terenie powiatu kraśnickiego; na podstawie akt byłej Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Lublinie, CAW, zespół Kolekcja Wojskowej Komisji Archiwalnej; do śledztwa S 74/02/Zn;

– dotyczy zamordowania 2 osób narodowości żydowskiej we wrześniu 1944 r. przez funkcjonariuszy niemieckich w Siennie; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Radomiu, zespół Gubernator Dystryktu Radomskiego; do śledztwa S 93/02/Zn;

– dotyczy pozbawienia życia Antoniego Gajla 9 stycznia 1941 r. oraz masowych aresztowań dokonanych w nocy z 24 na 25 stycznia 1941 r. w Radomiu i okolicach; na podstawie materiałów archiwalnych IPN, zespół Komendant Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Dystrykcie Radom 1939–1944; do śledztwa S 170/01/Zn;

– dotyczy zabójstw 200 osób narodowości żydowskiej na terenie powiatu Mińsk Mazowiecki; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 2/01/Zn.

Oddziałowa Komisja w Łodzi

– na temat funkcjonowania obozu NKWD w Rembertowie w 1945 r.; do śledztwa S 39/03/Zk;

– na temat funkcjonowania placówki NKWD w Łowiczu w latach 1945–46; do śledztwa S 54/01/Zk;

– na temat obozu pracy wychowawczej (Arbeitserziehungslager) w Ostrowcu Wielkopolskim; do śledztwa S 25/01/Zn;

– na temat zbrodni popełnionych w latach 1940–41 na ludności żydowskiej w Uniejowie; na podstawie literatury przedmiotu; do śledztwa S 18/03/Zn;

– na temat hitlerowskiego obozu w Rudzie Pabianickiej; do śledztwa S 32/02/Zn;

– na temat zbrodni popełnionych w hitlerowskim obozie dla Cyganów w Łodzi; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Łodzi, zespół Przełożonego Starszeństwa Żydów; do śledztwa S 41/02/Zn;

– w sprawie funkcjonariusza WUBP w Łodzi Wacława Zasady; na podstawie akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi; do śledztwa S 14/02/Zk;

– w sprawie skazania na śmierć Zdzisława Szymańskiego; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Łodzi, zespoły: komitety wojewódzki i miejski PPR i PZPR w Łodzi oraz akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi; do śledztwa S 4/01/Zk;

– na temat funkcjonariuszy hitlerowskiego więzienia-obozu karnego w Ostrowie Wielkopolskim; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Kaliszu; do śledztwa S 39/01/Zn;

– na temat obozów zagłady, w których dokonywano eksterminacji Romów z getta w Piotrkowie Trybunalskim; do śledztwa S 27/03/Zn;

– w sprawie zbrodni popełnionych przez Niemców na ludności powiatu tureckiego w początkach września 1939 r. oraz zbrodni popełnianych w więzieniu w Sieradzu w latach 1942–1944 na rolnikach z miejscowości Wyszyna, pow. Turek; do śledztwa S 33/03/Zn;

– na temat zbrodni popełnionej na Polakach w lesie koło wsi Gomunice przez żandarmów z placówki w Radomsku; do śledztwa S 42/02/Zn;

– na temat zbrodni popełnionych na Polakach zatrudnionych przymusowo przy budowie umocnień obronnych wzdłuż rzeki Warty; do śledztwa S 20/01/Zn;

– na temat okoliczności śmierci księdza Władysława Adamusa; do śledztwa S 46/03/Zk;

– na temat zbrodni popełnionej przez funkcjonariusza NKWD z placówki w Wołożynie, woj. nowogródzkie, na 100 polskich więźniach podczas ewakuacji więzienia; do śledztwa S 37/03/Zk;

– w sprawie aresztowania w lipcu 1953 r. członków niepodległościowej organizacji „Zorza” przez funkcjonariuszy PUBP w Pabianicach; na podstawie Akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi; do śledztwa S 62/02/Zk;

- na temat zbrodni popełnionej w nocy z 14 na 15 maja 1944 r. w Kamieniu, gm. Iwieniec, na żołnierzach AK; na podstawie materiałów archiwalnych CAW; do śledztwa S 17/01/Zk;
- na temat zbrodni popełnionej przez funkcjonariusza hitlerowskiego Alexa Springera w lesie tuszyńskim pod Łodzią; do śledztwa S 40/03/Zn;
- w sprawie zabójstwa Ludwika Danielaka, żołnierza Konspiracyjnego Wojska Polskiego w 1947 r. w Piotrkowie Trybunalskim; do śledztwa S 56/03/Zn;
- w sprawie zbrodni dokonanej na 30–50 osobach narodowości niemieckiej na początku 1945 r. we wsi Michałopol; do śledztwa S 68/01/Zi;
- dotycząca likwidacji getta dla Żydów w Łasku; do śledztwa S 30/03/Zn;
- w sprawie wielokrotnego pozbawiania wolności Lucjana Sikorskiego przez funkcjonariuszy PUBP w Łodzi w latach 1945–55; do śledztwa S 58/03/Zk;
- dotycząca okoliczności rozstrzelania setek jeńców niemieckich przez Rosjan w okolicach Łowicza w okresie II wojny światowej; do śledztwa S 69/03/Zk;
- w sprawie zabójstwa przez hitlerowców 16 Żydów 16 sierpnia 1942 r. w Rawie Mazowieckiej; do śledztwa S 41/03/Zn;
- w sprawie zbrodni ludobójstwa i innych form eksterminacji polskich dzieci i młodzieży w latach 1939–1945, dokonanych przez władze hitlerowskie w rejencji kaliskiej/łódzkiej; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Łodzi, zespół Akta miasta Łodzi – Wydział Opieki; do śledztwa S 4/00/Zn;
- dotycząca działalności AK w okręgu nowogródzkim; do śledztwa S 13/01/Zk;
- w sprawie aresztowania przez gestapo 10 mieszkańców Trojanowa w październiku 1944 r.; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Tomaszowie Mazowieckim; do śledztwa S 70/03/Zn;
- na temat zabójstw ludności żydowskiej w Zelowie, pow. Łask, w okresie od września 1939 r. do sierpnia 1943 r.; na podstawie opracowań i materiałów archiwalnych; do śledztwa S 24/03/Zn;
- dotyczy łamania prawa przez funkcjonariuszy PUBP w Kutnie; na podstawie akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi; do śledztwa S 44/01;
- dotyczy funkcjonariuszy urzędów bezpieczeństwa; na podstawie materiałów Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi; do śledztwa S 16/02/Zk i S 1/02/Zk;
- dotyczy zabójstwa 16 obywateli polskich 6 września 1939 r. w Przecławiu przez członków niemieckiej grupy dywersyjnej; do śledztwa S 33/04/Zn;
- dotyczy zamordowania kilku Polaków przez funkcjonariuszy żandarmerii niemieckiej z posterunku w Siemkowicach w latach 1942–1944; do śledztwa S 61/03/Zn;
- w sprawie zbrodni popełnionych przez hitlerowców w obozie przesiedleńczym w Konstancynie Łódzkim w latach 1939–1945; do śledztwa S 19/04/Zn.

Oddziałowa Komisja w Poznaniu

- na temat zbrodni popełnionej na ludności żydowskiej w pow. tureckim w latach 1941–42; do śledztwa S 15/02/Sn;
- na temat obozów hitlerowskich w Pile i przekazywania z tych obozów jeńców do obozu w Nowinach Wielkich; do śledztwa S 43/03/Zn;
- na temat zbrodni dokonanej w okolicach lasu bytińskiego między październikiem a grudniem 1939 r.; do śledztwa S 96/02/Zn;
- dotycząca Narodowej Organizacji Bojowej oraz okoliczności skazania na śmierć przez Volksgerichtshof w Berlinie w grudniu 1941 r. jej przywódców; do śledztwa S 54/03/Zn;
- dotycząca zbrodni popełnionej przez hitlerowców na mieszkańcach miasta i powiatu Międzychód; na podstawie mat. Archiwum Państwowego w Poznaniu, zespół Więzienie Sądu Krajowego w Gnieźnie 1939–1945 oraz zespół Więzienie Sądowe w Szamotułach 1939–1945; do śledztwa S 100/01/Zn;

- dotycząca mordu dokonanego na Polakach wcielonych do Wehrmachtu; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 53/03/Zi;
- dotyczy ustalenia szefów KPMO w Gnieźnie i Poznaniu, KMMO w Poznaniu, KWMO w Poznaniu; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 22/00/Zk.

Oddziałowa Komisja w Rzeszowie

- w sprawie zbrodni popełnionej na Romach w getcie przemyskim; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Rzeszowie; do śledztwa S 68/02/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionej na Ukraińcach w Ryszkowej Woli i w Chodanie w 1946 r.; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Rzeszowie, IPN, CAW; do śledztwa S 60/02/Zk;
- na temat podstaw prawnych i zakresów funkcjonowania obozów Służby Budowlanej; do śledztwa S 6/02/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionej na Ukraińcach w nocy z 8 na 9 lipca 1946 r. we wsi Terka; na podstawie materiałów IPN; do śledztwa S 7/00/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionej na ludności żydowskiej na terenie Czermina, pow. Mielec; na podstawie materiałów IPN i GKBZHwP; do śledztwa S 58/02/Zn;
- na temat zamordowania 80 osób w Sosenkach koło Cieszanowa; na podstawie materiałów archiwalnych Archiwum Państwowego w Przemyślu; do śledztwa S 72/02/Zi;
- na temat zabójstwa 82 Ukraińców w miejscowości Stary Lubliniec, pow. Lubaczów; na podstawie materiałów archiwalnych AP w Rzeszowie, zespół Akta Komendy Wojewódzkiej Policji w Rzeszowie i materiałów IPN; do śledztwa S 3/03/Zk;
- na temat zbrodni nacjonalistów ukraińskich na Polakach na terenie pow. lubaczowskiego; na podstawie materiałów AP w Rzeszowie i IPN; do śledztwa S 45/02/Zi;
- w sprawie zbrodni popełnionej w Hotyńcu 8 maja 1946 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN i AP w Rzeszowie oraz CAW; do śledztwa S 27/03/Zk;
- w sprawie zabójstw obywateli polskich narodowości ukraińskiej w styczniu 1946 r. przez żołnierzy LWP w Dobrej Szlacheckiej i Zawadce Morochowskiej, pow. Sanok; na podstawie materiałów archiwalnych CAW oraz literatury wojskowej; do śledztw S 57/01/Zk, S 55/01/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionych przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach na terenie powiatów Lesko i Jarosław w latach 1943–47; na podstawie materiałów archiwalnych CAW; do śledztw S 19/02/Zi, S 33/02/Zi;
- w sprawie zbrodni popełnionych na Ukraińcach w pow. Przemyśl w latach 1944–47; na podstawie materiałów CAW; do śledztwa S 11/01/Zk;
- w sprawie deportacji żołnierzy AK z obwodu Przemyśl, Przeworsk, Jarosław i Rzeszów w latach 1944–45; na podstawie materiałów archiwalnych CAW; do śledztwa S 27/02/Zk, S 9/02/Zk, S 50/02/Zk, S 5/00/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionych na Romach w getcie rzeszowskim i w getcie gorzyckim; na podstawie materiałów OKBZH w Rzeszowie; do śledztwa S 40/02/Zn;
- w sprawie zbrodni popełnionej w 1947 r. w miejscowości Nagnojów; na podstawie materiałów archiwalnych AP w Rzeszowie; do śledztwa S 22/03/Zk;
- w sprawie zbrodniczej działalności PUBP w Jarosławiu w latach 1944–56; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 23/01/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionej na ludności ukraińskiej Pawłokomy w marcu 1945 r.; na podstawie materiałów archiwalnych AP w Rzeszowie; do śledztwa S 52/01/Zi;
- w sprawie aresztowań w Żerenicy Wyżnej w lutym 1947 r.; na podstawie materiałów archiwalnych CAW, zespół akta 8. i 6. Dywizji Piechoty; do śledztwa S 76/02/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy PUBP w Nisku w latach 1944–56; na podstawie materiałów IPN; do śledztwa S 5/02/Zk;

- w sprawie zbrodni popełnionej przez żandarmów niemieckich i żołnierzy Wehrmachtu w latach 1939–1944; na podstawie opracowań regionalnych; do śledztwa S 35/03/Zn;
- w sprawie zbrodni nacjonalistów ukraińskich na Polakach na terenie pow. brzozowskiego w latach 1944–1946; na podstawie materiałów IPN, zespół Akta Sądu Grodzkiego w Brzozowie oraz materiałów Archiwum Państwowego w Rzeszowie, Delegatura w Sanoku; do śledztwa S 14/01/Zi;
- w sprawie zabójstwa ok. 50 osób narodowości żydowskiej przez funkcjonariuszy niemieckich w Posadzie Nowomiejskiej w 1941 r.; do śledztwa S 3/00/Zn;
- w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Sanoku; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 96/01/Zk;
- w sprawie zabójstwa profesorów wyższych uczelni, członków ich rodzin oraz mieszkańców Lwowa w lipcu 1941 r.; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 5/03/Zn;
- w sprawie zbrodni nazistowskich popełnionych na terenie getta żydowskiego w Krośnie w 1942 r. na obywatelach polskich narodowości romskiej; na podstawie akt śledczych b. OKBZpNP w Rzeszowie; do śledztwa S 69/02/Zn;
- w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Przemyślu w latach 1944–56; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 43/01/Zk;
- w sprawie aresztowań i wywózek z Drohobycza po 1941 r.; do śledztwa S 70/01/Zk;
- w sprawie represji wobec obywateli polskich za działalność niepodległościową na terenie woj. lwowskiego; do śledztwa S 19/03/Zk;
- w sprawie zabójstwa 32 osób narodowości ukraińskiej w Rudzie Różanieckiej w 1944 r.; na podstawie mat. archiwalnych IPN, zespół PUBP w Lubaczowie; do śledztwa S 80/02/Zk;
- w sprawie aresztowania Władysława Łuczaka przez żołnierzy WP; na podstawie mat. Centralnego Archiwum Wojskowego; do śledztwa S 79/02/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionej przez Ukraińców na obywatelach polskich w Tylawie; na podstawie mat. archiwalnych IPN oraz Centralnego Archiwum Wojskowego; do śledztwa S 39/03/Zi;
- w sprawie zbrodniczej działalności PUBP w Lubaczowie; na podstawie mat. Centralnego Archiwum Wojskowego; do śledztwa S 53/01/Zk;
- w sprawie zdarzeń w Kalwarii Pałacowskiej w maju 1947r.; na podstawie mat. Centralnego Archiwum Wojskowego; do śledztwa S 79/02/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy PUBP w Tarnobrzegu; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 50/01/Zk;
- w sprawie zabójstwa mieszkańca Lutoryża; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 63/03/Zi;
- w sprawie zbrodniczej działalności funkcjonariuszy PUBP w Brzozowie; na podstawie mat. Archiwum Państwowego w Rzeszowie, OBUiAD w Rzeszowie; do śledztwa S 91/01/Zk, S 58/04/Zk;
- w sprawie tożsamości osób powracających z Niemiec; na podstawie mat. Archiwum Państwowego w Rzeszowie; do śledztwa S 72/02/Zk;
- w sprawie pacyfikacji wsi Choceń i zabójstwa ukraińskich mieszkańców tej wsi w styczniu 1947 r.; do śledztwa S 37/03/Zk;
- w sprawie zbrodni nacjonalistów ukraińskich dokonanej na mieszkańcach Tylawy, gm. Dukła, w latach 1943–1947; do śledztwa S 39/03/Zi;
- w sprawie zbrodni popełnionej na obywatelach polskich narodowości ukraińskiej w Gorajcu, pow. Lubaczów; na podstawie mat. Centralnego Archiwum Wojskowego; do śledztwa S 55/03/Zk;
- w sprawie zbrodni w obozie dla Ukraińców, Niemców i volksdeutschów w Jarosławiu w latach 1944–45; na podstawie mat. Archiwum Państwowego w Rzeszowie i Przemyślu; do śledztwa S 43/03/Zk;
- w sprawie zastrzelenia Antoniego Drzewieckiego w okolicach Jarosławia 11 listopada 1950 r. oraz zamordowania profesorów wyższych uczelni we Lwowie w lipcu 1941 r.; na podstawie mat. Archiwum Państwowego w Przemyślu i Rzeszowie oraz Archiwum Akt Nowych; do śledztwa S 67/03/Zk;

- w sprawie zbrodni popełnionej przez nacjonalistów ukraińskich na terenie powiatu przemyskiego w latach 1944–47; na podstawie mat. Centralnego Archiwum Wojskowego; do śledztwa S 2/00/Zi;
- dotyczy zbrodni funkcjonariuszy PUBP w Sanoku; na podstawie materiałów OBUiAD w Rzeszowie; do śledztwa S 96/01/Zk;
- w sprawie zbrodni funkcjonariuszy PUBP w Kolbuszowej; na podstawie materiałów OBUiAD w Rzeszowie; do śledztwa S 88/01/Zk;
- w sprawie naruszenia praw pracowniczych w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego PZL-Rzeszów; na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Rzeszowie; do śledztwa S 58/03/Zk;
- w sprawie zabójstwa Feliksa Kozłowskiego w Gielni 30 września 1942 r.; na podstawie akt byłej OKBZpNP w Rzeszowie; do śledztwa S 60/03/Zn;
- dotyczy zabójstwa osób narodowości żydowskiej w Czajkowej w sierpniu 1942 r.; na podstawie akt byłej OKBZpNP w Rzeszowie; do śledztwa S 8/04/Zn;
- dotyczy zabójstwa obywateli polskich narodowości ukraińskiej w miejscowościach Ryszkowa Wola i Chodan w 1946 r.; na podstawie materiałów archiwalnych OBUiAD w Rzeszowie; do śledztwa S 60/02/Zk;
- w sprawie zabójstwa obywateli polskich narodowości ukraińskiej w Brzozowcu 29 marca 1946 r.; na podstawie materiałów CAW; do śledztwa S 56/03/Zk;
- dotyczy deportacji obywateli polskich z terenu woj. lwowskiego przez władze sowieckie w głąb ZSRR w latach 1939–1941; na podstawie materiałów archiwalnych OKBZpNP w Rzeszowie; do śledztwa S 12/04/Zk;
- w sprawie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy PUBP w Krośnie; na podstawie materiałów archiwalnych OBUiAD w Rzeszowie; do śledztwa S 28/01/Zk;
- w sprawie masowych aresztowań i wywożenia do łagrów ZSRR żołnierzy AK z obwodu Rzeszów w latach 1944–1945; na podstawie materiałów CAW; do śledztwa S 5/00/Zn;
- w sprawie pozbawienia wolności obywateli polskich narodowości romskiej w getcie we Lwowie w latach 1941–1942; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 41/02/Zn;
- w sprawie zabójstwa kilku osób w miejscowości Liszczawka w kwietniu 1946 r.; na podstawie materiałów Centralnego Archiwum Wojskowego, Archiwum Państwowego w Rzeszowie oraz OBUiAD w Rzeszowie; do śledztwa S 59/03/Zk;
- w sprawie zabójstwa 9 obywateli polskich narodowości ukraińskiej 29 marca 1946 r. w Brzozowcu; na podstawie materiałów CAW i OBUiAD w Rzeszowie; do śledztwa S 56/03/Zk.

Oddziałowa Komisja we Wrocławiu

- na temat ludności romskiej w gettach w Bobowej i w Gorlicach; na podstawie literatury przedmiotu; do śledztwa S 9/03/Zn;
- na temat 24 funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa działających na terenie Dolnego Śląska; na podstawie publikacji naukowych oraz materiałów IPN; do śledztw S 69/02/Zk, S 71/02/Zk;
- na temat osób biorących udział w śledztwie przeciwko Tadeuszowi Siporze w 1952 r.; na podstawie mat. archiwalnych IPN; do śledztwa S 32/03/Zk;
- na temat materiałów dotyczących osób skierowanych na roboty przymusowe do Świebodzic; na podstawie materiałów IPN, Archiwum Państwowego we Wrocławiu, Oddział w Kamieńcu Ząbkowickim, Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach oraz materiałów Archiwum Akt Nowych; do śledztwa S 49/03/Zn;
- w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się nad Ludwikiem Kopaczyńskim i innymi osobami w okresie od 25 maja do lipca 1950 r.; na podstawie materiałów archiwalnych IPN; do śledztwa S 21/03/Zk.

Opinie na zlecenie IPN oraz na zlecenie podmiotów zewnętrznych

- w sprawach zamordowania w lasach piasniewskich Stanisława Płotkowiaka i Szczepana Pileckiego; do Ko 112/03 i Ko 110/03;

- w sprawie wykazu osób rozstrzelanych w październiku 1939 r. w Grabowie, gm. Kościerzyna; do Ko 115/03;
- w sprawie zbrodni popełnionej na Polakach we wrześniu i październiku 1939 r. w lasach mestwinowskich; do Ko 142/03;
- w sprawie wyroku Sądu Specjalnego we Włocławku z sierpnia 1941 r.; do Ko 41/03;
- w sprawie wyroku sądu polowego 8. Dywizji Wehrmachtu skazującego na śmierć żołnierza Batalionu Obrony Narodowej; do Ko 66/03;
- w sprawie wywiezienia Polaków z miejscowości Konty na roboty do Niemiec; do Ko 129/03;
- w sprawie wyroku śmierci wydanego przez Generalną Prokuraturę w Gdańsku w lipcu 1944 r.; do Ko 55/03;
- w sprawie zbrodni dokonanych przez hitlerowców w lasach piaszniczkich w 1939 r.; do Ko 106/03;
- w sprawie zbrodni popełnionych na terenie KL Stutthof; do Ko 87/03;
- w sprawie materiałów dotyczących działalności Hansa Vorkoepera i policji porządkowej w Katowicach; do Ko 41/03;
- na temat zbrodni Wehrmachtu na terenie woj. krakowskiego, dla prokuratora GKŚZpNP;
- w sprawie zbrodni popełnionej w lipcu 1943 r. na mieszkańcach getta we wsi Adamy, pow. Kamionka Strumylowa, woj. tarnopolskie; do Ko 40/03;
- na temat okoliczności pacyfikacji Ispiny w czerwcu 1943 r.; do Ko 28/03;
- na temat przestępczej działalności Willy Schafera, dla Prokuratury w Dortmundzie;
- w sprawie obozu przejściowego w Chełmie, zbrodni na Żydach w Adampolu, przymusowego zatrudniania w majątku zarządzanym przez Niemców w Ratoszynie, więzienia na Zamku w Lublinie; dla OBUiAD w Lublinie;
- w sprawie funkcjonowania hitlerowskiego obozu dla Cyganów w Łodzi; dla Zarządu miasta Łodzi;
- w sprawie zbrodni Wehrmachtu popełnionych we wrześniu 1939 r. na terenie woj. łódzkiego; do Ko 53/02;
- w sprawie zabójstwa Tadeusza Huebnera, historyka Uniwersytetu Łódzkiego; do Ko 50/03;
- w sprawie wyroków śmierci tzw. sądów doraźnych w Łodzi; do sprawy Ko 4/03;
- w sprawie wyroków wydanych przez Sąd Specjalny w Łodzi; do Ko 18/03, Ko 35/03;
- na temat wyroku Sądu Wojskowego z 1946 r.; do Ko 175/03;
- na temat egzekucji dokonanej w 1939 r. w lesie pod Rydzyną; do Ko 88/03;
- na temat wychowawczego obozu pracy w Świecku; do Ko 123/03, Ko 161/03, Ko 166/03;
- na temat grobów jeńców zmarłych w obozie VIII E w Świętoszowie; do Ko 155/03;
- na temat szpitala obozowego w Kolcach; do Ko 97/03;
- w sprawie potwierdzenia istnienia w Malborku Stalagu nr XXB; do Ko 157/03;
- w sprawie obozu przejściowego w Turznicach w czasie II wojny światowej; do sprawy Ko 160/03;
- w sprawie listy osób rozstrzelanych na terenie obozu Stutthof dnia 20 marca 1940 r.; do sprawy Ko 141/03;
- w sprawie aresztowania i śmierci braci Janusza i Włodzimierza Zakrockich w siedzibie Gestapo w Tarnowie w 1944 r.; do Ko 54/03;
- w sprawie potwierdzenia informacji nt. rozstrzeliwań przez Niemców Żydów w okolicy Czarnego Dunajca; do Ko 46/03;
- w sprawie podstaw kierowania do obozów koncentracyjnych osób zatrzymanych przez gestapo; do Ko 72/03;
- w sprawie wysiedleń mieszkańców Szczepieszyna; do Ko 92/03;
- w sprawie rozstrzeliwań i pochówku ofiar na cmentarzu żydowskim w Łodzi; do Ko 85/03;
- w sprawie potwierdzenia pobytu rodziny Sobczyków w hitlerowskim obozie przesiedleńczym w Konstancynie Łódzkim; do Ko 77/03;
- w sprawie robotnika przymusowego Jerzego Wojtala, zamordowanego w Krempem; do Ko 91/03;

- w sprawie Emmy i Gerdy Hammerl i ich działalności w okresie okupacji hitlerowskiej w Do-
mu Matek Wojennych w Łodzi; do Ko 86/03;
- w sprawie informacji na temat prochów lotników RAF, przeniesionych po wojnie z Żagania
na cmentarz wojenny w Poznaniu; do Ko 230/03;
- w sprawie hitlerowskiego obozu przejściowego w Nowych Skalmierzycach oraz potwierdzenia
internowania w wyżej wymienionym obozie Romana Karolewskiego; do Ko 235/03;
- w sprawie czterech lotników amerykańskich, których zwłok nie odnaleziono; do Ko 182/03;
- w sprawie pobytu Bronisława Arendta na terenie obozu Fort VII w Poznaniu w okresie
1939–1940; do Ko 187/03;
- w sprawie śmierci Jana Czachowskiego; do Ko 172/03;
- w sprawie osadzenia Salomei i Urszuli Szaflńskich oraz Henryka Frątczaka w zakładach Deut-
sche Waffen und Munitionsfabrik (DWM) w latach 1941–45; do spraw Ko 190/03 i Ko 191/03;
- w sprawie wyroku skazującego na karę śmierci Franciszka Witaszka, wykonanego w styczniu
1943 r.; do spraw Ko 215/03 i Ko 178/03;
- w sprawie wyroku śmierci Bohdana Weychana, wykonanego w lipcu 1943 r.; do sprawy Ko
188/03;
- w sprawie zbrodni dokonanych przez funkcjonariuszy nazistowskich na osobach narodowości
żydowskiej w latach 1941–1944; do Ko 61/04;
- w sprawie zbrodni popełnionych przez hitlerowców na osobach psychicznie chorych i niepeł-
nosprawnych na Pomorzu w okresie II wojny światowej; do sprawy Ko 24/04;
- w sprawie zbrodni popełnionych przez hitlerowców w powiecie kartuskim w latach 1939–1945;
do sprawy Ko 28/04;
- w sprawie zabójstwa 4 osób w miejscowości Przymiarki w październiku 1945 r.; do sprawy Ko
16/04;
- w sprawie obozów pracy przymusowej dla Żydów i Ausbildungslager SS w Trawnikach; do
sprawy Ko 23/04;
- w sprawie skazania Bolesława Wnuka przez niemiecki sąd doraźny w 1940 r.; do sprawy Ko 33/04;
- w sprawie wysiedleń z miejscowości Orchów w okresie II wojny światowej; do sprawy Ko 30/04;
- w sprawie wysiedleń z miejscowości Zagaj w okresie II wojny światowej; do sprawy Ko 29/04;
- w sprawie lokalizacji masowych grobów wojennych w Przemyślu; do sprawy Ko 5/04;
- w sprawie represji dokonanych przez hitlerowców wobec rodziny Marchewków osadzonej
w obozie przesiedleńczym w Łodzi; do sprawy Ko 39/04;
- w sprawie funkcjonowania hitlerowskiego obozu przesiedleńczego w Łodzi przy ul. Żeligow-
skiego 41/43; do sprawy Ko 44/04.

Opracowania

- „Wypędzeni z osiedla »Montwoła« Mireckiego w Łodzi”; do „Biuletynu IPN”;
- „Wysiedlenia z Gdyni w 1939 r.”; do „Biuletynu IPN”;
- „Trzy dni terroru. Pierwsze planowe masowe egzekucje w Wielkopolsce”; do „Biuletynu IPN”;
- „»Akcja AB« na Lubelszczyźnie”; do „Biuletynu IPN”;
- „Niemieckie zbrodnie na powstańcach śląskich w 1939 r.”; do „Biuletynu IPN”;
- „Wysiedlenia z Gdyni w latach 1939–1942 w świetle śledztwa OK w Gdańsku”; referat na III
konferencję historyczną „Korzenie Gdyni”.

III. BIURO UDOSTĘPNIANIA I ARCHIWIZACJI DOKUMENTÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Instytut ewidencjonuje, gromadzi i udostępnia dokumenty organów bezpieczeństwa państwa wytworzone oraz zgromadzone od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1989 r., a także dokumenty organów bezpieczeństwa III Rzeszy i ZSRR dotyczące zbrodni nazistowskich, komunistycznych i innych, stanowiących zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne oraz dotyczące innych represji z motywów politycznych popełnionych na osobach narodowości polskiej i obywatelach polskich w okresie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 31 grudnia 1989 r.

Zadania te Instytut realizuje poprzez pion archiwalny, który tworzą: Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów (BUiAD), oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów (OBUiAD) oraz wydziały udostępniania i archiwizacji dokumentów w delegaturach (WUiAD).

W czwartym roku funkcjonowania Instytutu działalność pionu archiwalnego koncentrowała się przede wszystkim na kontynuacji procesu przejmowania materiałów archiwalnych i szerokim udostępnianiu dokumentów. Priorytetem pionu archiwalnego było udostępnianie dokumentów osobom pokrzywdzonym oraz badaczom, a także innym osobom oraz uprawnionym podmiotom.

Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów (centrala) prowadziło swoją działalność poprzez cztery wydziały:

- Ewidencji i Informacji,
- Gromadzenia i Opracowywania,
- Udostępniania,
- Konserwacji, Reprografii oraz Obsługi Magazynów.

W dziesięciu oddziałach IPN funkcjonują oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów, przy czym każde z nich ma trzy referaty, odpowiednio: Referat Ewidencji i Informacji, Referat Gromadzenia, Opracowywania i Obsługi Magazynów oraz Referat Udostępniania.

Ponadto w części delegatur IPN (Bydgoszcz, Kielce, Olsztyn, Radom) znajdują się wydziały udostępniania i archiwizacji dokumentów.

W okresie objętym niniejszym sprawozdaniem wymienione powyżej jednostki organizacyjne wchodzące w skład pionu archiwalnego wykonały łącznie 77 999 kwerend.

Na dzień 30 czerwca 2004 r. w pionie archiwalnym zatrudnionych było łącznie 497 archiwistów (495 etatów), w tym w BUiAD w Warszawie 179 archiwistów (178 etatów).

W BUiAD oraz w oddziałowych biurach udostępniania i archiwizacji dokumentów IPN pracuje 17 archiwistów ze stopniem naukowym doktora oraz dwóch doktorów habilitowanych.

1. Gromadzenie i opracowywanie

1.1. Gromadzenie zasobu

Według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r. zasób archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej liczył 79 920,65 m.b., z czego 28 459,51 m.b. (35,6%) zgromadzono w Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, a 51 461,14 m.b. (64,4%) w dziewięciu oddziałowych biurach udostępniania i archiwizacji dokumentów (OBUiAD) łącznie z delegaturami IPN (zob. tabela 1). W stosunku do roku ubiegłego, kiedy to w dniu 30 czerwca 2003 r. zasób wynosił 77 858,94 m.b., wzrósł on o 2061,71 m.b., to jest o 2,65%.

Zasób IPN, intensywnie wzrastający w latach ubiegłych, tj. w okresie 2001–2003, jest już obecnie w większości zgromadzony. W okresie sprawozdawczym jednostki pionu archiwalnego IPN przede wszystkim uzupełniały swój stan posiadania o dopływy akt do przejętych już zespołów lub

zbiorów archiwalnych. W niektórych tylko przypadkach przyjęto do zasobu nowe zespoły. Do IPN są przekazywane także akta spraw, które wcześniej zostały wypożyczone przez ówczesnego dysponenta innym podmiotom, a nie zostały dostarczone z całością dokumentacji.

Tab. 1. Zasób archiwalny IPN-KŚZpNP – stan na dzień 30.06.2004 r.

Jednostka IPN	Zasób ogółem w m.b.	ABW	Policja	Akta paszportowe	Więzienictwo	Sądy, prokuratury, kolegia ds. wykroczeń	Archiwa państwowe	Archiwa wojskowe	b. OKBZpNP	Inne
OBUiAD Białystok z Delegaturą Olsztyn	3 093,02	529,98	223,57	1 795,34	125,86	130,48	62,11	197,60	27,81	0,27
OBUiAD Gdańsk z Delegaturą Bydgoszcz i Koszalin	7 068,81	1 195,10	442,88	4 195,50	57,35	253,24	45,93	795,00	70,31	13,50
OBUiAD Katowice	11 191,85	1 300,94	328,66	9 033,20	20,50	196,50	74,26	217,81	14,25	5,73
OBUiAD Kraków z Delegaturą Kielce	6 578,21	746,34	435,00	4 850,50	22,25	89,19	83,03	274,20	69,50	8,20
OBUiAD Lublin	2 595,95	458,50	268,70	1 306,00	12,00	102,15	10,50	128,00	15,00	9,50
OBUiAD Łódź	3 828,80	362,55	323,42	2 855,50	3,70	128,31	20,65	0,00	133,45	1,22
OBUiAD Poznań	6 297,75	946,96	395,76	4 652,31	44,72	163,46	11,00	11,30	45,12	27,12
OBUiAD Rzeszów	2 568,65	313,22	133,60	1 913,35	23,25	56,64	60,00	43,20	14,26	11,13
OBUiAD Wrocław	8 238,10	1 493,38	400,66	5 688,49	39,42	213,94	20,00	318,35	61,67	2,19
SUMA	51 461,14	7 346,97	2 952,25	36 290,19	349,05	1 333,91	387,48	1 985,46	451,37	78,86
BUiAD z Delegaturą	28 459,51	6 307,79	719,36	6 844,74	24,96	194,30	138,30	1 559,83	3 506,92	9 163,31
RAZEM	79 920,65	13 654,76	3 671,61	43 134,93	374,01	1 528,21	525,78	3 545,29	3 958,29	9 242,17

Proces gromadzenia dobiega końca. Do przyjęcia pozostały przede wszystkim sprawy z tzw. okresu przełomowego – roku 1990 – kiedy uległy likwidacji peerelowskie organy bezpieczeństwa państwa. Ustawa o IPN określa precyzyjnie końcowe daty wytworzenia przez te organy dokumentów, które podlegają przekazaniu do Instytutu, np. z Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu są przekazywane dokumenty, zbiory danych, rejestry i kartoteki wytworzone w okresie do 6 maja 1990 r., a w przypadku archiwów Wojskowych Służb Informacyjnych – do 31 grudnia 1990 r. Archiwalia wytworzone po tym okresie nie podlegają przekazaniu do IPN. Funkcjonariusze i żołnierze służb ochrony państwa, przygotowujący dokumenty do przekazania IPN, dokonują przeglądu tej dokumentacji.

Poza BUiAD najwięcej archiwaliów zgromadziły oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów w Katowicach, Wrocławiu, Gdańsku, Krakowie i Poznaniu. Ich zbiory mieszczą się w granicach 6000–11 200 m.b. Łącznie zgromadziły one 39 374,72 m.b., co stanowi 76,51% dokumentacji zgromadzonej przez wszystkie OBUiAD. Zbiory pozostałych OBUiAD mieszczą się w przedziale 2500–3900 m.b. (Rzeszów, Lublin, Białystok i Łódź).

Przejęte akta organów bezpieczeństwa państwa to przede wszystkim akta operacyjne z teczkami personalnymi i teczkami pracy tajnych współpracowników, dokumenty dotyczące lokali kontaktowych i mieszkań konspiracyjnych, akta rozpracowań operacyjnych, akta kontrolno-śledcze zawierające m.in. sprawy o działalności antypaństwowej, szpiegowskiej i sabotażowo-dywersyjnej oraz akta spraw obiektowo-zagadnieniowych. Dużą część dokumentów stanowią akta osobowe b. funkcjonariuszy UB, SB i MO, pracowników cywilnych i żołnierzy zawodowych resortu spraw wewnętrznych oraz materiały administracyjne, które przede wszystkim tworzą zbiory akt normatywnych dotyczących organów bezpieczeństwa państwa (m.in. rozporządzenia, uchwały, zarządzenia, decyzje, rozkazy, pisma okólne, rozkazy personalne) oraz dokumenty jednostek organizacyjnych resortu spraw wewnętrznych wytworzone w związku z ich działalnością, a nie będące materiałami operacyjnymi i osobowymi. Należy także wymienić dokumenty powstałe w związku z kryzysami społeczno-politycznymi, takimi jak: Poznański Czerwiec 1956 r., Marzec 1968 r., wydarzenia na Wybrzeżu w grudniu 1970 r., w Radomiu i Ursusie w 1976 r. oraz związane z powstaniem NSZZ „Solidarność” i stanem wojennym, a także zwalczaniem opozycji demokratycznej. Część akt przejęto w formie mikrofilmów.

Z archiwów Policji przejęto głównie akta funkcjonariuszy UB i MO do 1954 r. oraz UB i SB do 1990 r. oraz znaczną ilość akt administracyjnych (m.in. rejestry śledztw i dochodzeń z lat 1944–1954, sprawozdawczość, normatywy) oraz akta paszportowe. Te ostatnie dają się wyodrębnić w największy zbiór archiwalny. Łącznie pion archiwalny IPN zgromadził 43 134,93 m.b. akt paszportowych, w tym 6844,74 m.b. (15,9%) znajduje się w BUiAD, a 36 290,19 m.b. (84,1%) w dziewięciu OBUiAD.

Dokumenty wojskowych służb specjalnych stanowią materiały przekazane przede wszystkim przez archiwa Wojskowych Służb Informacyjnych. Przyjmował je jedynie BUiAD. W tej grupie archiwaliów przeważa dokumentacja operacyjna oraz te czki akt osobowych żołnierzy i pracowników cywilnych wojskowych służb specjalnych (Informacji Wojska Polskiego, Wojskowej Służby Wewnętrznej i Zarządu II Sztabu Generalnego WP). BUiAD posiada również inne zespoły aktowe wojskowych organów bezpieczeństwa, w tym akta wojskowych sądów i prokuratur przekazane przez Centralne Archiwum Wojskowe, Archiwum Instytucji MON, Archiwum Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej oraz Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie i Archiwum Państwowe m.st. Warszawy.

Odrębną grupę aktową stanowią dokumenty przejęte z archiwów Służby Więziennej. Są to głównie akta penitencjarne osób represjonowanych z motywów politycznych, w tym osób internowanych w stanie wojennym. Do BUiAD przekazano akta z Centralnego Zarządu Służby Więziennej oraz z jednostek podległych Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Warszawie, do OBUiAD akta z pozostałych inspektoratów okręgowych.

Zasób archiwalny IPN tworzą również akta spraw osób represjonowanych z motywów politycznych, których twórcami były powszechne sądy i prokuratury. Wśród przejętych z tych instytucji dokumentów dominują akta spraw z lat 70. i 80.

Niewielką część zasobu tworzą materiały przekazywane przez osoby prywatne jako dary. W okresie sprawozdawczym do zasobu IPN przyjęto blisko 20 m.b. materiałów przekazanych przez różne instytucje lub osoby prywatne w formie darowizny. Dotyczą one ważnych wydarzeń w dziejach państwa i narodu. Nadsyłane bądź przekazywane bezpośrednio materiały często stanowią bardzo osobiste pamiątki. Niektóre zostały odnalezione przypadkiem, jak miało to miejsce w przypadku przesłanych do BUiAD przez panią Iwonę Buczyńską zdjęć z pogrzebu ks. Jerzego Popiełuszki, czy też odnalezionej w piwnicy dokumentacji należącej do zastępcy prokuratora generalnego PRL w latach 80. – Kazimierza Kukawki.

1.1.1. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów

Zasób BUiAD, który powiększał się intensywnie w latach ubiegłych, w roku sprawozdawczym wzrósł o 431,06 m.b. i wynosi według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r. 28 459,51 m.b. (łącznie z Delegaturą IPN w Radomiu, bezpośrednio podporządkowaną BUiAD).

Ilość archiwaliów zgromadzona przez BUiAD w Warszawie sytuuje je na czołowej pozycji wśród archiwów krajowych gromadzących narodowy zasób archiwalny.

W okresie sprawozdawczym przejęto najwięcej akt:

- z ABW i AW – ponad 273 m.b.,
- z Policji – ok. 60 m.b.,
- z Archiwum Państwowego m.st. Warszawy – ok. 37 m.b.,
- paszportowych – 33,50 m.b.,
- z sądów i prokuratur – 33,37 m.b.,
- Wojskowych Służb Informacyjnych – ponad 10 m.b.

Wśród darów (w okresie sprawozdawczym darczyńcy przekazali ok. 4,81 m.b. archiwaliów) na szczególną uwagę zasługują darowizny związane z losami warszawiaków w czasie II wojny światowej, a szczególnie Powstania Warszawskiego. Są to dwie kolekcje negatywów obrazujących walki kompanii lotniczej AK por. Tadeusza Gaworskiego „Lawy”, jedna autorstwa Lecha Stanisława Gąszewskiego, druga Eugeniusza Widlickiego (obie przekazane przez spadkobierców – córki) oraz materiały przekazane przez Marka Tadeusza Nowakowskiego, podkomendnego „Lawy”, które dotyczą nie tylko Powstania Warszawskiego, ale również późniejszych losów i jego, i współtowarzyszy broni, a ponadto zawierają interesujący zbiór prasy obcojęzycznej z okresu II wojny światowej i prasy powojennej.

Należy również wspomnieć o ubytkach z zasobu archiwalnego BUiAD. W wyniku dokonanego przeglądu dokumentacji przejętej z archiwum MSWiA zostały wyłączone akta Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW wytworzone po 6 maja 1990 r. Akta te w ilości 34,62 m.b. zostały zwrócone do MSWiA. Do OBUiAD w Rzeszowie, zgodnie z właściwością terytorialną, została przekazana dokumentacja UB i SB (13,62 m.b.) przejęta w latach 2001–2003 z Delegatury ABW w Radomiu. W tym przypadku akta przemieszczono w ramach pionu archiwalnego i nie miało to wpływu na stan ilościowy zasobu IPN.

Ilość przejętych i zgromadzonych przez BUiAD archiwaliów przedstawia się następująco (stan na dzień 30 czerwca 2004 r.):

- z archiwum Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu przejęto 6307,79 m.b. (razem z kartotekami),
 - z Policji – 719,36 m.b.,
 - akt paszportowych – 6844,74 m.b., w tym przejętych ze Straży Granicznej – 33,50 m.b.,
 - z jednostek podległych Centralnemu Zarządowi Służby Więziennej – 24,96 m.b.,
 - z sądów i prokuratur – 194,30 m.b.,
 - z archiwów Wojskowych Służb Informacyjnych – ok. 929 m.b. (razem z kartotekami),
 - z Centralnego Archiwum Wojskowego – ok. 935 m.b.,
 - z Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie – ok. 603 m.b.,
 - z Archiwum Instytucji MON – 14 m.b.,
 - z Archiwum Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej – 7 m.b.,
 - z archiwów b. Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – ok. 182 m.b.,
 - z innych archiwów wojskowych, np. z Biura Ochrony Rządu – ok. 8 m.b.,
 - z archiwum MSWiA – 7998,35 m.b. (razem z kartotekami),
 - z Archiwum Państwowego m.st. Warszawy – 138,30 m.b.,
 - akta Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – 306,92 m.b.,
 - z innych urzędów i instytucji oraz osób fizycznych (dary) – ok. 44 m.b.

W okresie sprawozdawczym przejmowano przede wszystkim dopływy akt do posiadanych już zespołów i zbiorów archiwalnych. Najczęściej była to wypożyczona przez dotychczasowego dysponenta dokumentacja, która nie została przekazana wraz z całością archiwaliów, np. z Archiwum Wojsk Lądowych czy Archiwum Państwowego m.st. Warszawy. Dopływy nowych materiałów następowały z archiwów ABW, Agencji Wywiadu oraz Wojskowych Służb Informacyjnych, które przekazały już ok. 99% akt planowanych do przejęcia. Z archiwów ABW i AW przejmowano do maga-

zynów IPN poza dokumentacją aktową także mikrofilmy oraz filmy, jak również dokumentację fotograficzną i elektroniczną.

Ostateczne zakończenie procesu gromadzenia zasobu archiwalnego nastąpi po przekazaniu przez ABW i AW akt z okresu przełomowego, tj. z 1990 r., kiedy uległy likwidacji jednostki SB. Termin uzależniony jest od możliwości organizacyjnych i kadrowych dotychczasowego dysponenta. Do BUiAD mogą również wpływać pojedyncze sprawy z archiwów sądowych i prokuratur (np. Delegatura w IPN w Radomiu ma do przejęcia ok. 3,7 m.b. akt sądowych) oraz Policji, wypożyczone wcześniej przez ich dotychczasowego dysponenta. Do IPN winna też być przekazana część materiałów z archiwów państwowych podległych Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych, głównie kopie akt PPR i PZPR dotyczące organów bezpieczeństwa państwa.

1.1.2. Oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów oraz wydziały udostępniania i archiwizacji dokumentów

W okresie sprawozdawczym zasób oddziałowych biur udostępniania i archiwizacji dokumentów powiększył się o 1630,65 m.b. i w dniu 30 czerwca 2004 r. wynosił 51 461,14 m.b. Najwięcej archiwaliów zgromadziły oddziały w Krakowie, Katowicach i we Wrocławiu. Ich zasób wzrósł od 300 do 500 m.b. OBUiAD w Lublinie powiększył swój zasób o 146 m.b., w Rzeszowie o 92 m.b., w pozostałych OBUiAD zasób wzrósł o 20–60 m.b. Niewielki wzrost zasobu świadczy o tym, że OBUiAD w zasadzie skończyły proces gromadzenia dokumentów na swoim obszarze.

Spośród darów, które otrzymały oddziałowe biura, należy wymienić przekazane przez prof. dr. hab. Romana Mądro do OBUiAD w Lublinie akta dotyczące ekshumacji w Kąkolewnicy, Charkowie, Miednoje, Starobielsku, Katyniu i na Wołyniu oraz wspomnienia siostry Władysława Siły-Nowickiego – Joanny Szczepkowskiej-Szydłowskiej – przekazane przez Małgorzatę Szczepkowską-Dunię. Oddziałowe Biuro w Rzeszowie wzbogaciło się o „Archiwum prof. Gabriela Brzęka” zawierające materiały dotyczące tajnego nauczania i działalności AK na Rzeszowszczyźnie z lat 1939–1944, a także rękopisy prac naukowych profesora. Interesujące materiały przejął OBUiAD we Wrocławiu, m.in. przekazane przez Mariana Korgę wspomnienia (z lat 1896–1958) Franciszka Korga, „Wilka”, konspiratora, członka BCh i powojennego ludowca, oraz przekazane przez Grzegorza Brauna materiały archiwalne dotyczące POP PZPR i organizacji społ.-polit. z Polanicy Zdroju i okolic z lat 50. Na wymienienie zasługują również materiały biograficzne z lat 1938–1992 (m.in. korespondencja z okresu uwięzienia) przekazane przez Rutę Czaplinską, więzioną w czasach stalinowskich i skazaną w 1946 r. za przynależność do NSZ i NZW na 10 lat więzienia.

W okresie sprawozdawczym nastąpiło przemieszczenie (zgodnie z właściwością terytorialną) akt sądowych i prokuratorskich dotyczących okręgu radomskiego w ilości 0,5 m.b. z Delegatury IPN w Kielcach do Delegatury IPN w Radomiu. Natomiast OBUiAD w Katowicach przekazał do Archiwum Państwowego w Katowicach akta Wydziału ds. Wyznań w ilości 12,5 m.b. przejęte z archiwum zakładowego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

Wszystkie oddziały IPN wraz z delegaturami zgromadziły według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r. 51 461,14 m.b. akt. Najwięcej archiwaliów przejęto z archiwów wojskowych – ponad 913 m.b. oraz z archiwów policji – 324,70 m.b. i ponad 146 m.b. z archiwów państwowych. Z pozostałych archiwów organów i instytucji, w tym z ABW, dziewięć OBUiAD przejęło od kilku do 60 m.b. akt (np. z Delegatur ABW wpłynęło do zasobów OBUiAD prawie 50 m.b.). Większość oddziałów przejęła prawie całość akt z archiwów delegatur ABW (największy dopływ – po blisko 14 m.b. – odnotowały OBUiAD w Rzeszowie i Wrocławiu, a pozostałe OBUiAD od kilkudziesięciu centymetrów do około 10 m.b.). Nadal jednak pozostaje do przejęcia z delegatur ABW niewielka ilość dokumentów, do kilku m.b. (OBUiAD w Gdańsku, Katowicach, Rzeszowie i we Wrocławiu).

Najmniejszy dopływ akt nastąpił z jednostek więziennictwa – 17,51 m.b. (w tym 17,42 m.b. przejął OBUiAD we Wrocławiu, a ok. 10 cm OBUiAD w Katowicach). Praktycznie kończy się proces przejmowania akt z tych jednostek. Jedynie OBUiAD w Gdańsku z Delegaturą w Bydgoszczy oraz

OBUiAD w Katowicach mają przyjąć razem ok. 6 m.b. akt penitencjarnych dotyczących osób represjonowanych z motywów politycznych.

Praktycznie zakończono też przejmowanie akt z Policji i z archiwów wojskowych oraz sądów i prokuratur. Niewielką ilość akt z tych archiwów mają do przejęcia:

1) z Policji (w ilości do około 3 m.b.) – OBUiAD w Gdańsku z Delegaturą w Bydgoszczy, OBUiAD w Katowicach, Krakowie, Rzeszowie i we Wrocławiu;

2) z sądów i prokuratur (tylko sprawy dotyczące osób represjonowanych z motywów politycznych) – OBUiAD w Katowicach, Krakowie i we Wrocławiu;

3) z Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie – Filia nr 2 we Wrocławiu – OBUiAD w Łodzi (akta Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi) oraz OBUiAD we Wrocławiu (ok. 10 m.b. akt wojskowych organów bezpieczeństwa państwa).

Do przejęcia pozostają także akta z archiwów państwowych – akta PPR i PZPR dotyczące organów bezpieczeństwa państwa.

Dokumentacja audiowizualna i elektroniczna występuje głównie w materiałach przejętych z delegatur ABW. Są to zdjęcia, mikrofilmy, taśmy filmowe i płyty CD.

1.2. Problemy związane z gromadzeniem akt

Szczegółowe zasady i tryb przejmowania dokumentów archiwalnych przez IPN określiły uchwały Kolegium IPN (nr 9/00 z dnia 24 sierpnia 2000 r. oraz nr 1/01 z dnia 16 maja 2001 r.). Ostateczne przejęcie akt z archiwów Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu odbywa się w magazynach IPN. Następuje to po otwarciu pudeł zabezpieczonych na czas transportu pieczęciami ABW lub AW i plombami IPN. Po wyjęciu akt z pudeł i sprawdzeniu ich zawartości nadaje się im sygnaturę archiwalną IPN. Czynność ta, wykonywana komisyjnie w obecności funkcjonariuszy ABW lub AW, praktycznie kończy proces przejęcia przez IPN każdej z partii dokumentów UB i SB. Stan ilościowy otwartych pudeł na dzień 30 czerwca 2004 r. przedstawiono w tabeli 2.

Tab. 2. Statystyka otwierania pudeł z aktami przejmowanymi z archiwów ABW i AW oraz Policji

Jednostka IPN	Liczba pudeł		
	otwartych w okresie sprawozdawczym	ogółem otwartych na dzień 30.06.2004	pozostałych do otwarcia (szt.)
Białystok	398	4 605	0
Gdańsk	1 482	11 192	0
Katowice	1 531	4 360	3 259
Kraków	11	7 667	0
Lublin	3 557	6 116	0
Łódź	0	5 184	0
Poznań	3 040	7 936	558
Rzeszów	115	3 068	0
Wrocław	1 859	4 134	7 870
SUMA	11 993	54 262	11 687
BUiAD	11 513	21 846	2 694
RAZEM	23 506	76 108	14 381

W roku sprawozdawczym otwarto 23 506 pudeł przekazanych przez archiwa ABW i Policję. Z liczby tej 11 513 pudeł (49%) otwarto w samym BUiAD.

Według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r., od rozpoczęcia procesu przejmowania dokumentów z ABW i Policji otwarto ogółem 76 108 pudeł. W sześciu OBUiAD (Białystok, Gdańsk, Kraków,

Lublin, Łódź i Rzeszów) otwarto wszystkie pudła. W BUiAD otwarto wszystkie pudła przejęte od UOP/ABW w Warszawie, natomiast w drugim półroczu 2004 r. prace będą się koncentrować na pudłach przejętych z Delegatury ABW w Radomiu, które dotąd były otwierane sporadycznie, w zależności od potrzeb.

Głównym problemem związanym z otwieraniem pudeł była zbyt mała liczba skierowanych do tych prac funkcjonariuszy ABW. W BUiAD owe czynności wykonuje tylko jeden funkcjonariusz ABW. W Oddziale IPN w Katowicach funkcjonariusze ABW tylko 2 razy w tygodniu mogą dokonywać komisyjnego otwierania kartonów. Ilość otwieranych pudeł jest również uwarunkowana charakterem dokumentacji, a przy aktach operacyjnych – kompletem dokumentów w danej jednostce archiwalnej. Na pracochłonność tych czynności wpływ ma niewłaściwe bądź niestaranne wykonanie spisów zawartości teczek, a w przypadku teczek luźnych – układ kart niezgodny z kolejnością w spisie.

1.3. Opracowywanie przejętego zasobu

Akta przekazywane są do IPN na podstawie spisów zdawczo-odbiorczych. Tylko część zasobu jest uporządkowana pod względem archiwalnym i ma inwentarze kartkowe. Dlatego zasób IPN będzie wymagać systematycznego porządkowania i opracowywania.

W celu udostępniania jak największej ilości dokumentów organów bezpieczeństwa państwa zastosowano opracowanie uproszczone ograniczające się do sporządzenia dokładniejszych pod względem informacji spisów akt w postaci elektronicznej. Sporządzano też inwentarze kartkowe.

Bieżący okres sprawozdawczy, podobnie jak poprzedni, charakteryzował się zintensyfikowaniem prac porządkowych. Przede wszystkim opracowywano archiwalia najczęściej udostępniane osobom pokrzywdzonym lub do kwerend naukowo-badawczych, śledczych i innych, w tym spraw płacowo-emerytalnych.

1.3.1. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów

W roku sprawozdawczym kontynuowano prace porządkowe nad zespołami dotyczącymi wydarzeń związanych z wprowadzeniem stanu wojennego, przejętymi z Archiwum MSWiA. Łącznie dla 14 zespołów (komendy wojewódzkie i miejskie MO oraz wojewódzkie i miejskie urzędy spraw wewnętrznych) uporządkowano i zewidencjonowano 1150 jednostek archiwalnych, to jest ok. 14,30 m.b. Aktom nadano układ strukturalno-rzeczowy. Porządkowania tych zespołów nie zakończono i prace nad nimi będą kontynuowane w drugim półroczu 2004 r. Dotychczas, tj. w latach 2002–2004, uporządkowano 96 zespołów liczących łącznie 2680 j.a. (52,50 m.b.).

Oprócz tego przystąpiono do porządkowania i inwentaryzowania „charakterystyk”, zwanych również „opracowaniami”, przekazanych przez Urząd Ochrony Państwa. „Charakterystyki” obrazują działalność nielegalnych organizacji niepodległościowych oraz ugrupowań politycznych i zbrojnych głównie w latach 1944–1956, a także później, na terenie całego kraju. Zostały one sporządzone przez pracowników pionu archiwalnego resortu spraw wewnętrznych na podstawie oryginalnych materiałów. Łącznie opracowano 3960 jednostek inwentarzowych przekazanych na 21 spisach zdawczo-odbiorczych.

Porządkowano akta będące dopływami do opracowanego już zespołu archiwalnego Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – II Departament Społeczno-Administracyjny 1956–1990 (4639 j.a., 41,60 m.b.) i sporządzono do niego inwentarz kartkowy.

W okresie sprawozdawczym zakończono ewidencjonowanie dokumentów przekazanych w formie elektronicznej na 108 płytach CD z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, wytworzonych przez Urząd Rady Ministrów do 1989 r. Zewidencjonowano 85 płyt CD zawierających 4813 zeskanowanych dokumentów. Zdygitalizowane archiwalia dotyczą przede wszystkim spraw ekonomiczno-gospodarczych kraju, jednakże znajdują się tam także sprawy społeczne i polityczne. Wśród tych

ostatnich na uwagę zasługują m.in. korespondencja dotycząca działań organów UB w 1945 i 1946 r., normatywy i zalecenia MBP, stosunkowo liczna korespondencja dotycząca aresztowań i zabójstw działaczy opozycji, przede wszystkim PSL przez funkcjonariuszy MBP, żołnierzy WP oraz tzw. „nieznanych sprawców” oraz protokoły z niektórych posiedzeń Prezydium Rady Ministrów z lat 1944–1988 zawierające często informacje o stosunkach politycznych w państwie.

W związku z licznymi kwerendami dotyczącymi spraw płacowo-emerytalnych funkcjonariuszy i pracowników cywilnych organów bezpieczeństwa państwa zewidencjonowano akta personalne przejęte z archiwum WSI (uszczegółowiono dane identyfikacyjne żołnierzy i pracowników cywilnych Informacji Wojskowej i Wojskowej Służby Wewnętrznej) – spis zdawczo-odbiorczy zawiera 911 pozycji. Zakończono inwentaryzację list uposażeń żołnierzy zawodowych, podoficerów i szeregowców zasadniczej służby wojskowej, rezerwistów i pracowników cywilnych, uzupełniając przy każdej liście danej jednostki lub instytucji wojskowej rodzaj uposażenia, komórkę organizacyjną albo w przypadku pracowników cywilnych rodzaj wykonywanej pracy. W okresie sprawozdawczym sporządzono 82 karty inwentarzowe. Łącznie utworzona kartoteka list uposażeń (przekazana przez WSI) objęła 1097 j.a. W tym samym zakresie porządkowano akta Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW (476 j.a. dotyczących spraw uposażeń) i Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (22 j.a. akt osobowych, dla których sporządzono indeks osobowy. Należy zaznaczyć, iż jednateczka zawiera kilkadziesiąt akt osobowych żołnierzy lub pracowników cywilnych).

Kontynuowano porządkowanie materiałów archiwalnych dotyczących Kościoła rzymskokatolickiego i innych związków wyznaniowych, przekazanych przez ABW pod nazwą „MSW Kler” (opracowano 597 j.a.).

Przygotowano do udostępnienia akta Departamentu III MSW. Aktom zewidencjonowanym na 13 spisach zdawczo-odbiorczych, w obrębie jednostki archiwalnej (teczki) nadano układ chronologiczno-rzeczowy, dokonano foliacji (numeracji kart) i wykonano niezbędne prace konserwatorsko-zabezpieczające, sprawdzono zapisy w inwentarzu kartkowym dla części opracowanej w MSW – w przypadku zbyt ogólnego rejestru lub braków w opisie dokonywano uzupełnień.

W okresie sprawozdawczym rozpoczęto porządkowanie dokumentów dotyczących sprawy sądowej o niszczenie akt Departamentu III, przekazanych do IPN w formie 3 teczek, 30 pakietów i 2 worków. Dla części dokumentów niezewidencjonowanych sporządzono spis zdawczo-odbiorczy, a dla całości akt SB wykazy kryptonimów spraw obiektowych i innych spraw operacyjnych. Porządkowane dokumenty zszyto i sfoliowano. Dokumenty te zostały wytworzone w latach 70. i 80., a na przełomie lat 80. i 90. były przeznaczone do zniszczenia. Zawierają m.in. następujące sprawy:

- analizę sytuacji w środowiskach akademickich, naukowych i wydawniczych,
- analizę kolportażu wydawnictw opozycji demokratycznej,
- analizę sytuacji w środowiskach opozycyjnych, m.in. KOR, ROPCiO, WiP, NSZZ „Solidarność” i „Solidarność Walcząca”, Pomarańczowa Alternatywa oraz NZS,
- sytuacji w organizacjach młodzieżowych i organizacjach harcerskich,
- duszpasterstwa akademickiego,
- działalności opozycyjnej, m.in. manifestacje, happeningi, demonstracje i strajki,
- nadużyć w funkcjonowaniu wyższych uczelni.

Opracowany zbiór poza dokumentacją aktową liczy 810 zdjęć operacyjnych z manifestacji w Warszawie, Radomiu i Lublinie, a także zawiera kartotekę działaczy i sympatyków Studenckich Komitetów Solidarności (SKS).

W okresie sprawozdawczym rozpoczęto prace archiwalne związane z rozszyfrowywaniem kryptonimów. Sporządzone przez UOP/ABW spisy zdawczo-odbiorcze wymieniają jedynie kryptonimy lub pseudonimy i nie informują, kogo i jakiego obiektu lub zdarzenia dotyczą akta. Rozszyfrowanie tych informacji w sposób znaczący ułatwi korzystanie z akt operacyjnych do celów służbowych i kwerend naukowo-badawczych. W wymienionym zbiorze dotyczącym sprawy sądowej o niszczenie akt Departamentu III rozszyfrowano ok. 1500 kryptonimów spraw. Prace te będą kontynuowane.

Uporządkowano 3023 j.a. – 16,84 m.b. akt osobowych członków ORMÓ z lat 1946–1989 z czterech b. województw (leszczyńskiego – 906 j.a., ostrołęckiego – 240 j.a., płockiego – 127 j.a. i skiernewickiego – 600 j.a.).

Kontynuowano sporządzanie elektronicznej ewidencji do ksiąg więźniów śledczych i karnych Więzienia Warszawa I (Mokotów) za rok 1945. Wprowadzono 4622 rekordy. Według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r. baza ta liczy 12 812 rekordów. Prace nad zespołem będą kontynuowane.

Ponadto opracowano 6523 teczki aktowe przed ich udostępnieniem (zszyto, ponumerowano karty, zabezpieczono pieczęcią i poddano wstępnym pracom konserwatorskim).

Dla Internetu (strona IPN) przygotowano elektroniczny wykaz opracowanych zespołów aktowych przejętych z Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, wszystkich zespołów z Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, materiałów użytych przez Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, akt przekazanych z prokuratur i sądów powszechnych i organów więziennictwa do BUiAD w latach 2000–2003 oraz przechowywanych w Delegaturze IPN w Radomiu. Wykaz ten jest istotną pomocą ewidencyjno-informacyjną dla użytkowników pragnących skorzystać z zasobu BUiAD – podaje dokładną nazwę zespołu, daty roczne, to jest okres pochodzenia materiału archiwalnego, i sygnaturę IPN oraz ogólną liczbę spraw (teczek).

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono skontrum, czyli skontrolowano całość przechowywanych akt poprzez porównanie stanu faktycznego (liczby jednostek archiwalnych) z odpowiednimi zapisami w środkach ewidencyjnych w następujących zespołach:

- Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego 1945–1954 (dla 2616 j.a.),
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych II 1956–1990 (2410 j.a.),
- Rząd RP na Emigracji (109 j.a.),
- Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego (70 j.a.),
- wojewódzkie urzędy bezpieczeństwa publicznego (43 j.a.).

Aktom nadano sygnaturę ciągłą i sporządzono konkordancję (zestawienia dawnej i aktualnej sygnatury).

Skontrum przeprowadzono również w aktach paszportowych:

- Ostrołęka (sygn. IPN BU Pf-1238) – 80,40 m.b.,
- Przasnysz (sygn. IPN BU Pf-1238) – 21,60 m.b.,
- Wyszaków (sygn. IPN BU Pf-1238) – 36 m.b.,
- Ostrów Mazowiecka (sygn. IPN BU Pf-1057) – 33 m.b.,
- Maków Mazowiecki (sygn. IPN BU Pf-1239) – 15,60 m.b.,
- Legionowo (sygn. IPN BU 1048) – 53 m.b.,
- Warszawa-Ochota – dla serii akt EAGS (sygn. IPN BU 1003) – 216 m.b.

Skontrum objęło łącznie 455,60 m.b. akt paszportowych.

Ponadto dokonano przeglądu materiałów przejętych z Archiwum MSWiA i wyłączono dokumenty wytworzone po 6 maja 1990 r., które nie podlegają przejęciu przez IPN. Sporządzono spisy zdawczo-odbiorcze i akta te zwrócono do MSWiA. Rozpakowano również pakiety przekazane przez archiwum WSI, a na teczki naniesiono aktualną sygnaturę. W ten sposób uporządkowano 143,69 m.b. akt. Takie same prace wykonano na części akt przejętych z Policji (spisy IPN BU 00472 i 00885) – łącznie 18,2 m.b.

W okresie sprawozdawczym do istniejących już komputerowych baz danych „Paszporty” wprowadzono następującą liczbę rekordów:

- seria EAGM Warszawa-Mokotów – 74 894 rekordy,
- seria EAGS Warszawa-Ochota – 19 583 rekordy,
- seria EAGU Warszawa-Ursynów – 129 rekordów,
- seria EAGW Warszawa-Wola – 520 rekordów,
- seria EAGZ Warszawa-Żoliborz – 30 683 rekordy,
- seria EAWA – 21 441 rekordów,

– akta administracyjne – sprawozdania WUBP w Bydgoszczy z lat 1945–1954 w liczbie 87 j.a. – 2 m.b. (inwentarz kartkowy i elektroniczny),

– KWMO w Bydgoszczy 1945–1969 w liczbie 62 j.a. – 1,2 m.b. (inwentarz kartkowy).

3) Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Toruniu:

– akta administracyjne 1975–1990 w liczbie 27 j.a. – 2 m.b. (inwentarz kartkowy i elektroniczny),

– akta operacyjne 1958–1989 w liczbie 159 j.a. – 2,5 m.b. (inwentarz kartkowy i elektroniczny),

– akta kontrolno-śledcze 1977–1989 w liczbie 44 j.a. – 1 m.b. (inwentarz kartkowy),

– akta operacyjne – sprawy obiektowe 1959–1990 w liczbie 88 j.a. – 2,70 m.b. (inwentarz kartkowy i elektroniczny).

4) Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych we Włocławku:

– akta operacyjne 1976–1989 w liczbie 5 j.a. – 0,10 m.b. (inwentarz kartkowy).

5) Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Płocku:

– akta administracyjne 1978–1989 w ilości 33 j.a. – 1,15 m.b. (inwentarz kartkowy i elektroniczny).

Według stanu na dzień 30 czerwca 2004 r. bazy danych liczą ogółem – **453 277 rekordów** (OBUiAD w Gdańsku – 368 791 i WUiAD w Bydgoszczy – 84 486).

W okresie sprawozdawczym wprowadzono **53 563 rekordy**, w tym OBUiAD w Gdańsku – 24 158 i WUiAD w Bydgoszczy – 29 405.

1.3.2.3. OBUiAD W KATOWICACH

1. Referat Gromadzenia przygotował pomoce ewidencyjne obejmujące następujące archiwalia:

– materiały przekazane przez Delegaturę UOP w Katowicach za spisami zdawczo-odbiorczymi, dotyczące akt operacyjnych WUSW Katowice – sporządzono inwentarz elektroniczny – 442 rekordy,

– materiały przekazane przez Delegaturę UOP w Katowicach bez spisów zdawczo-odbiorczych (w workach ewakuacyjnych), dotyczące akt operacyjnych WUSW Katowice – sporządzono spis uporządkowanych akt oraz inwentarz kartkowy – 578 pozycji,

– materiały przekazane przez Delegaturę UOP w Katowicach bez spisów zdawczo-odbiorczych (w workach ewakuacyjnych), dotyczące akt operacyjnych WUSW Katowice – sporządzono spis uporządkowanych akt oraz inwentarz elektroniczny – 59 pozycji,

– spis zdawczo-odbiorczy i inwentarz elektroniczny akt paszportowych przekazanych przez Komendę Miejską Policji w Będzinie – 4322 rekordy,

– księga wypożyczeń akt jawnych z magazynu użyzonego przez Archiwum Państwowe w Katowicach – 218 rekordów.

2. W okresie sprawozdawczym opracowano i sporządzono 35 inwentarzy elektronicznych – 3914 j.a., tj. 191,46 m.b., 5460 rekordów (WUSW Bielsko-Biała, Częstochowa, Katowice, Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Rybnik, KW MO Katowice).

Stan opracowania na dzień 30 czerwca 2004 r. przedstawia się następująco:

– 86 inwentarzy elektronicznych (akta administracyjne i akta operacyjne – sprawy obiektowe WUSW) – łącznie 8167 rekordów,

– 4 inwentarze kartkowe dot. materiałów administracyjnych przekazanych przez Delegaturę UOP w Katowicach:

a) biblioteka 1948–1988 – 621 jednostek inwentarzowych,

b) materiały administracyjne KM MO Cieszyn 1948–1975 – 23 j.a.,

c) KM MO Częstochowa 1945–1971 – 70 j.a.,

d) WUSW Katowice 1944–1990 – 387 j.a.

Prac porządkowych nie zakończono w następujących materiałach:

a) WUSW Katowice 1945–1990 (akta operacyjne z worków) – na dzień 30 czerwca 2004 r. opracowano 578 j.a.,

b) WUSW Katowice 1945–1956 (akta operacyjne z worków) – 59 j.a.,

c) akta paszportowe z Będzina – 4322 j.a. (akta nie zostały w całości rozpoznane),

d) WUSW Katowice 1944–1990 (akta operacyjne – sprawy obiektowe) – 442 j.a.

1.3.2.4. OBUIAD W KRAKOWIE

W roku sprawozdawczym wykonano następujące prace:

1. Do 30 czerwca br. ułożono w porządku numerycznym akta paszportowe przejęte z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie – Oddział Zamiejskowy w Tarnowie. Podobne działania przeprowadzone zostały w 65% na dokumentacji akt paszportowych przejętych z Komendy Wojewódzkiej w Krakowie – Oddział Zamiejskowy w Nowym Sączu oraz w 30% na dokumentacji paszportowej pozyskanej z KWP Kraków. Przy porządkowaniu dwu ostatnich serii przed wykonaniem scalenia kilku ciągów akt dołączono wcześniej kilkadziesiąt metrów książeczek paszportowych, które także wcześniej należało uporządkować. Prace te były konieczne, ponieważ w części komend akta miały układ alfabetyczny, alfabetyczno-numeryczny lub w ogóle nie były uporządkowane, co uniemożliwiało odszukiwanie właściwej jednostki archiwalnej.

2. W trakcie opracowywania jest zasób przejęty po b. OKBZpNP w Krakowie.

3. Rozpoczęto prace nad uzupełnieniem i poszerzeniem informacji na temat zawartości materiałów po b. Służbie Bezpieczeństwa (wykazy osób, organizacji, kryptonimów) – dotyczy to akt operacyjnych z zespołu WUSW Kraków.

4. Systematycznie opracowywane są akta administracyjne po byłej SB (aktualnie do około 70% akt tworzony jest elektroniczny przewodnik zawartości).

5. Przeprowadzono skontrum 35% zasobu aktowego oraz naniesiono aktualną sygnaturę.

6. Dokonano scalenia materiałów archiwalnych:

– akt osobowych funkcjonariuszy MO,

– akt operacyjnych o sygn. II i III WUSW Kraków.

7. Opracowano akta oraz bazę dotyczącą nielegalnych organizacji niepodległościowych.

8. Dokonano przeglądów akt w Kancelarii Tajnej Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie oraz w Kancelarii Tajnej Delegatury Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Nowym Sączu (pod względem użyteczności dla zadań IPN).

W okresie sprawozdawczym z 11 różnych baz danych została sporządzona jedna baza danych (Zintegrowany System Zarządzania Informacją Archiwalną), zawierająca wszystkie rodzaje materiałów archiwalnych w OBUiAD Kraków, obejmująca 352 002 rekordy (na poziomie akt) oraz 381 058 rekordów (na poziomie indeksu osób). Baza ta jest systematycznie aktualizowana. Jako jej osobne moduły założono Moduł dla Czytelnia Akt Jawnych oraz Moduł Wypożyczeń Magazynowych. Obecnie, z wyjątkiem większości akt paszportowych, w zasadzie całość materiałów archiwalnych przejętych przez OBUiAD Kraków (w tym mikrofilmy) ma opis (o różnej skali dokładności) w bazie danych.

Dodatkowo wytworzono kilka baz pomocniczych (roboczych):

1) baza akt paszportowych KWP Kraków (wersja robocza) – 94 024 rekordy,

2) baza akt paszportowych KWP Kielce (wersja robocza) – 52 864 rekordy,

3) baza akt o uznanie za zmarłego – 19 123 rekordów,

4) wykaz członków Światowego Związku Żołnierzy AK – Oddział w Krakowie – 2898 rekordów,

5) odtworzono 7026 sygnatur akt zniszczonych przez b. Służbę Bezpieczeństwa, z opisem nazwisk osób, których te akta dotyczyły, lub kryptonimów spraw,

6) sprawy dotyczące osób przetrzymywanych w COP Jaworzno – 3422 rekordy.

W Delegaturze IPN w Kielcach:

1. Sporządzono spisy akt paszportowych przejętych z Komendy Powiatowej Policji Starachowice i Komendy Powiatowej Policji Końskie.

2. W trakcie opracowywania jest zasób przejęty po b. OKBZpNP w Kielcach.

1.3.2.5. OBUiAD W LUBLINIE

W okresie sprawozdawczym pracownicy pionu gromadzenia i opracowywania OBUiAD w Lublinie główną uwagę skupili na zakończeniu otwierania pudeł przejętych z UOP/ABW i Policji. Definitywnie proces skontrum został zakończony 20 lutego 2004 r. Jednocześnie trwały prace nad wstępnym opracowaniem zespołów aktowych.

W okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. przygotowano do udostępnienia w czytelnich lub wypożyczenia na zewnątrz 5004 j.a. Zostały one uporządkowane, przeszyte, sfoliowane, a część z nich poddano wstępnym pracom konserwatorskim.

W okresie sprawozdawczym pracownicy pionu gromadzenia i opracowywania kontynuowali prace nad następującymi zespołami aktowymi:

- Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie 1944–1954 – rozpoczęto opracowywanie elektroniczne bazy nazwisk i pseudonimów osób pokrzywdzonych przez funkcjonariuszy Wydziału Śledczego WUBP w Lublinie, wpisano 2000 rekordów,
- Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie 1946–1962 – wstępnie opracowano lata 1946 i 1947, łącznie 2072 j.a., tj. 20,5 m.b. (sporządzono podstawową bazę danych zawierającą imię, nazwisko, nazwiska współoskarżonych, oficera śledczego, skład zespołu sędziowskiego itd.),
- opracowano charakterystyki organizacji niepodległościowych w liczbie 550 rekordów,
- uporządkowano akta przejęte z Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie – utworzono bazę liczącą 6104 rekordy,
- zakończono tworzenie bazy akt paszportowych RUSW w Węgrowie – 8113 rekordów,
- rozpoczęto tworzenie bazy akt paszportowych RUSW w Mińsku Mazowieckim – na dzień 30 czerwca 2004 r. wprowadzono 8600 rekordów.

1.3.2.6. OBUiAD W ŁODZI

W okresie sprawozdawczym pracownicy pionu gromadzenia i opracowywania kontynuowali prace nad następującymi zespołami aktowymi:

- a) Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi, 1945–1954 (1956) – na dzień 30 czerwca 2004 r. opracowano 504 j.a., tj. 9 m.b., w tym w okresie sprawozdawczym 318 j.a., tj. 6 m.b. (sporządzono inwentarz kartkowy);
- b) Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Łodzi, 1956–1990 – na dzień 30 czerwca 2004 r. opracowano 2666 j.a., tj. 23,5 m.b., w tym w okresie sprawozdawczym 1299 j.a., tj. 11,2 m.b. (inwentarz kartkowy);
- c) Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Sieradzu, 1975–1990 – na dzień 30 czerwca 2004 r. opracowano 939 j.a., tj. 8,3 m.b., w tym w okresie sprawozdawczym 371 j.a., tj. 2,5 m.b. (inwentarz kartkowy);
- d) Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Kaliszu, 1975–1990 – na dzień 30 czerwca 2004 r. opracowano 186 j.a., tj. 1,4 m.b., w tym w okresie sprawozdawczym 25 j.a., tj. 0,5 m.b. (inwentarz kartkowy);
- e) Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Piotrkowie Trybunalskim, 1975–1990 – na dzień 30 czerwca 2004 r. opracowano 592 j.a., tj. 3,2 m.b., w tym w okresie sprawozdawczym 529 j.a., tj. 2,9 m.b. (inwentarz kartkowy).

Oprócz wyżej wymienionych zespołów archiwalnych w minionym okresie sprawozdawczym opracowano w całości Charakterystyki organizacji niepodległościowych w liczbie 357 j.a. (2,1 m.b.) i stworzono do nich inwentarz elektroniczny.

Łącznie do dnia 30 czerwca 2004 r. opracowano 5244 j.a., tj. 47,5 m.b. akt, w tym w okresie sprawozdawczym odpowiednio 2899 j.a. i 25,2 m.b.

W okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. przygotowano do udostępnienia w czytelnich akt lub do wypożyczenia na zewnątrz ponad 4000 j.a. Zostały one uporządkowane, przeszyte, sfoliowane, a część z nich poddano wstępnym pracom konserwatorskim.

Wykaz aktualizowanych i nowo założonych komputerowych baz danych:

- Indeks osób występujących w materiałach archiwalnych po byłych organach bezpieczeństwa państwa – baza dotyczy materiałów jawnych i zawiera podstawowe dane o osobach występujących w danej jednostce archiwalnej (imię, nazwisko, sygn. akt). Na dzień 30 czerwca 2004 r. wprowadzono do bazy 85 770 rekordów, w tym w okresie sprawozdawczym 43 177 rekordów;

- Indeks osób występujących w księgach więziennych zakładów karnych z terenu centralnej Polski z lat 1945–1956 – na dzień 30 czerwca 2004 r. wprowadzono do bazy 127 598 rekordów, w tym w okresie sprawozdawczym 4972 rekordy;
 - Baza akt osobowych funkcjonariuszy UB/SB/MO – na dzień 30 czerwca 2004 r. wprowadzono do bazy 24 245 rekordów, w tym w okresie sprawozdawczym 227 rekordów;
 - Inwentarz elektroniczny – na dzień 30 czerwca 2004 r. wprowadzono do bazy 89 010 rekordów, w tym w okresie sprawozdawczym 67 645 rekordów;
 - Baza akt paszportowych – na dzień 30 czerwca 2004 r. wprowadzono do bazy 134 796 rekordów, w tym w okresie sprawozdawczym 14 607 rekordów;
 - Baza akt paszportowych imigrantów i emigrantów – na dzień 30 czerwca 2004 r. wprowadzono do bazy 3512 rekordów, w tym w okresie sprawozdawczym 2566 rekordów;
 - Charakterystyki organizacji niepodległościowych oraz indeks osób występujących w charakterystykach organizacji niepodległościowych – do bazy wprowadzono odpowiednio 338 rekordów i 5055 rekordów. Baza powstała w okresie sprawozdawczym i liczy łącznie 5393 rekordy;
 - Wykaz materiałów poddanych przeglądowi – w bazie rejestrowane są sygnatury akt z podaniem aktualnej klauzuli wynikającej z przeprowadzonego, zgodnie z art. 86 ustawy o ochronie informacji niejawnych, przeglądu materiałów archiwalnych w OBUiAD w Łodzi. Na dzień 30 czerwca 2004 r. do bazy wprowadzono 9491 rekordów, w tym w okresie sprawozdawczym 4644 rekordy.
- Łącznie do komputerowych baz danych wprowadzono 608 876 rekordów, w tym w okresie sprawozdawczym 143 231 rekordów.

1.3.2.7. OBUiAD W POZNANIU

W roku sprawozdawczym dokonano wstępnego wydzielenia ze struktury zasobu archiwalnego 160 zespołów i zbiorów archiwalnych. Proces wydzielenia/scalania zespołów zostanie zakończony po otwarciu wszystkich kartonów z materiałami archiwalnymi. Do otwarcia pozostało 558 kartonów z materiałami archiwalnymi przejętymi z UOP/ABW w Szczecinie.

Obecnie pracownicy pionu gromadzenia i opracowywania dokonują wstępnego opracowywania pojedynczych jednostek archiwalnych (paginowanie, zszycie, sporządzanie spisów zawartości). W sumie opracowano ok. 7500 j.a., tj. ok. 75 m.b. Ponadto sporządzono 723 karty inwentarzowe dla opracowanych jednostek archiwalnych – wydruk z Bazy ISED (Informatyczny System Ewidencji Danych).

W Referacie Gromadzenia, Opracowywania i Obsługi Magazynów funkcjonują dwie bazy danych opisujące zasób archiwalny:

1. Baza „Podziemie niepodległościowe” ewidencjonująca wszystkie opracowania i charakterystyki dotyczące organizacji niepodległościowych wytworzone przez organy bezpieczeństwa, a znajdujące się w zasobie OBUiAD w Poznaniu, zawierająca 5282 rekordy.
2. Baza ISED (Informatyczny System Ewidencji Danych) opisująca materiały archiwalne na poziomie zespołu, serii, jednostki archiwalnej (wraz z indeksami osobowym i geograficznym) zawierająca 37 201 rekordów. W roku sprawozdawczym wprowadzono 31 882 rekordy.

1.3.2.8. OBUiAD W RZESZOWIE

Ze względu na ogromną ilość wypożyczeń materiałów archiwalnych z magazynów oraz brak wyodrębnionych zespołów archiwalnych w roku sprawozdawczym prowadzone było tylko opracowywanie akt udostępnianych do kwerend, dla pokrzywdzonych oraz do celów naukowo-badawczych – z różnych spisów zdawczo-odbiorczych. Ogółem opracowano w okresie sprawozdawczym około 5000 teczek.

Opracowano inwentarze kartkowe dla akt administracyjnych przejętych z komend policji i ABW (materiały z 3 spisów zdawczo-odbiorczych – około 1500 j.a.), sporządzono ewidencję komputerową dla akt administracyjnych (4400 j.a.) oraz paszportowych (ok. 56 000 j.a.). Jednakże wobec faktu, iż opracowywane są tylko akta przygotowywane do udostępnienia, a nie konkretne ze-

społy, nie można mówić o całkowitym opracowaniu konkretnych grup akt, a tylko o częściowym opracowaniu zasobu.

Wykaz aktualizowanych i nowo założonych komputerowych baz danych:

- Paszporty (Spis akt paszportowych IPN O/Rzeszów) – 106 000 rekordów – w okresie sprawozdawczym wprowadzono 56 000 rekordów,
- Wybrakowane I i Wybrakowane II (ewidencja zniszczonych w latach 60. materiałów operacyjnych KW MO Rzeszów) – łącznie 17 873 rekordy,
- Dziennik (ewidencja zapisów w dziennikach rejestracyjnych z lat 40. i 50., które nie znajdują się w zbiorze zastrzeżonym) – 18 113 rekordów,
- Korespondencja (ewidencja zapisów w teczkach korespondencji dotycząca sieci z lat 1980–1982) – 3643 rekordy,
- Operacyjne (wykaz akt tajnych współpracowników WUSW Rzeszów, baza oparta na pseudonimach, numerach rejestracyjnych i archiwalnych TW – 3261 rekordów, baza w trakcie tworzenia),
- Wypożyczenia – ewidencja wypożyczeń z magazynów archiwalnych (9600 rekordów).

1.3.2.9. OBUiAD WE WROCŁAWIU

W zakresie opracowywania materiałów archiwalnych skupiono się przede wszystkim – z powodu wielkości zasobu – na wewnętrznym porządkowaniu jednostek wypożyczanych z magazynów w związku z realizacją zadań IPN i zapotrzebowaniem na konkretne jednostki z różnych zespołów. Ponumerowano i zszyto 8191 j.a., a część z nich poddano reperacji. Jednocześnie sporządzono następujące środki ewidencyjne:

- a) 39 spisów zdawczo-odbiorczych materiałów archiwalnych (łącznie w okresie sprawozdawczym 6231 poz.) oraz 11 aneksów do wcześniej sporządzonych spisów (łącznie w okresie sprawozdawczym 3092 poz.),
- b) ewidencja akt paszportowych – 146 747 poz. (w tym w okresie sprawozdawczym 103 168),
- c) karty inwentarzowe w postaci wykazu komputerowego do akt administracyjnych SB z niejawnych spisów zdawczo-odbiorczych – 2565 szt. (w tym w okresie sprawozdawczym 2301 szt.),
- d) karty inwentarzowe do akt z jawnych spisów zdawczo-odbiorczych – 735 szt.,
- e) wykaz osób, które skorzystały z amnestii po lutym 1947 r. (na podstawie akt przekazanych przez DUOP Wrocław),
- f) szczegółowy opis kart inwentarzowych do 87 j.a. zawierających sprawy związane z dopuszczeniem do tajemnicy państwowej i służbowej (materiały MOB).

1.4. Działalność naukowa i popularyzatorska Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów

W okresie sprawozdawczym BUiAD wydał 2 książki. W ramach prac Wspólnej Grupy Roboczej Polsko-Rosyjskiej przygotowano tom pt. *Deportacje obywateli polskich z Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi w 1940 r.* Książka jest dwujęzyczna i zawiera 172 dokumenty proveniencji NKWD. Prezentacja publikacji odbyła się w Moskwie i w Warszawie. Z kolei w ramach Wspólnej Grupy Roboczej Polsko-Ukraińskiej wydano książkę pt. *Polskie podziemie 1939–1941. Od Wołynia do Pokucia.* Książka ta również jest dwujęzyczna i zawiera 88 dokumentów, także proveniencji NKWD. W okresie sprawozdawczym pracowano nad kolejnym tomem polsko-ukraińskim pod roboczym tytułem „Tragedia Wołynia”. Publikacja będzie zawierała ponad 200 dokumentów dotyczących tragicznych wydarzeń, nie tylko na Wołyniu, ale również na terenie Małopolski Wschodniej, Chełmszczyzny i w Hrubieszowskiem. Planowany termin wydania I kwartał 2005 r.

BUiAD był organizatorem pierwszej konferencji o działalności pionu archiwalnego IPN. Konferencja pt. „Z Archiwum IPN...” odbyła się 21 kwietnia 2004 r. w Warszawie. Wygłoszono 10 referatów o działalności pionu archiwalnego oraz o jego zasobie, w tym pracownicy BUiAD wygło-

sili 5 referatów. Podczas konferencji odbyła się prezentacja filmu dokumentalnego *Sami o sobie. Kulisy pracy operacyjnej Biura Obserwacji SB*. Obradom towarzyszyła okolicznościowa wystawa prezentująca najciekawsze dokumenty archiwalne ze zbiorów BUiAD.

Kierownictwo BUiAD wzięło udział w dyskusji panelowej „Aparat bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989” zorganizowanej w ramach VII Festiwalu Nauki w Warszawie. Zastępca dyrektora BUiAD L. Postołowicz wygłosił dwa referaty: „ABC – teczki безпеki” w ramach II Bałtyckiego Festiwalu Nauki w Gdańsku i na konferencji w Toruniu „Cienie państwa policyjnego – wokół teczek безпеki” oraz „Agenci i tajni współpracownicy aparatu bezpieczeństwa PRL” w cyklu spotkań „Poniedziałki z historią najnowszą” w Warszawie. Zastępca dyrektora BUiAD J. Tucholski przeprowadził dyskusję panelową na temat „Cichociemnych” w Klubie Historycznym im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”.

Trzech archiwistów z BUiAD (W. Tryksza, J. Gepner i W. Hiller) uczestniczyło w ogólnopolskim projekcie badawczym Biura Edukacji Publicznej IPN „Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych w latach 1944–1989”.

Pracownik BUiAD – J. Sawicki brał udział w sesjach i odczytach naukowych w Towarzystwie Miłośników Historii, Muzeum Niepodległości oraz Instytucie Historii PAN (m.in. na tematy dotyczące Powstania Warszawskiego oraz postaci historycznych z okresu II wojny światowej).

Archiwista M. Biełaszko w październiku 2003 r. wziął udział w dyskusji panelowej „Ks. Zygmunt Kaczyński 1899–1953 duchowny, polityk, dziennikarz”, a 20 maja 2004 r. wygłosił w Instytucie Studiów Politycznych PAN referat „Środowisko »Tygodnika Warszawskiego« w świetle dokumentów Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego”.

Dnia 17 marca 2004 r. M. Krzysztofik, archiwista Delegatury w Radomiu, wygłosił w Klubie Inteligencji Katolickiej w Radomiu referat pt. „Struktury i działania Służby Bezpieczeństwa KWMO w Radomiu w latach 1975–1983”.

W okresie sprawozdawczym rozbudowywano strony internetowe BUiAD, w cyklu „Z archiwum IPN” zaprezentowano materiały na następujące tematy:

- 1) Wołyń – Galicja Wschodnia w 60. rocznicę eksterminacji ludności polskiej,
- 2) Plakaty i ulotki rozwieszane przed wyborami do Sejmu w 1947 r.,
- 3) Gen. August Emil Fieldorf, ps. „Nil”,
- 4) Józef Światło,
- 5) „Wojna o krzyże” w Miętnej k. Garwolina w latach 1983–1984.

Pracownicy BUiAD oprócz poszukiwania materiałów do wyżej wymienionych tematów, na prośbę Imperial War Museum, Cabinet War Rooms przeprowadzili w zasobie Instytutu kwerendę na temat udziału Polaków w zwycięstwie nad faszyzmem, w której wyniku przesłano zeskanowane na CD materiały dla projektowanego w Londynie Muzeum im. Churchilla. Przeprowadzono także kwerendę dla Muzeum Komendy Głównej Policji, dokonując wyboru materiałów do zaprezentowania na wystawie organizowanej w związku z obchodami 85. rocznicy powstania Policji Państwowej; materiały przekazano również w formie elektronicznej.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano współpracę archiwalną nawiązaną w latach ubiegłych. Odbyły się spotkania ze studentami Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego oraz goszczono słuchaczy Wschodniej Szkoły Letniej Uniwersytetu Warszawskiego.

W okresie sprawozdawczym przedstawiciele pionu archiwalnego wzięli udział w pracach Zespołu roboczego ds. opracowania koncepcji wykorzystania narzędzi informatycznych w zarządzaniu zasobem archiwalnym IPN-KŚZpNP. Zespół wykonał następujące prace:

- 1) opracował projekt nazwy pól odnoszący się do standardu opisu archiwaliów,
- 2) na potrzeby tworzonej bazy danych zaproponował podział materiałów archiwalnych zgromadzonych w IPN-KŚZpNP na 14 grup klasyfikacyjnych wg twórców zespołów/zbiorów,
- 3) przygotował i przyjął projekt bazy danych; baza ta umożliwi m.in. wydruk rewersu – będący sformalizowanym drukiem służącym do zamówienia konkretnych akt przez użytkownika, oraz druk karty inwentarzowej,

4) przyjął schemat operacji administracyjnych obsługiwanych przez bazę danych, m.in. czynności związanych z gromadzeniem i udostępnianiem zasobu – nabytki i ubytki, wypożyczanie, udostępnianie i reprografia j.a.

1.4.1. Oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów oraz wydziały udostępniania i archiwizacji dokumentów

Działalność naukowa i popularyzatorska prowadzona przez OBUiAD i WUiAD przedstawiała się następująco:

1.4.1.1. OBUiAD BIAŁYSTOK

1. Udział w przygotowaniu następujących wystaw:

– „Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy” (współpraca z OBEP w Białymstoku),

– „»Wypędzeni, przypędzeni...« Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945–1948” (współpraca z Delegaturą IPN w Olsztynie),

– „»Kto ratuje jedno życie, ratuje cały świat«. Pomoc ludności żydowskiej pod okupacją niemiecką w województwie białostockim” (zorganizowana w Wojewódzkim Ośrodku Kultury w Białymstoku w dniach 17 sierpnia–20 września 2003 r.),

– „Wbrew władzy ludowej. Czekając na akcję. 1944–1954” (zorganizowana w dniach 28 kwietnia–15 czerwca 2004 r. w siedzibie oddziału).

2. W dniach 22–23 października 2003 r. podczas narady pionu archiwalnego IPN w Białowieży archiwiści Oddziału wygłosili 6 referatów:

– J. Sauć – „Akta Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku”,

– A. Chmielewska – „Akta Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku w latach 1944–1954”,

– B. Kietlińska – „Akta WSR w Olsztynie w zasobie Oddziału IPN w Białymstoku”,

– D. Gogolewski – „Przekazywanie akt do archiwum zakładowego”,

– A. Wojciulik, B. Kietlińska – „Konserwacja archiwaliów w białostockim OBUiAD”,

– P. Nowik – „Konwersja i rozbudowa baz danych w środowisku MS Access”.

3. W związku z wystawami ukazały się informacje w prasie lokalnej („Kurier Poranny”, „Gazeta Współczesna”, „Gazeta Wyborcza”, „Nasz Dziennik”), a także w programie regionalnym TVP i Polskim Radiu Białystok.

4. Udział w konferencji pt. „Z archiwum IPN” zorganizowanej przez BUiAD w Warszawie 21 kwietnia 2004 r. – referat W. Fedorowicza pt. „Charakterystyka Wydziału »C« KWMO w Białymstoku”.

5. Współpraca z lokalną prasą i telewizją (artykuły i wywiady w „Kurierze Porannym” i „Gazecie Wyborczej”).

6. Opublikowano drugą edycję „Informatora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku” oraz „Informator o zasobie OBUiAD IPN w Białymstoku i WUiAD IPN w Olsztynie”.

7. W ramach warsztatów zorganizowanych przez OBEP odbyły się spotkania z nauczycielami historii na temat działalności IPN i posiadanego zasobu, nawiązano także współpracę z przedstawicielami władz lokalnych.

1.4.1.2. WUiAD OLSZTYN

1. Zorganizowano wystawę pt. „»Wypędzeni, przypędzeni...« Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945–1948”, prezentowaną w siedzibie Archiwum Państwowego w Olsztynie w dniach 12–30 listopada 2003 r., a następnie w miastach regionu warmińsko-mazurskiego (o wystawie mówiono na antenie Radia Olsztyn i Telewizji Olsztyn).

2. Uczestniczono w pracach Komitetu organizacyjnego ds. obchodów 60-lecia zbrodni na ludności polskiej na Wołyniu, a następnie w uroczystościach.

1.4.1.3. OBUiAD GDAŃSK

Wzięto udział w projekcie badawczym „Informator personalny funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej”, realizowanym przy współpracy z OBEP w Gdańsku.

1.4.1.4. OBUiAD KATOWICE

Podczas sesji naukowej pt. „AK i podziemie poakowskie w powiecie rybnickim 1942–1947”, zorganizowanej przez OBEP w Katowicach w Rybniku, A. Dziuba wygłosił referat pt. „Podziemie poakowskie w powiecie rybnickim 1945–1947”.

1.4.1.5. OBUiAD KRAKÓW

1. Rozpoczęto we współpracy z OBEP przygotowywanie przewodnika po aktach administracyjnych UB/SB.

2. Uczestniczono w następujących sesjach:

– „Czyn niepodległościowy ziemian polskich podczas II wojny światowej” (pracownicy OBUiAD wygłosili referaty: „Twórcy »Uprawy« w dokumentach i we wspomnieniach – Karol Tarnowski, Leon Krzeczunowicz, Roman Lasocki” i „»Uprawa« – organizacja i działalność na przykładzie Okręgu Kraków AK”,

– na temat historii Pogórza, zorganizowanej w dniu 16 października 2003 r. (wygłoszono referat „Egzekucje hitlerowskie w Podgórzu 1939–1943”).

3. Zorganizowano wykład na temat okupacji hitlerowskiej w Podgórzu dla młodzieży z Zespołu Szkół Gastronomicznych w Krakowie w dniu 20 listopada 2003 r.

4. Udział w pracach zespołu badającego sprawę zaangażowania polskich naukowców w działalność Ost-Institut w Krakowie.

5. Udział w zebraniu Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Krakowie.

6. Współpracowano z Konsulatem Generalnym Ukrainy w Krakowie w przygotowaniu wystawy „Nigdy nie zapomnimy. Ukraina Sowiecka – Komunistyczny terror – Wielki Głód” otwartej 5 czerwca 2004 r.

7. Wygłoszono w Duszpasterstwie Ludzi Pracy u oo. jezuitów w Krakowie (13 maja 2004 r.) referat pt. „Wielki Głód na Ukrainie w latach 1932–1933”.

8. Podczas sesji poświęconej stosunkom polsko-ukraińskim, zorganizowanej przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w dniach 27–29 kwietnia 2004 r., wygłoszono referat pt. „Podglebie konserwatyzmu Łemków – Rusinów – Ukraińców i wpływ na sąsiedztwo z Polakami w latach 1914–1944”.

1.4.1.6. OBUiAD LUBLIN

1. Udział w sesji naukowej „Lubelska opozycja przed sierpniem 1980 r. w Lublinie” zorganizowanej przez OBEP i Instytut Historii KUL w dniach 20–21 października 2003 r., wygłoszenie referatu pt. „Służba Bezpieczeństwa wobec opozycji na Lubelszczyźnie w latach 70.”.

2. Udział w sesji naukowej „Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich” zorganizowanej przez Instytut Historii KUL w dniach 5–7 listopada 2003 r.

3. Udział w VII Ogólnopolskim Forum Historyków Wojskowości: „Źródła w badaniach historii wojskowości” zorganizowanym przez Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach w dniach 17–18 września 2003 r. oraz wygłoszenie referatu pt. „Źródła do dziejów wojskowych Lublina 1864–1939 w zbiorach archiwalnych i bibliotecznych miasta”.

4. Udział w zespole przygotowującym źródłową publikację pt. „Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych w latach 1944–1989”.

5. Udział w zespole przygotowującym źródłową edycję „Pamiętników” Zdzisława Brońskiego „Uskoka”.

6. Udział w sesji „Pierekorka duszy. Książki totalitaryzmu” zorganizowanej w dniu 7 maja 2004 r. w Radzynie Podlaskim w Bibliotece Pedagogicznej (referat pt. „Historia jako narzędzie legitymizacji systemu politycznego w latach 1944–1956”).

7. Wygłoszono wykład pt. „IPN – rola i zadania pionu archiwalnego” na zebraniu Koła Archiwistów UMCS dnia 25 stycznia 2004 r.

8. Udzielono wywiadów:

– *Wciąż mi blisko do domu. Wołyń w świadomości Polaków*, [w:] „Gość Niedzielny” 2003, nr 34,

– *Kości w wołyńskiej ziemi*, [w:] „Biuletyn Informacyjny Solidarności” 2003, nr 19,

– *Wołyński testament*, [w:] „Tygodnik Solidarność” 2003, nr 37,

– *Wołanie o krzyż na mogile*, [w:] „Nasz Dziennik” z 27–28 września 2003 r.,

– *Piąte przykazanie*, [w:] TVP 1 i TV Polsat, 9 lipca 2003 r.,

– *Wołyń – zapis zbrodni*, [w:] TVN 24, 23 czerwca 2003 r.,

– *Wołyń – 60. rocznica zbrodni*, [w:] Radio Lublin i BBC, 4 lipca 2003 r.

9. Wystawy fotograficzne:

– 11 lipca 2003 r., Wspólnota Polska, Warszawa, „Wołyń naszych przodków”,

– 11 lipca 2003 r., Muzeum Państwowe, Zamość, „Wołyń – 60. rocznica zbrodni”.

1.4.1.7. OBUiAD ŁÓDŹ

1. Udział w sesji „Z Archiwum IPN...” (referat pt. „Proces brakowania i niszczenia akt organów bezpieczeństwa państwa w latach 1954–1990 na przykładzie województwa łódzkiego”).

2. Udział w sesji naukowej „Kościół rzymskokatolicki w Łódzkiem w okresie duszpasterzowania biskupa Michała Klepacza (1947–1967)” w dniu 12 maja 2004 r., Łódź (referat pt. „Aparat bezpieczeństwa wobec duchowieństwa w Łódzkiem w latach 1945–1956”).

3. Współudział w przygotowaniu i prowadzeniu warsztatów dla nauczycieli na temat: „Stan wojenny – spojrzenie po dwudziestu latach” (referat pt. „Wprowadzenie stanu wojennego w Bełchatowie”).

4. Odczyt w siedzibie IPN w Łodzi w dniu 26 maja 2004 r. na temat: „Niszczenie materiałów archiwalnych aparatu bezpieczeństwa PRL w 1989 r.”.

5. Przeprowadzanie zajęć archiwalnych i prelekcji:

– trzykrotne zajęcia ze studentami Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego mające na celu zapoznanie ich z zasobem archiwalnym OBUiAD oraz zasadami korzystania z niego,

– prelekcja dla studentów dziennikarstwa St. Cloud State University of Minnesota na temat zadań, działalności oraz zasobu OBUiAD.

6. Udział w projektach badawczych:

– „Informator personalny aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej”, cz. II (obejmująca okres 28 listopada 1956 r.–31 maja 1975 r.),

– „Konspiracja i opór społeczny w Polsce w latach 1944–1956”, opracowywanie trzeciego tomu słownika biograficznego,

– opracowanie materiałów na temat oddziałów i organizacji niepodległościowych, w którego wyniku ukaże się „Atlas podziemia niepodległościowego w Polsce 1945–1956”.

7. Udział w zespołach roboczych.

8. Materiały oddziału wykorzystano w wystawach zorganizowanych przez OBEP:

– „Obraz wroga w propagandzie PRL”,

– „Okręg Łódź AK »Barka«”.

9. Wywiad pt. *Uwaga! Kler w natarciu* ukazał się w „Faktach Jarocińskich” z 1 października 2003 r., nr 5.

10. Udział w reportażu Radia Łódź pt. *Czarna teczka* zrealizowanym przez Małgorzatę Warzechę (emisja 4 maja 2004 r.).

11. Wypowiedzi naczelnika OBUiAD na temat materiałów dotyczących Festiwalu Muzyki Rockowej w Jarocinie dla Telewizji Polskiej (emisja 17 września 2003 r. w „Wiadomościach Dnia” – Program 3 TVP oraz „Panoramie” – Program 2 TVP).

1.4.1.8. OBUiAD POZNAŃ

Udział w V Konferencji naukowej „Bitwa o Monte Cassino 1944. Geneza – przebieg – opinie”, Leszno, 8 czerwca 2004 r. (referat pt. „WUBP w Poznaniu wobec żołnierzy PSZ na Zachodzie, którzy powrócili na teren Wielkopolski”).

1.4.1.9. OBUiAD RZESZÓW

1. Udział w następujących konferencjach:

– „Powiat tarnobrzeski w latach 1944–1956”, 15 października 2003 r., Tarnobrzeg (referaty: „Areszt PUBP w Tarnobrzegu i jego więźniowie”, „Komenda Powiatowa MO w Tarnobrzegu w latach 1944–1954” i „Nizański Oddział Orląt kryptonim »Reduta« w latach 1947–1949”),

– „Aparat represji na Rzeszowszczyźnie w latach 1944–1956”, 18 listopada 2003 r., Rzeszów (referaty: „Represyjna działalność prokuratury i sądu wobec polskiego podziemia niepodległościowego”, „Początki Milicji Obywatelskiej na Rzeszowszczyźnie i jej działania represyjne”, „Działalność i metody UB wobec UPA”),

– „Powiat przemyski w latach 1944–1956”, 26 kwietnia 2004 r., Przemyśl (referat pt. „Początki Milicji Obywatelskiej w powiecie przemyskim”).

2. Udział w przygotowaniu we współpracy z OBEP następujących wystaw:

– „Aparat represji na Rzeszowszczyźnie w latach 1944–1956”,

– „Sprawiedliwi wśród narodów świata” (pomoc udzielana przez Polaków żydowskim mieszkańcom Rzeszowszczyzny w latach 1939–1945).

1.4.1.10. OBUiAD WROCŁAW

1. Udział w przygotowaniu we współpracy z OBEP następujących wystaw:

– „Wokół Praskiej Wiosny. Interwencja w Czechosłowacji w 1968 r.”, Opole, 8 sierpnia 2003 r.,

– „Skazani na śmierć w czasach stalinowskich i ich losy”, Warszawa, 17 lutego 2004 r.,

– „Propaganda komunistyczna w plakacie”, Wrocław, 20 lutego 2004 r.

2. Współpraca z BEP w przygotowaniu „Informatora personalnego aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej”.

3. Spotkanie z przedstawicielem Biblioteki „Ossolineum” – prezentacja zasobu OBUiAD, 30 czerwca 2004 r.

4. Współpraca w realizacji filmu dokumentalnego G. Brauna pt. *Z archiwum IPN-u*, wyemitowanego 7 kwietnia 2004 r.

5. Kontynuowano rozpoczętą wcześniej współpracę z instytucjami naukowymi i archiwalnymi:

– Instytutem Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego – prezentacja zasobu archiwalnego i możliwości wykorzystywania go w trakcie procesu dydaktycznego,

– wrocławskim Oddziałem Polskiego Towarzystwa Historycznego – udział w walnym zgromadzeniu w Przemyślu w dniach 19–22 września 2003 r. i poprzedzającej go sesji poświęconej stosunkom polsko-ukraińskim w XX wieku,

– oddziałami wrocławskim i legnickim Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz archiwami państwowymi we Wrocławiu i Legnicy; jeden spośród pracowników OBUiAD jest prezesem wrocławskiego Oddziału SAP (L. Smółka), a siedmiu innych jego członkami aktywnie uczestniczącymi w działalności Stowarzyszenia,

– Polską Akademią Umiejętności i Oddziałem Polskiej Akademii Nauk oraz Towarzystwem Obrony Zachodnich Kresów Polski w Krakowie (referat L. Smółki „Wojciech Korfanty o bezpieczeństwie państwowym Polski”, 27 marca 2004 r.).

2. Udostępnianie zasobu archiwalnego

Zasady i zakres działania Wydziału Udostępniania Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów reguluje Regulamin Organizacyjny Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania

Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Wydział Udostępniania Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz referaty udostępniania oddziałowych biur udostępniania i archiwizacji dokumentów zajmują się udostępnianiem dokumentów znajdujących się w zasobie archiwalnym Instytutu. Odbywa się to poprzez udostępnianie materiałów archiwalnych, jak również uwierzytelnionych odpisów, wypisów, wyciągów. Te podstawowe zadania, jakie spełnia pion udostępniania IPN, zostaną omówione szczegółowo w dalszej części sprawozdania.

2.1. Realizacja wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego na podstawie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej-Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r.

Do ustawowych zadań Instytutu Pamięci Narodowej należy m.in. ukazanie prawdy historycznej o roli, jaką odgrywał aparat bezpieczeństwa w okresie Polski Ludowej. Realizacja tego zadania odbywa się poprzez umożliwienie społeczeństwu dostępu do dokumentów archiwalnych wytworzonych przez organy bezpieczeństwa państwa. Osobom, które wyrażą wolę zapoznania się z materiałami wytworzonymi na nie przez służby aparatu bezpieczeństwa, są one udostępniane na drodze realizacji „wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego na podstawie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu”. Zaznaczyć należy, że dostęp do tych materiałów mają tylko osoby pokrzywdzone w rozumieniu art. 6 ust. 1 ustawy o IPN.

Pierwsze wnioski zostały przyjęte w dniu 7 lutego 2001 r. Od tego czasu do dnia 30 czerwca 2004 r. 15 485 osób wyraziło chęć wglądu do materiałów, jakie zgromadziły na nie służby bezpieczeństwa. Z tej liczby w omawianym okresie sprawozdawczym stosowne wnioski złożyło 1968 osób.

Skalę zainteresowania wglądem do materiałów archiwalnych wytworzonych przez organy bezpieczeństwa państwa przedstawia szczegółowo tabela 2.1:

Tab. 2.1. Statystyka złożonych wniosków o udostępnienie dokumentów archiwalnych

Jednostka IPN	WP* przyjęte od 7.02.2001 do 30.06.2002	WP przyjęte od 1.07.2001 do 30.06.2002	WP przyjęte od 1.07.2002 do 30.06.2003	WP przyjęte od 1.07.2003 do 30.06.2004
BUiAD	1 144	523	234	228
Delegatura w Radomiu	38	38	36	33
OBUiAD Białystok	703	659	100	107
Delegatura w Olsztynie**	0	0	42	26
OBUiAD Gdańsk	1 261	658	268	166
Delegatura w Bydgoszczy	535	425	84	115
OBUiAD Katowice	1 032	378	317	252
OBUiAD Kraków	1 175	481	280	199
Delegatura w Kielcach	85	72	13	14
OBUiAD Lublin	561	202	86	117
OBUiAD Łódź	645	198	89	88
OBUiAD Poznań	1 221	370	193	156
OBUiAD Rzeszów	805	197	124	144
OBUiAD Warszawa	1 323	463	187	171
OBUiAD Wrocław	793	259	143	152
Razem	11 321	4 923	2 196	1 968

* WP – wnioski o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego.

** Działa od XI 2002 r.

Wnioski o udostępnienie dokumentów/zapytania o status pokrzywdzonego rozpatrywane są według kolejności wpływu do BUiAD i OBUiAD z uwzględnieniem zasad pierwszeństwa ustalonych przez Kolegium IPN i wyszczególnionych w formularzu wniosku. Są to:

- podeszły wiek,
- stan zdrowia,
- cele rehabilitacyjne lub odszkodowawcze dostępu do dokumentów,
- uzyskanie dokumentów zaprzeczających rzekomej współpracy z organami bezpieczeństwa,
- skazanie za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub praw człowieka,
- ochrona dóbr osobistych wnioskodawcy/pytającego.

Realizacja wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego jest procesem długotrwałym, trwa bowiem od kilku do kilkunastu miesięcy, w zależności od stopnia złożoności sprawy.

Na podstawie wyników kwerendy archiwalnej prowadzonej w zasobie Instytutu wydawane jest zaświadczenie określające status wnioskodawcy. Osobom, którym został przyznany status pokrzywdzonego, udostępniane są materiały zgromadzone na nie przez organy bezpieczeństwa państwa.

Jak wspomniano wyżej, efektem finalnym przeprowadzonej kwerendy archiwalnej jest wydanie zaświadczenia określającego status wnioskodawcy. Zgodnie z ustawą o IPN wyłącznie na podstawie dokumentów znajdujących się w zasobie IPN wydaje się zaświadczenie, iż zainteresowana osoba jest pokrzywdzona przez organy bezpieczeństwa państwa (gdy zbierano na nią informacje w sposób celowy i tajny), lub zaświadczenie, iż nie jest pokrzywdzona. W przypadku wydania tego drugiego zaświadczenia zachodzą dwie przesłanki. Pierwsza wynikająca z art. 6 ust. 1, w którym jest mowa o braku w zasobie IPN dokumentów zbieranych w sposób tajny przez służby bezpieczeństwa, druga zaś z art. 6 ust. 3, zgodnie z którym osoba nie jest pokrzywdzona z uwagi na odnalezione dokumenty bądź informacje, świadczące o podjętej przez nią współpracy z organami bezpieczeństwa. Wydanie zaświadczenia nie oznacza, że realizacja danej sprawy jest zakończona. Jeżeli w wyniku kontynuowania kwerendy odnaleziono zostaną nowe dokumenty, będą one udostępnione osobie pokrzywdzonej.

W okresie sprawozdawczym pion udostępniania IPN zrealizował 8205 wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego, w tym 2658 osób uznano za pokrzywdzone, 5063 za osoby nie pokrzywdzone w związku z brakiem dokumentów zbieranych przez organa bezpieczeństwa państwa w sposób celowy i tajny. W stosunku do 484 osób odnaleziono dokumenty świadczące o współpracy z organami bezpieczeństwa.

Szczegółowo realizację wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego przedstawia tabela 2.2:

Tab. 2.2. Liczba wydanych zaświadczeń w związku z realizacją wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego osób w myśl ustawy IPN

Jednostka IPN	Liczba wydanych zaświadczeń w okresie od 1.07.2002 do 30.06.2003		
	a	b	c
BUiAD	382	463	79
Delegatura w Radomiu	35	60	7
OBUiAD Białystok	139	281	23
Delegatura w Olsztynie*	0	0	0
OBUiAD Gdańsk	290	702	58
Delegatura w Bydgoszczy	131	252	27
OBUiAD Katowice	430	601	40

OBUiAD Kraków	267	452	52
OBUiAD Lublin	265	141	30
OBUiAD Łódź	205	211	29
OBUiAD Poznań	11	355	6
OBUiAD Rzeszów	199	387	49
OBUiAD Warszawa	129	918	45
OBUiAD Wrocław	175	240	39
Razem	2 658	5 063	484
Razem a+b+c	8 205		

a) wydano zaświadczenie, że osoba jest pokrzywdzona,

b) wydano zaświadczenie, że osoba nie jest pokrzywdzona – brak dokumentów,

c) wydano zaświadczenie, że osoba nie jest pokrzywdzona – funkcjonariusz, pracownik, współpracownik.

* Delegatura IPN w Olsztynie nie realizuje wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytań o status pokrzywdzonego. Przyjmuje wnioski i udostępnia materiały archiwalne pokrzywdzonym w ramach realizacji wniosków przez Oddział.

Wyraźnie, blisko trzykrotnie w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym, wzrosła liczba zrealizowanych wniosków, co obrazuje tabela 2.3:

Tab. 2.3. Zestawienie liczby wydanych zaświadczeń w związku z realizacją wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego osób w myśl ustawy IPN

Okres sprawozdawczy	Liczba wydanych zaświadczeń			Liczba zaświadczeń wydanych ogółem a+b+c
	a	b	c	
1.07.2002–30.06.2003	1 241	1 612	229	3 079
1.07.2003–30.06.2004	2 658	5 063	484	8 205

Osobom pokrzywdzonym są udostępniane wszystkie materiały, które zostały odnalezione w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej, bez zastosowania ograniczeń dotyczących okresu ich wytworzenia i klauzuli niejawności. Instytut nie ma wpływu na kompletność akt. Materiały archiwalne wytworzone przez b. organy bezpieczeństwa są udostępniane w takiej formie, w jakiej zostały przekazane do zasobu Instytutu. IPN dokonuje starań, aby jak najwięcej materiałów archiwalnych było udostępnianych w oryginale. W tych, które są udostępniane w formie kopii, zgodnie z art. 31 ust. 3 ustawy o IPN, przed udostępnieniem są anonimizowane (zaczerniane) dane osobowe innych pokrzywdzonych oraz innych osób występujących w dokumentach, w tym również dane osobowe funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników aparatu bezpieczeństwa państwa.

W okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów udostępniły 8454 jednostki archiwalne akt 2475 osobom uznanym za pokrzywdzone w rozumieniu art. 6 ustawy o IPN.

Szczegółowo dane te przedstawia tabela 2.4:

Tab. 2.4. Zestawienie liczby jednostek archiwalnych udostępnionych w związku z realizacją wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego i liczby osób, którym te materiały udostępniono

Jednostka IPN	Liczba j.a. udostępnionych osobom pokrzywdzonym w okresie od 1.07.2003 do 30.06.2004	Liczba osób pokrzywdzonych, którym udostępniono materiały w wym. okresie
BUiAD	668	242
Delegatura Radom	108	37
OBUiAD Białystok	247	63
Delegatura Olsztyn	135	24
OBUiAD Gdańsk	638	320
Delegatura Bydgoszcz	509	129
OBUiAD Katowice	673	325
OBUiAD Kraków	1 195	267
OBUiAD Lublin	750	227
OBUiAD Łódź	695	169
OBUiAD Poznań	1 062	270
OBUiAD Rzeszów	843	179
OBUiAD Warszawa	507	93
OBUiAD Wrocław	424	130
Razem	8 454	2 475

Blisko dwukrotnie, w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym, wzrosła liczba jednostek archiwalnych udostępnionych pokrzywdzonym, a ponaddwukrotnie liczba osób pokrzywdzonych, którym udostępniono akta, co pokazuje tabela 2.5:

Tab. 2.5. Zestawienie liczby jednostek archiwalnych udostępnionych w związku z realizacją wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego i liczby osób, którym te materiały udostępniono w okresach sprawozdawczych od 1.07.2002 do 30.06.2003 oraz od 1.07.2003 do 30.06.2004

Okres sprawozdawczy	1.07.2002–30.06.2003	1.07.2003–30.06.2004
Liczba osób pokrzywdzonych, którym udostępniono akta	1 208	2 475
Liczba j.a. udostępnionych osobom pokrzywdzonym	4 716	8 454

Na żądanie osoby pokrzywdzonej wydawane są kopie dokumentów oraz podawane nazwiska funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników aparatu bezpieczeństwa państwa. Zgodnie z art. 32 ust. 2 ustawy o IPN nie są podawane nazwiska osób, które udzielały informacji o przestępstwach pospolitych. W omawianym okresie złożono 692 wnioski o podanie bliższych danych funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników organów bezpieczeństwa państwa. Dane identyfikujące informatorów służby bezpieczeństwa (imię, nazwisko, data urodzenia, imię ojca, pseudonim, miejsce pracy) są podawane zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o IPN tylko wówczas, gdy IPN może je jednoznacznie określić na podstawie posiadanych dokumentów. Jest to ważne ze względu na posiadanie niepodważalnych dowodów, które będzie można przedstawić w trakcie ewentualnych procesów sądowych z powództwa osób, których dane Instytut podał osobom pokrzywdzonym. Na podstawie tych wniosków wydano 423 noty z danymi funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników, odpowiadającymi numerom nazwisk zaczerpniętych w udostępnionych dokumentach.

Odmowa podania tychże danych odbywa się w drodze wydania przez dyrektora Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów lub upoważnionej przez niego osoby decyzji na podstawie art. 104 kpa. W omawianym okresie sprawozdawczym wydano 120 takich decyzji.

Szczegółowo dane te przedstawia tabela 2.6:

Tab. 2.6. Zestawienie liczby wniosków o podanie nazwisk i dalszych danych osobowych funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników organów bezpieczeństwa państwa, liczby not podających te dane i liczby decyzji odmawiających podania danych

Jednostka IPN	Liczba wniosków	Liczba not	Liczba decyzji
BUiAD	35	31	18
Delegatura w Radomiu	3	6	0
OBUiAD Białystok	5	3	2
Delegatura w Olsztynie	3	0	0
OBUiAD Gdańsk	37	30	21
Delegatura w Bydgoszczy	65	50	26
OBUiAD Katowice	34	8	9
OBUiAD Kraków	81	12	0
OBUiAD Lublin	15	9	1
OBUiAD Łódź	81	47	0
OBUiAD Poznań	48	29	9
OBUiAD Rzeszów	221	128	28
OBUiAD Warszawa	43	59	0
OBUiAD Wrocław	21	11	6
Razem	692	423	120

W omawianym okresie sprawozdawczym, w porównaniu z poprzednim, odnotowano dwukrotny wzrost liczby wniosków o podanie nazwisk i innych danych funkcjonariuszy, pracowników i współpracowników organów bezpieczeństwa państwa i blisko czterokrotny wzrost liczby wydanych not na podstawie dokumentów w związku ze złożeniem wyżej wymienionych wniosków.

W przypadku osób, które były funkcjonariuszami, pracownikami lub współpracownikami aparatu bezpieczeństwa państwa, na mocy art. 35 ust. 2 ustawy o IPN, po złożeniu wniosku wraz z oświadczeniem o współpracy lub pracy na rzecz organów bezpieczeństwa państwa mogą one otrzymać zaświadczenie informujące je o znajdujących się w zasobie Instytutu dotyczących ich materiałach. W okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. w Instytucie Pamięci Narodowej zostało wydanych 161 takich zaświadczeń. To blisko trzykrotnie więcej w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym.

Funkcjonariusze, pracownicy i współpracownicy na podstawie art. 35 ust. 1 mogą otrzymać jedynie kopię świadectwa służby albo pracy oraz kopię opinii o służbie albo pracy.

2.2. Inne wnioski wpływające od osób fizycznych i prawnych zrealizowane przez Wydział Udostępniania BUiAD i referaty udostępniania OBUiAD

Obok wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego na podstawie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej-Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, do najważniejszych spraw realizowanych przez Wydział Udostępniania Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz referaty w oddziałowych biurach udostępniania i archiwizacji

dokumentów IPN należą wnioski o udostępnienie dokumentów do celów naukowo-badawczych. Wynika to z fundamentalnych zadań Instytutu Pamięci Narodowej, który oprócz udostępniania społeczeństwu materiałów wytworzonych przez służby aparatu bezpieczeństwa państwa ma upowszechniać najnowszą historię państwa polskiego, m.in. poprzez ukazywanie metod działań organów bezpieczeństwa państwa. Szczegółowo realizacja wniosków naukowo-badawczych zostanie przedstawiona w kolejnym punkcie.

Spośród innych rodzajów wniosków kierowanych do Instytutu Pamięci Narodowej należy wymienić:

- wnioski służbowe instytucji, które z racji swoich zadań ustawowych występują o udostępnienie materiałów archiwalnych, m.in. Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, sądów powszechnych i wojskowych, urzędów miast, urzędów wojewódzkich, ambasad, konsulatów RP i państw obcych,

- wnioski urzędów wojewódzkich prowadzących postępowania w sprawie stwierdzenia posiadania obywatelstwa polskiego,

- wnioski urzędów wojewódzkich prowadzących postępowania w sprawie wywłaszczeń nieruchomości na rzecz skarbu państwa,

- wnioski osób występujących o potwierdzenie okresu przebywania w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski w latach 1944–1956 bez wyroku – za działalność polityczną lub religijną związaną z walką o suwerenność i niepodległość oraz po 31 grudnia 1956 r. za działalność polityczną,

- wnioski osób, które jako dzieci zostały odebrane rodzicom w celu eksterminacji lub przymusowego wynarodowienia,

- wnioski osób występujących o potwierdzenie pobytu na robotach przymusowych w III Rzeszy,

- wnioski osób występujących o potwierdzenie okresu internowania w stanie wojennym,

- wnioski osób represjonowanych i przebywających w więzieniach i aresztach w okresie represji stalinowskich,

- wnioski o potwierdzenie deportacji w głąb ZSRR oraz repatriacji do Polski,

- wnioski osób fizycznych dotyczące pozostawionego mienia na terenach byłej II RP,

- wnioski o potwierdzenie represji hitlerowskich i stalinowskich w okresie II wojny światowej,

- wnioski o potwierdzenie wpisania na volkslistę,

- wnioski osób fizycznych o potwierdzenie przynależności do polskich organizacji niepodległościowych i represji związanych z tym faktem,

- wnioski sądów i prokuratur związane z prowadzonymi przez nie postępowaniami w sprawie osób aresztowanych w latach 40. przez NKWD i wywiezionych do obozów na terenie b. ZSRR,

- wnioski realizowane na podstawie Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1118, z późn. zm.),

- wnioski byłych pracowników i funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa określone w art. 35 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej,

- wnioski służbowe pracowników IPN.

W okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. do pionu udostępniania wpłynęło ogółem 28 314 wniosków w ww. sprawach.

Dokładnie rodzaje wniosków wpływających do pionu archiwalnego z rozbiciem na poszczególne jego jednostki przedstawiają tabele 2.7 i 2.8 na str. 207:

Tab. 2.7. Zestawienie wpływających wniosków od osób fizycznych i prawnych

Jednostka IPN	Ogółem wpływające wnioski od osób fizycznych	Ogółem wpływające wnioski od osób prawnych	Suma wniosków wpływających do jednostki IPN
BUiAD	2 803	4 023	6 826
Delegatura w Radomiu	23	161	184
OBUiAD Białystok	558	1 153	1 711
Delegatura w Olsztynie	104	249	353
OBUiAD Gdańsk	184	1 111	1 295
Delegatura w Bydgoszczy	137	704	841
OBUiAD Katowice	513	1 529	2 042
OBUiAD Kraków	1 434	2 071	3 505
Delegatura w Kielcach	48	348	396
OBUiAD Lublin	1 626	2 370	3 996
OBUiAD Łódź	559	1 762	2 321
OBUiAD Poznań	311	1 230	1 541
OBUiAD Rzeszów	226	398	624
OBUiAD Warszawa	23	190	213
OBUiAD Wrocław	332	2 134	2 466
Razem	8 881	19 433	28 314

Tab. 2.8. Zestawienie liczby wniosków wpływających z rozróżnieniem na rodzaje wnioskodawców

Jednostka IPN	Osoby fizyczne		Osoby prawne						
	Wnioski krajowe	Wnioski zagraniczne	Pion śledczy IPN	Pion edukacyjny IPN	OBUiAD IPN	Organy wymiaru sprawiedliwości	Organy ochrony państwa i porządku publicznego	Inne instytucje krajowe	Instytucje zagraniczne
BUiAD	2 622	181	838	360	952	333	52	1 405	83
Delegatura w Radomiu	23	0	136	0	7	13	1	4	0
OBUiAD Białystok	552	6	255	31	204	62	66	535	0
Delegatura w Olsztynie	102	2	96	27	97	10	0	19	0
OBUiAD Gdańsk	184	0	260	51	545	38	83	134	0
Delegatura w Bydgoszczy	134	3	146	138	209	41	42	126	2
OBUiAD Katowice	510	3	228	73	227	31	104	866	0
OBUiAD Kraków	1 430	4	365	69	840	106	309	379	3
Delegatura w Kielcach	48	0	81	0	189	18	3	56	1
OBUiAD Lublin	1 610	16	277	327	994	284	217	261	10
OBUiAD Łódź	539	20	746	224	250	64	20	451	7

Jednostka IPN	Osoby fizyczne		Osoby prawne						
	Wnioski krajowe	Wnioski zagraniczne	Pion śledczy IPN	Pion edukacyjny IPN	OBUiAD IPN	Organy wymiaru sprawiedliwości	Organy ochrony państwa i porządku publicznego	Inne instytucje krajowe	Instytucje zagraniczne
OBUiAD Poznań	309	2	301	93	270	66	127	373	0
OBUiAD Rzeszów	222	4	222	9	20	34	9	102	2
OBUiAD Warszawa	22	1	30	58	90	1	0	10	1
OBUiAD Wrocław	329	3	168	150	242	59	154	1 361	0
Razem	8 636	245	4 149	1 610	5 136	1 160	1 187	6 082	109
Łącznie	8 881		10 895			8 538			

W porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym, w omawianym okresie wzrosła liczba wniosków wpływających do pionu udostępniania, co obrazuje tabela 2.9:

Tab. 2.9. Zestawienie liczby wpływających wniosków od osób fizycznych i prawnych w okresie sprawozdawczym 1.07.2002–30.06.2003 oraz 1.07.2003–30.06.2004

Okres sprawozdawczy	Ogółem wpływające wnioski od osób fizycznych	Ogółem wpływające wnioski od osób prawnych	Suma wniosków wpływających do jednostki IPN
1.07.2002–30.06.2003	11 511	14 552	26 063
1.07.2003–30.06.2004	8 881	19 433	28 314

Z zestawienia w tabeli 2.8 wynika, że najwięcej wniosków do Instytutu Pamięci Narodowej złożyły osoby prawne – 19 433. Osoby fizyczne złożyły 8881 wniosków. W ramach IPN poszczególne piony: śledczy, edukacyjny oraz archiwalny (pomiędzy jednostkami organizacyjnymi pionu udostępniania) skierowały 10 895 spraw. Pozostała część – 8538 – przypada na wnioski innych instytucji, np. wymiaru sprawiedliwości, ochrony państwa i porządku publicznego. Z zagranicy skierowano do pionu archiwalnego IPN ogółem (osoby prywatne i instytucje) 354 wnioski o udostępnienie dokumentów.

Spośród spraw wpływających w okresie sprawozdawczym, poszczególne jednostki Biura zrealizowały ogółem 26 984 sprawy.

Tab. 2.10. Wnioski zrealizowane w zestawieniu z wnioskami skierowanymi do pionu udostępniania IPN

Jednostka IPN	Sprawy zrealizowane w okresie sprawozdawczym	Suma wniosków wpływających do jednostki IPN
BUiAD	7 183	6 826
Delegatura w Radomiu	176	184
OBUiAD Białystok	1 377	1 711
Delegatura w Olsztynie	315	353
OBUiAD Gdańsk	1 099	1 295
Delegatura w Bydgoszczy	807	841
OBUiAD Katowice	2 042	2 042
OBUiAD Kraków	2 990	3 505
Delegatura w Kielcach	368	396
OBUiAD Lublin	3 360	3 996
OBUiAD Łódź	2 518	2 321
OBUiAD Poznań	1 541	1 541
OBUiAD Rzeszów	598	624
OBUiAD Warszawa	213	213
OBUiAD Wrocław	2 397	2 476
Razem	26 984	28 314

W ramach zrealizowanych wniosków w pionie archiwalnym zostało wykonanych ogółem 35 916 kwerend, co przedstawia tabela 2.11:

Tab. 2.11. Kwerendy zrealizowane w okresie sprawozdawczym przez pion udostępniania IPN

Jednostka IPN	Ogółem kwerendy na wnioski osób fizycznych w jednostce	Ogółem kwerendy na wnioski osób prawnych w jednostce	Liczba kwerend wykonanych w poszczególnych jednostkach Biura
BUiAD	4 714	6 360	11 074
Delegatura w Radomiu	5	55	60
OBUiAD Białystok	598	679	1 277
Delegatura w Olsztynie	15	98	113
OBUiAD Gdańsk	261	1 930	2 191
Delegatura w Bydgoszczy	136	642	778
OBUiAD Katowice	515	1 924	2 439
OBUiAD Kraków	380	741	1 121
Delegatura w Kielcach	38	121	159
OBUiAD Lublin	3 852	2 416	6 268
OBUiAD Łódź	1 533	1 497	3 030
OBUiAD Poznań	1 441	1 372	2 813
OBUiAD Rzeszów	207	992	1 199
OBUiAD Warszawa	3	575	578
OBUiAD Wrocław	328	2 488	2 816
Razem	14 026	21 890	35 916

Kolejna tabela ilustruje liczbę zrealizowanych kwerend z podziałem na rodzaje wnioskodawców:

Tab. 2.12. Zestawienie zrealizowanych kwerend z podziałem na rodzaje wnioskodawców

Jednostka IPN	Kwerendy dla osób fizycznych		Kwerendy dla osób prawnych						
	Kwerendy na wnioski krajowe	Kwerendy na wnioski zagraniczne	Kwerendy na wnioski pionu śledczego IPN	Kwerendy na wnioski pionu edukacyjnego IPN	Kwerendy na wnioski OBUiAD IPN	Kwerendy na wnioski organów wymiaru sprawiedliwości	Kwerendy na wnioski organów ochrony państwa i porządku publicznego	Kwerendy na wnioski innych instytucji krajowych	Kwerendy na wnioski instytucji zagranicznych
BUiAD	4 469	245	2 129	369	728	338	56	2 626	65
Delegatura w Radomiu	5	0	25	0	3	11	13	3	0
OBUiAD Białystok	592	6	322	49	35	62	66	145	0
Delegatura w Olsztynie	14	1	45	26	14	5	0	8	0
OBUiAD Gdańsk	261	0	947	379	289	37	78	200	0
Delegatura w Bydgoszczy	133	3	173	252	25	33	27	130	2
OBUiAD Katowice	512	3	709	133	73	31	104	874	0
OBUiAD Kraków	378	2	104	9	45	44	107	432	0
Delegatura w Kielcach	38	0	23	0	71	1	1	24	1
OBUiAD Lublin	3 841	11	313	282	881	498	126	306	10
OBUiAD Łódź	1 513	20	184	504	38	42	12	713	4
OBUiAD Poznań	1 433	8	360	7	367	155	49	434	0
OBUiAD Rzeszów	203	4	753	79	21	30	9	98	2
OBUiAD Warszawa	3	0	0	575	0	0	0	0	0
OBUiAD Wrocław	325	3	285	192	197	75	128	1.611	0
Razem	13 720	306	6 372	2 856	2 793	1 364	776	7 645	84
Łącznie	14 026		12 021			9 869			

W omawianym okresie sprawozdawczym, w porównaniu z poprzednim wyraźnie wzrosła liczba zrealizowanych kwerend, co przedstawia tabela 2.13:

Tab. 2.13. Zestawienie liczby kwerend zrealizowanych przez pion udostępniania w okresie sprawozdawczym 1.07.2002–30.06.2003 oraz 1.07.2003–30.06.2004

Okres sprawozdawczy	Ogółem kwerendy na wnioski osób fizycznych w jednostce	Ogółem kwerendy na wnioski osób prawnych w jednostce	Liczba kwerend wykonanych w poszczególnych jednostkach Biura
1.07.2002–30.06.2003	11 511	14 552	26 063
1.07.2003–30.06.2004	14 026	21 890	35 916

Z zestawień w tabeli 2.12 wynika, że dla osób fizycznych zostało zrealizowanych 14 026 kwerend. W ramach IPN dla poszczególnych pionów: śledczego, edukacyjnego oraz dla jednostek terenowych samego Biura Udostępniania wykonano 12 021 kwerend. Dla pozostałych instytucji zrealizowano 9869 kwerend archiwalnych. W liczbach tych zawarte są również kwerendy wykonane na podstawie wniosków osób i instytucji zagranicznych – ogółem 390.

Dla wyjaśnienia należy dodać, iż różnica pomiędzy liczbą wniosków zrealizowanych (26 984) przez pion archiwalny a liczbą wykonanych kwerend (35 916) wynika stąd, że wielu wnioskodawców w swoich wystąpieniach zwraca się z pytaniami odnośnie do kilku zagadnień bądź osób. W większości przypadków kwerendy te są skomplikowane, wymagają dokładnego sprawdzenia za-

sobu w celu uzyskania wyniku jak najbardziej odpowiadającego rzeczywistości stanowi posiadania przez Instytut materiałów archiwalnych dotyczących danego tematu. Dlatego też kwerenda archiwalna przeprowadzana jest nie tylko w zasobie jednostki, do której został wystosowany wniosek, ale również w zasobach innych oddziałów IPN. W związku z tym w Instytucie Pamięci Narodowej panuje zasada kierowania sprawą tam, gdzie mogą znajdować się dokumenty archiwalne. Szczególnie zasada ta sprawdza się przy realizacji wniosków osób fizycznych, które często nie mają rozeznanie w panujących w polskiej archiwistyce regułach gromadzenia i przechowywania materiałów archiwalnych (zasada pertynencji i proveniencji). Ponadto wnioskodawcy nie zawsze dysponują pełnymi informacjami, które są istotne przy poszukiwaniu dokumentów dotyczących interesującego ich problemu. Często w wyniku pierwszych sprawdzeń udaje się uzyskać dodatkowe dane, które pozwalają na pogłębienie kwerendy archiwalnej. Tak więc odpowiedź, jaką otrzymuje wnioskodawca, jest wynikiem sprawdzenia całego zasobu archiwalnego IPN.

2.3. Realizacja wniosków naukowo-badawczych

Oprócz udostępniania społeczeństwu dokumentów wytworzonych przez organy bezpieczeństwa państwa, Instytut Pamięci Narodowej-Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu umożliwia historykom i badaczom dostęp do materiałów archiwalnych, które z uwagi na ich wytwórcę – organy bezpieczeństwa – były przez dziesiątki lat niedostępne. Te zadania IPN wykonuje na mocy art. 36 ust. 5 ustawy o IPN, z uwzględnieniem art. 37 i 41 przywołanej ustawy, ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, ustawy o ochronie informacji niejawnych oraz ustawy o ochronie danych osobowych. Zgodnie z art. 37 ust. 2 ustawy o IPN osoba pokrzywdzona, której udostępniono materiały archiwalne, może wyrazić zgodę na udostępnienie swoich danych osobowych osobom lub instytucjom, a także na powszechną ich dostępność, m.in. do celów naukowych.

Pion udostępniania odgrywa szczególną rolę w udostępnianiu dokumentów do prowadzenia badań naukowych. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów, udostępniając akta badaczom i naukowcom, umożliwia naukową analizę systemu zniewolenia społeczeństwa przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa i tym samym wpływa na upowszechnienie wiedzy o tym ważnym fragmencie najnowszej historii Polski. Warto zwrócić uwagę, że akta zgromadzone w IPN stają się podstawą źródłową bardzo szerokiej gamy projektów badawczych, zarówno dotyczących bezpośrednio działalności organów bezpieczeństwa, jak i – przykładowo – dziejów nauki, sportu czy zjawisk kulturowych.

Udostępnienie dokumentów następuje na pisemny wniosek skierowany do IPN (formularz wniosku o wyrażenie zgody na udostępnienie i wykorzystanie w celu prowadzenia badań naukowych dokumentów, o których mowa w art. 36 ustawy o IPN-KŚZpNP, znajduje się na stronie internetowej IPN, jest on również wręczany wnioskodawcom w czytelni akt jawnych BUiAD). Wniosek powinien zawierać informacje potwierdzające prowadzenie badań naukowych (ewentualnie należy dołączyć stosowne dokumenty, np. rekomendację naukową). We wniosku osoba występująca do IPN oświadcza, że udostępnione dokumenty wykorzysta w niezbędnym zakresie i w sposób nienaruszający praw osób w nich występujących. Od września 2003 r. BUiAD umożliwia wnioskodawcom samodzielne wytypowanie sygnatur interesujących ich dokumentów na podstawie pomocy ewidencyjnych znajdujących się w czytelni akt jawnych w gmachu przy ul. Towarowej 28 (wykazów spisów, kopii spisów zdawczo-odbiorczych, komputerowych baz danych, katalogu). Umożliwienie samodzielnego przeprowadzenia kwerendy na podstawie dostępnych pomocy ewidencyjnych ułatwia badaczom wybór dokumentów i jest realizacją postulatów wysuwanych przez środowisko historyków. Dostępność pomocy ewidencyjnych niewątpliwie przyczynia się do poprawienia trafności wyboru dokumentów i sprawia, iż to badacz sam decyduje, które materiały są mu niezbędne do prowadzonych badań. Należy zaznaczyć, że realizując wniosek, pracownicy Biura kierują się przepisami ustawy o IPN-KŚZpNP oraz ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych

(Dz.U. Nr 11, poz. 95, z późn. zm.). Po przygotowaniu do udostępnienia wybranych materiałów prezes IPN wydaje decyzję administracyjną, w której rozstrzyga o wyrażeniu zgody na wykorzystanie dokumentów w celu prowadzenia badań naukowych. Materiały archiwalne udostępniane są w czytelni BUiAD w stanie uporządkowanym.

Do pionu udostępniania w okresie sprawozdawczym wpłynęło ogółem 3285 wniosków naukowo-badawczych. Najwięcej, 1518 tego typu wniosków, zostało skierowanych do IPN przez osoby fizyczne, 1491 wystąpień złożyli pracownicy pionu badawczego Instytutu Pamięci Narodowej w związku z wykonywanymi projektami badawczymi. 276 wniosków skierowały instytucje, np. Telewizja Polska S.A., telewizyjne stacje zagraniczne, gazety, czasopisma czy też wydawnictwa; 94 wnioski wpłynęły z zagranicy. Liczbę wpływających wniosków przedstawiają tabele 2.14 i 2.15:

Tab. 2.14. Wnioski naukowo-badawcze, które wpłynęły do pionu udostępniania

Jednostka IPN	Wnioski osób fizycznych	Wnioski pionu edukacyjnego IPN	Wnioski innych instytucji	Ogółem
BUiAD	695	355	230	1 280
OBUiAD Białystok	65	2	0	67
Delegatura w Olsztynie	25	4	0	29
OBUiAD Gdańsk	78	51	1	130
Delegatura w Bydgoszczy	49	138	1	188
OBUiAD Katowice	57	68	4	129
OBUiAD Kraków	187	52	11	250
Delegatura w Kielcach	3	0	0	3
OBUiAD Lublin	107	327	11	445
OBUiAD Łódź	78	180	14	272
OBUiAD Poznań	63	65	2	130
OBUiAD Rzeszów	59	41	1	101
OBUiAD Warszawa	3	58	0	61
OBUiAD Wrocław	49	150	1	200
Razem	1 518	1 491	276	3 285

Tab. 2.15. Statystyka wniosków naukowo-badawczych, które wpłynęły do pionu udostępniania, z rozbiem na rodzaje wnioskodawców

Jednostka IPN	Osoby indywidualne		Placówki/instytucje naukowe		Pion edukacyjny IPN
	z kraju	z zagranicy	z kraju	z zagranicy	
BUiAD	642	53	209	21	355
OBUiAD Białystok	65	0	0	0	2
Delegatura w Olsztynie	25	0	0	0	4
OBUiAD Gdańsk	78	0	1	0	51
Delegatura w Bydgoszczy	49	0	1	0	138
OBUiAD Katowice	56	1	4	0	68
OBUiAD Kraków	182	5	11	0	52
Delegatura w Kielcach	3	0	0	0	0
OBUiAD Lublin	105	2	11	0	327
OBUiAD Łódź	74	4	13	1	180
OBUiAD Poznań	61	2	1	1	65

OBUiAD Rzeszów	58	1	1	0	41
OBUiAD Warszawa	3	0	0	0	58
OBUiAD Wrocław	46	3	1	0	150
Razem	1 447	71	253	23	1 491

W okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. zostało zrealizowanych ogółem w pionie archiwalnym 2848 wniosków badawczych, co obrazuje tabela 2.16:

Tab. 2.16. Zestawienie liczby wniosków skierowanych i zrealizowanych

Jednostka IPN	Wnioski skierowane	Wnioski zrealizowane
BUiAD	1 280	1 315
OBUiAD Białystok	67	41
Delegatura w Olsztynie	29	24
OBUiAD Gdańsk	130	109
Delegatura w Bydgoszczy	188	160
OBUiAD Katowice	129	90
OBUiAD Kraków	250	261
Delegatura w Kielcach	3	0
OBUiAD Lublin	445	306
OBUiAD Łódź	272	272
OBUiAD Poznań	130	115
OBUiAD Rzeszów	101	53
OBUiAD Warszawa	61	61
OBUiAD Wrocław	200	102
Razem	3 285	2 848

W omawianym okresie sprawozdawczym, w porównaniu z poprzednim, dwukrotnie wzrosła liczba wpływających wniosków naukowo-badawczych, co przedstawia tabela 2.17:

Tab. 2.17. Zestawienie wniosków naukowo-badawczych, które wpłynęły do pionu udostępniania w okresie sprawozdawczym 1.07.2002–30.06.2003 oraz 1.07.2003–30.06.2004

Okres sprawozdawczy	Wnioski osób fizycznych	Wnioski pionu edukacyjnego IPN	Wnioski innych instytucji	Ogółem
1.07.2002–30.06.2003	799	767	144	1 710
1.07.2003–30.06.2004	1 518	1 491	276	3 285

W ramach realizacji wniosków naukowo-badawczych w pionie udostępniania jego pracownicy zrealizowali 10 494 kwerendy, w tym: 3815 dla osób fizycznych, 6094 dla pionu edukacyjnego IPN, 585 dla innych instytucji. Szczegółowo przedstawia te dane tabela 2.18:

Tab. 2.18. Zestawienie zrealizowanych kwerend naukowo-badawczych

Jednostka IPN	Osoby indywidualne	Pion edukacyjny IPN	Placówki/instytucje naukowe	Ogółem zrealizowane kwerendy w jednostkach pionu udostępniania
BUiAD	585	325	423	1 333
OBUiAD Białystok	0	20	0	20
Delegatura w Olsztynie	24	4	0	28
OBUiAD Gdańsk	208	379	1	588
Delegatura w Bydgoszczy	173	252	1	426
OBUiAD Katowice	216	101	10	327
OBUiAD Kraków	72	22	6	100
Delegatura w Kielcach	0	0	0	0
OBUiAD Lublin	629	282	21	932
OBUiAD Łódź	800	429	112	1 341
OBUiAD Poznań	865	2 383	8	3 256
OBUiAD Rzeszów	192	1 145	2	1 339
OBUiAD Warszawa	3	575	0	578
OBUiAD Wrocław	48	177	1	226
Razem	3 815	6 094	585	10 494

Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów w omawianym okresie sprawozdawczym zrealizowały blisko dwukrotnie więcej kwerend naukowo-badawczych w porównaniu z poprzednim okresem, co przedstawia tabela 2.19:

Tab. 2.19. Zestawienie zrealizowanych kwerend naukowo-badawczych w okresie sprawozdawczym 1.07.2002–30.06.2003 oraz 1.07.2003–30.06.2004

Okres sprawozdawczy	Osoby indywidualne	Pion edukacyjny IPN	Placówki/instytucje naukowe	Ogółem zrealizowane kwerendy w jednostkach pionu udostępniania
1.07.2002–30.06.2003	1 968	3 180	352	5 500
1.07.2003–30.06.2004	3 815	6 094	585	10 494

W ramach realizacji naukowo-badawczych kwerend archiwalnych udostępniane były m.in. akta Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Komitetu do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, materiały postępowań prowadzonych przez urzędy bezpieczeństwa publicznego, akta postępowań prokuratorskich i sądowych, akta więzienne z okresu stalinowskiego, materiały dotyczące jednostek Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Informacji Wojskowej oraz akta Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

W okresie sprawozdawczym do celów naukowo-badawczych zostały udostępnione 49 164 jednostki archiwalne, tj. o 12 809 jednostek archiwalnych więcej w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym (36 355 j.a.). Liczbę materiałów archiwalnych udostępnionych przez poszczególne jednostki w związku z realizacją wniosków naukowo-badawczych przedstawia tabela 2.20:

Tab. 2.20. Liczba materiałów udostępnionych w związku z realizacją wniosków naukowo-badawczych

Jednostka IPN	Liczba j.a. materiałów archiwalnych udostępnionych
BUiAD	14 391
OBUiAD Białystok	3 233
Delegatura w Olsztynie	214
OBUiAD Gdańsk	2 752
Delegatura w Bydgoszczy	2 765
OBUiAD Katowice	1 162
OBUiAD Kraków	4 089
Delegatura w Kielcach	0
OBUiAD Lublin	6 310
OBUiAD Łódź	4 433
OBUiAD Poznań	1 212
OBUiAD Rzeszów	4 622
OBUiAD Warszawa	1 617
OBUiAD Wrocław	2 364
Razem	49 164

Warto przytoczyć przykładowe tematy kwerend, które zostały zrealizowane w pionie udostępniania IPN, dla pokazania różnorodności materiałów znajdujących się w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej.

Tematy realizowane przez BUiAD:

- Materiały dotyczące Wacława Felczaka;
- Materiały dotyczące Jana Gerharda;
- Materiały dotyczące Jerzego Andrzejewskiego, Juliana Strykowski, Adama Ważyka, Kazimierza Brandysa, Czesława Miłosza;
- Polityka władz oraz stosunek społeczeństwa do kwestii żydowskiej w Polsce 1945–1968;
- Materiały fotograficzne dotyczące inwigilacji przez SB uczestników Powstania Warszawskiego (Muzeum Powstania Warszawskiego);
- Generał Józef Kuropieska (Centralna Biblioteka Wojskowa);
- Kwerenda dot. ustawy o ponownym połączeniu Wolnego Miasta Gdańska z III Rzeszą z dnia 1 września 1939 r. i dekretu Adolfa Hitlera o podziale i administracji terenów wschodnich z dnia 8 października 1939 r.;
- Kwerenda dot. wydania dokumentu – zarządzenia H. Himmlera o traktowaniu ludności po upadku Powstania Warszawskiego;
- Redemptoryści polscy w latach 1939–1945;
- Ukraiński teatr we Lwowie 1941–1944.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Białymstoku:

- Ksiądz Edmund Roszak – okoliczności aresztowania i śmierci;
- Hajnówka w latach 1939–1945;
- Atlas podziemia niepodległościowego w Polsce 1945–1956;
- „Rdzawe druty od Ojczyzny dzielą nas...”. Internowani w latach 1944–1947;
- „Kto ratuje jedno życie, ratuje cały świat...”. Pomoc ludności żydowskiej pod okupacją niemiecką w województwie białostockim.

Tematy realizowane przez Delegaturę IPN w Olsztynie:

- Stan wojenny na Warmii i Mazurach;
- Życie społeczno-gospodarcze w Okręgu Mazurskim w latach 1945–1946;

– „Wypędzeni, przypędzeni...”. Kształtowanie nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945–1949.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Gdańsku:

– Harcerstwo na Pomorzu Gdańskim w czasie II wojny światowej;
– Obraz komunistów polskich na łamach prasy konspiracyjnej Polskiego Państwa Podziemnego 1939–1945;

– Sylwetka polityczna i działalność L. Wałęsy;
– Życie codzienne w stanie wojennym w Trójmieście 1981–1983.

Tematy realizowane przez Delegaturę IPN w Bydgoszczy:

– „Krwawa niedziela” 1939 r. w Bydgoszczy i okolicach w sprawach powojennych sądów specjalnych i okręgowych. Działalność SKK 1944–1946;

– Naczelnicy Centralnego Obozu Pracy w Potulicach w latach 1945–1950;

– Opozycja demokratyczna w Toruniu 1975–1981;

– Represje wobec ludności kaszubskiej w okresie powojennym;

– Proces André Robineau – stosunki polsko-francuskie.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Katowicach:

– Podziemie pohitlerowskie i jego działalność na Śląsku Opolskim i Dolnym Śląsku;

– Kościół na Górnym Śląsku wobec wydarzeń 1980–1981;

– Badania na temat sprawy „Wezera”, obserwacji niemieckich ośrodków naukowych, tzw. Ostforschung;

– Kryzysy polityczne PRL;

– Działalność Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego na terenie zakładów górnictwa węgla kamiennego na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Krakowie

– Duszpasterstwo w Archidiecezji Krakowskiej w warunkach systemu totalitarnego 1945–1989;

– Monografia krakowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej;

– Karol Wojtyła w dokumentach UB i SB (1945–1989);

– Akcja łączności między krajem a emigracją – aparat bezpieczeństwa wobec emigracji (1939–1989);

– Opozycja małopolska. Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980–1989.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Lublinie:

– Ukraińcy na Lubelszczyźnie w okresie PRL 1944–1989;

– Siedlce 1944–1975;

– Losy żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych, którzy powrócili do kraju po 1945 r.;

– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie 1944–1956.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Łodzi:

– Starostwa powiatowe i miejskie w Generalnym Gubernatorstwie 1939–1945;

– Działalność opozycji niepodległościowej w Łodzi w latach 1981–1990;

– Działania służb specjalnych PRL wobec środowisk naukowych w Łodzi w latach 1955–1968;

– Struktura Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi w latach 1945–1954;

– Żydzi i ich życie codzienne w Łodzi w latach 1945–1950.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Poznaniu:

– Działalność UB na ziemi lubuskiej i w woj. zielonogórskim w latach 1945–56;

– Prasa konspiracyjna Stronnictwa Narodowego 1939–1947;

– Niemcy w Polsce w latach 1945–89;

– Dzieje turystyki w Poznaniu po II wojnie światowej;

– Artur Greiser – namiestnik Kraju Warty w latach 1939–1945.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Rzeszowie:

– Stan wojenny 1981–1983;

– UPA w powiecie przemyskim w latach 1944–1947;

– Historia konspiracji na Podkarpaciu 1939–1956. OUN-UPA w powiecie przemyskim 1944–1956;

– PPR na Rzeszowszczyźnie w latach 1942–1948;

– Zabójstwo rodziny Ulmów w Markowej.

Tematy realizowane przez OBUiAD w Warszawie:

– Historia życia Barbary Sadowskiej, głównej oskarżonej w procesie „Liceum”;

– Biografia Jana Mazurkiewicza „Radosława”;

– Sprawa Niny Karsov;

– Sprawa „Listu 34”;

– Opozycja i opór społeczny w Płocku i powiecie płockim w latach 1945–89.

Realizowane przez OBUiAD we Wrocławiu:

– Polska–NRD w latach 1945–1957;

– Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–1990;

– Kobiety w „Solidarności” na Dolnym Śląsku;

– Praca przymusowa w górnictwie węgla kamiennego na Dolnym Śląsku podczas II wojny światowej;

– Mniejszości narodowe na Dolnym Śląsku w latach 1945–1956.

2.4. Udostępnianie zasobu archiwalnego znajdującego się w Instytucie Pamięci Narodowej przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów IPN

Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów IPN udostępniają materiały archiwalne z zasobu Instytutu, jak również ich uwierzytelnione odpisy, wypisy, wyciągi, reprodukcje.

Materiały archiwalne udostępniane są w czytelniach akt jawnych i niejawnych pionu udostępniania oraz wypożycza się je jednostkom organizacyjnym Instytutu i instytucjom, takim jak np. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu, sądy, prokuratury, Rzecznik Interesu Publicznego, urzędy wojewódzkie.

Tab. 2.21. Zestawienie liczb jednostek archiwalnych udostępnionych w czytelniach, użytkowników i wizyt

Jednostka IPN	Liczba j.a. udostępnionych	Liczba osób korzystających z czytelni	Liczba wizyt złożonych w czytelniach
BUiAD	22 738	623	2 995
Delegatura w Radomiu	307	3	80
OBUiAD Białystok	5 300	57	928
Delegatura w Olsztynie	245	22	94
OBUiAD Gdańsk	3 990	399	856
Delegatura w Bydgoszczy	5 220	164	407
OBUiAD Katowice	2 694	53	612
OBUiAD Kraków	3 187	105	828
Delegatura w Kielcach	516	6	139
OBUiAD Lublin	5 459	103	1 088
OBUiAD Łódź	5 185	240	989
OBUiAD Poznań	3 089	276	511
OBUiAD Rzeszów	4 962	194	1 142
OBUiAD Warszawa	2 124	242	515
OBUiAD Wrocław	1 365	54	280
Razem	66 381	2 541	11 464

Dokumenty udostępnia się w stanie uporządkowanym i opracowane pod względem archiwalnym.

W okresie sprawozdawczym udostępniono w czytelnich akt BUiAD i OBUiAD ogółem 66 381 j.a. W okresie tym czytelnie pionu udostępniania odwiedziło 2541 osób, składając 11 464 wizyty.

Najwięcej jednostek archiwalnych udostępniono w czytelnich Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Warszawie (22 738 j.a.), OBUiAD w Lublinie (5459 j.a.), OBUiAD w Białymstoku (5300 j.a.), Delegaturze w Bydgoszczy (5220 j.a.), OBUiAD w Łodzi (5185 j.a.). Najmniej jednostek archiwalnych udostępniły delegatury Instytutu w Kielcach (516 j.a.), Radomiu (307 j.a.) i Olsztynie (245 j.a.).

Najwięcej użytkowników gościło w czytelnich BUiAD IPN w Warszawie (623) i OBUiAD w Gdańsku (399).

Największą liczbę odwiedzin w czytelnich odnotowały BUiAD w Warszawie (2995), OBUiAD w Rzeszowie (1142), OBUiAD w Lublinie (1088).

Wyraźnie, w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym, wzrosło zainteresowanie zasobem archiwalnym. Odnotowano zdecydowaną tendencję wzrostową udostępnionych jednostek archiwalnych, co obrazuje tabela 2.22.

Tab. 2.22. Zestawienie udostępnionych jednostek archiwalnych w okresach sprawozdawczych 1.07.2001–30.06.2002, 1.07.2002–30.06.2003 oraz 1.07.2003–30.06.2004

Ogółem jednostki IPN	1.07.2001–30.06.2002	1.07.2002–30.06.2003	1.07.2003–30.06.2004
Liczba j.a. udostępnionych w czytelnich	24 016	55 056	66 381
Liczba osób korzystających z czytelnia	2 016	2 517	2 541
Liczba wizyt złożonych w czytelnich	brak danych	7 456	11 464

W poszczególnych czytelnich najwyższy wzrost udostępnionych jednostek archiwalnych w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego odnotowały czytelnie OBUiAD w Warszawie (blisko siedmiokrotny), Delegatury w Bydgoszczy (ponadtrzykrotny), OBUiAD w Łodzi i Poznaniu (ponaddwukrotny). Minimalny spadek liczby jednostek archiwalnych udostępnionych w czytelnich odnotowały czytelnie BUiAD w Warszawie, w Delegaturze w Radomiu oraz OBUiAD w Gdańsku.

Liczba użytkowników wzrosła wyraźnie w OBUiAD w Gdańsku (dziesięciokrotnie), Delegaturze w Bydgoszczy (sześciokrotnie), OBUiAD w Poznaniu (blisko pięciokrotnie), OBUiAD w Warszawie (czterokrotnie), OBUiAD w Rzeszowie (blisko czterokrotnie), natomiast wyraźny spadek odnotowały czytelnie OBUiAD w Białymstoku i w Delegaturze w Radomiu.

Liczba wizyt złożonych w czytelnich wyraźnie wzrosła w OBUiAD w Poznaniu i Warszawie (blisko dziewięciokrotnie), Gdańsku, Katowicach, Lublinie i w Delegaturze w Bydgoszczy (blisko dwukrotnie).

Do tendencji wzrostowej przyczyniła się przede wszystkim większa liczba realizowanych wniosków naukowo-badawczych (spośród 66 381 j.a. udostępnionych w czytelnich, 49 164 j.a. jest wynikiem realizacji wniosków naukowo-badawczych). Na liczbę zrealizowanych wniosków miały również wpływ stale napływające nabytki i środki ewidencyjne, które pozwalały na przeprowadzenie szczegółowych kwerend zgodnych z oczekiwaniami wnioskodawców.

W sposób znaczący w omawianym okresie sprawozdawczym poprawiła się sytuacja funkcjonowania czytelnia, w których istnieje możliwość złożenia zamówienia na kopie interesujących badacza dokumentów, skanów czy też przegrania na CD-romy. Osoba, która prowadzi badania naukowe, może również za pomocą znajdujących się w pracowniach pionu udostępniania katalogów, inwentarzy, spisów zdawczo-odbiorczych sama wytypować materiały, które ją interesują. Warto przypo-

mniej, że ich powstawanie i funkcjonowanie było procesem zróżnicowanym i hamowanym przez trudności związane przede wszystkim z brakiem pomieszczeń, w których mogłyby być udostępniane akta. Charakter udostępnianego zasobu wymógł potrzebę utworzenia w tej samej jednostce czytelni akt jawnych i niejawnych. Zbyt mała liczba miejsc w stosunku do ilości udostępnianego zasobu spowodowała przedłużenie pracy czytelników, aby sprostać potrzebom czytelników.

Czytelnie akt jawnych funkcjonują trzy dni w tygodniu w godzinach 9⁰⁰–15⁰⁰, w pozostałe dni w godzinach 9⁰⁰–19⁰⁰; czytelnia BUiAD przy ul. Towarowej 28 funkcjonuje codziennie w godzinach 9⁰⁰–19⁰⁰. Czytelnia ta dysponuje 17 stanowiskami pracy, 2 stanowiskami komputerowymi i 3 czytnikami do przeglądania mikrofilmów. Stanowiska pracy zaopatrzone są w lampki i wtyczki do laptopów. Ponadto w czytelni znajdują się inwentarze i spisy zdawczo-odbiorcze.

Druga czytelnia BUiAD IPN znajduje się przy pl. Krasińskich 2/4/6. Dysponuje ona 11 stanowiskami pracy, 2 czytnikami do przeglądania mikrofilmów i mikrofilmów. Pozostałe wyposażenie jak w czytelni przy ul. Towarowej 28.

Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów oraz oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów w omawianym okresie sprawozdawczym wypożyczyły ogółem 19 327 j.a. Większą część z tej liczby – 17 713 j.a. – stanowią wypożyczenia w obrębie samego Instytutu, dla pionu edukacyjnego i śledczego w celach służbowych związanych z prowadzeniem badań naukowych oraz prowadzonymi śledztwami, jak również dla jednostek pionu udostępniania w oddziałach IPN dla realizacji wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytanie o status pokrzywdzonego na podstawie ustawy o IPN. Zasady udostępniania materiałów archiwalnych do celów służbowych pracowników BEP/OBEP i GKŚZpNP/OKŚZpNP normuje Regulamin udostępniania dokumentów znajdujących się w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej-Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu do celów służbowych.

Pozostałe 1674 j.a. stanowią wypożyczenia do celów służbowych uprawnionych organów bądź instytucji, np. Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, sądów, prokuratur, Rzecznika Interesu Publicznego, urzędów wojewódzkich.

Tab. 2.23. Zestawienie jednostek archiwalnych wypożyczonych w obrębie IPN i poza nim

Jednostka IPN	Liczba j.a. wypożyczonych w obrębie IPN	Liczba j.a. wypożyczonych innym instytucjom
BUiAD	5 691	594
Delegatura w Radomiu	31	26
OBUiAD Białystok	143	87
OBUiAD Gdańsk	3 254	119
Delegatura w Bydgoszczy	1 265	68
OBUiAD Katowice	1 729	47
OBUiAD Kraków	500	198
Delegatura w Kielcach	316	24
OBUiAD Lublin	987	51
OBUiAD Łódź	1 003	115
OBUiAD Poznań	942	153
OBUiAD Rzeszów	179	92
OBUiAD Warszawa*	0*	0*
OBUiAD Wrocław	1 673	40
Razem	17 713	1 674
Łącznie	19 327	

* OBUiAD nie dysponuje własnym zasobem aktowym.

Zarówno liczba jednostek wypożyczonych w obrębie IPN, jak i poza nim w omawianym okresie sprawozdawczym, w porównaniu z okresem od 1 lipca 2001 r. do 30 czerwca 2002 r., wzrosła dwukrotnie, co obrazuje tabela 2.24:

Tab. 2.24. Zestawienie jednostek archiwalnych wypożyczonych w okresach sprawozdawczych 1.07.2001–30.06.2002, 1.07.2002–30.06.2003 oraz 1.07.2003–30.06.2004

Ogółem jednostki IPN	1.07.2001–30.06.2002	1.07.2002–30.06.2003	1.07.2003–30.06.2004
Liczba j.a. wypożyczonych w obrębie IPN	8 429	17 479	17 713
Liczba j.a. wypożyczonych poza IPN	836	1 520	1 674
Liczba j.a. wypożyczonych ogółem	9 265	18 999	19 327

Ogółem w okresie sprawozdawczym Wydział Udostępniania i referaty udostępniania oraz Wydział Ewidencji i Informacji i referaty ewidencji i informacji zrealizowały 145 267 kwerend i wypożyczyły łącznie 25 590 j.a. Szczegółowo sprawdzenia, kwerendy i wypożyczenia zrealizowane przez Wydział Ewidencji i Informacji oraz referaty ewidencji i informacji zostały omówione w dalszej części sprawozdania (podrozdział 5.1.3, tabela 5.1).

W tabeli 2.25 przedstawiono ogólne informacje dotyczące ilości udostępnianego zasobu, zrealizowanych kwerend przez pion archiwalny w omawianym okresie sprawozdawczym.

Tab. 2.25. Udostępnianie zasobu, kwerendy w okresie od 1.07.2003 do 30.06.2004

Wyszczególnienie	OGÓŁEM
Liczba zrealizowanych wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytania o status pokrzywdzonego	8 205
Kwerendy zrealizowane przez pion archiwalny	145 267*
Kwerendy naukowo-badawcze zrealizowane przez pion udostępniania	10 494
Liczba j.a. udostępnionych w czytelnich	66 381
Liczba osób korzystających z czytelnich	2 541
Liczba wizyt złożonych w czytelnich	11 464
Liczba j.a. wypożyczonych przez pion archiwalny	25 590**

* w tej liczbie zawarta jest liczba kwerend i sprawdzeń wykonanych przez Wydział Udostępniania i referaty udostępniania oraz Wydział Ewidencji i Informacji i referaty ewidencji i informacji;

** w tej liczbie zawarta jest liczba j.a. materiałów wypożyczonych przez Wydział Udostępniania i referaty udostępniania oraz Wydział Ewidencji i Informacji i referaty ewidencji i informacji.

Reasumując, tendencja wzrostowa w udostępnianiu zasobu archiwalnego uzyskana została nakładem przede wszystkim ogromnej pracy archiwistów pionu udostępniania, bez której realizacja kwerend na podstawie niekompletnego zbioru pomocy ewidencyjnych nie byłaby możliwa. Charakter przejętego zasobu wymaga od pracowników nie tylko opracowania merytorycznego i technicznego akt, ale również ich przeglądu (jeśli poprzedni dysponent tego nie uczynił) dotyczącego dostosowania klauzuli do przepisu art. 86 ust. 3 ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych, zgodnie z którym po upływie 36 miesięcy od dnia wejścia w życie tej ustawy dokumenty, w stosunku do których nie dokonano przeglądu, stają się jawne, z wyjątkiem dokumentów odpowiadających kryteriom określonym w art. 25 ust. 2 p. 1 i 2 rzeczonyj ustawy. W związku z przejętym, najczęściej nie opracowanym zasobem, realizacja jednej sprawy wymaga przeprowadzenia kwerendy w aktach liczących od kilkunastu do kilkudziesięciu jednostek archiwalnych.

3. Ewidencja i informacja

Wydział Ewidencji i Informacji oraz referaty ewidencji i informacji w oddziałowych biurach udostępniania i archiwizacji dokumentów zgodnie z zarządzeniem nr 12/00 Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 19 grudnia 2000 r. w sprawie Regulaminu organizacyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu realizuje zadania w zakresie:

- gromadzenia, porządkowania i opracowywania ewidencji, tzn. przyjmuje zasób kartoteczny i porządkuje, nadając mu układ alfabetyczny lub tematyczny;
- tworzenia baz danych pomocy ewidencyjnych sporządzanych do przejmowanego zasobu archiwalnego, co oznacza przenoszenie zapisów ze spisów zdawczo-odbiorczych na formę elektroniczną oraz uszczegóławianie istniejących zapisów elektronicznych i papierowych;
- udzielania informacji Wydziałowi Udostępniania, referatom udostępniania oraz innym jednostkom organizacyjnym IPN odnośnie do realizowanych przez nie zadań;
- organizowania i koordynowania kwerend tematycznych;
- udzielania informacji innym podmiotom i osobom fizycznym w zakresie określonym odrębnymi przepisami (informowanie o własnym zasobie archiwalnym, jak też udzielanie informacji pomagających odnaleźć archiwalia gromadzone w innych archiwach na terenie Polski).

W każdym z oddziałów IPN pracownicy pionu ewidencji i informacji uporządkowali przekazane zbiory kartoteczne (zbiór kartoteczny – całość materiałów kartotecznych danego archiwum) przejęte z Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, archiwów policyjnych czy instytucji sądowych. Pracownicy Wydziału i referatów prowadzili także prace polegające na uszczegółowieniu posiadanej ewidencji. W okresie sprawozdawczym największy nacisk został położony na udostępnienie ewidencji korzystającym. Dzięki tym pracom zyskały one możliwość samodzielnego przeprowadzania kwerend. Dla ułatwienia korzystających w czytelnich znajdują się tradycyjne inwentarze kartkowe oraz inwentarze w formie elektronicznej. Bazę tę utworzono na podstawie przekazanych kart inwentarzowych (karty inwentarzowe to szczegółowa ewidencja powstająca w trakcie opracowania akt) oraz opierając się na spisach zdawczo-odbiorczych. Ewidencja elektroniczna znajdująca się w czytelniku jest aktualizowana raz w tygodniu.

Ponadto we współpracy z Wydziałem Gromadzenia i Opracowywania pracownicy Wydziału Ewidencji i Informacji uczestniczyli w pracach polegających na sprawdzeniu stanu faktycznego posiadanego zbioru archiwalnego z ewidencją. Wszystkie zmiany zostały na bieżąco wprowadzane do ewidencji.

Podstawową pracą, jaką realizował ten pion, jest prowadzenie sprawdzeń w przejętych zbiorach kartotecznych oraz innych pomocach ewidencyjnych, takich jak spisy zdawczo-odbiorcze sporządzone dla przekazanych akt, skorowidze alfabetyczne, inwentarze kartkowe, inwentarze elektroniczne, kartoteki sporządzone przez byłe służby specjalne. Dla kwerend dotyczących osób fizycznych przeprowadzane były sprawdzenia kartoteczne. Kwerendy tematyczne były prowadzone na pozostałej ewidencji, tzn. spisach zdawczo-odbiorczych i inwentarzach archiwalnych.

W okresie sprawozdawczym Wydział i referaty ewidencji i informacji w pierwszej kolejności realizowały wszystkie sprawdzenia i kwerendy związane z realizacją wniosków osób pokrzywdzonych, złożonych w latach 2000 i 2001.

3.1. Wydział Ewidencji i Informacji Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów

3.1.1. Posiadany zasób kartoteczny

W okresie sprawozdawczym zakończono proces przejmowania kartotek z Wojskowych Służb Informacyjnych i Komendy Stołecznej Policji. Przejmowanie zbiorów z Archiwum Agencji Wywiadu i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego ma się zakończyć w roku 2004.

Obecny stan posiadania zbiorów kartotecznych przedstawia się następująco:

- kartoteka osobowa pracowników resortu spraw wewnętrznych – 350 m.b.;
- kartoteka ogólnoinformacyjna WSW – 138,6 m.b.;
- kartoteka faktologiczna WSW – 4,6 m.b.;
- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 1300 m.b.;
- kartoteka odtworzeniowa SB – 421 m.b.;
- kartoteka osób, które podpisały narodowościową listę niemiecką – 102 m.b.;
- kartoteka faktologiczna SB – 1930 m.b.;
- kartoteka paszportowa 1892,5 m.b.;
- kartoteka repatriacyjna MSW i GKŚZpNP – 1467 m.b.;
- kartoteka pomocnicza poszczególnych departamentów i biur b. MSW – 270,2 m.b.

W sumie zasób kartoteczny znajdujący się w dyspozycji Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów wynosi 7875,86 m.b. W okresie sprawozdawczym przyjęto 591,26 m.b. kartotek.

3.1.2. Informacje o elektronicznych bazach danych

Na dzień 30 czerwca 2004 r. bazy danych stworzone przez pracowników Wydziału osiągnęły następujące rozmiary (rekord oznacza zapis odnoszący się do pojedynczej osoby):

- inwentarz elektroniczny materiałów archiwalnych – 119 771 rekordów;
- baza danych akt osobowych funkcjonariuszy SB, pracowników cywilnych resortu spraw wewnętrznych i resortu obrony narodowej oraz żołnierzy – 98 264 rekordów;
- baza danych akt spraw prowadzonych przez sądy wojskowe – 89 359 rekordów;
- baza danych akt spraw prowadzonych przez sądy cywilne – 20 938 rekordów;
- baza danych akt operacyjnych SB – 164 165 rekordów;
- indeksy osobowe sporządzone do akt – 125 179 rekordów.

Łącznie na dzień 30 czerwca 2004 r. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów posiada zbiór elektronicznej ewidencji obejmujący 617 676 rekordów. W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wielkość zbioru ewidencji elektronicznej Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów wzrosła o 119 676 rekordów.

Całość sporządzonej ewidencji elektronicznej oraz kopie spisów zdawczo-odbiorczych jest udostępniona w czytelni Biura dla osób korzystających.

3.1.3. Sprawdzenia i kwerendy zrealizowane przez pracowników Wydziału

W okresie sprawozdawczym zrealizowano 12 152 kwerend tematycznych m.in. dla Rzecznika Interesu Publicznego, spraw repatriacji (redakcja „Karty”, osoby prywatne, Archiwum Akt Nowych, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych), pionu prokuratorskiego, Biura Edukacji Publicznej IPN, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. W okresie sprawozdawczym udostępniono i wypożyczono 6263 jednostek archiwalnych, w tym:

- 5208 jednostek archiwalnych – Rzecznikowi Interesu Publicznego;
- 403 jednostki archiwalne – Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu;
- 652 jednostki archiwalne – innym instytucjom, w tym m.in. sądom cywilnym i wojskowym.

Wydział Ewidencji i Informacji prowadził także całość zadań związanych ze współpracą z Rzecznikiem Interesu Publicznego, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu i Wojskowych Służb Informacyjnych. Realizacja tych zadań polega na wykonywaniu stosownych sprawdzeń na zapytania wpływające z tych instytucji, udostępnianie i wypożyczanie materiałów archiwalnych na żądanie tych instytucji, wykonywanie kserokopii. Wszystkie materiały, z których korzystali pracownicy i funkcjonariusze powyżej wymienionych jednostek, były opracowywane, tzn. szyte, paginowane i poddawane przeglądowi w celu dostosowania klauzul tajności.

Na potrzeby ww. instytucji zrealizowano 29 931 sprawdzeń, w tym:

- 9661 dla Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 3525 dla Rzecznika Interesu Publicznego,

– 16 745 dla Wydziału (i referatów) Udostępniania.

Wydział Ewidencji i Informacji w omawianym okresie sprawozdawczym zrealizował 42 083 sprawdzenia i kwerendy.

W okresie sprawozdawczym realizowano dwie duże kwerendy będące wynikiem umowy pomiędzy IPN a Ośrodkiem „Karta” oraz IPN a Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych. Kwerenda dla Ośrodka „Karta” dotyczyła realizowania programu naukowo-badawczego „Indeks Represjonowanych”, którego celem jest analiza i weryfikacja danych Polaków i obywateli polskich oraz innych narodowości represjonowanych w b. ZSRR w latach 1939–1956 – przeprowadzono sprawdzenia 2525 nazwisk nadesłanych z Ośrodka „Karta”. W wyniku tej współpracy została wydana publikacja *Represje sowieckie wobec Polaków i obywateli polskich* oraz tom XIV „Indeksu Represjonowanych” pt. *Deportowani w obwodzie archangielskim, cz. I*.

Druga kwerenda jest związana z realizacją projektu „Nachweisbeschaffung für ehemalige NS-Zwangsarbeiter” – poszukiwania dokumentacji archiwalnej dla byłych robotników przymusowych w III Rzeszy w okresie II wojny światowej. W projekcie tym uczestniczą następujące organizacje partnerskie: białoruska, czeska, polska, rosyjska, ukraińska oraz IOM (Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji) w Genewie. Do Wydziału Ewidencji i Informacji BUiAD trafiło 4358 wniosków, co stanowi największą liczbę spośród skierowanych poprzez Centrum w Warszawie zapytań do wszystkich polskich instytucji uczestniczących w projekcie. W okresie sprawozdawczym zrealizowano 3047 wniosków.

3.2. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Białymstoku

3.2.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 152,97 m.b., w tym:

- kartoteka materiałów archiwalnych b. OKBZpNP w Białymstoku – 4 m.b.,
- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 82,95 m.b.,
- kartoteka ewidencji operacyjnej KPMO Mrągowo – 0,3 m.b.,
- kartoteka osobowa SB – 15,5 m.b.,
- kartoteki paszportowe – 50 m.b.,
- kartoteka osobowa pracowników wojska – 0,22 m.b.

W okresie sprawozdawczym przyjęto 34,82 m.b. kartotek.

3.2.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

– baza sygnatur do materiałów archiwalnych b. SB i MO Białystok, Łomża, Olsztyn, Suwałki – 53 998 rekordów;

- „Sądy i prokuratury” – 20 760 rekordów;
- „Akta osobowe” – 25 066 rekordów;
- „Internowani, areszty śledcze i więzienia” – 15 785 rekordów;
- „Akta sądów i prokuratur wojskowych” – 21 127 rekordów;
- „Indeks pomocy ewidencyjnych” – 12 514 rekordów;
- „Indeks osób do materiałów administracyjnych KWMO Białystok” – 5009 rekordów;
- baza sygnatur do materiałów archiwalnych SB – 33 648 rekordów.

W sumie OBUiAD wraz z „Bazą danych akt paszportowych” zawierającą 174 640 rekordów ma ewidencję elektroniczną o wielkości 382 571 rekordów. W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wielkość zbioru wzrosła o 159 195 rekordów.

3.2.3. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 7578 sprawdzeń, w tym:

- 132 dla Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,

- 3531 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 2075 dla wydziału i referatów udostępniania,
- 1840 dla innych instytucji.

3.3. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Gdańsku

3.3.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 218,61 m.b., w tym:

- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 140,22 m.b.,
- kartoteka odtworzeniowa SB – 30,43 m.b.,
- kartoteka osobowa funkcjonariuszy SB – 11,57 m.b.,
- kartoteki paszportowe – 17,38 m.b.,
- kartoteka wydanych książeczek żeglarskich – 18,56 m.b.,
- kartoteka b. WOP i WSW – 0,45 m.b.

W okresie sprawozdawczym przyjęto 16,23 m.b. kartotek.

3.3.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

- „Baza imienna funkcjonariuszy” – 353 329 rekordów;
- „Elektroniczna baza materiałów administracyjnych” – 10 064 rekordy;
- „Elektroniczna baza organizacji niepodległościowych b. woj. gdańskiego i koszalińskiego” – 954 rekordy;
- „Inwentarze akt przekazanych przez AP w Gdańsku” – 4444 rekordy.

OBUiAD ma obecnie ewidencję elektroniczną wielkości 368 781 rekordów. W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wielkość zbioru wzrosła o 111 210 rekordów.

3.3.3. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 8561 sprawdzeń, w tym:

- 569 dla Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 3611 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 4381 dla wydziału i referatów udostępniania.

3.4. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Katowicach

3.4.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 249,63 m.b., w tym:

- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 52,76 m.b.,
- kartoteka odtworzeniowa – 18 m.b.,
- kartoteka faktologiczna – 100,96 m.b.,
- kartoteka osobowa funkcjonariuszy SB i MO – 15,1 m.b.,
- kartoteka pomocnicza SB – 62,81 m.b.

3.4.1.1. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

- baza danych dot. konkordancji sygnatur – 69 695 rekordów;
- baza danych sporządzona na potrzeby osób korzystających z czytelnicy – 83 075 rekordów;
- baza danych dot. osób internowanych – 1061 rekordów;
- ewidencja elektroniczna akt osób rehabilitowanych – 58 742 rekordów;

- akt sądowych i prokuratorskich – 5177 rekordów;
 - ewidencja elektroniczna materiałów administracyjnych jednostek SB – 8694 rekordów;
 - akt osobowych więźniów – 4054 rekordy;
 - inwentarz elektroniczny akt b. OKBZpNP – 608 rekordów;
 - osób ujawnionych – 2901 rekordów;
 - inwentarz akt VII Okręgu Śląsko-Dąbrowskiego NSZ – 205 rekordów;
 - pomocnicza ewidencja elektroniczna do korespondencji bieżącej – 5673 rekordy.
- OBUiAD ma obecnie ewidencję elektroniczną wielkości 239 885 rekordów.

3.4.2. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 6383 sprawdzeń, w tym:

- 3039 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 1922 dla wydziału i referatów udostępniania,
- 1422 dla innych instytucji.

3.5. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Krakowie

3.5.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 598,33 m.b., w tym:

- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 36,30 m.b.,
- kartoteka odtworzeniowa – 35,72 m.b.,
- kartoteka faktologiczna – 78,3 m.b.,
- kartoteka paszportowa – 440,2 m.b.,
- kartoteka osobowa funkcjonariuszy SB i MO – 26,51 m.b.,
- kartoteka OKBZpNP – 4,34 m.b.,
- kartoteka z Aresztu Śledczego w Krakowie – 1,1 m.b.

W okresie sprawozdawczym przejęto 11,6 m.b. kartotek.

3.5.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

– w okresie sprawozdawczym z 11 różnych baz danych została sporządzona jedna baza danych – „Zintegrowany System Zarządzania Informacją Archiwalną” – zawierająca wszystkie rodzaje materiałów archiwalnych w OBUiAD Kraków – 352 002 rekordy (na poziomie akt) oraz 381 058 rekordów (na poziomie indeksu osób).

Dodatkowo wytworzono kilka baz pomocniczych (roboczych):

- akt paszportowych KWP Kraków (wersja robocza) – 94 024 rekordy;
- akt paszportowych KWP Kielce (wersja robocza) – 52 864 rekordy;
- akt o uznanie za zmarłego – 19 123 rekordy;
- wykaz członków Światowego Związku Żołnierzy AK, Oddział w Krakowie – 2898 rekordów;
- odtworzono 7026 sygnatur akt zniszczonych przez b. Służbę Bezpieczeństwa z opisem nazwisk osób, których te akta dotyczyły, lub kryptonimów spraw;
- sprawy dotyczące osób przetrzymywanych w COP Jaworzno – 3422 rekordy.

3.5.3. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 8507 sprawdzeń, w tym:

- 41 dla Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 2925 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 5462 dla wydziału i referatów udostępniania.

3.6. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Lublinie

3.6.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 285,60 m.b., w tym:

- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 38,5 m.b.,
- kartoteka odtworzeniowa – 12 m.b.,
- kartoteka ujawnień – 7 m.b.,
- kartoteka faktologiczna – 56,5 m.b.,
- kartoteka osobowa funkcjonariuszy SB i MO – 21,5 m.b.,
- kartoteka więźniów więzień w Lublinie, Chełmie i Zamościu – 44 m.b.

–

3.6.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

- baza danych dot. materiałów archiwalnych b. UB, SB – 129 799 rekordów;
- ewidencja akt osobowych – 23 813 rekordów;
- ewidencja materiałów dot. sądownictwa i więziennictwa – 17 865 rekordów;
- ewidencja akt paszportowych – 51 736 rekordów;
- ewidencja zasobu OKŚZpNP w Lublinie – 939 rekordów;
- baza repatriantów z terenu woj. lubelskiego – 9868 rekordów.

OBUiAD ma obecnie ewidencję elektroniczną wielkości 234 020 rekordów.

3.6.3. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 7276 sprawdzeń, w tym:

- 196 dla Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 3346 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 3734 dla wydziału i referatów udostępniania.

3.7. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Łodzi

3.7.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 193,80 m.b., w tym:

- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 11,5 m.b.,
- kartoteka odtworzeniowa – 10,5 m.b.,
- kartoteka faktologiczna – 31,8 m.b.,
- kartoteka osobowa funkcjonariuszy SB i MO – 50 m.b.,
- kartoteka volksdeutschów – 90 m.b.

W okresie sprawozdawczym przyjęto 3818 m.b. kartotek.

3.7.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

- akta osób aresztowanych przez Gestapo – 78 596 rekordów;
- baza akt paszportowych – 134 796 rekordów;
- inwentarz elektroniczny – 94 403 rekordy;
- baza akt osobowych funkcjonariuszy b. UB, SB, MO – 24 245 rekordów;
- indeks osób występujących w materiałach po b. organach bezpieczeństwa państwa – 43 177 rekordów;
- baza akt paszportowych imigrantów i emigrantów – 3512 rekordów;
- indeks osób występujących w księgach więziennych z terenu centralnej Polski – 127 598 rekordów;

– indeks osób występujących w materiałach ankietyzacji miejsc i faktów zbrodni hitlerowskich – 46 859 rekordów;

– wykaz osób skazanych przez Sąd Specjalny w Łodzi – 3606 rekordów.

OBUiAD posiada obecnie ewidencję elektroniczną obejmującą 599 385 rekordów. W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wielkość zbioru wzrosła o 391 553 rekordy.

3.7.3. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 7263 sprawdzenia, w tym:

- 43 dla Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 3400 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 3772 dla wydziału i referatów udostępniania,
- 48 dla innych instytucji.

3.8. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Poznaniu

3.8.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 112,29 m.b., w tym:

- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 68,29 m.b.,
- kartoteka osobowa funkcjonariuszy SB – 9 m.b.,
- kartoteka faktologiczna – 31,12 m.b.,
- kartoteka odtworzeniowa – 3,88 m.b.

W okresie sprawozdawczym przyjęto 22,85 m.b. kartotek.

3.8.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

- ewidencja zasobu archiwalnego OBUiAD IPN w Poznaniu – ok. 71 000 rekordów;
- skorowidze więzienne – 74 312 rekordów;
- wykaz robotników przymusowych w województwie zachodniopomorskim – 2055 rekordów;
- ewidencja akt b. Wydziału do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Koninie – 2200 rekordów;
- ewidencja więźniów – 26 586 rekordów;
- ewidencja akt paszportowych – 10 063 rekordy;
- protokoły brakowania akt – 25 494 rekordy;
- ewidencja wg spisów zdawczo-odbiorczych – 68 296 rekordów.

OBUiAD ma obecnie ewidencję elektroniczną wielkości 280 000 rekordów. W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wielkość zbioru wzrosła o 249 880 rekordów.

3.8.3. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 7677 sprawdzeń, w tym:

- 68 dla Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 3433 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 4176 dla wydziału i referatów udostępniania.

3.9. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Rzeszowie

3.9.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 109,37 m.b., w tym:

- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 51,62 m.b.,

- kartoteka odtworzeniowa – 10 m.b.,
- kartoteka faktologiczna – 16,25 m.b.,
- kartoteka paszportowa – 5 m.b.,
- kartoteka osobowa funkcjonariuszy SB i pracowników służby więziennej – 12,5 m.b.,
- kartoteka zagadnieniowo-tematyczna – 12 m.b.,
- kartoteka rejestracyjna – 2 m.b.

W okresie sprawozdawczym przyjęto 72,87 m.b. kartotek.

3.9.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

- ewidencja wg spisów zdawczo-odbiorczych – 47 781 rekordów;
- ewidencja paszportów – 14 588 rekordów;
- sądy i prokuratury wojskowe i cywilne – 9643 rekordy;
- wykaz osób odnotowanych w księgach więziennych oraz w repertoriach Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Rzeszowie – 133 085 rekordów;
- ewidencja materiałów administracyjnych stworzona na podstawie materiałów archiwalnych – 42 890 rekordów.

OBUiAD ma obecnie ewidencję elektroniczną wielkości 245 644 rekordy. W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wielkość zbioru wzrosła o 183 436 rekordów.

3.9.3. Informacje o sprawdzaniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 7978 sprawdzeń, w tym:

- 3650 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 4328 dla wydziału i referatów udostępniania.

3.10. Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów we Wrocławiu

3.10.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 238,50 m.b., w tym:

- kartoteka ogólnoinformacyjna SB – 75,8 m.b.,
- kartoteka odtworzeniowa – 18,6 m.b.,
- kartoteka faktologiczna – 84,33 m.b.
- kartoteka osobowa funkcjonariuszy b. UB, SB i MO – 23,97 m.b.,
- kartoteka paszportowa – 17,8 m.b.,
- kartoteka osobowa Śląskiego Okręgu Wojskowego – 4,5 m.b.,
- kartoteka tematyczna dotycząca II wojny światowej i okresu powojennego – 13,5 m.b.

W okresie sprawozdawczym przyjęto 180,83 m.b. kartotek.

3.10.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W OBUiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

- ewidencja akt jawnych – 86 971 rekordów;
- ewidencja akt paszportowych – 241 066 rekordów;
- ewidencja akt administracyjnych b. SB – 5174 rekordy;
- inwentarz kartkowy – 1874 rekordy;
- baza opracowań faktologicznych – 9596 rekordów;
- rejestr spraw prowadzonych przez Referat Ewidencji i Informacji – 5110 rekordów;
- wykaz posiadanych akt dopuszczenia do tajemnicy państwowej i spraw mobilizacyjno-obronnych – 1970 rekordów.

OBUiAD ma obecnie ewidencję elektroniczną wielkości 351 761 rekordów. W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wielkość zbioru wzrosła o 202 400 rekordów.

3.10.3. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 6383 sprawdzeń, w tym:

- 20 dla Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 3250 dla Rzecznika Interesu Publicznego,
- 613 dla wydziału i referatów udostępniania,
- 1170 dla innych instytucji.

W okresie sprawozdawczym w OBUiAD we Wrocławiu w zbiorach kartotecznych przeprowadzono ponadto prace porządkowe polegające na alfabetycznym lub numerycznym ułożeniu kart ewidencyjnych w poszczególnych kartotekach. Ponadto w celu ochrony kart przed zniszczeniem karty z kartoteki osobowej b. funkcjonariuszy MO Dolnego Śląska oraz z wrocławskiej kartoteki odtworzeniowej umieszczono w odpowiednich plastikowych koszulkach.

3.11. Delegatura IPN w Bydgoszczy – Sekcja Ewidencji i Informacji

3.11.1. Posiadany zasób kartoteczny

Posiadany zasób kartoteczny wynosi 42,21 m.b., w tym:

- kartoteka paszportowa akt paszportowych emigracyjnych – 0,85 m.b.,
- kartoteka MOB – 6 m.b.,
- kartoteka odtworzeniowa – 18,6 m.b.,
- kartoteka personalna zbrodniarzy niemieckich – 21,5 m.b.,
- kartoteka funkcjonariuszy i pracowników MO – 12,76 m.b.,
- kartoteka osób aresztowanych – 0,5 m.b.,
- inwentarze kartoteczne – 0,6 m.b.

W okresie sprawozdawczym przyjęto 13,86 m.b. kartotek.

3.11.2. Informacje o tworzonych elektronicznych bazach danych

W Wydziale UiAD do dnia 30 czerwca 2004 r. utworzono następujące bazy danych:

- inwentarz elektroniczny – 142 364 rekordy;
- ewidencja elektroniczna akt sądów i prokuratur powszechnych i wojskowych – 15 651 rekordów;
- baza elektroniczna dla akt uznania za zmarłego – 12 507 rekordów;
- ewidencja akt paszportowych – 58 107 rekordów;
- baza akt osobowych funkcjonariuszy MO – 17 456 rekordów;
- baza osobowa więźniów – 5888 rekordów;
- rejestr pomocy ewidencyjno-informacyjnych – 429 rekordów.

Wydział UiAD ma obecnie ewidencję elektroniczną wielkości 247 399 rekordów. W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wielkość zbioru wzrosła o 164 450 rekordów.

3.11.3. Informacje o sprawdzeniach i kwerendach

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 6383 sprawdzeń, w tym 2036 dla wydziału i referatów udostępniania.

3.12. Delegatura IPN w Radomiu – Sekcja Ewidencji i Informacji

Stan zasobu kartotecznego wynosi 164 karty. Elektroniczna baza danych zawiera 3022 rekordy. Przeprowadzono 146 sprawdzeń dla wydziału i referatów udostępniania.

Poniższa tabela obrazuje realizację zadań sprawdzeń przez Wydział Ewidencji Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów i oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów w okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r.

Tab. 3.1. Zestawienie liczby zrealizowanych sprawdzeń i kwerend, wielkości zbioru kartotecznego w metrach bieżących, wielkości baz w rekordach

Jednostka IPN	Ilość zrealizowanych sprawdzeń	Wielkość zbioru kartotecznego w metrach bieżących	Wielkość baz danych w rekordach
BUiAD	12 083*	7 875,86	617 676
OBUiAD w Białymstoku	7 578	152,97	187 907
OBUiAD w Gdańsku	8 561	218,61	368 791
OBUiAD w Katowicach	6 383	249,63	239 885
OBUiAD w Krakowie	8 507	586,73	381 384
OBUiAD w Lublinie	7 276	285,60	234 020
OBUiAD w Łodzi	7 263	193,80	599 385
OBUiAD w Poznaniu	7 677	112,29	280 000
OBUiAD w Rzeszowie	7 978	109,37	245 644
OBUiAD we Wrocławiu	3 863	238,50	351 761
Del. IPN w Bydgoszczy	2 036	42,21	247 399
Del. IPN w Radomiu	146	0,05	3 022
RAZEM	109 351	10 065,62	3 756 874

* w tej liczbie zawarta jest liczba zrealizowanych kwerend tematycznych przez Wydział Ewidencji i Informacji

4. Magazyny, reprografia, konserwacja

4.1. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów

4.1.1. Inwestycje

- W styczniu 2004 r. zakończono prace modernizacyjne, mające na celu przystosowanie magazynu C przy ul. Towarowej 28 w Warszawie na potrzeby BUiAD.
- W marcu 2004 r. zainstalowano w obiekcie przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie komorę fumigacyjną do dezynfekcji akt.
- Od kwietnia 2004 r. rozpoczęto prace ziemne mające na celu izolację i drenaż obiektu przy ul. Kłobuckiej 21.

4.1.2. Magazyny archiwalne

Obecnie BUiAD dysponuje 35 pomieszczeniami magazynowymi w Warszawie przy ul. Kłobuckiej 21, 3 przy ul. Towarowej 28, 2 przy pl. Krasińskich 2/4/6 i 2 w Delegaturze w Radomiu. Pomieszczenia te są wyposażone w regały stacjonarne, regały przesuwne, szafki kartoteczne oraz klasyfikatory.

Stan zgromadzonego zasobu aktowego i kartotecznego na dzień 30 czerwca 2004 r. wynosił 28 459,51 m.b. (w tym Delegatura w Radomiu 41 m.b.). W okresie sprawozdawczym przyjęto do magazynów 431,06 m.b. materiałów archiwalnych.

Pracownicy Sekcji Obsługi Magazynów zajmowali się przyjmowaniem, porządkowaniem i wypożyczaniem materiałów archiwalnych. Przez porządkowanie należy rozumieć fizyczne umieszczanie akt w regałach po ich usystematyzowaniu zgodnie z sygnaturami archiwalnymi.

W okresie sprawozdawczym wypożyczono z magazynów 97 294 jednostki archiwalne. Wypożyczenia realizowano na podstawie wypełnionych rewersów lub zastawników oraz wpisaniu poszczegól-

gólnych jednostek archiwalnych do rejestru wypożyczeń. Prowadzono również ewidencję elektroniczną „Baza wypożyczeń i zwrotów”.

Od lutego 2004 r. rozpoczęto zagospodarowywanie magazynu C przy ul. Towarowej 28. Na dzień 30 czerwca 2004 r. przewieziono tutaj 1300 m.b. akt z magazynu przy ul. Kłobuckiej 21. Prace polegały na przygotowaniu akt do transportu, sporządzeniu bieżącej ewidencji magazynowej informującej o przewożonych zespołach, tworzeniu inwentarzy topograficznych magazynu C, jak też nanoszeniu zmian w inwentarzach topograficznych magazynu przy ul. Kłobuckiej. Przewożenie zasobu odbywało się tak, aby nie zakłócić bieżącego funkcjonowania magazynów. Do archiwum przy ul. Towarowej przewieziono archiwalia, z których najczęściej korzystają pracownicy BUiAD przy realizacji ustawowych zadań. Usprawnia to organizację pracy całego biura.

4.1.3. Stan akt pod względem konserwacji

Praktycznie całość zasobu archiwalnego IPN stanowią dokumenty na nietrwałym, tzw. kwaśnym papierze. Masowe odkwaszanie i zabezpieczanie dokumentów będzie w przyszłości nieuniknione.

W ramach działań profilaktycznych prowadzono nadzór techniczny w celu zachowania właściwych warunków przechowywania archiwaliów.

Spośród przyjętych materiałów część wymagała pilnych zabiegów konserwatorskich ze względu na zniszczenia mechaniczne i postępującą kruchość papieru. Prowadzono prace związane z zabezpieczeniem akt. Wykonywano ich oprawianie, zakładanie nowych obwolot, umieszczanie w nowych teczkach i kartonach. Na bieżąco prowadzono czynności konserwatorskie, takie jak podklejanie dokumentów i laminowanie. Trudniejsze (specjalistyczne) zabiegi wykonywano w pracowni konserwacji, w tym m.in. konserwację 294 egz. plakatów Warszawy z okresu okupacji niemieckiej, 3116 kart dokumentów okupacyjnych i powojennych, 2 zdjęć lotniczych Warszawy z 1947 r. o wymiarach 175 × 115 cm.

Jak wykazały dotychczasowe badania mikrobiologiczne przeprowadzane przez Centralne Laboratorium Konserwacji Archiwaliów, często następuje skażenie mikrobiologiczne gromadzonych akt, niewłaściwie przechowywanych u dotychczasowych dysponentów. W związku z powyższym akta poddawane są koniecznym zabiegom dezynfekcji. Od chwili uruchomienia komory fumigacyjnej zdezynfekowano 150 m.b. akt.

Większość przyjętych materiałów jest pod względem fizykochemicznym w bardzo złym stanie. Liczne uszkodzenia, jak przedarte karty, ubytki papieru, zabrudzenia, plamy oraz bardzo słaba struktura papieru sprawiają, że przed korzystaniem z dokumentów i udostępnianiem należy je najpierw zabezpieczyć i poddać zabiegom renowacyjnym. Wymaga to czasu, nakładów finansowych i pracy archiwistów. W zakresie ochrony cennych i często wypożyczanych akt duże możliwości stwarza reprografia.

4.1.4. Mała poligrafia

Pracownia Kserograficzna Wydziału Reprografii, Konserwacji oraz Obsługi Magazynów realizuje zadania w zakresie sporządzania kopii kserograficznych oraz foto- i fonograficznych materiałów archiwalnych. W okresie sprawozdawczym wykonano ogółem 421 680 kserokopii, w tym: 76 120 druków, 302 432 kopii z 1175 akt oraz 38 160 kopii z 291 zmikrofilmowanych akt. Wykonano również 2427 skanów do realizacji bieżących zadań. W Delegaturze w Radomiu wykonano 35 000 kserokopii z akt.

W celu zabezpieczenia oryginałów dokumentów prowadzony jest proces mikrofilmowania i skanowania archiwaliów. Sporządzone mikrofilmy użytkowe oraz skany wykorzystywane są podczas udostępniania materiałów archiwalnych. W ramach skanowania zabezpieczającego wykonano 1626 skanów.

W okresie sprawozdawczym zmikrofilmowano 177 j.a. (24 mikrofilmów) z archiwaliów pozyskanych w archiwach państw b. ZSRR, dotyczących represji po 1 września 1939 r.

4.1.5. Zbiory audiowizualne

W lipcu 2003 r. zakupiono 2 stoły przeglądowe do taśm 16- i 35-milimetrowych. W związku z tym rozpoczęto prace związane ze wstępnym opracowywaniem materiałów audiowizualnych.

Polegały one na przeglądzie taśm i sporządzeniu informacji o jednostkach archiwalnych oraz rozpoznaniu ich stanu technicznego.

Prowadzono nadzór nad zleconymi usługami konserwacyjnymi (oczyszczanie podłoża, przeklejanie sklejek na taśmie), usługami dotyczącymi przegrań materiałów filmowych na profesjonalne nośniki elektroniczne oraz przy wykonywaniu kopii przeglądowych VHS. Wykonane czynności objęły swym zakresem 34 jednostki archiwalne.

Przedstawiciel BUiAD (J. Sawicki) uczestniczył w pracach zespołu negocjacyjnego w ramach współpracy z Telewizją Polską S.A.

Ponadto:

- przeprowadzono kwerendę archiwalną do tematu „Uroczystości 1 maja”;
- przeprowadzono kwerendę i opracowanie materiału filmowego na temat pracy operacyjnej SB do projektu multimedialnego i wystawy w Gdańsku;
- przygotowano film pt. *Sami o sobie. Kulisy pracy operacyjnej Biura Obserwacji SB* na konferencję „Z Archiwum IPN...” zorganizowaną przez BUiAD w dniu 21 kwietnia 2004 r.;
- przeprowadzono kwerendę archiwalną oraz wykonano prace redakcyjne i złożono do druku maszynopis publikacji *Aresztowane Powstanie*.

4.1.6. Obsługa kancelaryjna

W okresie sprawozdawczym liczba korespondencji wpływającej do BUiAD wyniosła 29 145 pozycji (w tym Delegatura w Radomiu – 518), a korespondencji wysłanej – 26 607 pozycje (Radom – 1169).

4.2. Oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów

4.2.1. Inwestycje

W okresie sprawozdawczym ukończono następujące inwestycje:

- OBUiAD w Gdańsku – oddano do użytku budynek administracyjno-biurowy,
- w BUiAD w Bydgoszczy – modernizacja magazynu.

4.2.2. Obsługa magazynów

Oddziałowe biura udostępniania i archiwizacji dokumentów dysponują 66 pomieszczeniami magazynowymi (w tym 2 użyczone). W okresie sprawozdawczym przyjęto do nich 1630,65 m.b. zasobu archiwalnego. W tym samym okresie wypożyczono 112 567 jednostek archiwalnych.

Sumując wypożyczenia BUiAD oraz OBUiAD w okresie sprawozdawczym, dokonano łącznie 209 918 wypożyczeń jednostek archiwalnych.

4.2.3. Mała poligrafia

W oddziałowych BUiAD wykonano 481 409 kserokopii materiałów archiwalnych:

Tab. 4.1. Liczba kserokopii wykonana w oddziałowych BUiAD w okresie 1.07.2003–30.06.2004

Jednostka IPN	Liczba wykonanych kserokopii
OBUiAD w Białymstoku	23 178
OBUiAD w Gdańsku	26 741
OBUiAD w Katowicach	61 675
OBUiAD w Krakowie	85 064
OBUiAD w Lublinie	41 763
OBUiAD w Łodzi	62 168
OBUiAD w Poznaniu	79 481

OBUIAD w Rzeszowie	61 455
OBUIAD w Warszawie	24 831
OBUIAD we Wrocławiu	15 053
Razem	481 409

Zakup dodatkowego specjalistycznego sprzętu (czytniko-kopiarek) umożliwił wykonywanie kserokopii z mikrofilmów we wszystkich oddziałach. W okresie sprawozdawczym wykonano łącznie 23 921 kserokopii z mikrofilmów. W Centrali kserokopie wykonuje głównie Gospodarstwo Pomocnicze IPN.

Podobnie jak w BUiAD, zgromadzony zasób w oddziałowych biurach pod względem fizykochemicznym przedstawia się niekorzystnie. Stwarza to wiele problemów związanych z korzystaniem z akt i ich udostępnianiem. W celu zabezpieczenia akt o złym stanie technicznym skanowano dokumenty oraz wykonywano kopie zabezpieczające i użytkowe. W oddziałach wykonano 16 000 kopii zabezpieczających.

Zgodnie z zaleceniami dotyczącymi prawidłowych warunków przechowywania, zabezpieczania i konserwacji zbiorów archiwalnych w archiwach państwowych, materiały archiwalne przekazywane archiwom państwowym winny być czyste mikrobiologicznie i mechanicznie. Niestety wymogi te nie zostały spełnione przez instytucje przekazujące dokumentację do IPN. Obowiązek odkażania pod względem skażenia mikrobiologicznego i konserwacji materiałów archiwalnych przejął Instytut. W miarę możliwości finansowych i kadrowych prowadzone są intensywne czynności obejmujące prawidłowe zasady organizacji ochrony archiwaliów, mające na celu maksymalne zabezpieczenie narodowego zasobu archiwalnego.

4.2.4. Kancelaria

W oddziałowych biurach udostępniania i archiwizacji dokumentów w okresie sprawozdawczym liczba korespondencji wpływającej wyniosła 49 800 pozycji, a korespondencji wysłanej 63 115 pozycje.

Wydział Reprografii, Konserwacji oraz Obsługi Magazynów zajmował się ponadto zapewnieniem właściwych warunków technicznych w celu prawidłowego funkcjonowania Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, w tym:

- zabezpieczaniem potrzeb materiałowo-technicznych,
- zabezpieczeniem pomieszczeń magazynowo-biurowych,
- nadzorem nad sprzętem i wyposażeniem biura,
- współpracą z komórkami organizacyjnymi IPN (obsługa finansowa i kadrowa),
- uczestnictwem w redagowaniu strony internetowej BUiAD.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Sprawozdanie z działalności pionu archiwalnego IPN-KŚZpNP za okres 1 lipca 2003–30 czerwca 2004

Tab. 1. Zasób archiwalny IPN-KŚZpNP – stan na dzień 30.06.2004 r.

Jednostka IPN	Zasób ogółem w m.b.	ABW	Policja	Akta paszportowe	Więźnictwo	Sądy, prokuratury, kolegia ds. wykroczeń	Archiwa państwowe	Archiwa wojskowe	b. OKBZpNP	Inne
OBUiAD Białystok z Delegaturą Olsztyn	3 093,02	529,98	223,57	1 795,34	125,86	130,48	62,11	197,60	27,81	0,27
OBUiAD Gdańsk z Delegaturą Bydgoszcz i Koszalin	7 068,81	1 195,10	442,88	4 195,50	57,35	253,24	45,93	795,00	70,31	13,50
OBUiAD Katowice	11 191,85	1 300,94	328,66	9 033,20	20,50	196,50	74,26	217,81	14,25	5,73
OBUiAD Kraków z Delegaturą Kielce	6 578,21	746,34	435	4 850,50	22,25	89,19	83,03	274,20	69,50	8,20
OBUiAD Lublin	2 595,95	458,50	268,70	1 306,00	12,00	102,15	10,50	128,00	15,00	9,50
OBUiAD Łódź	3 828,80	362,55	323,42	2 855,50	3,70	128,31	20,65	0,00	133,45	1,22
OBUiAD Poznań	6 297,75	946,96	395,76	4 652,31	44,72	163,46	11,00	11,30	45,12	27,12
OBUiAD Rzeszów	2 568,65	313,22	133,60	1 913,35	23,25	56,64	60,00	43,20	14,26	11,13
OBUiAD Wrocław	8 238,10	1 493,38	400,66	5 688,49	39,42	213,94	20,00	318,35	61,67	2,19
SUMA	51 461,14	7 346,97	2 952,25	36 290,19	349,05	1 333,91	387,48	1 985,46	451,37	78,86
BUiAD	28 459,51	6 307,79	719,36	6 844,74	24,96	194,30	138,30	1 559,83	3 506,92	9 163,31
RAZEM	79 920,65	13 654,76	3 671,61	43 134,93	374,01	1 528,21	525,78	3 545,29	3 958,29	9 242,17

Tab. 2. Udostępnianie zasobu, kwerendy w okresie od 1.07.2003 do 30.06.2004

Wyszczególnienie		Ogółem
Liczba zrealizowanych wniosków o udostępnienie dokumentów/zapytania o status pokrzywdzonego w okresie 1.07.2003–30.06.2004		8 205
Kwerendy zrealizowane przez pion archiwalny w okresie 1.07.2003–30.06.2004	osób fizycznych	14 026
	osób prawnych	131 241*
	razem	145 267
Kwerendy naukowo-badawcze zrealizowane przez pion udostępniania w okresie 1.07.2003–30.06.2004	osoby indywidualne	3 815
	pion edukacyjny	6 094
	placówki/institucje naukowe	585
	razem	10 494
Liczba j.a. udostępnionych w czytelnich w okresie 1.07.2003–30.06.2004		66 381

Liczba osób korzystających z czytelni w okresie 1.07.2003–30.06.2004	2 541
Liczba wizyt złożonych w czytelniach w okresie 1.07.2003–30.06.2004	11 464
Liczba j.a. wypożyczonych w okresie 1.07.2003–30.06.2004	25 590**

* w tej liczbie zawarta jest liczba kwerend i sprawdzeń wykonanych przez Wydział Udostępniania i referaty udostępniania oraz Wydział Ewidencji i Informacji i referaty ewidencji i informacji

** w tej liczbie zawarta jest liczba j.a. materiałów wypożyczonych przez Wydział Udostępniania i referaty udostępniania oraz Wydział Ewidencji i Informacji i referaty ewidencji i informacji.

Wykaz publikacji pracowników pionu archiwalnego IPN

Pracownicy BUiAD we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji RP oraz Federalną Służbą Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej przygotowali tom dokumentów *Deportacje obywateli polskich z Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi w 1940 r.* (Warszawa–Moskwa 2003). W promocji tego tomu, która miała miejsce w sali konferencyjnej IPN 30 marca 2004 r., udział wzięli ambasador Federacji Rosyjskiej w RP Nikołaj Afanasjewski oraz naczelnik Zarządu Rejestracji i Zbiorów Archiwalnych Rosyjskiej Federalnej Służby Bezpieczeństwa gen. mjr Wasilij Christoforow. W ramach analogicznej współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa Ukrainy przygotowany został tom *Polskie podziemie 1939–1941. Od Wołynia do Pokucia*, t. 3, cz. 1 i 2 (Warszawa–Kijów 2003).

W czerwcu 2004 r. ukazała się druga edycja „Informatora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku”. Ponadto wydany został osobno informator o zasobie OBUiAD IPN w Białymstoku i WUiAD IPN w Olsztynie. Poniżej zamieszczono listę indywidualnych publikacji pracowników centralnego biura udostępniania i archiwizacji dokumentów IPN i biur oddziałowych.

1. Bednarek J., *Bezpieka wyleci dziś w powietrze*, „Biuletyn IPN” 2003, nr 11.
2. Bednarek J., *Stacja Czastary*, „Biuletyn IPN” 2004, nr 5.
3. Bednarek J., *Oddział Franciszka Olszówki „Otta”. Z dziejów powojennej konspiracji antykomunistycznej*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1(5).
4. Bernacki B., *Wybory do Zgromadzenia Ludowego Zachodniej Białorusi 22 października 1939 r. Kampania wyborcza w prasie polskojęzycznej*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne” 2003, nr 20.
5. Bobowik E., Sychowicz K., *Walka z religią w szkołach na terenie powiatu białostockiego w latach 1950–1956. Zarys problematyki*, [w:] *Szkice do dziejów Białegostoku*, Białystok 2003.
6. Borowiec J. [współautor], *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie 1946–1954*, Rzeszów 2004.
7. Borowiec J., *Aparat bezpieczeństwa a wojskowy wymiar sprawiedliwości. Rzeszowszczyzna 1944–1954*, Warszawa 2004.
8. Ceranka P., „Światło zgąsło, bezpieczniki nawaliły”, *Historia ucieczki oficera MBP*, „Gazeta Polska”, 3 XII 2003 r.
9. Jakimek-Zapart E., *Ja se go zastrzelę*, [w:] *Znak, któremu sprzeciwić się będą. Komunistyczne państwo wobec Kościoła w Polsce*, Kraków 2004.
10. Jakimek-Zapart E. [opr.], *Broń ze zrzutu*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, Warszawa 2003.
11. Jakimek-Zapart E., *Materiały do bibliografii zrzeszenia WiN*, „Zeszyty Historyczne Zrzeszenia WiN” 2003, nr 19–20.
12. Jakimek-Zapart E. (rec., *Burza w Inspektoracie AK Rzeszów*. red. A. Zagórski i G. Ostasz), „Rocznik Archiwalny Archiwum Państwowego w Rzeszowie” 2003.
13. Kapusta M., *Harcerskie obozy*, „Biuletyn IPN” 2003, nr 10.
14. Kapusta M., *Esbeckie podchody*, „Dziennik Polski”, VII 2003 r.
15. Kapusta M., *W papieskiej Białej Służbie*, „Dziennik Polski”, 11 VI 2004 r.
16. Kopiński J., *Roman Dawicki (?–1951), Jerzy Wadas (1924–1948), Aleksander Wereszko (1917–1999)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
17. Kościański R. (rec., Wł. Siemaszko, E. Siemaszko, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939–1945*, Warszawa 2000), [w:] „Biblioteka Poznańskiego Humanistycznego Towarzystwa Naukowego”, t. 2, Poznań 2003.
18. Kościański R., *Płk Adam Lipiński (1882–1963) – jego wkład w budowę jednostek współtworzących II Korpus Polski*, [w:] *Bitwa o Monte Cassino 1944. Geneza – przebieg – opinie*. IV Konfe-

- rencia Naukowa, Leszno, 20 maja 2003 r. „*Wielkopole w II Korpusie Polskim gen. Wł. Andersa*”, red. B. Polak i W. Handke, Leszno 2003.
19. Kotarba R. [współautor], *Literaci a sprawa Katyńska – 1945*, Kraków 2003.
 20. Kotarba R., *Zakłamywanie Katyń*, „Dziennik Polski”, 26 IX 2003 r.
 21. Kotarba R., *Egzekucje hitlerowskie w Podgórzu 1939–1943*, [w:] *Wydarzenia i miejsca pamięci narodowej w Podgórzu*, Kraków 2003.
 22. Małyszka A., *Ewangelickie pozostałości w Poznańskim*, „Biuletyn IPN” 2004, nr 3.
 23. Perzyna P., *Jarocin z perspektywy Służby Bezpieczeństwa*, „Biuletyn IPN” 2003, nr 1.
 24. Perzyna P., *Rockszużby*, „Gazeta Poznańska”, 5 XII 2003 r.
 25. Perzyna P., *Jarocin pod lupą*, „Fakty Jarocińskie”, 24 IX 2003 r.
 26. Perzyna P., *Co kryją akta SB*, „Fakty Jarocińskie”, 1 X 2003 r.
 27. Perzyna P., *Ujawniamy akta SB*, „Fakty Jarocińskie”, 8 X 2003 r.
 28. Peterman R., *SB pozbywała się dowodów winy. Niszczenie materiałów archiwalnych aparatu bezpieczeństwa PRL w 1989 r.*, „Aspekt Polski” 2004, nr 6.
 29. Peterman R., *Czas zdrajców*, „Dziennik Łódzki”, 3–4 VII 2004 r.
 30. Pietrzak L., *Działalność wywiadu zrzeszenia WiN w obwodzie Garwolin 1945–1947 r.*, „Zeszyty Historyczne Zrzeszenia WiN” 2003, nr 19–20.
 31. Pietrzak L., *Krzysztyna Orzechowska (1897–1990), Wacław Kuchnio (1917–1948), Henryk Piątkowski (1907–1991)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
 32. Pietrzak L. [współautor wyboru dokumentów i opracowania], *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Lubelszczyźnie – lipiec 1944–czerwiec 1945*, Warszawa 2004.
 33. Popek L., *Czy będą zapomniani? W 60. rocznicę zbrodni wołyńskiej*, „Pro Patria” 2003, nr 84.
 34. Popek L., *Straty Kościoła rzymskokatolickiego w diecezji łuckiej w wyniku ludobójczej działalności OUN-UPA*, [w:] *Wołyń naszych przodków*, Warszawa 2003.
 35. Popek L., *Wołyński testament*, „Tygodnik Solidarność” 2003, nr 37.
 36. Popek L., *Wołanie o krzyż na mogile*, „Nasz Dziennik”, 27–28 IX 2003 r.
 37. Popek L., *Zbrodnia i pojednanie (w 60. rocznicę zbrodni na Wołyniu)*, „Rzeczpospolita”, 10–11 VII 2003 r.
 38. Rabiega R., *Sojczyński Stanisław (1910–1947)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce w latach 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
 39. Sawicki J., *„Siadaj bracie, dalej hop”*, „Biuletyn IPN” 2003, nr 10 (33).
 40. Smółka L., *Metody udostępniania akt w archiwach zakładowych i sposób ich wykorzystania w świetle ustawy o ochronie danych osobowych w chwili wejścia do Unii Europejskiej*, [w:] *Materiały z konferencji Oddziałów Stowarzyszenia Archiwistów Polskich w Legnicy i Wrocławiu „Polskie archiwa zakładowe w Unii Europejskiej” w dniach 23–25 kwietnia 2004 r. w Piechowicach k. Jeleniej Góry*, 2004.
 41. Sobieraj M., *Ojciec Ludwik i „Szerzenie”*, „Gazeta Wyborcza”, Lublin 24 X 2003 r.
 42. Sobieraj M., *Katolickie duszpasterstwo wojskowe w Okręgu Generalnym Lublin w latach 1918–1921*, [w:] *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Lublin 2004.
 43. Sobieraj M., *„Idzie żołnierz borem, lasem...”. 50 lat Koła Łowieckiego nr 8 „Łoś” [wojskowego]*, Lublin 2003.
 44. Surmacz R., *Ostatnia na drogę*, Lublin 2004.
 45. Wilczewski W.F., *J. Trochim (1909–1984)*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. 2, Warszawa 2003.
 46. Wilczewski W.F., *Witold Pietkun (1911–1981)*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. 2, Warszawa 2003.

IV. BIURO EDUKACJI PUBLICZNEJ

Zgodnie z art. 53 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu do zadań Instytutu należy informowanie społeczeństwa o strukturach i metodach działania instytucji, w których ramach zostały popełnione zbrodnie nazistowskie i komunistyczne oraz o sposobach działania organów bezpieczeństwa państwa, upowszechnianie w kraju i za granicą wyników swojej pracy oraz badań innych instytucji, organizacji i osób nad problematyką stanowiącą przedmiot jego działania, prowadzenie działalności wystawienniczej i formułowanie wniosków dotyczących edukacji historycznej.

Zadania te realizuje Biuro Edukacji Publicznej, na które składają się 3 wydziały:

- Wydział Badań Naukowych i Zbiorów Bibliotecznych (wraz z podległymi mu referatami w 10 oddziałach);
- Wydział Wystaw i Edukacji Historycznej (wraz z podległymi mu referatami w 10 oddziałach);
- Wydział Wydawnictw.

1. Wydział Badań Naukowych i Zbiorów Bibliotecznych

Wydział Badań Naukowych, Dokumentacji i Zbiorów Bibliotecznych jest w praktyce pionem badań naukowych IPN. W okresie sprawozdawczym pracowało w nim 13 historyków w centrali oraz blisko 50 w referatach badań naukowych istniejących we wszystkich OBEP. Realizowane przez nich projekty badawcze, dotyczące różnych zagadnień dziejów najnowszych Polski w latach 1939–1989, zostały określone w „Planie działalności Biura Edukacji Publicznej”, zatwierdzonym przez Kolegium IPN.

Pracownicy BEP utrzymują kontakty z placówkami naukowymi w całej Polsce (m.in. z Instytutem Historii PAN, Instytutem Studiów Politycznych PAN oraz większością uniwersytetów), współpracują też z organizacjami kombatanckimi. Wyrazem tego jest udział w licznych konferencjach i sympozjach naukowych, a także współudział w ich organizacji. W okresie, który obejmuje sprawozdanie, Biuro Edukacji Publicznej przygotowało samodzielnie lub we współpracy z innymi ośrodkami naukowymi kilkadziesiąt konferencji oraz sesji naukowych i popularnonaukowych. Te ostatnie (zamiennie z dyskusjami panelowymi) zwykle towarzyszyły otwarciom wystaw IPN w różnych miastach. Tematyka konferencji była zróżnicowana i wynikała zarówno z realizacji głównych kierunków badawczych BEP, jak i – w przypadku sesji popularnonaukowych – z zapotrzebowania społecznego oraz realizacji celów edukacyjnych Instytutu (rocznice, uroczystości lokalne itp.).

Do najważniejszych konferencji należały:

- „Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 r.” (Warszawa, 4–5 września 2003 r.) – międzynarodowa konferencja z udziałem grupy czeskich historyków.
- „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956” (Warszawa, 8 października 2003 r.).
- „Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża (1978–1980)”, (Gdańsk, 9–10 października 2003 r.).
- „Opór społeczeństwa wobec systemu represji w Polsce i na Litwie w latach 1944–1956” (Wilno, 6–7 listopada 2003 r.) – druga polsko-litewska konferencja naukowa zorganizowana wspólnie z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy.
- „Wieś i ruch ludowy a władza w PRL w latach 1956–1989” (Rzeszów, 27–28 listopada 2003 r.) – druga konferencja poświęcona tej problematyce zorganizowana wspólnie z Muzeum Historii Ruchu Ludowego.
- „Deportacje Górnoślązaków do ZSRR w 1945 r.” (Bytom, 12 lutego 2004 r.).

- „Kościół rzymskokatolicki w Łódzkiem w okresie duszpasterzowania biskupa Michała Klepacza (1947–1967)” (Łódź, 12–13 maja 2004 r.).
- „Obóz w Potulicach – aspekt trudnego sąsiedztwa polsko-niemieckiego w okresie dwóch totalitaryzmów” (Bydgoszcz, 27 maja 2004 r.).

Pełny wykaz konferencji, sesji oraz seminariów zorganizowanych przez BEP w okresie sprawozdawczym znajduje się w załączniku nr 1 do niniejszego sprawozdania.

Do końca czerwca 2004 r. ukazało się 28 książek oraz 292 naukowych i 219 publikacji popularnonaukowych (artykułów, recenzji) autorstwa pracowników BEP. Ich wykaz zawiera załącznik nr 2. Ukazały się też 2 numery (4. i 5.) periodyku naukowego IPN „Pamięć i Sprawiedliwość”, które w większości wypełniają artykuły, recenzje i opracowania pracowników BEP. Tematami przewodnimi numerów były: problematyka opozycji politycznej w PRL w latach 1976–1989 (nr 4) oraz roli aparatu bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym w latach 1944–1956 (nr 5). Zakończono też prace nad 6. numerem pisma, poświęconym problematyce etnicznej i mniejszości narodowych. Zostanie on opublikowany w końcu 2004 r.

W okresie sprawozdawczym pracownicy naukowcy BEP realizowali następujące ogólnopolskie programy badawczo-edukacyjne:

1.1. „Lista skazanych na karę śmierci 1944–1956”

W czerwcu 2004 r. zakończono realizację ogólnopolskiego projektu badawczego, którego celem było: a) ustalenie liczby skazanych na karę śmierci w latach 1944–1956 przez sądy komunistyczne w Polsce; b) przedstawienie działalności oraz odpowiedzialności w tym obszarze aparatu represji (MBP, prokuratura, sądy – w tym wojskowe); c) wypełnienie szczegółowych kwestionariuszy osób skazanych w latach 1946–1955 na karę śmierci z przyczyn politycznych przez Wojskowe Sądy Rejonowe (WSR).

W latach 1944–1956 różnego typu sądy (wojskowe i cywilne) orzekły łącznie ponad 8000 wyroków śmierci, z czego ok. 4500 zostało wykonanych. Nie sposób ustalić w sposób precyzyjny, ile z tych wyroków orzeczono wobec działaczy politycznych, a ilu spośród oskarżonych skazano za rzeczywiste czyny kryminalne. Najwięcej działaczy niepodległościowych zostało skazanych na karę główną przez WSR – powołane w styczniu 1946 r. i działające we wszystkich województwach do 1955 r. włącznie. Na stronie internetowej IPN (www.ipn.gov.pl) została udostępniona lista blisko 3500 nazwisk osób skazanych przez WSR na karę śmierci. Wobec prawie 1400 kara ta została wykonana. Wykazom nazwisk towarzyszy wstęp merytoryczny, opis projektu, a także tabele statystyczne. Do listy zostały załączone kwestionariusze osobowe tych spośród skazanych, którzy podlegali represjom z powodów politycznych, a jednocześnie co do których historycy nie mieli wątpliwości, że ich działalność miała podłoże polityczne, a nie kryminalne. Stąd, mimo zamknięcia programu, jego koordynator cały czas przyjmuje nowe informacje (np. od rodzin osób znajdujących się na liście), weryfikuje dotychczasowy stan wiedzy i konfrontuje go z nowymi dokumentami. Na dzień 30 czerwca 2004 r. umieszczono w internecie 1584 zweryfikowanych kwestionariuszy, a kolejnych 350 zostanie dołączonych w drugiej połowie 2004 r.

Począwszy od 2003 r. uczestnicy programu publikują efekty swojej pracy, czyli regionalne listy skazanych na karę śmierci przez WSR, opatrzone stosownymi wstępami merytorycznymi. Do czasu zamknięcia programu swoje listy skazanych wydały oddziały we Wrocławiu, Krakowie, Katowicach, Rzeszowie, Warszawie i Łodzi. Kilku badaczy (Joanna Żelazko, Filip Musiał i Piotr Łapiński), opierając się na zebranych przez siebie materiale oraz bogatej literaturze przedmiotu, przygotowuje bądź przedstawiło już prace doktorskie na temat działalności WSR w swoim regionie.

Równoległe grupa historyków biorących udział w programie przygotowała blisko 30 relacji od osób skazanych na karę śmierci, wobec których zastosowano prawo łaski. Relacje zostały opracowane naukowo, a dzięki dotarciu do materiałów SB przechowywanych w IPN ustalono także za-

kres inwigilacji tych osób przez aparat bezpieczeństwa po 1956 r., kiedy to większość skazanych opuściła mury więzienne. Praca (pt. *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*) obejmująca wstęp merytoryczny, opracowane relacje, aneksy oraz unikatowe zdjęcia, o objętości blisko 30 arkuszy wydawniczych, ukazała się na początku 2004 r. i zebrała pochlebne recenzje. Promocje książki z udziałem niektórych jej bohaterów oraz autorów odbyły się m.in. w Warszawie, Wrocławiu, Białymstoku i Krakowie. Promocji towarzyszyła wystawa, przygotowana na podstawie dokumentów i zdjęć wykorzystanych przez autorów książki przez OBEP we Wrocławiu.

1.2. Słownik biograficzny „Konspiracja i opór społeczny 1944–1956”

Na początku 2004 r. ukazał się II tom słownika, liczący blisko 700 stron druku i zawierający 147 haseł biograficznych. Słownik wydawany jest w systemie holenderskim (każdy tom od A do Z), a wśród postaci prezentowanych w jego II tomie znaleźli się: żołnierze Armii Krajowej oraz innych organizacji podziemnych, pozostający w konspiracji po 1944 r., przedstawiciele podziemnej i jawnej opozycji działającej od 1945 r. (m.in. z SN, PSL i SP), a także przedstawiciele najmłodszego pokolenia konspiratorów, którzy w latach 50. zakładali kółka samokształceniowe w szkołach czy też przeciwstawiali się kolektywizacji wsi.

W okresie sprawozdawczym rozpoczęły się też prace nad tomem III, które koordynuje OBEP we Wrocławiu. U 45 pracowników IPN oraz 20 historyków spoza Instytutu (są wśród nich badacze z Olsztyna, Zielonej Góry, Poznania, Krakowa, Lublina, Gdańska, Jasła, Warszawy i Katowic) zamówiono ponad 150 biogramów żołnierzy i działaczy niepodległościowych z podziemia poakowskiego, ruchu narodowego, ludowego, socjalistycznego, konspiracji piłsudczykowskiej, organizacji młodzieżowych, oddziałów partyzanckich – ze wszystkich regionów Polski, w tym Kresów Wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej. Robocza wersja tomu III zostanie ukończona w pierwszym kwartale 2005, a jego edycja powinna nastąpić do końca 2005 r.

1.3. Wojna i okupacja 1939–1945 r.

W końcu 2003 r. ukazała się książka autorstwa pracownika BEP dr. Waldemara Grabowskiego *Polska Tajna Administracja Cywilna 1940–1945*. Publikacja ta, o objętości ponad 50 arkuszy wydawniczych, stanowi próbę całościowego przedstawienia działalności tajnej administracji w okupowanej Polsce. W kolejnych rozdziałach ukazano poszczególne komórki organizacyjne Delegatury Rządu RP na Kraj, zarówno szczebla centralnego, jak okręgowego i powiatowego, szeroko omówiono także zagadnienie łączności kurierskiej i radiowej pomiędzy rządem RP w Paryżu (następnie w Londynie) a jego przedstawicielstwem w kraju.

W związku z przypadającą na sierpień 2004 r. 60. rocznicą wybuchu Powstania Warszawskiego pracownicy BEP przygotowali do druku poświęcony temu wydarzeniu podwójny numer „Biuletynu IPN” (nr 8–9/2004) i 2 publikacje okolicznościowe: *Aresztowane Powstanie* oraz reedycję pracy Janusza Zawodnego *Uczestnicy i świadkowie Powstania Warszawskiego. Wywiady*. Rezultaty prowadzonych równoległe badań naukowych zostały przedstawione na konferencji naukowej „Dni powstania – Warszawa 1944” we wrześniu 2004 r.

1.3.1. „Polskie Państwo Podziemne”

W ramach projektu badawczego „Polskie Państwo Podziemne”, stanowiącego najważniejszy projekt w ramach programu „Wojna i okupacja 1939–1945”, przygotowywana jest kilkutomowa publikacja meldunków kolejnych Delegatów Rządu na Kraj, przekazywanych do naczelnych władz państwowych w Londynie w latach 1941–1945. W okresie sprawozdawczym trwały prace przygoto-

wujące publikację tomu pierwszego, obejmującego meldunki Delegata z roku 1941. Będzie to pierwsze tego rodzaju wydawnictwo, ukazujące nie tylko działalność okupantów, ale także różne przejawy życia konspiracji polskiej, sprawy gospodarcze oraz nastroje społeczne.

W rezultacie badań prowadzonych nad innymi aspektami historii II wojny światowej opublikowano m.in. monografię Janusza Wróbla *Uchodźcy polscy ze Związku Sowieckiego 1942–1950* oraz dwa tomy studiów: *Opór wobec systemów totalitarnych na Wileńszczyźnie w okresie II wojny światowej*, pod redakcją Piotra Niwińskiego, oraz *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, pod redakcją Waldemara Grabowskiego. W drugiej połowie 2004 r. ukaze się tom studiów dotyczących deportacji górników z Górnego Śląska do ZSRR w 1945 r. Trwają natomiast wciąż prace m.in. nad przygotowaniem książki dokumentującej przejawy pomocy udzielanej Polakom przez niektórych Ukraińców podczas antypolskiej akcji OUN-UPA w latach 1943–1947.

1.3.2. Zespół ds. „bydgoskiej krwawej niedzieli”

W ramach projektu „Wojna i okupacja” w dniu 14 listopada 2003 r. z inicjatywy BEP IPN został powołany zespół badawczy zajmujący się wyjaśnieniem wydarzeń bydgoskich z 3 i 4 września 1939 r., nazwanych przez propagandę III Rzeszy „bydgoską krwawą niedzielą”. Przewodniczy mu dr hab. Paweł Machcewicz, dyrektor BEP. W pracach zespołu uczestniczą przedstawiciele: Akademii Bydgoskiej, Archiwum Państwowego w Bydgoszczy oraz Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, PAN w Toruniu, Instytutu Zachodniego w Poznaniu, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie (m.in. prof. Przemysław Hauser, prof. dr hab. Jan Sziling, prof. dr hab. Waldemar Rezmer, prof. dr hab. Zbigniew Karpus, prof. dr hab. Adam Marcinkowski, prof. dr hab. Włodzimierz Jastrzębski, dr hab. Janusz Kutta).

Celem Zespołu jest zbliżenie się, jak dalece jest to możliwe w badaniach historycznych, do pełnej prawdy na temat wydarzeń, które miały miejsce w Bydgoszczy 3 i 4 września 1939 r. Pierwszym zadaniem powołanego zespołu badawczego będzie dotarcie do wszystkich źródeł, które dotyczą bezpośrednio lub mają tylko związek z wydarzeniami 3 i 4 września. Istnieje bowiem bardzo dużo różnorodnych materiałów, które są rozproszone po wielu archiwach i nie były dotąd nigdy w pełni wykorzystane i konfrontowane ze sobą. Po przeprowadzeniu dogłębnej kwerendy w Polsce i za granicą, następnym krokiem będzie opublikowanie najważniejszej części bądź całości tych źródeł. Na podstawie dokumentów historycy spróbują odtworzyć najbardziej prawdopodobny przebieg wydarzeń z 3 i 4 września, oszacować liczbę zabitych po polskiej i niemieckiej stronie, a także będą próbować stworzyć imienną ich listę.

W ciągu ostatnich 10 miesięcy członkowie zespołu badawczego przeprowadzili kwerendę w następujących archiwach: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Archiwum Instytutu Zachodniego, Wojskowym Biurze Badań Historycznych, Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie, Archiwum Federalnym w Berlinie, Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie-Rembertowie, Archiwum Państwowym w Bydgoszczy, Archiwum Federalnym w Bayreuth, Archiwum Państwowym w Bydgoszczy, Rosyjskim Archiwum Wojskowym – Centrum Przechowywania Historyczno-Dokumentalnych Kolekcji w Moskwie.

1.4. Zagłada Żydów na ziemiach polskich

W okresie sprawozdawczym zakończone zostały prace nad pierwszą, roboczą wersją monografii „Wokół »Żegoty«. Stosunki polsko-żydowskie w latach drugiej wojny światowej”. Tom względnie tomy (opracowanie jest bowiem bardzo obszerne) będą się składać z kilku autorskich opracowań oraz towarzyszących im aneksów źródłowych, dotyczących m.in. polityki Polskiego Państwa Podziemnego wobec zagłady ludności żydowskiej, stosunków polsko-żydowskich w Warszawie,

wreszcie powstania i działalności Rady Pomocy Żydom „Żegota”. Ważną częścią planowanego wydawnictwa będą, dotąd w historiografii zaniedbywane, opracowania regionalne dotyczące kwestii stosunków polsko-żydowskich, ratowania Żydów i ich Zagłady, m.in. w Okręgu Białystok, Krakowie, Łodzi i na Górnym Śląsku (rejencja katowicka). Publikacja monografii, która w połowie 2004 r. znajdowała się u recenzentów zewnętrznych, jest planowana na 2005 r.

Zakończone zostały też prace nad przygotowaniem do druku obszernych materiałów z międzynarodowej konferencji „»Aktion Reinhardt«. Zagłada Żydów w Generalnym Gubernatorstwie”, który zostanie opublikowany na przełomie 2004 i 2005 r.

1.5. Aparat represji i opór społeczny 1944–1989

Program ten, stanowiący od 2002 r. największe przedsięwzięcie naukowo-badawcze BEP, składa się z czterech podstawowych projektów, w których realizację zaangażowani są pracownicy nauki BEP oraz wszystkich OBEP.

1.5.1. „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej”

Najważniejszy efekt prac badawczych prowadzonych w ramach tego projektu stanowi przygotowana w wersji roboczej publikacja „Obsada personalna aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989”, tom I: „Obsada personalna UB 1944–1956”. Książka, która ukaże się drukiem w 2005 r., zawierać będzie dane o strukturze aparatu oraz obsadzie personalnej kilku tysięcy kierowniczych stanowisk w komunistycznym aparacie bezpieczeństwa lat 1944–1956. Za kierownicze stanowiska, których obsada znajdzie się w informatorze, uznano: w MBP – ministra BP, jego zastępców, dyrektorów i zastępców dyrektorów departamentów oraz naczelników wydziałów; w siedemnastu WUBP – kierowników/szefów wojewódzkich UBP, ich zastępców, naczelników i zastępców wydziałów; w więcej niż 300 powiatowych UBP – kierowników/szefów i ich zastępców; w kilkudziesięciu więzieniach i obozach – naczelników i komendantów. Przy przygotowaniu obsady personalnej UB z lat 1944–1956 wykorzystano przede wszystkim materiały archiwalne IPN, uzupełnione o dokumenty Centralnego Archiwum Wojskowego, Ministerstwa Sprawiedliwości, Centralnego Zarządu Zakładów Karnych oraz okręgowych inspektoratów służby więziennej.

Równocześnie, we współpracy z pionem archiwalnym IPN, rozpoczęto prace nad weryfikacją i uzupełnieniem przygotowanego w drugiej połowie lat 70. przez zespół Biura „C” MSW informatora personalnego o funkcjonariuszach centrali MBP i MSW. W okresie sprawozdawczym trwały wstępne prace nad ustaleniem obsady personalnej MSW z lat 1979–1990 do sześciu zastępcy naczelnika wydziału włącznie.

Równolegle trwały też indywidualne prace badawcze nad różnymi aspektami funkcjonowania aparatu bezpieczeństwa. W ich ramach m.in. opublikowano 3 tomy dokumentów: „Instrukcje o pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989” w opracowaniu Tadeusza Ruzikowskiego, *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Lubelszczyźnie (lipiec 1944–czerwiec 1945)* w opracowaniu zespołu historyków pod przewodnictwem Sławomira Poleszaka oraz *Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1953–1954*, przygotowany przez Grzegorza Majchrzaka i Andrzeja Paczkowskiego. Ponadto przygotowano do druku tom studiów „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956”, pod redakcją Tomasza Łabuszewskiego i Kazimierza Krajewskiego, w którym znalazły się zarówno analizy działań wybranych powiatowych UBP, jak różnych operacji prowadzonych przez funkcjonariuszy resortu bezpieczeństwa. Jego publikacja jest przewidziana na początek 2005 r. Na publikację, która nastąpi w drugiej połowie 2004 r., oczekuje też obszerny wybór biuletynów informacyjnych MBP z lat 1950–1951 w opracowaniu Łukasza Kamińskiego. Będzie to pierwsza publikacja IPN zaopatrzona w płytę CD, na której w postaci zeskanowanych obrazów znajdują się wszystkie biuletyny MBP z tego okresu (łącznie ponad 3000 stron

maszynopisu). Podobny charakter – książki zaopatrzonej w płytę CD – będzie miał tom dokumentów normatywnych MBP i KdBP z lat 1944–1956, nad którym rozpoczęto wstępne prace.

1.5.2. Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956

Celem projektu jest opisanie różnorodnych organizacji polskiego podziemia zbrojnego i politycznego, działającego na ziemiach dzisiejszej Polski, oraz jego zwalczania przez polski i radziecki aparat bezpieczeństwa. W jego ramach najważniejsze przedsięwzięcie zespołowe stanowi „Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956”. Ma on na celu opracowanie dziejów podziemia w formie przydatnej zarówno badaczom specjalizującym się w tej tematyce, jak też osobom zainteresowanym najnowszą historią Polski w wymiarze lokalnym i ogólnopolskim. Jego forma i treść mają sprawić, by był również przydatnym narzędziem edukacyjnym na poziomie licealnym oraz uniwersyteckim.

Atlas zawierać będzie mapy, opis struktur i ważniejszych form aktywności wszystkich polskich organizacji niepodległościowych działających na terenach powojennej Polski oraz II RP, od momentu wkroczenia na dane terytorium Armii Czerwonej do roku 1956. W kilku przypadkach prezentowane wydarzenia wykrócą poza rok 1956. W pierwszej części atlasu przedstawione zostaną wszystkie organizacje ogólnopolskie, zaś w następnych organizacje (struktury i dowódcy) oraz najważniejsze wydarzenia (rozbita PUBP, posterunków MO, ważniejsze starcia zbrojne) w poszczególnych województwach. Całość uzupełnią będą mapy i opisy prezentujące działalność polskiego podziemia na terenach II RP włączonych do ZSRR. Atlas będzie zawierał około 300 map umieszczonych na 150 kartach, którym towarzyszyć będzie ponad 300 stron opisów i 200 zdjęć. Całość poprzedzona zostanie dwoma wstępami redakcyjnymi: historycznym i kartograficznym.

Atlas powstaje we współpracy z Zakładem Kartografii Instytutu Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie. Merytorycznego opracowania opisów map oraz przygotowania roboczych wersji map na podkładach w skali 1:1 000 000 dokonał zespół 32 badaczy ze wszystkich oddziałów IPN. Wykonaniem elektronicznych wersji podkładów kartograficznych, nanoszeniem na nie zmiennych oraz opracowaniem graficznym danych ilościowych zajmuje się zespół kartografów UMCS. W końcu okresu sprawozdawczego rozpoczęło się opracowanie merytoryczne i redakcyjne, które powinno się zakończyć do połowy 2005 r. Publikacja atlasu jest planowana na koniec 2005 r.

Rezultaty indywidualnych badań naukowych pracowników BEP, mieszczące się w ramach projektu „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956”, zostały opublikowane w numerze 5. periodyku „Pamięć i Sprawiedliwość”, a także w wielu innych wydawnictwach, także niezwiązanych z IPN (np. „Zeszyty Historyczne WiN”). W drugiej połowie 2004 r. ukaże się tom studiów poświęcony podziemiu niepodległościowemu na Białostocczyźnie w latach 1944–1956.

1.5.3. Aparat bezpieczeństwa w walce z Kościołem i wolnością wyznania

W ramach realizacji tego projektu zakończono rozległą kwerendę archiwalną, prowadzoną przez kilkunastoosobowy zespół badaczy, której rezultatem będzie tom dokumentów pod roboczym tytułem: „Zadanie trudne jak nigdy. Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych w latach 1944–1989”. Przygotowana też została bogato ilustrowana, zwięzła synteza dziejów Kościoła katolickiego w PRL, która otworzy cykl publikacji IPN o charakterze popularnonaukowym.

Równolegle uczestnicy projektu prowadzili indywidualne badania dotyczące różnych problemów związanych z problematyką represji antykościelnych. Ich rezultat stanowią liczne publikacje, wśród których na wyróżnienie zasługuje opublikowany przez IPN we współpracy z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach tom studiów: *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego* (Katowice 2003). Tema-

tyka zwalczania Kościoła katolickiego przez władze komunistyczne była przedmiotem kilku organizowanych przez IPN sesji oraz konferencji naukowych. Materiały najważniejszych z nich doczekały się również publikacji. W szczególności wymienić należy następujące pozycje: *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie w latach 1945–1989* (Wrocław 2004), *Arcybiskup Ignacy Tokarczuk – Kościół, władza, opór społeczny* („Studia Rzeszowskie” 2003, nr 10).

1.5.4. „Władze PRL wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej w latach 1956–1989”

Podstawowym celem projektu jest opis i analiza reakcji władz PRL na pojawiające się cyklicznie kryzysy społeczne, a także odtworzenie dziejów opozycji antysystemowej, w tym zwłaszcza metod jej zwalczania przez SB i inne służby specjalne. Z uwagi na bardzo obszerny zakres czasowy i tematyczny projektu został on zdominowany przez monograficzne tematy badawcze podejmowane przez poszczególnych pracowników pionu edukacyjnego IPN.

Tematy realizowane w ramach projektu układają się w dwa główne wątki. W ramach pierwszego, dotyczącego opozycji politycznej, przygotowano kilka obszernych studiów, dotyczących m.in. zwalczania Komitetu Obrony Robotników, Ruchu Młodej Polski oraz NSZZ „Solidarność”, które zostały opublikowane w „Pamięci i Sprawiedliwości” (2003, nr 4). W drugiej połowie 2003 r. ukazał się też zapis zorganizowanego przez IPN spotkania 46 działaczy opozycji przedsierpniowej *Co nam zostało z tych lat. Opozycja polityczna 1976–1980 z dzisiejszej perspektywy*, pod redakcją Jerzego Eislera. W OBEP w Rzeszowie powstała rozprawa doktorska poświęcona działalności opozycji politycznej na Podkarpaciu w latach 1980–1989, a w Lublinie trwają prace nad monografią poświęconą tamtejszej opozycji przedsierpniowej. W Warszawie powstaje z kolei monografia, której celem będzie analiza całokształtu działań MSW wymierzonych w struktury NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981. Szczególny charakter – publikacji łączącej w sobie elementy albumu, monografii i wyboru dokumentów – będzie mieć wydawnictwo „Jarocin w obiektywie bezpieki”, przygotowane przez historyków z łódzkiego OBEP.

W zakresie badań nad przebiegiem kryzysów społeczno-politycznych w dziejach PRL opublikowano m.in. tom materiałów pokonferencyjnych *Oblicza Marca 1968* (Warszawa 2004), pod redakcją Konrada Rokickiego i Sławomira Stępnia. W wydawnictwie zewnętrznym ukazała się z kolei monografia Antoniego Dudka *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990* (Kraków 2004). Zaawansowane są prace nad monografiami poświęconymi wydarzeniom marcowym 1968 r. oraz przebiegowi kryzysów społeczno-politycznych na Dolnym Śląsku.

Liczne artykuły i dokumenty dotyczące dziejów opozycji oraz przebiegu peerelowskich kryzysów były publikowane na łamach „Biuletynu IPN”.

1.5.5. „Indeks Represjonowanych” – nadzór merytoryczny nad realizacją dotacji celowej IPN dla Fundacji Ośrodka „Karta”

W związku z uchwaleniem przez Parlament RP w ramach budżetów IPN na lata odpowiednio 2003 i 2004 dotacji celowych dla Fundacji Ośrodka „Karta” (organizacji pozarządowej z siedzibą w Warszawie), w dniach odpowiednio 28 maja 2003 r. i 13 maja 2004 r. zawarte zostały umowy, których przedmiotem było dokonanie przez Fundację na rzecz Instytutu, w celu udostępnienia szerokiej opinii publicznej, zadania polegającego na pozyskaniu, weryfikacji i udostępnieniu danych o obywatelach polskich prześladowanych przez ZSRR w latach 1939–1959 w ramach projektu „Indeks Represjonowanych”.

Program „Indeksu Represjonowanych” jest największą w kraju inicjatywą, zmierzającą do imiennego udokumentowania losów obywateli polskich ofiar represji ze strony ZSRR. „Indeks” powstaje od 1988 r. Przedsięwzięcie zostało zainicjowane w działającym wówczas jako ruch społeczny Archiwum Wschodnim. Dokumentowanie losów Polaków i obywateli polskich II RP innych

narodowości, represjonowanych przez organa państwowe ZSRR po 17 września 1939 r., stało się też jednym z podstawowych zadań Fundacji Ośrodka „Karta”. Dane dotyczące ofiar sowieckich represji zastrzelonych, uwięzionych, deportowanych gromadzone są w komputerowej bazie danych „Indeksu Represjonowanych” (obecnie liczy ona ponad 1 mln rekordów).

Od 1993 r. program stał się przedsięwzięciem międzynarodowym, dzięki nawiązaniu przez Ośrodek „Karta” ścisłej współpracy z Ośrodkiem Badań, Informacji i Upowszechniania (NIPC) „Memorial” w Moskwie, a dzięki niemu także z lokalnymi stowarzyszeniami zrzeszonymi w „Memoriale” (m.in. w Syktywkarze, Workucie, Archangielsku, Permie). W późniejszych latach w realizację projektu włączyły się inne środowiska partnerskie w Rosji, na Litwie, Ukrainie oraz na Białorusi.

Nadzór merytoryczny nad pracami Fundacji Ośrodka „Karta” refinansowanymi ze środków pochodzących z dotacji celowej zapisanej w budżecie IPN sprawowała (a w przypadku kolejnej dotacji na rok 2004 nadal sprawuje) komisja koordynowana przez zastępcę dyrektora BEP dra Władysława Bułhaka. W jej skład wchodzi przedstawiciele Kolegium IPN, a także pozostałych pionów merytorycznych IPN (BUiAD i GKŚZpNP).

Prace wykonane w ramach realizacji ww. umów w okresie sprawozdawczym obejmowały m.in. kwerendy archiwalne, a także tłumaczenie, komputeryzację i udostępnienie poprzez Internet danych odnośnie do:

- deportowanych z obwodu białostockiego do obwodu archangielskiego;
- deportowanych z obwodów baranowickiego i wilejskiego do obwodu archangielskiego;
- deportowanych z obwodu lwowskiego do obwodu archangielskiego;
- deportowanych do Komi ASSR;
- aresztowanych na Białorusi 1939–1941;
- internowanych w obozach uralskich;
- przetrzymywanych w obozie w Kałudze;
- aresztowanych na Litwie po 1944 r.

* * *

Niezależnie od zaangażowania w realizację ogólnopolskich oraz lokalnych programów, pracownicy naukowcy BEP prowadzą indywidualne prace badawcze mieszczące się w problematyce przewidzianej ustawą o IPN. W okresie sprawozdawczym 4 z nich uzyskało stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii (Waldemar Grabowski, Tomasz Łabuszewski, Dariusz Iwaneczko, Krzysztof Kaczmarski), a 2 przeprowadziło przewód habilitacyjny (dr Antoni Dudek na Uniwersytecie Jagiellońskim i dr Jan Żaryn w Instytucie Historii PAN) i oczekuje na zatwierdzenie stopnia naukowego doktora habilitowanego. Na ukończeniu jest kilka kolejnych dysertacji, a wielu pracowników planuje w najbliższej przyszłości otwarcie przewodów doktorskich.

2. Wydział Wystaw i Edukacji Historycznej

2.1. Edukacja historyczna

Obowiązki z dziedziny szeroko rozumianej edukacji historycznej nałożone na IPN przez ustawodawcę realizuje Wydział Wystaw i Edukacji Historycznej BEP poprzez:

- opracowywanie i prezentowanie wystaw historycznych, a także prowadzenie związanych z nimi wykładów i lekcji muzealnych;
- ogłaszanie różnorodnych konkursów historycznych dla uczniów, nauczycieli, studentów;
- współpracę ze szkołami i nauczycielami;

- organizowanie różnorodnych form doskonalenia zawodowego dla nauczycieli historii, wiedzy o społeczeństwie i języka polskiego;
- współpracę z innymi instytucjami zainteresowanymi popularyzacją historii najnowszej, takimi jak radio, telewizja, prasa, samorządy lokalne, muzea czy stowarzyszenia kombatanckie.

2.1.1. Współpraca z MENiS oraz instytucjami zajmującymi się kształceniem nauczycieli

Podstawą do podejmowania wspólnych działań przez BEP i MENiS jest podpisane 11 września 2001 r. Porozumienie o współpracy pomiędzy Instytutem Pamięci Narodowej i Ministerstwem Edukacji Narodowej i Sportu.

BEP kontynuuje współpracę z Centralnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie przy realizacji ogólnopolskich programów pilotażowych dotyczących problemów związanych z nauczaniem najnowszej historii Polski.

Rozszerza się współpraca BEP z ośrodkami doskonalenia nauczycieli i ośrodkami metodycznymi w całym kraju. Wspólnie organizowane są różnorodne formy doskonalenia zawodowego związane z historią najnowszą dla nauczycieli historii, wiedzy o społeczeństwie i języka polskiego, można tu wymienić m.in. konferencje, sesje, wykłady, warsztaty i kursy, w tym metodyczne, wśród których ważne miejsce zajmują cykle seminaryjno-warsztatowe realizowane jako ponaddwudziestogodzinne kursy doskonalenia podnoszące kwalifikacje zawodowe (największe obejmują 70 godzin zajęć), m.in. „Kryzysy PRL”, „Obraz PRL w literaturze – warsztaty dramy” oraz kursy przygotowujące do korzystania z wydanych przez IPN pakietów edukacyjnych.

Teren obejmowany działalnością poszczególnych oddziałów IPN wykracza poza obszar jednego województwa, co powoduje, że OBEP-y współpracują z instytucjami zajmującymi się doskonaleniem nauczycieli z wielu województw i powiatów, np. OBEP w Białymstoku z białostockimi, suwalskimi, łomżyńskimi i olsztyńskimi, OBEP w Lublinie z lubelskimi i zamojskimi, OBEP w Warszawie z warszawskimi i płockimi itd.

Godne podkreślenia jest, że współpraca z ośrodkami doskonalenia nauczycieli nabrała charakteru współpracy stałej, a w trakcie konferencji metodycznych organizowanych dla nauczycieli przez doradców metodycznych historii, wiedzy o społeczeństwie i języka polskiego regularnie informujemy o naszych propozycjach edukacyjnych.

Kontynuujemy współpracę z kuratorami oświaty, m.in. przy przeprowadzaniu szkolnych konkursów historycznych i organizacji konferencji. Partnerem w projektach edukacyjnych BEP jest także biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.

Kontynuujemy współpracę z instytucjami zajmującymi się międzynarodową wymianą i doskonaleniem nauczycieli, w tym z polsko-niemiecką Fundacją „Krzyżowa”. Przygotowywane są wspólne konferencje i warsztaty dla nauczycieli.

2.1.2. Działania edukacyjne skierowane do nauczycieli

W roku szkolnym 2003/2004 oddziały IPN podjęły różne formy działań edukacyjnych skierowane bezpośrednio do nauczycieli historii, wiedzy o społeczeństwie i języka polskiego obejmujące:

- cykle seminaryjno-warsztatowe, prowadzone m.in. w Gdańsku, Krakowie, Wrocławiu i Warszawie (np. 70-godzinny „Trudne pytania w nauczaniu najnowszej historii Polski”);
- kursy doskonalenia zawodowego przygotowujące do pracy z pakietami edukacyjnymi wydanymi przez IPN;
- warsztaty przedmiotowo-metodyczne przygotowujące do prowadzenia lekcji muzealnych na podstawie eksponowanych przez BEP wystaw;
- tematyczne warsztaty przedmiotowo-metodyczne;
- wykłady i cykle wykładów, np. „Z materiałów IPN” w Gdańsku, „Wykłady otwarte” w Katowicach czy „Poniedziałki z historią najnowszą” w Warszawie;

- projekty edukacyjne, m.in. „Wizja lokalna” w Warszawie;
- wykłady podczas konferencji metodycznych;
- udział nauczycieli i ich uczniów w sesjach naukowych organizowanych przez IPN;
- konferencje popularnonaukowe organizowane dla nauczycieli.

Cenną pomocą dla nauczycieli są materiały źródłowe przekazywane w postaci kserokopii jako tematyczne zestawy źródeł (dokumenty, ikonografia itp.) uczestnikom form doskonalenia zawodowego (konferencji, kursów, wystaw itp.).

Z myślą o nauczycielach historii, wiedzy o społeczeństwie i języka polskiego przygotowywane są tzw. pakiety edukacyjne wydawane w serii „Teki edukacyjne IPN”. Wzbogacają one i poszerzają wiedzę określoną w podstawach programowych i programach oraz zawartą w podręcznikach szkolnych o najnowsze ustalenia badaczy. Pakiety zawierają szczegółowe omówienie problemu, bibliografię, propozycje metodyczne oraz bogaty wybór źródeł, w tym ikonograficznych, dzięki czemu stanowią cenną pomoc dydaktyczną do nauczania najnowszej historii Polski. W okresie lipiec 2003–czerwiec 2004 BEP wydało pakiety: *Prymas Tysiąclecia Kardynał Stefan Wyszyński, Polskie Państwo Podziemne*, cz. I *KL Auschwitz* (w przygotowaniu m.in. „Rok 1956”, „Marzec 1968”). Niestety, z powodu ograniczeń finansowych niemożliwe stało się utrzymanie założonego wcześniej tempa wydawania pakietów. Pozostające w dyspozycji BEP środki pozwalają publikować dwa lub trzy pakiety rocznie, podczas gdy zakładano wydawanie co najmniej sześciu–ośmiu. Pracownicy BEP opracowują także prezentacje multimedialne na płytach CD, które będą załączone do tek.

Ważnym uzupełnieniem powyższych wydawnictw są warsztaty przedmiotowo-metodyczne prowadzone na podstawie wszystkich dotychczas wydanych pakietów edukacyjnych, przygotowujące nauczycieli do pracy z nimi na lekcjach.

2.1.3. Praca edukacyjna z młodzieżą

W okresie sprawozdawczym pracownicy BEP, analogicznie jak w poprzednich latach, organizowali i brali udział w rozmaitych działaniach edukacyjnych skierowanych bezpośrednio do młodzieży szkolnej, m.in. takich jak:

- wykłady dla gimnazjalistów i licealistów (organizowane również na terenie szkół);
- lekcje i warsztaty przeprowadzane w siedzibie BEP i OBEP oraz w szkołach (tematy wynikały z bezpośrednich ustaleń pomiędzy nauczycielami a pracownikami BEP lub należały do stałej listy propozycji, wynikającej z dotychczasowej tematyki badań i działań);
- lekcje muzealne połączone ze zwiedzaniem wystaw IPN prezentowanych w kilkudziesięciu miejscach w Polsce;
- przeglądy filmowe poprzedzone wprowadzającymi wykładami, a podsumowywane różnymi formami dyskusji (formuła dyskusyjnych klubów filmowych) – w Białymstoku, Gdańsku, Lublinie, Łodzi, Rzeszowie, Warszawie;
- wykłady otwarte i cykle wykładów prowadzone przez historyków z BEP (w siedzibie BEP, a także na zaproszenie domów kultury, muzeów, klubów, stowarzyszeń i innych placówek oświatowych w całym kraju);
- różnorodne formy turystyczne, np. „Terenowe lekcje historii” organizowane przez OBEP w Łodzi, Historyczny Klub Turystyczny „Wędrówki po historii” zorganizowany przez OBEP w Gdańsku.

2.1.4. Konkursy historyczne dla młodzieży szkolnej

W roku szkolnym 2003/2004 oddziałowe biura edukacji publicznej przeprowadziły konkursy regionalne, skierowane zarówno do nauczycieli, jak i uczniów (5 rozstrzygniętych i 3 ogłoszone).

Szczególny charakter przyjmują konkursy historyczne realizowane w formie imprez turystycznych. Ich wagę i znaczenie podkreśla udział w nich świadków historii oraz przebywanie w miejscach z historią związanych.

2.1.5. Współpraca ze szkołami wyższymi

IPN kontynuuje współpracę z uczelniami. Na prośbę i z udziałem przedstawicieli kadry uniwersyteckiej odbywają się pokazy, wykłady, warsztaty i prelekcje dla studentów, m.in. z uniwersytetów Jagiellońskiego i Warszawskiego. Przedsięwzięcia te przyjmują różnorodne formy, zgodne z możliwościami i uwarunkowaniami IPN, ale uwzględniające potrzeby naszych partnerów. Uczestniczymy również w organizowanych przez środowiska naukowe działaniach popularyzujących naukę, m.in. w festiwalach nauki w Warszawie i Gdańsku.

Oddziały IPN współpracują ze wszystkimi szkołami wyższymi na swoim terenie, które wyraziły chęć podjęcia współpracy. Wspólnie organizowane są wystawy, konferencje naukowe, dyskusje panelowe, seminaria i warsztaty dla nauczycieli, naukowcy biorą udział w pracach komisji konkursów organizowanych przez BEP.

Wspólnie z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie organizowane są studia podyplomowe podnoszące kwalifikacje zawodowe nauczycieli w przedmiocie „Wiedza o państwie i społeczeństwie 1939–1989”, a z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie studia podyplomowe kwalifikacyjne dla nauczycieli historii.

2.1.6. Współpraca z samorządami

Kontynuowana jest i rozszerzana współpraca z samorządami lokalnymi, czego wyrazem jest m.in. podpisane porozumienie z Dzielnicą Warszawa-Mokotów (przygotowywane są następne). Wspólnie z samorządami lokalnymi IPN organizuje konferencje historyczne, cykle wykładów oraz promuje związki z „małymi ojczyznami”, m.in. poprzez przybliżanie historii najnowszej. Wyróżnić w tych działaniach można propozycje skierowane do wszystkich mieszkańców oraz środowisk szkolnych znajdujących się w gestii władz lokalnych, zarówno miejskich i gminnych, jak powiatowych.

2.2. Działania wystawiennicze, współpraca z mediami

2.2.1. Wystawy zorganizowane przez BEP IPN

W okresie sprawozdawczym przygotowanych zostało 16 nowych wystaw. Wśród najważniejszych należy wymienić „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieczeństwa 1944–1956”, przygotowaną przez Oddział w Warszawie i prezentowaną z dużym powodzeniem na Mazowszu i Podlasiu, „»Wypędzeni, przypędzeni...«. Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945–1949” przygotowaną przez Delegaturę w Olsztynie, czy wystawę towarzyszącą międzynarodowej konferencji „»Wokół Praskiej Wiosny«. Interwencja wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 r.”. Ponadto w całym kraju prezentowaliśmy 34 ekspozycje przygotowane w latach poprzednich, które cieszą się nadal powodzeniem, w tym „Marzec 68”, „Polacy–Ukraińcy 1939–1947”, „»Aktion Reinhardt«. Zagłada Żydów w Generalnym Gubernatorstwie”, „Grudzień 70. Gdańsk–Gdynia”, „Sowieckie piekło 1939–1956” czy „Stan wojenny”.

Tematyka wystaw, na których jest prezentowana bogata, często unikalna dokumentacja fotograficzna i materiały archiwalne, jest bardzo różnorodna. Wystawy przygotowane przez BEP mają charakter objazdowy i są eksponowane z dużym powodzeniem, zwłaszcza w niewielkich miejscowościach na terenie całego kraju. Ekspozycje poprzedzane są szeroką akcją informacyjną prowadzoną w lokalnych mediach i skierowaną m.in. do szkół. Niemal wszędzie wystawy są odbierane jako ważne wydarzenie kulturalne i medialne, oczywiście na skalę lokalną. Często powstają przy współdziałaniu regionalnych placówek muzealnych, organizacji kombatanckich, szkół, uczelni czy samorządów. Ekspozycje uzupełniają lekcje muzealne dla młodzieży prowadzone przez pracowników IPN oraz formy doskonalenia skierowane do nauczycieli. Na ogół otwarcia wystaw połączone

są z przygotowaniem sesji naukowych, w których obok pracowników IPN biorą udział przedstawiciele środowisk naukowych i świadkowie historii.

Wykaz wszystkich prezentowanych wystaw zawiera załącznik nr 3 do niniejszego sprawozdania.

2.2.2. Współpraca z telewizją

Rok sprawozdawczy był rekordowy pod względem intensywności współpracy Biura Edukacji Publicznej IPN ze wszystkimi stacjami telewizyjnymi. Historycy BEP uczestniczyli w 185 krótszych i dłuższych programach i filmach dokumentalnych. Tradycyjnie już dobrze układała się współpraca z Redakcją Katolicką TVP 3 w ramach cyklu „Wierzę, wątpię, szukam”. Programy o historii Kościoła w czasie okupacji i w latach PRL-u emitowane są systematycznie. Podkreślić należy również coraz częstsze odnotowywanie naszej działalności w TVP 1 oraz częste relacjonowanie inicjatyw IPN w programie informacyjnym „Panorama” (TVP 2).

Także Polsat podtrzymywał dobre kontakty z BEP, również w zakresie realizacji filmów dokumentalnych. Powstały w tym czasie 3 filmy: *Fordoniarki*, *Zwykli ludzie* – o zbrodniach UB na Mazowszu Północnym, oraz *Kanał 2003* – o Powstaniu Warszawskim. Filmy te, mimo że nie były emitowane w czasie najwyższej oglądalności, doczekały się wysokich ocen, pozytywnych recenzji i licznych powtórek. W TV Puls, zwłaszcza w programach na żywo, często pojawiali się historycy z IPN.

Częściej materiały o nas były prezentowane w stacjach TVN i TVN 24. Korzystnym novum jest realizacja we współpracy z IPN filmów dokumentalnych przez TV Polonia, np. o zbrodniach Wehrmachtu i bitwie pod Monte Cassino. Nawiązano także kontakty z TV „Trwam”.

Ważnym wydarzeniem medialnym była w omawianym okresie promocja pakietu edukacyjnego *Prymas Tysiąclecia Kardynał Stefan Wyszyński*, w dniu 31 marca 2004 r., w której wziął udział Prymas Polski kardynał Józef Glemp. Wydarzenie to relacjonowało 8 stacji telewizyjnych, 10 radiowych, a artykuły i omówienia zawartości pakietu ukazały się w 14 tytułach prasowych.

W ostatnim dniu omawianego okresu – 30 czerwca 2004 r., po długotrwałych negocjacjach, doszło do podpisania umowy o współpracy pomiędzy Instytutem Pamięci Narodowej a TVP SA. Współpraca ta ma się rozwijać w ramach opracowywanej nowej ramówki od końca 2004 r.

2.2.3. Współpraca z radiem

Współpraca z różnymi stacjami radiowymi jest prowadzona systematycznie. W tej sprawie jednak trudniej przedstawić precyzyjną statystykę, nie jest bowiem możliwe uchwycenie wszystkich udzielanych, nieraz telefonicznie, informacji dla różnorodnych programów radiowych. W związku ze zmianą profilu PR Bis kontakty nasze były rzadsze niż w latach poprzednich. Niemniej wypada podkreślić systematyczne informowanie przez Radio Bis o najważniejszych imprezach organizowanych przez IPN, m.in. w ramach „VIII Pikniku Naukowego Polskiego Radia Bis” na warszawskim Podzamczu. Tysiącom zwiedzających zaprezentowano wówczas wystawę „Zwyczajny resort». Ludzie i metody bezpieczeństwa 1944–1956” i dwa filmy przygotowane przez BEP. Wystawa nasza zebrała wysokie oceny, w tym zwiedzającego ją ministra nauki prof. Michała Kleibera.

Informacje o działalności BEP IPN pojawiały się na antenie I i II programu PR. Oprócz współpracy z Radiem Józef, Radiem Plus i Radiem dla Ciebie, która miała miejsce i w poprzednich latach, doszło do nawiązania kontaktów z Radiem Tok-FM, Radiem Niepokalanów, Radiem Praga, a nawet berlińskim Radiem Multi-Kulti. Także radiostacje lokalne wielokrotnie zwracały się o informacje i wywiady ze strony pracowników BEP.

2.2.4. Współpraca z prasą

BEP IPN współpracuje z większością ukazujących się w Polsce ogólnopolskich dzienników i tygodników. Do dzienników najszerzej zajmujących się tematyką historyczną należą: „Gazeta Wy-

borcza” (wraz z dodatkiem stołecznym), „Rzeczpospolita”, „Nasz Dziennik”, „Życie Warszawy”, „Życie”, „Fakt”. Publikują w tych dziennikach również nasi autorzy.

Z tygodników dobrze układa się współpraca z „Tygodnikiem Solidarność”, „Gazetą Polską”, „Gościem Niedzielnym”, „Polską Zbrojną”, „Niedziela”, „Głosem”, „Polityką”, „Newsweekiem” i „Wprost”. Kontynuowana jest wymiana wydawnictw i współpraca z kwartalnikami reprezentującymi różne kierunki ideowe, m.in. z pismami: „Arcana”, „Krytyka Polityczna”, „Christianitas”, „Frona”, „Studia Rzeszowskie” i „Rubikon”. Systematycznie współpracujemy z miesięcznikami „Więź”, „Nowe Państwo”, „Karta” i „Mówią wieki”.

Także prasa zagraniczna, zwłaszcza niemieckie „Die Welt” i „Spiegel”, obszernie informują o działalności IPN.

3. Wydział Wydawnictw

Wydział Wydawnictw zajmuje się redakcją naukową i przygotowaniem do wydania (projekt graficzny, skład komputerowy) wyników pracy badaczy z IPN w postaci książek oraz artykułów naukowych i popularnonaukowych. W okresie sprawozdawczym wydano ze środków IPN 34 publikacje zwarte, zaś ze środków pochodzących z zewnątrz – dodatkowych 6 pozycji. W serii „Dokumenty” ukazały się 2 tomy, w serii „Relacje i wspomnienia” – 4 tomy, w serii „Konferencje” – 6 tomów, w serii „Monografie” – 5 tomów, w serii „Słowniki” – 1 tom, w serii „Studia i materiały” – 3 tomy, w serii „Materiały pomocnicze BEP IPN” – 1 tom. Ponadto ukazały się 2 numery naukowego pisma „Pamięć i Sprawiedliwość” i 10 numerów popularnego „Biuletynu IPN”.

Poza tym BEP IPN współpracuje z wieloma partnerami zewnętrznymi, którzy chętnie wspierają finansowo publikowanie wyników prac powstałych w BEP (szkoły wyższe, samorządy, organizacje pozarządowe, Rada Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa). Tą ścieżką wydawane są najczęściej efekty wspólnych prac z tymi partnerami. Dzięki wsparciu zewnętrznemu (tj. z mniejszościowym, a czasem nawet zerowym udziałem środków IPN) ukazały się m.in. prace:

- Stanisława M. Jankowskiego i Ryszarda Kotarby, *Literaci a sprawa katyńska – 1945*, Kraków 2003.
- Filipa Musiała i Marka Lasoty, *Kościół zraniony. Proces księdza Lelity i sprawa kurii krakowskiej*, Kraków 2003.
- *Do prześladowania nie daliśmy powodu. Materiały z sesji poświęconej procesowi kurii krakowskiej*, pod red. Ryszarda Terleckiego, Kraków 2003.
- „*Media w PRL, PRL w mediach*”. *Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji „Propaganda PRL-u”*, pod red. Marka Malinowskiego, Piotra Niwińskiego, Tadeusza Dmochowskiego, Gdańsk 2003 (wspólnie z Instytutem Politologii Uniwersytetu Gdańskiego).
- *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956)*, t. 1, *Materiały z konferencji naukowej 5–6 grudnia 2002 r. w Rzeszowie*, pod red. Janusza Gmitruka i Zbigniewa Nawrockiego, Warszawa 2003.
- *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*, pod red. Jerzego Myszora i Adama Dziuroka, Katowice 2004 (wspólnie z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach).

3.1. Periodyki wydawane przez BEP:

3.1.1. „Biuletyn IPN”

„Biuletyn IPN” ukazuje się od lutego 2001 r. jako miesięcznik. Publikowane są w nim materiały o bieżących pracach i działalności władz IPN i jego oddziałów, informacje o prowadzonych

śledztwach, wystawach, wydawnictwach i konkursach zorganizowanych przez Instytut. W „Biuletynie” można znaleźć artykuły poświęcone historii Polski lat 1939–1989 oraz wywiady z badaczami i świadkami historii. Biuletyn, wydawany w nakładzie 3 tys. egzemplarzy, jest kierowany do wybranych instytucji państwowych, mediów, bibliotek i indywidualnych osób (w tym zwłaszcza nauczycieli i metodyków nauczania historii), które są zainteresowane problematyką danego numeru. Od numeru 8–9/2003 jest dostępny w normalnej sprzedaży w wybranych księgarniach i w salonach prasowych przedsiębiorstw MPiK SA i RUCH SA. W wersji elektronicznej „Biuletyn” dostępny jest również na stronach internetowych Instytutu.

W okresie sprawozdawczym ukazało się 10 numerów „Biuletynu IPN”, w tym 2 numery podwójne. Biuletyny mają zazwyczaj temat przewodni, dotyczący jednego z ważnych zagadnień czy problemów najnowszej historii Polski, np. „Biuletyn” 11 z 2003 r. poświęcono represjom sowieckim wobec Polaków, „Biuletyn” nr 12–1 (grudzień–styczeń) z przełomu 2003 i 2004 roku opisywał i komentował, także z punktu widzenia prawa międzynarodowego, wydarzenia tzw. bydgoskiej krwawej niedzieli; „Biuletyn” nr 5 z 2004 r. poświęcony był wypędzeniom i deportacjom ludności polskiej przez hitlerowskie Niemcy, „Biuletyn” nr 4 z 2004 r. – okolicznościom i skutkom Okrągłego Stołu, zaś nr 6–7 z 2004 r. – problematyce śląskiej.

3.1.2. „Pamięć i Sprawiedliwość”

Periodyk „Pamięć i Sprawiedliwość” prezentuje wyniki działalności IPN ze szczególnym uwzględnieniem jego osiągnięć w pracach badawczych. W skład Rady Programowej pisma wchodzi: prof. dr hab. J.W. Borejsza, prof. dr hab. W. Borodziej, prof. dr hab. J. Draus, prof. dr hab. J. Eisler, dr hab. A. Friszke, A. Galiński, dr J. Gmitruk, dr A. Grajewski, B. Gronek, prof. dr hab. J. Holzer, prof. dr hab. L. Kieres, prof. dr hab. C. Kuklo, prof. dr hab. M. Kula, prof. nadzw. dr hab. W. Kulesza, dr hab. J. Kurtyka, prof. dr hab. G. Mazur, dr Z. Nawrocki, prof. dr hab. A. Paczkowski, dr Sławomir Radoń, prof. dr hab. W. Roszkowski, prof. dr hab. T. Strzembosz, prof. dr hab. W. Suleja, prof. dr hab. T. Szarota, prof. dr hab. R. Terlecki, J. Tucholski, prof. dr hab. W. Wrzesiński.

W okresie sprawozdawczym ukazały się 2 numery półrocznika:

- nr 3/2003 poświęcony został przede wszystkim strukturze i działaniom aparatu bezpieczeństwa w PRL,
- nr 4/2004 dotyczył opozycji przedsierpniowej i metod jej zwalczania przyjętych przez władze PRL.

3.2. Publikacje książkowe

3.2.1. W serii „Dokumenty”:

1. *Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1953–1954*. Wstęp Andrzej Paczkowski, wybór i opracowanie Grzegorz Majchrzak i Andrzej Paczkowski. Jest to czwarty (drugi wydany przez IPN) tom w serii przedstawiającej dokumenty Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Zbiór obejmuje protokoły, referaty i wypowiedzi z narad i odpraw w ministerstwie na temat kluczowych kierunków działania resortu oraz wydarzeń, które w nim zaszły. W ciągu dwóch lat objętych tomem w aparacie bezpieczeństwa nastąpiła zasadnicza zmiana: w początkach 1953 r. miał on ogromne znaczenie w życiu politycznym kraju, pod koniec 1954 r. został głęboko – choć tylko pod względem formalnym – zreorganizowany. Publikowane dokumenty mówią o kryzysie narastającym w bezpiecze i próbach jego zażegnania.

2. *Rok pierwszy. Powstanie i działalność Aparatu Bezpieczeństwa Publicznego na Lubelszczyźnie (lipiec 1944–czerwiec 1945)*, pod red. Leszka Pietrzaka, Sławomira Poieszaka, Rafała Wnuka i Mariusza Zajączkowskiego. Tom opisuje proces powstawania i działalność aparatu bezpieczeństwa

publicznego na Lubelszczyźnie w pierwszym roku jego istnienia. Był to okres szczególnie dla tego regionu – „kiedy Lublin był Warszawą”, jak określała historiografia komunistyczna. Publikowane dokumenty – rozkazy, instrukcje, zarządzenia MBP i Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie oraz raporty i sprawozdania jednostek terenowych – prezentują bezwzględne metody zdobywania władzy przez komunistów i podporządkowania społeczeństwa polskiego, ukazują także kluczową rolę Sowietów w formowaniu „polskiego” aparatu bezpieczeństwa. Prezentowane w tomie dokumenty przechowywane są w Archiwum Oddziału IPN w Lublinie. Nie były one dotychczas publikowane z pełnym aparatem naukowym. Wyjątkiem jest „Manifest PKWN”. Mimo że był on wielokrotnie prezentowany w wydawnictwach naukowych, wydaje się celowe zamieszczenie go i w tym tomie. „Manifest” stanowił podwalinę „nowych porządków” zaprowadzonych w Polsce przez komunistów, a wybrane przez zespół redakcyjny dokumenty ukazują metody i okoliczności, w jakich wprowadzono w życie zawarte w nim idee. Głównym celem prezentacji tego zbioru dokumentów jest przybliżenie czytelnikowi okoliczności powstawania aparatu represji w Polsce i metod jego działania w pierwszym roku istnienia. Zespół redakcyjny ma nadzieję, że publikacja ta zapełni kolejną lukę w historiografii i stanie się pomocna w dalszych pogłębionych badaniach nad powojenną historią Polski.

3.2.2. W serii „Relacje i wspomnienia”:

1. *Co nam zostało z tych lat... Opozycja polityczna 1976–1980 z dzisiejszej perspektywy*, pod red. Jerzego Eislera. Kolejna pozycja z serii „Relacje i wspomnienia” jest zapisem spotkania zorganizowanego w dniach 10–11 czerwca 2002 r. przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, w którym brało udział ponad 40 działaczy różnych odłamów opozycji w Polsce w latach 1976–1980: Polskiego Porozumienia Niepodległościowego, Komitetu Obrony Robotników, Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, Studenckich Komitetów Solidarności, Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR”, Wolnych Związków Zawodowych, Ruchu Młodej Polski i Konfederacji Polski Niepodległej. Dyskutowano o funkcjonowaniu drugiego obiegu wydawniczego, kulturze i nauce niezależnej, organizacjach pracowniczych i studenckich oraz sporach ideologicznych i programowych wewnątrz środowisk opozycyjnych.

2. *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. Krzysztof Madej, Jan Żaryn i Jacek Żurek. Księga świadectw jest wyborem relacji i wspomnień osób skazanych na karę śmierci w okresie powojennym – konspiratorów i żołnierzy podziemia niepodległościowego w Polsce. Dramatyczne losy Polaków, którzy nie pogodzili się z komunistyczną okupacją, odżywają po przeszło pół wieku na kartach książki, jej bohaterowie zaś dają wierne świadectwo prawdzie, w której imię gotowi byli oddać własne życie. Całość została opracowana naukowo oraz poprzedzona obszernym wstępem na temat represji w czasach stalinowskich.

3. Rута Czaplińska, *Z archiwum pamięci. 3653 więzienne dni*, pod red. Krzysztofa Szwagrzyka i Jacka Żygadły. Prezentowana książka to wspomnienia Ruty Czaplińskiej, więźniarki politycznej okresu stalinowskiego, działającej w podziemiu antykomunistycznym w Polsce. W latach 1945–1946 była żołnierzem Komendy Głównej NZW. Aresztowana 4 kwietnia 1946 r., skazana została na karę 10 lat więzienia. Odzyskała wolność 5 kwietnia 1956 r., po 3653 dniach spędzonych za więziennym murem.

4. *Aresztowane Powstanie*, wybór i redakcja naukowa Jacek Sawicki, wstęp Bernadetta Gronek. Prezentowana książka to zbiór relacji i wspomnień żołnierzy podziemia i mieszkańców walczącej Warszawy. Dzięki nim poznajemy nie tylko szlak bojowy batalionu „Zośka” i przebieg działań w Śródmieściu, na Starym Mieście, Mokotowie i Żoliborzu, ale także postawy ludności cywilnej, zachowującej hart ducha mimo niebezpieczeństwa. Tekst wzbogacają liczne zdjęcia, wprowadzające w atmosferę bohaterskich dni Powstania Warszawskiego. Wszystkie teksty skonfiskowane zostały przez funkcjonariuszy służb bezpieczeństwa podczas rewizji jako materiał obciążający i przez lata spoczywały w archiwum MSW.

3.2.3. W serii „Konferencje”:

1. *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, pod red. Waldemara Grabowskiego. Tom poświęcony jest działalności informacyjnej Polskiego Państwa Podziemnego, zawiera materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez BEP IPN w 2002 r. Autorzy tekstów analizują metody działania odnośnych struktur cywilnych i wojskowych, zwłaszcza na Kresach Zachodnich i Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej.

2. *Akcja „Wisła”*, pod red. Jana Pisulińskiego. Tom zawiera materiały z konferencji w Krasiczynie poświęconej akcji „Wisła”. Sesja ta odbyła się w kwietniu 2002 r. i była drugą zorganizowaną w ramach programu badawczego BEP IPN „Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1939–1989” sesją (pierwsza odbyła się w maju 2001 r. w Lublinie, a materiały z niej ukazały się w 2002 r. pod tytułem *Antypolska akcja OUN-UPA 1943–1944. Fakty i interpretacje*). Niniejszy tom zawiera teksty wygłoszone podczas konferencji w Krasiczynie. Autorzy prezentują tło i różne aspekty akcji „Wisła”, jej konsekwencje, wreszcie sposób jej przedstawiania w historiografii polskiej i ukraińskiej oraz w podręcznikach szkolnych obu krajów.

3. *Opór wobec systemów totalitarnych na Wileńszczyźnie w okresie II wojny światowej*, pod red. Piotra Niwińskiego. Tom jest rezultatem współpracy historycznej IPN z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy. Zawiera materiały z sesji naukowej zorganizowanej 12–13 września 2002 r. w Warszawie. Autorzy tekstów poruszają tematy kontrowersyjne, np. kolaboracji podczas drugiej wojny światowej, odmiennych postaw społeczeństw polskiego i litewskiego w tym okresie, przedstawiają też uwarunkowania działalności Polaków i Litwinów podczas okupacji i pozwalają je zrozumieć.

4. *Ostatni leśni 1948–1953*, pod red. Tomasza Łabuszewskiego. W czerwcu 2002 r. w ramach programu badawczego Biura Edukacji Publicznej IPN „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1953” została zorganizowana konferencja naukowa, połączona z otwarciem wystawy „Ostatni leśni. Mazowsze i Podlasie w ogniu 1948–1953”. Prezentowana publikacja zawiera referaty wygłoszone podczas tej sesji. Autorzy nie ograniczyli się wyłącznie do przedstawienia typologii działań podziemia niepodległościowego w ostatnim, najtrudniejszym okresie jego istnienia – po amnestii 1947 r. Zaprezentowali również nieznanne dotychczas materiały dotyczące pracy operacyjnej resortu bezpieczeństwa przeciwko strukturom podziemia niepodległościowego.

5. *System represji stalinowskich w Polsce 1944–1956. Represje w marynarce wojennej*, pod red. Igora Hałagidy. W kolejnym tomie serii „Konferencje IPN” opublikowane zostały materiały będące plonem sesji naukowej zorganizowanej przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Gdańsku oraz Dowództwo Marynarki Wojennej w październiku 2001 r. W kolejnych referatach przedstawiono działalność organów represji funkcjonujących w Polsce w latach 1944–1956. Szczególną uwagę zwrócono na sądownictwo i informację Marynarki Wojennej, które odgrywały istotną rolę w utrwalaniu procesu stalinizacji tego rodzaju wojsk.

6. *Oblicza Marca 1968*, pod red. Konrada Rokickiego i Sławomira Stępnia. Książka zawiera materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Warszawie 6 marca 2003 r. Oprócz szkiców i refleksji na temat wybranych zagadnień Marca 1968, niniejszy tom zawiera także szczegółowe opisy przebiegu protestów w ośrodkach akademickich oparte na nieznanym dotychczas materiałach Służby Bezpieczeństwa.

3.2.4. W serii „Monografie”:

1. Janusz Wróbel, *Uchodźcy polscy ze Związku Sowieckiego 1942–1950*. Epopeja polskiej ludności cywilnej, która opuściła w dramatycznych okolicznościach Związek Sowiecki wraz z armią gen. Władysława Andersa, jest chyba najbardziej niezwykłym rozdziałem historii polskiej diaspory. Po raz pierwszy w dziejach naszego kraju tak liczna grupa ludności polskiej znalazła się w odległych

i egzotycznych regionach świata: na Bliskim i Środkowym Wschodzie, w Indiach, Afryce, Meksyku i Nowej Zelandii. Te odległe kraje, kojarzone dotąd z opisami przygód odkrywców, żeglarzy i podróżników, zupełnie nieoczekiwanie stały się miejscem pobytu kilkudziesięciu tysięcy dawnych mieszkańców Kresów Wschodnich okupowanych po 17 września 1939 r. przez Związek Sowiecki.

2. Waldemar Grabowski, *Polska Tajna Administracja Cywilna 1940–1945*. Książka ta, powstała w wyniku długoletnich badań historycznych, jest próbą całościowego przedstawienia działalności tajnej administracji w okupowanej Polsce. W kolejnych rozdziałach ukazano poszczególne komórki organizacyjne Delegatury Rządu RP na Kraj, zarówno szczebla centralnego, jak okręgowego i powiatowego, szeroko omówiono także zagadnienie łączności kurierskiej i radiowej pomiędzy rządem RP w Paryżu, następnie w Londynie, a jego przedstawicielstwem w kraju. Autor położył szczególny nacisk na przywrócenie pamięci zbiorowej o wielu dotąd bezimiennych pracownikach Delegatury. W tym zakresie wykorzystano w dużym stopniu materiały operacyjne MBP.

3. Leszek Próchniak, *Kolektywizacja rolnictwa w regionie łódzkim*. Prezentowana książka ukazuje przebieg kolektywizacji rolnictwa w Polsce na przykładzie regionu łódzkiego. Przedstawia uwarunkowania polityczne, ekonomiczne i społeczne tego procesu oraz ewolucję polityki władz wobec chłopów w latach 1948–1956. Szczególną uwagę zwraca na sposoby stosowane w celu zmuszenia mieszkańców wsi do zakładania spółdzielni produkcyjnych oraz opór chłopów wobec kolektywizacji.

4. Piotr Kładoczny, *Prawo jako narzędzie represji w Polsce Ludowej (1944–1956) – prawna analiza kategorii przestępstw przeciwko państwu*. Książka omawia występującą w prawodawstwie Polski Ludowej kategorię przestępstw przeciwko państwu. Autor rozpoczyna od analizy systemów prawnych różnych krajów, przede wszystkim totalitarnych. Poprzez zbadanie aktów prawnych stara się zdefiniować, jakie czyny kwalifikowano jako godzące w państwo, podkreślając równocześnie silną zależność systemu polskiego od prawodawstwa radzieckiego. Monografia stanowi cenne uzupełnienie prac historyków, zajmujących się przede wszystkim wykorzystywaniem prawa jako narzędzia represji w praktyce.

5. Janusz Borowiec, *Aparat bezpieczeństwa a wojskowy wymiar sprawiedliwości. Rzeszowszczyzna 1944–1954*. Książka Janusza Borowca ukazuje strukturę, mechanizm i skalę działań wojskowego wymiaru sprawiedliwości, Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego i jego powiatowych struktur na Rzeszowszczyźnie w latach 1944–1954. Autor, wykorzystując liczne źródła archiwalne, przedstawia słabo dotychczas znane relacje pomiędzy urzędami bezpieczeństwa publicznego a prokuraturą i sądami wojskowymi. Monografia prezentuje tę problematykę na szerokim tle porównawczym i znacznie wzbogaca naszą wiedzę o losach powojennej Rzeszowszczyzny.

3.2.5. W serii „Słowniki”:

1. *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, tom II. Kolejny tom słownika zawiera 147 biogramów, podobnie jak tom pierwszy jest zapisem życiorysów ludzi, którzy nie pogodzili się z powojenną rzeczywistością i w najtrudniejszych czasach prowadzili walkę o niepodległą Polskę. Pozwala zrozumieć ich motywację i drogi życiowe, a także formę i skalę oporu przeciw komunistycznej władzy w latach 40. i 50. Autorami biogramów zamieszczonych w prezentowanej publikacji są znawcy powojennej historii Polski, którym udało się dotrzeć do skrywanych w okresie PRL dokumentów i świadectw.

3.2.6. W serii „Studia i materiały”:

1. *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie 1945–1989*, pod red. Stanisława A. Bogaczewicza i Sylwii Krzyżanowskiej. Niniejsza publikacja zawiera materiały z se-

sji naukowej zorganizowanej przez wrocławski Oddział Instytutu Pamięci Narodowej i Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu. Wpisuje się ona w nurt badań podejmowanych przez IPN dotyczących różnorodnych form represji wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1945–1989. Prezentuje sytuację i znaczenie oraz doświadczenia Kościoła katolickiego w naszym kraju w okresie rządów komunistycznych – na przykładzie Dolnego Śląska i Opolszczyzny, z uwzględnieniem ich specyfiki.

2. Waław Dubiański, *Obóz Pracy w Mysłowicach w latach 1945–1946*. Książka została wydana w koedycji z Urzędem Miasta Mysłowice. Opracowanie jest częścią regionalnego projektu badawczego Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Katowicach „Obozy pracy na Górnym Śląsku po II wojnie światowej”, w którego ramach ukazały się już publikacje na temat obozu w Świętochłowicach-Zgodzie. Waław Dubiański przedstawia funkcjonowanie obozu pracy w Mysłowicach w okresie jego powojennego istnienia od lutego 1945 r. do jesieni 1946 r. Praca składa się z 7 rozdziałów napisanych w układzie problemowym. W rozdziale pierwszym nawiązano do okupacyjnych początków obiektu, w którym po wyzwoleniu ulokowano obóz pracy. W rozdziale drugim scharakteryzowano przyczyny aresztowania oraz metody doprowadzania do obozu więźniów. Treścią trzeciego rozdziału jest zagadnienie obsady personalnej obozu. Przedstawiono w nim naczelników obozu oraz poruszono kwestię liczebności straży obozowej, dyscypliny wśród funkcjonariuszy i opinii o nich zarówno pracowników Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, jak i więźniów. W rozdziale czwartym dokonano analizy liczebności, wieku oraz narodowości więźniów osadzonych w obozie. Rozdział piąty ukazuje warunki, w jakich przyszło żyć internowanym. Poruszono m.in. problematykę represji stosowanych wobec więźniów przez strażników oraz kwestię wyżywienia i warunków higienicznych panujących w obozie. W rozdziale szóstym autor skupia się na problemie przymusowego zatrudnienia więźniów z obozu myśłowickiego. Skoncentrowano się w nim głównie na zatrudnieniu internowanych w śląskim przemyśle wydobywczym. Ostatni, siódmy rozdział poświęcono przyczynom i liczebności zgonów więźniów. Autor przedstawia również ustalone miejsca pochówku ofiar.

Uzupełnieniem opracowania jest aneks zawierający: raporty statystyczne o zaludnieniu obozu pracy w Mysłowicach, statystykę dzieci i starców, wykaz obcokrajowców przebywających w obozie oraz listy z prośbami o zwolnienie z obozu osób w nim przetrzymywanych.

3. *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie 1946–1954*, pod red. Tomasa Berezy i Piotra Chmielowca. Książka pokazuje sylwetki osób skazanych, ze względów politycznych, na śmierć przez komunistyczny wymiar sprawiedliwości (Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie) w latach 1946–1954. Publikacja zawiera wstęp prezentujący zarówno literaturę przedmiotu, jak i omawiający dotychczasowe osiągnięcia badawcze.

3.2.7. W serii „Materiały pomocnicze BEP IPN”:

1. *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989*, opracował Tadeusz Ruzikowski. W serii „Materiały pomocnicze BEP IPN” publikowane są źródła i opracowania stanowiące pomoce warsztatowe dla badaczy dziejów Polski w latach 1944–1989. Aby nie zacierać ich charakteru, do minimum zredukowane zostały ingerencje wydawców i redaktorów. Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa z lat 1945–1989, które publikujemy po raz pierwszy, pozwalają na poznanie wielu aspektów funkcjonowania UB i SB. Prezentowane akta normatywne są świadectwem niezmienności metod pracy tych służb oraz pozwalają głębiej wniknąć w podejmowane przez nie działania.

4. Działalność naukowo-badawcza OBEP

4.1. OBEP BIAŁYSTOK

4.1.1. Realizacja projektów badawczo-edukacyjnych

W okresie lipiec 2003–czerwiec 2004 r. działalność OBEP Białystok koncentrowała się na 11 programach i projektach badawczych. Największy nacisk położono na realizację centralnego programu „Aparat represji i opór społeczny” (podprojekty: „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa”, „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956”, „Władze PRL wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej”) oraz programu „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”, a także tych związanych z problemami mniejszości narodowych na Białostocczyźnie w latach 1939–1956.

4.1.1.1. „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa”

W ramach projektu:

- opracowano obsadę personalną WUBP w Białymstoku i Olsztynie oraz powiatowych urzędów bezpieczeństwa w latach 1944–1956;
- rozpoczęto prace nad opracowaniem obsady personalnej ww. urzędów w latach 1957–1975;
- podjęto badania nad dziejami PUBP w Suwałkach w latach 1945–1956;
- podjęto badania nad dziejami WUBP w Olsztynie w latach 1945–1956;
- przygotowano i oddano do druku artykuł „Zarys monografii Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bielsku Podlaskim w latach 1944–1949” (autorzy T. Danilecki, M. Zwolski), który ma zostać opublikowany w wydawnictwie centralnym IPN zatytułowanym: „Terenowy aparat bezpieczeństwa w latach 1944–1956”;
- trwają prace nad monografią PUBP w Bielsku Podlaskim w latach 1944–1956.

4.1.1.2. „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym w latach 1944–1956”

W ramach projektu:

- przygotowano i oddano do druku materiały do „Atlasu podziemia niepodległościowego 1945–1956”;
- przygotowano i oddano do druku materiały pokonferencyjne „Podziemie niepodległościowe w woj. białostockim w latach 1944–1956”;
- przygotowano i oddano do druku (wydawnictwo OBEP Rzeszów) artykuł „Sprawa Zinaidy Gryning” (autor T. Danilecki), poświęcony wywiadowi WiN w WUBP w Białymstoku;
- przygotowano sesję popularnonaukową „Akcja »Burza« na ziemiach północno-wschodnich II RP” (3 VII 2004 r.);
- przygotowano referat „Deportacje z Białostocczyzny 1944–1945” (autor M. Zwolski) na międzynarodową konferencję naukową w Nowogrodzie Wielkim (Rosja).

4.1.1.3. „Aparat bezpieczeństwa w walce z Kościołem i wolnością wyznania”

Celem programu jest powstanie opracowania naukowego opisującego stosunki państwo–Kościół w północno-wschodniej Polsce w latach 1944–1989. W ramach projektu przygotowano do druku biogramy księży prześladowanych przez władze komunistyczne oraz opracowano takie zagadnienia, jak: likwidacja Caritas w woj. białostockim, echa procesu bp. Czesława Kaczmarka i sytuacja Kościoła katolickiego w woj. białostockim w latach 1945–1949.

4.1.1.4. „Władze PRL wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej”

W ramach projektu:

- podjęto badania nad przebiegiem wydarzeń w 1956 r. w woj. białostockim, przygotowano artykuł na ten temat;
- podjęto kwerendy archiwalne, których celem będzie powstanie opracowania naukowego opisującego stosunek społeczności lokalnych północno-wschodniej Polski do władz komunistycznych w latach 1957–1967;
- podjęto badania naukowe nad postawami nauczycieli i młodzieży wobec władzy w północno-wschodniej Polsce w latach 1980–86, przygotowano i oddano do druku opracowanie na ten temat.

4.1.1.5. „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”

W ramach programu:

- przygotowano i oddano do druku materiały źródłowe do publikacji „Wokół »Żegoty«” (autorka A. Pyżewska);
- zbierano relacje osób ratujących Żydów w latach 1939–1945;
- przygotowywano referat „Losy ludności żydowskiej w woj. białostockim w latach 1944–1968” (autorka A. Pyżewska) na konferencję „Z przeszłości Żydów polskich od XVI do końca XX w.”, zorganizowaną przez Akademię Świętokrzyską w Kielcach i Oddział IPN w Krakowie.

4.1.1.6. „Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny”

Opracowano 11 biogramów osób represjonowanych w latach 1944–56 do II tomu słownika. Trwają prace nad kolejnymi biogramami.

4.1.1.7. „Represje wobec wsi i ruchu ludowego”

Celem programu jest powstanie opracowania naukowego opisującego sytuację chłopów z północno-wschodniej Polski w latach 1944–1956. W jego ramach przygotowano i oddano do druku („Dzieje Najnowsze”) artykuł *Obowiązkowe świadczenia na rzecz państwa w woj. białostockim w latach 1944–1946* (autor M. Markiewicz).

4.1.1.8. „Stosunki polsko-białoruskie w latach 1939–1989”

W ramach projektu przygotowano konferencję naukową „Stosunki polsko-białoruskie w woj. białostockim w latach 1939–1956” z udziałem referentów z Uniwersytetu w Białymstoku, Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie, Białoruskiego Towarzystwa Historycznego. Pracownicy OBEP IPN przygotowali i wygłosili 5 referatów. Materiały pokonferencyjne przygotowano do druku.

W ramach współpracy naukowej z Nordost-Institut für Kultur und Geschichte der Deutschen in Nordosteuropa pracownicy OBEP (J.J. Milewski, A. Pyżewska) uczestniczyli w seminarium „Stosunki między większością a mniejszościami narodowymi w latach II wojny światowej w Okręgu Białystok i na Wileńszczyźnie” (Wilno, 27–28 listopada 2003 r.), przedstawiono referat „Źródła do dziejów stosunków narodowościowych w latach II wojny światowej w Białostockiem”.

4.1.1.9. „Więzenie w Białymstoku w latach 1939–1956”

Celem programu jest napisanie i opublikowanie monografii więzienia w Białymstoku w latach 1939–1956:

- podjęto szerokie działania mające na celu ustalenie dokładnych miejsc pochówku osób zabitych na terenie więzienia;
- opracowano kilka artykułów na ww. temat, które oddano do druku.

4.1.1.10. „Kalendarium 1939–1956”

Przystąpiono do opracowania kalendarium najważniejszych wydarzeń w regionie ze szczególnym uwzględnieniem problematyki badanej przez IPN. Jest to pierwszy krok do podjęcia prac nad zarysem najnowszych dziejów dawnego woj. białostockiego.

4.1.1.11. „Informator o miejscach walk i represji w woj. białostockim (1939–1956)”

Celem programu jest ustalenie miejsc walki i męczeństwa przede wszystkim z lat 1944–56, a także tych z okresu II wojny światowej, które dotychczas nie zostały upamiętnione – głównie z powodów politycznych, a także aktualizacja istniejącego wykazu pomników, tablic pamiątkowych itp. Materiał do informatora jest zbierany przy okazji wszystkich programów badawczych prowadzonych przez pracowników OBEP.

4.1.2. Działania edukacyjne

4.1.2.1. Warsztaty metodyczne

- „UB w walce z podziemiem niepodległościowym i opozycją w województwie białostockim”

Warsztaty zostały zorganizowane 17 października 2003 r. w Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach. Wzięło w nich udział 23 nauczycieli historii z wszystkich typów szkół. Kolejne zajęcia odbyły się w: Mazurskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Ełku (14 listopada 2003 r.) – uczestniczyło w nich 18 nauczycieli z pow. Ełk, Pisz, Olecko z terenu woj. warmińsko-mazurskiego; w Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Łomży (15 stycznia 2004 r.) – 19 uczestników; w Starostwie Powiatowym w Kolnie (23 kwietnia 2004 r.) – 13 uczestników i w siedzibie Oddziału IPN w Białymstoku (21 maja 2004 r.) – 27 nauczycieli.

- „Możliwości dydaktyczno-wychowawcze pakietu edukacyjnego IPN *Stan wojenny w Polsce*”

Program warsztatów obejmował 8 godzin wykładów i ćwiczeń, odbyły się one 5 grudnia 2003 r. w Oddziale IPN w Białymstoku. Uczestniczyło w nich 27 nauczycieli z woj. podlaskiego.

- „Udział Polaków w ratowaniu ludności żydowskiej w czasie II wojny światowej”

Warsztaty zorganizowane 10 października 2003 r. w Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Łomży dla nauczycieli historii i języka polskiego. Towarzyszyła im ekspozycja wystawy „Kto ratuje jedno życie, ratuje cały świat...”. Wzięło w nich udział 21 nauczycieli wszystkich typów szkół, m.in. z Grajewa, Jedwabnego, Kolna, Łomży i Piątnicy.

- „Polacy – Ukraińcy 1939–1947”

Warsztaty odbyły się 27 lutego i 20 marca 2004 r. w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Siemiatyczach, uczestniczyło w nich 17 nauczycieli z terenu tego powiatu. Zajęcia prowadzili m.in. pracownicy OBEP w Lublinie.

- „Stan wojenny w Polsce”

Warsztaty zostały przeprowadzone 10 stycznia 2004 r. w Olsztynie we współpracy z Warmińsko-Mazurskim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli (uczestniczyło w nich 14 osób) oraz 27 marca 2004 r. w Kętrzynie (udział wzięło 28 nauczycieli).

4.1.2.2. Konferencje dla nauczycieli

Pracownicy OBEP wzięli udział w trzech konferencjach metodycznych zorganizowanych przez placówki doskonalenia nauczycieli, wygłaszając prelekcje dla uczestników konferencji (Białystok, 27 i 28 sierpnia 2003 r. oraz 16 marca 2004 r.). Białostocki OBEP był głównym organizatorem jednej z nich, odbyła się ona w siedzibie Oddziału IPN (27 sierpnia 2003 r.).

OBEP brało udział w organizacji I Podlaskiego Festiwalu Nauki: otwarto 3 wystawy, wygłoszono 5 wykładów, zorganizowano dyskusje oraz pokaz filmu dokumentalnego w Białymstoku, Łomży i Suwałkach.

W grudniu 2003 r. uczestniczono w seminarium dla nauczycieli „Elementy historii najnowszej Suwalszczyzny” organizowanym przez CEN w Suwałkach, gdzie wygłoszone zostały wykłady: „Stosunki państwo–Kościół w latach 1945–1956 ze szczególnym uwzględnieniem terenu Suwalszczyzny” oraz „Młodzież i nauczyciele na terenie woj. białostockiego w latach 1945–1956” (dr Krzysztof Sychowicz; obecnych 25 osób).

Pracownicy OBEP pracowali również w ramach warsztatów dla nauczycieli zorganizowanych przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży (14 lutego 2004 r.).

4.1.2.3. Edukacyjny Przegląd Filmowy „PRL w krzywym zwierciadle”

Projekt zorganizowano we współpracy z Białostockim Ośrodkiem Kultury – kinem „Forum” w Białymstoku. Przegląd przeznaczony był dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Była to kontynuacja cykli filmowych prezentowanych w latach 2001/2002 oraz 2002/2003. Projekcje poprzedzone były wykładami historyków z IPN oraz z Uniwersytetu w Białymstoku. Zaprezentowano 6 filmów, w projekcjach ogółem uczestniczyło ok. 720 osób:

- listopad 2003 – *Zezowate szczęście*, reż. Andrzej Munk, prelekcja prof. Adama Dobrońskiego z Uniwersytetu w Białymstoku;
- grudzień 2003 – *Rozmowy kontrolowane*, reż. Sylwester Chęciński, prelekcja Tomasza Danileckiego z OBEP w Białymstoku;
- styczeń 2004 – *Sami swoi*, reż. Sylwester Chęciński, prelekcja Marcina Markiewicza z OBEP w Białymstoku;
- luty 2004 – *Nowy*, reż. Jerzy Ziarnik, prelekcja Ewy Rogalewskiej z OBEP Białystok;
- marzec 2004 – *Rejs*, reż. Marek Piwowski, prelekcja dr Joanny Sadowskiej z Uniwersytetu w Białymstoku;
- kwiecień 2004 – *Nie lubię poniedziałku*, reż. Tadeusz Chmielewski, prelekcja dr. Krzysztofa Sychowicza z OBEP w Białymstoku.

4.1.2.4. Współpraca z organizacjami kombatanckimi

Utrzymywano stałą łączność z przedstawicielami organizacji kombatanckich, zaproszono ich przedstawicieli na 2 pokazy filmów dokumentalnych połączone z dyskusją:

- *Generał Władysław Sikorski*, z udziałem współautora prof. Adama Dobrońskiego (16 lutego 2004 r.)
- *Czarni baronowie*, reż. Wanda Różycka-Zborowska (8 czerwca 2004 r.).

27 września 2003 r. uczestniczono w obchodach Dnia Polskiego Państwa Podziemnego w Brańsku. Rozwinięto kontakty z Zarządem Okręgu ŚZŻAK w Białymstoku, m.in. w ramach przygotowania obchodów 60. rocznicy akcji „Burza” na ziemiach północno-wschodnich. Uczestniczono w licznych uroczystościach współorganizowanych przez organizacje kombatanckie.

4.1.2.5. Inne

Zorganizowano specjalną prezentację wydawnictwa IPN, w którym uczestniczyli przedstawiciele mediów, nauczyciele, kombatancki, przedstawiciele środowisk akademickich. Zaprezentowano wydawnictwo *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy* (29 marca 2004 r.).

Pracownicy OBEP uczestniczyli i wygłaszali referaty na konferencjach naukowych organizowanych przez inne OBEP, Uniwersytet w Białymstoku – Wydział Pedagogiczny, Archiwum Państwowe, Polsko-Francuską Fundację Nowe Praktyki Demokratyczne i inne.

4.2. OBEP GDAŃSK

4.2.1. Realizacja programów badawczych

OBEP Gdańsk koordynuje – w skali ogólnokrajowej – projekt badań nad stosunkami polsko-litewskimi w epoce naznaczonej przez totalitaryzmy: nazistowski i komunistyczny. W roku 2003, wspólnie z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchu Oporu Litwy oraz BEP w Warszawie, zorganizowano w Wilnie konferencję naukową „Opór społeczeństwa wobec systemu komunistycznego w Polsce i na Litwie w latach 1944–1956”.

Pracownicy OBEP Gdańsk aktywnie uczestniczą również w realizacji badań nad stosunkami polsko-ukraińskimi w latach 1939–1989. W bieżącym okresie sprawozdawczym w pracach OBEP

Gdańsk największy nacisk położono na następujące programy badawczo-edukacyjne mieszczące się w projekcie „Aparat represji i opór społeczny”:

- działalność Informacji Marynarki Wojennej;
- odtwarzanie struktury personalnej i organizacyjnej UBP na terenie woj. koszalińskiego, bydgoskiego i gdańskiego;
- działalność podziemia antykomunistycznego w latach 1945–1956 (m.in. w ramach projektu „Atlas podziemia niepodległościowego i oporu społecznego 1944–1956”);
- operacje specjalne służb bezpieczeństwa PRL (Akcja C-1 – skierowana przeciwko środowiskom ukraińskim, Akcja X i następne – skierowane przeciwko środowisku wileńskiemu, akcje MSW wobec środowisk byłych żołnierzy AK);
- opór społeczny i działalność opozycji demokratycznej lat 70. i 80. (tu m.in. RMP, Wolne Związki Zawodowe, duszpasterstwo akademickie, działania MSW wobec uczestników Grudnia 1970);
- działania władz komunistycznych wobec „Solidarności”.

4.2.1.1. „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa”

W ramach projektu badane są:

- struktury i metody działania NKWD, WUBP, PUBP, MUBP, KBW, MO, OZI, WOP (1945–1956);
- obsada personalna stanowisk kierowniczych w terenowych strukturach Służby Bezpieczeństwa (1956–1975);
- sądownictwo wojskowe (1945–1956);
- działalność służb specjalnych PRL wobec emigracji i Polonii amerykańskiej (1945–89).

4.2.1.2. „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym”

W ramach projektu badane są:

- działalność zbrojna 5. Wileńskiej Brygady Armii Krajowej;
- antykomunistyczne organizacje młodzieżowe na Pomorzu Gdańskim (1944–56).

4.2.1.3. „Władze PRL wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej”

W ramach projektu badane są:

- opozycja polityczna na Wybrzeżu Gdańskim w latach 70. i 80.;
- stan wojenny w Trójmieście.

4.2.1.4. „Wojna i okupacja”

W ramach projektu badane są:

- Okręg Wileński Armii Krajowej;
- Polskie Państwo Podziemne wobec komunistów.

4.2.1.5. „Stosunki polsko-litewskie (1939–89)”

W ramach projektu badane jest podziemie antysowieckie na Wileńszczyźnie (1944–56).

4.2.1.6. „Stosunki polsko-ukraińskie (1939–89)”

W ramach projektu badane są działania UB i SB wobec mniejszości ukraińskiej w Polsce (1944–89).

4.2.1.7. „Współpraca ze środowiskiem akademickim”

Obejmuje następujące formy:

- organizację konferencji naukowych i dyskusji panelowych. W okresie sprawozdawczym zorganizowano konferencje we współpracy z Uniwersytetem Gdańskim, z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu i Akademią im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Współpracę z ośrod-

kami naukowymi wytyczyły i sformalizowały umowy z UG i UMK, podpisane w 2002 i 2003 r. W czerwcu 2004 r. podpisano umowę z Akademią im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy;

- udział naukowców Muzeum Stutthof, UMK, Akademii Bydgoskiej, KUL, UG i innych ośrodków w konferencjach naukowych i popularnonaukowych organizowanych przez IPN Gdańsk;

- bieżące kontakty i konsultacje naukowe;

- prace w ramach zespołu badawczego zajmującego się wyjaśnieniem wydarzeń bydgoskich z 3 i 4 września 1939 r., nazwanych przez propagandę III Rzeszy „bydgoską krwawą niedzielą”. W skład zespołu oprócz historyków IPN weszli: przedstawiciele Akademii Bydgoskiej, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytutu Zachodniego w Poznaniu, Archiwum Państwowego w Bydgoszczy oraz Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polskiej Akademii Nauk w Toruniu i Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie;

- praktyki studentów UG, Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, UMK i AB. W ramach praktyk studenci angażowani są do projektów edukacyjnych OBEP IPN w zależności od profilu studiów. Studenci dziennikarstwa zajmują się opracowaniem materiałów dla mediów (relacje, informacje, a także montaż filmów z imprez organizowanych przez IPN); studenci historii i politologii angażowani byli do opracowania zbiorów relacji, materiałów konkursowych. Ponadto wszyscy praktykanci uczestniczyli w bieżących przedsięwzięciach OBEP IPN, wspomagając organizacyjnie pracę biura.

4.2.1.8. Współpraca międzynarodowa

OBEP IPN jest koordynatorem współpracy ze środowiskami naukowymi Republiki Litewskiej. W ramach programu „Stosunki polsko-litewskie 1939–1989” zorganizowano we współpracy z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchów Oporu Litwy konferencję „Opór społeczeństwa wobec systemu represji w Polsce i na Litwie w latach 1944–1956” (Wilno, 6–7 listopada 2003 r.). Była to druga już międzynarodowa konferencja polsko-litewska. Podstawowym partnerem IPN w realizacji programu naukowego jest odpowiednik IPN na Litwie – wymienione powyżej Centrum Badania Eksterminacji i Ruchów Oporu Litwy. W listopadzie 2003 r. ukazały się drukiem materiały z I konferencji, zorganizowanej w Warszawie we wrześniu 2002 r.

4.2.2. Działania edukacyjne i partnerzy BEP

4.2.2.1. Ogólne informacje o aktywności edukacyjnej OBEP

Obszar działania Oddziału Gdańskiego IPN obejmuje województwa pomorskie i kujawsko-pomorskie oraz część województw zachodniopomorskiego i mazursko-warmińskiego. Ta sytuacja decyduje o strategii w zakresie działalności edukacyjnej. Oferta edukacyjna obejmuje nie tylko największe ośrodki miejskie na obszarze działalności Oddziału (Trójmiasto, Bydgoszcz, Toruń, Słupsk, Koszalin), lecz także małe miasta i gminy wiejskie.

Wystawy, konferencje naukowe i popularnonaukowe, dyskusje panelowe, wykłady i prelekcje odbyły się w przeszło 30 miejscowościach, m.in. w Gdańsku, Gdyni, Sopocie, Bydgoszczy, Toruniu, Słupsku, Koszalinie, Starogardzie Gdańskim, Chojnicach, Nakle, Sztumie.

W 2003 r. rozwinięto pomysł edukacji poprzez film (w ramach DKF i przeglądów filmowych na sali OBEP IPN im. gen. Fieldorfa „Nila”) i rekonstrukcje historyczne. Ta ostatnia forma edukacji poprzez pokazywanie „historii żywej” w wykonaniu stale współpracującej z IPN Trójmiejskiej Grupy Rekonstrukcji Historycznych szczególnie silnie działa na emocje i pozwala zrozumieć realia sprzed kilkudziesięciu lat. Ponadto rekonstrukcje wzbogacają i ożywiają tradycyjne formy działalności edukacyjnej (np. w czasie wykładu o kształtowaniu się władzy komunistycznej w Polsce zaprezentowano sposób przesłuchiwania aresztantów przez UB i NKWD; z okazji odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej gen. „Nilowi” zainscenizowano akcję odbicia więźniów z transportu Gestapo).

Nowym pomysłem była realizacja prezentacji multimedialnej, zbliżonej już do nowoczesnej formy filmowej. Ta metoda edukacji będzie jedną z podstawowych form komunikowania się z odbiorcami i, jak można sądzić, w perspektywie zdominuje (z pewnością jednak nie do końca) działalność wystawienniczą.

W okresie sprawozdawczym OBEP IPN w Gdańsku wielokrotnie wspierało merytorycznie, czasami też organizacyjnie, swoich partnerów: szkoły i różnego rodzaju stowarzyszenia, realizujące projekty edukacyjno-naukowe. Jednym z przykładów może być uroczystość i konferencja w Mierzeszynie (na terenie byłego Wolnego Miasta Gdańska) – z udziałem konsula Republiki Federalnej Niemiec w Gdańsku oraz władz regionalnych i samorządowych. Niemiecki ksiądz katolicki z Gdańska – Johannes Paul Aeltermann (1876–1939) – został patronem Publicznej Szkoły Podstawowej w Mierzeszynie. Gdański OBEP przygotował merytoryczną część uroczystości, która odbyła się 13 października 2003 r. Ks. Aeltermann już w roku 1933 przeciwstawił się hitleryzmowi, kategorycznie odrzucając możliwość łączenia przez katolika politycznego poparcia dla nazistów z wiarą katolicką. Po wybuchu wojny został aresztowany, a 22 listopada 1939 r. zamordowany razem z grupą 50 Polaków. Sprawa ks. Aeltermanna może być dobrym przyczynkiem do polsko-niemieckiego porozumienia na gruncie wspólnie respektowanych wartości.

Nadal rozbudowywane jest grono współpracowników OBEP IPN w Gdańsku, bez których pomocy trudno byłoby dotrzeć z ofertą edukacyjną do tak szerokiego grona odbiorców. Lista nauczycieli animatorów i innych stałych współpracowników (kombatantów, naukowców itp.) obejmuje ponad 50 nazwisk. Są to osoby występujące z własnymi pomysłami edukacyjnymi (wystawy szkolne, konkursy, spotkania, cykle edukacyjne dla uczniów szczególnie zainteresowanych historią), które wspieramy poprzez naszą obecność i pomoc merytoryczną.

W poszukiwaniu współpracowników nawiązaliśmy kontakty z instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi, których zakres działalności dotyka częściowo naszych zadań.

Wiele ciekawych przedsięwzięć edukacyjnych (instalacje wystaw połączone z okolicznościowymi konferencjami, cykle konferencyjne itd.) pochodzi od liderów organizacji pozarządowych (w tym związków kombatanckich), których działalność wspieramy merytorycznie oraz inspirujemy ich do dalszych inicjatyw. Na szczególne podkreślenie zasługuje współpraca z Aresztem Śledczym w Gdańsku, którego dyrekcja wspólnie z IPN zrealizowała kilka przedsięwzięć w ramach obchodów 100-lecia Aresztu. Na podobne wyróżnienie zasługuje współpraca ze Stowarzyszeniem Trójmiejska Grupa Rekonstrukcji Historycznych.

Oferta programowa wynika z założeń programowych BEP w Warszawie, ale jest często uzupełniana o tematy lokalne, które szczególnie interesują miejscowe społeczności, nawet jeśli bezpośrednio nie wynika to z centralnych bloków tematycznych. Przykładowo, w związku z uczestnictwem na zaproszenie samorządu gdyńskiego w cyklu konferencji „Korzenie Gdyni”, pracownicy OBEP poszukują wątków lokalnych szerszych problemów, będących przedmiotem wystaw lub konferencji.

4.2.2.2. Konkursy historyczne i zbliżone formy pracy z młodzieżą, organizowane przez BEP

W okresie sprawozdawczym zakończono następujące konkursy:

- **Propaganda a rzeczywistość lat siedemdziesiątych.** Był to konkurs ogłoszony w dwóch edycjach: dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z województw pomorskiego, kujawsko-pomorskiego oraz części województw zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Uczestniczyło w nim 40 szkół. Finał oraz ogłoszenie wyników całego konkursu nastąpiło 27 kwietnia 2004 r. w Gdańsku w sali konferencyjno-wystawowej OBEP IPN im. gen. Fieldorfa „Nila”. Spośród 128 prac Komisja Konkursowa wyłoniła 10 finalistów na obu poziomach; gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym. Finał polegał na publicznej obronie pracy, podczas której uczestnicy odpowiadali na pytania dotyczące sposobu zbierania i opracowania materiału źródłowego oraz wykazywali się znajomością wykorzystanej literatury. Przede wszystkim jednak musieli się wykazać merytoryczną znajomością opracowanego przez siebie tematu. Kwalifikacja zwycięzców odbyła się na podstawie łącznej oceny pracy pisemnej oraz wyników wypowiedzi ustnych.

- **VII Katyński Konkurs Historyczny** – zorganizowany przez Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Gdyni, VI LO oraz OBEP IPN Gdańsk dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z całej Polski. W roku szkolnym 2003/2004 zadaniem konkursowym było opracowanie w formie plastycznej, literackiej bądź scenariusza audycji (np.) radiowej tematu dotyczącego zbrodni katyńskiej.

W okresie sprawozdawczym ogłoszono następujące konkursy:

- **II Edycja Ogólnopolskiego Konkursu Historycznego dla nauczycieli „Drogi do wolności”** organizowanego wspólnie przez OBEP Gdańsk oraz Fundację Centrum Solidarności. Zadaniem konkursowym było napisanie jednego lub kilku scenariuszy lekcji w obrębie bloków tematycznych prezentowanych w części multimedialnej stałej wystawy znajdującej się w historycznej sali BHP. W konkursie wzięło udział 24 nauczycieli.

- **III Edycja Konkursu dla dziennikarzy prasy regionalnej „Świadkowie historii”** organizowanego przez OBEP Gdańsk na najlepsze publikacje dotyczące najnowszych dziejów Polski – z punktu widzenia „małej ojczyzny”. Celem tego konkursu jest popularyzacja lokalnego dziennikarstwa historycznego. Rozstrzygnięcie zaplanowano na luty 2005 r.

Ponadto pracownicy OBEP Gdańsk uczestniczyli w pracach jury w **IV Edycji Ogólnopolskiego Konkursu Historycznego „Drogi do wolności”** zorganizowanego przez Fundację Centrum Solidarności. Zadaniem konkursowym był wybór postaci lub wydarzenia, które w najbardziej istotny sposób wpłynęły na powojenne losy kraju, oraz uzasadnienie wyboru.

4.2.2.3. Projekcje filmowe

OBEP jest organizatorem następujących przedsięwzięć:

- **Dyskusyjnego Klubu Filmowego (III edycja) „Młodzi w PRL”** – we współpracy z Fundacją Centrum Solidarność i kinem „Kameralnym” w Gdańsku. Program przeglądu pozwala poznać najlepsze polskie filmy drugiej połowy XX w., a zarazem umożliwia zrozumienie meandrów najnowszej historii naszego kraju. Widz, słabo jeszcze obeznany z dziejami PRL-u, nie pozostaje pozostawiony sam sobie. Przewodnikami po tym okresie są naukowcy Instytutu Pamięci Narodowej, którzy przedstawiają tło historyczne fabuły filmowej i wyjaśniają wszystkie trudno czytelne niuanse. Kulisy powstania filmu i dorobek twórcy prezentuje filmoznawca, który moderuje dyskusję. Pokazano m.in.: *Wielki bieg* (reż. J. Domaradzki), *Dreszcze* (reż. W. Marczewski), *1968. Szczęśliwego nowego roku* (reż. J. Bromski), *Kontrakt* (reż. K. Zanussi).

- **Filmowego cyklu edukacyjnego „Wojna i PRL w dokumencie”**. W ramach cyklu prezentowane są filmy przekazane do wykorzystania OBEP Gdańsk przez Video Studio Gdańsk, a także filmy wyprodukowane przez Telewizję Polsat z udziałem historyków IPN. Odbyły się m.in. prezentacje filmów: *...i wjechał czołg* oraz *List do syna* – realizacja Iwona Bartólewska; *D jak dezintegracja* oraz *Uderzyć w aktora* – realizacja Małgorzata Ziętkiewicz; *Przykręcanie śruby* – realizacja Małgorzata Ziętkiewicz; *Kanał 2003* – realizacja Małgorzata Ziętkiewicz; *Bareizm* – realizacja Agnieszka Arnold; *Cenzura wczoraj i dziś* – realizacja TVP; *Spotkania z komunizmem* – realizacja Janusz Kortański; *Rozpoznawać! Wykrywać! Zapobiegać!* – realizacja OBEP IPN oraz *Materiały instruktażowe MSW*, „Solidarność” – realizacja J.M. Meurice (Video Studio Gdańsk), *Polskie drogi do niepodległości* – realizacja Anna Mydlarska (Video Studio Gdańsk).

Wszystkim pokazom filmowym towarzyszyły prelekcje historyków IPN. Przegląd skierowany był do szerokiego grona osób: nauczycieli, studentów, uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, miłośników historii.

4.2.2.4. Zajęcia historyczno-turystyczne

W ramach zorganizowanego i prowadzonego przez pracowników OBEP Historycznego Klubu Turystycznego „Wędrówki po historii” odbyły się – w kwietniu i maju 2004 r. – wycieczki do Aresztu Śledczego w Gdańsku (m.in. w ramach II Bałtyckiego Festiwalu Nauki). W tym więzieniu – w drodze do twierdzy magdeburskiej – więziono w lipcu 1917 r. brygadiera Józefa Piłsudskiego i płk. Kazimierza Sosnkowskiego, w czasie II wojny światowej i w okresie stalinowskim śmierć zna-

lazło tu wielu polskich patriotów. Wizyta w Areszcie połączona była z prelekcjami historyków IPN i znawców tematu z innych środowisk naukowych Gdańska.

4.2.2.5. Cykl działań edukacyjnych „Z materiałów IPN. Wykłady – świadkowie – dokumenty – filmy”

Drugi cykl „Z materiałów IPN” skierowany jest przede wszystkim do nauczycieli, studentów, młodzieży szkół średnich oraz wszystkich osób zainteresowanych najnowszą historią Polski. Wykładom towarzyszyły prezentacje multimedialne dokumentów i fotografii, pokazy filmowe. Uzupełnieniem wykładu były też spotkania ze świadkami historii.

W okresie sprawozdawczym odbyło się 8 wykładów (październik 2003–czerwiec 2004):

- „PPR – droga do władzy” – dr P. Gontarczyk (Warszawa);
- „Informacja Marynarki Wojennej” – dr P. Semków (IPN Gdańsk);
- „Podstawy prawne PRL” – prof. G. Górski (KUL);
- „»Rozpracowanie« ks. ppłk. Józefa Wryczy (1884–1961) przez UBP” – dr Alicja Paczoska (IPN Gdańsk, Delegatura Bydgoszcz);
- „Marzec 1968 w Gdańsku” – dr Sławomir Cenckiewicz (IPN Gdańsk);
- „Gen. A. Fieldorf »Nil«. Portret żołnierza” – dr hab. Marek Ney-Krwawicz (IH PAN);
- „Duszpasterstwo akademickie w Trójmieście” – Justyna Skowronek (IPN Gdańsk);
- „Akcja »Ostra Brama«” – dr Piotr Niwiński (IPN Gdańsk).

Ponadto miało miejsce wystąpienie Heleny Pasierbskiej – prezesa Stowarzyszenia Rodzina Ponarska o zbrodni na Polakach w Ponarach w czasie II wojny światowej.

4.2.2.6. Udział OBEP w II Bałtyckim Festiwalu Nauki

II Bałtycki Festiwal Nauki odbywał się w dniach 28–30 maja 2004 r. OBEP IPN zaprosił tym razem do Gdańska, do nowo otwartej sali konferencyjno-wystawowej im. gen. A. E. Fieldorfa „Nila” przy ul. Polanki 124. 28 maja została tam zaprezentowana wystawa multimedialna, dotycząca służb specjalnych PRL w latach 1956–1989: „Rozpoznawać – Wykrywać – Zapobiegać. Pod okiem bezpieczeństwa. SB 1956–1989” (opis zob. wyżej). Po prezentacji wystawy zastępca dyrektora Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN Leszek Postołowicz wygłosił prelekcję pt. „ABC teczek”, w której przedstawił sposoby pozyskiwania przez SB materiałów dotyczących poszczególnych obywateli, zasady ich gromadzenia i wykorzystywania. Następnie odbyła się dyskusja panelowa „Kwity na mnie”, prowadzona przez zastępcę prezesa IPN, Janusza Krupskiego, który sam uczestniczył w ruchu opozycyjnym, w środowisku lubelskich „Spotkań”. Znani działacze antykomunistycznej opozycji z lat 70., którzy zapoznali się już ze „swoimi” „teczkami” – Mirosław Rybicki, Bronisław Wildstein i Krzysztof Wyszowski – przedstawili swoje uwagi dotyczące gromadzonych na ich temat materiałów służb specjalnych PRL. 29 maja – również w ramach Festiwalu Nauki – IPN zaproponował wycieczkę do Aresztu Śledczego w Gdańsku, ciągle czynnego więzienia o ponadstuletniej historii. Łącznie w przedsięwzięciach IPN w ramach II Bałtyckiego Festiwalu Nauki uczestniczyło około 400 osób.

4.2.2.7. Prelekcje historyczne i warsztaty dla uczniów

W roku 2003 pracownicy OBEP przeprowadzili około 30 prelekcji dla młodzieży szkół gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych oraz studentów, nieraz w odległych i małych miejscowościach oddziału gdańskiego, natomiast w 2004 r. prelekcje tego rodzaju odbywały się zazwyczaj w sali wystawowo-konferencyjnej OBEP IPN w Gdańsku i były połączone z prezentacją dokumentów i filmów dokumentalnych.

Prelekcje połączone z prezentacjami filmowymi (kwiecień 2003–czerwiec 2004):

- „Dekada Gierka” – warsztaty dla nauczycieli – opiekunów prac konkursowych; sala Fundacji Centrum Solidarności, Gdańsk;
- „Wybrane aspekty propagandy i cenzury w PRL” – 2 prezentacje dla studentów politologii Uniwersytetu Gdańskiego oraz uczniów Gdańskiego Liceum Autonomicznego; OBEP IPN, Gdynia;

- „Propaganda a rzeczywistość lat siedemdziesiątych” – prezentacja w ramach finału konkursu regionalnego, sala OBEP IPN Gdańsk;
- „Wybrane aspekty propagandy i cenzury w PRL” – prezentacja dla studentów Wyższej Szkoły Dziennikarstwa w Gdyni; sala OBEP IPN Gdańsk;
- „Manipulacja i zagrożenie – Służba Bezpieczeństwa PRL po 1956” – prezentacje wystawy multimedialnej oraz filmów instruktażowych MSW dla uczniów gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych oraz studentów; sala OBEP IPN Gdańsk.

4.2.2.8. Audycje radiowe i telewizyjne

Pracownicy OBEP współpracują z Radiem Gdańsk, Radiem Pomorza i Kujaw w Bydgoszczy oraz Radiem Głos w Pelplinie, uczestnicząc w historycznych audycjach monograficznych z okazji różnych rocznic. W sierpniu 2003 r. przygotowano audycję o Powstaniu Warszawskim; we wrześniu audycję o agresji Związku Sowieckiego na Polskę; w grudniu audycję nt. akcji reemigracyjnej w latach 1955–1959; w tym samym miesiącu audycję o kulisach Grudnia 70; w lutym 2004 r. audycję poświęconą badaniom nad wydarzeniami z 3 i 4 września 1939 r. w Bydgoszczy.

Współpracowano również z TVP Gdańsk i Bydgoszcz, a także Telewizją „Trwam”. W lutym 2003 r. historyk IPN – Delegatura w Bydgoszczy wziął udział w programie poświęconym ks. Józefowi Wryczy, a w kwietniu 2004 r. pracownik OBEP IPN Gdańsk uczestniczył w programie TVP Gdańsk o ks. Henryku Szumanie, zamordowanym przez nazistów w roku 1939. W maju 2004 r. historyk IPN – Delegatura Bydgoszcz uczestniczył w programie publicystycznym w TVP w Bydgoszczy poświęconym „teczkom bezpieki”. W czerwcu 2004 r. powstał duży materiał reportażowy z wystawy „Rozpoznawać – Wykrywać – Zapobiegać. Pod okiem bezpieki. SB 1956–1989” z udziałem merytorycznym historyków OBEP IPN Gdańsk.

Ponadto pracownicy IPN udzielili kilkudziesięciu wypowiedzi na tematy historyczne, komentowali też bieżące przedsięwzięcia Instytutu Pamięci Narodowej, jak wystawy, konferencje i dyskusje panelowe.

4.2.2.9. Promocje książek

W kwietniu 2004 r. OBEP IPN Gdańsk zorganizowało – we współpracy z Nadbałtyckim Centrum Kultury w Gdańsku – promocję książki Stanisława M. Jankowskiego i Ryszarda Kotarby (IPN Kraków) *Literaci a sprawa katyńska – 1945*. Książkę wydało Towarzystwo Naukowe „Societas Vistulana” w Krakowie, we współpracy z krakowskim Oddziałem IPN. W spotkaniu, które odbyło się 16 kwietnia 2004 r. w Nadbałtyckim Centrum Kultury, wziął m.in. udział współautor książki Stanisław M. Jankowski. Dyskusji przewodniczyła prof. Małgorzata Czermińska z Uniwersytetu Gdańskiego. Przybyła liczna grupa zainteresowanych książką – około 150 osób reprezentujących środowisko kombatanckie, historyków, nauczycieli.

W kwietniu 2004 OBEP IPN Gdańsk zorganizowało we współpracy z Uniwersytetem Gdańskim promocję książki dra Antoniego Dudka (IPN Warszawa) *Reglamentowana rewolucja*. W burzliwej dyskusji uczestniczyli studenci, naukowcy, a także uczestnicy antykomunistycznej opozycji lat 70. i 80.

4.2.2.10. Uroczyste otwarcie sali konferencyjno-wystawowej OBEP IPN w Gdańsku

Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Gdańsku w lutym br. otrzymało salę konferencyjno-wystawową, wyposażoną w multimedialny zestaw komputerowy i duży ekran, dzięki czemu – poza wysłuchaniem prelekcji – można obejrzeć filmy, zdjęcia i dokumenty. 22 kwietnia 2004 r. miała miejsce uroczystość nadania sali imienia gen. Augusta Emila Fieldorfa „Nila” (szefa Kedywu AK). Wzięli w niej udział prezes IPN prof. Leona Kieres i córka gen. „Nila”, Maria Fieldorf-Czarska. Uroczystość wzbogaciły okolicznościowy program literacko-artystyczny oraz inscenizacja-rekonstrukcja historyczna akcji Kedywu odbicia więźniów z hitlerowskiego samochodu-więźniarki.

4.2.2.11. Współpraca ze środowiskami kombatanckimi, akademickimi, samorządem i organizacjami pozarządowymi

Żywe i częste kontakty ze środowiskiem kombatanckim dotyczą przede wszystkim ŚZŻAK, Związku Więźniów Obozu w Potulicach, Stowarzyszenia Rodzina Ponarska, Stowarzyszenia Gdyńian Wyszędzonych, środowiska żołnierzy mjr. „Łupaszi” oraz członków konspiracji młodzieżowej lat 40. i 50. Przejawiają się one nie tylko w formie obecności kombatanatów na uroczystościach i imprezach IPN, lecz również przez bieżące konsultacje i merytoryczną pomoc ze strony naukowców i edukatorów BEP.

OBEP na bieżąco współpracuje z administracją rządową, tj. kuratoriami oświaty i ich delegatami w terenie. Stałymi formami tej współpracy są:

- przekazywanie materiałów informacyjnych o celach i formach działalności IPN;
- wykorzystanie kanałów informacyjnych kuratoriów do przekazywania informacji dla szkół.

OBEP współpracuje z samorządami Trójmiasta i innymi samorządami z terenu działalności oddziału gdańskiego. Formy współpracy:

- ekspedycja przez samorządy miejskie i powiatowe materiałów informacyjnych nt. przedsięwzięć edukacyjnych Oddziału IPN w Gdańsku (w tym materiały o konferencjach, wystawach, prelekcjach itp.);
- współorganizacja wystaw, konferencji itp. (pomoc w znalezieniu odpowiedniej sali, inna pomoc materiałowa i logistyczna);
- aktywny udział przedstawicieli samorządów w organizowanych przez IPN akcjach edukacyjnych (przede wszystkim wystawy i konferencje, w tym w szkołach publicznych).

4.2.2.12. Współpraca z innymi instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami

Fundacja Centrum Solidarności w Gdańsku i Wystawa „Drogi do wolności”:

- współpraca w organizacji Dyskusyjnego Klubu Filmowego i konkursów historycznych;
- współpraca w organizacji cyklu wykładów otwartych „Z materiałów IPN”.

Muzea państwowe, miejskie i inne:

- intensywna współpraca w organizacji ekspozycji na terenie oddziału gdańskiego IPN.

Archiwa państwowe i wojskowe:

- bieżące szerokie udostępnianie materiałów na potrzeby działalności edukacyjno-badawczej IPN.

Stowarzyszenie Trójmiejska Grupa Rekonstrukcji Historycznych:

- współudział w organizacji obchodów świąt i rocznic narodowych;
- współudział w inscenizacji w Areszcie Śledczym i w uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej gen. „Nila”.

Areszt Śledczy w Gdańsku:

- współudział w cyklu „Wędrówki po historii” – realizowano wycieczki edukacyjne na teren Aresztu, połączone z prelekcjami i warsztatami historycznymi;
- współudział w przygotowaniach do obchodów 100-lecia Aresztu Śledczego – IPN współorganizował wystawę okolicznościową, konferencję popularnonaukową oraz inscenizację historyczną.

4.3. OBEP KATOWICE

4.3.1. Realizacja projektów badawczych

4.3.1.1. „Aparat represji i opór społeczny”

W pracach OBEP Katowice w okresie sprawozdawczym największą uwagę skupiono na programie „Aparat represji i opór społeczny”, w którego ramach realizowano następujące tematy (projekty):

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956” – opublikowano artykuł dotyczący likwidacji zgrupowania „Bartka”, prowadzono prace nad „Atlasem podziemia niepodległościowego 1945–1956”, zakończono prace nad monografią *Podziemie poakowskie na Górnym Śląsku w latach 1945–1947*, przygotowano biogramy do II tomu publikacji *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, rozpoczęto prace nad monografią „Działania aparatu represji wobec podziemia zbrojnego na Podbeskidziu w latach 1945–1947”;
- „Lista represjonowanych – skazani na karę śmierci” – przygotowano publikację *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach* (praca oddana do druku), opublikowano relacje osób skazanych na karę śmierci;
- „Władze PRL wobec kryzysów społecznych” – opublikowano obszerny artykuł na temat wydarzeń marcowych 1968 r. na terenie województwa katowickiego w publikacji *Oblicza Marca 1968*, prowadzono badania dotyczące działalności Wolnych Związków Zawodowych na terenie województwa katowickiego w latach 1978–1980 (wyniki badań zaprezentowano podczas sesji naukowej zorganizowanej przez OBEP IPN w Warszawie pt. „Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża 1978–1980”), trwają prace nad artykułem poświęconym działaniom SB wobec środowisk robotniczych Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego w sierpniu i wrześniu 1980 r.;
- „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa lat 1944–1956” – ustalono obsadę stanowisk kierowniczych urzędów bezpieczeństwa w województwie śląskim/katowickim w latach 1945–1956 oraz zatrudnionych w nich oficerów śledczych. Baza danych jest aktualizowana na bieżąco; zakończono pracę nad artykułami: *Kadra kierownicza władz bezpieczeństwa na Górnym Śląsku w latach 1945–1946* oraz *PUBP/PUds.BP w Zawierciu 1945–1956*;
- „Informator personalny aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej 28 listopada 1956–31 maja 1975” – trwają badania nad ustaleniem obsady kierowniczych stanowisk funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa w województwie katowickim w latach 1956–1975 (dotychczas ustalono ok. 150 nazwisk);
- „Aparat bezpieczeństwa w walce z Kościołem i wolnością wyznania” – opublikowano dwie pozycje poświęcone represjom wobec duchowieństwa (*Represje wobec duchowieństwa górnośląskiego w latach 1939–1956 w dokumentach* oraz *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*); przygotowano wstęp oraz opracowano redakcyjnie teksty źródłowe do publikacji „Zadanie trudne jak nigdy... Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych w latach 1945–1989”; przeprowadzono kwerendę archiwalną dotyczącą działań organów bezpieczeństwa wobec organizatorów i uczestników pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich, budownictwa sakralnego w województwie katowickim w latach 1956–1980 oraz działań organów bezpieczeństwa wobec Żydów;
- „Rejestr pochówków ofiar represji stalinowskich na terenie obecnego województwa śląskiego w latach 1945–1956” – na podstawie prac badawczych nad funkcjonowaniem Obozu Pracy w Mysłowicach, badań naukowych innych pracowników OBEP oraz śledztw prowadzonych przez prokuratorów OKŚZpNP w Katowicach poczyniono nowe ustalenia.

4.3.1.2. „Wojna, okupacja, Państwo Podziemne”

W ramach projektu „Wojna, okupacja, Państwo Podziemne” realizowano następujące tematy:

- „Rybnicki Inspektorat Armii Krajowej” – w ramach projektu kontynuowano kwerendę archiwalną, m.in. w Archiwum IPN w Katowicach odnaleziono kolejną część archiwum inspektoratu. Prace badawcze zaowocowały opublikowaniem artykułu dotyczącego nieznanego do tej pory inspektora rybnickiego AK Jana Spyry, a także wygłoszeniem referatu „Sylwetki inspektorów rybnickiego AK w świetle nowych materiałów” na sesji „Armia Krajowa i konspiracja poakowska na ziemi rybnickiej 1942–1947” w Rybniku. Trwają prace nad publikacją „Rybnicki Inspektorat AK”; zakończono prace nad publikacją posesyjną „Armia Krajowa i konspiracja poakowska na ziemi rybnickiej 1942–1947”;

- „Wrzesień 1939 r. na Górnym Śląsku” – prowadzono kwerendy archiwalne (Archiwum Państwowe w Katowicach, Federalne Archiwum Wojskowe we Freiburgu) oraz biblioteczne, studiowano akta postępowań prokuratorskich, jak również nawiązywano kontakty z osobami mogącymi udzielić istotnych informacji – zarówno świadkami, jak i badaczami problemu; pracownicy OBEP uczestniczyli w odbywającej się w Poznaniu w dniach 24–27 czerwca 2004 r. międzynarodowej konferencji naukowej „Bohaterowie w historii i pamięci społeczeństw europejskich”, gdzie wygłoszono referat pt. „Bohaterowie obrony Katowic we wrześniu 1939 r. w historii i pamięci mieszkańców miasta”; prowadzono przygotowania do ewentualnej krytycznej edycji „Sonderfahndungsbuch Polen” – fundamentalnego źródła do dziejów niemieckiej okupacji w Polsce; sporządzono wstępną charakterystykę tekstu, wyłoniono zeń osoby związane z Górnym Śląskiem i przystąpiono do edycji biogramów, opracowano też projekt powołania zespołu badawczego, celem dalszego prowadzenia prac w skali całego kraju.

4.3.1.3. „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”

W ramach projektu kontynuowano kwerendę w Archiwum Państwowym w Katowicach, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego i Archiwum IPN w Warszawie; zakończono pracę nad tekstem artykułu *Postawy mieszkańców rejencji katowickiej wobec Żydów* do tomu „Wokół »Żegoty«. Stosunki polsko-żydowskie w okresie II wojny światowej”; zorganizowano konferencję naukową „Zagłada Żydów zagłębiowskich. 60. rocznica zagłady będzińskiego getta”, której pokłosiem jest publikacja *Zagłada Żydów zagłębiowskich* (w druku). W ramach projektu przygotowano również tekst „Sprawozdanie ze zjazdu z okazji dwulecia Centrali Żydowskich Rad Starszych na Wschodnim Górnym Śląsku” (do „Revue d’histoire de la Shoah”), teksty dotyczące funkcjonowania i zagłady gett w Dąbrowie Górniczej, Zawierciu i Czeladzi, a także przygotowano referat na konferencję polsko-francuską „Pamięć o Zagładzie we Francji i w Polsce” (Lublin, 22–24 stycznia 2004 r.). Ponadto prowadzone są prace organizacyjne (wspólnie z Niemieckim Instytutem Historycznym) nad międzynarodową konferencją naukową „Zagłada Żydów na ziemiach wcielonych do Rzeszy” planowaną na wrzesień 2005 r.

4.3.1.4. Projekty regionalne

Pracownicy OBEP IPN prowadzili również prace nad projektami regionalnymi:

- „Deportacje Górnoszlązaków do ZSRR” – prowadzono badania dotyczące kategorii osób wywiezionych na Wschód, warunków, w jakich tam egzystowali, oraz wpływu deportacji na życie społeczne i gospodarkę regionu (wyniki badań zaprezentowano podczas sesji naukowej zorganizowanej przez OBEP IPN w Katowicach i Muzeum Górnoszląskie w Bytomiu pt. „Deportacje Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 r.”; pokłosiem sesji jest przygotowywana publikacja posesyjna);

- „Obozy pracy na Górnym Śląsku po II wojnie światowej (Obóz Pracy w Mysłowicach w latach 1945–1946)” – w serii „Studia i materiały” wydano publikację przedstawiającą działalność obozu karnego, a następnie obozu pracy w Mysłowicach, działającego w okresie 1945–1946;

- „Działalność sowieckich władz wojskowych i policyjnych na Górnym Śląsku w latach 1945–1947” – prowadzono kwerendę w Archiwum Państwowym w Katowicach, podjęto współpracę z pionem prokuratorskim w sprawie zbrodni, jakich dopuścili się żołnierze sowieccy na terenie Przyszowic, Raciborza i Gierałtowic w 1945 r.;

- „Działalność Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego na terenie zakładów górnictwa węgla kamiennego na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1945–1956” – prowadzono kwerendę w Archiwum Państwowym w Katowicach i Archiwum IPN w Katowicach;

- „Aparat bezpieczeństwa wobec Stronnictwa Pracy w województwie śląskim w latach 1945–1950” – przeprowadzono kwerendę w Archiwum IPN, Archiwum IPN w Katowicach, Archiwum Akt Nowych i Archiwum Państwowym w Katowicach; trwają prace nad tekstem „Stronnictwo Pracy w województwie śląskim w latach 1945–1950” do tomu „Województwo śląskie 1945–1950.

Problemy narodowościowe i społeczno-polityczne” oraz publikacją „Aparat bezpieczeństwa wobec Stronnictwa Pracy w województwie śląskim w latach 1945–1950”.

4.3.1.5. Konferencje naukowe

Pracownicy OBEP Katowice zorganizowali w okresie sprawozdawczym następujące sesje naukowe:

- „Zagłada Żydów zagłębiowskich. 60. rocznica zagłady będzińskiego getta” – Muzeum Zagłębia w Będzinie, 9 września 2003 r.;
- „Województwo śląskie 1945–1950. Problemy narodowościowe i życie społeczno-polityczne”, Uniwersytet Śląski, 11 grudnia 2003 r.;
- „Deportacje Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 r.” – Muzeum Górnoszląskie w Bytomiu, 12 lutego 2004 r.;
- „Armia Krajowa i konspiracja poakowska na ziemi rybnickiej 1942–1947” (sesja popularno-naukowa) – Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku, 22 kwietnia 2004 r.

4.3.2. Realizacja programów edukacyjnych

4.3.2.1. Działalność wystawiennicza

W okresie sprawozdawczym najważniejszym wydarzeniem było uroczyste otwarcie wystawy „Deportacje Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 roku” zorganizowanej we współpracy z Muzeum Górnoszląskim w Bytomiu, które miało miejsce 18 listopada 2003 r. w Muzeum Górnoszląskim. Honorowy patronat nad ekspozycją objęli: prof. Leon Kieres – prezes IPN, abp Damian Zimoń – metropolita katowicki, bp Jan Wiczorek – ordynariusz diecezji gliwickiej, bp Tadeusz Szurman – zwierzchnik diecezji katowickiej Kościoła ewangelicko-augsburskiego, Lechosław Jarzębski – wojewoda śląski, Michał Czarski – marszałek województwa śląskiego, Piotr Uszok – prezydent miasta Katowic oraz Krzysztof Wójcik – prezydent miasta Bytomia. W uroczystości wzięło udział ok. 200 osób, w tym liczni świadkowie tamtych wydarzeń, krewni zesłańców, przedstawiciele lokalnych władz, organizacji społecznych, mediów, świata kultury i nauki oraz śląscy parlamentarzyści. Informacje o otwarciu ukazały się w największych lokalnych mediach: Telewizji Katowice, Radiu eM, „Dzienniku Zachodnim”, „Gazecie Wyborczej”, „Życiu Bytomskim”, a także w „Naszym Dzienniku”. Wystawa cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem. Do końca grudnia zwiedziło ją ok. 1,5 tys. osób.

Rozpoczęto również prace nad wystawą „Uciekinierzy z Peerelu”, w których ramach podjęto kwerendy w Archiwum Państwowym w Katowicach, Archiwum IPN w Katowicach oraz w Bibliotece Śląskiej w Katowicach.

W okresie sprawozdawczym zaprezentowano następujące wystawy:

A. Wystawy własne

- „Deportacje Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 roku” – 18 listopada 2003 r. uroczyste otwarcie w Muzeum Górnoszląskim w Bytomiu; 26 lutego 2004 r. – otwarcie w Centrum Kultury w Knurowie; 8 czerwca 2004 r. – otwarcie w Muzeum Śląskim w Katowicach. Podczas prezentacji wystawy prowadzono lekcje muzealne;
- „Represje wobec duchowieństwa śląskiego w latach 1939–1956” – 7 października 2003 r. otwarcie w Muzeum im. G. Morcinka w Skoczowie; 14 kwietnia 2004 r. – otwarcie w Centrum Kultury „Karolinka” w Radzionkowie, 1 czerwca – otwarcie w Salezjańskim Zespole Szkół w Tarnowskich Górach. Wystawa, ukazując skalę i rodzaj prześladowań, jakie dotknęły księży z diecezji katowickiej, wzbudzała szczególne zainteresowanie wśród młodzieży i osób duchownych. Podczas prezentacji wystawy prowadzono lekcje muzealne;
- „Podziemie zbrojne na Podbeskidziu w latach 1939–1947” – 10 września 2003 r. otwarcie w Gminnym Ośrodku Kultury w Brennej; 10 października 2003 r. – otwarcie w Miejskim Domu Kultury w Czechowicach-Dziedzicach; 9 marca 2004 r. – otwarcie w Miejskim Ośrodku Kultury,

Promocji i Informacji im. J. Więzika w Szczyrku; 20 maja 2004 r. – otwarcie w Gminnym Ośrodku Kultury w Jeleśni. Ekspozycja cieszyła się dużym zainteresowaniem zwłaszcza wśród lokalnej społeczności i środowisk kombatanckich. Podczas prezentacji wystawy prowadzono lekcje muzealne.

B. Wystawy przygotowane przez inne OBEP

- „Wojenne dzieciństwo. Losy dzieci polskich pod okupacją hitlerowską” (wystawa przygotowana przez OBEP w Łodzi) – 13 stycznia 2004 r. miało miejsce otwarcie w Miejskim Domu Kultury w Myszkowie; 17 lutego 2004 r. – otwarcie w Miejskim Klubie im. J. Kiepury w Sosnowcu; 25 marca 2004 r. – otwarcie w Miejskim Centrum Kultury i Sportu w Jaworznie; 7 maja 2004 r. – otwarcie w Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej. Otwarciom wystawy towarzyszył referat wygłoszony przez pracownika OBEP IPN w Łodzi, a także okolicznościowe spotkania byłych więźniów łódzkich obozów i kombatanatów z młodzieżą;

- „Marzec 68” (wystawa przygotowana przez OBEP w Warszawie) – 4 września 2003 r. miało miejsce otwarcie w Książnicy Beskidzkiej w Bielsku-Białej; 16 października 2003 r. – otwarcie w Politechnice Śląskiej w Gliwicach. W dniu otwarcia ekspozycji pracownicy OBEP IPN wygłosili referaty poświęcone wydarzeniom marcowym w województwie katowickim. Podczas prezentacji wystawy prowadzono lekcje muzealne.

4.3.2.2. Działania skierowane do środowiska nauczycielskiego

Warsztaty przedmiotowo-metodyczne

- warsztaty przedmiotowo-metodyczne pt. „Kościół katolicki wobec nazizmu i komunizmu 1939–1956” – 4 grupy warsztatowe (84 uczestników) z Rybnika, Tychów, Gliwic, Dąbrowy Górniczej;

- warsztaty przedmiotowo-metodyczne pt. „Podziemie zbrojne na Podbeskidziu w latach 1939–1947” – 2 grupy warsztatowe (43 uczestników) z Bielska-Białej i Czechowic-Dziedzic;

- warsztaty przedmiotowo-metodyczne pt. „Obozy pracy w Polsce 1944–1950” – 3 grupy warsztatowe (73 uczestników) z Pszczyny, Tarnowskich Gór i Wodzisławia;

- warsztaty przedmiotowo-metodyczne pt. „Jak uczyć o stanie wojennym?” – 5 grup warsztatowych (80 uczestników) z Rybnika, Żywca, Bielska-Białej, Tychów, Myszkowa;

- warsztaty przedmiotowo-metodyczne pt. „Życie i zagłada Żydów – Zagłębie Dąbrowskie i Śląsk (1939–1945)” – 5 grup warsztatowych (128 uczestników) z Rybnika, Sosnowca, Dąbrowy Górniczej, Jaworzna, Czeladzi;

- warsztaty przedmiotowo-metodyczne pt. „Deportacje Górnoślązaków do ZSRR w 1945 r.” – 5 grup warsztatowych (89 uczestników) z Bytomia, Piekar Śląskich, Tarnowskich Gór, Wodzisławia Śląskiego i Knurowa.

Konkurs

Zorganizowano konkurs historyczny dla nauczycieli na scenariusz lekcji pt. „Od Rzeczypospolitej podległej do niepodległej 1944–1989”. Tematyką konkursu były zagadnienia związane z funkcjonowaniem władz państwa polskiego i postawami społeczeństwa w okresie obowiązywania w Europie porządku jałtańskiego. Zadaniem uczestników było opracowanie scenariuszy lekcji (historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie) przedstawiających tematykę konkursu na przykładzie wydarzeń z obszaru województwa śląskiego oraz w wymiarze ogólnopolskim. Na konkurs napłynęły 34 scenariusze lekcji.

4.3.2.3. Działania skierowane bezpośrednio do młodzieży szkolnej

Lekcje dla uczniów

W siedzibie IPN w Katowicach lub bezpośrednio w szkołach przeprowadzono lekcje dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na następujące tematy:

- „Stan wojenny – czy był nieunikniony?” – uczestniczyło 605 uczniów z 19 szkół z Chorzowa, Łękawicy, Rybnika, Katowic, Bierunia, Lublińca, Tarnowskich Gór, Myszkowa, Częstochowy, Żarek;
 - „*ZOMO ruszyło!* – 16 grudnia 1981 r. na kopalni »Wujek«” – uczestniczyło 190 uczniów z 6 szkół z Katowic, Siemianowic Śląskich, Mikołowa i Tychów;
 - „Wojenne losy Górnoszlązaków 1939–1945” – uczestniczyło 376 uczniów z 13 szkół z Czerwionki-Leszczyn, Piekar Śląskich, Łędzin, Katowic, Chorzowa, Pszczyny, Tychów, Tarnowskich Gór i Jastrzębia Zdroju;
 - „*Non possumus* – Kościół katolicki w Polsce wobec nazizmu i komunizmu” – uczestniczyło 132 uczniów z 5 szkół z Katowic, Tychów, Jaworzna, Zabrze i Czerwionki-Leszczyn;
 - „*Śladami ludzkich łez* – losy Polaków wywiezionych do ZSRR w latach 1939–1950” – uczestniczyło 400 uczniów z 13 szkół z Pilicy, Bielska-Białej, Będzina, Katowic, Tychów, Zabrze, Bierunia, Rybnika, Sosnowca, Pszczyny, Tarnowskich Gór;
 - „*Zapomniani po wojnie* – deportacje Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 r.” – uczestniczyło 152 uczniów z 6 szkół z Czerwionki-Leszczyn, Siemianowic Śląskich, Piekar Śląskich, Katowic, Radzionkowa;
 - „Polacy i Ukraińcy – stereotypy i uprzedzenia a przekaz historyczny” – uczestniczyło 141 uczniów z 4 szkół z Pilicy, Gliwic, Będzina i Cieszyna;
 - „*Żołnierze wyklęci* – antykomunistyczne podziemie zbrojne po 1944 r.” – uczestniczyło 107 uczniów z 4 szkół z Sosnowca i Chorzowa;
 - „*Czerwiec '76* – lekcja demokracji socjalistycznej” – uczestniczyło 62 uczniów z 2 szkół z Katowic i Piekar Śląskich;
 - „*Dążąc do zamknięcia bolesnych rozdziałów przeszłości...* – stosunki polsko-niemieckie po II wojnie światowej na przykładzie Górnego Śląska” – uczestniczyło 114 uczniów z 5 szkół z Wierbki, Knurowa, Katowic i Pszczyny;
 - „*Życie codzienne i zagłada Żydów Zagłębia Dąbrowskiego 1939–1945*” – uczestniczyło 180 uczniów z 6 szkół z Sosnowca, Gliwic, Jastrzębia Zdroju, Będzina i Cieszyna.
- W związku z prezentacją wystaw prowadzono także lekcje muzealne:
- związane z wystawą pt. „Podziemie zbrojne na Podbeskidziu w latach 1939–1947” – uczestniczyło 385 uczniów z Brennej, Czechowic-Dziedzic, Jeleśni i Korbielowa;
 - związane z wystawą pt. „Represje wobec duchowieństwa śląskiego w latach 1939–1956” – uczestniczyło 189 uczniów ze Skoczowa, Radzionkowa, Bytomia;
 - związane z wystawą pt. „Marzec '68” – 38 uczniów z Gliwic;
 - związane z wystawą pt. „Sowieckie piekło 1939–1956” – 82 uczniów z Myszkowa;
 - związane z wystawą pt. „Deportacje Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 r.” – 342 uczniów z Bytomia, Skoczowa, Knurowa i Katowic.

Rajd

4 czerwca 2004 r. odbył się rajd górski „Szlakami miejsc pamięci. Śląsk Cieszyński w walce o niepodległość 1939–1947”. Rajd zorganizował Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach we współpracy ze Starostwem Cieszyńskim i Urzędem Gminy Brenna pod patronatem prezesa IPN, starosty cieszyńskiego i wójta gminy Brenna. Pieszą wędrówkę poprzedził konkurs wiedzy historycznej, przygotowany przez pracowników IPN. Uczniowie w swoich szkołach rozwiązywali test poświęcony działalności podziemia na Podbeskidziu. W rajdzie udział wzięło ponad 300 uczniów szkół ponadgimnazjalnych powiatu cieszyńskiego, którzy trzema trasami: z Wisły, Ustronia i Jaworza szli do Brennej, gdzie znajdowała się meta rajdu. W Ustroniu i Jaworzu uczestnicy rajdu złożyli kwiaty w miejscach upamiętniających ofiary okupacji hitlerowskiej.

4.3.2.4. Wykłady otwarte

Od października 2003 r. do maja 2004 r. w siedzibie IPN w Katowicach oraz w Bibliotece Śląskiej odbywał się cykl wykładów dotyczących wybranych aspektów historii PRL pod nazwą „Obli-

cza »ludowej demokracji«” (uczestniczyło w nich w sumie ok. 500 osób). Prelekcje wygłosili: dr hab. Czesław Osękowski z Uniwersytetu Zielonogórskiego („Referendum ustrojowe 1946 i wybory do Sejmu Ustawodawczego 1947”); dr hab. Paweł Machcewicz z IPN („Polski rok 1956”); prof. dr hab. Jerzy Eisler z IPN („Marzec 1968”); dr hab. Andrzej Friszke z ISP PAN („Grudzień 1970”); Paweł Sasanka z IPN („Czerwiec 1976”); dr Jarosław Neja z IPN („Grudzień 1981”); dr Antoni Dudek z IPN („Czerwiec 1989”).

4.3.2.5. Inne

W związku z bardzo dużym zainteresowaniem w społeczności lokalnej wystawą „Deportacje Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 roku” przygotowano scenariusz filmu edukacyjnego poświęconego temu zagadnieniu. Film został nakręcony we współpracy ze Studiem „Arka Górnoszląska” oraz z udziałem osób deportowanych i ich rodzin. Kasety udostępniane są zainteresowanym środowiskom ze zgodą na ich publiczną prezentację.

Zespół pracowników przygotował do druku pakiet edukacyjny „Deportacje Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 r.”. Będzie on stanowił znaczącą pomoc dla nauczycieli, którzy podejmą próbę przeprowadzenia zajęć na ten przemilczany przez lata temat.

4.3.3. Współpraca z organizacjami kombatanckimi, uczelniami, organizacjami pozarządowymi i mediami

W okresie sprawozdawczym OBEP IPN w Katowicach współpracowało m.in. z:

- Okręgiem Śląskim Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej poprzez regularny udział w posiedzeniach Komisji Historycznej ŚZŻAK oraz udział w powołaniu i pracach Klubu Historycznego im. gen. Stefana „Grota” Roweckiego;

- Społecznym Komitetem Pamięci Poległych 16 grudnia 1981 r. Górników KWK „Wujek”;

- instytucjami kulturalnymi w ramach organizacji wystaw;

- urzędami miast – dzięki finansowemu wsparciu urzędów miasta Bytomia, Chorzowa, Katowic, Knuruwa i Rybnika istniała możliwość realizacji filmu *Przemilczana tragedia*; Urząd Miasta Mysłowice sfinansował wydanie publikacji *Obóz Pracy w Mysłowicach w latach 1945–1946*; Urząd Miasta Katowice finansuje wydanie publikacji *Skazani na karę śmierci przez WSR w Katowicach*; Urząd Miasta Rybnika, Muzeum w Rybniku oraz Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku były współorganizatorami sesji popularnonaukowej; współpraca z Urzędem Miasta w Piekarach Śląskich realizowała się poprzez udział w naradach Powiatowego Komitetu Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz w pracach jury konkursu historycznego dla mieszkańców Piekarów Śląskich pt. „Narody tracąc pamięć, tracą życie”; Urząd Miasta w Będzinie współorganizował konferencję naukową „Zagłada Żydów zagłębiowskich” oraz finansuje wydanie publikacji pokonferencyjnej;

- Biblioteką Śląską w Katowicach – organizacja wykładu otwartego dra Antoniego Dudka „Czerwiec 1989” połączonego z promocją jego książki *Reglamentowana rewolucja*; organizacja promocji śląskiego numeru „Biuletynu IPN”; współpraca przy przygotowaniu ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. „Dla władzy, obok władzy, przeciw władzy – postawy robotników wielkich ośrodków przemysłowych w PRL” planowanej na 17 listopada 2004 r.;

- Uniwersytetem Śląskim – konferencja panelowa „Województwo śląskie 1945–1950. Problemy narodowościowe i życie społeczno-polityczne” (11 grudnia 2003 r.), wspólne prace nad przygotowaniem monografii dotyczącej powojennego województwa śląskiego;

- Politechniką Śląską w Gliwicach – prezentacja wystawy „Marzec ’68” połączona z prelekcją na temat wydarzeń marcowych 1968 r. na terenie województwa katowickiego;

- „Dziennikiem Zachodnim” oraz Radiem eM – objęły one patronat medialny nad wystawą o deportacjach Górnoszlązaków do ZSRR w 1945 r.; w związku z otwarciem tej wystawy „Dziennik

Zachodni” wydał wkładkę okolicznościową *Drogi do prawdy* poświęconą tej tematyce, opracowaną we współpracy z pracownikami BEP, a Radio eM popularyzowało wystawę wśród słuchaczy radia (wspólne opracowanie spotu reklamowego); współpracowano również z dziennikarzami „Gazety Wyborczej” oraz pism lokalnych w związku z prezentacją wystawy w miastach woj. śląskiego;

- Oddziałem Regionalnym Telewizji Polskiej SA w Katowicach – kwerenda materiałów filmowych z archiwum TVP dla ewentualnego wykorzystania ich podczas realizacji projektów naukowych i programów edukacyjnych OBEP;

- Regionalnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach – udział w narażeniu nauczycieli doradców metodycznych, współpraca w organizowaniu warsztatów przedmiotowo-metodycznych.

W okresie sprawozdawczym organizowano promocje wydawnictw będących plonem badań naukowych pracowników IPN. Szczególnie dużym zainteresowaniem cieszyła się promocja „Biuletynu IPN” w całości poświęconego tematyce górnośląskiej oraz publikacji *Obóz pracy w Mysłowicach 1945–1946*, która odbyła się 24 czerwca 2004 r. w Bibliotece Śląskiej. W spotkaniu wzięło udział ok. 100 osób. Podjęto starania o jak najszersze rozpropagowanie „śląskiego” numeru „Biuletynu” wśród instytucji naukowych i kulturalnych regionu oraz wśród samorządów lokalnych.

4.4. OBEP KRAKÓW

4.4.1. Realizacja projektów badawczych

4.4.1.1. „Aparat represji i opór społeczny”

W okresie sprawozdawczym pracownicy OBEP IPN w Krakowie koncentrowali się na programie „Aparat represji i opór społeczny”. W ramach tego programu realizowano następujące projekty badawcze:

- „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w latach 1945–1956”. W ramach tego projektu zakończono ustalanie obsady personalnej stanowisk kierowniczych w Wojewódzkich Urzędach Bezpieczeństwa Publicznego w Krakowie i Kielcach, a także obsady personalnej kierowników Powiatowych i Miejskich Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego na terenie województw krakowskiego i kieleckiego w latach 1945–1956;

- „Informator personalny aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej: 28 listopada 1956–31 maja 1975”. W celu realizacji tego projektu przystąpiono do ustalania obsady personalnej stanowisk kierowniczych pionu SB w Komendach Wojewódzkich MO w Krakowie i Kielcach, a także obsady personalnej zastępców komendantów powiatowych MO do spraw SB na terenie województw krakowskiego i kieleckiego w latach 1956–1975;

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956”. W ramach tego projektu badawczego przygotowano i opublikowano w numerze 5. czasopisma „Pamięć i Sprawiedliwość” 2 artykuły naukowe dotyczące rozbitcia tarnowskich struktur Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego;

- „Aparat bezpieczeństwa wobec emigracji”. W ramach tego projektu kontynuowano prace nad monografiami o działaniach UB i SB wobec londyńskiej emigracji politycznej, a także o rozpracowaniu środowiska paryskiego Instytutu Literackiego przez służby bezpieczeństwa PRL. Kontynuowano również prace nad redakcją tomu studiów „Operacje UB i SB przeciwko polskiej emigracji i Polonii 1945–1989”;

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z Kościołem i wolnością wyznania”. W 2003 r. przygotowano do druku i wydano tom *Do prześladowania nie daliśmy powodu. Materiały z sesji poświęconej procesowi kurii krakowskiej*. W tym samym roku ukazała się monografia F. Musiała i M. Lasoty *Kościół zraniony. Proces księdza Lelity i sprawa kurii krakowskiej* omawiająca kulisy tzw. procesu kurii krakowskiej (21–27 stycznia 1953 r.). W ramach omawianego projektu badawczego kontynuowane

były prace nad monografią *Karol Wojtyła w dokumentach UB i SB*, a także studium o inwigilacji środowiska „Tygodnika Powszechnego” przez Służbę Bezpieczeństwa w latach 1956–1970.

- „Władze PRL wobec kryzysów społecznych”. W ramach tego projektu kontynuowano prace nad monografią dotyczącą inwigilacji środowisk naukowych Krakowa przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa. W omawianym okresie gromadzono również materiały do artykułu o strajku w Andrychowie w 1971 r.

Ponadto pracownicy OBEP IPN w Krakowie uczestniczyli w realizacji innych centralnych programów badawczych:

- „Lista represjonowanych – skazani na karę śmierci”. W ramach tego programu zakończono sporządzanie formularzy dla osób skazanych na karę śmierci przez wojskowe sądy rejonowe w Krakowie i w Kielcach;

- pracownicy OBEP IPN w Krakowie uczestniczyli w redagowaniu drugiego tomu publikacji *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, oraz numeru 5. czasopisma naukowego „Pamięć i Sprawiedliwość”. W drugim tomie słownika *Konspiracja i opór...* pracownicy OBEP IPN w Krakowie zamieścili łącznie około dwudziestu biogramów;

- w okresie sprawozdawczym w OBEP IPN w Krakowie realizowano również program „Atlas podziemia niepodległościowego 1945–1956”, wykonując robocze wersje map aktywności konspiracji niepodległościowej na terenie województw krakowskiego i kieleckiego.

4.4.1.2. „Wojna, okupacja, Państwo Podziemne 1939–1945”

W ramach tego projektu badawczego kontynuowano prace nad monografią Obwodu AK Przeworsk. W tym celu prowadzono szeroko zakrojoną kwerendę archiwalną, obejmującą m.in. zbiory IPN, Muzeum AK oraz kolekcje prywatne.

4.4.1.3. „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”

W okresie sprawozdawczym zakończono przygotowywanie opracowania „Pomoc Żydom krakowskim” do tomu „Wokół »Żegoty«. Stosunki polsko-żydowskie w okresie II wojny światowej”. Ponadto przygotowano opracowanie „Losy żydowskiej inteligencji krakowskiej w czasie II wojny światowej”.

4.4.1.4. Projekty regionalne

W okresie sprawozdawczym pracownicy OBEP IPN w Krakowie realizowali następujące projekty regionalne:

- „Institut für Deutsche Ostarbeit”. Celem tego projektu jest zbadanie skali uczestnictwa Polaków w pracach tej nazistowskiej placówki „naukowej”. Do połowy 2004 r. przeprowadzono kwerendę w zbiorach archiwalnych Oddziału IPN w Krakowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Polskiej Akademii Umiejętności oraz Archiwum Państwowego w Krakowie;

- „Wieża a władza ludowa”. W ramach tego projektu badawczego przygotowano referat „Podziemie antykomunistyczne po 1945 roku wobec kolektywizacji”, zaprezentowany następnie na konferencji naukowej zorganizowanej przez Kieleckie Towarzystwo Naukowe oraz Instytut Historii Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach;

- „Działalność i likwidacja Zrzeszenia »Wolność i Niezawisłość«”. W ramach tego projektu pracownicy OBEP IPN opublikowali kilka artykułów oraz dokumentów źródłowych dotyczących działalności Zrzeszenia „WiN” na terenie południowej Polski, a także działań funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa przeciwko tej organizacji. Kontynuowano również prace nad monografią Okręgu Krakowskiego „WiN” oraz opracowaniem dotyczącym tzw. operacji „Cezary”. Prowadzono także poszukiwania dokumentów do przygotowywanej edycji źródłowej „Rozpracowanie i rozbicie struktur Zrzeszenia »WiN« w województwie krakowskim”;

- „Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie 1946–1955”. W okresie sprawozdawczym kontynuowano prace nad monografią poświęconą funkcjonowaniu i orzecznictwu WSR w Krakowie;

- „Działalność społeczna i polityczna Wacława Felczaka 1916–1993”. Kontynuowano prace nad biografią tego wybitnego działacza niepodległościowego i historyka;
- prowadzone są również systematyczne prace nad bibliografią konspiracji i oporu społecznego. W stworzonej w tym celu komputerowej bazie danych znajdowało się w końcu czerwca 2004 r. około 5 tys. pozycji.

4.4.2. Realizacja programów edukacyjnych

4.4.2.1. Działalność wystawiennicza

W okresie sprawozdawczym przygotowano trzy nowe wystawy: „Polacy na Syberii”, „Wielkie procesy pokazowe w Krakowie” i „Komenda Główna Armii Krajowej”. Wystawa o losach polskich zesłańców przygotowana była we współpracy i na podstawie materiałów Krakowskiego Oddziału Związku Sybiraków. Uroczyste otwarcie wystawy odbyło się 16 października 2003 r. w Pałacu Sztuki w Krakowie. Największym wydarzeniem wystawienniczym było niewątpliwie przygotowanie ekspozycji poświęconej procesom pokazowym odbywającym się w Krakowie w latach 40. i 50. Wystawa została zainaugurowana 29 stycznia 2004 r. – także w Pałacu Sztuki. 16 lutego br. w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa otwarto kolejną wystawę zorganizowaną przez krakowskie OBEP. Tym razem była to ekspozycja poświęcona Komendzie Głównej Armii Krajowej. Tworzywem wystawy były zbiory Marka Neya-Krwawicza. Wystawy te były następnie prezentowane w siedzibie krakowskiego Oddziału IPN w Wieliczce oraz w szkołach Krakowa i regionu.

Oprócz wymienionych wystaw OBEP uczestniczył w organizacji ekspozycji przygotowanych przez współpracujące instytucje zagraniczne. Konsulat Generalny Ukrainy w Krakowie, Krakowskie Koło Związku Ukraińców w Polsce oraz Oddział IPN zorganizowały wystawę „Nie pozwólmy zapomnieć. Sowiecka Ukraina – Komunistyczny terror – Wielki Głód” otwartą 11 maja 2004 r. w kościele oo. Jezuitów w Krakowie.

5 czerwca br. w auli Wyższej Szkoły Pedagogiczno-Filozoficznej „Ignatianum” w Krakowie zaprezentowano przygotowaną przez Instytut Kultury Polskiej w Lipsku wystawę „Lipsk 1989”. Organizacją wystawy i towarzyszącego jej spotkania i dyskusji z niemieckimi gośćmi zajęło się OBEP IPN w Krakowie.

W siedzibie Oddziału oraz w niektórych szkołach i instytucjach edukacyjnych trwała ekspozycja wcześniej przygotowanych wystaw. I tak: wystawa „Małopolskie w katyńskich dokumentach dra Jana Zygmunta Robla” była m.in. od 26 maja prezentowana w Muzeum Niepodległości w Warszawie, wystawa „Ruch ludowy w służbie Rzeczypospolitej” – m.in. w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Brzesku, wystawa „Stan wojenny w Małopolsce” – w Zespole Szkół Mechanicznych w Krakowie; w siedzibie Oddziału prezentowano wystawę „Nowa Huta – miasto walki i pracy”, w ratuszu w Nowym Wiśniczu – wystawę „Polacy na Syberii”.

Przedstawiciele OBEP uczestniczyli w przygotowaniach do obchodów 25-lecia pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski oraz w pracach studyjnych nad – opartą na archiwaliach IPN – wystawą „»Musicie być mocni... Musicie być wierni...«” w Instytucie Jana Pawła II w Krakowie.

4.4.2.2. Działania skierowane do środowiska nauczycielskiego

Konferencje przedmiotowo-metodyczne:

- sesja popularnonaukowa poświęcona stosunkom polsko-ukraińskim na Wołyniu podczas II wojny światowej – 12 września 2003 r. w Tarnowie;
- konferencja dla nauczycieli poświęcona stosunkom polsko-ukraińskim na Wołyniu – 9 października 2003 r. w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Oświęcimiu;
- konferencja poświęcona Kościołowi w PRL połączona z prezentacją pakietu edukacyjnego *Prymas Tysiąclecia – kardynał Stefan Wyszyński* – 1 kwietnia 2004 r. w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Tarnowie;

- konferencja na bazie pakietu edukacyjnego *Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1939–1947* – 5 kwietnia 2004 r. w Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie;
- konferencja na bazie pakietu edukacyjnego *Polskie Państwo Podziemne w latach 1939–1941* – 6 kwietnia 2004 r. w Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie.

4.4.2.3. Działania skierowane do młodzieży szkolnej

Konkurs

Wspólnie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Małopolskiego przeprowadzono – pod patronatem prezesa IPN – konkurs dla uczniów szkół województwa małopolskiego zatytułowany: „Z rodzinnych albumów. Budowanie Niepodległej 1914–1939”. Nadesłanych zostało ok. 70 prac. Laureaci wyłonieni zostali w wyniku egzaminu ustnego.

Wykłady otwarte dla uczniów klas maturalnych

Przeprowadzono cykl cotygodniowych (22) wykładów. Odbywały się one w sali wykładowej Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli według poniższego harmonogramu:

- 23 października 2003 r. – Polskie Państwo Podziemne;
- 30 października 2003 r. – Polska po Jałcie;
- 13 listopada 2003 r. – Niepodległościowa konspiracja;
- 20 listopada 2003 r. – Przemiany ustrojowe w Polsce od 1944 r.;
- 27 listopada 2003 r. – Społeczeństwo w okowach aparatu bezpieczeństwa;
- 4 grudnia 2003 r. – Polskie Stronnictwo Ludowe;
- 11 grudnia 2003 r. – Powstanie państw „demokracji ludowej” w Europie;
- 18 grudnia 2003 r. – Polska emigracja polityczna do 1989 r.;
- 8 stycznia 2004 r. – Zimna wojna 1946–1989;
- 15 stycznia 2004 r. – Kościół katolicki wobec komunizmu do 1978 r.;
- 5 lutego 2004 r. – Świat po Stalinie;
- 12 lutego 2004 r. – Odwilż po polsku;
- 19 lutego 2004 r. – Polska Gomułki;
- 26 lutego 2004 r. – Kryzys marcowy;
- 4 marca 2004 r. – Od Grudnia do Czerwca;
- 11 marca 2004 r. – Kościół katolicki wobec komunizmu po 1978 r.;
- 18 marca 2004 r. – Opozycja nielegalna, lecz jawna;
- 25 marca 2004 r. – Fenomen „Solidarności”;
- 1 kwietnia 2004 r. – Stan wojenny i schyłek reżimu;
- 15 kwietnia 2004 r. – „Jesień narodów” w Europie;
- 22 kwietnia 2004 r. – Na drodze do III Rzeczypospolitej;
- 29 kwietnia 2004 r. – Świat wobec konfliktów XXI wieku.

Lekcje dla uczniów

Kontynuując współpracę z V Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie, pracownicy OBEP przeprowadzili lekcje historii na następujące tematy:

- Polska po Jałcie;
- Polskie Stronnictwo Ludowe;
- Zimna wojna;
- Kościół katolicki wobec komunizmu;
- Niepodległościowa konspiracja;
- Świat po Stalinie;
- Odwilż po polsku;
- Kryzys marcowy;

- Od Grudnia do Czerwca;
- Opozycja nielegalna, lecz jawna;
- Fenomen „Solidarności”;
- Stan wojenny i schyłek reżimu;
- Polska emigracja polityczna.

Podobna tematyka realizowana była na lekcjach historii prowadzonych przez OBEP w liceach w Kielcach.

Inne formy pracy z młodzieżą szkolną

W szkołach Krakowa i regionu prezentowano wystawy przygotowane przez OBEP. Każdorazowo prezentacja połączona była z prelekcją lub wieczornicą przeprowadzoną przez pracownika OBEP. Odbyły się one m.in. w szkołach Nowej Huty, Brzeska i Kielc.

4.4.2.4. Współpraca z organizacjami kombatanckimi, uczelniami, organizacjami pozarządowymi i mediami

Współpraca z mediami

- w „Dzienniku Polskim”, w ramach cyklu „Krakowski IPN i »Dziennik Polski« przypominają”, w każdy piątek ukazują się artykuły autorstwa pracowników OBEP, dotyczące interesujących epizodów z powojennych dziejów regionu;
- bieżące prace OBEP prezentowane są w lokalnej rozgłośni Radia Kraków – Małopolska oraz w Radiu Maryja;
- pracownicy OBEP uczestniczą w programach lokalnej stacji TVP;
- trwa stała współpraca z „Gościem Niedzielnym” oraz „Tygodnikiem Powszechnym”;
- nawiązany jest stały kontakt z wszystkimi lokalnymi redakcjami czasopism, rozgłościami radiowymi i stacjami telewizyjnymi;
- pracownicy OBEP uczestniczyli w przygotowaniu i realizacji czterech programów telewizyjnych poświęconych Kościołowi krakowskiemu i Janowi Pawłowi II.

Współpraca ze środowiskami kombatanckimi

Utrzymywany był stały kontakt roboczy z następującymi organizacjami kombatanckimi:

- Komisja Historyczna Związku Sybiraków – Oddział w Krakowie;
- Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej;
- Obszar Południowy Stowarzyszenia Społeczno-Kombatanckiego Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”;
- Związek Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego;
- Związek Młodocianych Więźniów Politycznych lat 1944–1956 „Jaworzniacy”;
- Małopolski Związek Batalionów Chłopskich;
- Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi i samorządowymi

Z krakowskim OBEP IPN stale współpracują następujące instytucje:

- Towarzystwo Miłośników Historii;
- Stowarzyszenie Civitas Christiana;
- Instytut Tertio Millennio;
- Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego w Krakowie;
- Ośrodek Myśli Politycznej w Krakowie;
- Marszałek Województwa Małopolskiego i Urząd Marszałkowski.

Szczególne znaczenie mają kontakty z samorządem województwa małopolskiego, dzięki którym zorganizowano konkurs, wykłady dla uczniów, nawiązano kontakty z zagranicznymi instytucjami.

Siedziba Oddziału IPN w Wieliczce była prezentowana w ramach Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego w 2004 r.

Współpraca ze szkołami wyższymi

Trwała współpraca, w ramach studium podyplomowego, z Instytutem Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Wyższą Szkołą Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignacjanum” w Krakowie i Akademią Świętokrzyską w Kielcach.

4.5. OBEP LUBLIN

4.5.1. Realizacja programów badawczych

4.5.1.1. „Aparat represji i opór społeczny”

W wyniku prac prowadzonych w okresie sprawozdawczym w ramach tego programu realizowano następujące projekty:

- „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej” – przygotowano wydawnictwo źródłowe pt. *Rok pierwszy. Aparat bezpieczeństwa na Lubelszczyźnie lipiec 1944–czerwiec 1945* (wydane w lipcu 2004 r.); zakończono prace nad ustaleniem obsady personalnej poszczególnych WUBP oraz PUBP województwa lubelskiego w latach 1944–1956 r.; opracowywano obsadę personalną SB województwa lubelskiego w ramach drugiego etapu programu – „Informator personalny aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej w latach 1956–1975”; przygotowano i wygłoszono referat nt. „»Pomoc« sowiecka w tworzeniu polskiego aparatu bezpieczeństwa” (dr S. Poleszak) w czasie konferencji naukowej nt. 60. rocznicy wywózki żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego w głąb ZSRR – Nowogród Wielki, 23 czerwca 2004 r.);

- „Władze PRL wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej w latach 1956–1989” – zorganizowano konferencję naukową „Lubelska opozycja przed Sierpniem 1980 r.”, która odbyła się w Lublinie w dniach 20–21 października 2003 r. W jej trakcie wygłoszony został referat pracownika OBEP (M. Choma-Jusińska) „Ludzie lubelskiej opozycji – korzenie, działalność”; M. Choma-Jusińska wygłosiła również referat „Tymczasowy Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Lubelskiej – działalność i rozpracowanie przez służbę bezpieczeństwa” (w trakcie sesji naukowej „Wież i ruch ludowy a władza w PRL w latach 1956–1989” – Rzeszów, 27–28 listopada 2003 r.) oraz wykłady: „Środowiska niezależne i opozycja na Lubelszczyźnie przed Sierpniem 1980 roku” (przeznaczony dla słuchaczy sekcji historii Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Lublinie – listopad 2003 r.) i „Stan wojenny na Lubelszczyźnie” (w ramach współpracy z Miejską Biblioteką Publiczną w Chełmie – Chełm, 16 grudnia 2004 r.);

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956” – prowadzono prace redakcyjne nad „Atlasem podziemia niepodległościowego w Polsce w latach 1944–1956”; dr Sławomir Poleszak zakończył prace redakcyjne nad wydawnictwem źródłowym *Pamiętniki kpt. Zdzisława Brońskiego „Uskoka”* (wydane w październiku 2004 r.) oraz wygłosił referat „Działalność i rozpracowanie oddziału kpt. Zdzisława Brońskiego »Uskoka« (1944–1949)” w trakcie panelu dyskusyjnego „Podziemie antykomunistyczne w Polsce po II wojnie światowej” – Lublin, 21 maja 2004 r.; dr Rafał Wnuk wygłosił referat „Podstawy ideowe i polityczne polskiego antykomunistycznego podziemia niepodległościowego” (w trakcie sesji naukowej „Opór społeczeństwa wobec systemu represji w Polsce i na Litwie w latach 1944–1956” – Wilno, 6–7 listopada 2003 r.); w ramach seminarium „40-lecie śmierci w walce Józefa Franczaka »Lalka«” zorganizowanego przez Parlamentarny Zespół do spraw Tradycji Niepodległościowych Sejmu RP (Warszawa, 16 grudnia 2003 r.) pracownicy OBEP wygłosili referaty: „Bastiony zbrojnego oporu antykomunistycznego w Polsce 1944–1963” oraz „Życie, służba i śmierć ostatniego żołnierza polskiego państwa niepodległościowego”; dr J. Wołoszyn wygłosił odczyt „Wykonawcy woli Stalina. Działania 64. Dywizji Piechoty

NKWD na Lubelszczyźnie 1944–1947” w ramach współpracy z Miejską Biblioteką Publiczną w Chełmie – Chełm, 19 listopada 2003 r. W ramach programu dr J. Wołoszyn przygotowuje monografię poświęconą konspiracyjnym organizacjom młodzieżowym na Lubelszczyźnie w latach 1944–1956 – planowane zakończenie kwiecień 2005 r.

4.5.1.2. „Wojna i okupacja”

W ramach realizacji tego programu wygłoszono:

- wykład „Konspiracja Polska na Kresach 1939–1941 r.” w ramach współpracy z Miejską Biblioteką Publiczną w Chełmie – Chełm, marzec 2004 r. (dr R. Wnuk);
- referat „Konspiracja Polska na Wołyniu 1939–1941” w trakcie sesji naukowej „Okupacja sowiecka 1939–1941” – Przemyśl, 18–19 września 2003 r. (dr R. Wnuk).

4.5.1.3. „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”

W ramach realizacji tego programu:

- przygotowano polsko-francuską sesję dotyczącą pamięci o zagładzie Żydów oraz wygłoszono referat „Przyszłość kwestii żydowskiej w ocenie Delegatury Rządu w latach 1942-1944” (dr D. Libionka) – Lublin, 23–24 stycznia 2004 r. W okresie sprawozdawczym nastąpiło zakończenie prac redakcyjnych i przesłanie maszynopisu wydawnictwa posesyjnego pt. „»Aktion Reinhardt«. Zagłada Żydów w GG” (planowane wydanie do końca 2004 r.);
- A. Puławski wygłosił wykład „Eksterminacja ludności żydowskiej na Lubelszczyźnie” w ramach współpracy z Miejską Biblioteką Publiczną w Chełmie (Chełm, 29 stycznia 2004 r.) i wziął udział w Summer Seminar for Educators „Teaching The Shoah and Antisemitism” zorganizowanym przez Instytut Yad Vashem (Jerozolima, czerwiec 2004 r.). A. Puławski i A. Jaczyńska braли udział w przygotowywaniu pakietu edukacyjnego „Zagłada Żydów polskich” (planowane wydanie 2005 r.).

4.5.1.4. „Polacy i inne narody”

W ramach realizacji programu OBEP Lublin koordynuje (w skali kraju) prace nad tematem „Stosunki Polsko-Ukraińskie 1939–1989”. W ramach tego projektu:

- dr Rafał Wnuk wygłosił referat „Polish Historiography of Polish-Ukrainian Relations during WW II and its Aftermath” w trakcie międzynarodowej konferencji „Polish-Ukrainian Relations: Past, Present, Future” – Nowy Jork, 26–27 marca 2004 r.;
- dr Grzegorz Motyka i Mariusz Zajączkowski braли udział w panelu dyskusyjnym po prezentacji filmu *Wołyń – znak bólu* (Lublin, 5 kwietnia 2004 r.);
- dr Grzegorz Motyka wziął udział w panelu dyskusyjnym „Ukraińska i polska debata o Wołyniu” zorganizowanej przez Fundację im. Stefana Batorego (Warszawa, 29 września 2003 r.);
- dr Grzegorz Motyka wygłosił wykład dla uczniów i nauczycieli w szkole w Zwoleniu „Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947” (9 marca 2004 r.);
- przygotowywano wydawnictwo źródłowe pod roboczym tytułem „UB i SB wobec mniejszości ukraińskiej” (planowane wydanie 2005 r.);
- dr Władysław Bułhak, zastępca dyrektora BEP, wygłosił wykład na międzynarodowej konferencji na Uniwersytecie w Lund „The Holocaust and European Historical Culture” i przygotował do wydania drukiem referat „Road to Głęboczyca. Redefinition of Polish historical culture in XIX and XX-th century and Polish-Ukrainian ethnic cleansings in 1943–1947” (poświęcony m.in. zbrodniom OUN-UPA na Wołyniu).

4.5.1.5. Współpraca ze szkołami wyższymi

Kontynuowano współpracę z UMCS i KUL w ramach podpisanych umów. Z KUL współpracowano m.in. przy organizacji konferencji naukowej „Lubelska opozycja przed Sierpniem 1980 r.” (Lublin, 20–21 października 2003 r.), natomiast z UMCS przy przygotowaniach do międzynarodowo-

wej konferencji naukowej „Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego”, która odbyła się w dniach 21–22 lipca 2004 r. w Chełmie.

4.5.2. Działania edukacyjne

4.5.2.1. Współpraca ze środowiskiem nauczycielskim i ze szkołami

OBEP Lublin zorganizował szkolenie dla nauczycieli wokół pakietu edukacyjnego *Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947* w następujących miejscach:

- Siemiatycze (udział dra G. Motyki i M. Zajączkowskiego w szkoleniu organizowanym przez IPN O/Białystok);
- Kraków (udział dra G. Motyki i A. Jaczyńskiej w szkoleniu organizowanym przez IPN O/Kraków);
- Łódź (udział dra G. Motyki i M. Zajączkowskiego w szkoleniu organizowanym przez IPN O/Łódź);
- Lublin (czerwiec 2004 r., realizacja szkolenia: A. Jaczyńska, M. Zajączkowski; liczba uczestników – 12);
- Warszawa (udział dra G. Motyki, M. Zajączkowskiego i A. Jaczyńskiej w szkoleniu organizowanym przez BEP Warszawa).

Szkolenie dla nauczycieli wokół pakietu edukacyjnego *Prymas Tysiąclecia – kardynał Stefan Wyszyński* odbyło się podczas „Dnia IPN” w ramach Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w Chełmie organizowanego przez Katolickie Stowarzyszenie Civitas Christiana, Oddział Miejski w Chełmie, przy współudziale Miejskiej Biblioteki Publicznej (maj 2004).

W Zamościu miało miejsce szkolenie dla nauczycieli dotyczące pakietu *Czerwiec 1976 – Krok ku wolności* (marzec 2004 r., we współpracy z BEP Warszawa) – 20 uczestników.

Pracownicy OBEP IPN wzięli też udział w warsztatach dla nauczycieli w ramach organizowanego przez WODN w Lublinie cyklu „Twórczość i bezdroża twórczości”, Lublin (czerwiec 2004 r.).

Ponadto zorganizowano tzw. lekcje otwarte w następujących miejscach:

- „Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947” – lekcja dla uczniów Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego w Garwolinie;
- „Losy dzieci polskich pod okupacją niemiecką” – lekcje muzealne dla uczniów I Liceum Ogólnokształcącego w Zamościu (4 klasy), Publicznego Gimnazjum w Wysokiem (4 klasy) i Społecznego Gimnazjum w Zamościu (2 klasy) – grudzień 2003 r.;
- „«Aktion Reinhardt». Zagłada Żydów w Generalnym Gubernatorstwie” – lekcja muzealna dla uczniów Gimnazjum nr 1 w Chełmie – styczeń 2004 r.;
- „Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947” – wykłady dla nauczycieli i uczniów w szkole w Zwoleniu – 9 marca 2004 r.;
- „Zagłada Żydów na Lubelszczyźnie – obozy pracy i szkoleniowy w Trawnikach” – lekcja dla uczniów Gimnazjum Publicznego w Trawnikach, 20 kwietnia 2004 r.;
- „Ludobójstwo Żydów w latach 1939–1945” – lekcja dla uczniów internatu Zespołu Szkół Technicznych w Chełmie, Adam Puławski, maj 2004 r.

4.5.2.2. Konkursy historyczne i zbliżone formy pracy z młodzieżą

OBEP IPN Lublin zorganizował rajd historyczno-krajoznawczy dla młodzieży „Między Tanwią i Sołokiją. Pogranicze polsko-ukraińskie” w Werchracie i okolicach, 19–21 września 2003 r., uczestnicy: 5 drużyn ze szkół w Grabowcu (Gimnazjum przy Zespole Szkół im. Henryka Sienkiewicza), Zamościu (I Społeczne Gimnazjum im. Unii Europejskiej), Biłgoraju (Gimnazjum przy Zespole Szkół Budowlanych i Ogólnokształcących im. Józefa Dechnika – 2 drużyny) i Trawnikach (Gimnazjum Publiczne im. Polonii Francuskiej) – łącznie 40 osób wraz z opiekunami.

4.5.2.3. Seminaria i spotkania otwarte

OBEP IPN Lublin wspólnie z Miejską Biblioteką Publiczną w Chełmie zorganizował cykl wykładów otwartych dotyczących historii Polski w latach 1939–1989. Wygłoszono następujące prelekcje:

- 19 listopada 2003 r., dr Jacek Wołoszyn – „Wykonawcy woli Stalina. Działania 64. Dywizji Piechoty NKWD na Lubelszczyźnie 1944–1947”;
- 16 grudnia 2003 r., Małgorzata Jusińska-Choma – „Stan wojenny na Lubelszczyźnie”;
- 29 stycznia 2004 r., Adam Puławski – „Eksterminacja ludności żydowskiej na Lubelszczyźnie”;
- 12 lutego 2004 r., Alina Gałan (OKŚZpNP Lublin) – „Eksterminacja ludności polskiej na Lubelszczyźnie w latach 1939–1944”;
- 11 marca 2004 r., dr Rafał Wnuk – „Podziemie niepodległościowe na Kresach w latach 1939–1941”;
- 15 kwietnia 2004 r., dr Jarosław Kopiński (OBUiAD Lublin) – „Rozpracowanie grupy Edwarda Taraszkiewicza »Żelaznego« przez aparat bezpieczeństwa w latach 1947–1951”;
- 20 maja 2004 r., dr Dariusz Libionka – „Życie codzienne stalinowskiego aparatu partyjnego na Lubelszczyźnie”;
- 17 czerwca 2004 r., Maciej Sobieraj (OBUiAD Lublin) – „Źródła do dziejów opozycji na Lubelszczyźnie w latach 70. w zasobach lubelskiego oddziału IPN”.

OBEP IPN Lublin odpowiadało ponadto za „Dzień IPN” w ramach Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w Chełmie (główni organizatorzy: Katolickie Stowarzyszenie Civitas Christiana, Oddział Miejski w Chełmie, przy współudziale Miejskiej Biblioteki Publicznej). Odbył się m.in. wykład dra Jana Żaryna poświęcony Prymasowi Tysiąclecia kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu i prezentacja wystawy „Z archiwum IPN...”.

4.5.2.4. Promocje wydawnictw IPN

Promocja pakietu edukacyjnego *Prymas Tysiąclecia – kardynał Stefan Wyszyński* odbyła się podczas „Dnia IPN” w ramach Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w Chełmie organizowanego przez Katolickie Stowarzyszenie Civitas Christiana, Oddział Miejski w Chełmie, przy współudziale Miejskiej Biblioteki Publicznej – Chełm, 27 maja 2004 r.

4.5.2.5. Współpraca z mediami

Pracownicy OBEP Lublin występowali w telewizjach zagranicznych (2 nagrania), telewizji o zasięgu ogólnopolskim (1 nagranie), telewizjach regionalnych i kablowych (5 nagrań), rozgłośniach radiowych o zasięgu ogólnopolskim (1 nagranie), rozgłośniach radiowych o zasięgu lokalnym (15 nagrań). Ponadto współpracowano z następującymi pismami ogólnopolskimi i lokalnymi: „Gazeta Wyborcza” (także edycja regionalna), „Wprost”, „Pro-Patria”, „Kresy – Tygodnik Chełmski”, „Super Tydzień Chełmski”, „Tygodnik Zamojski”, „Kronika Tygodnia”, „Dziennik Wschodni” (także edycje regionalne), „Kurier Lubelski”.

4.5.2.6. Współpraca ze środowiskami kombatanckimi

Utrzymywanie kontaktów ze stowarzyszeniami kombatanckimi ma charakter stały i jest częścią bieżącej pracy OBEP Lublin. Warto tutaj wyróżnić:

- współpracę z Polskim Związkiem byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych – Zarządem Okręgu w Zamościu przy organizacji dyskusji panelowej „Polscy wypędzeni” – Zamość, 2 grudnia 2003 r., Ratusz Miejski;
- udział dra S. Poleszaka w międzynarodowej konferencji współorganizowanej przez Związek Sybiraków, Środowisko Borowiczan „Polacy w 27. obozie jeńców wojennych i internowanych – GUPWI – NKWD – MSW – ZSRR”, wygłoszenie referatu „Pomoc sowiecka przy tworzeniu polskiego aparatu bezpieczeństwa” – Nowogród Wielki, 23–24 czerwca 2004 r.;
- udział w uroczystościach organizowanych przez środowiska kombatanckie, m.in. w 60. rocznicę bitwy pod Osuchami – Osuchy, 27 czerwca 2004 r.

4.6. OBEP ŁÓDŹ

4.6.1. Realizacja programów badawczych

W okresie sprawozdawczym kontynuowano prace nad tematami badawczymi z roku ubiegłego oraz rozpoczęto kilka nowych. Stan zaawansowania prac przedstawia się następująco:

4.6.1.1. „Aparat represji i opór społeczny”

Temu tematowi poświęcono najwięcej sił i uwagi. Jest on realizowany w rozbiu na następujące podprojekty:

- „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej” – uzupełniono i przekazano koordynatorowi projektu tabelaryczne opracowanie będące zestawieniem obsady personalnej wyższych stanowisk w WUBP i PUBP w Łódzkiem za lata 1945–1956. Bazę źródłową stanowiły przede wszystkim akta sprawozdawcze, osobowe oraz rozkazy personalne. Ponadto przygotowano opracowanie *Kadra kierownicza UB w Łódzkiem*, stanowiące rozdział w pracy zbiorowej. Następnie przystąpiono do odtwarzania obsady personalnej struktur SB w regionie łódzkim w latach 1956–1975;

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956” – badania koncentrowały się na uściśleniu dotychczasowych informacji o działalności poszczególnych organizacji podziemnych. Ich wyniki zostaną zawarte m.in. w przygotowywanym przez centralę IPN „Atlasie podziemia”. Przygotowywano monografię Konspiracyjnego Wojska Polskiego;

- „Działania aparatu bezpieczeństwa wobec emigracji politycznej” – wykonano kwerendy w archiwach IPN i MSZ do rozdziału *Działalność MBP przeciwko repatriantom z Zachodu w latach 1945–1953* stanowiącego część przygotowywanego tomu studiów. Wstępna wersja rozdziału przekazana została redaktorowi tomu w kwietniu 2004 r.;

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z Kościołem i wolnością wyznania” – z udziałem innych instytucji naukowych w dniach 12–13 maja 2004 r. zorganizowana została konferencja naukowa „Kościół rzymskokatolicki w Łódzkiem w okresie duszpasterzowania biskupa Michała Klepacza (1947–1967)”. Materiały z sesji przygotowywane są do druku. Konferencja ta objęta była patronatem prof. dra hab. Leona Kieresa – prezesa IPN i abp. dra Władysława Ziółka – metropolity łódzkiego

- „Władze wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej w latach 1956–1989” – badaniami objęto problematykę roku 1976 i ukształtowanie się opozycji przedsierniowej w Łódzkiem. W rezultacie kwerendy przeprowadzonej w Archiwum Państwowym w Łodzi, Archiwum IPN w Warszawie i Archiwum IPN w Łodzi, powstały 2 artykuły i 2 biogramy.

4.6.1.2. „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”

Wykonano wielokierunkowe i rozległe kwerendy w następujących archiwach i muzeach: Archiwum Muzeum Auschwitz-Birkenau, Archiwum Państwowe w Poznaniu, Okręgowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Poznaniu, Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie, Archiwum Państwowe w Łodzi. Interesujący materiał udało się odnaleźć w aktach Gestapo w Łodzi i aktach procesowych hitlerowskiego Sądu Specjalnego. Zgromadzono informacje dotyczące represji wobec Polaków podejmujących próby udzielania pomocy ludności żydowskiej oraz potwierdzające przypadki negatywnych postaw polskich mieszkańców Łodzi i regionu wobec Żydów. Wyniki badań będą zamieszczone w tomie zbiorowym poświęconym stosunkom polsko-żydowskim na terenach pod okupacją niemiecką. Materiał stanowiący podsumowanie dotychczasowego etapu prac podlega opracowaniu redakcyjnemu.

We współpracy z Archiwum Państwowym w Łodzi, Uniwersytetem Łódzkim i Żydowskim Instytutem Historycznym OBEP Łódź przygotowało międzynarodową konferencję naukową „Fenomen getta łódzkiego 1940–1944” (odbyła się w dniach 11–12 października 2004 r.). Pracownicy

OBEP przygotowali 2 referaty na sesję, uczestniczyli ponadto w pracach koncepcyjnych i organizacyjnych.

4.6.1.3. „Lista represjonowanych – skazani na karę śmierci”

Na bazie materiałów zebranych w ramach tego projektu przygotowane zostały do druku relacje osób skazanych na karę śmierci, na których wyrok nie został wykonany. Relacje zamieszczono w ogólnopolskim wydawnictwie *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*.

4.6.1.4. „Polacy i inne narody”

W ramach tego projektu opublikowano pracę zbiorową *Aleksandrów – miasto trzech narodów*, wydaną przez samorząd Aleksandrowa Łódzkiego. Przy publikacji zaangażowanych było 3 pracowników OBEP Łódź.

4.6.1.5. „Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny”

Pracownicy OBEP Łódź aktywnie uczestniczyli w tworzeniu słownika. W II tomie opublikowali pięć biogramów. Ponadto recenzowali biogramy opracowane przez innych autorów. Redakcji III tomu zaproponowano przygotowanie kolejnych tekstów.

4.6.1.6. „Wieś wobec władzy ludowej”

Wydana została książka L. Próchniaka *Kolektywizacja rolnictwa w regionie łódzkim 1946–1956*, co oznacza, że projekt został zakończony. Ten sam autor opublikował artykuł w wydawnictwie poposyjnym *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956)*.

4.6.1.7. „Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi 1946–1955”

W okresie sprawozdawczym materiały sesji, która miała miejsce w maju 2003 r. (referaty i załącznik w postaci wykazu osób skazanych na karę śmierci przez łódzki WSR), zostały opracowane redakcyjnie i zakwalifikowane do druku. Ponadto – w ramach projektu – podejmowano próby ustalenia miejsc pochówku osób skazanych przez łódzki WSR na karę śmierci, wobec których wykonano wyrok.

4.6.1.8. Współpraca z organizacjami kombatanckimi, mediami, szkołami wyższymi, środowiskiem nauczycielskim itp.

Projekty naukowe – tak jak w latach ubiegłych – realizowane były we współpracy z lokalnymi środowiskami naukowymi. Dobrze układają się relacje z Instytutem Historii Akademii Świętokrzyskiej–Filia w Piotrkowie Trybunalskim. Zostały one zaakcentowane podpisaniem 16 lutego 2004 r. umowy o współpracy. W planach obu stron na rok 2005 została ujęta międzynarodowa konferencja naukowa. Kontakty z Uniwersytetem Łódzkim również rozwijają się pomyślnie. W październiku 2004 r. w kooperacji z tą uczelnią została przygotowana międzynarodowa konferencja naukowa. Ponadto w ramach współpracy z UŁ, w siedzibie łódzkiego Oddziału IPN gościli studenci ze State University of Minnesota, dla których przygotowano odczyt dotyczący działalności IPN, połączony z prezentacją wybranych materiałów archiwalnych. Na wniosek Politechniki Łódzkiej gromadzone były materiały dotyczące działalności konspiracyjnej nauczyciela akademickiego PŁ, prof. Bolesława Rossińskiego.

4.6.2. Działania edukacyjne i wystawiennicze

4.6.2.1. Wystawy

W okresie sprawozdawczym OBEP przygotowało wystawę „Obraz wroga w propagandzie PRL”, najobszerniejszą z dotychczasowych ekspozycji przygotowanych w Łodzi. Na wystawę złoży-

ło się kilkaset eksponatów umieszczonych na 30 panelach, 20 ramach, 6 stojakach. Wystawę wzbogacano dwiema inscenizacjami, zaprezentowano też nagrania dźwiękowe oraz filmy propagandowe. Ekspozycja została otwarta 2 października 2003 r. w Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi. Wystawa cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem. Była prezentowana także w muzeach w Bełchatowie, Radomsku, Sieradzu, Poznaniu i w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie.

Ponadto wspólnie z uczniami Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Łodzi zaprezentowano na terenie tej szkoły 8 marca 2004 r. wystawę edukacyjną „Kobieta w PRL”. Młodzież przyjęła z entuzjazmem wystawę oraz towarzyszące jej imprezy.

Powyższe dwie nowe wystawy oraz ekspozycje zrealizowane wcześniej – „Wojenne dzieciństwo. Losy dzieci polskich pod okupacją hitlerowską”, „Okręg Łódź AK – »Barka«”, „Żołnierze »Warszycyca«”, „Stan wojenny. Spojrzenie po 20 latach” – były przez cały rok prezentowane w wielu lokalnych ośrodkach muzealnych, szkołach oraz sali wystawienniczej Instytutu Pamięi Narodowej w Łodzi. Wystawa „Wojenne dzieciństwo” – co trzeba podkreślić – była udostępniona zainteresowanym również w Państwowym Muzeum na Majdanku. Natomiast wystawa o Armii Krajowej trafiła nawet do Zespołu Szkół Rolniczych w Olsztynie. Ponadto eksponowano 3 wystawy przygotowane przez inne OBEP: „Represje wobec wsi i ruchu ludowego 1944–1956” (Rzeszów), „Zgasło słońce ludzkości” (Wrocław) oraz „Sowieckie piekło” (Poznań).

W związku z 60. rocznicą likwidacji getta w Łodzi trwały prace organizacyjne związane z przygotowywaniem aranżacji plastycznej „Nieobecni” i pokazu multimedialnego „Ulice getta”. Całość przewidziana była do prezentacji na Starym Rynku w Łodzi (co odbyło się już po zakończeniu okresu sprawozdawczego).

4.6.2.2. Warsztaty dla nauczycieli

OBEP Łódź zorganizował następujące kursy tematyczne:

- „Żydzi polscy i ich zagłada” – kurs dla nauczycieli w wymiarze 21 godzin lekcyjnych. W realizację przygotowanych warsztatów przedmiotowo-metodycznych włączono pracowników Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego, Łódzkiej Żydowskiej Gminy Wyznaniowej i Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Łodzi. Zajęcia przeprowadzono w semestrze zimowym oraz powtórzono w semestrze letnim – łącznie 12 spotkań. W kursie wzięło udział 55 nauczycieli szkół ponadpodstawowych.

- „Propagandyści, cenzorzy, opozycja...” – kurs dla nauczycieli w wymiarze 30 godzin. W serii zajęć przeprowadzonych przez pracowników Instytutu Pamięi Narodowej oraz prelegentów zewnętrznych wykorzystywano nowoczesne środki dydaktyczne oraz najnowsze publikacje naukowe. Uczestniczyło w nich 30 pedagogów.

Ponadto przeprowadzono dla nauczycieli kilkugodzinne szkolenia dotyczące wykorzystania pakietów *Konspiracyjne Wojsko Polskie* i *Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947*. W Łodzi i Skierniewicach wygłoszono również dla nauczycieli wykłady z najnowszej historii Polski.

W ramach przygotowań do obchodów 60. rocznicy likwidacji Litzmannstadt Getto Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Łodzi przeprowadziło lekcje historii dla blisko 300 uczniów dotyczące Zagłady i historii łódzkiego getta w siedzibie IPN i w szkołach. Lekcje dla uczniów poprowadzono także w Radomsku i Białej Rawskiej.

Kursy i zajęcia metodyczne odbywały się nie tylko w Łodzi, ale też w Opocznie, Radomsku i Bełchatowie. W ramach samych kursów przygotowanych i poprowadzonych przez OBEP przeszkolono łącznie 85 nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie. W Bełchatowie edukowanie nauczycieli ułatwiło podpisanie 11 grudnia 2003 r. umowy o współpracy z miejscowym urzędem miasta.

Nawiązano również współpracę ze Stowarzyszeniem Initiative KZ-Aussenlager Lichterfelde e.V. w sprawie organizacji wspólnego polsko-niemieckiego przedsięwzięcia edukacyjnego dotyczącego pracy przymusowej Polaków z regionu łódzkiego w Niemczech. Pracownicy OBEP Łódź uczestniczyli w spotkaniu zorganizowanym przez stronę niemiecką w miejscowości Kolberg (Bran-

denburgia). Zakończenie projektu planowane jest na sierpień 2005 r. W jego ramach prowadzone są zajęcia edukacyjne dla młodzieży licealnej ze Zgierza.

4.6.2.3. Konkursy szkolne

W związku z udziałem Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi w obchodach 60. rocznicy likwidacji getta w Łodzi zorganizowany został regionalny konkurs historyczny „Zagłada żydowskich miasteczek. Losy polskich Żydów w latach II wojny światowej”. W konkursie wzięło udział ok. 80 uczniów ze szkół woj. łódzkiego. W czerwcu 2004 r. konkurs został rozstrzygnięty, zwycięzcom – na poziomie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym – wręczono nagrody i dyplomy.

4.6.2.4. Rajdy historyczno-krajoznawcze – III i IV edycja „Terenowej lekcji historii”

9 października 2003 r. zorganizowano dla młodzieży szkolnej rajd „Wrześniowym szlakiem armii »Łódź«” nawiązujący do walk Wojska Polskiego z hitlerowcami we wrześniu 1939 r. w rejonie Zelowa i Pożdżenic. Na potrzeby rekonstrukcji historycznej, ze zbiorów Szkoły Filmowej w Łodzi i muzeum w Piotrkowie Trybunalskim wypożyczono kopie munduru polskiego wraz z oporządzeniem oraz broń. Ponadto młodzieży zaprezentowano różnorodną broń strzelecką oraz wozy pancerne na terenie prywatnego „muzeum”.

3 czerwca 2004 r. zorganizowano dla młodzieży szkolnej rajd „Akcja »Burza« w Obwodzie AK Brzeziny-Koluszki”, zakończony spotkaniem z kombatantami Armii Krajowej i Szarych Szeregów.

4.6.2.5. Publikacje o charakterze edukacyjnym

Opracowano wybór tekstów źródłowych dla szkół ponadgimnazjalnych „Region Łódzki po II wojnie światowej”. Całość materiału skierowano do recenzji.

4.6.2.6. Współpraca z organizacjami kombatanckimi

OBEP Łódź szeroko współpracuje ze środowiskami kombatanckimi. Szczególnie aktywne są kontakty ze środowiskiem Szarych Szeregów, Światowym Związkiem Żołnierzy AK Okręgu Łódź, Zrzeszeniem „WiN” – Obszar Centralny, Konspiracyjnego Wojska Polskiego, Batalionów Chłopskich oraz Wojewódzkiego Porozumienia Kombatantów i Organizacji Niepodległościowych. Kombatanci biorą udział w wielu przedsięwzięciach edukacyjnych organizowanych przez Instytut – rajdach, odczytach, wystawach. Pracownicy IPN natomiast uczestniczą w uroczystościach patriotycznych organizowanych przez kombatantów oraz spotkaniach i zjazdach sprawozdawczo-wyborczych organizacji kombatanckich. Wyrazem dobrej współpracy z kombatantami jest rozpoczęcie cyklicznych spotkań w ramach łódzkiego koła Klubu Historycznego im. gen. Stefana „Grota” Roweckiego. Na inauguracyjne spotkanie 24 czerwca br. do siedziby IPN przybyli przedstawiciele wszystkich ważniejszych organizacji kombatanckich.

Utrzymywane są także kontakty ze środowiskiem polonijnym w Chicago i Nowym Jorku. W prasie i polonijnych rozgłośniach radiowych zamieszczane są artykuły i audycje dotyczące najnowszej historii Polski.

4.6.2.7. Współpraca z mediami

Dobre relacje z mediami są jednym z ważniejszych celów działalności edukacyjnej. W cyklicznej audycji czwartkowej Radia Łódź bardzo często prezentowano wypowiedzi historyków IPN, promowano wydawnictwa i działania edukacyjne. Przedstawiciele mediów uczestniczyli w większych imprezach organizowanych przez OBEP. Również TVP 3 i TV Toya prezentowały materiały dotyczące działalności naukowej i edukacyjnej Instytutu. Szczególnie silnie było nagłośnione odnalezienie dokumentów i zdjęć archiwalnych dotyczących festiwalu w Jarocinie.

Ponadto dr J. Wróbel współpracuje z radiostacjami polonijnymi w USA – WNVR 1030 (Chicago) i WRKL 910 (Nowy Jork). W minionym roku sprawozdawczym wziął udział w 22 audycjach.

4.7. OBEP POZNAŃ

4.7.1. Realizacja programów badawczych

4.7.1.1. „Aparat represji i opór społeczny”

W ramach prac nad centralnym programem badawczym „Aparat represji i opór społeczny” OBEP w Poznaniu zajmowało się następującymi projektami:

- „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej” – przeprowadzono kwerendę archiwalną w zbiorach OBUiAD dotyczącą obsady personalnej WUBP i PUBP w województwach wielkopolskim, zachodniopomorskim i lubuskim oraz utworzenie baz danych, etap I – lata 1945–1956; etap II – lata 1956–1975;

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956” – przeprowadzono kwerendy archiwalne dotyczące rozpracowania Wielkopolskiej Samodzielnej Grupy Ochotniczej „Warta” przez WUBP w Poznaniu. Zbierano informacje dotyczące innych organizacji niepodległościowych działające na terenie Wielkopolski w latach 1945–1956. Prowadzono prace nad „Atlasem podziemia niepodległościowego 1944–1956”).

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z Kościołem i wolnością wyznania” – przygotowano referaty i zorganizowano konferencje naukowe:

- „Kościół wobec dwóch totalitaryzmów 1939–1950 w Polsce północno-zachodniej” – Poznań, 4–5 grudnia 2003 r.;

- „Zielona Góra 30.05.1960” (poświęcona obronie Domu Katolickiego w Zielonej Górze) – Zielona Góra, 28 maja 2004 r.

- „Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny” – prowadzono prace nad biogramami do drugiego i trzeciego tomu słownika oraz koordynowano prace nad biogramami prowadzone przez osoby współpracujące z IPN.

4.7.1.2. „Wojna, okupacja, Państwo Podziemne”

W ramach centralnego programu badawczego „Wojna, okupacja, Państwo Podziemne” prowadzona była kwerenda archiwalna, bibliograficzna i muzealna dotyczącą dziejów organizacji „Ojczyzna” i podziemnej administracji państwowej w Wielkopolsce.

4.7.1.3. „Polacy i inne narody”

W okresie sprawozdawczym w ramach projektu „Polacy i Niemcy” zakończono prace związane z tematem badawczym „Niemcy w Polsce po 1945 r.”. Dzieło zostało skierowane do recenzji. Praca ukaze się drukiem na początku 2005 r.

4.7.1.4. Inne – ekspertyzy naukowe

Naukowcy z OBEP Poznań sporządzili na potrzeby Sądu Okręgowego w Poznaniu i Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych opinie i ekspertyzy dotyczące m.in:

- organizacji niepodległościowych działających w latach 1944–1956,
- wysiedleń ludności polskiej przez Niemców po 1939 r.,
- prac przymusowych na rzecz III Rzeszy,
- funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa w latach 1944–1956.

4.7.2. Działania edukacyjne i wystawiennicze

4.7.2.1. Współpraca ze środowiskami szkolnymi

W ramach współpracy ze środowiskami pedagogicznymi, w tym ośrodkami doskonalenia nauczycieli w Poznaniu, Pile, Koninie, Zielonej Górze i Szczecinie, OBEP zorganizowało i prowadziło:

- wykłady dla nauczycieli i uczniów gimnazjów, liceów, studentów (także związane z prezentacjami wystaw w Poznaniu, Szczecinie, Świnoujściu, Stargardzie Szczecińskim, Obornikach i Owińskach);
- wykłady otwarte pod hasłem „Poniedziałki historyczne” dla zainteresowanych historią poznaniaków;
- warsztaty metodyczne związane z prezentacją pakietów edukacyjnych IPN (w Poznaniu, Szczecinie, Pile, Koninie, Chodzieży, Obornikach).

4.7.2.2. Wystawy

OBEP Poznań zorganizowało prezentacje następujących wystaw:

- „Życie codzienne w okupowanej Wielkopolsce” – wernisaże i prezentacje w Obornikach, Kaliszu, Lesznie, Inowrocławiu, Poznaniu, Sztutowie;
- „Grudzień 1970. Szczecin. Fotografie, dokumenty, komentarze” – wernisaże i prezentacje w Szczecinie, Świnoujściu;
- „Sowieckie piekło 1939–1956” – wernisaże i prezentacje w Gorzowie Wlkp., Bielsku-Białej, Zielonej Górze, Sieradzu, Kościanie, Szczecinie, Poznaniu, Rybniku, Stargardzie Szczecińskim;
- „Katyń – walka o prawdę” – wernisaż i prezentacja w Wolsztynie;
- „Stan wojenny. Spojrzenie po 20 latach” – wernisaże i prezentacje w Chojnie, Myśliborzu, Świnoujściu, Szczecinie;
- „Szczecin niepokorny 1970–1990” – wernisaż i prezentacja w Szczecinie;
- „Zielona Góra 1960” – wernisaż i prezentacja w Zielonej Górze.

4.7.2.3. Konkurs szkolny

Pracownicy OBEP zorganizowali i przeprowadzili dwuetapowy konkurs dla uczniów „Pamięć rodziny, pamięć historii”.

4.7.2.4. Kontakty z organizacjami kombatanckimi i stowarzyszeniami

W okresie sprawozdawczym OBEP w Poznaniu najaktywniej współpracowało z:

- Związkiem Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego – Oddziałem w Zielonej Górze;
- Światowym Związkiem Żołnierzy AK – Okręg Wielkopolska;
- Związkiem Młodocianych Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego w Słupcy 1944–1956;
- Polskim Towarzystwem Ziemiańskim.

4.8. OBEP RZESZÓW

4.8.1. Realizacja programów badawczych

4.8.1.1. „Aparat represji i opór społeczny”

W okresie sprawozdawczym prace OBEP w Rzeszowie koncentrowały się głównie na centralnym programie „Aparat represji i opór społeczny”. W jego ramach realizowano następujące projekty:

- „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa” – ukończono opracowania dotyczące poszczególnych powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego (Przemyśl, Lesko, Krosno, Łańcut, Tarnobrzeg). W dalszym ciągu prowadzone są badania dotyczące PUBP w Jarosławiu i Mielcu. Ich celem jest publikacja opracowań (PUBP Przemyśl) lub obszernych artykułów monograficznych; przygotowano też i opracowano dokumenty, które zostaną opublikowane w tomie: „Początki UB na Rzeszowszczyźnie 1944–1945”; przygotowane zostały również opracowania dokumentów, recenzje i biogramy do pierwszego numeru pisma IPN „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989”;

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym” – przygotowano materiały do „Atlasu podziemia niepodległościowego w Polsce w latach 1944–1956”. Program kordinowany przez OBEP Lublin.

- „Władze wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej” – realizacja programu dotyczącego okresu 1980–1989 w Polsce południowo-wschodniej; przygotowano monografię pt. „Opór społeczny a władza w Polsce południowo-wschodniej 1980–1989”.

4.8.1.2. „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”

W okresie sprawozdawczym przygotowany został wybór źródeł, relacji oraz opracowanie naukowe.

4.8.1.3. „Polacy i inne narody”

W ramach projektu „Stosunki polsko-ukraińskie” przygotowane zostały artykuły poświęcone tej problematyce.

4.8.1.4. „Wojna, okupacja, Państwo Podziemne”

OBEP Rzeszów w okresie sprawozdawczym realizował projekt dotyczący okupacji sowieckiej 1939–1941, w którego ramach przygotowywane są do wydania relacje i wspomnienia ofiar.

4.8.1.5. „Wieś wobec władzy ludowej”

Opracowano artykuły dotyczące okresu 1956–1989, które zostaną opublikowane wspólnie z Muzeum Historii Ruchu Ludowego.

4.8.2. Realizacja projektów edukacyjnych

4.8.2.1. Konferencje i seminaria dla nauczycieli

OBEP Rzeszów zorganizował następujące konferencje i seminaria dla nauczycieli:

- „Zbrodnie komunistyczne w nauczaniu historii” (23 września 2003 r. w Mielcu; 30 marca 2004 r. w Jaśle; 2 kwietnia 2004 r. w Stalowej Woli);

- „Stan wojenny” (1 października 2003 r. w Tarnobrzegu; 12 grudnia 2003 r. w Rzeszowie; 22 stycznia 2004 r. w Mielcu);

- „Polskie Państwo Podziemne w latach 1939–1941” (3 marca 2004 r. w Tarnobrzegu).

Ponadto zorganizowano 18 marca 2004 r. w Liceum Ogólnokształcącym im. M. Kopernika w Tarnobrzegu i 27 kwietnia 2004 r. w Muzeum Regionalnym w Mielcu lekcję pokazową pt. „Polskie Państwo Podziemne wobec okupantów – sowieckiego i niemieckiego. Prezentacja projektów”, stanowiącą uzupełnienie konferencji metodycznej dla nauczycieli.

4.8.2.2. Wykłady otwarte

OBEP Rzeszów zorganizował następujące wykłady otwarte:

- 12 września 2003 r. – wykład dra Jana Pisulińskiego „Wydarzenia na Wołyniu w 1943 r. w polskiej historiografii”, wygłoszony na konferencji „Jak pisano o Wołyniu?”, zorganizowanej w Tarnowie przez Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Oddział IPN w Krakowie oraz Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego;

- 4 października 2003 r. – wykład dra Krzysztofa Kaczmarek „Działania Służby Bezpieczeństwa wobec klasztoru oo. kapucynów w Krośnie w latach 1981–1989”, wygłoszony w Krośnie podczas konferencji naukowej „Klasztor i kościół Kapucynów w Krośnie (1753–2003). 250 lat działalności”, zorganizowanej przez Podkarpackie Towarzystwo Historyczne, klasztor oo. kapucynów w Krośnie oraz Muzeum Podkarpackie w Krośnie;

- 21 października 2003 r. – wykład prof. dra hab. Marka M. Drozdowskiego „Gen. Władysław Sikorski a Władysław Raczkiewicz – Relacje pomiędzy Naczelnym Wodzem a Prezydentem RP na Uchodźstwie”, wygłoszony w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie;

- 5 listopada, 8 grudnia 2003 r. – wykład Piotra Chmielowca „Działania lokalnego aparatu bezpieczeństwa wobec bp. Ignacego Tokarczuka”, wygłaszany podczas otwarcia wystawy „Arcybiskup Ignacy Tokarczuk – Kościół, władza, opór społeczny” (w klasztorze oo. Kapucynów w Sędziszowie Małopolskim oraz w parafii pod wezwaniem Wszystkich Świętych w Kolbuszowej);
- 20 stycznia 2004 r. – wykład Tomasza Berezy „Obraz czerwonoarmisty na okupowanych ziemiach polskich (1939–1941) w dokumentach, wspomnieniach i relacjach”, wygłoszony podczas otwarcia wystawy „Okupacja sowiecka na prawym brzegu Sanu w latach 1939–1941” w Miejskim Ośrodku Kultury w Lubaczowie;
- 15 marca 2004 r. – wykład Mariusza Krzysztofińskiego „Klasztor oo. dominikanów we Lwowie w latach 1939–1945”, wygłoszony w klasztorze oo. Dominikanów w Jarosławiu;
- 22 kwietnia 2004 r. – wykład Ryszarda Ziobronia „Generał broni Kazimierz Sosnkowski – żołnierz, polityk, człowiek kultury”, wygłoszony w czytelni Biblioteki Pedagogicznej w Przeworsku;
- 20 maja 2004 r. – odczyt Piotra Chmielowca „Repatrianci i reemigranci a Urząd Bezpieczeństwa (1944–1956)”, wygłoszony na Uniwersytecie Rzeszowskim;
- 15 czerwca 2004 r. – wykłady otwarte związane z tematem: „Pomoc ludności polskiej dla Żydów na terenie Generalnego Gubernatorstwa w czasie okupacji niemieckiej”, zorganizowane w sali obrad Rady Miasta w rzeszowskim Ratuszu przez OBEP IPN w Rzeszowie; wykłady: prof. Władysława Bartoszewskiego „Rada Pomocy Żydom »Żegota« w strukturach Polskiego Państwa Podziemnego”, dra Jana Żaryna na temat udziału działaczy obozu narodowego w ratowaniu Żydów w czasie II wojny światowej oraz Łukasza Roszkiewicza na temat konsekwencji podjęcia decyzji o ratowaniu Żydów w czasie II wojny światowej na tle działań okupanta niemieckiego.

4.8.2.3. Spotkania edukacyjno-dyskusyjne

OBEP Rzeszów zorganizował następujące spotkania dyskusyjne:

- 4 lipca 2003 r. – spotkanie dyskusyjne w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie w związku z 60. rocznicą śmierci gen. Władysława Sikorskiego; referat prof. dra hab. Jana Drausa „Władysław Sikorski – generał i mąż stanu (1881–1943)” oraz dyskusja na temat „Patriotyzm a aspekty polityczne działalności gen. Sikorskiego”;
- 2 września 2003 r. – spotkanie dyskusyjne w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie w związku z 64. rocznicą wybuchu II wojny światowej oraz 58. rocznicą powstania Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”: dyskusja na tematy: „»WiN« – program, działalność, przywódcy, działacze, testament” oraz „Wrzesień 1939 z perspektywy 64 lat – klęska, czy bohaterska misja Polski w pokonaniu hitleryzmu”;
- 8 września 2003 r. – spotkanie młodzieży ze szkół średnich oraz kombatanatów w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie w związku z rocznicą napaści Niemiec i ZSRR na Polskę; wykłady: dra Jerzego Majki „Walki obronne w rejonie Rzeszowa podczas kampanii wrześniowej” oraz Tomasza Berezy „Wyposażenie Wojska Polskiego we wrześniu 1939 r. Mity i rzeczywistość”;
- 23 października 2003 r. – wykład Tomasza Berezy „Okupacja sowiecka na prawym brzegu Sanu 1939–1941”, wygłoszony dla studentów IV roku historii Uniwersytetu Rzeszowskiego w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie;
- 18 maja 2004 r. – spotkanie Józefa Daleckiego z młodzieżą w siedzibie rzeszowskiego Oddziału IPN przy okazji wręczenia nagród laureatom III edycji konkursu „Ocalić od zapomnienia”, poświęcone akcji „Burza” na Wileńszczyźnie.

4.8.2.4. Konkursy dla uczniów

- III edycja konkursu dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych województwa podkarpackiego „Ocalić od zapomnienia”; 18 maja 2004 r. – wręczenie nagród laureatom w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie.

4.8.2.5. Promocje książek

Pracownicy OBEP Rzeszów zorganizowali następujące promocje książek:

- 5 listopada 2003 r. – promocja książki *Akcja „Wisła”* z udziałem redaktora naukowego dra Jana Pisulińskiego w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej – Filii w Jarosławiu;
- 20 stycznia 2004 r. – prezentacja przez Piotra Chmielowca książki *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie (1946–1954)* podczas otwarcia wystawy „Okupacja sowiecka na prawym brzegu Sanu w latach 1939–1941” w Miejskim Ośrodku Kultury w Lubaczowie;
- 18 lutego 2004 r. – spotkanie z Januszem Borowcem, Tomaszem Berezą i Piotrem Chmielowcem, autorami opracowania *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie 1946–1954*, w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie;
- 12 maja 2004 r. – spotkanie z Tomaszem Berezą – jednym ze współautorów książki *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie 1946–1954*, w czytelni Biblioteki Pedagogicznej w Przeworsku;
- 28 maja 2004 r. – prezentacja przez dyrektora Oddziału IPN w Rzeszowie dra Zbigniewa Nawrockiego książki *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956). Materiały z konferencji naukowej 5–6 grudnia 2002 r. w Rzeszowie* (t. I), w Oddziale Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Sandomierzu.

4.8.2.6. Pokazy filmowe

W okresie sprawozdawczym odbyły się następujące pokazy filmów:

- 21–23 kwietnia 2004 r. – przegląd filmowy zatytułowany „Wielkie budowy socjalizmu w filmie fabularnym i dokumentalnym”, obejmujący projekcje Polskiej Kroniki Filmowej, filmu dokumentalnego „Energia” oraz filmów fabularnych: *Autobus odjeżdża 6.20*, *Chudy i inni*, *Pejzaż horyzontalny*, zorganizowany w Wojewódzkim Domu Kultury w Rzeszowie;
- 21 października 2003 r. – projekcja w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie filmu dokumentalnego dra Jacka Sawickiego *Mitropa* dotyczącego brawurowej akcji zatrzymania sowieckiego pociągu przez działaczy „WiN” na Lubelszczyźnie (po wykładzie prof. dra hab. Marka M. Drozdowskiego).

4.8.2.7. Rajdy edukacyjno-turystyczne

W dniach 26–28 maja 2004 r. odbył się rajd edukacyjny dla studentów i uczniów szkół ponadgimnazjalnych Podkarpacia po Roztoczu Wschodnim szlakiem bojowym 6. Dywizji Piechoty gen. Bernarda Monda z września 1939 r. oraz śladami sowieckiej okupacji na terenie Roztocza.

4.8.2.8. Współpraca z mediami

Poza codzienną współpracą o charakterze rutynowym warto podkreślić udział pracowników OBEP IPN w Rzeszowie Tomasza Berezy i Piotra Chmielowca w realizacji przez TVP 3 Rzeszów programu telewizyjnego pt. „Bitwa o Narol 18 września 1939 r.”.

4.9. OBEP WARSZAWA

4.9.1. Realizacja programów badawczych

4.9.1.1. „Aparat represji i opór społeczny”

W ramach centralnego programu badawczo-edukacyjnego „Aparat represji i opór społeczny” w okresie sprawozdawczym realizowano następujące projekty:

- „Struktura i metody działania aparatu bezpieczeństwa w latach 1944–1989” – ustalono obsadę stanowisk kierowniczych urzędów bezpieczeństwa w województwie warszawskim w latach 1945–1956 oraz zatrudnionych w nich oficerów pełniących funkcje kierownicze; przygotowano monografię PUBP w Płocku (zawierającą biogramy niemal wszystkich funkcjonariuszy zatrudnionych w tej jednostce) „Ludzie płockiej bezpieki. Struktura i obsada personalna Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku 1945–1956”; zredagowano tom materiałów poświęconych

działalności resortu bezpieczeństwa, będący wynikiem połączenia tekstów stanowiących efekt programu centralnego o resorcie oraz sesji OBEP Warszawa pt. „»Zwyczajny« resort” (łącznie 18 referatów). Prowadzono kwerendę w ramach zasobów IPN i Archiwum Akt Nowych związaną z przygotowywanym doktoratem jednego z pracowników – „Przeciwko swoim. Kierownictwo PZPR i MBP w poszukiwaniu »wroga wewnętrznego«” oraz pokrewnymi tematami badań indywidualnych: „Stalinowska elita władzy w rozpracowaniu resortu bezpieczeństwa”; „Jakub Berman. Biografia polityczna (1901–1984)”. Efektem wspomnianych poszukiwań jest m.in. przygotowanie artykułu „Kierownictwo PZPR i MBP w poszukiwaniu »wroga wewnętrznego«. (Wokół drogi do procesu Mariana Spychalskiego w latach 1948–1956)”. Ponadto trwają badania nad ustaleniem obsady kierowniczych stanowisk Służby Bezpieczeństwa w województwie warszawskim w latach 1956–1975 (dotychczas ustalono blisko 200 nazwisk) związane z publikacją „Informator personalny aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej 28 XI 1956–V 1975”.

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z podziemiem politycznym i zbrojnym 1944–1956” – opublikowano pracę *Chwała bohaterom. Słownik mieszkańców Mazowsza Północno-Zachodniego sądzonych przez WSR w Warszawie w latach 1946–1955* (w koedycji z Oficyną Wydawniczą „Rytm”) oraz materiały posesyjne *Ostatni leśni*; w tym referaty pracowników OBEP w Warszawie „Ostatni »leśni« zachodniego Mazowsza: XXIII Okręg Narodowego Zjednoczenia Wojskowego – 11. Grupa Operacyjna Narodowych Sił Zbrojnych”, „Ostatnie patrole partyzanckie 6. Brygady Wileńskiej na lewobrzeżnym Podlasiu (grupa »Lamparta« w latach 1950–1952)” i „Partyzantka poakowska na Kresach Północno-Wschodnich II Rzeczypospolitej w latach 1946–1953”. Opublikowano kilkanaście biogramów w słowniku biograficznym *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956*, t. I–II, opracowano tom dokumentów źródłowych poświęconych działalności Okręgu Warszawskiego NZW w latach 1947–1952 (przewidywana publikacja w koedycji z Oficyną Wydawniczą „Rytm” w 2004 r.), przygotowano kolejne biogramy do ww. słownika biograficznego. Istotnym elementem działań związanych z programem były prace nad „Atlasem podziemia niepodległościowego 1945–1956” (I etap opracowania).

Opublikowano artykuły *Podziemie niepodległościowe w Polsce powojennej – próba charakterystyki* („Wiadomości Historyczne” nr 5) oraz *Bandy reakcyjnego podziemia czy zbrojne podziemie niepodległościowe?, Ostatnia akcja por. »Przelotnego«. Rozbicie więzienia w Pułtusku 25/26 XI 1946 r. w świetle dokumentów WiN, UBP i KBW* („Zeszyty Historyczne WiN-u” nr 19–20) oraz kilkanaście innych artykułów dotyczących problematyki podziemia niepodległościowego po 1944 r. Przygotowano do druku materiał źródłowy pt. „Agentura WUBP w Warszawie wykorzystywana w 1949 r. przeciw podziemiem niepodległościowemu” (który będzie opublikowany w pierwszym numerze periodyku „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989”), kontynuowano pracę nad monografią pt. „Anatomia zdrady – zagłada oddziału »Huzar«” (wątek krajowy V Komendy WiN), prowadzono kwerendę dotyczącą podziemia poakowskiego na terenie województwa warszawskiego w latach 1944–1956 i zwalczania go przez resort bezpieczeństwa.

Przygotowany został także referat na sesję stanowiącą element wspólnego polsko-litewskiego programu badawczego poświęconego podziemiem i oporowi społecznemu w Polsce i na Litwie (Wilno, listopad 2003 r.) pt. „Skala i metody działań partyzanckich i konspiracyjnych w Polsce po 1944 r.” (planowana publikacja także przez stronę litewską).

- „Władze PRL wobec kryzysów społecznych i opozycji demokratycznej w latach 1956–1989” – przygotowano edycję dokumentów „Nieznane świadectwa. Opozycja i opór społeczny w województwie płockim w tajnych dokumentach służby bezpieczeństwa”, opracowano tom materiałów pokonferencyjnych *Oblicza Marca 1968*, zredagowano tom materiałów pokonferencyjnych *Co nam zostało z tych lat...*, opracowano biogramy do tomu III wydawnictwa pt. „Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956-89” przygotowywanego przez Ośrodek „Karta”, kontynuowano kwerendę archiwalną do rozprawy doktorskiej na temat oddziaływania Służby Bezpieczeństwa na niezależne środowiska inteligenckie w latach 1956–1968 i opracowywano tenże temat; pracowano nad monograficznym tematem badawczym: Komitet Obrony Robotników i Komitet Samoobrony Społecznej

„KOR” (celem projektu był opis i analiza dziejów opozycji antysystemowej, w tym metod zwalczania jej przez SB; wspomniana praca zakończona została publikacją w „PiS”), kontynuowano kwerendę archiwalną do rozprawy doktorskiej na temat „Czerwca 1976”. Opublikowano artykuły *Dziedzictwo Peerełu* (w: „III Rzeczpospolita w trzydziestu odsłonach. Nadzieje i rozczarowania po 1989”, red. A. Kostarczyk, *Czerwiec 1976 jako punkt przełomowy w dekadzie lat siedemdziesiątych* (w: „Wiadomości Historyczne”), *Dziennik jako źródło do badania historii PRL (na przykładzie „Dzienników politycznych” Mieczysława F. Rakowskiego)*, (w: „Polska 1944/45–1989. Studia i materiały” 2003, t. 6) oraz blisko 50 innych artykułów w różnych periodykach (przede wszystkim autorstwa prof. Jerzego Eislera).

- „Aparat bezpieczeństwa w walce z Kościołem i wolnością wyznania” – kontynuowano kwerendę archiwalną do rozprawy doktorskiej na temat „Sporu o kształt polskiego milenium w latach 1965–1967”, prowadzono kwerendę i przygotowywano edycję dokumentów (poprzedzoną wstępem autorskim) „Diecezja Płocka w tajnych dokumentach SB”. Opublikowano szereg biogramów w *Leksykonie duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989. Pomordowani – więzieni – wygnani*, tom II, oraz artykuły *Stosunki Kościół–państwo w powojennej Polsce w najnowszych publikacjach* („Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 5), *Marzec ‘68 w oczach MSW* („Midrasz” 2003, nr 7–8).

4.9.1.2. „Wojna i okupacja, Polskie Państwo Podziemne”

Działania OBEP w Warszawie skupiały się nad udziałem IPN w obchodach 60. rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego. Przygotowano scenariusz wystawy „Dni Powstania – Warszawa 1944” i prowadzono kwerendę dotyczącą zgromadzenia materiałów ikonograficznych na potrzeby tejże wystawy (m.in. AAN, Muzeum Niepodległości, Muzeum Historyczne Miasta Warszawy, Muzeum Powstania Warszawskiego, BUW, Archiwum Polski Podziemnej 1939–1956, archiwum IPN).

Kolejnym elementem działań OBEP w Warszawie w ramach tematu „Wojna i okupacja, Polskie Państwo Podziemne” była 60. rocznica akcji „Burza”. W ramach współdziałania ze Światowym Związkiem Żołnierzy AK przygotowano rozdziały do pracy zbiorowej poświęconej temu tematu, przygotowywanej do wydania przez ŚZŻAK: „»Burza« w Nowogródzkim Okręgu AK” i „»Burza« w Białostockim Okręgu AK” (ten ostatni wspólnie z OBEP Białystok).

W ramach projektu „Wojna i okupacja, Polskie Państwo Podziemne” jednym z głównych elementów działań stał się udział w przygotowaniu pakietu edukacyjnego *Polskie Państwo Podziemne, cz. 1* (OBEP w Warszawie przygotował m.in. wstęp i słownik, jak również część motywów graficznych).

Przygotowano artykuły: *Biuro Informacji i Propagandy w Inspektoracie Grodzieńskim AK na przykładzie Obwodu AK Grodno Prawy Niemen* i *Pion propagandy Komendy Okręgu Nowogródek* (opublikowany w tomie materiałów posesyjnych pt. *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*).

Ponadto na potrzeby sesji zorganizowanej przez centralę IPN, dotyczącej zagadnień bezpieczeństwa i wymiaru sprawiedliwości w Polskim Państwie Podziemnym, przygotowano dwa referaty poruszające powyższe zagadnienia w odniesieniu do Okręgu Nowogródzkiego i Inspektoratu Podlaskiego w Białostockim Okręgu AK.

4.9.1.3. „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”

W ramach projektu przeprowadzono szkolenia dla nauczycieli „Nauczanie o Holokauście i stosunkach polsko-żydowskich” (projekt zorganizowany przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli oraz Żydowski Instytut Historyczny przy współpracy z Task Force International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research Conference on Jewish Material Claims Against Germany) – zajęcia odbywały się w Sulejówku. Przedstawicielka OBEP w Warszawie uczestniczyła w jury konkursu dla szkół ponadgimnazjalnych „Pamięć dla przyszłości” zorganizowanego przez Stowarzyszenie Dzieci Holocaustu i CODN. Przedstawicielka Oddziału opracowała materiały do pakietu edukacyjnego poświęconego obozowi koncentracyjnemu Auschwitz-Birkenau.

Ponadto przygotowano konferencję dla nauczycieli „Polscy Wallenbergowie – pomoc Żydom w okupowanej Polsce” zaplanowanej na październik 2004 r.

Przedstawicielka OBEP w Warszawie ukończyła seminarium w Yad Vashem w Jerozolimie nt. historii i kultury Żydów i Holocaustu. Opracowany został autorski cykl edukacyjny – warsztaty dla nauczycieli „Śladami Holocaustu”, który zostanie zrealizowany w roku szkolnym 2004/2005.

4.9.1.4. Projekty regionalne

Prowadzono kwerendę dotyczącą działalności zbrojnego podziemia antykomunistycznego na Mazowszu Północno-Zachodnim w latach 1945–1954, jak również kwerendę dotyczącą działalności struktur niezależnych i NSZZ „Solidarność” na Mazowszu Północno-Zachodnim oraz zwalczania ich przez SB w latach 1975–1989.

4.9.1.5. Konferencje naukowe

W okresie sprawozdawczym OBEP w Warszawie zorganizowało następujące konferencje:

- „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956” – konferencja towarzysząca otwarciu wystawy poświęconej historii i metodom pracy bezpieki oraz ludziom tworzącym jej struktury (Warszawa, październik 2003 r.);
- „Zwalczanie podziemia niepodległościowego przez resort bezpieczeństwa na Mazowszu 1945–1956” – sesja towarzysząca otwarciu wystawy „»Zwyczajny« resort” w Mławie;
- „Podziemie niepodległościowe na Mazowszu 1945–1956” – sesja towarzysząca otwarciu wystawy „»Zwyczajny« resort” w Ciechanowie;
- „Zwalczanie podziemia niepodległościowego na Podlasiu i Mazowszu przez resort bezpieczeństwa w latach 1944–1946” – sesja towarzysząca otwarciu wystawy „»Zwyczajny« resort” w Siemiatyczach, czerwiec 2004 r.;
- „Prawdy i mity wokół Powstania Warszawskiego” – IPN Warszawa, 30 września 2004 r.;
- „Czerwiec 1976” – konferencja zorganizowana we współpracy z ODN w Radomiu, 25 czerwca 2004 r.;
- „Polskie sierpień – Warszawa 1944, Gdańsk 1980” – panel z udziałem prof. Normana Daviesa, prof. Jerzego Eislera i dra Andrzeja K. Kunerta (Ratusz Gdański, 29 lipca 2004 r.).

4.9.2. Realizacja programów edukacyjnych

4.9.2.1. Działalność wystawiennicza

W drugim półroczu 2003 r. najistotniejszym działaniem OBEP w Warszawie w zakresie wystawiennictwa było przygotowanie wystawy „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956”. Miała ona dwukrotne otwarcie – w październiku 2003 r. w siedzibie IPN w Warszawie oraz w lutym 2004 r. w Muzeum Niepodległości.

Kolejnym priorytetowym zadaniem OBEP w Warszawie stało się przygotowanie i zaprezentowanie wystawy „Dni Powstania – Warszawa 1944”, będącej głównym elementem udziału IPN w obchodach 60. rocznicy wybuchu tego wielkiego zrywu narodowego. Została ona otwarta 29 lipca 2004 r. przez prezesa IPN prof. Leona Kieresa. Patronat honorowy nad przygotowaniem przez IPN obchodami objęli prezydenci: m.st. Warszawy – prof. dr hab. Lech Kaczyński i Gdańska – Paweł Adamowicz. Wystawa prezentowana była w Gdańsku w historycznej sali BHP Stoczni Gdańskiej.

Łącznie OBEP w Warszawie prezentował cztery wystawy własne:

- „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956” (prezentowana w Warszawie, Mławie, Ciechanowie, Płocku, Siemiatyczach, Sierpcu, Węgrowie);
- „Marzec 1968” (prezentowana w Siemiatyczach, Oświęcimiu, Radomiu);
- „Ostatni leśni – Mazowsze i Podlasie w ogniu 1948–1953” (prezentowana w Żurominie, Drobinie, Sikórze, Sierpcu, Węgrowie);
- „Czerwiec 1976 – lekcja »demokracji socjalistycznej«” (obecnie prezentowana w Radomiu jako stała ekspozycja).

Pracownicy OBEP wzięli udział w przygotowaniu scenariusza ogólnopolskiej wystawy „PRL – tak daleko, tak blisko” – otwarcie w Krakowie 16 września 2004 r.

4.9.2.2. Działania skierowane do środowiska nauczycielskiego

Przygotowanie i przeprowadzenie cyklu spotkań w ramach projektu edukacyjnego dla nauczycieli „Wizja lokalna” (II edycja) – trzykrotnie w byłym więzieniu MBP przy ul. Rakowieckiej, w byłym więzieniu UBP w Pułtusku (miejsce ostatniej spektakularnej akcji odbijania więźniów, przeprowadzonej przez oddziały podziemia niepodległościowego), w Wyższej Szkole Pożarniczej w Warszawie, w Ośrodku Agencji Wywiadu w Magdalence, w Ośrodku Szkoleniowym i Muzeum Kontrwywiadu ABW w Emowie k. Warszawy, w Ośrodku Agencji Wywiadu w Miedzeszynie). Łącznie w spotkaniach tych uczestniczyło blisko 200 osób.

Odbyły się ponadto następujące warsztaty przedmiotowo-metodyczne, konferencje i szkolenia związane z następującymi pakietami edukacyjnymi IPN:

- *PRL w literaturze,*
- *Kryzysy PRL,*
- *Getto warszawskie,*
- *Czerwiec'76 – Krok ku wolności,*
- *Funkcjonowanie Polskiego Państwa Podziemnego,*
- *Życie codzienne w PRL.*

Przygotowywany jest konkurs pod nazwą „Budujemy Nowy Dom... Społeczeństwo i władza w Polsce w latach 1944–1956. Doświadczenia świadka historii”.

4.9.2.3. Działania skierowane bezpośrednio do młodzieży szkolnej

Pracownicy OBEP w Warszawie uczestniczyli w spotkaniach dla młodzieży „Poniedziałki z historią najnowszą” (siedziba IPN przy ul. Towarowej) oraz organizowali i prowadzili cykl zajęć dla maturzystów pod nazwą „Spotkania z historią najnowszą” (Warszawski Ośrodek Kultury przy ul. Jezuickiej nr 4). W związku z prezentacją wystawy „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieczeństwa 1944–1956” prowadzono także godzinne zajęcia dla zwiedzającej młodzieży – w siedzibie IPN przy ul. Towarowej i w siedzibie Muzeum Niepodległości (łącznie kilkadziesiąt godzin). Prowadzono warsztaty i lekcje dla młodzieży szkół średnich na terenie działania OBEP w Warszawie (m.in. Warszawy, Płocka, Sierpca, Siemiatycz, Sokołowa Podlaskiego).

4.9.2.4. Wykłady otwarte

Przygotowano i przeprowadzono III edycję „Płockich spotkań z historią najnowszą”, przy współpracy Klubu Inteligencji Katolickiej i Książnicy Płockiej (cykl czterech spotkań z udziałem wiceprezesa IPN Janusza Krupskiego, prof. dra hab. Jerzego Eislera, dra hab. Antoniego Dudka, dra hab. Jana Żaryna; łącznie uczestniczyło ponad 800 osób).

Pracownicy OBEP w Warszawie prowadzili wykłady w ramach Festiwalu Nauki w Warszawie (listopad 2003 r.), prezentowali też działalność IPN w czasie „Radomskiej Wiosny Literackiej” w Radomiu (kwiecień 2004 r.).

4.9.2.5. Cykl prezentacji filmowych „Kino w PRL. PRL w kinie”

W ramach przeglądu „Kino w PRL. PRL w kinie” przygotowanego i prowadzonego przez pracowników OBEP w Warszawie odbyło się 8 spotkań, w których wzięło udział łącznie około 2600 osób.

4.9.2.6. Inne działania edukacyjne OBEP w Warszawie

Spośród pozostałych działań OBEP warto wymienić następujące:

- Dzień Instytutu Pamięci Narodowej w Płocku (październik 2003 r.);
- organizacja i prezentacja działalności IPN w czasie Pikniku Naukowego Radia Bis w Warszawie (wspólnie z centralą BEP);

- promocja działań edukacyjnych OBEP w trakcie konferencji metodycznych dla nauczycieli historii i języka polskiego, organizowanych przez Kuratorium Oświaty, ODN i CODN oraz inne organizacje.

4.9.3. Współpraca z organizacjami kombatanckimi, uczelniami, instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi oraz mediami

Prowadzono stałą współpracę z niepodległościowymi organizacjami kombatanckimi, zwłaszcza ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej i ze Związkiem Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych. Pracownicy OBEP w Warszawie świadczą różnorodne działania na rzecz tych organizacji. Pracownicy OBEP w Warszawie uczestniczyli w pracach Klubu Historycznego im. gen. S. Roweckiego „Grotą” (m.in. udział w spotkaniu poświęconym operacji wileńskiej i akcji „Burza” na Kresach Wschodnich). Jeden z pracowników opracował (społecznie) na zlecenie ŚZZAK informator pt. „Ziemia Nowogródzka i Grodzieńska. Polskie cmentarze i groby wojenne oraz miejsca pamięci narodowej z okresu walk o niepodległość XVIII–XX w.” (tekst już po składzie, ponad 180 str., ponad 100 fotografii). Tenże pracownik redagował (społecznie) jeden z kresowych biuletynów ŚZZAK („Szlakiem Narbutta” – dla środowiska nowogródzkiego). Uczestniczył też w pracach Rady Programowej „Biuletynu ŚZZAK”. Pracownicy OBEP pomagali różnym strukturom ŚZZAK w prowadzeniu bardziej skomplikowanej korespondencji, w tym dotyczącej weryfikacji osób chcących uzyskać uprawnienia lub zweryfikować stopnie i odznaczenia.

Współdziałano także z Klubem Inteligencji Katolickiej (w organizacji „Płockich spotkań z historią najnowszą”) oraz Kuratorium Oświaty w Warszawie (w zakresie działań edukacyjnych na terenie miasta).

W związku z przygotowywaniem drugiej edycji programu edukacyjnego „Wizja lokalna” zaszła konieczność podjęcia roboczych kontaktów z kierownictwem Aresztu Śledczego Warszawa-Mokotów i Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, a w związku z wystawą „»Zwyczajny« resort” z Komendą Główną i Komendą Stołeczną Policji.

W ramach współpracy z mediami pracownicy OBEP w Warszawie uczestniczyli w przygotowaniu 3 filmów dokumentalnych. Byli konsultantami i narratorami filmu o działalności „szwadronu śmierci” Władysława Rypińskiego, filmu poświęconego więźniarkom politycznym więzienia w Fordonie (TV Polsat), oraz filmu dotyczącego spotkania po latach walczących ze sobą w 1945 r. por. Zygmunta Błażejewicza „Zygmunta” z 5. Brygady Wileńskiej AK i kpt./płk. Tadeusza Cynkina z 2. pp 1. DP „Kościuszkowskiej” (TVP).

4.10. OBEP WROCŁAW

4.10.1. Realizacja programów badawczych

4.10.1.1. „Aparat represji i opór społeczny”

W okresie sprawozdawczym prace OBEP we Wrocławiu koncentrowały się głównie na centralnym programie „Aparat represji i opór społeczny”. W jego ramach realizowano następujące projekty:

- „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w latach 1944–1956” – ten ogólnopolski projekt badawczy realizowany jest pod kierunkiem dra Krzysztofa Szwagrzyka od roku 2002 przez pracowników wszystkich oddziałowych biur edukacji publicznej oraz centrali BEP IPN w Warszawie. Efektem badań kilkunastoosobowego zespołu jest opracowanie danych dotyczących ponad 10 tys. najwyższych stanowisk w komunistycznym aparacie bezpieczeństwa lat 1944–1956 oraz identyfikacja ponad 3 tys. osób zajmujących w nim najbardziej eksponowane stanowiska. Efektem pracy ww. zespołu badawczego jest przygotowywana publikacja pt. „Obsada personalna aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989”, tom I („Obsada personalna UB 1944–1956”), w którym zamieszczone będą zestawienia obsad personalnych kierowniczych stanowisk w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publiczne-

go (centrali), Komitecie ds. Bezpieczeństwa Publicznego, 17 wojewódzkich, ponad 300 powiatowych i miejskich urzędach/delegaturach bezpieczeństwa publicznego oraz w kilkudziesięciu więzieniach i obozach w Polsce w latach 1944–1956. W publikacji uwzględniono ruchy kadrowe aparatu bezpieczeństwa począwszy od sierpnia 1944 r. Kończącą cezurę wyznacza dzień 28 listopada 1956 r. – data likwidacji Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego, będącego bezpośrednią kontynuacją rozwiązanego w 1954 r. Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. W ramach projektu korzystano z zasobów archiwalnych OBUiAD we Wrocławiu, BUiAD w Warszawie i Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Realizowano jednocześnie badania regionalne będące częścią projektu ogólnopolskiego. W ich ramach prowadzono prace badawcze na strukturą, funkcjonowaniem i obsadą personalną komunistycznego aparatu represji na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie w latach 1945–1989, m.in. wojewódzkich i powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego, Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, wojskowych sądów rejonowych we Wrocławiu i w Opolu, wojskowych prokuratur rejonowych we Wrocławiu i w Opolu, Wojskowego Sądu Okręgowego nr IV we Wrocławiu, Wojskowej Prokuratury Okręgowej nr IV we Wrocławiu, Okręgowego Zarządu Informacji nr IV we Wrocławiu, struktur SB i wojskowych służb informacyjnych. W trakcie wykonywanej kwerendy badano akta osobowe funkcjonariuszy UB/SB, rozkazy personalne, zarządzenia i sprawozdania UB/SB z terenu Dolnego Śląska i Opolszczyzny. Kontynuowano prace nad ustaleniem pełnej obsady personalnej lokalnych WUBP i PUBP. Oprócz zbiorów OBUiAD we Wrocławiu badano także zasoby BUiAD w Warszawie, Centralnego Archiwum Wojskowego, Archiwum Instytucji Centralnych MON w Modlinie, Archiwum Wojsk Lądowych – Filii Nr II we Wrocławiu, Archiwum Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej we Wrocławiu, Archiwum Sądu Okręgowego we Wrocławiu, Archiwum Prokuratury Okręgowej we Wrocławiu, Archiwum Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie.

- „Aparat bezpieczeństwa wobec Kościoła i wolności wyznania na Dolnym Śląsku i Śląsku Opolskim 1945–1989” – projekt realizowany od trzech lat, w jego ramach zorganizowano dwudniową konferencję naukową (we współpracy z Papieskim Fakultetem Teologicznym we Wrocławiu) i opublikowano tom materiałów pokonferencyjnych *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie*, zakończono także prace nad przygotowaniem do druku zbioru dokumentów stanowiącego drugą część wymienionej publikacji (planowany termin wydania: I kwartał 2005 r.). W ramach projektu korzystano z zasobów archiwalnych OBUiAD we Wrocławiu, BUiAD w Warszawie, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Kurii Biskupiej we Wrocławiu.

- „Władze PRL wobec kryzysów społecznych i opozycji w PRL 1956–1989” – program realizowany jest głównie przez dra Łukasza Kamińskiego, korzystającego z zasobów archiwalnych OBUiAD we Wrocławiu, BUiAD w Warszawie, Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Efektem jego pracy są liczne artykuły (zob. Spis publikacji naukowych).

- „Lista represjonowanych – skazani na karę śmierci” – realizacja projektu miała miejsce w latach 2001–2003. W wyniku prowadzonych badań ustalono ostatecznie liczbę osób skazanych na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Opolu, Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu, Wojskowy Sąd Okręgowy nr IV we Wrocławiu, częściowo także przez Sąd Okręgowy/Wojewódzki we Wrocławiu, co zaowocowało przygotowaniem i prezentacją wystawy poświęconej osobom skazanym na karę śmierci (m.in. w Muzeum Niepodległości w Warszawie). Wystawie towarzyszyła promocja książki *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*.

4.10.1.2. Regionalny projekt badawczy „Miejsca represji i kaźni na Dolnym Śląsku i Śląsku Opolskim”

Szczególne miejsce w pracy wrocławskiego OBEP zajmuje projekt badawczy „Miejsca represji i kaźni na Dolnym Śląsku i Śląsku Opolskim”. W jego ramach, na podstawie uzyskanych wyników badań, 21 września 2003 r. doprowadzono do ekshumacji w kwaterze 81A cmentarza Osobowickiego we Wrocławiu (miejsce pochówku osób straconych i zmarłych w więzieniach i aresztach UB w okresie stalinowskim). Ekshumacja potwierdziła miejsce pochówku osoby straconej na podstawie wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu. W ramach tego projektu kontynuowa-

no także prace nad historią Zakładów Przemysłowych R-1 w Kowarach, w których wydobywano uran. Wykonano również obfitą dokumentację fotograficzną siedzib i aresztów PUBP w Legnicy, Złotoryi, Oleśnicy, Oławie, Trzebnicy, Sycowie i Miliczu oraz OPW Jelcz-Laskowice. Zebrane materiały stanowiąc będą podstawę przygotowywanej w roku 2005 wystawy o obozach i więzieniach na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie w latach 1945–1956. W trakcie badań nad obozami i więziennictwem nawiązano ścisłą współpracę z Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu, Muzeum Gross-Rosen i Muzeum Martyrologii Alianckich Jeńców Wojennych w Żaganii.

4.10.2. Realizacja programów edukacyjnych

4.10.2.1. Działalność wystawiennicza

OBEP we Wrocławiu zorganizował następujące prezentacje wystaw:

- „Interwencja Wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji – 1968”. Prezentacje: w sierpniu 2003 r. – w Archiwum Państwowym w Opolu; we wrześniu 2003 r. – w siedzibie IPN w Warszawie; w październiku 2003 r. – w Młodzieżowym Domu Kultury w Nowej Rudzie;
- „Propaganda komunistyczna w plakacie”. Prezentacje: w lutym 2004 r. – w Arsenale Wrocławskim, w czerwcu 2004 r. – w Dzielnicowym Domu Kultury Wrocław-Brochów;
- „Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie w latach 1945–1989”. Prezentacje: w sierpniu 2003 r. w Dzielnicowym Domu Kultury Wrocław-Brochów; w listopadzie 2003 r. w Jezuickim Centrum Informacji i Kultury „Xaverianum” w Opolu; w marcu 2004 r. – w Lwówku Śląskim;
- „Breslau – 1945 – Wrocław”. Prezentacja: w marcu–czerwcu 2004 r. – w Centrum dla Porozumienia Europejskiego w Krzyżowej.

4.10.2.2. Współpraca z organizacjami, instytucjami, szkołami, mediami

Media

Media lokalne biorą udział we wszystkich imprezach, wystawach i konferencjach. Dzięki temu społeczność lokalna jest regularnie informowana o bieżącej działalności Oddziału Wrocławskiego IPN oraz o wszystkich ważniejszych działaniach naukowych i edukacyjnych OBEP we Wrocławiu. W gronie stałych gości wystaw, konferencji, spotkań, organizowanych przez OBEP we Wrocławiu znajdują się:

- stacje telewizyjne: TVP 3, TVN i TV Polsat;
- stacje radiowe: PR Wrocław, Radio Eska, RMF FM, Radio Rodzina;
- prasa: „Gazeta Wyborcza”, „Słowo Polskie/Gazeta Wrocławska”, „Wieczór Wrocławia”.

Współpraca z organizacjami kombatanckimi

Współpraca z organizacjami kombatanckimi stanowi jeden z głównych przejawów aktywności OBEP we Wrocławiu. Ścisła współpraca utrzymywana jest przede wszystkim ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Kombatanckim Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”, Związkiem Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego oraz Związkiem Młodocianych Więźniów Politycznych „Jaworzniacy”. 25 września br. w Auli Leopoldina Uniwersytetu Wrocławskiego odbyła się uroczysta sesja naukowa poświęcona rocznicy powstania Polskiego Państwa Podziemnego. Jej przygotowanie było możliwe dzięki wielomiesięcznej wspólnej pracy Zarządu Okręgu Dolnośląskiego AK i Oddziału IPN we Wrocławiu. W sesji uczestniczyli: prof. dr hab. Leon Kieres, prof. dr hab. Włodzimierz Suleja, prof. dr hab. Wojciech Wrzesiński, prezydent miasta Rafał Dutkiewicz, płk Zygmunt Szumowski.

Współpraca ze szkołami wyższymi

W ramach współpracy z Uniwersytetem Wrocławskim pracownicy OBEP we Wrocławiu uczestniczą w studium doktoranckim oraz prowadzą zajęcia dla studentów na Wydziale Historycznym

UWr. (dr Łukasz Kamiński, mgr Paweł Piotrowski), historycy obu instytucji biorą udział w organizowanych przez nich konferencjach.

Współpraca ze środowiskiem nauczycielskim

Poza bezpośrednią współpracą z poszczególnymi placówkami oświatowymi z terenu woj. wrocławskiego i opolskiego, OBEP we Wrocławiu dużą uwagę przykładą do stałych kontaktów z kierowniczymi ośrodkami oświaty, takimi jak: Kuratorium Dolnośląskie, Wydział Oświaty Urzędu Miejskiego we Wrocławiu, Wydział Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego. Dzięki temu środowisko nauczycielskie miasta i województwa jest stale informowane o działalności OBEP we Wrocławiu, a także zachęcane do stałej współpracy.

Ogromnym zainteresowaniem uczniów i nauczycieli szkół wrocławskich cieszą się zajęcia mające miejsce przy kwaterach „więziennych” na cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu. Podczas spotkań, przy wykorzystaniu wyników badań georadarowych oraz dokumentacji fotograficznej, sporządzonej podczas ekshumacji zwłok Włodzimierza Pawłowskiego, straconego we Wrocławiu 27 kwietnia 1953 r., propagowana jest wiedza o historii najnowszej regionu i miasta. Kwatery 81A i 120 Cmentarza Osobowickiego są jedynymi w Polsce zachowanymi miejscami grzebania ofiar terroru komunistycznego lat 1945–1956. W spotkaniach uczestniczyło dotąd 42 nauczycieli i 169 uczniów szkół gimnazjalnych i średnich z Wrocławia i Krakowa. Dotychczasowy przebieg spotkań spowodował, że do OBEP we Wrocławiu każdego miesiąca zwracają się kolejne szkoły z prośbą o zorganizowanie tego typu lekcji historii.

Współpraca międzynarodowa

Kolejnym przejawem aktywności OBEP we Wrocławiu jest współpraca międzynarodowa. W latach 2003–2004 szczególnie widoczna stała się współpraca polsko-czesko-słowacka i współpraca polsko-niemiecka. Koordynacją pierwszej z nich zajmuje się dr Łukasz Kamiński. Jej owocem będzie m.in. zaplanowana na 4–6 listopada 2004 r. międzynarodowa konferencja naukowa „Między przymusową przyjaźnią a prawdziwą solidarnością. Czesi – Polacy – Słowacy 1938/39–1945–1989”. Uczestnictwo w niej zgłosiło ponad 70 naukowców z Czech, Polski i Słowacji.

W zakresie współpracy polsko-niemieckiej nawiązano kontakt z grupą ojczyźnianą z Siegburga, złożoną z byłych mieszkańców Bolesławca. Wynikiem ożywionej korespondencji było zorganizowanie 10 maja 2004 r. konferencji w Bolesławcu, poświęconej pamięci ks. Paula Sauera – ostatniego niemieckiego proboszcza parafii w Bolesławcu, aresztowanego i zmarłego w areszcie UB w Bolesławcu w czerwcu 1946 r.

Promocje publikacji pracowników naukowych OBEP we Wrocławiu

Wiele działań naukowo-badawczych i edukacyjnych wzbogacanych jest publikacjami naukowymi, popularnonaukowymi i publicystyką, cieszącymi się dużym zainteresowaniem środowisk naukowych, kombatanckich i szkolnych. W okresie sprawozdawczym pracownicy OBEP we Wrocławiu opublikowali 59 prac – książek, artykułów i recenzji. Dużej liczbie publikacji towarzyszyły działania o charakterze promocyjnym i reklamowym.

20 lutego 2004 r. w Klubie Muzyki i Literatury odbyła się promocja książki Ruty Czaplńskiej *Z archiwum pamięci... 3653 więzienne dni*. W spotkaniu z autorką uczestniczył prof. dr hab. Leon Kieres, prof. dr hab. Włodzimierz Suleja i ponad 80 mieszkańców miasta.

26 marca 2004 r., również w Klubie Muzyki i Literatury we Wrocławiu, zorganizowano promocję książki *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci i ich losy*, pod red. Krzysztofa Madeja, Jana Zaryna i Jacka Żurka. Poza głównym bohaterem promocji drem Jerzym Woźniakiem, skazanym na karę śmierci w okresie reżimu komunistycznego, w spotkaniu wzięli udział: ostatni prezydent RP na Uchodźstwie Ryszard Kaczorowski i płk Tadeusz Andersz – ostatni dowódca polskiego dywizjonu myśliwskiego w strukturach RAF-u.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Konferencje naukowe, dyskusje panelowe, sesje i spotkania edukacyjne

1. „Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 r.”, Warszawa, 4–5 września 2003 r. (międzynarodowa konferencja z udziałem grupy czeskich historyków).
2. „Zagłada Żydów zagłębiowskich. 60. rocznica zagłady będzińskiego getta”, Będzin, 9 września 2003 r.
3. „Więzienie na Kurkowej – wiek w dziejach Gdańska”; Gdańsk, 15–17 września 2003 r.
4. „Okupacja sowiecka ziem polskich w latach 1939–1941”, 18–19 września 2003, Zamek Kazimierzowski w Przemyślu.
5. „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956”, Warszawa, 8 października 2003 r.
6. „Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża (1978–1980)”; Gdańsk, 9–10 października 2003 r.
7. „Powiat tarnobrzegi w latach 1944–1956”, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnobrzegu, 15 października 2003 r.
8. Represje wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu i Kujawach w latach 1945–1989; Włocławek, 18 października 2003 r.
9. „Lubelska opozycja przed Sierpniem 1980 r.” (wspólnie z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim), Lublin, 20–21 października 2003 r.
10. „Polskie Państwo Podziemne”, Warszawa, 21 października 2003 r.
11. „Opór społeczeństwa wobec systemu represji w Polsce i na Litwie w latach 1944–1956”; Wilno, 6–7 listopada 2003 r. (we współpracy z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchów Oporu Litwy).
12. „»Wypędzeni – przypędzeni«... Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach 1945–1949”, Olsztyn, 12 listopada 2003 r. (wspólnie z Archiwum Państwowym w Olsztynie).
13. „Aparat represji na Rzeszowszczyźnie w latach 1944–1956”, 18 listopada 2003 r., siedziba Oddziału IPN w Rzeszowie.
14. „Media w PRL – PRL w mediach”; Gdańsk, Uniwersytet Gdański, 19–20 listopada 2003 r.
15. „Wies i ruch ludowy a władza w PRL w latach 1956–1989”, 27–28 listopada 2003 r., Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
16. „Polscy wypędzeni”, Zamość, 2 grudnia 2003 r. (dyskusja panelowa).
17. „Kościół wobec dwóch totalitaryzmów 1939–1950 w Polsce północno-zachodniej”, Poznań, 4–5 grudnia 2003 r.
18. „Stosunki polsko-białoruskie w woj. białostockim w latach 1939–1956”, Białystok, 11–12 grudnia 2003 r.
19. „Województwo śląskie 1945–1950. Problemy narodowościowe i życie społeczno-polityczne”, Katowice, 11 grudnia 2003 r.
20. „Stan wojenny – spojrzenie po 20 latach”, Bydgoszcz, 12 grudnia 2003 r.
21. „Janek Wiśniewski i inni. Grudzień '70 na Wybrzeżu”, Słupsk, 15 grudnia 2003 r.
22. „Collogue Lublin” (Konferencja polsko-francuska na temat pamięci o Zagładzie Żydów), Lublin, 22–24 stycznia 2004 r.
23. „Korzenie Gdyni – Gdynia pod specjalnym nadzorem”, Gdynia, 30 stycznia 2004 r.
24. „Deportacje Górnoślązaków do ZSRR w 1945 r.”, Bytom, 12 lutego 2004 r.
25. „Bydgoski marzec 1981. Czas przełomu w dziejach NSZZ »Solidarność«”, Bydgoszcz, 19 marca 2004 r.
26. „Życie codzienne PRL-u”, Warszawa, 15 kwietnia 2004 r.
27. „Armia Krajowa i konspiracja poakowska na ziemi rybnickiej w latach 1942–1947”, Rybnik, 22 kwietnia 2004.
28. „Powiat przemyski – instalacja i utrwalanie władzy komunistycznej 1944–1956”, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Przemyślu, 26 kwietnia 2004 r.

29. „Cienie państwa policyjnego – wokół »teczek bezpieczeństwa«”, Toruń, 4 maja 2004 r.
30. „Kościół rzymskokatolicki w Łódzkiem w okresie duszpasterzowania biskupa Michała Klepacza (1947–1967)”, Łódź, 12–13 maja 2004 r. (we współpracy z Wyższym Seminarium Duchownym w Łodzi).
31. „Od »Solidarności« do Komitetów Obywatelskich Solidarności”, Sztum, 22 maja 2004 r.
32. „Obóz w Potulicach – aspekt trudnego sąsiedztwa polsko-niemieckiego w okresie dwóch totalitaryzmów”, Bydgoszcz, 27 maja 2004 r.
33. „Zielona Góra 30.05.1960” (poświęcona obronie Domu Katolickiego w Zielonej Górze), Zielona Góra, 28 maja 2004 r.

Spis publikacji pracowników naukowych Biura Edukacji Publicznej IPN

A. Publikacje naukowe

1. Balbus T., „Obiekty” działań operacyjnych Urzędu Bezpieczeństwa na terenie Administratury Apostolskiej Dolnego Śląska, [w:] *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie*, red. S.A. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska, Warszawa 2004.
2. Balbus T., Bogaczewicz S.A., *Nie dać się okaleczyć – Zdzisław Jankowski*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
3. Balbus T., *Głos w dyskusji*, [w:] *System represji stalinowskich w Polsce 1944–1956*, Gdańsk 2003.
4. Balbus T., *Ksiądz Kazimierz Klee*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1944–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
5. Balbus T., *Ludzie podziemia AK-WiN w Polsce południowo-zachodniej (1945–1948)*, t. II, Wrocław 2004.
6. Balbus T., *Stanisław Muszyński*, [w:] *Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956*, t. IX, Kraków 2003.
7. Banaś K., Dziurok A. [opr.], *Represje wobec duchowieństwa górnośląskiego w latach 1939–1956 w dokumentach*, Katowice 2003.
8. Banaś K., *Józef Brudniak*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
9. Banaś K., *Krupiński Zenon*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
10. Banaś K., Marecki J., *Kozłowski Stanisław*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
11. Banaś K., *Rasek (Rassek) Augustyn*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
12. Baziur, G., *Roman Stachiewicz*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
13. Bereza T., *Józef Kasprzak (1896–1976)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
14. Bereza T., *Lata trudnego duszpasterzowania czasu wojny i okupacji*, [w:] *Ks. Stanisław Sudół – człowiek i duszpasterz (1895–1981)*, red. J. Konefał, Sandomierz–Stalowa Wola 2004.
15. Bereza T., *Represje wobec przeciwników kolektywizacji w województwie rzeszowskim*, [w:] *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956). Materiały z konferencji naukowej 5–6 grudnia 2002 r. w Rzeszowie*, t. I, red. J. Gmitruk i Z. Nawrocki, Warszawa 2003.
16. Bereza T., *Tragiczne mikrohistorie: Więzownica, 17 kwietnia 1945 roku*, [w:] *Akcja „Wisła”*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2003.
17. Bereza T., *Walenty Dżula*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
18. Bobowik E., K. Sychowicz, *Walka z religią w szkołach na terenie powiatu białostockiego w latach 1950–1956. Zarys problematyki*, [w:] *Szkice do dziejów Białegostoku*, Białystok 2003.
19. Bogaczewicz S.A., Krzyżanowska S. [red.], *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie. Studia i materiały*, Warszawa 2004.
20. Bogaczewicz S.A., *Sprawa księży z parafii Wrocław-Psie Pole jako przykład stalinowskich represji wobec Kościoła*, [w:] *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie*, red. S.A. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska, Warszawa 2004.
21. Bogaczewicz S.A., *Ks. Paweł Komborski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.

22. Bogaczewicz S.A., *Ks. Paweł Komborski*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
23. Bortlik-Dźwierżyńska M., *Zdzisław Kraus*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
24. Cenckiewicz S., *Działalność Społecznego Komitetu Pomocy Obywatelom Polskim w Niemczech w latach 1945–1950*, [w:] *Z dziejów Polski i emigracji (1939–1989). Księga dedykowana byłemu Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej Ryszardowi Kaczorowskiemu*, red. M. Szczerbiński i T. Wol-sza, Gorzów Wielkopolski 2003.
25. Cenckiewicz S., *Gdańsk, Gdynia, Sopot*, [w:] *Oblicza Marca 1968*, red. K. Rokicki i S. Stę-pień, Warszawa 2004.
26. Cenckiewicz S., *Geneza, działalność i udział rozgłośni „Kraj” w akcji reemigracyjnej (1955–1957). Przyczynek do studiów nad polityką PRL wobec emigracji i Polonii, „Niepodległość” 2003–2004*, t. LIII–LIV.
27. Cenckiewicz S., *Gromosław Czempiński donosi (o Kościele, Polonii i KOR)*, „Arcana” 2004, nr 57.
28. Cenckiewicz S., *Korespondencja Władysława Studnickiego z Ignacym Matuszewskim z lat 1945–1948*, cz. 1, „Arcana” 2003, nr 50.
29. Cenckiewicz S., *Korespondencja Władysława Studnickiego z Wacławem Jędrzejewiczem i Hen-rykiem Kogutem z lat 1945–1948*, cz. 2, „Arcana” 2003, nr 51–52.
30. Cenckiewicz S., *Służba Bezpieczeństwa w walce z Ruchem Młodej Polski w latach 1979–1988*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 4.
31. Cenckiewicz S., *Służba Bezpieczeństwa wobec I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidar-ność”*, „Arcana” 2003, nr 51.
32. Cenckiewicz S., *Sprawa antymaryjnego memoriału czyli o tym jak bezpieka „uczestniczyła” w Soborze Watykańskim II*, „Arcana” 2004, nr 55–56.
33. Chinciński T., *Nieugiętość czy kompromis? Prasa katolicka w Polsce w latach 1945–1956*, [w:] *Media w PRL, PRL w mediach. Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji „Propaganda PRL-u”*, Gdańsk 2004.
34. Chinciński T., *Stan wojenny w Bydgoszczy 1981–1983*, „Kronika Bydgoska” 2003, t. XXIV.
35. Chinciński T., *Związki kombatanckie w województwie pomorskim w okresie międzywojennym wobec obchodów rocznic odzyskania niepodległości*, [w:] *Drogi do niepodległości. Ziemie polskie w dobie odbudowy Państwa Polskiego*, red. Z. Karpus i M. Wojciechowski, Toruń 2003.
36. Chmielowiec P., *Działania lokalnego aparatu bezpieczeństwa wobec biskupa Ignacego Tokar-czuka*, „Studia Rzeszowskie” 2003, t. 10.
37. Chmielowiec P., *Józef Gajda (1900–1946)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
38. Chmielowiec P., *Ks. Bronisław Fila (1922–1985)*, „Studia Rzeszowskie” 2003, t. 10.
39. Chmielowiec P., *Ludwik Reichel (1903–1999)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
40. Chmielowiec P., *Reakcje społeczeństwa Rzeszowszczyzny na tak zwany cud lubelski 1949 roku*, „Studia Rzeszowskie” 2003, t. 10.
41. Choma-Jusińska M., *Lubelszczyzna*, [w:] *Stan wojenny w Polsce 1981–1983*, Warszawa 2003.
42. Choma-Jusińska M., *Lublin*, [w:] *Oblicza Marca 1968*, Warszawa 2004.
43. Czaplińska R., *Z archiwum pamięci. 3653 więzienne dni*, red. K. Szwagrzyk, J. Żygadło, War-szawa 2004.
44. Dubiański W., *Obóz pracy w Mysłowicach w latach 1945–1946*, „Studia i Materiały”, Katowi-ce 2004.
45. Dudek A., *„Bez naruszenia podstawowych zasad”. Ekipa Wojciecha Jaruzelskiego wiosną 1988 roku*, [w:] *Władza a społeczeństwo w PRL. Studia historyczne*, red. A. Friszke, Warszawa 2003.

46. Dudek A., *Die polnische Geschichtsschreibung und die Erinnerung an die Volksrepublik Polen*, [w:] *Die berlieferung de Diktaturen. Beitrge zum Umgang mit Archiven der Geheimpolizeien in Polen und Deutschland nach 1989*, red. A. Bensussan, D. Dakowska, N. Beaupré, Essen 2004.
47. Dudek A., *Jednym głosem. Wybory prezydenta PRL w lipcu 1989*, „Więź” 2003, nr 12.
48. Dudek A., *Kontrakt z buntem w tle*, „Arcana” 2003, nr 5.
49. Dudek A., *Polityka władz Polski Ludowej wobec Kościoła katolickiego – trwanie i zmiana*, [w:] *Represje wobec osób duchownych i konsekrowanych w PRL w latach 1944–1989*, red. A. Grzesko-wiak, Lublin 2003.
50. Dudek A., *Polska XX wieku 1914–2003* [rozdziały dotyczące okresu od 1980 r.], red. M. Der-wich, Warszawa–Wrocław 2004.
51. Dudek A., *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Kraków 2004.
52. Dudek A., *Wyprowadzanie sztandaru. Ostatnie miesiące PZPR (wrzesień 1989– styczeń 1990)*, „Arcana” 2003, nr 6.
53. Dziurok A., *Aparat bezpieczeństwa wobec duchowieństwa w latach 1945–1956 (na przykładzie diecezji katowickiej)*, [w:] *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stali-nowskim w krajach byłego bloku wschodniego*, red. J. Myszor, A. Dziurok, Katowice 2004.
54. Dziurok A., *Kojzar Ludwik*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
55. Dziurok A., *Polnik Wilhelm*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce w latach 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
56. Dziurok A., *Walla Alojzy*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
57. Dziurok A., *Zwischen den Ethnien. Die Oberschlesier in den Jahren 1939–1941*, [w:] *Genesis des Genozids. Polen 1939–1941*, red. K.M. Mallmann, B. Musiał, Darmstadt 2004.
58. Frazik W., „Kapitulacja” Łukasza Cieplińskiego, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19–20.
59. Frazik W., *Akcja łączności z Krajem emigracyjnej Rady Politycznej*, [w:] *Do prześladowania nie daliśmy powodu. Materiały z sesji poświęconej procesowi Kurii krakowskiej*, red. R. Terlecki, Kraków 2003.
60. Frazik W., *Felicja Władysława Wolff vel Anna Neuman (1895–1988)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
61. Frazik W., *Jan Freisler (1914–1964)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
62. Frazik W., *Maria Kolska*, [w:] *Zawołać po imieniu. Księga kobiet-więźniów politycznych 1944–1958*, t. 2, opr. B. Otwinowska, współpr. T. Drzał, Pruszków 2003.
63. Frazik W., *Maria Majgier*, [w:] *Zawołać po imieniu. Księga kobiet-więźniów politycznych 1944–1958*, t. 2, opr. B. Otwinowska, współpr. T. Drzał, Pruszków 2003.
64. Frazik W., Musiał F., *Akta agenturalne w pracy historyka*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19–20.
65. Frazik W., *Stanisława Drabik, Czesława Jakubiec, Hanna Wysocka, Zofia Żurowska*, [w:] *Zawołać po imieniu. Księga kobiet-więźniów politycznych 1944–1958*, t. 2, opr. B. Otwinowska, współpr. T. Drzał, Pruszków 2003.
66. Frazik W., *Stanisława Kruczek*, [w:] *Zawołać po imieniu. Księga kobiet-więźniów politycznych 1944–1958*, t. 2, opr. B. Otwinowska, współpr. z T. Drzał, Pruszków 2003.
67. Frazik W., *Wacław Felczak (1916–1993)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
68. Frazik W., *Wanda Górecka*, [w:] *Zawołać po imieniu. Księga kobiet-więźniów politycznych 1944–1958*, t. 2, opr. B. Otwinowska, współpr. T. Drzał, Pruszków 2003.
69. Grabowski W., *Batalion uderzeniowy PKB miasta Warszawy*, „Przegląd Historyczno-Wojsko-wy” 2003, r. IV, nr 2.

70. Grabowski W., *Departament Informacji i Prasy Delegatury Rządu*, [w:] *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, red. W. Grabowski, Warszawa 2003.
71. Grabowski W., *Polska Tajna Administracja Cywilna 1940–1945*, Warszawa 2003.
72. Grabowski W., *Służba Techniczna Armii Krajowej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2003, r. IV, nr 4.
73. Hałagida I. [red.], *System represji stalinowskich w Polsce. Represje w Marynarce Wojennej*, Gdańsk 2003.
74. Hałagida I., *Edmund Sterna*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1947–1956. Słownik biograficzny*, red. T. Balbus i inni, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
75. Hałagida I., *Ks. Jarosław Hrebeniak, ks. Emilian Kaleniuk, ks. Aleksy Kolankowski*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989. Pomordowani – więzieni – wygnani*, t. II, red. J. Myszor i J. Żurek, Warszawa 2004.
76. Hałagida I., *Pierwsze lata Ukraińców na zachodnich i północnych ziemiach Polski po akcji „Wiśła”*, [w:] *Akcja „Wiśła”*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2003.
77. Hałagida I., *Pomorskie „Jędrusie” – relacja Franciszka Krawisia*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
78. Iwaneczko D., *Eleonora Korzeniowska (1903–1950)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
79. Iwaneczko D., *Piotr Woźniak (1912–1988)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
80. Iwaneczko D., *Służba Bezpieczeństwa wobec „Solidarności” rolniczej w Polsce południowo-wschodniej 1980–1981*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
81. Jaczyńska A., *Zygmunt Klukowski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
82. E. Jakimek-Zapart, F. Musiał [oprac.], *Kazimierz Jakimek, Broń ze zrzutu*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
83. Jankowiak S., *Służba Bezpieczeństwa wobec „Solidarności” w świetle dostępnych źródeł*, [w:] *Wokół dwuwładzy politycznej w latach 1980–1981. Kraj i region*, red. H. Komarnicki i K. Kozłowski, Szczecin 2004.
84. Jankowiak S., *Wielkopolska*, [w:] *Oblicza Marca 1968*, red. K. Rokicki i S. Stępień, Warszawa 2004.
85. Kaczmarek K., *Kazimierz Mirecki (1910–1999)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
86. Kaczmarek K., *Ks. Franciszek Jan Ładowicz (1913–1973)*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2004.
87. Kaczmarek K., *Ks. Mieczysław Rysz*, [w:] „*Studia Rzeszowskie*” 2003, t. 10.
88. Kaczmarek K., *Okręg Rzeszowski Narodowej Organizacji Wojskowej Kobiet (1942–1944)*, [w:] *Wojskowa służba Polek na frontach II wojny światowej*, t. V, Toruń 2003.
89. Kaczmarek K., *Rozpracowanie i likwidacja struktur Polskiego Stronnictwa Ludowego w województwie rzeszowskim (1946–1947) w świetle materiałów WUBP w Rzeszowie*, [w:] *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956). Materiały z konferencji naukowej 5–6 grudnia 2002 r. w Rzeszowie*, t. I, red. J. Gmitruk i Z. Nawrocki, Warszawa 2003.
90. Kaczmarek K., *Włodzimierz Bilan (1903–1951)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
91. Kała M., *Formy administracyjnego zwalczania Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej*, [w:] *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie*, red. S.A. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska, Warszawa 2004.
92. Kamiński Ł., *Chłopi dolnośląscy wobec kolektywizacji wsi*, [w:] *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956)*, red. J. Gmitruk, Z. Nawrocki, Warszawa 2003.

93. Kamiński Ł., *Kościół w dokumentach KW PZPR we Wrocławiu (1949–1956). Rekonesans archiwalny*, [w:] *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie*, red. S.A. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska, Warszawa 2004.
94. Kamiński Ł., *Opozycja demokratyczna w działaniach władz PRL* [dyskusja redakcyjna], „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
95. Kamiński Ł., *Pielgrzym wolności*, [w:] *Polska. Dzieje cywilizacji i narodu, Polska XX wieku 1914–2003*, Warszawa–Wrocław 2004.
96. Kamiński Ł., *Pomarańczowa Alternatywa*, [w:] *Polska. Dzieje cywilizacji i narodu, Polska XX wieku 1914–2003*, Warszawa–Wrocław 2004.
97. Kamiński Ł., *Ruch oporu, opozycja, opór społeczny*, [w:] *Powstanie czerwcowe w NRD w 1953 roku na tle innych wystąpień antykomunistycznych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. K. Ruchniewicz, Wrocław 2003.
98. Kamiński Ł., *Służba Bezpieczeństwa wobec nauki polskiej. Zarys problematyki*, [w:] *Seminaře a studie Výzkumného Centra pro dějiny vědy z let 2002–2003*, red. A. Kostlán, Praha 2003.
99. Kamiński Ł., *Walka o pamięć*, [w:] *Polska. Dzieje cywilizacji i narodu, Polska XX wieku 1914–2003*, Warszawa–Wrocław 2004.
100. Kamiński Ł., *Władza wobec opozycji 1976–1989*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
101. Korcuć M., „Wtyczka безпеki” w oddziale partyzanckim. *Raport z działań operacyjnych*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19–20.
102. Korcuć M., Lasota M., Szarek J., *Polska. Historia 1943–2003*, Kraków 2003.
103. Krzysztofiński M. [opr.], *Bp Edward Frankowski, Zmagania o kościół*, „Studia Rzeszowskie” 2003, t. 10.
104. Krzysztofiński M., *Duchowieństwo w strukturach Rady WiN Tarnobrzeg*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19–20.
105. Krzysztofiński M., *Męczeństwo dominikanów w Czortkowie w lipcu 1941 r.*, „Studia Rzeszowskie” 2003, t. 10.
106. Krzysztofiński M., [opr.] *Ks. Stanisława Zarych, Przybliżał zwycięstwo dobra*, „Studia Rzeszowskie” 2003, t. 10.
107. Krzysztofiński M., *Stanisław Pelczar (1916–1976)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
108. Krzyżanowska S., *Ksiądz Tomasz Sapeta (1876–1950) – ofiara represji komunistycznych na Dolnym Śląsku*, [w:] *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie*, red. S.A. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska, Warszawa 2004.
109. Kułak J., Żaryn J. [opr.], *Mieczysław Grygorcewicz. Trzykrotnie uwięziony*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
110. Kułak J., *Michał Bierzyński, Kazimierz Chmielowski, Rajmund Drozd, Mikołaj Kuroczkin, Romuald Adam Rajs, Ignacy Ramotowski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
111. Kułak J., Żaryn J. [opr.], *Jakub Górski. Wspomnienia „Juranda”*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
112. Kurpierz T. [opr.], *Paweł Sosna, W Urzędzie Bezpieczeństwa*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
113. Kurpierz T. [opr.], *Wiktor Wlazło, Niepokorna młodzież*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
114. Kurpierz T., *Likwidacja zgrupowania Narodowych Sił Zbrojnych Henryka Flamego „Bartka” w 1946 roku – próba rekonstrukcji działań aparatu bezpieczeństwa*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1.
115. Kurpierz T., *Stefan Guertler*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.

116. Lesiakowski K. [współautor], *Stanisław Sojczyński (1910–1947)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
117. Lesiakowski K., *Łódź*, [w:] *Oblicza Marca 1968 r.*, red. K. Rokicki, S. Stępień, Warszawa 2004.
118. Lesiakowski K., *Refleksje o trójnarodowym Aleksandrowie Łódzkim*, [w:] *Aleksandrów Łódzki – miasto trzech narodów*, red. J. Wróbel, Łódź 2003.
119. Łapiński P., *Kazimierz Krasowski, Gabriel Oszczapiński*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
120. Łapiński P., *Próba likwidacji patrolu NZW ppor. Kazimierza Krasowskiego „Głuszcza” przez WUBP w Białymstoku wiosną 1953 roku jako przykład wykorzystania powiązań rodzinnych w kombinacji operacyjnej*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1.
121. Łapiński P., Żaryn J. [opr.], *Mieczysław J. Dudanowicz, Na skraju Polski*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
122. Łuczak A., *Rozpracowanie Wielkopolskiej Samodzielnej Grupy Ochotniczej „Warta” przez Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1.
123. Łuczak A., *Zbiory cenne, bezcenne, utracone*, [w:] *Ziemiaństwo wielkopolskie. W kręgu arystokracji*, red. A. Kwilecki, Poznań 2004.
124. Madej K., *Jak Karol Popiel nie wrócił do kraju*, „Więź” 2004, nr 1.
125. Madej K., *Jan Hoppe*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
126. Madej K., *Opozycja w PRL 1956–1980. Stan badań*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 4.
127. Madej K., Żaryn J., Żurek J. [opr.], *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, Warszawa 2003.
128. Majchrzak G., *Działania Służby Bezpieczeństwa w celu przejęcia kontroli nad „Solidarnością” w latach 1980–1982*, „Dzieje Najnowsze” 2003, nr 4.
129. Majchrzak G., *Informacje sytuacyjne MSW z sierpnia 1980 roku*, „Zeszyty Historyczne” 2003, z. 145.
130. Majchrzak G., Paczkowski A. [opr.], *Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1953–1954. Taktyka, strategia, metody*, Warszawa 2004.
131. Majchrzak G., *Początki „ochrony” NSZZ „Solidarność” przez Służbę Bezpieczeństwa (wrzesień 1980–kwiecień 1981)*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
132. Majchrzak G., *Wytyczne dla funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa dotyczące wsi i ruchu ludowego*, [w:] *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956). Materiały z konferencji naukowej 5–6 grudnia 2002 r. w Rzeszowie*, red. J. Gmitruk, Z. Nawrocki, Warszawa 2003.
133. Marszałec J., *Działalność informacyjna i propagandowa agend Polskiego Państwa Podziemnego w kwestii komunistycznej*, [w:] *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, red. W. Grabowski, Warszawa 2003.
134. Marszałec J., *Kobiety w Państwowym Korpusie Bezpieczeństwa na terenie Warszawy*, [w:] *Służba Polek na frontach II wojny światowej. Materiały z sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 16 listopada 2002 r.*, red. W. Rezmer, cz. 5, Toruń 2003.
135. Marszałec J., *Stanisław Tabisz*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
136. Marszałec J., *Władysław Jedliński*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
137. Miler T., *Paweł Heczko*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
138. Milewski J.J., *Mieczysław Czarnecki*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-łomżyńsko-suwałski*, z. 2, Białystok 2003.

139. Milewski J.J., *Nasi Białorusini i nasi Polacy – nie ma wolności bez chleba i prawdy*, [w:] „Administracja publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Administracji Publicznej w Białymstoku” 2003, nr 2.
140. Milewski J.J., *Rozbicie struktur PSL i represje wobec działaczy ludowych w woj. białostockim w latach 1946–1947*, [w:] *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956)*, t. I, red. J. Gmitruk, Z. Nawrocki, Warszawa 2003.
141. Milewski J.J., *Stosunki polsko-żydowskie w Ostrołęckim i Łomżyńskim w latach trzydziestych i w czasie II wojny światowej*, „Zeszyty Naukowe” 2002, t. XVI.
142. Milewski J.J., *Kazimierz Kamiński*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
143. Motyka G., *Ukraińska Powstańcza Armia a akcja „Wisła”*, [w:] *Akcja „Wisła”*, red. J. Pisułński, Warszawa 2003.
144. Musiał F. [opr.], *Erazm Kukula, W „Burzy” u „Mściciela”*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
145. Musiał F., „...Jesteś księdzem, więc musisz być wrogiem...”. *Przebieg tzw. procesu Kurii krakowskiej*, [w:] *Do prześladowania nie daliśmy powodu... Materiały z sesji poświęconej procesowi kurii krakowskiej*, red. R. Terelcki, Kraków 2003.
146. Musiał F., *Chachlica Edward*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
147. Musiał F., *Kaczmarczyk Alojzy*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
148. Musiał F., *Kamiński Adam*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
149. Musiał F., *Kowalik Michał*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
150. Musiał F., Lasota M., *Kościół zraniony. Sprawa ks. Lelity i proces Kurii krakowskiej*, Kraków 2003.
151. Musiał F., *Lelito Józef*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
152. Musiał F., Mardyla P., *Brzycki Wit Modest*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
153. Musiał F., Mardyla P., *Lelito Józef*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
154. Musiał F., Mardyla P., *Pochopień Jan*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
155. Musiał F., Mardyla P., *Szymonek Franciszek*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. II, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
156. Musiał F., *Münch Henryk Ryszard*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków – Warszawa - Wrocław 2004.
157. Musiał F., *Rachwał Stanisława*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
158. Musiał F., *Rachwałowa Stanisława*, [w:] *Zawołać po imieniu. Księga kobiet-więźniów politycznych 1944–1958*, t. 2, opr. B. Otwinowska, współpr. T. Drzał, Pruszków 2003.
159. Musiał F., *Rospond Stefania*, [w:] *Zawołać po imieniu. Księga kobiet-więźniów politycznych 1944–1958*, t. 2, opr. B. Otwinowska, współpr. T. Drzał, Pruszków 2003.
160. Musiał F., *Sądownictwo wojenne i wojskowe 1943–1955. Budowa struktur aparatu represji*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19–20.
161. Myszor J., Dziurok A. [red.], *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego*, Katowice 2004.
162. Namysło A., *Jerzy Lewandowicz*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.

163. Neja J., *Katowice i województwo katowickie*, [w:] *Oblicza Marca 1968*, red. K. Rokicki, S. Stępień, Warszawa 2004.
164. Neja J., *Paweł Stopa*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
165. Neja J., *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie stalinowskim w krajach byłego bloku wschodniego (omówienie konferencji)*, „Dzieje Najnowsze” 2003, nr 2.
166. Niwiński P., *Działalność wydawnicza podziemia na Wileńszczyźnie jako fragment pracy propagandowej i informacyjnej Polskiego Państwa Podziemnego*, [w:] *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, red. W. Grabowski, Warszawa 2003.
167. Niwiński P., *Jerzy Łoziński*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, red. T. Balbus i inni, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
168. Niwiński P., *Polskie podziemie a okupacja radziecka po lipcu 1944 roku*, [w:] *Opór wobec systemów totalitarnych na Wileńszczyźnie w okresie II wojny światowej*, red. P. Niwiński, Warszawa 2003.
169. Niwiński P., *Wiktor Kuczyński*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
170. Niwiński P., *Wstęp*, [w:] *Media w PRL, PRL w mediach*, red. M. Malinowski, T. Dmochowski i P. Niwiński, Gdańsk 2004.
171. Niwiński P., *Wstęp*, [w:] *Opór wobec systemów totalitarnych na Wileńszczyźnie w okresie II wojny światowej*, red. P. Niwiński, Warszawa 2003.
172. Paczoska A., *Fordoniacy w opozycji*, „Kronika Bydgoska” 2003, t. XXIV.
173. Paczoska A., *Jan Drobiński*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
174. Paczoska A., *Kaszubski stół na co dzień i od święta*, [w:] *W kuchni i za stołem. Dystanse i przenikanie się kultur*, red. T. Stegner, Gdańsk 2003.
175. Paczoska A., *Palcem po wodzie pisane czyli o kształtowaniu wyobraźni więźnia w PUBP w Grudziądzu*, „Prace Komisji Historii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Demokracja i samorządność na Kujawach i Pomorzu w dobie nowożytnej”, t. XVIII, red. Z. Biegański, W. Jastrzębski, Bydgoszcz 2004.
176. Paczoska A., *Powojenna ewakuacja ludności – sposób na rozwiązanie problemów etnicznych Wileńszczyzny*, [w:] *Opór wobec systemów totalitarnych na Wileńszczyźnie w okresie II wojny światowej*, red. P. Niwiński, Gdańsk 2003.
177. Paczoska A., *Zbigniew Mikołajczak (1929–1992) ps. „Śmigły” – harcerz RP*, „Kronika Bydgoska” 2003, t. XXIV.
178. Persak K., *Rechtliche Voraussetzungen für Zugang zu Dokumenten im Archiv des Instituts für Nationales Gedenken*, [w:] *Die Überlieferung der Diktaturen. Beiträge zum Umgang mit Archiven der Geheimpolizeien in Polen und Deutschland nach 1989*, red. A. Bensussan, D. Dakowska, N. Beaupré, Klartext Verlag, Essen 2004.
179. Persak K., *Władysław Gomułka a tak zwana sprawa Henryka Hollanda*, [w:] *Władza a społeczeństwo w PRL. Studia historyczne*, red. A. Friszke, Warszawa 2003.
180. Pietrowicz A., *„Ojczyzna” 1939–1945. Dokumenty, wspomnienia, publicystyka*, red. Z. Mazur i A. Pietrowicz, Poznań 2004.
181. Pietrowicz A., *Działalność informacyjna i dokumentacyjna Głównej Delegatury Rządu RP dla ziem polskich wcielonych do Rzeszy (1940–1941)*, [w:] *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, red. W. Grabowski, Warszawa 2003.
182. Piotrowski P., *Wrocławska opozycja w 1986 roku w materiałach Służby Bezpieczeństwa*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
183. Pisuliński J., *Józef Rzepka (1913–1951)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
184. Pisuliński J., *Polskie koncepcje rozgraniczenia Polski i Ukrainy w latach 1918–1920*, [w:] *Język, literatura, kultura, historia Ukrainy*, red. W. Mokry, Kraków 2003.

185. Pisuliński J., *Maria Dzierżyńska (1898–1970)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
186. Pisuliński J., *Pomiędzy komunistyczną władzą a ukraińską Powstańczą Armią. Ludność polska z terenów objętych konfliktem polsko-ukraińskim: losy, postawy, nastroje*, [w:] *Akcja „Wisła”*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2003.
187. Pisuliński J., *Tragiczne mikrohistorie: Zawadka Morochowska*, [w:] *Akcja „Wisła”*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2003.
188. Pisuliński Jan, *Wstęp*, [w:] *Akcja „Wisła”*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2003.
189. Poleszak S., *Działalność i likwidacja oddziału ppor. Tadeusza Orłowskiego „Or-Ota” (grudzień 1945–czerwiec 1946)*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19–20.
190. Poleszak S., *Jan Turzyński „Mogilka”*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
191. Poleszak S., *Podziemie antykomunistyczne w Łomżyńskim i Grajewskim (1944–1957)*, Warszawa 2004.
192. Poleszak S., *Tadeusz Wojtczak*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
193. Poleszak S., *Zarys dziejów antykomunistycznego podziemia zbrojnego w Łomżyńskim i Grajewskim po amnestii 1947 r.*, [w:] *Ostatni leśni 1948–1953*, Warszawa 2003.
194. Próchniak L., *Kolektywizacja rolnictwa w regionie łódzkim 1946–1956*, Łódź 2003.
195. Próchniak L., *Opór wsi wobec kolektywizacji rolnictwa w Łódzkiem*, [w:] *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956). Materiały z konferencji naukowej 5–6 grudnia 2002 r. w Rzeszowie*, red. J. Gmitruk, Z. Nawrocki, t. 1, Warszawa 2003.
196. Próchniak L., *SB wobec opozycji w Łodzi 1976–1980*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
197. Ptasińska M., *Kryptonim „Rable”. O próbach werbunku Zygmunta Hertza*, „Zeszyty Historyczne” 2004, z. 147.
198. Ptasińska M., *Strazniczka Znicza...*, „Zeszyty Historyczne” 2003, z. 145.
199. Puławski A., *Postrzeżenie żydowskich oddziałów partyzanckich przez Armię Krajową i Delegaturę Rządu RP na Kraj*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
200. Rączy E., *Marian Kocaj (1921–1967)*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
201. Rogalewska E., *Maria Renata Mayenowa*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-łomżyńsko-suwalski*, z. 2, Białystok 2003.
202. Ruzikowski T., *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989. Materiały Pomocnicze Biura Edukacji Publicznej IPN*, Warszawa 2004.
203. Ruzikowski T., *Władysław Kornelewski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
204. Ruzikowski, T., *Rzeszótka Jan*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19–20.
205. S. Szuro, *Pod brunatnym i czerwonym jarzmem*, oprac. relacji F. Musiał, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
206. Semków P., *„Zewie” – pismo harcerzy polskich w Wolnym Mieście Gdańsku (1935–938)*, [w:] *Z dziejów prasy harcerskiej w kraju i na obczyźnie. Tom studiów dedykowany pamięci Zygmunta Lechośława Szadkowskiego (1912–1995)*, red. W. Kukła i M. Szczerbiński, Gorzów Wielkopolski 2003.
207. Semków P., *Emigracja polska lat siedemdziesiątych w opinii organów bezpieczeństwa PRL*, [w:] *Z dziejów Polski i Polonii 1939–1989. Księga dedykowana byłemu Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej Ryszardowi Kaczorowskiemu*, red. M. Szczerbiński i T. Wolsza, Gorzów Wielkopolski 2003.
208. Semków P., *Mariana Chodackiego (1898–1975) droga do Polski*, [w:] *Studia z dziejów Polski i Europy w XIX i XX wieku. Księga dedykowana Profesorowi Piotrowi Stefanowi Wandyczowi*, red. J. Faryś, ks. R. Nir, M. Szczerbiński, Gorzów Wielkopolski 2004.

209. Semków P., *Marynarze w powojennej konspiracji. Polska Organizacja Podziemna „Wolność”*, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej” 2003, nr 18.
210. Semków P., *Operacja „Stypendystka”. Szulba Bezpieczeństwa a kwerenda archiwalna prof. Anny Cieniały w Gdańsku*, „Niepodległość” 2003–2004, t. LIII–LIV.
211. Semków P., *Polsko-fińska idea „blokowania Sowietów”. Działalność attachatu wojskowego RP w Finlandii w latach 1927–1931*, „Niepodległość” 2003–2004, t. LIII–LIV.
212. Semków P., *Represje stalinowskie w Marynarce Wojennej na przykładzie losu kmdr. ppor. Zbigniewa Węglarza*, [w:] *System represji stalinowskich w Polsce 1944–1956. Represje w Marynarce Wojennej*, red. I. Hałagida, Gdańsk 2003.
213. Semków P., Szuchniak P., *Wspomnienia ochotniczej służby wojskowej słuchacza Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie odzyskania niepodległości*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska w Białymstoku” 2004, z. 17.
214. Siepracka D. [współautorka], *Działalność informacyjno-propagandowa konspiracji w Łódzkiem w latach 1939–1945*, [w:] *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, red. W. Grabowski, Warszawa 2003.
215. Siepracka D., *Bronisław Kupis*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
216. *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie 1946–1954*, red. T. Bereza, P. Chmielowiec, Rzeszów 2004.
217. *Stan wojenny w Polsce. Małopolska i Świętokrzyskie*, oprac.: M. Lasota, M. Ptasńska, Z. Sołak, Warszawa 2003.
218. Suproń W., *Silny jak mucha*, opr. J. Kułak, J. Żaryn, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Zurek, Warszawa 2003.
219. Sychowicz K., *Bp Stanisław Kostka Łukomski, Romuald Koziół*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-łomżyńsko-suwalski*, z. 2, Białystok 2003.
220. Sychowicz K., *Duchowieństwo Białegostoku jako obiekt zainteresowania Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w latach 1945–1947*, [w:] *Szkice do dziejów Białegostoku*, Białystok 2003.
221. Sychowicz K., *Działalność aparatu bezpieczeństwa w woj. olsztyńskim przed „odwilżą popaździernikową” w świetle sprawozdań Wojewódzkiego Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Olsztynie (lata 1955–1956)*, „Znad Pisy” 2002, nr 11.
222. Sychowicz K., *Kilka słów o likwidacji „Caritas”*, „Ziemia Łomżyńska” 2003, t. 7.
223. Sychowicz K., *Ks. Aleksander Drozd, Mieczysław Janucik, Aleksander Puta*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
224. Sychowicz K., *Oświata łomżyńska w świetle materiałów Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego*, „Ziemia Łomżyńska” 2003, t. 7.
225. Sychowicz K., *Zajęcie Grajewa przez oddziały Armii Krajowej Obywatelskiej 8–9 V 1945 r.*, „Zapis. Grajewskie Zeszyty Historyczne” 2003, nr 2.
226. Szlachta B. red. [zespół: H. Głębocki, J. Kloczkowski, M. Kornat, F. Musiał], *Polish perspectives on communism. An anthology*, Lanham–Boulder–New York–Toronto–Oxford 2004.
227. Szwagrzyk K., *Henryk Trojanowski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
228. Szwagrzyk K., *Józef Domagała*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
229. Szwagrzyk K., *Księża przed Wojskowym Sądem Rejonowym we Wrocławiu (1946–1951)*, [w:] *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie*, red. S.A. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska, Warszawa 2004.
230. Szwagrzyk K. oprac., *Jerzy Woźniak, Niespodziewane*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Zurek, Warszawa 2003.
231. Szwagrzyk K., *Ryszard Jermakowicz*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.

232. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Partyzantka na Kielecczyźnie po 1947 r. – zarys problematyki i stan badań*, [w:] *Ostatni leśni 1948–1953*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2003.
233. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Podziemie niepodległościowe w okolicach Pionek po 1945 r.*, [w:] *Szkice z dziejów Pionek*, t. III, *Dzieje najnowsze*, Pionki 2004.
234. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Protokół przesłuchania jako źródło historyczne*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1.
235. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość na Kielecczyźnie 1945–1948*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2004, nr 19–20.
236. Terlecki R., *Działania operacyjne Wydziału II krakowskiej Służby Bezpieczeństwa podczas jubileuszu 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, [w:] *Historia, społeczeństwo, wychowanie. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Józefowi Miąso*, Warszawa 2004.
237. Terlecki R., *Kraków*, [w:] *Oblicza Marca 1968*, Warszawa 2004.
238. Terlecki R., *Polska jesień 1956 roku – czego jeszcze nie wiemy?*, [w:] *Polski Październik 1956 na Uniwersytecie Jagiellońskim*, Kraków 2004.
239. Toborek T., *Likwidacja Konspiracyjnego Wojska Polskiego w Łódzkiem 1945–1951*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1.
240. Toborek T., *T. Rostworowski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
241. Wnuk R., *Stosunek polskiego podziemia niepodległościowego i legalnej opozycji do mniejszości ukraińskiej w latach 1944–1947*, [w:] *Akcja „Wisła”*, Warszawa 2003.
242. Wnuk R., *Konrad Bartoszewski „Wir”*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
243. Wołoszyn J., *Stefan Kobos „Wrzos”*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19–20.
244. Wróbel J. [współautor], *Działalność informacyjno-propagandowa konspiracji w Łódzkiem w latach 1939–1945*, [w:] *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, Warszawa 2003
245. Wróbel J., [red., współautor] *Aleksandrów Łódzki – miasto trzech narodów*, Aleksandrów Łódzki 2003.
246. Wróbel J., *Stefan Raczak*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
247. Wróbel J., *Uchodźcy polscy ze Związku Sowieckiego 1942–1950*, Łódź 2003.
248. Zajączkowski M., *Marian Gołębiowski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
249. Zajączkowski M., *Propagandowe uzasadnienie akcji „Wisła” w ówczesnej prasie polskiej*, [w:] *Akcja „Wisła”*, Warszawa 2003.
250. Zblewski, Z., *Działalność mjr. Łukasza Ciepłińskiego od grudnia 1944 do kwietnia 1945 r.*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2004, nr 19–20.
251. Zblewski, Z., *Główne problemy Wojewódzkiego Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Krakowie w przededniu Października ‘56*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1.
252. Zblewski, Z., *Stanisław Rospond*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
253. Zblewski, Z., *Walerian Józef Tumanowicz*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
254. Zblewski, Z., *Witold Korwin-Myczkowski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
255. Zblewski, Z., *Włodzimierz Dmytryszyn*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
256. Zblewski, Z., *Zygmunt Stanisław Pawlus*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
257. Ziobroń R., *Kpt. Teresa Deleka (1906–1983) – szef wydziału łączności konspiracyjnej (VK) Śląskiego Okręgu AK*, [w:] *Wojskowa służba Polek na frontach II wojny światowej*, t. V, Toruń 2003.

258. Zwolski M., *Źródła do dziejów stanu wojennego na terenie województwa suwalskiego i tomżyńskiego*, [w:] *Pogranicze polsko-litewsko-białoruskie. Źródła historyczne, stan badań*, Białystok 2003.
259. Żaryn J., *Aparat bezpieczeństwa wobec Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1980)*, [w:] *Represje wobec osób duchownych i konsekrowanych w PRL w latach 1944–1989*, red. A. Grześkowiak, Lublin 2004.
260. Żaryn J., *Bilans pierwszego pięciolecia. Internowany prymas o relacjach państwo–Kościół w latach 1948–1953. Nowe ustalenia na podstawie meldunków funkcjonariuszy UB z okresu internowania kard. Stefana Wyszyńskiego 1953–1956*, [w:] „Ateneum Kapłańskie” 2004, nr 142.
261. Żaryn J., *Henryk Bąk, Szymon Poradowski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
262. Żaryn J., *Ignacy Marcin Tokarczuk – nieprzejednany antykomunista*, „Studia Rzeszowskie” 2003, t. 10.
263. Żaryn J., *Kościół katolicki w Polsce wobec kolektywizacji*, [w:] *Represje wobec wsi i ruchu ludowego (1944–1956)*, t. 1, red. J. Gmitruk, Z. Nawrocki, Warszawa 2003.
264. Żaryn J. [współautor, redaktor], *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn i J. Żurek, Warszawa 2003.
265. Żaryn J., *Opór, przetrwanie i zdrada. Kilka uwag na temat postaw duchowieństwa katolickiego wobec systemu komunistycznego w Polsce (1944–1989)*, [w:] *Polacy wobec PRL. Strategie przystosowawcze*, red. G. Miernik, Kielce 2003.
266. Żaryn J., *Podróż po archiwach kościelnych (1944–1989)*, [w:] *Polska 1944/45–1989. Studia i materiały*, t. VI, Warszawa 2003.
267. Żaryn J., *Przedmowa do książki o kardynale Sapieże: T. Pawlikowski, Kardynał Sapieha*, Warszawa 2004.
268. Żaryn J., *Szymon Poradowski, Bolesław Piasecki, Karol Popiel*, [w:] *Encyklopedia Białych Plam*, Radom 2004.
269. Żelazko J. [opr.], *Wojciech Tomczyk, Rozbić więzienie*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
270. Żelazko J. [opr.], *Roman Garbacz, W poszukiwaniu „Ognia”*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
271. Żelazko J., *Adam Bąkowicz*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego PRL w latach 1945–1989*, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
272. Żelazko J., *Alfons Kowalski*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego PRL w latach 1945–1989*, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
273. Żelazko J., *Henryk Banaczkowski*, [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
274. Żelazko J. [oprac.], *Wiktor Dygas, Spod kul NKWD...*, [w:] *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003.
275. Żelazko J., *Tadeusz Rusinek*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego PRL w latach 1945–1989*, red. J. Myszor, J. Żurek, Warszawa 2003.
276. Żurek J. [współautor; współredaktor], *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. II, Kraków–Warszawa–Wrocław 2004.
277. Żurek J. [współautor; współredaktor], *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989. Pomordowani – więzieni – wygnani*, t. II, Warszawa 2003.
278. Żurek J. [redaktor], *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, Warszawa 2003.
279. Żurek J., „Księża-patrioci” – szkic do portretu (I), „Przegląd Powszechny” 2003, nr 9.
280. Żurek J., „Księża-patrioci” – szkic do portretu (II), „Przegląd Powszechny” 2003, nr 10.
281. Żurek J., „Prawo jest dla nas, a nie my dla prawa...” (Duchowieństwo katolickie przed sądami komunistycznymi), [w:] *Represje wobec duchowieństwa Kościołów chrześcijańskich w okresie sta-*

linowskim w krajach byłego bloku wschodniego. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 26–27 XI 2002 r., Katowice 2004.

282. Żurek J., *W obliczu śmierci. Zabójstwa osób duchownych w powojennej Polsce (1944–1989)*, [w:] *Represje karne wobec osób duchownych i konsekrowanych w PRL w latach 1945–1989*, red. A. Grześkowiak, Lublin 2004.

B. Recenzje

1. Baziur G. (rec., D. Pięta, P. Żaba, *Okolice Dębicy – opowieści znane i nieznanne*, Dębica 2003.)
2. Baziur G. (rec., R. Techman, *Armia Radziecka w gospodarce morskiej Pomorza Zachodniego w latach 1945–1956*, Poznań 2003).
3. Chinciński T. (rec., *Historia dyplomacji polskiej X–XX w.*, red. G. Labuda i W. Michowicz, Warszawa 2002), „Universitas Gedenensis” 2003, r. 15, nr 1.
4. Chinciński T. (rec., Władysław Zajewski, *Powstanie listopadowe 1830–1831. Polityka – Wojna – Dyplomacja*, Toruń 2003), „Atheneum. Political Science” 2003, nr 11.
5. Dudek A., *Bilans półwiecza* (rec., A. Friszke, *Polska. Losy państwa i narodu 1939–1989*, Warszawa 2003), „Więź” 2003, nr 7.
6. Kamiński Ł. (rec., Bogusław Kopka, *Obozy pracy w Polsce 1944–1950. Przewodnik encyklopedyczny*), „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
7. Kopka B., *Siła historii mówionej*, „Gazeta Wyborcza”, 7 V 2004.
8. Kosiński P. (rec., A. Rybicka, *Instytut Niemieckiej Pracy Wschodniej. Institut für Deutsche Ostarbeit. Kraków 1940–1945*, Warszawa 2002), „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
9. Milewski J.J. (rec., *Białoruś w XX wieku. Zbiór prac naukowych*), „Biuletyn Historii Pogranicza” 2003, nr 4.
10. Milewski J.J. (rec., I. Kuźniecowa, *Indeks urodźców Białarusi repriessirowanych w 1920–1950 gg. w Zapadnoj Sibiri*), „Biuletyn Historii Pogranicza” 2003, nr 4.
11. P. Łapiński (rec., P. Zarzycki, *4 Dywizjon Artylerii Konnej*, Pruszków 2000), „Studia Podlaskie” 2003, t. XIII.
12. P. Łapiński (rec., I. Moszczanski, *Obrona republik nadbałtyckich 22 czerwca–9 lipca 1941 roku*), „Biuletyn Historii Pogranicza” 2003, nr 4.
13. Pisuliński J. (rec., W. Siemaszko, E. Siemaszko, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939–1945*, Warszawa 2000, t. 1–2), „Biuletyn Ukrainoznawczy” 2003, nr 8.
14. Urynowicz M., *Odpowiedź na pismo Piotra Gontarczyka w sprawie recenzji książki M. Chodakiewicza „Współistnienie – Zagłada – Komunizm. 1918–1956”*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.
15. Wnuk R. (rec., *The Anti-Soviet Resistance in the Baltic States*, red. Arvydas Anusauskas, Vilnius 2001), „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 2.

C. Publikacje popularnonaukowe i publicystyka

1. Balbus T., *Sprawy kryptonim „Centrum” i „Kaplani”. Działania operacyjne UB wobec Kurii i Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, „Nowe Życie. Pismo katolickie” 2003, IX.
2. Banaś K., *Małe bunty w wielkim przemyśle*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
3. Banaś K., Niedurny M., *Deportacje Górnślązaków do ZSRR w 1945 roku* [informator o wystawie].
4. Banaś K., Niedurny M., *Unikatowe świadectwa*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
5. Banaś K., *Przemilczana tragedia. Deportacja Górnślązaków do ZSRR w 1945 roku*, „Gość Niedzielny” 2003, nr 48.
6. Banaś K., *Szedłbym do Was dzień i noc. Łagrowa korespondencja Franciszka M.*, „Śląsk” 2004, nr 1.

7. Bereza T., *Okupacja sowiecka na prawym brzegu Sanu w latach 1939–1941* [informator o wystawie].
8. Byszuk D., Iwaneczko D., Krzysztofiński M., *Aparat represji na Rzeszowszczyźnie w latach 1944–1956*, Rzeszów 2003 [informator o wystawie].
9. Bębnik G., *Milicjancie, nie dłoń w nosie!*, „Tygodnik Śląsko-Dąbrowski” 2004, nr 9.
10. Bębnik G., *Milicjant na sali sądowej*, „Tygodnik Śląsko-Dąbrowski” 2004, nr 8.
11. Bębnik G., *Ordnungspolizei zamiast straży pożarnej*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
12. Bębnik G., *Pamiętajmy śląskiego bohatera*, „Tygodnik Śląsko-Dąbrowski” 2004, nr 10.
13. Bębnik G., *Savoir-vivre mundurowych*, „Tygodnik Śląsko-Dąbrowski” 2004, nr 7.
14. Bębnik G., *Sekretna przeszłość PPR-owców*, „Tygodnik Śląsko-Dąbrowski” 2004, nr 11.
15. Bębnik G., *UB-myślni*, „Tygodnik Śląsko-Dąbrowski” 2004, nr 6.
16. Bębnik G., *Strzały na dworcu*, „Gość Niedzielny” 2004, nr 18.
17. Bębnik G., *Wyczerpał ich nerwowo...*, „Tygodnik Śląsko-Dąbrowski” 2004, nr 13.
18. Cenckiewicz S., *„Dość paktów z czerwonymi”. Federacja Młodzieży Walczącej Region Pomorze Wschodnie przeciwko porozumieniom Okrągłego Stołu*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4.
19. Cenckiewicz S., *„Operacyjnie nieciekawi figuranci”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 33.
20. Cenckiewicz S., *„Solidarność” kontra SB. Rozmowa z dr. Sławomirem Cenckiewiczem*, „Gazeta Wyborcza Trójmiasto”, 2 IX 2003.
21. Cenckiewicz S., *Afera Bergu. Jak komunistyczna bezpieka podzieliła środowiska emigracyjne*, „Wprost”, 8 II 2004.
22. Cenckiewicz S., *Bond mniemany*, „Wprost”, 25 VII 2004.
23. Cenckiewicz S., *Jak SB tropiła „Solidarność”. Podział był czarno-biały. Rozmowa z dr. Sławomirem Cenckiewiczem z gdańskiego oddziału IPN*, „Magazyn Solidarność”, XII 2003, nr 12.
24. Cenckiewicz S., *Kryptonim „Słowik”. Kto z kim sypiał. Z dr. Sławomirem Cenckiewiczem, historykiem z gdańskiego IPN, rozmawia Barbara Szczepuła*, „Dziennik Bałtycki”, 8 VIII 2003.
25. Cenckiewicz S., *List do redakcji „Arcanów”*, „Arcana” 2003, nr 53.
26. Cenckiewicz S., Majchrzak G., *Wielka manipulacja*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 5.
27. Cenckiewicz S., *Mało interesujący gawędziarz. Z dr. Sławomirem Cenckiewiczem z IPN rozmawia Barbara Szczepuła*, „Dziennik Bałtycki”, 27 II 2004.
28. Cenckiewicz S., *Melchiora Wańkowicza kręta droga do Polski Ludowej*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 37.
29. Cenckiewicz S., *Sierpień’80 w oczach SB. Z dr. Sławomirem Cenckiewiczem, historykiem z Instytutu Pamięci Narodowej, rozmawia Barbara Szczepuła*, „Dziennik Bałtycki”, 29 VIII 2003.
30. Cenckiewicz S., *Stocznia pod obserwacją. Z dr. Sławomirem Cenckiewiczem rozmawia Piotr Piotrowski*, „Gazeta Wyborcza Trójmiasto”, 19 XII 2003.
31. Cenckiewicz S., *Zatrute źródło*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 5.
32. Chinciński T., *Cena za uratowanie Tygodnika*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 2.
33. Chinciński T., *Jutro wolna sobota*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 10.
34. Chinciński T., *Nasza służba trwa*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 6.
35. Chinciński T., *Ostatnia akcja SB*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4.
36. Chinciński T., *Trzeba porównać polskie i niemieckie relacje. O krwawej niedzieli – reakcje na wywiad z prof. Jastrzębskim*, „Gazeta Wyborcza”, 28 VIII 2003.
37. Dubiański W., *Odkrywanie historii*, „Akcja. Pismo Akcji Katolickiej Diecezji Bielsko-Żywieckiej”, IX 2003, nr 9.
38. Dubiański W., *Z pepeszą na sojusznika*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.

39. Dubiański W., *Zmarłych kładziono warstwami*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 7.
40. Dubiański W., *Żona silniejsza od UB*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
41. Dudek A., *Zabójcza dobroduszość*, „Wprost”, 28 III 2004.
42. Dudek A., *Podział ratunkowy*, „Gazeta Polska”, 26 XI 2003.
43. Dudek A., *Zacieranie śladów*, „Gazeta Polska”, 28 I 2004.
44. Dudek A., *Czerwony plebiscyt*, „Newsweek Polska”, 6 VI 2004.
45. Dudek A., *Dworsko czy spiskowo?*, „Polityka”, 27 III 2004.
46. Dudek A., *Gorbaczow pod stołem*, „Wprost”, 11 IV 2004.
47. Dudek A., Machcewicz P., *Róg ulic Jaruzelskiego i Wałęsy*, „Więź” 2004, nr 4.
48. Dudek A., *Reglamentowana rewolucja*, „Rzeczpospolita”, 7–8 II 2004.
49. Dudek A., *Rok 1989 w moskiewskich szyfrogramach*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4.
50. Dudek A., *Sierpniowy przełom*, „Dziennik Polski”, 6 II 2004.
51. Dudek A., *Szopka dobrze skalkulowana*, „Gazeta Polska”, 7 I 2004.
52. Dudek A., *W propagandzie coś nam wyskakuje*, „Gazeta Polska”, 12 XI 2003.
53. Dudek A., *Wygaszona rewolucja*, „Życie”, 24–25 I 2004.
54. Dziurok A., *23 lata, 6 miesięcy i 22 dni Salomona Morela*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
55. Grabowski W., *Kobiety w Tajnej Administracji Cywilnej podczas drugiej wojny światowej*, [w:] *Wojenna służba Polek w II wojnie światowej. Materiały z sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 16 listopada 2002 r.*, red. W. Rezmer, Toruń 2003.
56. Hałagida I., *„Zenon” – Od konspiratora do agenta*, „Nasze Słowo”, 12 X 2003, nr 41.
57. Hałagida I., *Żertwy „Zenona” – Widił Iwana Newjadomśkoho „Jurka”*, cz. 1, „Nasze Słowo”, 2 V 2004, nr 18; *Druzi po zbroji*, cz. 2, 3, „Nasze Słowo”, 9 V 2004, nr 19, 16 V 2004, nr 20; *Kurjerzy z zachodu*, cz. 4, 5, „Nasze Słowo”, 23 V 2004, nr 21; 30 V 2004, nr 22; *Paraszutysty*, cz. 6, „Nasze Słowo”, 6 VI 2004, nr 23; *Desantnyky z morja*, cz. 7, „Nasze Słowo”, 13 VI 2004, nr 24; *Duchowenstwo*, „Nasze Słowo”, cz. 8, 20 VI 2004, nr 25; *Cywilne naselennia*, „Nasze Słowo”, cz. 9, 27 VI 2004, nr 26; *Zakinczennia*, cz. 10, 4 VII 2004, nr 27.
58. Iwaneczko D., *Władza idzie do wyborów*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4.
59. Jankowiak S., Miłosz J., *Przesiedlenia ludności polskiej z ZSRR na teren Wielkopolski*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 11.
60. Jankowiak S., *Poznański Czerwiec 1956 r.; Procesy pokazowe w Polsce* [hasła w Encyklopedii Britannica].
61. Kała M., *Jest nam bardzo, bardzo smutno*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
62. Kała M., *Sopot w cieniu interwencji*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
63. Kamiński Ł., *Głos humanisty*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 3.
64. Kamiński Ł., *Jak Polacy ratowali socjalizm*, „Gazeta Wyborcza”, 21 VIII 2003, nr 194.
65. Kamiński Ł., *Marcowa solidarność*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
66. Kamiński Ł., *Na obranu Pražského jara: k 35. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa*, „Listy” 2003.
67. Kamiński Ł., *O pożytkach z wysiadywania spodni słów kilka*, „Newsletter” 2004, nr 31.
68. Kamiński Ł., *PRL i Polacy wobec Praskiej Wiosny*, „Mówią Wieki” 2004, nr 3.
69. Kamiński Ł., *Sametova revoluce*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4.
70. Kamiński Ł., *Spadek do rozliczenia*, „Rzeczpospolita”, 27–28 III 2004, nr 74.
71. Kamiński Ł., *Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
72. Kamiński Ł., *W celu wytrącenia rzekomych argumentów...*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 11.

73. Kamiński Ł., *W obronie Praskiej Wiosny*, „Tygodnik Powszechny”, 31 VIII 2003, nr 35.
74. Kamiński Ł., *Za waszą i naszą niewolę*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
75. Kamiński Ł., *Zhańbione imię Polski na długie lata*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
76. Kamiński Ł., *Żywe pochodnie*, „Rzeczpospolita”, 17–18 I 2004, nr 14.
77. Kopka B., Madej K., *NIK za kratami*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 3.
78. Kopka B., Majchrzak G., *Ból i wstyd*, „Rzeczpospolita”, 23–24 VIII 2003.
79. Kopka B., Majchrzak G., *Jak SB śledziła Miłosza*, „Gazeta Wyborcza”, 26–27 VI 2004.
80. Kopka B., *W słonecznej Kalifornii. Refleksje z pobytu w archiwum Instytutu Hoovera w Stanfordzie*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4.
81. Korcuć M., *„Mściciel”*, „Dziennik Polski”, I 2004.
82. Korcuć M., *Bandyty z gwiazdką*, „Dziennik Polski”, II 2004.
83. Korcuć M., *Pod wschodnim butem*, „Dziennik Polski”, IX 2003.
84. Korcuć M., *Wojsko przeciw UB*, „Dziennik Polski”, XI 2003.
85. Korcuć M., *Wytruć ludzi „Ognia”*, „Dziennik Polski”, VIII 2003.
86. Kosiński P., Chińciński T., *Koniec mitu „bydgoskiej krwawej niedzieli”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003–2004, nr 12–1.
87. Kosiński P., Polak B., *Rozmowa z prof. W. Kuleszą „Nie zamierzam podejmować żadnej polemiki. Wokół mitu «bydgoskiej krwawej niedzieli»”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003–2004, nr 12–1.
88. Kosiński P., *Wprowadzenie do wspomnień*, M. Bednarski, *W szponach Gestapo*, Warszawa 2004.
89. Kurpierz T., *Szlakami miejsc pamięci narodowej. Śląsk Cieszyński w walce o niepodległość 1939–1947*, Cieszyn, Brenna [folder informacyjny – współautor tekstów historycznych].
90. Kurpierz T., *Zabójstwo żołnierzy „Bartka”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
91. Lesiakowski K., *Jak SB czuwała nad „prawidłowym” obrazem interwencji w Czechosłowacji. Akcja „Podhale” w Łodzi*, „Kronika Miasta Łodzi” 2003, nr 2.
92. Lesiakowski K., *Studenci do woja*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 3–4.
93. Lesiakowski K., *Tablica utrwalaczy „władzy ludowej”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 2.
94. Madej K., Kopka B., *NIK za kratami*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 3.
95. Majchrzak G., *„Wojenna” cenzura*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 2.
96. Majchrzak G., *Bezpieczniackie żale*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
97. Majchrzak G., *Jak Boruta porwał siostrę Bieruta*, „Polityka” 2003, nr 33.
98. Majchrzak G., Kopka B., *Ból i wstyd*, „Rzeczpospolita”, 23–24 VIII 2003.
99. Majchrzak G., Kopka B., *Operacja „Poeta”*, „Gazeta Wyborcza”, 26–27 VI 2004.
100. Majchrzak G., *Kościół, moralność, polityka*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
101. Majchrzak G., *Nękanie Holoubka*, „Rzeczpospolita”, 17 VII 2003.
102. Majchrzak G., *Podejrzane listy*, „Polityka” 2003, nr 34.
103. Majchrzak G., *Przywracanie „normalności”*, „Rzeczpospolita”, 13–14 XII 2003.
104. Majchrzak G., *Rejs*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 10.
105. Majchrzak G., *Truciele z „Solidarności”*, „Polityka” 2003, nr 43.
106. Majchrzak G., *Wybierzmy jutro, czyli druga batalia o stan wojenny*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 7.
107. Majchrzak G., *Zneutralizować Kuklińskiego*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 3.
108. Markiewicz M., *Represje hitlerowskie wobec wsi białostockiej*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003–2004, nr 12–1.

109. Markiewicz M., *Tajgi i topieliska*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 11.
110. Marszałec J., *Historia napisana po ludzku. Wstęp*, [w:] W. Kowalski, *Dwie strony krat. Z historii więzienia w Gdańsku*, Gdańsk 2003.
111. Marszałec J., *Walka z legendą*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2003–2004, nr 12–1.
112. Miler T. [współautor], *Szlakami miejsc pamięci narodowej. Śląsk Cieszyński w walce o niepodległość 1939–1947*, Cieszyn, Brenna [folder informacyjny].
113. Miler T., *Trzeci inspektor*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
114. Miler T., *Kto zabił „Andrzeja”*, „Nowiny Rybnickie”, 28 I 2004, nr 5.
115. Miler T., *Wyklęty komendant*, „Gazeta Żorska”, 20 II– 05 III 2004, nr 3.
116. Miłosz J., *Świadkowie Jehowy w Wielkopolsce w oczach Służby Bezpieczeństwa 1962–1970*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 3.
117. Musiał F., *Życie pod nadzorem*, „Dziennik Polski”, 5 XII 2003.
118. Musiał F., *„Wtyczki” w mundurach*, „Dziennik Polski”, 31 X 2003.
119. Musiał F., *Cena wierności*, [w:] *Podziemie antykomunistyczne w latach 1944–1956*, red. J. Szarek, Kraków 2004.
120. Musiał F., *Cena wierności*, „Dziennik Polski”, 1 VIII 2003.
121. Musiał F., Frazik W., *Proces krakowski*, [w:] *Podziemie antykomunistyczne w latach 1944–1956*, red. J. Szarek, Kraków 2004.
122. Musiał F., *Jajkiem w Lenina*, „Dziennik Polski”, 14–15 VIII 2003.
123. Musiał F., *Na rozkaz Bieruta*, „Dziennik Polski”, 30 I 2004.
124. Musiał F., *Paragraf do dyspozycji*, „Dziennik Polski”, 6 II 2004.
125. Musiał F., *Polska konfidencka*, „Dziennik Polski”, 18 VII 2003.
126. Musiał F., *Szeryf Janek*, [w:] *Podziemie antykomunistyczne w latach 1944–1956*, red. J. Szarek, Kraków 2004.
127. Musiał F., *Tworzenie komunistycznego sądownictwa (1). Sędziowie (nie)zawiśli*, „Dziennik Polski”, 23 IV 2004.
128. Musiał F., *Tworzenie komunistycznego sądownictwa (2). 397 wyroków śmierci*, „Dziennik Polski”, 30 IV 2004.
129. Musiał F., *Życie pod nadzorem*, [w:] *Komunistyczne państwo wobec Kościoła w Polsce*, red. J. Szarek, Kraków 2004.
130. Namysło A., *Bezpieka przeciw śląskiej chadecji*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
131. Namysło A., *Tchórze? Szpiedzy? Wywrotowcy? Władze województwa śląskiego wobec świadków Jehowy w pierwszych latach powojennych*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 3.
132. Neja J., *Internowanie w regionie w świetle raportów SB*, „Tygodnik Śląsko-Dąbrowski” 2004, nr 2.
133. Neja J., *Przed żołnierzami wkroczyli agenci*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
134. Neja J., *Zanim nadszedł Sierpień*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
135. Niwiński P., *Praca referatu śledczego Miejskiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Gdyni*, [w:] *Korzenie Gdyni, Materiały z konferencji historycznej 30 stycznia 2004 r.*, cz. 3, Gdynia 2004.
136. Noszczak B. [współautor], *Polskie Państwo Podziemne*, t. I (1939–1941), Teki Edukacyjne IPN, Warszawa 2003.
137. Noszczak B. [współautor], *Prymas Tysiąclecia. Stefan kardynał Wyszyński*, Teki Edukacyjne IPN, Warszawa 2003.
138. Noszczak B., *Gomułka pod Grunwaldem*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 10.
139. Noszczak B., *Legion żydowski*, „Nowe Państwo” 2003, nr 10.
140. Noszczak B., *Tiso ante portas*, „Nowe Państwo” 2003, nr 7.
141. Ossowski A., *Operacja „Salamander”*, „Dziennik Polski”, 2 IV 2004.

142. Ossowski A., *Polskie rejsy..., czyli handel i kontrabanda*, „Aspekt Polski” 2003, nr 7.
143. Paczoska A., *Chłopięca naiwność, czyli o Józku Bosiu i jego trzech towarzyszach*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 7.
144. Paczoska A., *Dzieci Potulic*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003–2004, nr 12–1.
145. Paczoska A., *Powstanie i działalność nielegalnej młodzieżowej organizacji „Iskra” w Czersku*, „Zeszyty Chojnickie” 2003, t. 18.
146. Paczoska A., *Wojna balonowa w powiecie chojnickim*, „Zeszyty Chojnickie” 2003, t. 18.
147. Pietrowicz A., *Rozgrzeszenie od Świętego Mikołaja*, [w:] „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 10.
148. Próchniak L., *Inwigilacja Kościoła i działacze demokratycznych*, „Kronika Miasta Łodzi” 2004, nr 1.
149. Ptasieńska M., *Zakazane lektury*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 2.
150. Ptasieńska M., *Jerzego Giedroycia potyczki z cenzurą w okresie Października „56*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 2.
151. Pyżewska A., *Pomoc ludności żydowskiej pod okupacją niemiecką w województwie białostockim*, [w:] „Kto ratuje jedno życie, ratuje cały świat...” *Pomoc ludności żydowskiej pod okupacją niemiecką w województwie białostockim. Informator wystawy*, Białystok 2003.
152. Rączy E., *Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Pomoc Polaków dla ludności żydowskiej na Rzeszowszczyźnie w latach 1939–1945*, Rzeszów 2004 [informator o wystawie].
153. Rogalewska E., *Proces sądowy Fritza Gustawa Friedla*, [w:] „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 3.
154. Rogalewska E., *Pomoc ludności żydowskiej pod okupacją niemiecką w województwie białostockim*, [w:] „Kto ratuje jedno życie, ratuje cały świat...” *Pomoc ludności żydowskiej pod okupacją niemiecką w województwie białostockim, Informator wystawy*, Białystok 2003.
155. Semków P., *Granica wolności badawczej*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 7.
156. Semków P., *O niektórych dyscyplinach sportowych słów kilka...* „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 10.
157. Semków P., *O przestępczości gdyńskiej w latach 1945–1956*, [w:] *Korzenie Gdyni. Materiały z konferencji historycznej 30 stycznia 2004 r.*, cz. III, Gdynia 2004.
158. Semków P., *Porucznik Dedio*, „Bandera”, IX 2003, nr 1879.
159. Semków P., Szubarczyk P., *Erika z Rumi*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 5.
160. Stankiewicz L., „*Wujek*” – *pamiętam*, oprac. J. Neja, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 5–7.
161. Sychowicz K., *Historia pewnej tablicy*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 7.
162. Sychowicz K., *Silni, zwarci, gotowi?*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.
163. Szarek J., Musiał F., *Proces krakowski*, [w:] *Podziemie antykomunistyczne w latach 1944–1956*, red. J. Szarek, Kraków 2004.
164. Szarek J., *Nie zginąć pojedynczo*, „Dziennik Polski”, 15 V 2004.
165. Sznajder A., *Do kogo tam jedziecie?*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 6–7.
166. Szubarczyk P., „*Sybirak*” *na Kaszubach*, „Nasz Dziennik”, 12 IX 2003.
167. Szubarczyk P., *Zagłada oddziału „Kmicica*”, „Nasz Dziennik”, 26 VIII 2003.
168. Szubarczyk P. [współpraca P. Semków], *Erika z Rumi*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 5.
169. Szubarczyk P., *60. rocznica śmierci Tadeusza Zawadzkiego „Zośki*”, „Nasz Dziennik”, 20 VIII 2003.
170. Szubarczyk P., *Akcja „X*”, „Nasz Dziennik”, 6 VIII 2003.
171. Szubarczyk P., *Bohaterowie na ławie oskarżonych*, „Nasz Dziennik”, 10–12 IV 2004.
172. Szubarczyk P., *Kościół męczenników*, „Męczennicy. Biuletyn informacyjny Postulacji Proce-su Beatyfikacyjnego II Grupy Polskich Męczenników z okresu II wojny światowej” 2004, nr 1.

173. Szubarczyk P., *Krwawa jesień Kościoła chełmińskiego*, „Nasz Dziennik”, 10 X 2003.
174. Szubarczyk P., *Nie podawać – nie dopuszczać – eliminować...*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4.
175. Szubarczyk P., *Niemiecki „koncept”*, „Nasz Dziennik”, 24–26 XII 2003.
176. Szubarczyk P., *Niezlomny*, „Nasz Dziennik”, 26 XI 2003.
177. Szubarczyk P., *O chleb i wolność*, „Nasz Dziennik”, 9–10 VIII 2003.
178. Szubarczyk P., *Obywatele Państwa Podziemnego*, „Nowy Kurier Nadbałtycki. Miesięcznik uczniów i nauczycieli szkół Gdańska” 2004, nr 4.
179. Szubarczyk P., *Odchodzą ostatni żołnierze majora „Łupaszi”*, „Nasz Dziennik”, 7 IV 2004.
180. Szubarczyk P., *Pakt Ribbentrop–Mołotow*, „Nasz Dziennik”, 23–24 VIII 2003.
181. Szubarczyk P., *Pamięć Grudnia*, „Nasz Dziennik”, 16 XII 2003.
182. Szubarczyk P., *Państwo jak z Orwella*, „Nasz Dziennik”, 8 VI 2004.
183. Szubarczyk P., *Powróż na szczęście*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 7.
184. Szubarczyk P., *Przesłanie księdza Jana Pawła Aeltermanna*, „Nasz Dziennik”, 22–23 XI 2003.
185. Szubarczyk P., *Straż nad Odrą – tak, komuna – nie...*, „Głos”, 24 III 2004.
186. Szubarczyk P., *Śladem „Ognia”*, „Nasz Dziennik”, 26–27 VII 2003.
187. Szubarczyk P., *Trójmiejska Grupa Rekonstrukcji Historycznych*, „Nasz Dziennik”, 26 IX 2003.
188. Szubarczyk P., *Żołnierze tułacze*, „Nasz Dziennik”, 15–16 V 2004.
189. Szwagrzyk K., *Bracia*, „Tygodnik Powszechny”, 9 V 2004, nr 9.
190. Śmietanka-Kruszelnicki R., *O potrzebie badań nad dziejami lokalnych społeczności*, „Moja Garbatka. Kwartalnik Społeczno-Kulturalny Stowarzyszenia Przyjaciół Garbatki” 2004, nr 2.
191. Wnuk R., *Podziemie niepodległościowe na kresach w latach 1939–1941*, „Pro Patria” 2004, r. XIII, nr 1.
192. Wołoszyn J., *Powiat biłgorajski w okresie okupacji – terror i opór*, „Zeszyty Ossuchowskie”, nr 1.
193. Wróbel J., *Zniszczenie socrealistycznej maskary. Wybuch w pasażu ZMP*, „Kronika Miasta Łodzi” 2003, nr 3–4.
194. Wróbel J., *Żydzi uratowani z „niehumanitarnej ziemi”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 11.
195. Zblewski Z., W. Frazik, T. Gąsiorowski, F. Musiał, *Wielkie procesy pokazowe w Krakowie. Wystawa*, Kraków 2003.
196. Zblewski Z., *Zapomniany bohater. Władysław Kabaciński „Kalina”*, „Dziennik Polski”, 9 I 2004, nr 7.
197. Ziobroń R., *W służbie Ojczyzny. Sylwetka majora Wacława Kopisto (1911–1993)*, Teki Edukacyjne IPN, Rzeszów 2004.
198. Zwolski M., *„Praworządność ludowa” czyli co robić ze zwłokami*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 7.
199. Zwolski M., *Lepsza piłka nożna niż Feliks Dzierżyński*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 10.
200. Żaryn J. [współautor], *Prymas Tysiąclecia – kardynał Stefan Wyszyński*, Teki Edukacyjne IPN, Warszawa 2003.
201. Żelazko J., *Dokumentacja więzień z lat 1945–1956 w zbiorach Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2003, nr 38–39.
202. Żelazko J., *Początki komunistycznego aparatu przemocy w Łodzi – funkcjonariusze i struktury WUBP*, „Weteran” 2004, nr 1–2.
203. Żelazko J., *Złoto dla bezpieczeństwa*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 10.
204. Żurek J. [współautor], *Generał Kuropieska i „spisek w wojsku”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 7.
205. Żurek J. [współautor], *Przeżyli własną śmierć. Historie nieznanne z archiwum IPN*, „Niedziela”, 7 III 2004.

206. Żurek J. [współautor], *Skazani na niepamięć*, „Życie”, 29 I 2004.
207. Żurek J. [współautor], *Wywiad: „O obszarach wolności”*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 6.
208. Żurek J., [współautor]. *Wywiad: „Bohaterowie dawnych dni. Rozmowa o skazanych na śmierć przez komunistów”*, „Życie”, 29 I 2004.
209. Żurek J., *Wielka czystka. „Spisek” w ludowym Wojsku Polskim*, [w:] *Sekrety historii Polski. Tego nie uczyli nas w szkole*, Warszawa 2003.
210. Żurek J., *Wielka prowokacja. Powstanie „V Komendy” WiN*, [w:] *Sekrety historii Polski. Tego nie uczyli nas w szkole*, Warszawa 2003.
211. Żurek J.[współautor], *Prymas Tysiąclecia – kardynał Stefan Wyszyński*, Teki Edukacyjne IPN, Warszawa 2003.
212. Żygadło J., *Smutny triumf „niezłomnych” z Londynu*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 8–9.

ZAŁĄCZNIK NR 3

Wystawy BEP i OBEP IPN

I. Wystawy powstałe w okresie sprawozdawczym

1. „Aparat represji na Rzeszowszczyźnie w latach 1944–1956”, wystawa przygotowana przez OBEP w Rzeszowie w listopadzie 2003 r. Została zaprezentowana w Rzeszowie, Przemyślu, Jaśle i Kolbuszowej.

2. „Deportacje Górnoślązaków do ZSRR w 1945 r.”, wystawa przygotowana przez OBEP w Katowicach w listopadzie 2003 r. Została zaprezentowana w Bytomiu, Knurowie i Katowicach.

3. „»Kto ratuje jedno życie, ratuje cały świat...«. Pomoc ludności żydowskiej w czasie okupacji niemieckiej na Podlasiu”, wystawa przygotowana przez OBEP w Białymstoku w sierpniu 2003 r. Została zaprezentowana w Białymstoku, Łomży, Kolnie, Brańsku, Bielsku Podlaskim, Supraślu, Łapach, Giżycku, Ełku, Sokółce i Hajnówce.

4. „Kwiatek dla Ewy – kobieta w rzeczywistości PRL”, wystawa przygotowana przez OBEP w Łodzi w marcu 2004 r. Została zaprezentowana w Łodzi.

5. „Obraz wroga w propagandzie PRL”, wystawa przygotowana przez OBEP w Łodzi w październiku 2003 r. Została zaprezentowana w Łodzi, Bełchatowie, Poznaniu i Warszawie.

6. „Obserwować – Wykrywać – Zapobiegać. Pod okiem »bezpieki« 1956–1989”, wystawa przygotowana przez OBEP w Gdańsku w maju 2004 r. Została zaprezentowana w Gdańsku.

7. „Okupacja sowiecka na prawym brzegu Sanu 1939–1941”, wystawa przygotowana przez OBEP w Rzeszowie we wrześniu 2003 r. Została zaprezentowana w Przemyślu, Rzeszowie, Sanku i Lubaczowie.

8. „Propaganda komunistyczna w plakacie”, wystawa przygotowana przez OBEP we Wrocławiu w lutym 2004 r. Została zaprezentowana we Wrocławiu.

9. „Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy”, wystawa przygotowana przez OBEP we Wrocławiu w lutym 2004 r. Została zaprezentowana w Warszawie, Suchowoli i Wieliczce.

10. „Sprawiedliwi wśród Narodów Świata”, wystawa przygotowana przez OBEP w Rzeszowie w czerwcu 2004 r. Została zaprezentowana w Rzeszowie.

11. „Wielkie procesy pokazowe w Krakowie”, wystawa przygotowana przez OBEP w Krakowie w styczniu 2004 r. Została zaprezentowana w Krakowie.

12. „Wokół Praskiej Wiosny. Interwencja wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 r.”, wystawa przygotowana przez OBEP we Wrocławiu w sierpniu 2003 r. Została zaprezentowana w Opolu, Warszawie, Nowej Rudzie i Koszalinie.

13. „Wypędzeni, przypędzeni... Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945–1949”, wystawa przygotowana przez OBEP w Białymstoku Delegatura w Olsztynie w listopadzie 2003 r. Została zaprezentowana w Olsztynie, Kętrzynie, Piszcu, Bartoszycach, Węgorzewie i Ełku.

14. „Z archiwum IPN...”, wystawa przygotowana przez OBEP w Lublinie w lutym 2004 r. Została zaprezentowana w Świdniku, Dęblinie, Puławach i Chełmie.

15. „Zielona Góra. 30 maja 1960”, wystawa przygotowana przez OBEP w Poznaniu w maju 2004 r. Została zaprezentowana w Zielonej Górze.

16. „»Zwyczajny« resort. Ludzie i metody bezpieki 1944–1956”, wystawa przygotowana przez OBEP w Warszawie w październiku 2003 r. Została zaprezentowana w Warszawie, Mławie, Płocku, Siemiatyczach i Sokołowie Podlaskim.

II. Wystawy zorganizowane w latach poprzednich i nadal eksponowane

1. „»Aktion Reinhardt« – zagłada Żydów w Generalnym Gubernatorstwie”, wystawa przygotowana przez OBEP w Lublinie w listopadzie 2002 r. Została zaprezentowana w Lublinie, Biłgoraju, Włodawie, Chełmie i Krasnymstawie.

2. „Arcybiskup Ignacy Tokarczuk – Kościół, władza i opór społeczny”, wystawa przygotowana przez OBEP w Rzeszowie w listopadzie 2002 r. Została zaprezentowana w Jarosławiu, Lubaczowie, Przemyślu, Sędziszowie, Kolbuszowej, Strzyżewie i Leżajsku.
3. „Breslau – 1945 – Wrocław”, wystawa przygotowana przez OBEP we Wrocławiu w sierpniu 2002 r. Została zaprezentowana w Krzyżowej.
4. „Czerwiec 1976 – lekcja demokracji socjalistycznej”, wystawa przygotowana przez OBEP w Warszawie w czerwcu 2001 r. Została zaprezentowana w Warszawie.
5. „Getta i obozy dla ludności żydowskiej na Rzeszowszczyźnie w okresie II wojny światowej”, wystawa przygotowana przez OBEP w Rzeszowie w czerwcu 2001 r. Została zaprezentowana w Mielcu.
6. „Grudzień '70. Gdańsk–Gdynia”, wystawa przygotowana przez OBEP w Gdańsku w grudniu 2000 r. Została zaprezentowana w Drohiczynie, Warszawie i Słupsku.
7. „Grudzień '70. Szczecin. Fotografie, dokumenty, komentarze”, uzupełniona wersja wystawy przygotowanej przez OBEP w Poznaniu w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Szczecinie i Świnoujściu.
8. „Małopole w katyńskich dokumentach dr. Jana Robla”, wystawa przygotowana przez OBEP w Krakowie w maju 2003 r. Została zaprezentowana w Krakowie.
9. „Marzec '68”, wystawa przygotowana przez OBEP w Warszawie w marcu 2003 r. Została zaprezentowana w Bielsku-Białej, Gliwicach, Przasnyszu, Siemiatyczach, Węgrowie, Radomiu i Oświęcimiu.
10. „Okręg AK »Barka«”, wystawa przygotowana przez OBEP w Łodzi w maju 2002 r. Została zaprezentowana w Łodzi.
11. „Ostatni leśni – Mazowsze i Podlasie w ogniu 1948–1953”, wystawa przygotowana przez OBEP w Warszawie w maju 2002 r. Została zaprezentowana w Siedlcach, Warszawie, Iłowie, Wyszogrodzie, Sochaczewie, Drobinie i Żurominie.
12. „Podziemie zbrojne na Podbeskidziu w latach 1939–1947”, wystawa przygotowana przez OBEP w Katowicach w październiku 2002 r. Została zaprezentowana w Brennej, Czechowicach-Dziedzicach, Szczyrku, Jelesni i Obornikach.
13. „Polacy–Ukraińcy 1939–1947”, wystawa przygotowana przez OBEP w Lublinie w kwietniu 2002 r. Została zaprezentowana w Morągu, Włocławku, Białej Podlaskiej, Hrubieszowie, Biłgoraju, Siemiatyczach, Węgorzewie, Baniach Mazurskich, Budrach, Olsztynie i Górowie Iławieckim.
14. „Poznański Czerwiec 1956”, wystawa przygotowana przez OBEP w Poznaniu w czerwcu 2001 r. Została zaprezentowana w Chodzieży, Gorzowie Wielkopolskim i Sulechowie.
15. „Proces krakowski. Działacze WiN i PSL przed sądem komunistycznym”, wystawa przygotowana przez OBEP w Krakowie we wrześniu 2002 r. Została zaprezentowana w Mościskach i Wieliczce.
16. „Represje wobec duchowieństwa śląskiego w latach 1939–1956”, wystawa przygotowana przez OBEP w Katowicach w marcu 2001 r. Została zaprezentowana w Skoczowie i Radzionkowie.
17. „Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie w latach 1945–1989”, wystawa przygotowana przez OBEP we Wrocławiu w listopadzie 2002 r. Została zaprezentowana we Wrocławiu, Opolu, Ozimku, Kędzierzynie-Koźlu, Lwówku Śląskim i Bolesławcu.
18. „Represje wobec wsi i ruchu ludowego 1944–1956”, wystawa przygotowana przez OBEP w Rzeszowie w grudniu 2002 r. Została zaprezentowana w Przemyślu, Przeworsku i Sandomierzu.
19. „Sowieckie piekło 1939–1956”, wystawa przygotowana przez OBEP w Poznaniu w październiku 2002 r. Została zaprezentowana w Gorzowie Wielkopolskim, Bielsku-Białej, Zielonej Górze, Sieradzu, Kościanie, Szczecinie, Rybniku, Stargardzie Szczecińskim, Myszkowie i Kępnie.
20. „Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach”, wystawa przygotowana przez OBEP w Białymstoku w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Wąbrzeźnie.

21. „Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach”, wystawa przygotowana przez OBEP w Krakowie w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Krakowie.

22. „Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach”, wystawa przygotowana przez OBEP w Poznaniu w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Świnoujściu, Szczecinie, Myśliborzu i Chojnej.

23. „Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach”, wystawa przygotowana przez OBEP w Łodzi w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Bełchatowie.

24. „Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach”, wystawa przygotowana przez OBEP w Lublinie w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Krasnymstawie.

25. „Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach”, wystawa przygotowana przez OBEP w Gdańsku w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Chełmnie, Nakle nad Notecią, Darłowie, Bydgoszczy i Człuchowie.

26. „Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach”, wystawa przygotowana przez OBEP w Rzeszowie w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Stalowej Woli, Leżajsku, Kuryłówce i Przeworsku.

27. „Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach”, wystawa przygotowana przez OBEP we Wrocławiu w grudniu 2001 r. Została zaprezentowana w Opolu.

28. „Sybiracy. Deportacje ludności polskiej do ZSRR 1939–1941”, wystawa przygotowana przez OBEP w Białymstoku we wrześniu 2002 r. Została zaprezentowana w Hajnówce, Czyżewie, Sokolach, Jedwabnem, Wasilkowie, Supraślu, Czarnej Białostockiej, Brańsku, Łapach, Mońkach, Przerośle i Giżycku.

29. „UB w walce z podziemiem niepodległościowym i opozycją w województwie białostockim”, wystawa przygotowana przez OBEP w Białymstoku w czerwcu 2003 r. Została zaprezentowana w Ciechanowcu, Drohiczyźnie, Suwałkach, Gibach, Ełku, Kolnie, Łomży, Czyżewie, Wysokiem Mazowieckiem, Brańsku, Supraślu, Grajewie, Zambrowie i Gołdapi.

30. „Wojenne dzieciństwo. Losy dzieci polskich pod okupacją hitlerowską”, wystawa przygotowana przez OBEP w Łodzi w listopadzie 2002 r. Została zaprezentowana w Sieradzu, Lublinie, Zamósćcu, Myszkowie, Sosnowcu, Jaworznie i Dąbrowie Górniczej.

31. „Za świętą walczyli sprawę. Żołnierze Łupaszki”, wystawa przygotowana przez OBEP w Gdańsku w październiku 2001 r. Została zaprezentowana w Giżycku, Lęborku, Wąbrzeźnie i Nakle.

32. „Zgasło słońce ludzkości – reakcje społeczeństwa polskiego na śmierć Stalina”, wystawa przygotowana przez OBEP we Wrocławiu w marcu 2003 r. Została zaprezentowana w Toruniu, Darłowie, Wąbrzeźnie, Bydgoszczy, Lęborku, Chełmnie i Łodzi.

33. „Żołnierze wyklęci. Antykomunistyczne podziemie zbrojne na Rzeszowszczyźnie po 1944 r.” – wystawa przygotowana przez OBEP w Rzeszowie w lutym 2001 r. Została zaprezentowana w Mielcu, Pilźnie i Przeworsku.

34. „Życie codzienne w okupowanej Wielkopolsce”, wystawa przygotowana przez OBEP w Poznaniu w lutym 2003 r. Została zaprezentowana w Obornikach Wielkopolskich, Kaliszu, Poznaniu, Lesznie, Inowrocławiu i Sztutowie.

V. OGÓLNE INFORMACJE O DZIAŁALNOŚCI ODDZIAŁÓW INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ W OKRESIE 1 LIPCA 2003 R. –30 CZERWCA 2004 R.

Oddział IPN w Białymstoku

Obszar działalności Oddziału IPN w Białymstoku obejmuje województwo podlaskie oraz 2/3 obszaru województwa warmińsko-mazurskiego, tj. obszar działalności prokuratur rejonowych w Bartoszycach, Biskupcu, Ełku, Giżycku, Kętrzynie, Olsztynie, Nidzicy, Olecku, Piszcu i Szczytnie. Ponadto w Olsztynie funkcjonuje podległa Oddziałowi Delegatura IPN. Na dzień 30 czerwca 2004 r. w Oddziale, łącznie z Delegaturą, pracowało 85 osób, w tym 9 prokuratorów, co oznacza wzrost zatrudnienia w pionie śledczym o 1 prokuratora (w stosunku do roku ubiegłego), 33 pracowników OBUiAD, 11 pracowników OBEP i 10 pracowników WSO. Pozostałą część zatrudnionych stanowią pracownicy administracji i obsługi.

W okresie sprawozdawczym białostocki Oddział współpracował z Instytutem Historii Litewskiej Akademii Nauk, Uniwersytetem w Białymstoku, Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim, Wyższą Szkołą Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Łomży oraz Nauczycielskim Kolegium Rewalidacji, Resocjalizacji i Wychowania Fizycznego w Białymstoku. Ponadto od początku swego istnienia systematycznie współpracujemy z Polskim Towarzystwem Historycznym i Białoruskim Towarzystwem Historycznym. W kwietniu 2004 r. w Olsztynie prof. Leon Kieres, prezes Instytutu Pamięci Narodowej, prof. dr hab. Ryszard J. Górecki, rektor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, podpisali umowę o współpracy naukowo-badawczej pomiędzy obu instytucjami.

Oddział IPN w Białymstoku współpracuje także z wieloma organizacjami kombatanckimi i niepodległościowymi, m.in. Światowym Związkiem Żołnierzy AK, Związkiem Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, Związkiem Sybiraków, Związkiem Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych, Związkiem Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego, Stowarzyszeniem Rodzina Katyńska, Związkiem Sybiraków, Klubem Więzionych, Internowanych, Represjonowanych, Związkiem Represjonowanych Żołnierzy-Górników. W tym obszarze działań warto zaakcentować bardzo dobrą współpracę z władzami okręgu białostockiego ŚZZAK. Najlepszym dowodem owej współpracy była przygotowana w lipcu 2004 r. konferencja popularnonaukowa z okazji 60. rocznicy akcji „Burza”.

Dzięki dotychczasowej aktywnej działalności Oddział stał się nie tylko realnym i uznanym, ale także pożądanym partnerem organów administracji państwowej i samorządowej w działaniach naukowych i edukacyjnych dotyczących najnowszej historii regionu. Potwierdzają to systematyczne robocze kontakty z władzami województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, prezydentami Białegostoku i Olsztyna, ale również z prezydentami i burmistrzami wielu innych mniejszych miast Podlasia oraz Warmii i Mazur, kuratorium oświaty, dyrektorami archiwów i muzeów (państwowych i kościelnych) działających na obsługiwany przez białostocki Oddział IPN obszarze.

Wśród władz lokalnych współpracujących szczególnie blisko z Oddziałem IPN w Białymstoku wymienić należy starostów powiatu białostockiego, wysokomazowieckiego, giżyckiego. W marcu 2004 r. dyrektor Oddziału i starosta powiatu wysokomazowieckiego podpisali deklarację o współpracy w zakresie organizacji konferencji, wystaw, opracowywaniu pakietów edukacyjnych, prowadzenia różnych form doskonalenia nauczycieli historii, wydawania publikacji, a także organizacji konkursów historycznych dla młodzieży szkolnej.

Bardzo dobrze układa się również współpraca Oddziału z mediami. Pracownicy różnych pionów Oddziału zapraszani są systematycznie do programów informacyjnych Telewizji Polskiej i Radia Białystok (z tym ostatnim w ramach podpisanego wcześniej porozumienia o współpracy) oraz Radia Olsztyn. Także na łamach lokalnej prasy – „Kurier Porannego”, „Gazety Wyborczej”, „Gazety Współczesnej” oraz „Gazety Olsztyńskiej” ukazują się artykuły autorstwa pracowników Oddziału.

W zakresie podejmowanej problematyki Oddział IPN w Białymstoku wyróżnia się prowadzeniem badań w następujących obszarach: stosunki pomiędzy różnymi grupami narodowościowymi w warunkach wojny oraz w okresie powojennym, wykorzystywanie zróżnicowania narodowościowego w polityce władz okupacyjnych i komunistycznych, działalność podziemia niepodległościowego.

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku – s. 42;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Białymstoku – s. 190;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Białymstoku – s. 256.

Oddział IPN w Gdańsku

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku obejmuje obszar województw: pomorskiego, kujawsko-pomorskiego, części warmińsko-mazurskiego (dawne woj. elbląskie) oraz części zachodniopomorskiego (dawne woj. koszalińskie). Podlegają mu dwie delegatury: w Bydgoszczy i w Koszalinie.

W gdańskim Oddziale IPN pracuje łącznie 106 osób, w tym 46 w pionie archiwalnym (32 w Gdańsku, 14 w Bydgoszczy i 1 w Koszalinie), 12 prokuratorów (6 w Gdańsku, 3 w Bydgoszczy i 3 w Koszalinie) oraz 12 w pionie edukacji. Siedmioro pracowników ma tytuł doktora nauk humanistycznych – wszyscy zatrudnieni są w Oddziałowym Biurze Edukacji Publicznej.

Siedziba gdańskiego Oddziału, mieszcząca pion śledczy i edukacyjny, zlokalizowana jest w Gdyni (ul. Witomińska 19), natomiast w Gdańsku Oliwie (ul. Polanki 124) umiejscowione są główne zasoby archiwalne. W okresie sprawozdawczym oddano do użytkowania w Gdańsku Oliwie drugi, wyremontowany budynek. Mieszczą się w nim archiwa i czytelnia akt jawnych, biura oraz sala wystawowo-konferencyjna im. gen. Augusta Emila Fieldorfa „Nila”. Z wyjątkiem siedziby delegatury w Bydgoszczy, wszystkie budynki znajdują się w trwałym zarządzie IPN.

OBEP Gdańsk koordynuje – w skali ogólnokrajowej – projekt badań nad stosunkami polsko-litewskimi w epoce naznaczonej przez totalitaryzmy: nazistowski i komunistyczny. W ramach tego projektu, wspólnie z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchu Oporu Litwy i BEP w Warszawie, zorganizowano w Wilnie konferencję naukową „Opór społeczeństwa wobec systemu komunistycznego w Polsce i na Litwie w latach 1944–1956” (6–7 listopada 2003 r.). Okręg wileński pozostaje też w polu zainteresowania Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku, która prowadzi śledztwa w sprawie zbrodni nazistowskich, komunistycznych i wojennych popełnionych na terytorium b. województwa wileńskiego.

W okresie sprawozdawczym IPN w Gdańsku wystąpił z inicjatywą wyjaśnienia okoliczności wydarzeń z września 1939 r. określanych przez propagandę III Rzeszy jako „bydgoska krwawa niedziela”. W listopadzie 2003 r. w Delegaturze IPN w Bydgoszczy został powołany specjalny zespół badawczy, któremu przewodniczył dyrektor BEP IPN – dr hab. Paweł Machcewicz, a w którego skład wchodzi naukowcy z wielu innych placówek badawczych, archiwalnych i uniwersytetów. Celem Zespołu jest zbliżenia się, jak dalece to możliwe w badaniach historycznych, do pełnej prawdy na temat wydarzeń, które miały miejsce w Bydgoszczy 3 i 4 września 1939 r.

W 2004 r. w ramach II Bałtyckiego Festiwalu Nauki gdański Oddział IPN zaprezentował wystawę multimedialną „Rozpoznawać – Wykrywać – Zapobiegać. Pod okiem bezpieczeństwa 1956–1989”, przedstawiającą działalność służb specjalnych PRL. Była to pierwsza multimedialna wystawa w historii Instytutu Pamięci Narodowej, zbliżona w swej formie do nowoczesnej formy filmowej.

OBEP IPN w Gdańsku stale współpracuje z gronem około 100 nauczycieli, naukowców, kombatanów, studentów, samorządowców, uczniów i różnego rodzaju stowarzyszeń – na czele ze Światowym Związkiem Żołnierzy AK i Stowarzyszeniem Trójmiejska Grupa Rekonstrukcji Historycznych (to ostatnie przyczynia się do znaczącego wzbogacenia i ożywienia tradycyjnych form działalności edu-

cyjnej). Do grona stałych współpracowników w okresie sprawozdawczym dołączyła Policja, wspierająca IPN w realizacji wielkich inscenizacji historycznych, a także Akademyka Telewizja Edukacyjna Uniwersytetu Gdańskiego, która opracowała technicznie prezentację wystawy „Rozpoznawać – Wykrywać – Zapobiegać. Pod okiem bezpieki 1956–1989”. Godna podkreślenia jest także współpraca z Aresztem Śledczym, działającym aktywnie na polu edukacyjnym i naukowym (cykl imprez dla mieszkańców Trójmiasta z okazji 100-lecia gdańskiego Aresztu). Specyfiką gdańskiego OBEP jest również owocna współpraca ze środowiskiem studenckim. W ramach praktyk studenci angażowani są do projektów edukacyjnych OBEP IPN, w zależności od profilu studiów: studenci dziennikarstwa zajmowali się opracowaniem materiałów dla mediów (relacje, informacje, a także montaż filmów z imprez organizowanych przez IPN); studenci historii i politologii angażowani byli do opracowania zbiorów relacji i materiałów konkursowych. Ta forma współpracy będzie kontynuowana w następnych latach.

OBEP na bieżąco współpracuje z administracją rządową, tj. kuratoriami oświaty i ich delegaturami w terenie oraz samorządami lokalnymi.

Bardzo dobrze układa się współpraca Oddziału z mediami – szczególnie regionalnymi. Relacjonowane są wszystkie istotne wydarzenia i imprezy organizowane przez Oddział (nierzadko na pierwszych stronach wydań), a pracownicy merytoryczni zapraszani są do udziału w programach zarówno stacji radiowych, jak i telewizyjnych. Na uwagę zasługuje fakt, że w ostatnim roku wykryształizowała się grupa dziennikarzy stale prezentujących opinii publicznej działalność Oddziału. Należą do niej przedstawiciele „Gazety Wyborczej – Trójmiasto”, „Gazety Wyborczej – Toruń”, „Gazety Wyborczej – Bydgoszcz”, Telewizji Gdańsk, Radia Gdańsk, Radia Plus, „Głosu Pomorza”, „Gazety Pomorskiej”, „Głosu Koszalińskiego”, „Dziennika Bałtyckiego”, „Głosu Wybrzeża” oraz (choć w tym wypadku relacje są rzadsze, uzależnione od zasięgu wydarzenia) radia RMF-FM, Polskiej Agencji Prasowej i Telewizji Polsat.

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku – s. 53;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Gdańsku – s. 190;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Gdańsku – s. 259.

Oddział IPN w Katowicach

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach obejmuje swoim działaniem obszar Górnośląska oraz byłych województw: częstochowskiego i bielskiego. Zatrudniał w okresie sprawozdawczym 81 osób, w tym: 8 prokuratorów, 32 pracowników OBUiAD oraz 11 pracowników OBEP (co oznacza wzrost zatrudnienia w pionie badawczym o 1 pracownika w stosunku do poprzedniego roku sprawozdawczego), 16 pracowników administracji i 14 pracowników WSO.

W realizacji celów badawczych i edukacyjnych Oddział IPN w Katowicach, na mocy podpisanej deklaracji o współpracy, współpracuje z Uniwersytetem Śląskim. W Bibliotece Śląskiej odbyła się promocja specjalnego numeru „Biuletynu IPN”, poświęconego w całości problematyce regionu (autorami tekstów byli w większości pracownicy OBEP IPN w Katowicach).

Kontynuowana jest współpraca katowickiego Oddziału Instytutu z samorządami. Podpisane zostały deklaracje o współpracy w upowszechnianiu historii najnowszej z miastami: Katowice, Rybnik, Knurów. Przykładem prowadzonej przez Oddział IPN w Katowicach współpracy z samorządami lokalnymi było zorganizowanie z Urzędem Miasta Rybnika, Muzeum w Rybniku oraz Powiatową i Miejską Biblioteką Publiczną w Rybniku sesji popularnonaukowej pt. „Armia Krajowa i konspiracja poakowska na ziemi rybnickiej 1942–1947”. Wymienić należy także wspólną organizację z Muzeum Górnośląskim w Bytomiu wystawy „Deportacje Górnoślązaków do ZSRR w 1945 r.”. Wobec dużego zainteresowania tematem, na zlecenie Oddziału IPN zrealizowano również film pod takim samym tytułem, udostępniany zainteresowanym instytucjom, a także szkołom.

Do środowiska nauczycielskiego adresowane były warsztaty metodyczne, w których wzięły udział łącznie 24 grupy warsztatowe. Oferta edukacyjna obejmowała też cieszące się dużą popularnością lekcje dla uczniów. Kontynuowano cykl wykładów otwartych w siedzibie IPN – tym razem prelekcje dotyczyły historii PRL. Nową formą kontaktu z młodzieżą był rajd górski po Beskidach, prowadzący śladami walk o niepodległość. W rajdzie wzięło udział ok. 300 osób (młodzież oraz opiekunowie).

W ramach popularyzowania historii najnowszej zainicjowano też działalność Klubu Historycznego im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”. Wykład inauguracyjny wygłosił m.in. członek Kolegium IPN dr Andrzej Grajewski. Utrzymywano stały kontakt z organizacjami kombatanckimi i środowiskami naukowymi.

W okresie sprawozdawczym stale współpracowano z mediami regionalnymi i lokalnymi, jak „Gość Niedzielny”, „Dziennik Zachodni” (z którym to przygotowano wydanie specjalnego dodatku poświęconego działalności IPN), miesięcznik „Śląsk”, Ośrodek Regionalny TVP w Katowicach, Radio Katowice czy Radio eM. Ośrodek Regionalny TVP w Katowicach regularnie zamieszcza informacje o działalności Oddziału (dotyczy to problematyki wszystkich trzech pionów) w comiesięcznym „Magazynie Historycznym”.

Cechą charakterystyczną OBUiAD w Katowicach jest rozproszenie jego zasobu aktowego w kilku miejscach, co powoduje znaczne utrudnienia w pracach. Ponieważ dotychczasowy budynek OBUiAD (z częścią magazynową i administracyjną) przy ul. Józefowskiej 104/3a nie zaspokaja w całości potrzeb lokalowych, IPN w Katowicach zmuszone jest przechowywać swój zasób w kilku innych budynkach. Część zasobu przechowywana jest czasowo w magazynach BUiAD przy ul. Kłobuckiej w Warszawie.

W trakcie realizacji pozostaje nowy obiekt przeznaczony na siedzibę OBUiAD, zakończenie prac przewidziane jest na rok 2005.

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach – s. 68;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Katowicach – s. 191;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Katowicach – s. 266.

Oddział IPN w Krakowie

Oddział Krakowski obejmuje zasięgiem swojej działalności obszar województw małopolskiego oraz świętokrzyskiego. W Kielcach funkcjonuje Delegatura IPN, podległa Oddziałowi krakowskiemu. Oddział dysponuje wynajętym od miasta budynkiem przy ul. Reformackiej, jak też przeznaczonym na cele archiwalne tzw. Pałacem Konopków w Wieliczce, przekazanym Instytutowi przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w wyniku uprzedniej darowizny na rzecz Skarbu Państwa, dokonanej przez miejskie władze Krakowa. Z kolei siedzibą Delegatury Oddziału IPN w Kielcach jest budynek oddany przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w trwały zarząd Instytutowi (5/6) wspólnie ze Świętokrzyskim Urzędem Wojewódzkim (1/6). Na tę okoliczność strony podpisały umowę z dnia 19 listopada 2002 r. o administrowanie przedmiotową nieruchomością.

Oddział zatrudniał w okresie sprawozdawczym ogółem 98 osób (co oznacza spadek zatrudnienia o 3 osoby), z czego 8 w delegaturze w Kielcach. Kadre Oddziału stanowi 8 prokuratorów, 43 archiwistów, 13 historyków, 19 pracowników administracyjnych oraz 13 pracowników pionu ochrony.

W okresie sprawozdawczym Oddział IPN w Krakowie kontynuował współpracę z licznymi organizacjami pozarządowymi i środowiskami kombatanckimi. Należą do nich: Komisja Historyczna Związku Sybiraków – Oddział w Krakowie, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej, Obszar Południowy Stowarzyszenia Społeczno-Kombatanckiego Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”, Związek Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego, Związek Młodocianych Więźniów Poli-

tycznych lat 1944–1956 „Jaworzniacy”, Małopolski Związek Batalionów Chłopskich, Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, Towarzystwo Miłośników Historii, Polskie Towarzystwo Ziemiańskie, Stowarzyszenie Civitas Christiana, Instytut Tertio Millennio, Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego w Krakowie, Ośrodek Myśli Politycznej w Krakowie, Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana (wspólna promocja książki *Literaci a sprawa katyńska – 1945*), Stiftung Ettersberg (Weimar).

Nawiązana została stała współpraca z Instytutem Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum” w Krakowie, Akademią Pedagogiczną w Krakowie, Wyższą Szkołą Europejską im. J. Tischnera oraz Akademią Świętokrzyską w Kielcach.

W ramach pracy dydaktycznej istnieje stała współpraca OBEP z Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie oraz Tarnowskim Ośrodkiem Doradztwa Metodycznego. Zorganizowano zajęcia seminaryjno-warsztatowe oraz konferencje dla nauczycieli historii i języka polskiego, m.in. połączone z prezentacją pakietów edukacyjnych.

Oddział aktywnie współpracował także ze środkami społecznego przekazu, w szczególności z redakcjami czasopism. W „Dzienniku Polskim”, w ramach cyklu „Krakowski IPN i Dziennik Polski przypominają”, w każdy piątek ukazują się artykuły autorstwa pracowników OBEP, dotyczące interesujących epizodów z powojennych dziejów regionu. Bieżące prace OBEP prezentowane są w lokalnej rozgłośni Radio Kraków – Małopolska oraz w Radiu Maryja. Kontynuowana była stała współpraca z „Gościem Niedzielnym” i „Tygodnikiem Powszechnym”. Oddział utrzymuje stały kontakt z wszystkimi lokalnymi redakcjami czasopism, rozgłościami radiowymi i stacjami telewizyjnymi. Przygotowano współpracę z regionalnym ogniwem Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, polegającą m.in. na organizowaniu wspólnych przedsięwzięć popularyzatorskich i wystawienniczych w klubie SDP. Ponadto organizowane są cykliczne konferencje prasowe, na których dyrektor Oddziału i kierownicy pionów merytorycznych prezentują aktualne problemy dotyczące prac krakowskiego Oddziału IPN.

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie – s. 83;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Krakowie – s. 192;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Krakowie – s. 273.

Oddział IPN w Lublinie

Lubelski Oddział IPN swoim obszarem działania obejmuje całe województwo lubelskie i południowo-wschodnią część województwa mazowieckiego, tj. lubelski, zamojski i siedlecki okręg sądowy (byłe woj. siedleckie) oraz radomski okręg sądowy (byłe woj. radomskie).

Oddział zatrudnia 78 osób, w tym 9 prokuratorów (z tego 2 w delegaturze w Radomiu), 25 archiwistów, 11 pracowników Biura Edukacji Publicznej, 14 pracowników ochrony.

Oddział lubelski IPN dysponuje najmniejszą bazą lokalową ze wszystkich oddziałów IPN w Polsce – łącznie ok. 1300 m². Nadal też funkcjonuje w dwóch oddalonych od siebie (ok. 1 km) obiektach. Główna siedziba Oddziału mieści się przy ulicy Szewskiej 2, gdzie znajduje się archiwum, pracownie OBUiAD, BEP oraz Biuro Ochrony. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu mieści się w wynajmowanym baraku przy ul. Wieniawskiej 15 (pomieszczenie tymczasowe).

Oddział IPN w Lublinie kontynuuje współpracując z UMCS i KUL. W jej ramach wspólnie z KUL przygotowano konferencję naukową „Lubelska opozycja przed Sierpniem 1980 r.” (20–21 października 2003 r.), zaś wspólnie z UMCS przygotowano międzynarodową konferencję naukową „Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego” (Chełm, lipiec 2004 r.). Pracownicy lubelskiego Oddziału IPN korzystają także z zasobów bibliotecznych KUL oraz UMCS, a także uczestniczą w seminariach doktoranckich.

W okresie sprawozdawczym trwała intensyfikacja współpracy IPN Oddział Lublin na obszarze Lubelszczyzny i południowego Podlasia ze środowiskami kombatanckimi, w tym m.in. ze Związkiem b. Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych (wspólna organizacja dyskusji panelowej „Polscy wypędzeni”, Zamość, 2 grudnia 2003 r.), ze Związkiem Sybiraków – Środowisko Borowiczan (organizacja międzynarodowej konferencji pt.: „Polacy w 270. obozie jeńców wojennych i internowanych – GUPWI – NKWD – MSW – ZSRR”, Nowogród Wielki, 23–24 czerwca 2004 r.), lubelskim Oddziałem Związku Młodocianych Więźniów Politycznych lat 1944–1956 „Jaworzniacy” oraz Stowarzyszeniami AK, WiN i BCh. Przedstawiciele Oddziału brali udział w wielu uroczystościach rocznicowych, np. zorganizowanych w 60. rocznicę bitwy pod Osuchami.

Lubelskie Biuro Edukacji Publicznej kontynuuje także ścisłą współpracę ze środowiskami nauczycielskimi, czego efektem są konferencje metodyczne, szkolenia i lekcje otwarte oraz konkursy historyczne. W ramach tej współpracy przygotowano m.in. cykl wykładów otwartych dotyczących historii Polski w latach 1939–1989 oraz „Dzień IPN” podczas Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w Chełmie (27 maja 2004 r.). Pracownicy Oddziału uczestniczyli także w szkoleniach dla nauczycieli organizowanych przez inne oddziały IPN.

Dobrze układa się współpraca Oddziału IPN w Lublinie z mediami. Pracownicy Oddziału brali udział w audycjach i programach przygotowanych m.in. przez Państwową Telewizję Ukraińską oraz Telewizję Duńską, TVP, TVN, Telewizję Lublin, Telewizję Kablową w Zamościu, Radio RMF i program III PR, Radio Plus, Katolickie Radio w Zamościu, a także publikowali na łamach m.in. „Gazety Wyborczej” (także edycji regionalnej), „Rzeczypospolitej”, „Tygodnika Powszechnego”, „Wprost”, „Pro-Patrii”, „Dziennika Wschodniego” (także edycje regionalne), „Super Tygodnia Chełmskiego”.

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Lublinie – s. 97;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Lublinie – s. 192;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Lublinie – s. 278.

Oddział IPN w Łodzi

Łódzki Oddział Instytutu Pamięci Narodowej obejmuje swoją działalnością województwo łódzkie oraz część województwa wielkopolskiego (powiaty: jarociński, krotoszyński, pleszewski, kaliski, ostrowski, ostrzeszowski i kępiński). Jego siedziba mieści się przy ul. E. Orzeszkowej 31/35 w Łodzi, przy czym Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu mieści się przy ul. Piotrkowskiej 149.

W dniu 30 czerwca 2004 r. w Oddziale IPN w Łodzi zatrudnionych było 75 osób (72,5 etatu, pół etatu więcej niż w poprzednim okresie sprawozdawczym) – w tym: 8 prokuratorów, 27 osób w Oddziałowym Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, 10 osób w Oddziałowym Biurze Edukacji Publicznej.

W okresie sprawozdawczym rozpoczęto i zakończono inwestycję polegającą na budowie (na terenie zajmowanym przez Oddział przy ul. E. Orzeszkowej 31/35) obiektu, w którym mieszczą się sale konferencyjna i wystawiennicza. Możliwość stałego korzystania z nowych, profesjonalnie wyposażonych sal, od stycznia 2004 r., przyczyniła się w znacznym stopniu do zaktywizowania przedsięwzięć Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej, takich jak odczyty, konferencje, warsztaty dla uczniów i nauczycieli, oraz usprawniła przebieg porad merytorycznych.

Pracownicy Oddziału organizowali też dla nauczycieli kursy i zajęcia metodyczne poza Łodzią: w Opocznie, Radomsku, Skierniewicach i Bełchatowie. Do nauczycieli, studentów, młodzieży szkolnej oraz wszystkich zainteresowanych najnowszą historią Polski kierowane były comiesięczne

odczyty, przygotowane głównie przez pracowników OBEP. Stały się one ciekawą formą popularyzacji wiedzy o nieznanym kartach wojennej i powojennej przeszłości naszego kraju. Regularna działalność tego rodzaju została zapoczątkowana w marcu 2004 r.

We współpracy z lokalnymi środowiskami naukowymi – tak jak w latach ubiegłych – realizowane były regionalne projekty naukowe. Dobrze układające się relacje z Instytutem Historii Akademii Świętokrzyskiej – Filia w Piotrkowie Trybunalskim zostały zaakcentowane podpisaniem 16 lutego 2004 r. umowy o współpracy. W planach obu stron na rok 2005 została ujęta wspólna międzynarodowa konferencja naukowa. Kontakty z Uniwersytetem Łódzkim również rozwijają się pomyślnie. W kooperacji z tą uczelnią przygotowano międzynarodową konferencję naukową, której termin uzgodniono na październik 2004 r. Ponadto w ramach współpracy z UŁ, w siedzibie łódzkiego Oddziału IPN, gościli studenci ze St. Cloud State University of Minnesota, dla których przygotowano odczyt dotyczący działalności IPN, połączony z prezentacją wybranych materiałów archiwalnych. Na wniosek Politechniki Łódzkiej gromadzone były materiały dotyczące działalności konspiracyjnej nauczyciela akademickiego PŁ prof. Bolesława Rossińskiego.

W realizacji organizowanych przez OBEP warsztatów przedmiotowo-metodycznych dla nauczycieli uczestniczyli pracownicy Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego, Łódzkiej Żydowskiej Gminy Wyznaniowej i Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Łodzi. Oddział IPN włączył się w przygotowania do obchodów 60. rocznicy likwidacji Litzmannstadt Getto, w ramach których Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Łodzi przeprowadziło, w siedzibie IPN i w miejscowych szkołach, lekcje historii dla ok. 300 uczniów – dotyczące problematyki łódzkiego getta.

Łódzki Oddział szeroko współpracuje również ze środowiskami kombatanckimi. Szczególnie aktywne są kontakty ze środowiskiem Szarych Szeregów, Światowym Związkiem Żołnierzy AK Okręgu Łódź, Zrzeszeniem WiN – Obszar Centralny, Konspiracyjnego Wojska Polskiego, Batalionów Chłopskich oraz Wojewódzkiego Porozumienia Kombatantów i Organizacji Niepodległościowych. Kombatanci biorą udział w wielu przedsięwzięciach edukacyjnych organizowanych przez Instytut, m.in. w spotkaniach z młodzieżą w czasie rajdów, odczytach, wystawach. Pracownicy IPN natomiast uczestniczą w uroczystościach patriotycznych organizowanych przez kombatantów oraz spotkaniach i zjazdach sprawozdawczo-wyborczych organizacji kombatanckich. Wyrazem dobrej współpracy z kombatantami jest rozpoczęcie cyklicznych spotkań w ramach łódzkiego koła Klubu Historycznego im. gen. Stefana „Grotę” Roweckiego. Na inauguracyjne spotkanie 24 czerwca br. do siedziby IPN przybyli przedstawiciele wszystkich ważniejszych organizacji kombatanckich.

Nawiązano również współpracę ze Stowarzyszeniem Initiative KZ-Aussenlager Lichterfelde e.V., w sprawie organizacji wspólnego polsko-niemieckiego przedsięwzięcia edukacyjnego dotyczącego pracy przymusowej Polaków z regionu łódzkiego w Niemczech. Pracownicy OBEP Łódź uczestniczyli w spotkaniu zorganizowanym przez stronę niemiecką w miejscowości Kolberg (Brandenburgia). Zakończenie projektu planowane jest na sierpień 2005 r. W jego ramach prowadzone są zajęcia edukacyjne dla młodzieży licealnej ze Zgierza.

Utrzymywane są także kontakty ze środowiskiem polonijnym w Chicago i Nowym Jorku. W prasie i polonijnych rozgłośniach radiowych zamieszczane są artykuły i audycje pracowników Oddziału dotyczące najnowszej historii Polski.

Dobrze układa się współpraca z samorządami lokalnymi, czego dowodem jest m.in. fakt podpisania 11 grudnia 2003 r. umowy o współpracy z Urzędem Miasta w Bełchatowie, na której podstawie prowadzono m.in. szkolenia miejscowych nauczycieli.

Dobre relacje z mediami są ważnym elementem w realizacji działalności edukacyjnej Oddziału. W cyklicznej audycji czwartkowej Radia Łódź bardzo często prezentowano wypowiedzi historyków OBEP, promowano wydawnictwa i działania edukacyjne IPN. Przedstawiciele mediów uczestniczyli w większych imprezach organizowanych przez Oddział. Również TVP 2, TVP 3 i TV Toya prezentowały materiały dotyczące działalności śledczej, archiwalnej oraz naukowej i edukacyjnej Instytutu. Szczególnie nagłośnione było odnalezienie dokumentów i zdjęć archiwalnych dotyczących festiwalu w Jarocinie. Informacje dotyczące realizacji wniosków pokrzywdzonych oraz niszczenia

akt i pracy operacyjnej SB ukazały się w „Dzienniku Łódzkim” i „Nowym Państwie”. Radio Łódź przygotowało, na powyższe tematy, obszerny reportaż *Czarna teczka*.

Elementem wyróżniającym łódzki Oddział IPN jest działalność naukowa i znacząca liczba publikacji pracowników Oddziałowego Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, wnoszących duży wkład w popularyzację posiadanego zasobu. Przykładem jest wystąpienie podczas konferencji „Z archiwum IPN...”, zorganizowanej przez IPN w Warszawie.

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi – s. 106;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Łodzi – s. 193;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Łodzi – s. 282.

Oddział IPN w Poznaniu

Poznański Oddział IPN obejmuje swoim obszarem działania Wielkopolskę – z wyjątkiem dawnego województwa kaliskiego, ziemię lubuską oraz Pomorze Zachodnie (dawne woj. szczecińskie). Oddział, mieszczący się w całości przy ulicy Rolnej 45, zatrudnia 95 pracowników, w tym 10 prokuratorów, 40 archiwistów, 9 historyków OBEP. Oddział IPN w Poznaniu ma delegatury w Gorzowie Wielkopolskim i Szczecinie (uruchomiona 28 marca 2003 r.) oraz biuro w Zielonej Górze.

Na płaszczyźnie naukowej w okresie sprawozdawczym Oddział IPN w Poznaniu współpracował przede wszystkim z Instytutem Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza oraz z Instytutem Zachodnim. W ramach współpracy z uniwersytetem w siedzibie Oddziału otwarty wykład nt. Kościoła polsko-katolickiego w PRL wygłosił adiunkt Instytutu Historii UAM dr Konrad Białecki. Z kolei w Instytucie Historii UAM wykład otwarty dla nauczycieli, studentów i uczniów, połączony z prezentacją książki *Reglamentowana rewolucja. Rozkład władzy komunistycznej w Polsce*, wygłosił dr Antoni Dudek z IPN.

Inicjatywą, która spotkała się z dużym zainteresowaniem i oddźwiękiem lokalnej opinii publicznej, była w minionym roku przygotowana przez OBEP wystawa „Zielona Góra. 30 maja 1960”, otwarta 28 maja br. w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. C. Norwida przez prezesa IPN, prof. dr hab. Leona Kieresa, i prezydenta miasta Zielona Góra, Bożenę Ronowicz. We współpracy z ośrodkami doskonalenia nauczycieli w Poznaniu, Pile, Koninie, Zielonej Górze i Szczecinie organizowano wykłady dla nauczycieli oraz uczniów gimnazjów i liceów. Ponadto OBEP realizuje cykl otwartych wykładów „Poniedziałki z historią”.

Kontynuowana była współpraca z organizacjami kombatanckimi. Ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej – Okręg Wielkopolski oraz innymi stowarzyszeniami (w tym m.in. Związkiem Młodocianych Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego w Słupcy 1944–1956, Polskim Towarzystwem Ziemiańskim, Związkiem Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego – Oddział w Zielonej Górze) współpracowano przy organizacji uroczystości rocznicowych i projektów badawczo-edukacyjnych. W dniu 2 września 2003 r. w siedzibie Oddziału IPN zainaugurował działalność Klub Historyczny im. gen. S. Roweckiego „Grotą”.

Pracownicy Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej w Poznaniu popularyzowali działalność Instytutu m.in. na łamach prasy regionalnej, „Głosu Wielkopolskiego”, „Gazety Poznańskiej”. Brali także udział w programach Telewizji Plus (nt. Poznańskiego Czerwca 1956 r.) oraz TVP3 (nt. Dnia Polskiego Państwa Podziemnego).

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Poznaniu – s. 121;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Poznaniu – s. 175.
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Poznaniu – s. 286.

Oddział IPN w Rzeszowie

Rzeszowski Oddział IPN obejmuje swoją działalnością obszar województwa podkarpackiego. Na dzień 30 czerwca 2004 r. w oddziale zatrudnionych było 76 osób, w tym 8 prokuratorów, 27 archiwistów, 11 historyków OBEP, 13 pracowników ochrony.

W okresie sprawozdawczym Oddział kontynuował wcześniej nawiązaną współpracę z instytucjami badawczymi i edukacyjnymi. We współpracy z Uniwersytetem Rzeszowskim przygotowano kontynuację konferencji z 2003 r. tym razem pt. „Wieś i ruch ludowy a władza w PRL w latach 1956–1989” w dniach 27–28 listopada 2003 r., która miała miejsce w Małej Auli Uniwersytetu Rzeszowskiego. Z kolei sesja pt. „Powiat tarnobrzeski w latach 1944–1956” została zorganizowana wspólnie z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu pod patronatem Marszałka Województwa Podkarpackiego, Starosty Tarnobrzeskiego i Prezydenta Miasta Tarnobrzega. W czerwcu 2004 r. władze miasta Rzeszowa udostępniły Oddziałowi sale Ratusza na potrzeby konferencji naukowej i wystawy poświęconych Sprawiedliwym wśród Narodów Świata.

W roku sprawozdawczym Oddział IPN w Rzeszowie organizował kolejne seminaria i konferencje metodyczne dla nauczycieli w Rzeszowie i innych miastach regionu, o tematyce związanej z wydanymi przez IPN pakietami edukacyjnymi.

Oddział IPN w Rzeszowie stale współpracuje z miejscowymi organizacjami kombatanckimi. W siedzibie Oddziału regularnie, co miesiąc, odbywają się spotkania rzeszowskiego Oddziału Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” – otrzymuje ono od Oddziału pełną pomoc merytoryczną i organizacyjną. Oddział IPN w Rzeszowie przygotował wspólnie z Zarządem Okręgu Podkarpackiego ŚZZAK, Oddziałem Zrzeszenia „WiN” w Rzeszowie i Zarządem Regionu Rzeszowskiego NSZZ „Solidarność” uroczystości związane z 60. rocznicą akcji „Burza”.

Bieżąca współpraca z mediami lokalnymi miała na celu głównie informowanie o działalności Oddziału. Równocześnie pracownicy Oddziału brali udział w realizacji programów historycznych przygotowywanych przez telewizję regionalną. Warto w tym kontekście wymienić promocję książki *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie 1946–1954*.

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Rzeszowie – s. 136;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Rzeszowie – s. 194;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Rzeszowie – s. 287.

Oddział IPN w Warszawie

Siedziba warszawskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej mieści się przy placu Krasińskich 2/4/6 w Warszawie. Zatrudnienie w Oddziale IPN w Warszawie wynosiło w dniu 30 czerwca 2004 r. 33 osoby, w tym 13 osób zatrudnionych w OKŚZpNP (9 prokuratorów), 8 osób w OBEP, 9 w OBUiAD i 3 osoby w pionie administracyjnym Oddziału. W porównaniu ze stanem zatrudnienia na dzień 1 lipca 2002 r. zmniejszyło się o 1 pracownika.

Budżet Oddziału stanowi składową część budżetu Centrali IPN. Obsługę prawną i finansową Oddziału zapewniają odpowiednie komórki organizacyjne Centrali Instytutu.

OBEP IPN w Warszawie w ramach działalności statutowej utrzymuje ściśle kontakty z samorządami województwa mazowieckiego, m.in. z Urzędem Prezydenta m.st. Warszawy, starostami powiatu sochaczewskiego, mławskiego, sokołowskiego, burmistrzami miasta Mławy, Gostynina, Przasnysza, Sokołowa Podlaskiego itd. Oddział przywiązuje dużą wagę do prezentowania działalności IPN poza Warszawą. Służyły temu takie inicjatywy, jak Dzień Instytutu Pamięci Narodowej w Płocku (październik 2003 r.) czy prezentacja IPN w czasie Radomskiej Wiosny Literackiej (kwie-

cień 2004 r.). W okresie sprawozdawczym kontynuowana była ponadto bliska współpraca z Archiwum Polski Podziemnej, Archiwum Dokumentacji Historycznej PRL, Uniwersytetem Warszawskim, Muzeum Komendy Głównej Policji, Archiwum Komendy Stołecznej Policji, Muzeum Niepodległości.

Niezwykłą popularnością wśród oferty edukacyjnej Oddziału cieszył się przygotowany przez Oddział przegląd filmowy „Kino w PRL. PRL w kinie” – w ramach przeglądu odbyło się 8 spotkań, w których wzięło udział ok. 2600 osób.

Warszawski Oddział IPN utrzymuje również stałe, robocze kontakty z przedstawicielami organizacji kombatanckich, m.in.: Światowym Związkiem Żołnierzy AK, Związkiem Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, Związkiem Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych, Związkiem Więźniów Politycznych Skazanych na Karę Śmierci w okresie reżimu komunistycznego. OBEP w Warszawie czynnie uczestniczył w działalności Klubu Historycznego im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”, skupiającego kombatantów z różnych organizacji kombatanckich.

W stałym kontakcie z mediami, w związku z prowadzoną działalnością merytoryczną, pozostawało w ramach warszawskiego Oddziału Biuro Edukacji Publicznej. W omawianym okresie pracownicy Oddziału IPN w Warszawie występowali często w różnych audycjach radiowych i telewizyjnych, uczestniczyli w imprezach popularnonaukowych (Pikniku Naukowym Radia Bis, Festiwalu Nauki itp.). Pracownicy OBEP byli konsultantami filmów dokumentalnych przygotowanych i wyemitowanych przez Telewizję Polsat, poświęconych m.in. działalności „szwadronu śmierci” Władysława Rypińskiego oraz więźniarkom politycznym w Fordonie.

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie – s. 145;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Warszawie – s. 290.

Działalność Oddziałowego Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN w Warszawie ujęto została łącznie z działalnością centralnej struktury BUiAD.

Oddział IPN we Wrocławiu

Swym zasięgiem Oddział obejmuje województwa dolnośląskie i opolskie. W okresie sprawozdawczym Oddział funkcjonował trzeci rok w docelowej siedzibie przy ul. Sołtysowickiej 23, zatrudniając 84 osoby (83,5 etatu), a zatem w stosunku do poprzedniego roku przybył mu jeden pracownik. W roku sprawozdawczym zrealizowany został kolejny ważny etap prac adaptacyjnych obiektu, polegających m.in. na oddaniu do użytku strychu, co w wyraźny sposób poprawiło warunki lokalowe Oddziału. Należy podkreślić, że w okresie sprawozdawczym uregulowane zostały kwestie związane z uzyskaniem przez Oddział prawa do trwałego zarządu w odniesieniu do działki, na której znajduje się jego siedziba (na podstawie decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 6 kwietnia 2004 r.). Na potrzeby podległej Oddziałowi delegatury w Opolu wynajmowano pomieszczenia w siedzibie tamtejszego Sądu Okręgowego.

W okresie sprawozdawczym Oddział IPN we Wrocławiu w praktyce zakończył proces przejmowania akt. Do dnia 30 czerwca 2004 r. przejętych zostało ogółem 8238,1 m.b. (w okresie sprawozdawczym 506,91 m.b.) akt, co stanowi 99,5% docelowego zasobu. Największy problem z przejętym zasobem aktowym wiąże się z zagrzybieniem akt, które ucierpiały podczas powodzi w 1997 r. – nie były one wówczas właściwie osuszone i zdezynfekowane, toteż zostały zaatakowane przez grzyby. W Oddziale zostały podjęte działania profilaktyczne, niemniej jednak zagrzybiony zasób powinien zostać poddany dezynfekcji w profesjonalnej kabinie fumigacyjnej.

Podkreślić należy, że odczuwalnie wzrosło zainteresowanie materiałami znajdującymi się w archiwalnym zasobie Oddziału ze strony badaczy, przede wszystkim historyków – zrealizowano 102 wnioski naukowo-badawcze (w tym 3 z zagranicy). Przy tym jakościowo poprawiła się obsługa

zainteresowanych, dzięki oddaniu do użytku jesienią 2003 r. czytelni naukowej, po zakończeniu adaptacji stosownych pomieszczeń na poddaszu.

Olbrzymim zainteresowaniem cieszyła się jedna z dwóch przygotowanych w roku sprawozdawczym wystaw, poświęcona interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 r. Była ona eksponowana nie tylko we Wrocławiu, ale także w Opolu, Bolesławcu, Krzyżowej, Nowej Rudzie i Lwówku Śląskim.

W dalszym ciągu utrzymywany jest stały, systematyczny kontakt z Dolnośląskim Kuratorium Oświaty, wydziałami edukacji Urzędu Marszałkowskiego i Urzędu Miejskiego oraz Uniwersyte-tem Wrocławskim i Uniwersyte-tem Opolskim (zwłaszcza zakładami dydaktyki historii). Pracownicy OBEP współpracują także z Wojewódzkim Centrum Doskonalenia Nauczycieli (spotkania warsztatowe), Domem Międzynarodowych Spotkań Młodzieży im. Angelusa Silesiusa, Fundacją „Krzyżowa” (współ z tą Fundacją pracownicy OBEP uczestniczyli w realizacji konkursu historycznego „Wysiedleni, wywiezieni... Wspomnienia”, którego finał miał miejsce 25 maja 2004 r.). W czerwcu 2004. została nawiązana merytoryczna współpraca z Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu-Łambinowicach.

Niezwykle żywa, praktyczna współpraca łączy wrocławski Oddział ze środowiskami kombatanckimi, zwłaszcza zaś ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Kombatanckim „Wolność i Niezawisłość” (umowę o współpracy sformalizowano w sierpniu 2002 r.), Związkiem Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego oraz Związkiem Młodocianych Więźniów Politycznych „Jaworzniacy”, wreszcie z Oddziałem Dolnośląskim Związku Żołnierzy-Górników. Oddział utrzymuje również stały kontakt z wrocławską kurią metropolitalną.

Wrocławski Oddział IPN ściśle współpracuje z lokalnymi mediami – zarówno stacjami telewizyjnymi, jak i rozgłośniami radiowymi i prasą – które biorą udział we wszystkich publicznych przedsięwzięciach Oddziału, zwłaszcza zaś organizowanych przez BEP wystawach i konferencjach. Równocześnie pracownicy wrocławskiego OBEP konsekwentnie zamieszczali artykuły popularyzatorskie w periodykach o ugruntowanej pozycji w kraju, takich jak „Rzeczpospolita”, „Gazeta Wyborcza”, „Tygodnik Powszechny”, „Mówią wieki” (Ł. Kamiński, K. Szwa- grzyk).

Działalność merytoryczna Oddziału zaprezentowana została w części zasadniczej „Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej w okresie 1 lipca 2003 r.–30 czerwca 2004 r.”:

- Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu – s. 158;
- Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów we Wrocławiu – s. 195;
- Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej we Wrocławiu – s. 295.

Adresy biur, oddziałów i delegatur Instytutu Pamięci Narodowej www.ipn.gov.pl	
Prezes IPN prof. dr hab. Leon Kieres	ul. Towarowa 28, 00-839 Warszawa sekretariat, tel. (0-22) 581 85 22, 581 85 23
Zastępca Prezesa IPN Janusz Krupski	ul. Towarowa 28, 00-839 Warszawa sekretariat, tel. (0-22) 581 85 04
Zastępca Prezesa IPN dr Grzegorz Ciecierski	ul. Towarowa 28, 00-839 Warszawa sekretariat, tel. (0-22) 581 85 02
Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Zastępca Prezesa IPN, Dyrektor prof. dr hab. Witold Kulesza	pl. Krasińskich 2/4/6/ 00-207 Warszawa tel. 530 86 56
Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów Dyrektor Bernadetta Groniek	ul. Towarowa 28, 00-839 Warszawa Tel. 581 86 00
Biuro Edukacji Publicznej Dyrektor dr hab. Paweł Machcewicz	ul. Towarowa 28, 00-839 Warszawa Tel. 581 89 00
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku	ul. Warsztatowa 1A, 15-637 Białystok tel. (0-85) 664 57 01
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku	ul. Witomińska 19, 81-311 Gdynia tel./faks (0-58) 660 67 00
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach	ul. Kilińskiego 9, 40-061 Katowice tel. (0-32) 609 98 40 faks (0-32) 609 98 42
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie	ul. Reformacka 3, 31-012 Kraków tel. (0-12) 421 11 00 faks (0-12) 421 19 61
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie	ul. Wieniawska 15, 20-071 Lublin tel. (0-81) 536 34 01 faks (0-81) 536 34 02
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi	ul. Orzeszkowej 31/35, 91-479 Łódź tel. (0-42) 616 27 45, faks (0-42) 616 27 48

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu	ul. Rolna 45a, 61-487 Poznań tel. (0-61) 835 69 01 faks (0-61) 835 69 03
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie	ul. Słowackiego 18, 35-060 Rzeszów tel. (0-17) 860 60 18, faks (0-17) 860 60 39
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie	pl. Krasińskich 2/4/6/, 00-207 Warszawa tel. (0-22) 530 86 25
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu	ul. Sołtysowicka 23, 51-168 Wrocław tel. (0-71) 326 76 00, faks (0-71) 326 76 03
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Bydgoszczy	ul. Grudziądzka 9-15, 85-130 Bydgoszcz sekretariat: tel./faks: (0-52) 372 98 90
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Gorzowie Wlkp. (w organizacji)	ul. Chopina 52/10, 66-400 Gorzów Wielkopolski sekretariat: tel.: (0-95) 728 21 92
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach (w organizacji)	Al. Na Stadion 1, 125-127 Kielce sekretariat: tel./faks (0-41) 344 42 15
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Koszalinie (w organizacji)	ul. Andersa 34, 75-950 Koszalin sekretariat: tel./faks (0-94) 342 85 02
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Olsztynie	ul. Partyzantów 87, 10-402 Olsztyn tel. (0-89) 534 93 59
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Opolu (w organizacji)	ul. Ozimska 60 A, 45-368 Opole sekretariat: tel./faks (0-77) 453 89 67
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Radomiu (w organizacji)	ul. Żeromskiego 53, 26-600 Radom sekretariat: tel./faks (0-48) 326 02 95
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie (w organizacji)	ul. Kaszubska 30, 70-226 Szczecin sekretariat: tel. (0-91) 434 03 40

VI. INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI KOLEGIUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ

Kolegium IPN w okresie od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r. obradowało 17 razy – stosownie do własnych wewnętrznych uregulowań, tj. nie rzadziej niż raz w miesiącu. W trakcie posiedzeń podejmowano kwestie dotyczące wszystkich obszarów działalności Instytutu.

W zakresie przejścia do zasobów archiwalnych Instytutu Pamięci Narodowej dokumentów organów bezpieczeństwa państwa, Kolegium wielokrotnie zapoznawało się z informacjami dotyczącymi różnych aspektów funkcjonowania Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, zwłaszcza przebiegu procesu przejmowania stosownych dokumentów, udostępnianiu dokumentów osobom pokrzywdzonym w rozumieniu art. 6 ustawy o IPN oraz udostępnianiu dokumentów archiwalnych do celów badawczych. 2 czerwca 2004 r. Kolegium, mając na względzie brak precyzji przepisów ustawy o IPN i wymogi praktyki, przyjęło uchwałę w sprawie udostępniania dokumentów przedstawicielom środków społecznego przekazu.

Mając na celu uzyskanie pełnych wyjaśnień dotyczących przekazywania dokumentów przez dotychczasowych dysponentów, Kolegium zasięgało także informacji u kierowników odpowiednich instytucji, będących dotychczasowymi dysponentami akt podlegających przekazaniu do IPN. 14 kwietnia 2004 r. informację na temat przekazywania materiałów archiwalnych złożyli przed Kolegium Szef Agencji Wywiadu Zbigniew Siemiątkowski oraz Dyrektor Biura Ewidencji i Archiwum Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego Sławomir Grabik. W związku z bliskim końcem przejmowania akt od Wojskowych Służb Informacyjnych, 19 maja 2004 r. Kolegium gościło Szefa WSI gen. Marka Dukaczewskiego. Równocześnie Kolegium stale monitorowało postępy w pracach nad porozumieniem o współpracy pomiędzy Prezesem Instytutu Pamięci Narodowej a Ministrem Obrony Narodowej w zakresie dostępu do akt tzw. zbioru zastrzeżonego (porozumienie to podpisane zostało 20 maja 2004 r.).

Stosownie do zapisów ustawowych Kolegium ma uprawnienie do formułowania ocen polityki ścigania przestępstw realizowanej przez pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej. Mając to na uwadze, Kolegium odebrało informację na temat przebiegu i wyników śledztwa w sprawie funkcjonowania w strukturach MSW związku przestępczego mającego na celu dokonywanie przestępstw wobec działaczy opozycji politycznej i duchowieństwa (marzec 2004 r.) oraz informację o planie działalności Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (kwiecień 2004 r.).

W kwestiach ustalania programów badawczych w zakresie opracowywania działalności organów bezpieczeństwa państwa, a także informowania oraz edukacji społeczeństwa, Kolegium w styczniu 2004 r. zaakceptowało program działań Biura Edukacji Publicznej na rok 2004.

Wykonując ustawowe kompetencje, 19 listopada 2003 r. Kolegium przyjęło „Informację o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 lipca 2002 r. – 30 czerwca 2003 r.”. Z kolei 10 grudnia 2003 r. Kolegium, działając na podstawie art. 39 ust. 3 ustawy o IPN, po raz pierwszy podjęło decyzję jako organ drugiej instancji w postępowaniu dotyczącym zastrzeżenia dostępu do określonych dokumentów. Kolegium po rozpatrzeniu wniesionego przez szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego odwołania od decyzji prezesa IPN o odmowie zastrzeżenia dostępu do dokumentów wskazanych przez szefa ABW utrzymało w mocy zaskarżoną decyzję.

28 kwietnia 2004 r. Kolegium przyjęło stanowisko w sprawie śledztwa dotyczącego zbrodni na obywatelach polskich w Katyniu, wyrażając przekonanie, iż na Instytucie Pamięci Narodowej „spoczywa ustawowa, moralna i historyczna odpowiedzialność za wyjaśnienie wszystkich okoliczności jednego z największych polskich dramatów XX wieku”, zaznaczając równocześnie, że ewentualna decyzja o podjęciu własnego śledztwa w tej sprawie powinna być „poprzedzona konsultacjami z prezydentem RP oraz rządem RP”.

Ponadto Kolegium opiniowało projekty porozumień o współpracy z instytucjami badawczymi i społeczno-kulturalnymi (m.in. z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, Fundacją Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego w Krakowie). 19 maja 2004 r. Kolegium gościło Mariana Gulę, zastępcę prezesa Instytutu Pamięci Narodu (Słowacja).

Pracami Kolegium do października 2003 r. kierował prof. dr hab. Andrzej Paczkowski. 17 września ub.r. na kolejną roczną kadencję na przewodniczącego Kolegium wybrany został dr Franciszek Gryciuk. Wiceprzewodniczącymi zostali wówczas sędzia Maria Myślińska i dr hab. Andrzej Friszke.

* * *

Członkowie Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej zostali powołani na siedmioletnią kadencję decyzją Sejmu RP z dnia 24 lipca 1999 r. Poszczególne kluby sejmowe rekomendowały 9 osób, 2 kandydatów przedstawiła Krajowa Rada Sądownictwa.

Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej tworzą: Stanisław Bartoszek, prof. dr hab. Jan Draus, dr hab. Andrzej Friszke, dr Andrzej Grajewski, dr Franciszek Gryciuk, Jerzy Łankiewicz, sędzia Maria Myślińska, sędzia Włodzimierz Olszewski, prof. dr hab. Andrzej Paczkowski, dr Sławomir Radoń, dr Teofil Wojciechowski.